భారతి

1921-22

ఆంధ్రపత్రిక

పద్రెండవ సంవత్సరాది సంచిక

దుర్మతి సంవత్సరము

ఇందు

జకీయ సాంఘిక చారిత్రక సారస్వత

విషయక వ్యాసములు విశేషాంశములు

ఆంధ్రమహాజనులచే వ్రాయఁబడిన యమూల్యవ్యాసములును వివిధచిత్రపటములును గలవు.

ధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున ముద్రితము : ఆంధ్రపత్రికాధిపతిచే బ్రకటితము

6-7, తంబుసెట్టివీధి, జార్జిటవును, మదరాసు

1921-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల 9-వ తేది

PRINTED AND PUBLISHED BY

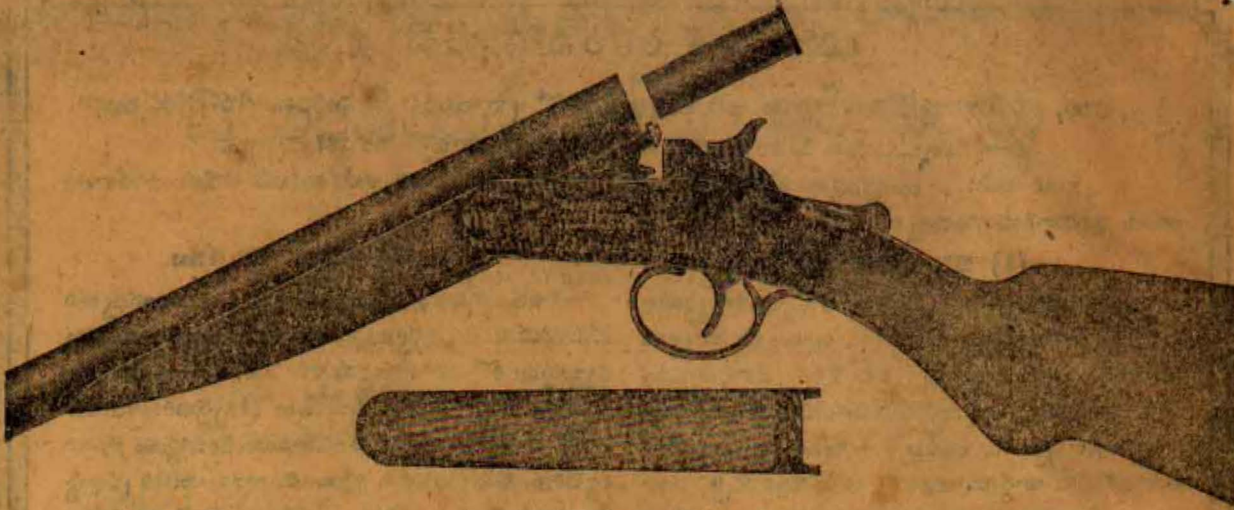
K. NAGESWARA RAO, PROPRIETOR, ANDHRA PATRIKA PRESS

6 & 7, THAMBU CHETTY Street, GEORGE TOWN, MADRAS.

విషయానుక్రమణిక

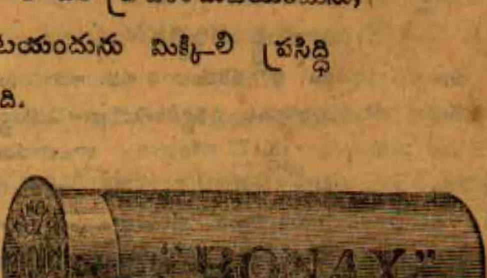
చిత్రపటముల విషయసూచిక

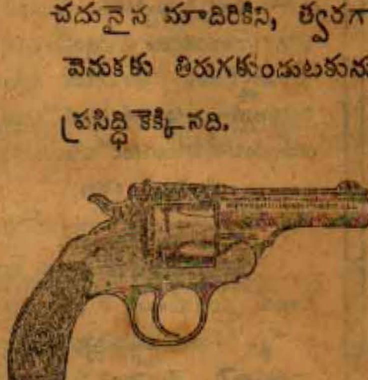
1 కీ. శే. లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలక్, కీ. శే. పండిత డి. గోపాలాచార్యులు, కీ. శే. తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్య, 2 మిస్ డిలాహే, మిస్. పెగోసల్, శ్రీమతి శ్రీనివాసం, శ్రీమతి సీతమ్మ, అనంతపురము శ్రీ శారదాసమాజపు ద్వితీయ వార్షికోత్సవము, మీనాక్షీపేట దేవాలయ గోపురము, 3 పంజాబు కథలు, 4 చెన్నపురి ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక వర్గము, మంత్రివర్గము, 5 రీడింగు ప్రభువు, రీడింగు ప్రభ్వి, వి. రామేశం పంతులు, టి. రాఘవయ్య, డాక్టరు అన్సారి, పచ్చయప్పకాలేజీ ప్రిన్సిపాలు, నారాయణదాసు గిరిధరదాసు, ఓ. తనికాచలంశెట్టి, వి. జి. వాసుదేవపిళ్లె, చిలుకూరి నరసింహారావు. 6 మాదిరాజు దుర్గాశంకరు, గొట్టిపాటి రామస్వామి, మాదిరాజు భవానీశంకరు మోటూరు అంకినీడు, కానూరి వేంకటాచలపతియ్య, జంపా వీరాస్వామినాయుడు, కీ. శే పాతాళం వేంకటస్వామిశ్రేష్ఠి, బొమ్మారత్నంశ్రేష్ఠి, దోమా వేంకటస్వామి గుప్త ఊ. వేంకటసుబ్బరాయశ్రేష్ఠి, ఊ. కోటిలింగంశ్రేష్ఠి, కీ. శే. ఊ. వేంకటస్వామిశ్రేష్ఠి, 7 ప్రథమ అరుంధతీయ సమావేశము, ఆంధ్రపరిశోధక మహామండలి తృతీయ వార్షికోత్సవము, ఫ్యాక్టరు మాస్టర్ల ట్రెయినింగు క్లాసు, పువ్వూరు బాలభటసేవకులు, బందరు యువజనసంఘము 8 ఆంధ్ర వాణిజ్య విద్యార్థులు, మద్రాసు ఇంజినీరింగు కాలేజి, ప్రొఫెసరు ఎం. వి. కృష్ణారావు, ప్రొఫెసరు లక్ష్మీపతిరావు, విద్వాన్ జి. సతిగోదావరిశర్మ, రాజద్రోహి యని అనుమానింపబడిన 11 సంవత్సరముల మహమ్మదీయబాలుడు, 9. రాయబహద్దరు ఎ. పాపారావునాయుడు, అనంతగిరి పేరమార్యకవి, కె. వి. రమణయ్య, ఆయుర్వేదపండిత సి. టి. ఆర్యకంపిళ్లె, రావుసాహెబు ఎం. హంపయ్య, కీ. శే. పెద్దాడ సాంబశివరావు, జ్యోతిష రత్నాకర శివశంకర సిద్ధాన్తి, ఓం. శ్రీ, గోమేధికము శంకరస్వాములవారు కీ. శే. పులవర్తి వేంకటకృష్ణయ్య, చిలుకపర్తి పెదపూర్ణయ్య సిద్ధాన్తి, కీ. శే. ప్రొఫెసరు రామానుజంగార్లు.

త్వరగా లోపల ప్రవేశించుటయందును, మండుటయందును మిక్కిలి ప్రసిద్ధి చెందినది.

చదునైన మాదిరికిని, త్వరగా వెనుకకు తిరుగకుండుటకును ప్రసిద్ధికెక్కినది.

సుళువుగా కాల్చుటయందు దీనికి సమానమైన తుపాకి ఏదియును లేదు

ఒంటినాళము, రెండునాళములు గల శ్రేష్ఠమైన ఇంగ్లాండు, అమెరికా దేశముల తుపాకులు, పిస్తోల్లు అనేకరకములలో కలవు.

మిక్కిలి హెచ్చగు వేగము వాటి అంతట అవియే మారునట్టి ఏర్పాటు గల తుపాకులు మరి యే దుకాణమునందును దొరకవు.

ఇవి అన్నియు ఎల్లకప్పుడును ఈ దిగువ తెలుపబడిన కంపెనీలో చాల చౌకగ దొరకును.

ఎస్. వి. రామానుజంశెట్టి కంపెనీ

(స్థాపితము 1863 సం॥ రం)

ఆరమ్సు అండు అమ్యూనిషన్ వర్తకులు

నెం **12**, బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

దుర్మతి సంవత్సర సిద్ధాన్త పంచాంగం

శ్లో॥ శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం । గంగాస్నాన విశేష పుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణాం ।
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం । నానాకర్మ సుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతాం ॥

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతస్మార్తవమార్గప్రవర్తకులును జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్త్రుండును - బ్రహ్మశ్రీ, ఉప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారు,
యా. నాగేశ్వరశాస్త్రులవారి ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతి చే గుణింపబడి

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడియె.

ఫలితాంశము.

ఈ సంవత్సరమున చైత్ర వైశాఖ మాసములయందు తొలకరి వర్షములు స్వల్పముగా కురియును. జ్యేష్ఠాషాఢ మాసములయందు అతివాయుసహితము లయిన యెండలు కాచును. అప్పటప్పట కొంచెముగా వర్షించును. శ్రావణ భాద్రపదముల యందు దేశభేదముచే కొన్నిచోట్ల సువృష్టియు కొన్నిచోట్ల మధ్యవృష్టియు కలుగును. ఆశ్వయుజకార్తీకమాసముల యందు చక్కగా సస్యోపయోగవర్షము కలుగును. పశువులు క్షీరప్రదములయి సౌఖ్యప్రదములయి యుండును. నదీనదములు చక్కగా ప్రవహించును. అరికలు ఉలవలు మినుములు శనగలు పెసలు ఇవి గాక, రక్తధాన్యములు గోధుమలు-నగయిరా ధాన్యములు చక్కగా ఫలించును. నువ్వులు నూనె బెల్లము తేనె శర్కర కర్పూరము బంగారము ముత్యములు వస్త్రములు వగయిరా రస నీరస వస్తువులకు ధరలు హెచ్చును. ఆశ్వీజశు॥ ౧౫ లు సంపూర్ణచంద్రగ్రహణము కలుగును. చైత్ర శు॥ ౧౨ లు మొదలు బ ౭ ల పర్యంతం శుక్రమౌఢ్యమున్నూ భాద్రపద శు ౬ లు మొదలు ఆశ్వీజ శు॥ ౬ ల పర్యంతం గురు మౌఢ్యమున్నూ పుష్య శు ౮ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౮ ల పర్యంతం శుక్రమౌఢ్యమున్నూ కలుగును. శ్రావణ శు ౧౨ లు కృష్ణా పుష్కర ప్రవేశము. దేశారిష్టరోగములవల్ల ప్రజలు ఈతిబాధలు గలిగియుందురు. పంటలు ౭ వీసముల కెక్కుడు ఫలించును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అబ్దత్రయవివరణం అస్మిన్ దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః శేషాచలస్య దక్షిణదేశే సౌరమానాబ్దో గ్రాహ్యః వింధ్యస్యోత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః సర్వత్ర గురూదయవర్షం గ్రాహ్యః చాంద్రమానేన అయం దుర్మతినామ సంవత్సరః సౌరమానేన ఏతత్సంవత్సర చైత్రశు॥ ౪ ల పర్యంతం రౌద్రినామ సంవత్సరః తదుపర్యబ్దాంతం దుర్మతినామసంవత్సరః బార్హస్పత్యమానేన శ్రీముఖనామ సంవత్సరః గురూదయవశాత్ ఫాల్గుణాబ్దః అస్య సమస్తకల్యాణభాజనస్య శ్రౌతస్మార్తనిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మానుష్ఠాన క్రియాతంత్రజ్ఞానవ్యవహారహేతుభూతస్య దుర్మతినామ సంవత్సరస్య సృష్ట్యాదిగతవర్షాః ౧౯౫ కో ౫౮ లక్ష ౮౫ వే ౨౨ కల్యాదిగతాబ్దాః ౫౦౨౨ శాలివాహనశకగతాబ్దాః ౧౮౪౩ ప్రభవాదిగతాబ్దాః ౫౪ హూణ ౧౯౨౧-౧౯౨౨ ఫసలి ౧౩౩౦-౧౩౩౧ హిజరి ౧౩౩౧ అస్య దుర్మతినామ సంవత్సరస్య అస్యబ్రహ్మణః సౌరసిద్ధాంతమార్గేణ పరమాయుః శతార్ధంగతం అనంతరం ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్రథమదివసే అహ్ని త్రయోదశ ఘటికాః ద్విచత్వారింశద్విఘటికాః గతాః.

అస్య సంవత్సరస్య రాజాదినిర్ణయః క్రియతే

రాజా శనిః	పురోహితో శనిః
మంత్రీ బుధః	పరీక్షకః శుక్రః
సేనాధిపః కుజః	గణకః రవిః
సస్యాధిపః శనిః	గ్రామపాలకః బుధః
ధాన్యాధిపః గురుః	దైవజ్ఞాధిపః కుజః
అర్ఘాధిపః కుజః	పశునాయకః బలభద్రః
మేఘాధిపః కుజః	ప్రకారాంతరేణ పోతరాజః
రసాధిపో చంద్రః	
నీరసాధిపో శుక్రః	

అస్మిన్ అబ్దే సంవర్తనామకో మేఘః మేరోః ఉత్తరదిగ్భాగే మేఘస్యోత్పత్తిః మేఘఫలం ॥ శ్లో॥ వారిపూరిత తోయంచ। వర్షణం సర్వదిక్షుచ। లవణార్ణవ పర్యంతం సంవర్తాభ్రస్య లక్షణం॥ ఏకాధిక పరిమితవర్షం। వాయుసహితవృష్టిః అధకప్రమాణం శ్లో॥ షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతం అధకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే॥ దశభాగాః సముద్రేషు షడ్భాగాః పర్వతేషుచ। భూమ్యాంతు భాగా శ్చత్వారః వాసవేన వినిశ్చితః.

అథ వర్షధాన్యాదయో లిఖ్యంతే

వర్షం ౧౧ ధాన్యం ౧౬ శీతం ౫ తృణం ౧౬ ఉష్ణం ౧౧ మారుతం ౧౧ ప్రజావృద్ధి ౧౬ ప్రజాక్షయం ౧౬ రాజవిద్వేషం ౫ ఉగ్రం ౧౧ పుణ్యం ౧౬ పాపం ౫ వ్యాధయః ౧౫ తచ్ఛాంతిః ౫ ఆచారః ౧౫ అనాచారః ౧౩ జన్మాని ౫ మరణాని ౫ దేశ ఉపద్రవం ౧౩ దేశస్వాస్థ్యం ౧౩ చోరభయం ౯ తచ్ఛాంతిః ౬ అగ్నిభయం ౬ తచ్ఛాంతిః ౧౧ దుష్టనిగ్రహం ౩ శిష్టపరిపాలనం ౧౧ సుఖం ౬ దుఃఖం ౬ ఉత్సాహం ౧౧ క్షుత్ ౩ తృష్ణ ౧౧ నిద్ర ౬ ఆలస్యం ౧ ఉద్యోగం ౧ శాంతం ౧ క్రోధం ౯ డంబం ౯ మిత్రత్వం ౬ మిత్రభేదం ౫ రసనివృత్తి ౬ ఫలనివృత్తి ౧౧ అతివృష్టి ౧౬ అనావృష్టి ౯ శలభాః ౯ శుకాః ౩ మహాకోత్పత్తి ౧౩ స్వచక్రభయం ౯ పరచక్రభయం ౫ జ్ఞానం ౧౧ అజ్ఞానం ౧౬ కాపట్యం ౧౦ నిష్కాపట్యం ౯ ధార్మికం ౧౬ అధార్మికం ౩ సత్యం ౯ అసత్యం ౧౧ దయ ౯ నిర్దయ ౧౧ విశ్వాసం ౯ అవిశ్వాసం ౧౫ న్యాయం ౧౫ అన్యాయం ౧౬ కామం ౬ క్రోధం ౯ లోభం ౩ మోహం ౬ మదం ౬ మత్సరం ౬ భోగం ౧౧ మనోవ్యథ ౫ భయం ౯ శౌర్యం ౯ ద్వేషం ౬ ప్రతిష్ఠా ౫ అప్రతిష్ఠా ౫ సస్యవృద్ధి ౩ పశువృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౧౩ పిపీలికవృద్ధిః ౫ తన్నాశః ౫ వృశ్చికవృద్ధిః ౧౩ తన్నాశః ౧౩ పక్షివృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౬ శుకవృద్ధి ౯ తన్నాశః ౬ గోమాయువృద్ధి ౯ తన్నాశః ౬ ఉష్ట్రవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౬ ఛాగవృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౬ మషకవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ శ్వానవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౧౫ మహిషవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ మృగవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ గోవృద్ధి ౧౫ తన్నాశః ౩ మానవకవృద్ధి ౬ తన్నాశః ౩ వ్యాఘ్రవృద్ధిః ౬ తన్నాశః ౬ భల్లూకవృద్ధిః ౬ తన్నాశః ౧౧ సర్పవృద్ధి ౫ తన్నాశః ౯ గార్దభవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౬ అశ్వవృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౫ విప్రవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౬ క్షత్రియవృద్ధిః ౬ తన్నాశః ౧౧ వైశ్యవృద్ధిః ౧ తన్నాశః ౬ శూద్రవృద్ధి ౩ తన్నాశః ౯ మ్లేచ్ఛవృద్ధిః ౫ తన్నాశః ౫ సంకరవృద్ధి ౧ తన్నాశః ౫ వజ్రవృద్ధి ౫ వైడూర్యవృద్ధి ౧౩ మరకతం ౯ మాణిక్యవృద్ధి ౩ గోమేధికవృద్ధి ౩ పుష్యరాగవృద్ధి ౩ నీలవృద్ధి ౧౧ ప్రవాళం ౧౧ మౌక్తికం ౯ సువర్ణం ౬ రజతం ౯ కాంస్యం ౧౧ తామ్రం ౧౩ లోహం ౩ అయోవృద్ధి ౧౩ సీసవృద్ధి ౧౧ త్రపు ౩ విద్యుత్ ౪ శిలావృష్టి ౫ ఘనగర్జితం ౪.

అథ సంవత్సరఫలాని

చాంద్రమానాబ్ద ఫలం:— శ్లో॥ దుర్మత్యబ్దే దుర్మదయోధవంత్యఖిల భూమిపాః తథాపి సుఖినో లోకాః సంగ్రామే నిర్జితారయః ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతివత్సరాంతం। సౌరమానేన రౌద్రినామ సంవత్సరఫలం॥ శ్లో॥ అన్యోన్యనృపసంక్షోభం చోరవ్యాఘ్రాదిభి ర్భయం మధ్యవృష్టి రసర్ఘత్వం। రౌద్రాబ్దే మధ్యమంఫలం। ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి చైత్రశుద్ధ ౪ ల పర్యంతం తదుపర్యబ్దాంతం దుర్మతినామ సంవత్సరఫలం పూర్వమేవ ఉక్తం॥ బార్హస్పత్యమానేన శ్రీముఖనామ సంవత్సరఫలం॥ శ్లో॥ శ్రీముఖాబ్దేమర్ఘపూర్ణా లోకరక్షాబలయేవధూః సస్యపీతావరావారి గవాంస్తుంగ పయోధరాః॥ గురూదయ వశాత్ ఫాల్గుణాబ్ద ఫలం శ్లో॥ చోరాశ్చ ప్రబలాః స్త్రీణాం దౌర్భాగ్యం కుజనాః ఖలాః క్వచిద్వృష్టిః క్వచిత్సౌఖ్యం క్వచిత్సుష్టిస్తు ఫాల్గునే శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

అథ రాజాదీనాం ఫలాని:— రాజ్ఞః శనేః ఫలం॥ శ్లో॥ మధ్యాని సస్యాని విచిత్రవృష్టిః చోరామయ ప్రోద్ధత రాజకోపః యదుత్తరం సస్యచయం కుధాన్యం సంపూర్ణ మస్మిన్ రవికేబ్దనాథే ఇదంఫలం సౌరాష్ట్రవిదర్భదేశేషు ప్రశస్తం॥ మంత్రిణః బుధస్యఫలం॥ వాయునా పీడితా మేఘాః సర్వేపాపరతానరాః సోమపుత్రస్య మంత్రిత్వే జాయతే మధ్యమంఫలం ఇదంఫలం పాండ్యకళింగదేశేషు ప్రశస్తం॥ సేనాధిపతేః కుజస్యఫలం శ్లో॥ వహ్నిబాధా గ్రామేచ దుఃఖితా సకలాజనాః అత్యంతయుద్ధం భూపానాం భౌమే సైన్యాధిపేసతి॥ ఇదంఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం॥ సస్యాధిపతేః శనేఃఫలం॥ శ్లో॥ తిలమాషకుళుత్థాది కృష్ణధాన్యానియానిచ కృష్ణభూమిస్తు ఫలితా మందే సస్యాధిపేసతి॥ ఇదంఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం ధాన్యాధిపతేః గురోఃఫలం॥ శ్లో॥ సువృష్టి స్సర్వదేశానాం సర్వసస్య సమృద్ధయః। భవంతి గావో సుదుఘాః గురౌ ధాన్యాధిపేసతి॥ ఇదంఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం॥ అర్ఘాధిపతేః కుజస్యఫలం శ్లో॥ భౌమే చార్ఘపతౌ స్వల్పవృష్టిర్వాయుసమన్వితా। క్వచిద్వృష్టిః క్వచిద్ధాన్యం ప్రజారోగ్యంక్వచిత్క్వచిత్॥ ఇదంఫలం ఆంధ్రదేశే ప్రశస్తం॥ మేఘాధిపతేః కుజస్యఫలం॥ శ్లో॥ మహావాయు రనర్ఘంచ స్వల్పవర్షం తథా భువి। రక్తసస్యాని జాయంతే భౌమే మేఘాధిపే సతి. ఇదంఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం॥ రసాధిపతేః చంద్రస్యఫలం॥ శ్లో॥ తిలతైలగుడక్షౌద్ర పయాంసిదధిశర్కరాః అర్ఘవృద్ధ్యా ప్రజాయంతే చంద్రేయదిరసాధిపే ఇదంఫలం కొంకణమాగధదేశయోః ప్రశస్తం॥ నీరసాధిపతేః శుక్రస్య ఫలం శ్లో॥ కర్పూరాగరుగంధానాం హేమముక్తికవాససాం వృద్ధిరర్ఘణజాయంతే శుక్రేనీరసనాయకే। ఇదంఫలం మాళవదేశే ప్రశస్తం॥ పురోహితస్య శనేఃఫలం॥ శ్లో॥ మధ్యసస్యార్ఘవృద్ధిశ్చ బుద్ధిహీనాః పురోహితాః। నరాణాంసుఖమత్యంతం సూర్యపుత్రేపురోహితే॥ పరీక్షకస్య శుక్రస్యఫలం॥ శ్లో॥ వర్ధంతి నానాధాన్యాని ఫలితా వృక్షజాతయః బహుక్షీరప్రదా గావో పరీక్షే భృగునందనే। గణకస్యరవేః ఫలం శ్లో॥ సర్వేయుద్ధపరాభూపాః అనర్ఘం వ్యాధిసంకులం అన్యోన్య వైరిణః సర్వే గణకే భాస్కరేసతి॥ గ్రామపాలకస్య బుధస్యఫలం శ్లో॥ గ్రామాణాంపాలకే సౌమ్యే సుఖినో గ్రామవల్లభాః గ్రామాణాం సుఖమత్యంతం రాజానో నయగామినః॥ దైవజ్ఞాధిపతేః కుజస్యఫలం॥ శ్లో॥ చోరాగ్ని శత్రుబాధాచ రాజానో యుద్ధకాంక్షిణః దైవజ్ఞే భూమిపుత్రేతు దైవజ్ఞామందబుద్ధయః॥ ఇమాని పురోహితాదిఫలాని సర్వదేశేషు ప్రశస్తాని॥ పశునాయకస్య బలభద్రస్యఫలం శ్లో॥ సువృష్టిః సర్వదేశానాం తృణసస్య సమృద్ధయః మధ్యదేశే సుభిక్షంచ రామశ్చేత్పశునాయకః॥ పశ్వాంతకే పోతరాజస్యఫలం। పోతరాజో పశూన్ హంతి॥ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

అథ ఆర్ద్రాప్రవేశ కాలఫలాని. ఏతత్సంవత్సర జ్యేష్ఠ కృష్ణప్రతిప ద్భృగువాసరే పూర్వాషాఢానక్షత్రే బ్రహ్మనామయోగే తైతులాకరణే సూర్యోదయాది సప్తవింశద్ఘటికా త్రిపంచాశ ద్విఘటికాసమయే రవేః ఆర్ద్రాప్రవేశత్వాత్ తత్ఫలానిలిఖ్యంతే॥ తిథిఫలం ద్వితీయాయాం సస్యవృద్ధిః॥ వారఫలం శ్లో॥ భౌమేవృష్టివినాశనం॥ నక్షత్రఫలం। తోయభేదవృష్టికృత్సదా। యోగఫలంవినాశః। కరణఫలం తైతులేసుభిక్షవృష్టిశ్చ॥ కాలఫలం దివార్ద్రాసస్యనాశాయ గ్రంథాంతరే శ్లో॥ అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపదః॥ ధరణ్యాదిమణ్డల ఫలం। చంద్రమసః పంచమేమండలే విద్యమానత్వాత్ వృష్టినాశః

అథమేష సంక్రాంతిఫలాని॥ ఏతత్సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ ౫ బుధవాసరే దివా సూర్యోదయాది త్రయోఘటికాః చత్వారింశద్విఘటికా సమయే భానోః మేషరాశిప్రవేశత్వాత్ తత్ఫలం శ్లో॥ దివాచేన్మేష సంక్రాంతిః అనర్ఘకలహప్రదా గ్రంథాంతరే। పూర్వాహ్ణకాలేజగతో విపత్తిః। వారఫలం సౌభాగ్యం సౌమ్యవాసరే.

అథ ఫలచతుష్టయం. జ్యేష్ఠశుక్ల ప్రతిపద్యుక్త భౌమవారఫలం। సుభిక్షయుద్ధాయుధభీతికృత్య లోకాస్సదాన్యోన్య నృపాశ్చక్రుద్ధాః। దగ్ధంపురగ్రామవనాకరాంశ్చ। జ్యేష్ఠాదిభౌమసమనుదితే మునీంద్రాః॥ ఆషాఢ శుక్ల ౫ భానువారఫలం అత్యల్పవృష్టిశ్చ.

ఆషాఢశుక్లనవమీయుక్త చిత్తానక్షత్రఫలం శ్లో॥ ఆషాఢస్య సితేపక్షే నవమీత్వష్ట్రసంయుతా సర్వసస్యసమృద్ధిస్స్యాత్ ప్రమోదంతేనిరామయాః। తత్కృష్ణపక్షరోహిణీయుక్తదశమీఫలం॥ శ్లో॥ ఆషాఢేకృష్ణపక్షేతు దశమీరోహిణీయుతా। సర్వసస్యసమృద్ధిస్స్యాత్ ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం॥ ఏతత్ఫలచతుష్టయం చాంద్రమానేన ప్రశస్తం॥ కుజచారఫలం॥

అస్మిన్ అబ్దే కుజవక్రాభావః॥ అథగురుచారఫలం॥ శ్లో॥ సింహరాశిగతేజీవే నిస్స్వ భూసురసజ్జనాః। అనావృష్టిర్వ్యాకులత్వం నృపాయుద్ధే లయం యయుః॥ ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి శ్రావణశుక్ల ఏకాదశీ పర్యంతం తదుపర్యబ్దాంతం కన్యారాశిస్థిత ఫలం॥ శ్లో॥ జీవేకన్యాగతే పుష్టావృష్టిః స్వస్థాఃక్షితీశ్వరాః। మహోత్సవాః క్షితిసురాః స్వస్థాస్స్యు స్సకలాజనాః॥ శనిచారఫలం శ్లో॥ మృగేంద్ర సంస్థేర్కసుతే సనాగాః। జనాస్స్యు రన్యాయపథానుగాశ్చ। బాహ్లీక గాంధారక చీనదేశాః సద్యోనికన్యాగణకాశ్చ నష్టాః। ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి శ్రావణశుద్ధ౧పర్యంతం తదుపర్యబ్దాంతం। కన్యారాశిస్థఫలం శ్లో॥ కన్యాస్థితే సూర్యసుతేతురంగ మృగేభధాన్యార్ఘసువృష్టివృద్ధిః నష్టంతథా కాముకపంచకస్య రసాశ్చదగ్ధాపకేయశ్చనష్టాః॥ శనేః పూర్వఫల్గునినక్షత్ర సంచారఫలం శ్లో॥ భాగ్యస్థార్కిర్యదారాష్ట్రే పణ్యస్త్రీ రజనీపహా। ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి జ్యేష్ఠబహుళపర్యంతం తదుపర్యుత్తరానక్షత్రఫలం శ్లో॥ ఉత్తరస్థేశనిః సర్పగుడాంబులవణాంతకృత్। ఇదంఫలం ఆశ్వీజబహుళ పర్యంతంతదుపర్యబ్దాంతం। బుజంగత్వాచవక్రగత్వాచ హస్తానక్షత్రఫలం శ్లో॥ కరస్థకో ద్విపగ్రామాభివఙ్నాపితచక్రభృత్ త్రినక్షత్ర సంచారఫలంత్రిధ గతకథ మఫలాదినకరతనయోవినిర్దిష్టః॥ అథ మౌఢ్యనిర్ణయః। చైత్రశుద్ధ ౧౨ జయవాసర ప్రభృతి బ ౨ శుక్రవాసర పర్యంతం శుక్ర మౌఢ్యం భాద్రపద శుద్ధ ౬ ౮ బుధవాసర ప్రభృతి ఆశ్వీజ శుద్ధ ౬ పర్యంతం పశ్చాద్గురు మౌఢ్యం పునః పుష్యశుద్ధ సోమవాసర ప్ర

ధృతి ఫాల్గుణ బ ౪ శుక్రవాసర పర్యంతం ప్రాక్ఛుక్రమౌఢ్యం శేషాః మాసాః శుద్ధాః.

అథ మకరసంక్రాంతి నిర్ణయః.

ఏతత్సంవత్సర పుష్య శుద్ధ ౧౫ శుక్రవాసరే పునర్వసు నక్షత్రే విష్కంభనామయోగే బాలవాకరణే మార్తాండోదయాది చ త్వారింశత్ ఘటికా సప్తత్రింశ ద్విఘటి కా సమయే భానోః మకరరాశి ప్రవేశ త్వాత్ తత్ఫలం శ్లో॥ త్రిశీర్షం ద్విముఖంచై వ పంచవక్త్రం త్రిశే త్రకం। లంబకర్ణం ర క్తదంతం లంబభ్రూ దీర్ఘ నాసికం అష్ట బాహుం ద్విపాదం చవిశ్వతం కృష్ణ రూ పకం శ్రీపురుషం సువిజ్ఞేయం సంక్రాం

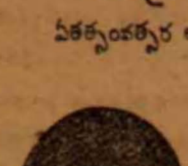
తి నరలక్షణం ॥ అస్య పురుషస్య మిశ్రనామధేయః తత్ఫలం పకూ నా పరిష్టం నిర్మలోదక స్నానఫలం సువృష్టిః రక్తవస్త్రధారణం రోగప్రదం చందనలేపనం విప్రాణాంనాశః జాతిపుష్పధారణం శుభ ప్రదం ముక్తాభరణఫలం శుభప్రదం రజతపాత్రే పాయసభక్షణం పాత్ర ఫలం సుభిక్షం ఆహారఫలం పశునాశనా కదళీఫల భక్షణఫలం కదళీ ఫలనాశః రక్తఛత్రఫలం మహోయుద్ధం భిండివాలాయుధఫలం వ్యాధి భయం వ్యాఘ్రవాహనఫలం మృగక్షయం క్రోధచేష్టాఫలం జననాశం నివిష్టావస్థాఫలం శుభప్రదం దక్షిణదిగ్గమనం తద్దేశానా మరిష్టం పక్ష ఫలం కృష్ణపక్షేయథా పుష్యే మకరస్థేదివాకరే సుభిక్షం క్షేమ మా రోగ్యం జంతూనా మభయప్రదః తిథిఫలం క్షేమం వారఫలం శ్లో॥ భృ గ్విందుగురుసౌమ్యేషు యదాసంక్రమతే రవిః సుభిక్షం క్షేమ మా రోగ్యం సువృష్టి స్సర్వసంపదః కాలఫలం॥ రాక్షసనాశః, నక్షత్రఫలం శుభం-కరణఫలంయుద్ధంభవతి ముహూర్తఫలం అనిష్టః॥ శ్లో॥ సంక్రాంతి పురుషోధార్యః వర్ణద్రవ్యం వవృద్ధిదం। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వర్ణ ద్రవ్యం నివృత్తయేత్ సంక్రాంతిపురుషోత్పత్తికాలే స్నానదానాదికం కర్తవ్యం యేనమాలోక్య నిశ్చిత్య ఫలం తృణాది సర్వసస్యాంతః సప్తాంశాధికం భవతి॥

అథ పుష్కరనిర్ణయః క్రియతే.

శ్రావణ ౧౨ గురువాసరే పంచత్రింశద్ఘటికానంతరం సర్వ మునీనాం కృష్ణానదీ పుష్కరప్రవేశః.

అథ గ్రహణకాల నిర్ణయః క్రియతే.

ఏతత్సంవత్సర ఆశ్వీజ శుద్ధ ౧౫ భౌమవాసరే రేవతీనక్షత్రే

కేతుగ్రస్త సోమోపరాగః సంపూర్ణగ్రాసః పింగళవర్ణః ఆగ్నేయస్పర్శః వాయవ్య నిమీలనం ఈశాన్యోన్మీలనం నైరృతి మోక్షః.

రాత్రౌ స్పర్శకాలః ఘ ౨౦-౪౦ ఘంటాః౨-౬ నిమీలనకాల ఘ౨౪-౨ ఘంటాః ౩-౨౭ మధ్యకాల ఘ ౨౪-౫౮ ఘంటాః ౩-౪౯ ఉన్మీలనకాలఘ ౨౫-౫౪ఘంటాః౪-౧౨ మోక్షకాలఘ౨౯-౧౬ ఘంటాః౫-౩ ౨దింబాదర్శనకాలఘ౧-౫ఘంటాః౦-౨౫ ఆద్యంతపుణ్య కాలఘటికాః ౮-౩౬ఘంటాః౩-౨౬.

గ్రహణఫలం— శ్లో॥ కాంభోజచీనా స్యవనాశ్ సశల్య బాహ్లీక సింధూ తటదేశగాంశ్చ ఆవర్తపాండ్రక భిషాశ్చ కిరాతదేశాన్ దంష్ట్రా సురాశ్వయుజి భూరి సువృష్టిదశ్చ।దక్షిణాయనత్వాత్ వైశ్య శూద్రాణా మరిష్టం గ్రాసఫలం. శ్లో॥ సర్వగ్రస్తౌ చంద్రసూర్యౌ క్షుద్వ్యాధ్యగ్నిభయప్రదౌ।రేవతీనక్షత్రే గ్రహణసంభవాత్ వారుణ మండల ఫలం॥ వారుణే సర్వజంతూనాం క్షేమం రాజ్ఞాంతు కల హప్రదం। చంద్రపర్వత్వా దనావృష్టిః జననాశః । కపిలవర్ణ ఫలం. శ్లో॥ కపిలే మ్లేచ్ఛనాశస్యాత్ దుర్భిక్షం సస్యనాశనం॥ అస్మిన్గ్రహణః అర్ధరాత్రాత్ పరత్వాత్ ప్రత్యబ్దికాది నిమయే భోజనవిమయేచ నిస్సందేహః.

చాంద్రార్ఘాః.

చైత్ర వైశాఖ జ్యేష్ఠ శ్రావణ ఆశ్వయుజమాఘ ఫాల్గున మా సేషు సమార్ఘః. ఆషాఢ భాద్రపద కార్తిక పుష్యమాసేషు అత్యర్ఘః. మార్గశిరే మహార్ఘః.

అథసౌరార్ఘాః.

మేష వృష మిథున సింహ ధను మకరేషు సమార్ఘః కన్యా వృశ్చికయోః అత్యర్ఘః కటక కుంభ తులా మీనేషుచ మహార్ఘః.

అథ కందాయఫలాని.

అశ్వి	భర	కృత్తి	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦
మఖ	పూఫ	ఉత్త	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨
మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రేవ
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪

ఆదిశూన్యే మహావ్యాధి మధ్యశూన్యే మనోవ్యథా, అంత్య శూన్యే ఫలంస్వల్పం త్రిశూన్యే నిష్ఫలంభవేత్, విషమే కార్యలాభ

స్యాత్ సమేతు సమతాంభవేత్ శూన్యేతాన్య మవాప్నోతి తందాయ ఫల మీదృశం.

ఆదాయవ్యయౌ.

మేష వృశ్చికయోః ఆ ౧౪ వ్య ౧౪ వృష తులయోః ఆ ౮ వ్య ౮ మిథునకన్యయోః ఆ ౧౧ వ్య ౫ కటకస్య ఆదాయః ౫ వ్య ౫ సింహస్య ఆదాయః ౮ వ్య ౧౪ ధనుర్మీనయోః ఆ ౨ వ్య ౮ మకర కుంభయోః ఆ ౫ వ్య ౨ సర్వాదాయః ౫౩ సర్వవ్యయః ౫౬.

అశ్వన్యాదీనాం సంవత్సరఫలాని.

అశ్వని పుష్య స్వాతి ఉత్తరాషాఢానాం భూషణం
భరణి ఆశ్లేష విశాఖ శ్రవణానాం రోగం
కృత్తిక మఖ అనూ ధనిష్ఠానాం ఆయుష్యం
రోహిణి పూఫ జ్యేష్ఠ శతభిషాణాం అర్థలాభః
మృగశిర ఉత్తర మూల పూర్వాభాద్రాణాం మనస్తాపం
ఆర్ద్ర హస్త పూర్వాషా ఉత్తరాభాద్రాణాం రాజపూజ్యం
పునర్వసు చిత్త అభిజిత్ రేవతీనాం యుద్ధం

అథ రాజపూజ్యావమానాని.

	రాజపూ.	అవమానం.		రాజపూ.	అవమానం.
మేషస్య	౨	౬	తులాయాః	౭	౫
వృషభస్య	౬	౬	వృశ్చికస్య	౩	౧
మిథునస్య	౨	౨	ధనుషః	౬	౧
కటకస్య	౫	౨	మకరస్య	౨	౪
సింహస్య	౧	౫	కుంభస్య	౫	౪
కన్యాయాః	౪	౫	మీనస్య	౧	౭

అథ వర్ష యోగాః తద్భంగాశ్చ లిఖ్యంతే.

చైత్ర శుద్ధ ౧ ప్రభృతి బ ౩౦ ల పర్యంతం సర్వగ్రహాణాం జలామృతనాడీ సంచారవశాత్ శుక్రోదయవశాత్ స్వల్పవృష్టిః, వైశాఖ శుద్ధ ౧ ల ప్రభృతి జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧ పర్యంతం గురు శుక్ర శనీనాం శుభనాడీషు విద్యమానత్వేపి రవి కుజ బుధానాం చండ దహననాడీషు విద్యమానత్వాత్ వాయుసహిత అతివేగవహా కించిద్వృష్టిర్భవతి, జ్యేష్ఠాషాఢేషు సర్వగ్రహాణాం క్రూరనాడీషు సంచారవశాచ్చ పురో బుధ దోషవశాచ్చ వృష్టినాశో విద్యమానత్వేపి గురు శన్యోః శుభనాడీషు విద్యమానత్వాత్ జలచంద్రయోగకాలే క్వచిద్వృష్టి ర్భవతి. శ్రావణమాసే రవి బుధ గురు శనీనాం సౌమ్యజీవజలామృతనాడీషు విద్యమానత్వాత్ శనే రస్తంగతత్వాచ్చ వృష్టియోగో సత్వేపి కుజ శుక్రయోః క్రూరనాడీషు విద్యమానత్వాత్ పురో బుధ దోషవశాచ్చ దేశభేదేన వృష్టిః భవతి. భాద్రపదమాసే రవ్యాది సర్వగ్రహాణాం సౌమ్యనాడీషు సంచారత్వాత్ గురో రస్తంగతత్వాచ్చ సువృష్టియోగః తన్మధ్యే సింహాంగారక పురో బుధ దోషవశాచ్చ వృష్టిభంగత్వేపి స్వల్పవృష్టిః భవతి. ఆశ్వయుజమాసే రవ్యాదిగ్రహాణాం శుభనాడీషు సంచారవశాచ్చ శనేరుదయవశాచ్చ వృష్టియోగో సత్వేపి సింహాంగారక దోషవశాత్ క్వచిద్దేశే వృష్టిభంగః క్వచిద్దేశే వృష్టిః. కార్తికమాసే సర్వగ్రహాణాం శుభనాడీషు సంచారవశాచ్చ శుక్రస్య ప్రాక్ దిశిస్థ మఘాపంచక నక్షత్ర శుభయోగవశాచ్చ బుధ శుక్ర సమీప వశాచ్చ సువృష్టిః.

అథ దేశారిష్టయోగాః.

చైత్ర శుద్ధ ౧ ప్రభృతి ఆషాఢ బ ౩ లు పర్యంతం శని గుర్వోః సింహరాశిస్థదోషః శ్రావణ శుద్ధ ౧౨ ల ప్రభృతి వత్సరాంతం గురు శన్యోః యేకరాశిస్థదోషః వత్సరాది మారభ్య ఆషాఢ బ ౩౦ ల పర్యంతం శనేః వక్రగత్వాచ బుధాగత్వాచ సింహరాశిస్థితదోషః ఆశ్వయుజ బ ౧౦ లు ప్రభృతి మార్గశిర శు ౧౪ ల పర్యంతం కుజ గురు శని రాహూణాం కన్యారాశిస్థితదోషః. శ్రావణ శు ౧౨ ప్రభృతి వత్సరాంతం గురురాహ్వోః యేకరాశిస్థితదోషః. భాద్రపద శుద్ధ ౩ లు ప్రభృతి బ ౬ ల పర్యంతం కన్యారాశౌ శని బుధ సంచారదోషః। భాద్రపద శుద్ధ ౧౪ లు ప్రభృతి ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౧౩ ల పర్యంతం రవి శన్యోః యేకరాశిస్థదోషః. ఫాల్గున శుద్ధ ౮ ల ప్రభృతి వత్సరాంతం గురుశుక్రయోః సంసప్తకదోషః భాద్రపద శుద్ధ ౭ ల ప్రభృతి, ఆశ్వయుజ బ ౧౦ ల పర్యంతం సింహాంగారకదోషః యేతేషాంఫలాని లిఖ్యంతే.

శ్లో॥ రవిమందా వేకరాశౌ నృపాణాం కలహోభవేత్ బుధ మందా వేకరాశౌ దుర్భిక్షం వ్యాధిపీడనం॥ భౌమేజ్యమందాయది యేకరాశౌ పరస్పరం సప్తమ భేన్వితాస్యుః ॥ సాకేత లంకాపురిదేశమధ్యే క్షుధాభయం శస్త్రభయం నరాణాం॥ ప్రాక్ పశ్చిమస్థౌ సురదానవేజ్యౌ పరస్పరం సప్తమరాశిసంస్థౌ। తథా ప్రజానాం భయదం జలాగ్ని రోగాస్త్రచోరాహి నిశాచరేభ్యః॥ మేషే ధనుర్మీన వృషాళిసింహే ధరాసుతో మార్యసుతశ్చ వక్రగః। హయాంశ్చ నాగాంశ్చ నరాంశ్చ గోకులాత్రిభాగశేషం కురుతే ధరిత్ర్యాం॥ యావన్మార్తాండసూనా ప్రవిశతి ధనుషం మీనకన్యేచ రాశౌ తావ ద్రాజేంద్రపీడా జనపతి మరణం క్షుత్పిపాసాదిఘోరాః॥

పంచాంగశ్రవణఫలం.

యశ్శృణోతి మధు శుక్లపక్షకే వర్షనాథ సచివాదికం ఫలం, ప్రాప్నుయా ద్దురిత ముక్త విగ్రహః ఆయు రర్థ మతులం యశస్సుఖం, కన్యకాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః, దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్తత్ఫలా న్యబ్దఫలాని శృణ్వన్. రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా మీశాస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానాం అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో దద్యుశ్రేయః శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథివారనక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తము పేరు.	తిథులు.	వారములు.	నక్షత్రములు.	లగ్నములు.	విశేషవిధులు.
శంకుస్థాపనం	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వ-స్వా	వృ-కర్కా-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధిః
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి-కుం-మీ-క-ధ-మీ	అష్టమ, ద్వాదశశుద్ధిః
నిషేకం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-సిం-తు-ధను-కుం-మీ	లగ్నశుద్ధిః
గర్భాధానం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రవ-శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట సర్వవర్జముగా
పుంసవనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృగ-పు-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మ-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధిః-మూడవ మాసం
సీమంతం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసముల-నవమ శుద్ధిః
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-క-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధిః
నామకరణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-ఉత్తరాత్రయం-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధిః
డోలారోహణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-ఉత్తరాత్రయం-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫మాసములు శుభం అష్టమశుద్ధిః
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసముల యందును స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభం దశమశుద్ధి, లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధః	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉత్తరాత్రయం	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	౬-౮ మాసములయందు శుభం అష్టమశుద్ధిః
కేశఖండనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం - పూర్వాహ్ణం
అక్షర స్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం॥ అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభః	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే-పూర్వత్రయం-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళవారములు-శుభం
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తముపేరు.	తిథులు	వారములు.	నక్షత్రములు.	లగ్నములు	విశేషవిధులు.
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉత్తరాత్రయం-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ-మే	సప్తమ శుద్ధిః
కంఠకర్ధారణం	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-తు-మ-కుం-ధ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్రధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వ-ఉత్తర-ఉత్తరాషాఢ-ఉత్తరాభాద్ర-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధిః
ప్రయాణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వ-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రేవతి	మే వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధిః-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు కల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను.
గృహారంభః	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో. బు-గు-శు	రో-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రేవతి	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపము నకు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉత్తరాత్రయం-మూల-ధ-రే	వృ-మి కర్కా-కన్య తుల ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితము కావలెను. చంద్రతారాబలయుక్తముగా నుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా - రవి- చంద్ర- కుజ- రాహు కేతు-క్షీణచంద్ర - పాపయుత | బుధులు- లగ్నమునకు- ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును శుభగ్రహములగు గురు - శుక్ర - పూర్ణచంద్ర పాపయుతము కాని బుధుడు వీరలు లగ్నమునకు, ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ ఈ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపుడైనను శుభుడైనను లగ్నమునందు నుండకూడదు.

పంచకరహితము చేయు విధము

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలగు-తిథిసంఖ్యయును ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును అశ్వన్యాదిగా నక్షత్ర సంఖ్యయును మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము. ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము. ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము. ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము. ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేషసంఖ్యలు శుభమయినవి.

మతాంతరముగా తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తు నుండియు కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తు నుండియు గణించుట కలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందు చెప్పిన మోస్తరుగనే చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి ౩¾ ఘడియ. ఘంట ౧. నిమిష ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

వారాః	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	అదా	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు.

వారాః	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయ కాలములు

నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం వి	అస్తం ఘం	అస్తం వి	నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం వి	అస్తం ఘం	అస్తం వి
ఏప్రియల్ ౧౯౨౧	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	[illegible]
	౧౦	౫	౫౮	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౮
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౧	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౯		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౮
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిశంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౮
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౭	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౭	౬	౦
	౩౦	౫	౪౮	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౮	౬	౫
ఆగష్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౮	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౭		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౩	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౩౦	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౮
		౫	౫౬	౬	౮		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
		౫	౫౭	౬	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
		౫	౫౮	౫	౫౨		౩౦	౬	౪	౬	౧౫

అమృతయోగములు.

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉత్తరాషాఢ-ఉత్తరాభాద్ర-హస్త-రే-శ్రవ-
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పుష-శ్రవ. [మూల
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
బు॥ పూష-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
గు॥ అశ్వ-పుష్య-స్వా-మ.
శు॥ మూ-హా-రే-అశ్వ-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత.

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-వి-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వ-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-వి-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ్రే-ఆ-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి-ఉషా-పూభా-ఉభా-రే.

రాహుకాలం మొదలైనవి

వారములు	రాహుకాలం మొదలు	రాహుకాలం వరకు	గుళిక కాలం మొదలు	గుళిక కాలం వరకు
	ఘం.	ఘం.	ఘం.	ఘం.
ఆదివారము	4½	6	3	4½
సోమవారము	7½	9	1½	3
మంగళవారము	3	4½	12	1½
బుధవారము	12	1½	10½	12
గురువారము	1½	3	9	10½
శుక్రవారము	10½	12	7½	9
శనివారము	9	10½	6	7½

రజస్వలా తిథిదోషములు.

పాడ్యమియందు మహాపాపియును, విదియయందు పుత్రవతియును తదియయందు సౌఖ్యవతియును చవితియందు వృషలియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పతులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపియును, పూర్ణిమయందు దుష్టవిచారిణియును, అమావాస్యయందు దుష్టచారిణియును అగును.

రజస్వలా నక్షత్రపాదగండములు.

భరణి-ఆశ్లేష-పుబ్బ, పూషా, పూభాద్రలయొక్క 1-వ పాదము భర్తృగండ మనియు, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమనియు, 3-వ పాదము ధననాశనమనియు, 4-వ పాద మశుభమనియు చెప్పినను, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, పుష, మఖ, జ్యేష్ఠ, యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళప్రద మనియు, రెండవపాదము 25 మంది భోజన మనియు, 3,4 పాదములు యథావిధి శాంతి యనియు, చెప్పబడియున్నది. కృ-మఖ-ఆర్ద్ర-పునర్వసు యీ నక్షత్రములయందును, ఆదివారము, మంగళవారము, శనివారములను దోష మయినవి; శాంతి జరుగవలెను.

ప్రసూతి తిథిగండ విభాగములు.

శ్లో॥ కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం ప్రసూతిఫల మశ్నుతే చతుర్దశ్యాంతు షడ్భాగం ప్రథమేనచదోషకృత్, ద్వితీయే పితరంహంతి తృతీయే మాతరంతథా। చతుర్థే మాతులంహంతి పంచమే వంశనాశనం, షష్ఠేచైవ శిశుంహంతి శాంతింకుర్యా ద్యథావిధిః॥ తా. అనగా, కృష్ణపక్షము నైన చతుర్దశిగడియలు ఆఱుభాగములు చేయవలయును. అందు 1 భాగమునకు దోషములేదు. 2 భాగమునకు పితృగండము. 3 భాగమునకు మాతృగండము. 4 భాగమునకు మేనమామ గండము. 5 భాగమునకు వంశనాశనము, 6 భాగమునకు శిశుగండము.

ప్రసూతి జ్యేష్ఠానక్షత్ర దశగండములు.

శ్లో॥ జ్యేష్ఠాదౌజననీమాతా ద్వితీయే జననీపితా। తృతీయేజననీ భ్రాతా శిశుమాతాచతుర్థకం। పంచమే ఆత్మనాశాయ, షష్ఠేగోత్రక్షయం భవేత్। సప్తమేచోభయకులం, అష్టమే జ్యేష్ఠభ్రాతరం నవమే శ్వశురం హంతి దశమే పితరం హరేత్॥

పదిభాగములకు ప్రత్యేకగండములు

1 భాగము తల్లియొక్క తల్లికిని, 2 భాగము తల్లియొక్క తండ్రికిని 3 భాగము తల్లియొక్క అన్నకును 4 భాగము శిశువుయొక్క తల్లికిని 5 భాగము శిశువునకును 6 భాగము శిశువుయొక్క గోత్రజులకును 7 భాగము ఉభయకులములకును 8 భాగము శిశువుయొక్క అన్నకును 9 భాగము మామకును 10 భాగము తండ్రికిని గండములని తెలియవలయును.

మరణమునకు ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు దుష్టతిథ్యాదులు.

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి, యీనక్షత్రములయందు, మృతి పొందినతావున 3 మాసముల వరకు దీపము పెట్టుటకాని మనుష్యసంచారముగాని చేయకూడదు. ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీనక్షత్రములందు మృతి పొందిన తావున 6 మాసములవరకు దీపము పెట్టుట కాని మనుష్య సంచారము కాని చేయకూడదు. ౧-౬-౧౧.౧౩-౧౪-౨.౭-౧౨ యీ ౮ తిథులయందును - శుక్ర-శని -ఆది - మంగళవారముల యందును, మరణము సంభవించినయెడల దోషకర మయినది.

క్షౌరమునకు యోగ్యనక్షత్రములు, తిథులు, వారములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, ధని, మృగ, అశ్వ, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం, ఈనక్షత్రములయందును సోమబుధ గురువారములందును విదియ తదియ పంచమి సప్తమి యీతిథుల యందును క్షురకర్మ ప్రశస్తము.

వారశూలలు.

ఆదివారము శుక్రవారము పడమరకు, సోమవారముశనివారము తూర్పునకు, మంగళవారము బుధవారము ఉత్తరమునకు, గురువారము దక్షిణమునకు వెళ్లకూడదు.

సుశకునములు.

ఒకరాజు, ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు, వేశ్య, సపుత్రికా స్త్రీ, ఏనుగు, గుఱ్ఱము, తెల్లనియెద్దు, ఆవు, గోమయము, ఉద్ధృతమృత్తిక, ధౌతవస్త్రరజకుడు, మంగళధ్వని, మండెడి నిప్పు, దీపము, జలపూరితకుంభములు, కల్లు, మాంసము, రక్తము, భక్ష్యములు, మిత్రులు, చెఱకుకట్టలు, తేనె, తాంబూలము, శస్త్రము, అలంకారములు, బంగారము, వెండి, రాగి, అద్దము, అక్షతలు, జెండా, చామరము, గొడుగు, గరిక, దర్భ, రథము, వృషభము, చందనము, తెల్లనిపువ్వులు, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, అన్నము, శంఖము, గోరోచనము, మత్స్యములు, ఆరోహహయము, శుభవాక్యములు, బ్రహ్మచారి, గురువు దైవజ్ఞుడు, పద్మములు, లాజలు, తెల్లధాన్యము, గేదె, కోడి, కాకి, భరద్వాజము, నెమలి, ముంగిస, మేకపోతు ఇవి మార్గయాయికి దక్షిణముగ వెళ్ళిన సర్వార్థసిద్ధి॥ తుమ్మెద, ఒంటె, అడవికుక్క, ఉలుక, పిచ్చిక, రెండవభాగమున వెళ్లిన శుభము.

దుశ్శకునములు.

తాను ప్రయాణమునకు పట్టుకొని పోయెడి వస్త్రాదికము భూమియందు పడుట, కఠినవార్తలను, భయవార్తలను వినుట, గుమ్మముచూరు తగులుట, నీరసముగనుండుట, భోజనము చేసి వెళ్లుమని, నిర్బంధించుట, ప్రయాణము వెళ్లునప్పుడు వెనుకకు పిల్చుట, పిచ్చివాడు శత్రువు, ఘాతకుఁడు, దుష్టుఁడు, బోడివాఁడు-దిగంబరి- సన్యాసి-దొంగ- తైలాభ్యంగుఁడు, కలిసుడు- జాతిభ్రష్టుఁడు, త్రాడు చేతిలో కలవాఁడు గర్భిణిస్త్రీ, వంధ్య, నల్లయెద్దు-పాము-కప్ప, చెవులపిల్లి-పంది- తొండ తోలు, వస్త్రము-ఎముకలు-ఊక- అమేధ్యము - రాళ్లు-ఉప్పు-నూనె తెలకపిండి -నువ్వులు-మినుములు-రోదనము-పజ్జిగ-ధూమాగ్ని-ప్రత్తి యెఱ్ఱని పువ్వులు - బెల్లము, గోమూత్రము - నపుంసకుఁడు - ఈ శకునములు కార్యప్రతిబంధకములు.

సుస్వప్న ఫలములు.

మేడయును, పర్వతమును, రథమును, గజమును ఎక్కినట్లు; గుఱ్ఱమును, ఆందోళికమును చూచినట్లు; ప్రభువులతో మాట్లాడినట్లు, చంద్రసూర్యులను చూచినట్లు; అమేధ్యములో పడినట్లు, తెల్లని వస్తువుల చూచినట్లు, తనకు వివాహమైనట్లు, శరీరమంతయు పసుపు అయినట్లు, అలంకారములు ధరించినట్లు, తాను మృతిపొందినట్లు- ఫలములు పుష్పములు ఒకరికిచ్చినట్లు ,విద్యాభ్యసనము చేసినట్లు, తాను గంగాస్నానము చేసినట్లు, దేవతలను గోవులను ఎద్దను రక్తమును చూచినట్లు, పరులగృహము కాలినట్లు ఇత్యాదిస్వప్నములు గలిగిన శుభము ద్రవ్యలాభము గలుగును.

దుస్స్వప్న ఫలములు.

సర్పము తెంపలయిన క్రూరజంతువులు, నువ్వులు, నూనె, ఆముదము, ఎముక, ప్రత్తి, నిప్పు, ఇనుము, మురికినీళ్లు, పడిన ఇళ్లు చూచినట్లు, సముద్రమం దున్నట్లు, జలమధ్యమం దున్నట్లు, బురదయందు మునిగినట్లు క్షౌరమైనట్లు అవయవములు ఖండించినట్లు ప్రవాహమున కొట్టుకొని పోయినట్లు, మృతవార్తవిన్నట్లు తనకుటుంబములో చనిపోయినట్లు, గ్రహణస్పర్శ చూచినట్లు, విధవను చూచినట్లు, తనకు రోగమువచ్చినట్లు, వైద్యుని చూచినట్లు, ఔషధసేవచేసినట్లు, ఇత్యాది దుస్స్వప్నము లయ్యెనేని దరిద్రము, ద్రవ్యహాని,ఆపదయును కలుగును. తెలివివచ్చినపిమ్మట నొక మహామంత్రము ౧౦౮ సార్లు ఉచ్చరించిన యెడల ఆదోషము పోవును. పంచత్రిం-సహస్రపరమాత్మనే॥ అను మహామంత్రము ఉచ్చరించి పచ్చనిగడ్డి తీసికొనివచ్చి యీమంత్రోచ్చారణ వల్ల తనశిరస్సునందు ధరించుకొని గజేంద్రమోక్షణాయణమైనను, పంచాక్షరీమహామంత్రమైనను, నారాయణాష్టాక్షరీమంత్రమైనను, జపము చేసినట్టులయిన దుస్స్వప్నదోషము నివారణమైపోవును.

గండపురుషస్థితి.

గండపురుషుడు కార్తిక-ఆషాఢ-ఫాల్గున-వైశాఖ మాసములయందుఆకాశమునను-మాఘ-భాద్రపద-చైత్ర-ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ-శ్రావణ మార్గశీర్ష పౌషమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజస్వల-ప్రసూతి - మొదలగునవి సంభవించినపుడు శాంతి కలిగినయెడల గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషప్రాబల్య మగుటచే విశేష శాంతి. మిగత కాలములలో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు.

ఆ సో మం బుధ గురు శు శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౭।౨౮। ౧౭।౧౮। ౭। ౮। ౧౫। ౧౬। ౧౧।౧౨। ౭।౮! ౧। ౨

౨3।౨౪। ౪3।౪౪ ౨3।౨౪। ౧౭।౧౮। 3।౪

బల్లిపాటువలన సంభవించెడు శుభాశుభములు.

శిరస్సున కలహము-ముఖమునందు బంధుదర్శనము- కనుబొమ్మలనడుమ రాజానుగ్రహము-పైపెదవిని ధనవ్యయము- క్రిందిపెదవిని ధనలాభము-ముక్కుచివర రోగము, కుడిచెవియందుదీర్ఘాయువు-ఎడమచెవియందు వర్తకలాభము-నేత్రములయందు సౌఖ్యము- గడ్డమున రాజదండనము-నోటియందు భయము-కంఠమున శత్రుహాని - కుడిభుజమున ఆరోగ్యము- ఎడమభుజమున స్త్రీసంగమము-కుడిముంజేతియందు కీర్తి ఎడమముంజేతియందు రోగము - స్తనయుగ్మమున దోషము-ఉదరమున ధాన్యలాభము-రొమ్మునను నాభియందును ధనలాభము-ప్రక్కలందు సుఖము-పాదములయందు ప్రయాణము - వీపున శుభము- గోళ్లయందు ధనవ్యయము-లింగమున దారిద్ర్యము-జుట్టుకొనను మృత్యువు ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లె.

ప్రసూతివిషయమైన తిథ్యాదిగండములు.

అమావాస్య ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును పంచమీ షష్ఠియొక్క సంధియందును దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనంబడు. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును అరగడియ కాలము లగ్నగండమనబడును. రేవతి అశ్వనులయొక్క సంధికాలమందును ఆశ్లేష మఖలయొక్క సంధికాలమందును జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును ఎనిమిదిగడియలు నక్షత్రగండ మనంబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విధ్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	ముహూర్తరాజః
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందం-ద్రవ్యలాభః
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః-విఘ్నః
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షం-హానిః
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః-కార్యసిద్ధిః
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్యః-ధనక్షయః
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షం-విఘ్నః
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజం-రాజ్యలాభః
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సం-లక్ష్మీలాభః
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్రం-కలహః
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరం-మరణం
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం-రాజ్యలాభః
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం-కార్యసిద్ధిః
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆ	మానసః-శ్రీలాభః
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం-కార్యహానిః
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం-భోజనలాభః
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతం-ద్రవ్యనాశః
అనూ	ఉషా	శత	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యు-హానిః
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాణం-కార్యహానిః
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధి-కార్యసిద్ధిః
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం-శుభకార్యసిద్ధిః
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	అనూ	అమృతం-శ్రీసన్తోషం
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం-భోజనహానిః
శ్ర	ఉభా	ృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా-అశుభం
ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	మతంగం-స్వర్ణలాభః
శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసం-క్లేశం
పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరం-దుర్వార్తాశ్రవణం
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరం-కార్యసిద్ధిః
రే	రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	వర్ధమానం-అతిశయలాభః

జీర్ణరసాయనము

26 మాత్రల డబ్బీ వెల రూ. 1-4-0.

అజీర్ణమువలన భుజించిన వస్తువులు రక్తముగను సరిగా మారవు. అజీర్ణము మిగిలిన రోగములకు కారణము. దీనివలన జీర్ణకోశములందు రసస్రావము, క్రమముగ కలిగి దుర్బల మేర్పడి ఆయువు క్షీణించును.

1 ఆకలి లేకపోవుట, 2 అగ్నిమాంద్యము, 3 మలబద్ధము, 4. కడుపులో శూల, 5. అరుచి, పుల్లత్రేపులు, 6 వికారము, గుండెలలోను రొమ్ములోను మంట, బరువు, 7 తలనొప్పి, తలదిమ్ము, 8. చిక్కిపోవుట, 9. జ్వరము, 10. వెన్నుపూస మీదను ప్రక్కను గూళ్ళలోను పోటు, ఆయాసము మొదలగునవి: ఈ గుణములన్నియు నొకసారియే కనబడకున్నను అజీర్ణము వీటికి ప్రధానకారణము. అజీర్ణలక్షణములు కనిపించిన వెంటనే జీర్ణరసాయనము మాత్రలను సేవించిన జీర్ణశక్తి హెచ్చును; మలబద్ధము మానును. రక్తము పుష్టిజెందును. ఆకలి హెచ్చును.

అమృతాంజనము డిపో, 6 తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

అమృతాంజనము డిపోవారి దివ్యౌషధములు

	రూ. అ.
దంతమార్జనము, పండ్లు తోముటకు	0- 2
జీర్ణరసాయనము మాత్రలు, అజీర్ణమునకు	1- 4
దంతశూలహారి, పండ్లపోటుకు	0- 8
వజ్రగుళికలు, ధాతుపుష్టికి	1- 0
జ్వరహారి, జ్వరములకు సీసా 1-కి	0- 12
మూలశంకకు తైలము, డబ్బీ 1-కి	0-12
తేలుమందు, తేలుకాటుకు సీసా 1-కి	0- 8
నేత్రాంజనము, కంటివ్యాధులకు	0- 6
కలరామాత్రలు, వాంతిభేదులకు	0- 4
గజ్జితైలము, గజ్జిచీడలకు డబ్బీ 1-కి	0- 8
వాముకర్పూరము సీసా 1-కి	0- 6
పేలకు మందు సీసా 1-కి	0- 4
తామరతైలము, తామర, తీటకు	0- 6
కుష్టుకు తైలము డబ్బీ 1-కి	0- 4
సురతిద్రావకము సీసా 1-కి	1- 0
కఫహారి, శీతగట్టు దగ్గులకు	1- 4
కఫహారిచూర్ణము, దగ్గు ఉబ్బసములకు డబ్బీ	0- 8
వాయుప్రపోట్లకు మందు	1- 0
సుందరితైలము, ముఖకాంతికి	0- 8
పసుళ్లకు తైలము, శిశుపసుళ్లకు	0- 6
కర్ణశూలహారి, చెవిపోటుకు	0- 6
బాలాదిమాత్రలు, మలబద్ధమునకు	0- 8
జంతువాతహారి, ఎముడికలకు	0- 8
కుసుమారిమాత్రలు, కుసుమవ్యాధులకు	1- 0
మోహినీతైలము, వెంట్రుకలు పెరుగుటకు	0-12
రోమహారి, వెంట్రుకలు ఊడుటకు	0- 8
ఉబ్బసమునకు మందు సీసా 1-కి	1- 0
కస్తూరిమాత్రలు, పెద్దవి, మంచివి 50-కి	0-10
సుఖభోగి మాత్రలు	1- 0
సుఖభోగి తైలము, పుండ్లకు	1- 0
విరేచనములకు మాత్రలు డబ్బీ 1-కి	0- 8
గ్రహణిమాత్రలు డబ్బీ 1-కి	0- 8
శిరోభేదన మాత్రలు, తలనొప్పులకు	0-12
శగకు ద్రావకము సీసా 1-కి	1- 0
[illegible] తులము 1-కి	8-8
గోరోచనము మొదటిరకము ,, ,,	10- 0
కుంకుమపువ్వు ,, ,, ,,	3- 0
పచ్చకర్పూరము ,, ,,	3- 0
,, రెండవరకము,, ,,	1- 0
రసకర్పూరము ,, ,,	0-10

అమృతాంజనము దురదను తొలగించును

దుర్మతినామ సం॥ చైత్రమాన తిథివారాదయః శాలివాహనశకం ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1921

9 ౨౮ ౫ శు॥ శుక్ల ప్రతి-౪౭ అశ్వి ౪౨-౩౧ విష్క ౫౬-౨౬ బవ౧౯-౪౭ రా౹౧-౪౧ అహః౩౦-౪౨ శేషరవిః ౩౯-౨౦ ద్వి
తీయాతిథిః-కె-క్రాం చాంద్రసంవత్సరాదిః తైలాభ్యంగం నింబకుసుమభక్షణం నూతనవస్త్రధారణం వసంత
నవరాత్రారంభః యాగకాలః దక్షిణశృంగోన్నతి చంద్రోదయః ప్రపాదానం ఘ౩-౩౦చ౨౯ [శిల చ౧

10 ౨౯ ౬ ఆ॥ ద్వి౧౮-౨౩ భర౪౪-౨౪ ప్రీతి౫౧-౪౦ కౌ౧౮-౨౩ తి౭-౬ తుక్రాం వేదవ్యాసతీర్థానాం పు-ఘ౩-౩౭-మాకాస్

11 ౩౦ ౭ సో॥ తృ౧౫-౨౨ కృ౪౦-౩౮ ఆయుష్య౪౬-౧౦ గర౧౫-౨౨ తి౧౨-౩౧ పుత్రమన్వాదిః ఆందోళవతృతీయా సౌభాగ్య
గౌరీవ్రతం డోలోత్సవః ఘ౩-౪౫చ౨

12 ౩౧ ౮ మం॥ చ౧౧-౩౪ రో౩౮-౧౮ సౌ౩౯-౫౮ భ౧౧-౩౪ వి౧౯-౪ రా౨౦-౪౪ వం వైనాయకీ తిథి ఘ౩-౫౨చ౩

13 ౧ ౯ బు॥ పం-౭-౨౪ మృ౩౫-౧౧ శో౩౩-౧౦ బా౭-౨ రా౨౪-౩ అహః౩౦-౫౦ అశ్వి౧ దరణే పు-నపుంసక నక్షత్రే
పాదజలరాశౌ రవిః ౩-౩౫ పరతః ఘ౧౦ల పర్యంతం విషువత్పుణ్యకాలః సౌరసంవత్సరాదిః ఘ౪-౦చ౪

14 ౨ ౧౦ శు॥ ష-౧-౪౪ ఆర్ద్ర౩౧-౩౦ అతి౨౫-౫౨ తై౧-౪౪ రా౨౮-౩౮ దగ్ధయోగః అవమా ఘ౦-౬చ౫

15 ౩ ౧౧ శు॥ స-౫౦-౨ పున౨౭-౩౨-సుక౮-౧౮ భ౨౩-౪ శేషః౩-౩౦ రా౧౫-౧౪ త్వాప్ర౩-౪౪ అశోకాష్టమి భవాన్యు
త్పత్తిః అనధ్యయనం ఘ౦-౧౩చ౬ [జయంతిః కవీంద్రతీర్థానాం పు॥ ఘ౦-౨౧చ౭

16 ౪ ౧౨ శ॥ న౪౩-౫౦ పుష్య౨౩-౨౫ ధృతి౧౦-౩౬ బా౧౬-౫౬ అశ్వి౨ రవిః౨౮-౧౪ రా౨౨-౧౪ అహః౩౦-౫౪ శ్రీరామ

17 ౫ ౧౩ ఆ॥ ద౩౭-౫౬ ఆశ్లేష-౧౬ శూ౨-౫౨ కౌ౫౬-౨౫ తై౧౦-౫౪ రా౧౬-౨౪ నష్ప్రవ౧౭-౪౮ నవమి౩౧-౫౦ ధర్మ-దశమి

18 ౬ ౧౪ సో॥ ఏ౩౨-౨౩-మ౧౫-౩౩ వృ౪౯-౯ వణి౫-౧౦ రా౩-౩౫ సర్వేషాం ౧౧-ఏకా డోలోత్సవః ఘ౦-౩౬ [ఘ౦-౨౯

19 ౭ ౧౫ మం॥ ద్వా-౨౭-౨౦ పూఫ౧౨-౯ ధృతి౪౧-౨౨ బా౨౭-౨౦ తి౨౯-౧౭ అశ్వి౩ రవిః౫౩-౧౨ అహః౩౦-౫౮ శుక్ర
మౌఢ్యారంభః ఘ౧౫ రవేః క్రాం కె వసనోత్సవః ఘ౦-౪౪చ౧౦ [అనధ్యయన చతుష్టయం ఘ౦-౫౨

20 ౮ ౧౬ బు॥ త్ర-౨౩-౦ ఉఫ-౨౪ వ్యా౩౫-౨౦ తై౨౩-౦ వి౨౯-౪౩ తిథిద్వయం అనంగవ్రతం సత్యప్రియతీర్థానాం పుణ్య॥

21 ౯ ౧౭ గు॥ చతు-౧౯-౩౦ హ౭-౩౨ హ౩౦-౧వణ౧౯-౩౦ వి౨౭-౧౨ వృష భాయనగతో రవిః ౫౬-౪౨ పూర్ణిమతిథిః
మహాచైత్రి శ్రీరామచంద్రదర్శనం ఘ౧-౦చ౧౨ [ఘ౧-౭-చ౧౩

22 ౧౦ ౧౮ శు॥ ◯ పౌ౧౭-౦ చి త్త౬-౩౯ వ౨౫-౨౮ బ౧౭-౦ వి౨౦-౪౦ అన్వాధానం రాచ్యశమన్వాదిః దమనపూజా

23 ౧౧ ౧౯ శ॥ కృష్ణ ప్రతి౫-౪౭ స్వాతి-౫౫ సిద్ధి౨౧-౫౬ కౌ౧౫-౪౭ వి౨౧-౧౩ అశ్వి౪ రవిః౧౮-౪౨ అహః౩౧-౧౦ యాగకా

24 ౧౨ ౨౦ ఆ॥ ద్వి౧౫-౪౪ విశా-౨౩ వ్య౯-౫౮ గ౧౫-౪౪ వి౧౮-౪౫ వైఘ౧-౨౩ చ౧౫ [లః ఘ ౧-౧౫-చ౧౪

25 ౧౩ ౨౧ సో॥ తృ౧౬-౫౪ అనూ౧౧-౪౪౨ వ౧౬-౫౪ వి౨౫-౫౩ వతుర్థీతిథిః ఘ౧-౩౧చ౧౬

26 ౧౪ ౨౨ మం॥ చ౯-౨౨ జ్యేష్ఠ౧౪-౫౯ శి౧౭-౩౮ భా౯-౨౨ త్యాజ్యభాగః భరణిప్రథమచరణే శ్రీ-నపుంసక నక్షత్రే
పూర్ణజలరాశౌ రవిః ౪౭-౩౭ అహః౩౧-౩౬ పంచమీతిథిః ఘ౧-౩౮చ౧౭

27 ౧౫ ౨౩ బు॥ పం౨౨-౫౪ మూ౨౦-౪౪ శి౧౭-౨౮ తై౨౨-౫౪ వి౧౫-౪౦ రా౧౫-౨౮ షష్ఠీతిథిః శ్వేతవరాహకల్పాదిః

28 ౧౬ ౨౪ శు॥ ష౨౭-౨౨ పూషా౨౫-౫౦ సిద్ధ౧౮-౨౦ కణ౨౭-౨౨ రా౧౬-౩౩ ఘ౧-౫౪చ౧౯ [ఘ౧-౪౬చ౧౮

29 ౧౭ ౨౫ శు॥ స౩౨-౨౭ ఉషా ౩౨-౧౭ సాధ్య-౪౯ బవ౩౨-౨౭ రా౧౧-౪౪ వైప్ర
౫౩-౩౮ ప్రారుదయంశుక్రః మౌఢ్యనివృత్తిః ఘ౨-౨చ౨౦

30 ౧౮ ౨౬ శ॥ అ౩౭-౩౮ శ్ర౩౮-౫౩ శు౨౧-౨౫ బా౫-౪ భ౨౨౪ వి౧౧-౬ రా౧౮-౩౦ అహః
౩౧-౨౪ నిర్గుణ-౪౪ వ౩-ఘ౨-౯చ౨౧ [వ౨౨

1 ౧౯ ౨౭ ఆ॥ న౪౨-౪౦ ధని౫౪-౨౩ శుక్ల౨౨-౩౭ తై౧౦-౬ త్యాజ్యభాగః ఘ౨-౧౭

2 ౨౦ ౨౮ సో॥ ద౪౬-౩౫ శత౫౦-౫౧ బ్రహ్మ౨౩-౭ వణి౧౪-౩౮ వి౧౫-౧ ఘ౨-౨౫చ౨౩

3 ౨౧ ౨౯ మం॥ ఏ౫౦-౧ పూభా౫౫-౩౮ ఐం౨౪-౧౫ బవ౧౮-౧౮ వి౮-౩ భర౩ రవిః
౩౭-౪౯ అహః౩౧-౩౦ త్రిప్రదోషః సర్వేషాం ఏకాదశీ ఘ౨-౩౨చ౨౪

4 ౨౨ ౩౦ బు॥ ద్వా౫౨-౭ ఉభా౫౯-౧౬ వై౩-౪౯ కౌ౨౧-౩ వి౨౧-౫ ఘ౨-౪౦

5 ౨౩ ౩౧ గు॥ త్ర౫౨-౫౩ రేవతి-౦ విష్క-౨౨-౨౭ గ౨౨-౩౨ వి౩౦-౨౦ సత్యవిజయతీర్థానాం పుణ్యదినం ఘ౨-౪౮చ౨౬

6 ౨౪ ౧ శు॥ చతు ౫౨-౨౦ రేవ౧-౨౩ ప్రీతి-౨౦-౩౮ భ౨౨-౪౪ రా౨౦-౪౦ మాసశివరాత్రిః శివసన్నిధౌ స్నానం అనధ్య
యనత్రయంఘ౨-౫౬చ౨౭ కె-అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కూర్మకల్పః ఘ౩-౩చ౨౮

7 ౨౫ ౨ శ॥ ● అమా౫౦-౪౧ అశ్వి౨-౨౭ ఆయు౧౬-౩౮ చ౨౧-౪౦ బవ౨౬-౨౧ అహః-౩౧-౩౬ భర౪౪ రవిః౫-౧౪ కె-కె-

బుధ-ర	శు-కు-కే	
	కు౫ మే షే రవిః	
	బ౫కృషే కుజః	
	బ౩ మే షే బుధః	గు-శ
	రా	

కుజచారః.	బ౧౪కృత్తికా ౧౪-౦	కు౧౪ రేవ౩బు౨౦-౧౦	బ౧౩భర౩బు౩౫-౨౦	బ౧అశ్వి౩వకు౧౪-౨౦
కు౧భర౨కు౧-౨౦	బుధచారః.	బ౧ రేవ౪బు౧౬-౦	బ౩౦భర౪బు౨౦-౧౪	బ౬అశ్వి౨వకు౨౪-౩౬
కు౫భర౩కు౧౮-౦	కు౧ఉ భా౧బు౯౪-౧౪	బ౩అశ్వి౧బు౧-౨౦	గురుచారః.	బ౧౨అశ్వి౧వకు౨౦-౩౪
కు౧౦భర౪కు౫౬-౨౪	కు౩ఉభా౨బు౪౬-౧౦	బ౪అశ్వి౨బు౪౭-౦	బ౧౧ఉత్తరఫల్గుని౪౦-౧౪	శనిచారః.
కు౧౫కృ౧కు౩౪-౧౦	కు౫ఉభా౩బు౫౨-౫౦	బ౬అశ్వి౩బు౩౨-౨౦	శుక్రచారః.	కు౬పూఫ౪వక్రీశనిః౨౫-౦
బ౫కృత్తికా మేషకు౧౪-౧౦	కు౮ఉభా౪బు౧౪-౩౦	బ౮అశ్వి౪బు౯-౦	కు౩భర౧వక్రీకు౩౫-౧౪	రాహు కేతు చారా.
కు౯కృ౩కు౫౩-౧౦	కు౧౦రేవ౧బు౪౦-౫౦	బ౧౦భర౧బు౧౫-౩౦	కు౧౧అశ్వి౪వకు౩-౫౦	బ౩౦చి౩రాహు } ౧౦-౦
బ౮పశ్చాదస్తంకు౩౪-౨౦	కు౧౨రేవ౨బు౩ ౩-౦	బ౧౧భర౨బు౫౧-౧౪	కు౧౨పశ్చాదస్త కు౧౪-౩౦	అశ్వి౧కేతు

8	౨౬	౩ ఆ॥ శుక్లప్ర౪౮-౦ ఘ౧-౧ పౌ౧౨-౧౧ కి౯-౨౧ది౩ ౨-౧ సంక్రాంతియోగకాలః ఘ౩-౧౧వ౨౯ [ఘ౩-౧౮వ౩౦
9	౨౭	౪ సో॥ ద్వి౪౪-౩౪కృ౧-౯ రో౫౭-౫౨ శో౬-౫౯ బా౧౬-౪౮రా౭-౫౬ వృక్రాం దక్షిణశృంగోన్నత చంద్రోదయః
10	౨౮	౫ మం॥ తృ౩౯-౨౨ మృ౫౬-౪అతి౧-౨సుకా౫౩-౩౨ తై౧౧-౨౭ కృత్తికగచరణే పుంవపుంసకనక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౩౨-౧౫కవిరా౭-౧౩ అహః౩౧-౪౦ త్రేతాయుగాదిః అక్షయతృతీయా పరశురామజయంతిః వృద్ధాచలశిలాకర్మా జీవర్ణ నీయానివిద్యాధిరాజతీర్థానాం పుణ్యదినం ఘ౩-౨౬వ౧ రంజాన్ నెల
11	౨౯	౬ బు॥ చ౩౪-౦ ఆర్ద్రా౫౨-౨౮మృ౪౭-౨౧శ౬-౩౯దిని౧౫-౪౭ రుంజెదుమాసారంభ ఘ౩-౩౪వ౨
12	౩౦	౭ గు॥ పం౨౩-౨౩ పున ౪౮-౩౪కు౩౯-౫బవ౧-౧౦ దిని౨౦-౩౨ వ్యత్రః ౧౪-౪౩విర్గః ౩౯-౫౭ శంకరాచార్యజయంతిః చక్రవర్తి తిరు ఖశార్ తిరుఘ౩-౪౧వ౩
13	౩౧	౮ శు॥ ష౨౨-౮ పుష్య౪౪-౧౪గం౩౨-౧౨తై౩౨-౮ది౭-౫ తిథిద్వయం పుత్రాగమయోగః ఘ౩-౪౯-వ౪
14	౧	౯ శ॥ స౧౬-౧ఆశ్లేష౦-౧౨వృ౨౪-౩౨వణ౧౬-౧దిని౧౪-౫కృత్తిక౨శ్య మేకరవిః౦-౧౨ అహః౩౧-౫౦ అష్టమితిథిః పారిపద పుణ్యకాలః ష౧౬పర్యంతం ద్వాపరయుగాంతిః గంగోత్పత్తిః ఘ౩-౫౭ వ౫
15	౨	౧౦ ఆ॥ అ౧౦-౨మ౩౬-౧౫వృ౧౭-౧౭వ౧౦-౨ది౮ ౧౩ రా౨౩-౧౨ యమకంటకయోగః ఘ౦-౭వ౬
16	౩	౧౧ సో॥ ఏ౪-౧౯పుబ్బ౦౫౪-౩౬ధ్రువ౩౨-౪౪వా౧౦-౧౪౪-౧౯రావి౧౭-౩౩ వృక్రాంకోవేశమాఘ౦-౧౫వ౭
17	౪	౧౨ మం॥ ద్వా౫౪-౪౨ ఉత్తర౨౯-౫౪హర్ష ౩-౧౮ బం౫౩-౩౯వణ౨౬-౨౪కృత్తికరవిః౨౮-౫౧అహః౩౧-౫౭రావి౧౮-౧౫ స్మార్తైకాదశిఘ౦-౨౪వ౮ [మధ్వాదశిఘ౦-౩౩వ౯
18	౫	౧౩ బు॥ ద్వా౫౦-౫౮ హ౨౭-౫౦సిద్ధి౫౧-౧౨బవ౨౨-౫౩ రావి౧౫ - ౩౦ సిద్ధయోగః వైష్ణవ ఏకాదశి పరశురా
19	౬	౧౪ గు॥ త్ర౪౮-౨౫చిత్త౨౬-౪౯వ్య౪౬.౩౮కౌ౯-౪౧రావి౮-౪౮రాక్రాంఘ౦-౪౧వ౧౦
20	౭	౧౫ శు॥ చతు౪౭-౧స్వాతి౨౬-౪౧వరి౪౨-౪౫గ౧౭ - ౪౫రావి౯ - ౩౪ అహః౩౧-౫౮కృ౪రవిః ౫౩-౨౮ నృసింహజయంతిః సమ్మార్గ్ వారుతిరునక్షత్రం యమకంటకయోగః ఘ౦-౫౦వ౧౧ [త్రిం దధ్యన్న దానాని ఘ౦-౫౯
21	౮	౧౬ శ॥ ○ పూ౪౬-౪౮వి౨౭-౫౧పరి౪౦-౫౭గ౧౬-౫౩రా౬-౧౧ర వైశాఖ్య ధానం మహావైశాఖవ్యాసపూజ కోకిలా
22	౯	౧౭ ఆ॥ కృష్ణప్రథ౭-౫౩అనూ౩౦-౫౭శివం౩౮-౨౫బా౧౭-౨౩రావి౧౩-౭ వృత్యయోగః యోగకాలః ఘ౧-౭వ౧౩
23	౧౦	౧౮ సో॥ ద్వి౫౦-౧౩ జ్యే౩౩-౪౮సిద్ధం౩౭-౩౭తై౧౯-౧౨ మిథునాయనగో రవిః౨౨- ౫౯ త్వాష్ట్రభావః ఘ౧-౧౬
24	౧౧	౧౯ మం॥ తృ౫౩-౪౨మూ౩౮-౩౭సా౩౮-౨౧వణ౨౨-౫ రా౨-౧౨రో హి౧ చరణే స్త్రీనపుంసక నక్షత్రే పాదజలరాశౌ రవిః౨౬-౨౧అహః౩౨-౪ పార్థివకల్యాదిః ఘ౧-౨౫వ౧౫
25	౧౨	౨౦ బు॥ చ౫౮-౨పూషా౪౪-౧౦శు౩౮-౪౨బ౨౬-౧౭౪-౫౩ క్రాంతిసామ్యాత్ పాతాభావః ఘ౧-౩౩వ౧౬
26	౧౩	౨౧ గు॥ పం౬౦-౦ ఉత్తరా౫౦-౩౯శుక్లం౪౦-౪౯౩౦-౩౮౬-౨౪ త్రిద్యుస్పృక్ సిద్ధయోగః ఘ౧-౪౨వ౧౭
27	౧౪	౨౨ శు॥ పం౩-౮ శ్రవ౫౭-౧౪బ్రహం౪౧-౪ తై౩-౮ది౧-౪౫అహః౩౨-౮రో౨౬ః౫౩-౫౩ శరిత్యాగః ఘ౧-౫౧వ౧౮
28	౧౫	౨౩ శ॥ ష౮-౧౨ధని౬౦.౦ ఐం౪౩-౧౮వణ౮-౧౨దిని౮-౧౯ యమకంటక మరణయోగాః ఘ౧-౫౯వ౧౯
29	౧౬	౨౪ ఆ॥ స౧౩-౦ధని౩-౪౫ వైధ-౩౮బవ౧౩-౦దిని౨౩-౨౪ భానుసప్తమి ఘ౨-౮
30	౧౭	౨౫ సో॥ అ౧౭-౯శ౯-౨౮విష్కం౦౪౫-౧౬కౌ౧౭ ౯ది౨౬-౨౭ఘ౨-౧౭వ౨౧
31	౧౮	౨౬ మం॥ న౨౦-౨౫పూభా౧౪-౨౭ ప్రీతి౪౫-౬౫ ౨౦-౨౫ రావి౭-౪౫శో హి౩ రవి౨౫-౧౩అహః౩౨-౧౪ దశమితిథిః రాత్రి ఘ౨-౨౫వ౨౨ [ఘ౨-౩౪
1	౧౯	౨౭ బు॥ ద౨౨-౨౪ ఉ భా౧౮-౯ఆయు౪౩-౫౧౨౨-౨౪రా౧౭-౧౪ సూర్యతిథిః
2	౨౦	౨౮ గు॥ ఏ౨౩-౧౫ రేవ౨౦-౪౯సౌభా౪౧-౪౫బా౨౩-౧౫ త్యాజ్యాభావః యేకాదశి తిథిః సర్వేషా మేకాదశి యమకంటకయోగః ఘ౨-౪౩వ౨౪
3	౨౧	౨౯ శు॥ ద్వా౨౨-౪౮అశ్వ౨౨-౮శో౩౮-౩౪తై౨౨-౪౮౧౧-౩౯రా౧౩-౫౦అహః౩౨-౧౮రవిః౫౪-౫౯ తిథిద్వయం శశాక్రాంఘ౨-౫౧వ౨౫
4	౨౨	౩౦ శ॥ త్ర౨౧-౭భర౨౨-౧౮అతి౩౪-౨౬వణ౨౧-౭రావి౯-౩౪ చతుర్దశితిథిః మాసశివరాత్రి అనధ్యయనచతుష్టయం
5	౨౩	౩౧ ఆ॥ చతు౧౮-౧౪కృ౨౧-౯సు౨౯-౨౧శ౧౮-౧౪రా౨౭-౪౧ అమాతిథిః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ఘ౩-౯
6	౨౪	౧ సో॥ ● అమా౧౪-౨౮రో౧౯-౧౮ధృతి౨౩-౨౯నా౧౪-౨౮ శేషః ౩-౫౭రాం౦-౧౮యోగకాలః అమా సోమవారవ్రతం పద్మకయోగః మేషేద్విగ్రహకూటః ఘ౩-౧౮వ౨౮

	౭-బు శు-కే	శు	
	శు౭వృషేరవిః శు౩వృషేబుధ బ౫మిథునేకుజ		గు-౪
		రా	

కుజచారః	బుధచారః			
శు౪రో౧కు౧-౨౦	శు౨కృ౧బు౧౦-౨౦	శు౧౩రో౩బు౫౩-౧౦	బ౯ఆర్ద్ర౧బు౭-౨౪	బ౧౧అశ్వి౩శు౧౫-౨౦
శు౮రో౨కు౩౨-౫౦	శు౩కృ౨బు౫౦-౨౦	శు౧౪వక్రారంభ బు౫౫-౦	బ౧౧ఆర్ద్ర౨బు౫౦-౩౦	బ౩౦అశ్వి౪శు౪౦-౦
శు౧౪రో౩కు౩-౪	శు౫కృ౩బు౩౭-౧౪	శు౧౫రో౪బు౧౪-౦	బ౧౪ఆర్ద్ర౩బు౩౦-౨౦	శనిచారః
బ౪రో౪కు౨౧-౧౦	శు౭కృ౪బు౨౩-౫౦	బ౨మృ౫౧బు౩౫-౧౦	గురుచారః నాస్తి	శు౧౫శనివక్రత్యాగః
బ౮మృ౫౧కు౯-౫౦	శు౯రో౧బు౧౦-౨౦	బ౪మృ౨బు౩౫-౦	శుక్రచారః [౫౩-౧౫	౫౩-౩౦
బ౧౨మృ౫౨కు౫౭-౧౪	శు౧౨రో౨బు౧౪-౫౦	బ౫మృ౩బు౩౪-౦	శు౧౪శుక్రవక్రత్యాగః శు	రాహు కేతు చారా నస్తిః
		బ౭మృ౫౪బు౪౧-౨౦	బ౪అశ్వి౨బుశు౧౧-౧౦	

తేది			వివరము
7	౨౫	౨	మం॥ శుక్లప్ర-౪౦ మృ౧౬-౪౨ శూ౧౭-౧౩ బా-౪౦ రా౪-౧౦ అహః ౩౨-౨౦ మృ ౧ ప్రథమచరణే శ్రీ శ్రీ వత్సలశేషాదజలరాశౌరవిః ౨౫-౧౫ క్రాం శార్ఙ్గశిలిజయంత్యౌ సోపపదం సమర్పంగ చంద్రోదయః సత్యసంధతీర్థానాంపుణ్యం ౩-౨౮౨ [మాఘు౩-౩౫చ౧మ వ్యాల్ పెల
8	౨౬	౩	బు॥ ద్వి౪-౩౧ పీమృ౦౫౪-౧౮ ఆర్ద్రా౧౩-౮౦ ౧౦-౩౮ శౌ౪-౩౧ రా౮-౫౩ పాతాభావః రంభాగౌరీవ్రతం అర
9	౨౭	౪	గు॥ చ౫౨-౨౯ పున-౨౭ వృ౨-౩౫ ధృ౫౨-౨౪ వణ౨౨-౨౮ వి౨౮-౩ పు౩-౪౩ చ౨ [యోగాఖు౩-౫౨ చ౩
10	౨౮	౫	శు॥ పం౪౬-౧౨ పుష్య౫-౩ వ్యా౪౭-౨౮ బ౧౯-౨౮ రా౨౨-౩౧ మృ౧ ౨౮ వి౫౫-౧౦ అహః ౩౨-౨౨ పుత్రావిమరణ
11	౨౯	౬	శ॥ ష౪౦-౮౮ శేర-౬ మ౫౫-౫౬ హర్ష ౪౦-౪ కా౧౩-౧౬ వి౨౮-౫౪ మృత్యుయోగ అరణ్యగౌరీవ్రతం పు౪ ౧౮౪
12	౩౦	౭	ఆ॥ స౩౪-౨౦ పూఫ౫౩-౧౯ వజ్రం౩౨-౫౧ గ౭-౧౩ వి౧౫ ౨౩ శరాంభామస పద్మినామకంటకయోగః పు౪- [illegible]
13	౩౧	౮	సో॥ అ౨౯-౮ ఉ ఫ౫౦-౨౧ సి౨౫-౫౦ ౧-౩౫ వి౧౦-౩౦ పు౪-౧౮౬ [పర్వంతం వదశీతి పుణ్యఖు౪-౨౭ చ౭
14	౧	౯	మం॥ న౨౪-౩౬ హ౪౮-౪౫ వ్య౧౯-౪౦ కౌ౨౪-౩౬ వి౧౦-౩౩ వనమితిథిః మృ౩ మిథునే రవిః ౨౫-౫౪ వ౧౬ పు
15	౨	౧౦	బు॥ ద౨౧-౨ చి౪౬-౩౦ శ౧౩-౫౩ గ౨౧-౨౭ దశమిత్యర్థం పాపహరదశమి అహః ౩౨-౨౨ ఖు౦-౫చ౮
16	౩	౧౧	గు॥ ఏ౧౮-౨౨ స్వా౪౬-౧౪ వరీ-౬ థ౧౮-౨౨ వి౦-౩౦ ద్వాదశితిథిః సర్వేషా మేకాదశీ నిర్జలైకాదశీ కూర్మజయంతిః పెరియాళ్వారు తిరునక్షత్రంఖు౦-౧౫౭ [మలత్ఖ్మణద్వాదశీఖు౦-౨౫చ౧౦
17	౪	౧౨	శు॥ ద్వా౧౬-౫౦ విశా౪౬-౫౬ వి౧౦ బా౧౬-౫౦ వి౦-౨౪ వి౨౫-౨ మృ౪ ౪౭ వి౫౬-౩౬ అహః ౩౨-౨౪ రా
18	౫	౧౩	శ॥ త్ర౧౬-౨౪ అనూ౪౮-౩౪ సి౨-౨౫ తై ౧౬-౨౪ శివ౧౧-౨౬ పాధమునులతిరునక్షత్రంఖు౦-౩౫చ౧౧
19	౬	౧౪	ఆ॥ చతు౧౭-౩౦ జ్యే౫౨-౨౩ సా ౦-౨౧ శు౫౮-౫౦ వణ౧౭-౩౦ వి౩ - సోపాతాభావః సత్యాభినవతీర్థానాం పుణ్యదినం ఖు౦-౪౫చ౧౨ [వటపూర్ణిమ వటసావిత్రీవ్రతంఖు౦-౫౫చ౧౩
20	౭	౧౫	సో॥ ○ పౌ౧౯-౪౬ మూ౫౭-౦ శుక్లా౫౮-౮ బ౧౯-౪౬ రా౨౦-౧౬ క్షిపతిథిః అన్వాధానం ఛాయ్యకమన్వాదిః ఏరువాక
21	౮	౧౬	మం॥ కృష్ణప్ర౨౩-౦ పూ షా౬౦-౦ బ్రహ్మ౦-౦ కౌ౨౩-౦ వి౨౩-౨౦ మృ౮ తితిథిః అహః ౩౨-౨౮ ఆర్ద్రా౧ చరణే శ్రీ పుంసత్ర శేషాదజలరాశౌ రవి౨౭-౫౩౪ కాలః ఖు౧-౫చ౧౪
22	౯	౧౭	బు॥ ద్వి౨౭-౧౩ పూషా౨-౪౬ బ్రహ్మ౦-౧౪ ౨౭-౧౩ వి౪-౫౦ ద్వితీయాతిథిః ఖు౧-౧౫చ౧౫
23	౧౦	౧౮	గు॥ తృ౩౨-౩ ఉషా౫౮-౫౧ ౩౫ ౩౨-౩ వి౨౦-౩ అహః ౩౨-౨౮ కటకాయనకోలః ౩౪-౧౮ ఖు౧-౨౫
24	౧౧	౧౯	శు॥ చ౩౭-౦ శ్రవ౧౫-౩౬ ఐ౩-౨౨ బ౪-౩౬ వి౨౬-౩౫ ఆర్ద్రా౨ రవిః ౫౮-౨౦ ఖు౧-౩౫చ౧౭
25	౧౨	౨౦	శ॥ పం౪౨-౦ ధని౨౨-౦ వి౨౪-౫౬ శ౯-౩౫ వి౧౮ మకంటకయోగః ఖు౧-౪౫చ౧౮
26	౧౩	౨౧	ఆ॥ ష౪౫-౫౯ శత౨౭-౫౬ శి౧౯-౪౫ ౧౪-౫౯ వి౧౩-౫ ఖు౧-౫౫చ౧౯ [౨-౪
27	౧౪	౨౨	సో॥ స౪౯-౧౮ పూభా౩౩-౧౪౪ ఆయు౭-౧౦ ధ౧౭-౫౯ రా౨౬-౨౬ రా శేఖ
28	౧౫	౨౩	మం॥ అ౫౧-౨౬ ఉభా౩౭-౨౩ సౌ౭-౧౦ బా౨౦-౧౧ శే వ౨-౪ ఆర్ద్రా౩ రవిః ౫౯-౨౫ అహః ౩౨-౨౬ దగ్ధయోగః ఖు౨-౧౫చ౨౧ [ఖు౨-౨౪చ౨౨
29	౧౬	౨౪	బు॥ న౫౨-౧౮ రేవ౪౦-౪౫ శో౧౦ ౩ ౨౧-౪౮ వి౪౭ పుత్రావియోగః
30	౧౭	౨౫	గు॥ ద౫౨-౦ అశ్వి౧-౩౭ అతి౪-౮ ౧౮౩౧-౩౦ ఖు౨-౩౪చ౨౩
1	౧౮	౨౬	శు॥ ఏ౫౦-౧౫ భర౪౧-౫౭ సుక౧-ధృతి౫౬-౧౫ బవ౨౧-౪౯ ౦ సర్వేషా మేకాదశీ ఖు౨-౪౪చ౨౪ [ఆషాఢ రవిః౧-౧౦ఖు౨-౫౪చ౨౫
2	౧౯	౨౭	శ॥ ద్వా౪౭-౨౫ కృత్తి౧-౩౦ శూ౫౨-౪౦ కౌ౧౯-౫౨ ౫౩ అహః ౩౨-౨౨
3	౨౦	౨౮	ఆ॥ త్ర౪౩-౪౬ రోహి౩౮-౩౪ గం౪౭-౪౬ వ౧౯-౨౦ రా౨౦-౪౬ పాతాభావదశితిము ఖ౨౬-౧౧ఖు౩-౪
4	౨౧	౨౯	సో॥ చతు౩౯-౦ మృ౩౭-౦ వృ౪౦-౨౪ ధ౧౧-౨౦ రా౨౪-౨౮ మాసశివరాత్రి అనధ్యయనవ్రతయంఖు౩-౧౪చ౨౭
5	౨౨	౩౦	మం॥ ● అమా౩౩ ౪౫ ఆర్ద్రా౩౩-౩౭ వృ౩౩-౩౦ చతు ౬-౨౬ శేష౦-౫౦ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పున౧ చరణే శ్రీ పుంసత్ర శే నిర్మలరాశౌరవిః౩౧-౪౫ చాతుర్మాస్యారంభః ఖు౩-౨౪చ౨౮

గ్రహ స్థితి				
	కు-కే		చ	కు-బు
	కూ మిథునే రవి			
	బ౧౦పృ మేశుక్ర			కు-శ
			రా	

రవిచారః	బ౧౩ ఆర్ద్రా౪ కు౪౧-౧౨	బ౪ పశ్చాద స్తంబు౧౫-౨౦	శుక్రచారః	బ౧౦కృ ౨కు౪౯-౦
కు౨మృ ౩ కు ౫౪-౨౦	బుధచారః	బ౭ పునర్వసు ౧బు౧౫-౨౦	కు౬ భర౧కు క్ర౩౬-౧౪	బ౧౪కృ ౩కు౯-౨౪
కు౮మృ౪ కు౩౪-౧౪	కు౨ఆర్ద్రా౪బు౧౨-౧౦	బ౧౨ఆర్ద్రా౪౪ బు౧౪-౫౪	కు౧౦ భర౨కు౧౦-౨౪	శనిచారః
కు౧౩ ఆర్ద్రా౧ కు ౩౮-౧౪	కు౬ పున౧బు౪-౨౦	బ౩౦ ఆర్ద్రా౩ వబు౫౨-౧౫	కు౧౪ భర౩కు౪౪-౧౪	బ౧౦ ఉ ఫ౧బు౯౩౨-౨౫
బ౩ ఆర్ద్రా౨ కు౪౨-౧౦	కు౧౧ పున౨బు౧౪-౩౦	గురుచారః	బ౩ భర౪కు౪౮-౧౪	రాహు కేతు చారావస్థః
బ౮ ఆర్ద్రా౩ కు ౩౮-౧౫	కు౧౫ బుధవక్రారం౧౧-౨౦	కు౧౨ పూఫ౩ గురు౨౬-౧౪	బ౭ కృ౧ కు౧౮-౨౦	

తేదీ			
6	౨౩	౩౧	బు॥ శుక్ల ప్ర౨౭-౫౪ పూ౨౯-౪౫ వ్యా౨౬-౧౦శ౦౦-౫౦౨౮-౪౧-రా౧౬-౪యాశ్కాలః ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రో
7	౨౪	౧	గు॥ ద్వి౨౧-౩౯-పుష్య౨౫-౫౨హా౧౮-౪౮ కౌ౨౧-౩౯ తై౨౩-౨౦ తిథిద్వయంభు౩-౪౪-చ౧౬జలకాలః [దయః
8	౨౫	౨	శు॥ తృ౧౫-౨౪-ఆశ్లే౨౧-౩౧౪౧౧-౧౨౫౧౫-౨౪ రావి౧౬-౪౮ మృత్యుయోగః భు౩-౫౪చ౨ [భు౪-౪చ౩
9	౨౬	౩	శ॥ చ౯-౧౪మఖ౧౭-౩౭శీ౩-౩౫శ్య౫౨-౩౩భ౯-౧౪రా౩౪-౭ అహః౩౨-౧౬ పుస౨౪వి౨-౪౮ స్కందపంచమి
10	౨౭	౪	ఆ॥ పం౩-౪౮ పుబ్బ౦-౫౪-౩౨వ్య౯౧౩-౪౫శ౪౯-౨౮౩-౪౮వి౩౦-౧౧-కుమారషష్ఠిభు త్రి౪-౧౪చ౪
11	౨౮	౫	సో॥ ష౫౩-౩౦ఉ౯౧౦-౪౧వ౪౮-౪౭౨౫-౫౫వి౩౦-౪౮శ్రా౦-౮౬-భు౪-౨౪చ౫
12	౨౯	౬	మం॥ అ౪౯-౩౨హ౮-౧౯ శివ౨౬-౫౨భ౧౧-౪౩వి౨౭-౪౭ అహః౩౨-౧౪ పుస౩౯వి౩౩-౪౭భు౪-౩౪చ౬
13	౩౦	౭	బు॥ న౪౬-౫౦చి ౬-౧౮వి౩౨-౬౯౧౮-౧౫వి౨౦-౩౦-సత్యాధిరాజతీర్థానాం పుణ్యదినం-భు౪-౪౪చ౭
14	౩౧	౮	గు॥ ద౪౫-౧౦స్వా౬-౪పా౨౮-౦తై౧౬-౯వి౨౦-౧౧చాతుర్మాస్యదీక్షాప్రారంభః భు౪-౫౪చ౮
15	౩౨	౯	శు॥ ఏ౪౪-౪౭వి౬-౩౯శు౨౪-౫౪౫౧౫-౦వి౧౬-౫౭ సర్వేషామేకాదశీయశైకాదశీగోపద్మవ్రతం భు౫-౪చ౯
16	౧	౧౦	శ॥ ద్వా౪౫-౪౭అనూ౮-౧౯శుక్ర౦౨౨-౩౭బ౧౫-౨౨వి౨౩-౨౨ క్రాంతిసామ్యతాపాత్ అహః౩౨-౧౨ పుసశటశేరవిః౪-౪౧దక్షిణాయనపుణ్యకాలఃసంక్రమణాత్పూర్వం పు॥ వాసుదేవద్వాదశీభు౫-౧౪చ౧౦
17	౨	౧౧	ఆ॥ త్ర౪౭-౪౩జ్యే ౧౧-౩౫బ్ర౨౧-౪౨కౌ౧౬-౪౦ త్ర్యంబకభాకః భు౦-౧౦-చ౧౧
18	౩	౧౨	సో॥ చతు౫౧-౬మూల౧౫-౩౮వై౨౧-౨౦౫౯-౩౦వి౧౧-౨౦రావి౯-౩౪౭ హ భు౦-౨౧చ౧౨
19	౪	౧౩	మం॥ ○ పూ౫౫-౬ పూషా౨౧-౫ ఐం౨౨-౭భ౨౩-౧ శావి౧౦-౫౬ అహః౩౨-౧౦ పుష్య౧చరశే పుంపుంసకస్త్రీపూర్ణజలరాశౌరవిః౩౫-౨౫ అమావాస్యపూజకతీవాంత్రరకాలః కోకిలావ్రతం శివశయనం భు౦-౩౧
20	౫	౧౪	బు॥ శ్రావణ శుక్ల ప్రతి౦ ఉ౯షా౨౬-౫౬విష్కం౦౨౩-౧౨బా౨౭-౪౨రావి౫-౫౨యాః కాలః త్రిద్యుస్పృక్ భు౦-౪౨చ౧౪ [ద్వితీయా-భు ౦-౫౨-చ౧౫
21	౬	౧౫	గు॥ ప్ర ౦-౯ త్ర౩౩-౨౭ ప్రీతి౨౪-౪౮ కౌ౦-౯ రావి౧౨-౨౪ చాతుర్మాస్య
22	౭	౧౬	శు॥ ద్వి ౫-౭ధని౪౦-౭ఆయు౨౬-౩౮౫౫-౭రావి౨౭-౩౧భు౧-౨చ౧౬
23	౮	౧౭	శ॥ తృ౧౦-౦శత౪౬-౧౫సౌ౨౮-౦భ౧౦-౦శేష౩-౩౬ అహః౩౨-౮ పుష్య౨రవిః౬-౦భు౧-౧౩చ౧౭
24	౯	౧౮	ఆ॥ చ౧౪-౧౧పూభా౫౧-౪౩ శో౨౮-౫౩ బా౧౪-౧౧వి౩-౪౪రాశిభు౧-౨౩చ౧౮ [పు॥భు౧-౩౪-చ౧౯
25	౧౦	౧౯	సో॥ ౧౭-౪౦ఉభా౫౫-౫౬అతి౨౮-౫౨ తై౧౭-౪౦౨౧౭-౧౮సింహాయనగతో రవిః ౧౨-౧౭జయంతీర్థానాం
26	౧౧	౨౦	మం॥ ష౧౯-౪౩ రేవ౯-౧౭సు౨౮-౧౪వ౧౯-౪౩వి౨౭-౪౧ అహః౩౨-౪ పుష్య౩రవిః౩౬-౨౨ సప్తమీతిథిః
27	౧౨	౨౧	బు॥ స౨౦-౫౨అశ్వ౬౦-౦ధృ౨౬-౧౯౨౦-౫౨రావి౮-౩౧ అష్టమీతిథిః భు౧-౫౫చ౨౧ [భు౧-౪౪చ౨౦
28	౧౩	౨౨	గు॥ అ౨౦-౩౪అశ్వ౦-౫౦ శూ౨౩-౩౧ కౌ౨౦-౩౪వి౨౫-౫౬నవమీతిథిః రుద్రసావర్ణిశమన్వాదిః భు౨-౫చ౨౨
29	౧౪	౨౩	శు॥ న౧౯-౧౪౧-౨౯గ౧౯-౪౪వి౩౧-౧౪పాశాభాకః దశమీతిథిః భు౨-౧౬-చ౨౩ [-చ౨౪
30	౧౫	౨౪	శ॥ ద౧౬-౨౦కృ౦-౫౯౫౫-౪౦కృ౧౫-౩౯౧౬-౨౦ రావి౮-౧౦పుష్య౪రవి౬-౨౭అహః౩౧-౫౬భు౨-౨౬
31	౧౬	౨౫	ఆ॥ ఏ౧౨-౩౯ మృ౫౭-౯ధ్రు౯-౩౬బ౧౨-౩౯వి౧౩-౩ సర్వేషామేకాదశీభు౨-౩౭చ౨౫
1	౧౭	౨౬	సో॥ ద్వా౮-౬ఆర్ద్ర౫౩-౫౬వ్యా౩-౧౯వా౫౩-౧౮తై౮-౬విద౧౭-౧భు౨-౪౭చ౨౬
2	౧౮	౨౭	మం॥ త్ర౨-౪౩ఏవ్య౦౫౪-౨౧ పు॥౫౦-౧౩వజ౪౯-౧౦ వ౨-౪౩వి౨౨-౩ అహః౩౧-౫౨ ఆశ్లేషాస్త్రీనపుంసకనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః౩౬-౫౭కృష్ణాంగారక చతుర్దశీ మాసశివరాత్రిః భు త్రి౨-౫౮-చ౨౭
3	౧౯	౨౮	బు॥ అ● ౫౧-౩౧పుష్య౪౬-౧౫౪౧-౩౨చ౨౪-౦వి౨౮-౫౮అమావాస్యాదానం పిండపితృయజ్ఞః భు౩-౮చ౨౮

	శ	శు	కు బు-ర
	కు౧౨౪-ర బ౩ శ-కు బ౧౨౪- బు బ౯మి-కు కు౩౪రా-మి-శ		శ-గు
		రా	

కుజచారః.	బుధచారః.	బ౧౨ పుష౪బు౫౧-౧౦	కు౧౦ రో౨కు౧౪-౨౦	శనిచారః పాస్త్రి.
కు౩ పునర్వసుః౪౨-౪౪	కు౫ పాగుదయః బు౧౦-౦	గురుచారః.	కు౧౩ రో౩కు౨౧-౨౦	రాహు కేతు చారా.
కు౯ పుష౨కు౪౫-౦	కు౧౦ బుధవక్రత్యాగ౬-౨౪	కు౭ పూఫ౪గు౪-౨౦	బ౧ రో౪కు౨౮-౨౪	కు౩ మి౨శ౪ శే౫౪-౨౦
కు౧౪ పు౩కు౪౮-౦	కు౧౫ ఆశ్లేషబు-బు౪౭-౧౪	బ౯ ఉఫ౧గు౫౪-౨౬	బ౩ మృ౧కు౩౮-౫౪	
బ౩ పునర్వసు౪౮-౧౪	బ౪ పుష౧బు౧౦-౧౧	శుక్రచారః.	బ౬ మృ౨కు౪౪-౧౪	
బ౮ పుష్య౧కు౫౦-౨౪	బ౬ పుష౨బు౪౬-౧౪	కు౩ కృ౪కు౩౪-౧౪	బ౯ మృ౩కు౫౫-౧౪	
బ౧౩ పుష్య౨కు౫౫-౧౪	బ౯ పుష౩బు౨౪-౦	కు౫౯ రో౧కు౫౩-౩౯	బ౧౨ మృ౪కు౫౦-౨౪	

తే	తే	తే	వివరము
4	౨౦	౨౯	శుక్ర॥ శుక్లప్రథమ ౪౬ ఆశ్రేష ౪౧-౫౫ వ్యా ౩౪-౫౩ ౧౭-౫౨౧౬-౧ కర్కాటకాయనకాలః భు౩-౩౯ ౨౯
5	౨౧	౩౦	శని॥ ద్వితీ ౪౦ మఖ ౩౭-౪౭ వర ౨౬-౨౭ ౧౧-౧౯ ౫౧ ౨౪-౨౫ చంద్రోదయః భు౩-౨౯
6	౨౨	౩౧	ఆది॥ తృతీ ౩౨-౫౪ పూర్వ ౩౨-౫౩ పరిఘ ౫౭ తైతి ౪౯ ౧౯-౯ అహః ౩౧-౪౪ ఆశ్రేష ౫౪ ఆండాళ్ తిరు నక్షత్రం భు౩-౪౦ ౨౬ హెక్ట్ ౨౧ [భు౩-౫౦ ౨౨
7	౨౩	౧	సోమ॥ చతు ౩-౩౪ ఉత్తర ౩౦-౩౪ శివ ౧౧-౫౪ వణి ౧౦-౧౨ ౧౮-౫౫ వ్యాలాముఖియోగః నాగచతుర్థి కర్కాటకం
8	౨౪	౨	మంగళ॥ పంచ ౨౨-౫౫ హస్త ౨౭-౫౪ సిద్ధం ౫-౨౦ ౫౩-౫౦ ౨౨ ౫౫ ౧౫-౩౭ సామవేదినా ముపాకర్మ తిథిద్వయం గరుడపంచమి భు౪-౧౨౩ [౪-౧౧౨౪
9	౨౫	౩	బుధ॥ షష్ఠి ౪౭-౫౪ చిత్త ౦౯-౪౫ సాధ్య ౪౦ గర ౪-౧౮ ౩౯ ౩౫ అహః ౩౧-౩౮ సుపమిటిథిః
10	౨౬	౪	గురు॥ సప్త ౧౫ స్వాతి ౨౧-౧౫ శుక్ల ౪౩ ౫౬-౧౫ వైధృ ౫-౪౩ ౩౪-౩౫ సిద్ధయోగః భు౪-౨౨౫ [౨౬
11	౨౭	౫	శుక్ర॥ అష్ట ౩౦ విశాఖ ౩౬ బవ ౨౬ బాలవ ౩౦ ౪-౧౭ నిర్ద ౨౨-౫౧ మరణయోగః మాస్త్యమి భు౪-౩౨
12	౨౮	౬	శని॥ నవ ౪ అనూ ౨౭-౫౦ ౪౪-౪ కౌల ౪ ౧౦-౧౨౮ వరలక్ష్మీవ్రతం భు౪-౪౩ ౭౮ [భు౪-౫౩ ౨౯
13	౨౯	౭	ఆది॥ దశ ౪౯ జ్యేష్ఠ ౫౦ ౪౨-౪౩ ౪౧ ౪౯ త్యాజ్యభావః ఆశ్రేష ౪ అహః ౩౧-౩౨ దధివ్రతారంభః
14	౩౦	౮	సోమ॥ ఏకా ౫౦ మూల ౩౩-౫౨ వైధృ ౪-౨౧౬ ౫౦-౩౪ ౨౯-౨౧ ౨౦ ద్వాదశితిథిః సర్వేషామేకాదశీ భు౫-౪౯ [పంచత్రింశద్ఘటికావంతరం సర్వేషామేకాదశీ వ్రతం ద్వాదశ్యాం భు౫-౧౪ ౨౧౦
15	౩౧	౯	మంగళ॥ ద్వా ౨౦-౪ పూర్వ ౩౯-౫ ప్రీతి ౨-౫౯ ౨౦-౪ ౧౧ త్రయోదశితిథిః పవిత్రారోపణం దామోదర ద్వాదశి
16	౧	౧౦	బుధ॥ త్రయో ౧౦ ఉత్త ౪౪ ౪౩ ౫౩ ౨౪ ౧౦-౫౦ అహః ౩౦-౨౯ మఖ ౧౨ ప్రజ్ఞ ౩౦ ౫౫ ౧౯ ఋగ్యజుశ్శాఖీయానాం శ్రావణాపూర్ణిమ సర్వం పూర్వం భు౫-౨౫
17	౨	౧౧	గురు॥ చతు ౯ ఆశ్రేష ౧౧ సా ౪౫ ౨౩ ౧౫ ఋగ్యజుర్వేదినాముపాకర్మ రాఖీ జయంతి భు౫-౪ [భు౫-౧౪
18	౩	౧౨	శుక్ర ○ పూర్ణిమ ౪౫ ౨౬ ౪౭ ౩ ౩౦ ౨౧ ౨౪ ధ్యానం హయగ్రీవోత్పత్తిః యజుర్వేదినాముపాకర్మ
19	౪	౧౩	శని॥ కృష్ణప్రథమ ౩౬ ౦-౦ ౪౭ ౨౯ ౩౬ ౧౭ ౩౮ ౩౭ కాలఃభు౫-౨౫
20	౫	౧౪	ఆది॥ ద్వితీ ౩-౨౬ ౫౨ ౪౯ ౧౧ ౧౪ ౨౫ ౨౪ ౩౫ అహః ౩౧-౨౦ ఉత్తరాయణం చాతుర్మాస్యవ్రతే భు౫-౩౬ ౧౫
21	౬	౧౫	సోమ॥ తృతీ ౫౬ పూర్వాభా ౩౦ వృతి ౪౭ ౪౭ ౧౧ ౫౬ ౩ ౪౬
22	౭	౧౬	మంగళ॥ చతు ౧౮ ఉత్తరాభా ౩౫౪ బవ ౧౮ ౧౦ సంకటచతుర్థి భు౦ ౫౭ ౨౧ [మఖ ౩ ౨౯ సిద్ధయోగః భు౧-౮
23	౮	౧౭	బుధ॥ పంచ ౨౮ రేవతి ౩౨ ౩౦ ౪౭ ౩౧ ౧౯ ౫౩ త్యాజ్యభావ అహః ౩౧-౧౨
24	౯	౧౮	గురు॥ షష్ఠి ౧౮ అశ్విని ౪౦ వృద్ధి ౫౦ ౨౩ వ్యతీపాత ౭-౨ నిర్ద ౨౨-౩౭ బ-౧౮ రాహి ౨ వైధృతి యోగః భు౧-౧౮ ౨౧
25	౧౦	౧౯	శుక్ర॥ సప్త ౫౨ భరణి ౨౦ ౩౭ వృషభ ౪౧ ౨౦ ౪౯ ౩౫ ౨౩ వ్యాఘాతం ౪౧ ౩౩ ౫౩ భు౧-౨౯ ౨౦
26	౧౧	౨౦	శని॥ అష్ట ౧౦ కృత్తి ౨౦ ౨౯ ౩౬ ౩౧ ౪ ౧౫ ౨౫ శుభ ౪౬ ౩౫ అహః ౩౧-౭౮ యోగః మధ్యస్మార్తానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు ౧-౪౦ ౨౦ [జయంతిః భు౧-౫౦ ౨౨
27	౧౨	౨౧	ఆది॥ నవ ౨-౩౫ రోహి ౨౦ ౧౮ ౧౩౯ ౨౧ ౩ ౨౦ ౧౧ అమృతసిద్ధియోగః వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణ
28	౧౩	౨౨	సోమ॥ దశ ౩౭ ౩ మృగ ౪౭ ౨౨ ౧౫ ౧౦ ౧౮ ౪౦ భు౨-౧౨౩
29	౧౪	౨౩	మంగళ॥ ఏకా ౨-౫౦ ఆర్ద్ర ౧౩ ౪ సిద్ధ ౧౮ ౧౭ ౫౬ ౧౦ సిద్ధయోగః సర్వేషాం ఏకాదశీ భు౨-౧౭ [భు౨-౨౨
30	౧౫	౨౪	బుధ॥ ద్వా ౨౭ పునర్వ ౧౯ ౨౭ ౩౦ ౪౯ ౨౮ పూర్వ ౧౭ శ్రీ పుష్యశ్రేష్ఠ ౩౫ భు౨-౩౩
31	౧౬	౨౫	గురు॥ త్రయో ౧౯ పుష్య ౧౧ ౩౧ ౩౦ పరిఘ ౨౫ ౪ ౧౯ ౦ తిథి ద్వయం మాసశివరాత్రిః భు౨-౩౩
1	౧౭	౨౬	శుక్ర॥ చతు ౧౪ ఆశ్రేష ౧౫ ౭౭ మఖ ౫౫ ౫౦ ౪౬ ౩ ౪౧ ౫౦ అమాతిథిః కుశాంపడపితృ తర్పణ అమావాస్యా ధానం అన్ని సావర్తికము ప్రాకాశః భు౨-౪౪ ౨౭ [హేమద్రిగణ సూక్ష్మః భు౨-౫౪ ౨౮
2	౧౮	౨౭	శని॥ ● అమా ౫౫ పూర్వ ౫౩ ౫౦ సిద్ధం ౪౦ ౩౧ ౨౯ ౫౪ ౧౬ ౩౦ పూర్వ ౨౪ ౫౦ ౪౦ యోగ కాలః కర్కాటకం

రవిచారః	కుజచారః	బుధచారః	గురుచారః	శుక్రచారః
రవిచారః	శు౪ పుష్య ౩ బు ౨౫-౩౦	బ౪ మఖ ౩ బు ౫౬-౨౪	బు౩ ఉత్తర ౩ శు౧౫-౨౦	బ౭ పునర్వసు ౬-౨౦
శు౫ పుష్య ౩ శు౫-౨౦	శు౬ పుష్య ౪ బు ౩౦-౧౪	బ౬ మఖ ౪ బు ౩౮-౧౫	శుక్రచారః	బ౯ పుష్య ౧ శు౫౯-౨౦
శు౧౦ పుష్య ౪ శు౧౩-౨౦	శు౮ ఆశ్రేష ౧ బు ౩౬-౨౦	బ౮ పూర్వ ౧ బు ౩౦-౨౪	శు౧ ఆర్ద్ర ౧ శు౫౫-౨౦	బ౧౨ పుష్య ౨ శు౫౦-౨౪
శు౧౫ ఆశ్రేష ౧ శు౨౦-౧౪	శు౧౦ ఆశ్రేష ౨ బు౪౦-౫౪	బ౧౦ పూర్వ ౨ బు౨౨-౧౪	శు౪ ఆర్ద్ర ౨ శు౫౫-౨౦	బ౩౦ పుష్య ౩ శు౪౨-౨౦
బ౨ ప్రాగుదయం శు౧౫-౨౦	ప్రాగ స్తంభః ౨౦-౨౪	బ౧౨ పూర్వ ౩ బు౧౪-౨౦	శు౭ ఆర్ద్ర ౩ శు౫౩-౧౮	శనిచారః
బ౫ ఆశ్రేష ౨ శు౩౮-౨౪	శు౧౨ ఆశ్రేష ౩ బు౨౦-౨౪	బ౧౪ పూర్వ ౪ బు౫-౨౦	శు౧౦ ఆర్ద్ర ౪ శు౪౮-౨౮	శు౧ ఉత్తర ౨ ౪౯-౪
బ౧౦ ఆశ్రేష ౩ శు౫౦-౨౪	శు౧౪ ఆశ్రేష ౪ బు౧౬-౨౦	బ౩౦ ఉత్తర ౧ బు౫౫-౨౪	శు౧౩ పునర్వ ౧ శు౩౧-౨౬	బ౧౦ పశ్చాద స్తంభః ౨౦
బుధచారః	శు౧౫ మఖ ౧ బు౯-౨౫	గురుచారః	బ౧ పునర్వ ౨ శు౩౫ ౨౪	బ౧౪ ఉత్తర ౩ శని ౨౭-౨౪
శు౨ పుష్య ౨ బు౨౦-౧౪	బ౩ మఖ ౨ బు ౨౦-౧౪	శు౧౨ ఉత్తర ౨ శు౩౫-౧౪	బ౪ పునర్వ ౩ శు౩౦-౨౦	రాహు కేతుచారా వక్ష్యః

శ్రీ దుర్మతినామ సం॥ భాద్రపదమాస తిథివారాదయః శాలివాహనశకః ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1921

3	౧౯	౨౭	శు॥ శుద్ధ3-౧౨ విష్కం౫౪-3౨ ఉ ౫౧-3 సా 33-౧౮ బ3-౧౨౭౧౧-౦ ఉ త్తరఫ్యం గచం ద్రోదయః భు3-౫౯ ద౨౯
4	౨౦	౨౯	శ॥ కృ౫3-౧౫౪౭-3౧ శుభం౨౬-3౫ తై౨౫-౨౨౭౭౧౦-౫౦ చైత్రః ౫౯-౪౮ అమృతసిద్ధయోగా బలరామ జయంతిః తామసమన్వాదిః పౌర్ణిమా స్వర్ణగౌరీవ్రతం భు3-౧౬ మోక్షారంభ౧
5	౨౧	3౦	సో॥ చ౪౯-౧౫ వి౪౫-౨౮ శు౨౦-౨౬ చ౨౧-౯ వి౭౬-౫౦ వర్జ్యః ౧3-౫3 రా౭౨౮-3 త్యాజ్య 3-౫౫ ఈ ద్రాం విహాయకచతుర్థీ భు3-౨౬ చ౨ [3౦-౪౬ యుక్తి పంచమీ భు3-3౭ చ3
6	౨౨	౧	మం॥ పం౪౬-౨౪ స్వాతి౪-౨౧ బ్ర౧౫-౨౮౧౭-౫౦ శేషః౨-౨౬ రా౨౭-3౬ త్యాజ్య౪-౦ పూర్వ3రవిః౧౭-3 అహః
7	౨3	౨	బు॥ షష్ఠి-3౯ వి౪౪-౨౧౨౦౧౦-౨౭ కా౧౫-3౧ శేషః౨-౨౨ రా౨3-3౫ గురుమహాత్మ్యం సూర్యషష్ఠి భు3-౪౮ చ౪
8	౨౪	3	గు॥ సప్తమి-౧౨ అను౪౫-౨౫ వై౬-౪౯ క౧౪-౨౬ త్యాజ్యభ్యాస కిరణ ప్రతం అముక్తాభరణస ప్తమి భు3-౫౮ చ౫
9	౨౫	౪	శు॥ అష్టమి-౧౦ జ్యేష్ఠ-౨౪-౧౦ ధ౧౪-3౬ ౨౦ అహః౩౦-3౬ పూర్వ౪రవిః౪3-౨౯ రాధాష్టమి భు౪-౯
10	౨౬	౫	శ॥ నవమి-౧౯ మూల౫౧-౪౪ ప్రీతి౨-3౨ బాల౧౬-౫ రా౧౬-౪౫ దగ్ధసిద్ధయోగా భు౪-౨౦ చ౭
11	౨౭	౬	ఆది॥ దశమి-౫౬ పూర్వాషాఢ-3౫ ఆయు-౫౧ తై౧౮-౨౮ ౭-౪౧ గజలక్ష్మీవ్రతం క్షీరవ్రతారంభః భు౪-3౦ చ౮
12	౨౮	౭	సో॥ ఏకా౪-3౦ ఉ ౬౦-౦ సౌ౨-౧౮౨౧-౧౨౭౧౮-3౪ సర్వేషామేకాదశీ భు౪-౪౧ చ౯ [శ్రవణద్వాదశీ భు౪-౫౨
13	౨౯	౮	మం॥ ద్వాద-౯ ఉ౨-౨౬ శో౨-౫3 బ౨౭-౨౯౧3-౯ ఉ౧ శ్రీ ఫుంసత్వ తే జర్గజల దాత౮-3౫ వామనజయంతి
14	3౦	౯	బు॥ త్రయో-౦ శ్ర౮-౪౫ తి౪-౧౪ కా౨-౭౨౧౯-౫౦ అనంత చతుర్దశీ భు౫-౨౧౧
15	3౧	౧౦	గు॥ చతు-౪౨ ధని౧౫-౧౯ గుక౫-౫౧౧౪-౪౨ చా౪-౫౦ భు౫-౧3 చ౧౨
16	౧	౧౧	శు॥ పౌర్ణ-౪౧ శత౨౧-3౭ వృద్ధి౭-౧౪౮ భ౯-౪౧ ౭౮ ఉ పర్వ శ్రాద్ధా౦ రవిః 33-౪ అహః 3౦-౨౨-న దర్శితపుణ్యకాలః పౌర్ణిమాయాం పూర్వే అనంతపద్మనాభవ్రతం ఉమామహేశ్వరవ్రతం-భు౫-౨౪ చ౧3
17	౨	౧౨	శ॥ ○ పా౧౪-౧౦ పూర్వా౨౭-౨౧ గండ౭-౧౪ బ౧౪-౧౦ రా౨౨-౫౯ రా కొల అన్వాధానం మహాలయారంభః భు౦-౫చ౧౪ [౫-౧౨ వర్జ్యః ౧౭-౫౬ మహాలయ కాలః భు౦-౧౫ చ౧౫
18	3	౧3	ఆ॥ కృష్ణ ప్రథ౭-౪౨ ఉ భా3౨-౧౧౫౦౮-3౪ కా౧౭-౪౨ త్యాజ్యభ్యాస కన్యాప్రః
19	౪	౧౪	సో॥ ద్వి౨౦-౧౦ రేవ3౫-౫౪ వృద్ధ-౪౫౪౨౦-౧౦ వివి౪-౨౬ ఉ ఫ3రవిః ౫౮-౧౮ అహః3౦-౧౮ భ్రాతృ విదియా తిథిః భు౦-౨౫ చ౧౬
20	౫	౧౫	మం॥ తృ౨౧-౨౪ అశ్వ3౮-౨౯ ధృవ౬-3౫ ధ ౨౧-౨౪ వి౨౭-౫౭ సూర్య తిథిః దూర్వా మాపరి౫౬౨ [ధరణీ మహాలయః భు౦-౪౬ చ౧౮
21	౬	౧౬	బు॥ చ౨౧-౧౯ భ3౯-3౮ వ్యాఘ్ర-౯ బా౨౧-౧౯ వి౨-౫3 తిథిద్వయం కవి
22	౭	౧౭	గు॥ పం౧౯-౫౮ కృ3౯-3 హర్ష ౦-౪౧ వ౧౯ ౫౫-౫3 తై ౧౯-౫౮౯-3౯ షష్ఠితిథిః సిద్ధయోగః చంద్రషష్ఠి భు౦-౫౬ చ౧౯ [కపిలా షష్ఠి భు౧-౭
23	౮	౧౮	శు॥ ష౧౭-3౦ రో3౮-33 వజ్ర౧-౧౯ వణ౧౭-3౦ వి౮-౫౫ రా౭౨౯-౫౦ ఉ ఫ౪రవిః ౨౨-3౨ అహః 3౦-౬
24	౯	౧౯	శ॥ స౧౪-౨౮ మృ3౬-౨౬ వ్యతీ౪౫-౪౭ బ౧౪-౨౭ రా౯౨౬-౨౫ వ్యతీపాతమహాలయః మధ్యాష్టమి సూర్యసావర్ణికమన్వాదిః భు౧-౧౭ చ౨౧ [పూర్వా మహాలక్ష్మీవ్రతం భు౧-౨౭ చ౨౨
25	౧౦	౨౦	ఆ॥ అష్ట-౭౦ ఆర్ద్ర33-3౬ వరి3౮-౨౦ కా౯-౪౦ శేషః౦-౧౪ తులా సంక్రమణం రవిః ౨౫-౨౧ అహః 3౦-౦ కుజాష్టమి
26	౧౧	౨౧	సో॥ న౪-3౫ పునర్వసు3౦-౪౫3౧-౭౪౪ 3౫ చ౧-౫౦ రా౯౧౮-౪౬ నవమి మహాలయః శ్రీ ఫుంసత్వ తే విష్ణులదాశ్యరవిః౪౬-౧౮ అమావాస్య భు౧-3౭ చ౨3 [దశమి భు౧-౪౮ చ౨౪
27	౧౨	౨౨	మం॥ ఏక3-౪ పుష్య౨౬-౧౦ సి౨3-3౭ బ౨౬-౫ రా౨౬-౦ త్యా3-౪3 త్యాజ్యం [సిద్ధయోగః భు౧-౫౯ చ౨౫
28	౧3	౨3	బు॥ ద్వాద౪౬-౫౫ ఆశ్లే౨౧-౯౧౫౫ శివ౨౦-౧౯ తై౧౯-౫౯ యతి వాం మహాలయః సైన్యవాసా మేషాదశ
29	౧౪	౨౪	గు॥ త్రయో-౫3 మఘ౧౭-౪౫౧3-౫3 తైతి-3 ౭ కర్మకాలం కలియుగాదిః గజచ్ఛాయాభు౨-౯ చ౨౬
30	౧౫	౨౫	శు॥ చతు3౫-౧౦ పూర్వ౧3-౫౦ శుభ౨-3౫ ధ౮-౧౮ రా౦-౪౫ శ౨ రవిః౯-3౫ అహః ౨౯-౫౨ చైత్రః ౧౫-౫౬ వర్జ్యః౨౮-౪ దశమిముఖః ౫౦-౧౫ మాసశివరాత్రిః విశస్త్రహతానాం మహాలయః అనధ్యయన ప్రయాణభు౨-౧౯ చ౨౭ [యఅమావాస్యక వ్యాయాం పంచగ్రహకూటః భు౨-౨౯ చ౨౮
1	౧౬	౨౬	శ॥ ● అమా౨౯-౫౫ ఉ ఫ౧౦-౧౪ బ్రహ్మ౨౪-౪౦ కు౨-3౨ రా౦-౨౨ శ్రాం కే వేపిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానం మహాల

కుజ-బుధచారా.	శు౫ ఉ ఫ3బు3౬-౨౦	బ౬ చి త్తి3బు౯-౨౦	శు క్రచారః	బ౭మఖ3శు౨౭-3౬
శు౧ఆశ్లే౪శు3-3౪	శు౭ ఉ ఫ౪బు3౦-౧౭	బ౭ చి త్తి౪బు౫౦-౨౦	శు౪ పుష్య౪శు౫౦ ౨౪	బ౧౨మఖ౪శు౧౪-౫౦
శు౭మఖ౧శు౨౦-౧౪	శు౯ హస్త౧బు౨౪ ౨౫	బ౧౨ స్వా౧బు33-౨౦	శు౬ ఆశ్లే౧శు3౮ ౧౦	బ3౦ పూఫ౧శు౧౦-౯
శు౧౨మఖ౨శు3౫-౨౪	శు౧౧హస్త౨బు౧౫-౨౦	బ3౦ స్వా౨బు౧౬-౨౦	శు౧౦ఆశ్లే౨శు౨౮-౨౦	శనిచారః.
బ౧మఖ3శు౫౦-౨౪	శు౧3హస్త3బు౨౫-౨౦	గురుచారః	శు౧3ఆశ్లే3శు౧౮-౨౦	బ౧౧ఉ ఫ౪శ౪౮-౨౦
బ౭మఖ౪శు౧౫-౨౦	శు౧౪హస్త౪బు౨౪-౨౦	శు౬ ఉత్తరాభ్యాద స్తంభ౨౦-౧౫	శు౧౫ఆశ్లే౪శు౧౫-౨౦-	రాహు కేతు చారా.
బ౧3 పూఫ౧శు౪౫ ౫౦	బ౧చి త్తి౧బు౨౫-౨౦	శు౧3 ఉ ఫ౪గు౨౦-౨౪	బ3మఖ౧శు౬-౨౦	శు౭చి౧ రాహుః
శు3 ఉ ఫ౨బు౪౫-౨౭	బ3 చి త్తి3బు౨౮-౨౦	బ౧౪హ౧శు3౮-౨౦	బ౫మఖ౨శు౪౪-౨౦	రేవ3 కేతుః౫౦ ౨౦

శ్రీ దుర్మతినామ సం॥ ఆశ్వీజమాస తిథివారాదయః శాలివాహనశకః ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1921

1921 సం॥ అక్టోబరు నెల — కన్య — తుల — ఆశ్వీజము ౩౦ C ౩౩C

తేది			వివరము
2	౧౭	౨౭	ఆ॥ శుక్లప్ర౨౫-౨౩హ౭-౦౨౦౩౯-౩౫ బవ౨౫-౨౩ద౨౫-౨౬ ప్రతిపత్తిథిః అమృతసిద్ధయోగః యాగకాలః శ్రాంద్ధాహిత్యకృత్యమహాలయః కలశస్థాపనం శరన్నవరాత్రప్రారంభః ఉత్తరత్యాగ చంద్రోదయః ఘ౨-౪౦చ౨౯
3	౧౮	౨౮	సో॥ ద్వి౨౧-౨౦చిత్త౫-౧౮ వై౩౪-౧౮౨౧-౨౦హ ౩రవిః౩౨-౨౭చి౧౮-౫౨అహః౨౯-౪౨ తిథిద్వయం రాత్రౌ ప్రీతిద్వితీయా ఘ౨-౫౦చ౧పఫర్ నెల [ఘ౩-౦చ౨
4	౧౯	౨౯	మం॥ తృ౧౮-౪౯స్వా౩-౩౫ విష్కు౨౯-౯క౧౮-౪౯ ౭౧౭-౪౩ చతుర్థితిథిః సిద్ధయోగః స్తనవృద్ధి గౌరీవ్రతం
5	౨౦	౩౦	బు॥ చ౧౭-౧౧వి౩-౨౬ప్రీ౭౪-౫ధ౧౭-౧౧౭౧౩-౨౫పంచమీతిథిః అమృతయోగః ఉపాంగలలితావ్రతం ఘ౩-౦
6	౨౧		౧ గు॥ షం౧౭-౨౩అనూ౩-౩౬ఆయు౨౨.౧౫బా౧౭-౨౩చి౧౮-౭అహః౨౯-౩౮హ స్తరవిః౫౪-౫౫ఘ౩-౨౧
7	౨౨		౨ శు॥ స౧౭-౪౧జ్యే౫-౪౯సౌ౨౦-౧౮తై౧౭-౪౧త్యాజ్యాభావః ప్రాగుదయంగురుః ౨౦-౦గురుమహాష్టవిన్యత్తిః
8	౨౩		౩ శ॥ స౧౯-౪౪మూ౯-౫౮శో౧౯-౧౯వ౧౯-౪౪ది౫-౪౨౮౬-౧౫మూలా నక్షత్ర తిథిసరస్వతీపూజాఘ౩-౪౨ [ఘ౩-౩౧
9	౨౪		౪ ఆ॥ అ౨౨-౫౯పూషా౧౪-౩౧అతి౧౯-౧౦బవ౨౨-౫౯రావి౬-౫౪అష్టమితిథిః కాళీకాష్టమిదుర్గాష్టమిఘ౩-౫౨
10	౨౫		౫ సో॥ న౨౭-౨౫ఉషా౨౦-౨ను౧౯-౪౮కౌ౨౭-౨౫రా౧.౩౯చిత్తాగ చరణే శ్రీపునశ్చ తేనిర్గ లరాశౌరవిః౧౬-౫౪అహః౨౯-౨౬మహానవమి స్వారోచిషమన్వాదిః దుర్గాబలిః మహాపినిపూజాఘ౪-౨చ౮
11	౨౬		౬ మం॥ ద౩౨-౨౦శ్ర౨౬-౧౪ధృ౨౬-౫౭గ౩౨-౨౦రా౭ ౫౩ విజయదశమిరాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః శమీపూజా సోపపదం ద్విదళవ్రతారంభః కలశోద్వాపనం ఘ౪-౧౩చ౯
12	౨౭		౭ బు॥ ఏ౩౭-౪౦ధని౩౨-౪౬శూల౨౧-౫౩వణ౫-౨౫ప్ర౫౮-౪౨రావి౨౩-౨౧సర్వేషాం మే కాదశీ ఘ౪-౨౩చ౧౧
13	౨౮		౮ గు॥ ద్వా౪౨-౫౦శత౩౯-౧౨గం౨౩-౫౦బ౧౦-౧౫విఘ్ధరవిః౩౮-౨౬రా౨౭-౨౪అహః౨౯-౨౨నిర్గః౧౧-౩౧ తుల్యప్రవ౪-౨౦పద్మనాభద్వాదశీ గోద్వాదశీ ఘ౪-౩౩చ౧౧
14	౨౯		౯ శు॥ త్ర౪౭-౨౪పూభా౪౫-౭వృ౨౪-౫౧కౌ౧౫-౭ శేషః౦-౫౪ర నెరానెఘ౪-౪౪చ౧౨
15	౩౦		౧౦ శ॥ చతు౫౧-౮ఉభా౫౦-౧౪వ్యా౨౫-౩౨౨౨-౨౫౭౧౧-౮ఘ౪.౫౪చ౧౩
16	౩౧		౧౧ ఆ॥ ◯ పూ౫౩-౪౨రే౫౫-౨వ్యా౨౫-౩౪౨౨-౨౭ద౨౨-౩౬అహః౨౯-౧౮చిత్త౩తులాయాం రవిః౫౯-౩౬ అన్వాధానం కౌముదీపూజా సావిత్రీవ్రతం కోకిలావ్రతం ఘ౫-౪చ౧౪ [కా పర్యంతం ఘ౦-౧చ౧౫
17	౧		౧౨ సో॥ కృష్ణప్ర౫౫-౩అశ్వి౫౭-౫వర్ష ౨౩-౪౩బా౨౪-౨౧రా౧౭-౩౪యాగకాలః విషువత్పుణ్యకాలః పంచఘటి
18	౨		౧౩ మం॥ ద్వి౫౫-౩ధర౫౮-౩౭హ్ర౨౦౨౧-౨౭ తై ౨౫-౩౭౧-౪౨హరణయోగః ఘ౦-౧౧చ౧౬
19	౩		౧౪ బు॥ తృ౫౩-౪౯కృ౫౮-౫౫సిద్ధి౧౮-౧౨౬౨౪-౨౬ది౨౮-౪౫దగ్ధయోగః చంద్రోదయవృమావ్రతం ఘ౦-౨౨చ౧౭
20	౪		౧౫ గు॥ చ౫౧-౨౦రో౫౭. సా౯ధ్య౧౩-౫౬బవ౨౨-౩౪వి౪రవిః౨౦-౧౯౮౯-౧౪అహః౨౯-౪ఘ౦-౩౨చ౧౮
21	౫		౧౬ శు॥ పం౪౭-౫౦మృ౫౬-౨౪శు౮-౫౧౯౯-౩౫౭౧౧-౪౨ఘ౦-౪౩చ౧౯
22	౬		౧౭ శ॥ ష౪౩-౨౫ఆర్ద్ర౫౩-౨౨శు౨-౫౫౩౫౩-౪౦గ౧౫-౩౮ది౧౬-౧౦ఘ౦-౫౩
23	౭		౧౮ ఆ॥ స౩౩-౨౩పున౪౯-౫౮సిద్ధం౪౯-౨౧ధ౧౦-౫౫ది౨౧-౩౬అహః౨౮-౫౮ స్వాతిచరణే శ్రీపునశ్చ తేనిర్గ లరాశౌరవిః౪౦-౩౩భానుసప్తమీఘ౧-౪
24	౮		౧౯ సో॥ అ౩౨-౪౫పుష్య౬-౩సా౪౧-౪౫బా౫-౩౮ది౮-౩౯ఘ౧-౧౪చ౨౨
25	౯		౨౦ మం॥ న౨౬. ౫౦ఆశ్లే౪౧-౫౦శు౩౪-౦౫౨౬-౫౦ వృశ్చికాయనగతో రవిః ౪౦-౪౮అహః౨౮-౫౪ద౧౫-౫౫నైప్ర౨౨-౯నిర్గః౩౭-౨౭దశమీతిథిఘ౧-౨౫
26	౧౦		౨౧ బు॥ ద౨౦-౫౦మ౩౭-౪౦శు౨౪-౮ధ౨౦-౫౦౭౧౦-౧౫రా౨౭-౩౦తిథిద్వయం ఘ౧-౩౫చ౨౪ [కాదశీఘ౧-౪౬
27	౧౧		౨౨ శు॥ ఏ౧౪-౫౫పూఫ౩౩-౩౭బ్ర౧౮-౨౨బా౧౪-౫౫స్వాతి౨రవిః౦-౩౪అహః౨౮-౫౦రా౨౧-౪౨సర్వేషామే
28	౧౨		౨౩ శు॥ ద్వా౯-౧౮ఉఫ౨౯-౫౨ఐం౧౦-౪౯తై౯-౧౮రా౨౧-౨౪వ్రాంకి వేఘ౧-౫౬చ౨౬
29	౧౩		౨౪ శ॥ త్ర౪-౧౦ఏవ౦౫౫-౧౬హ౨౬-౪౪ నై౩-౪౨౨౫౩-౧౨౮౪-౧౦రా౧౭-౧౦సిద్ధ్యమృత యోగౌ మాసశివరాత్రిః శ్రీ రామలక్ష్మణవర చతుర్దశి స్నానం చంద్రోదయకాలేక త్యంఘ౨-౭చ౨౭
30	౧౪		౨౫ ఆ॥ ● అమా౫౫-౪౪చి౨౪-౧౬ప్రీతి౫౧-౪చ౨౭-౩౫స్వాతి౩రవిః౨౦-౪రా౯-౨౩అహః౨౮-౪౨రాత్రౌ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పద్మకయోగః ధవలక్ష్మీ పూజా ఘూర్జరాణాంసంవత్సరాదిః కేదారేశ్వరవ్రతం దీపావళిః ఘ౨-౧౭చ౨౮

శ			
	శు-౧౪-తులాయాంరవిః శు-౧౩-కన్యాయాం శుక్రః		కు-కు
		బు	గు-శ రా-కే

కుజ-బుధచారా.	శు౨స్వా౩బు౧౪-౨౦	బ౧౨స్వా౧వ బు౪౨-౧౮	శు౫పూఫ౩కు౩౦ ౨౪	బ౬హ౧కు౫౧ ౨౦
శు౪ పూఫ ౨కు౧౪ ౦	శు౬స్వా౪బు౨౪-౨౦(గం	గురుచా ః.	శు౮పూఫ౪కు౧౫ ౨౦	బ౯హ౨కు౧-౨౪
శు౯పూఫ౩కు౨౪-౨౭	శు౧౩బుధవ్రారంభః౧౮-	శు౬ప్రాగుద గు౨౦-౨౩	శు౧౧ఉఫ౧కు౫ ౧౪	బ౧౨హ౩కు౨౫-౧౮
శు౧౪పూఫ౪కు౪౫-౨౦	బ౧పశ్చాద స్తంబు౪౧-౨౪	శు౧౪హ౨కు౫౩-౪౫	శు౧౩ఉఫ౨కు౪౫ ౨౦	శనిచారః.
బ౫ఉఫ౧కు౬-౨౦	బ౫స్వా౩వక్రి బు౩౭-౨౪	శుక్రచారః.	బ౧ఉఫ౩కు౨౫-౨౪	బ౯హ౧శ౨౦-౨౪
బ౧౦ఉఫ౨కు౩౬-౨౦	బ౯స్వా౨వ బు౪౧ ౨౪	శు౨పూఫ౨కు౪౫-౨౪	బ౪ఉఫ౪కు౧౩-౫౪	రాహు కేతు చారా నాస్తి

తేది			వివరములు
31	౧౫	౨౬	సో॥ శుక్ల ప్రశ౩-౨౭ స్వా౨౨-౫౩ ఆయుష్౩-౫౯-కిం౨౪-౧౭ రావి౭-౧౦ యాగకాలః బలిపాడ్యమి ఆకాశదీప ప్రారంభః కార్తీకస్నానప్రారంభః-గోక్రీడ థు౨-౨౭ద౨౯ [యాథు౨-౩౭ద౩౦
1	౧౬	౨౭	మం॥ ద్వి౧-౨౪ విశా౨౨-౨౪ సౌభ౧-౪౨ బా౨౨-౨౧ రావి౩-౫౧ భ్రాతృగోష్ఠి చంద్రోదయః యమద్వితీ
2	౧౭	౨౮	బు॥ తృ౧-౭ అనూ౨౩-౨౯ శో౩౭-౨౩ తై౨౧-౬ రా౭-౫౨ అహః౨౭-౩౭ స్వాతీశరవిః౩౯-౧౫ దక్షసావర్ణ్యాది యోగా త్రిలోచనగౌరీవ్రతంథు౨-౪౭ద౧౧
3	౧౮	౨౯	గు॥ చ౨-౨౬ జ్యే౨౪-౫౪ అతి౩౬-౫౮ వణ౨౧-౪౭ త్యాజ్యాఘ్యాశః నాగచతుర్థి మనవాళమహామునితిరు థు౨-౫౯
4	౧౯	౩౦	శు॥ పం౫౪-౨౨ మూ౨౭-౬ సు౩౪-౩౬ బ౨౩-౨౩ రా౧౨౪-౪౫ థు౩-౧౦ద౩
5	౨౦	౧	శ॥ ష౫౮-౩ పూషా౩౨-౧౨ ధృతి౪-౮ కౌ౨౬-౨౦ రావి౨౫-౨౭ అహః౨౭-౩౦ విశాఖరవిః శ్రీ స్కంద షష్ఠీ వజ్రలాంగూలరవిః ౫౮-౭థు౩-౨౦ద౪ [త్రిద్యుస్పృక్ థు౩-౩౧ద౫
6	౨౧	౨	ఆ॥ సప్త౦-౦ ఉషా౩౭-౩౦ శూ౩౪-౩౦ గ౩౦-౨౦ రావి ౨౦-౧౯ వ్యర్థ౩౧-౫౧ గండ౫౧-౧౧ భానుసప్తమి-
7	౨౨	౩	సో॥ స౨-౪౨ శ్ర౪౩-౩౬ గ౩౫-౨౯ భ౨-౪౭ రా౨౬-౧౫ సాహిత్రిస్పృశ్య ఆయుష్మాన్ వ్యతీపాత థు౩-౪౧ద౬
8	౨౩	౪	మం॥ అ౭-౩౭ ధనిష్ఠ౦-౧౭ వృ౩౬-౫౯-౭ ౩౭ త్యాజ్యాఘ్యాశః కృత్తికాగాఢ గోష్ఠాష్టమి థు౩-౫౨ద౭ [౪-౨
9	౨౪	౫	బు॥ న౧౩-౧౭ శత౫౬-౫౧ ధ్రు౩౭-౪౪ బా౧౩-౧౭౧౦-౫ అహః౨౭-౨౪ విశాఖరవిః౧౬-౨౦ పేయాళ్వారు తిరు థు
10	౨౫	౬	శు॥ ద౧౭-౧౯ పూభా ౬౦-౦ వ్యా౩౯-౨౦ గ౧౭-౧౯ రావి౪-౨౦ సర్వత్ర తిథిః సిద్ధయోగః థు౪-౧౩ద౯
11	౨౬	౭	శ॥ ఏ౨౨-౫౬ పూభా౨-౪౦ హ౪౦-౩ వి౨౨-౫౬ రా౦-౨౭ ఏకాదశి తిథిః సర్వేషామేకాదశి ఉత్థానైకాదశి వేద విధిత్యాజ్యాంప్రథు౪-౨౪ద౧౦
12	౨౭	౮	ఆ॥ ద్వా ౨౬-౪౨ ఉభా౭-౫౮ వజ్ర౩౯-౫౧ బా౨౬-౪౨ రావి౧౧-౪౪ అహః౨౭-౧౮ విశాఖరవిః ౩౪-౩౫ స్వాయంభువమన్వాదిః యోగీశ్వర ద్వాదశి కూర్మద్వాదశి క్షీరాబ్ధిమహోత్సవః థు౪-౩౪ద౧౧
13	౨౮	౯	సో॥ త్ర౨౯-౪ రే౧౨-౧౧ సి౩౦-౪౯ తై౨౯-౪ త్యాజ్యాఘ్యాశః ఉమామహేశ్వరవ్రతం థు౪-౪౫ద౧౨
14	౨౯	౧౦	మం॥ చతు౩౦-౨౭ అశ్వి౧౫-౨౯ వ్య౩౬-౪౭ వ౩౦-౨౭ రా౧౧-౩౭ వైకుంఠ చతుర్దశి థు౪-౫౫ద౧౩
15	౩౦	౧౧	బు॥ ○ పూ౩౦-౫౯ భర౧౭-౦ వ౩౩-౪౪ ద౦-౩౧ రావి౧౯-౪ అహః౨౭-౧౪ విశాఖరవిః కృత్తికాదీపః వ్యాసపూజ జ్వాలాతోరణం వ్యాసపూజ థు౫-౬ద౧౪ [రంగ్యతేం త్రేతాయుగాంతః థు౦-౨ద౧౫
16	౧	౧౨	గు॥ ప్రతి౨౯-౧౭ కృ౧౭-౫౮ ప౯-౩౯ కౌ౨౯-౧౭ రా౨౭-౩౫ యాగకాలః సంక్రమణపుణ్యకాలః అష్టఘటికాప
17	౨	౧౩	శు॥ ద్వి౨౬-౪౪ రో౧౭-౩ శివ౪-౫౩ గ౨౬-౪౪ శే౧౧-౧౨ రావి౨-౩౨ వృశ్చికరవిసంక్రాంతిః
18	౩	౧౪	శ॥ తృ౨౩-౨౬ మృగ౧౫-౧౫ సిద్ధ౯-౯౨౩-౨౬ రావి౭-౧౭ భౌ౩౯-౩౭ తృతీయాతిథిః థు౦-౨౪ [థు౦ ౧౩
19	౪	౧౫	ఆ॥ చ౧౯-౭ ఆర్ద్ర౧౨-౪౬ సా౧౨-౩౪ బా౧౯-౭ రా౧౩-౪౭ తిథిద్వయం అహః౨౭-౬ అనూరాధరవిః౫౬-౨౦-
20	౫	౧౬	సో॥ పం౧౪-౦ పున౯-౩౭ శు౫౯-౩౯ కౌ౧౪-౦ రా౦-౧౭థు౦-౪౬ద౧౯ [౩౭థు౦-౩౫ద౧౮
21	౬	౧౭	మం॥ ష౭-౩౭ పుష్య౫ శు౨౦-౫౫ ౭-౩౭ రా౭-౩౬థు౦-౫౭ద౨౦
22	౭	౧౮	బు॥ స౨-౪౬ ఆశ్లేష౪౪-౨౨ ఇం౪౨-౫౫ వణి౨-౪౬ రా౧-౩౭ అహః౨౭-౫౮ అనూరాధరవిః౨౭-౧౦ అశమారంభప్రతిష్ఠా థు౧-౯ద౨౧
23	౮	౧౯	గు॥ న౫౪-౫౪ పూర్వఫ౫౩-౨౧ వై౩౪-౩౬ తై౨౩-౫౧ ౫౬-౧థు౧-౨౦
24	౯	౨౦	శు॥ ద౪౯-౧౧ ఉఫ౪౯-౧౩ విష్కం౨౭-౬ గ౧౭-౦ ౯౧౦-౧౧ ధనురారంభకాలో రవిః౨౫-౩౫థు౧-౩౧ద౨౩
25	౧౦	౨౧	శ॥ ఏ౪౦-౧౫ హ౪౬-౧౧ ప్రీతి౯-౩౭ ౧౨-౪౭ ౯-౨౦ అహః౨౭-౫౬ అనూరాధరవిః౪౪-౨౧ సర్వేషామేకాదశీ థు౧-౪౨ద౨౪ [థు౧-౫౩
26	౧౧	౨౨	ఆ॥ ద్వా౩౫-౪౩ చి౪౩-౪౫ ఆయుష్౧౨-౫౯ కౌ౭-౫౪ దివ౫-౨ రావి ౯-౧౭
27	౧౨	౨౩	సో॥ త్ర౩౧-౨౨ స్వా౪౧-౫౬ సౌ౩౬-౫౩ గ౧-౭ శే౧౧-౧౪ రావి౨౭-౪౭ మాసశివరాత్రి థు౨-౫ద౨౬
28	౧౩	౨౪	మం॥ చ౨౯-౪౭ విశా౪౧-౪౪ శో౧-౭ అతి౫౫-౯ ౧-౭ రావి౨౩-౧౬ మాసశివరాత్రిః థు౨-౧౬ద౨౭
29	౧౪	౨౫	బు॥ ● అమా౨౭-౨౭ అనూ౪౧-౨౭ సు౫౨-౩౬ నాగ౨౭-౨౭ రావి౨౭-౦ అనూరాధరవిః౦ గౌరీఅమావాస్యాస్నానం పిండపితృయజ్ఞః థు౨-౨౭ద౨౮

౪

కు౧౫ వృశ్చి కే ర

శు చంద్రులాయా

శుక్రః

బు-ర

కు-కు

రా-శ

కుజ-బుధచారా.	కు౩ ప్రాగుదయబుధ౦-౨౪	బు౧౪విశా౩బు౨౮-౨౪	కు౮చిత్ర౩కు౫-౨౦	బు౧౨విశా౨కు౫౦-౧౧
కు౨ఉ౯త౩కు౧౪-౫౦	కు౭బుధవక్రత్యాగః౩౧-౨	గురు-శుక్రచారా.	కు౧౦చిత్ర౪కు౭-౩౬	బు౩౦విశా౩కు౩౨-౨౪
కు౭ఉ౯భకు౨౭-౩౦	కు౧౪స్వాతి౧బుధ౯-౨౧	కు౧హా౩గు౩౭-౨౪	కు౧౩స్వాతి౧కు౯-౧౮	శనిచారః.
కు౧౧హా౧కు౫౬ ౩౪	బు౨స్వాతి౩బు౪౪-౨౦	బు౨హా౪గు౧౬-౧	బు౧స్వాతి౨కు౧౩-౧౪	బు౧౪హా౨శ౯-౨౩
బు౨హా౨కు౩౪-౧౮	౬స్వాతి౪బు౩౦-౨౫	కు౧హా౪గు౯-౧౭	బు౩స్వాతి౩కు౫౩-౧౧	రాహు కేతు చారా.
బు౯హా౩కు౭ ౪౦	౯విశా౧బు౩౪ ౫౭	కు౩చిత్ర౧కు౫౨-౧౮	బు౬స్వాతి౪కు౩౬-౧౮	కు౧౧హా౪రాహుః
బు౧౪హా౪కు౩-౧౮	బు౧౨విశా౨బు౧-౧౯	కు౬చిత్ర౨కు౧౮-౨౦	బు౧౦విశా౧కు౧౨-౧౮	కేతు౨కేతు౪౩-౦

తేది	తిథి	
30	౧౫	౨౬ బు॥ శుక్ల త్ర౨౮-౯ జ్యే౪౩-౧౭ ధృగం-౬ ౨౮-౯ త్యాజ్యభాగః యోగకాలః ఘ౨-౩౮వ౨౯
1	౧౬	౨౭ గు॥ ద్వి౨౯-౧౩ మూల౪౫-౫౫ శూల౮-౧౬ తై౨౯-౧౩ రాత్రి౧౩-౪౬ చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగం ఘ౨-౪౯వ౩౦
2	౧౭	౨౮ శు॥ తృ౩౧-౫౦ పూర్వాషా౫౦-౨౫ గం౪౭-౩౬ తై౦-౩౫ ౧౧-౨౬ అహః౨౭-౪౮ శ్వేరాత్రిః౧౭-౩౦ పాతాభాగః ఘ౩-౦ వ౧౮ బ్ధి యాపాని
3	౧౮	౨౯ శ॥ చ౩౫-౨౦ ఉత్తరాషా౫౫-౧౬ వృ౪౭-౪౮౩-౩౨౧౧-౪౦ సిద్ధయోగః వరద చతుర్థీ ఘ౩-౧౨వ౨
4	౧౯	౧ ఆ॥ పం౪౦-౫౬ శ్రవ౦-౦ ధృ౪౮-౨౪ బ౨-౪౮౬౬-౬ ఘ౩-౨౩వ౩
5	౨౦	౨ సో॥ ష౪౫-౭ శ్రవ౧-౨౦ వ్యా౪౯-౪౭ తై౧౨-౩౧౮౧౨-౨౪ అహః౨౭-౪౬ శ్వే అరవిః౩౩-౫౩ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి శిశిర్వ రాహానిఘ౩-౩౪వ౪
6	౨౧	౩ మం॥ స౫౦-౪౭ ధని౭-౫౯ హ౫౦-౧౯ తై౨౨-౨౬ ౩౬ మృత్యుభాగ్యాయోగః మిత్రస్య సప్తమీఘ౩-౪౫వ౫
7	౨౨	౪ బు॥ అ౫౬-౦ శత౧౪-౯ వజ్ర౫౦-౧౩ ధ౨౩-౧౨ రా౪-౧౪ బుధాష్టమీఘ౩-౫౬వ౬
8	౨౩	౫ గు॥ న౬౦-౦ పూర్వాభా౨౦-౧౯ శ౫౫-౨౧ గా౨౧-౧౯ రాత్రి౪౬-౨౧ త్రయోద్యోక్ష్యా ప్రయోగ్యః ఘ౪-౭వ౭
9	౨౪	౬ శు॥ న౦-౩౭ ఉత్తరాభా౨౫-౪౫ వ్య౧౩-౧౦ ౩౭ ౩౩౦-౨౧ ౭౯ రా౭ ఘ౪-౧౯వ౮
10	౨౫	౭ శ॥ ద౪-౭ రే౩౦-౮ వ్యా౫-౩౫ ౪-౭ శే౭౩-౧౧ ఘ౪-౩౦వ౯
11	౨౬	౮ ఆ॥ ఏ౬-౪౦ అశ్వ౩౩-౪౯ వ౫౦-౫౧ వ౦-౩౨ ౦ రా౩౦-౪౦ వర్ధ్యాహ్ని కాలఘ౪-౪౧వ౧౦
12	౨౭	౯ సో॥ ద్వా౮-౫౨ భ౩౫-౪౭ శి౭-౪౫ ౩ బా౮-౫౪ ౨౯ అహః౨౭-౪౦ శ్వేతా ఉదయిత్వ గౌ ఘ౪-౫౨వ౧౧
13	౨౮	౧౦ మం॥ త్ర౮-౧౨ ౩౬-౩౪ ౪౪-౯ ౨౪-౧౪ తాంవ్యవహారయోగః ఉత్తరాషాఢ ద్వాదశి కైశిక ఏకాదశీ ఘౌడు చతుర్దశి పాపుణ్యచతుర్థశ్రీ ఘ౫-౩వ౧౨
14	౨౯	౧౧ బు॥ చతు౯-౪౦ రో౩౬-౩౮ సా౩౯-౩౩ ౯౬-౪౦౧౬-౨౭ రాత్రి౨౨-౧౭ అవ్యాదానం దత్తాత్రేయజయంతిః
15	౧	౧౨ గు॥ పూర్ణ-౧౧ మృ౩౪-౫౦ శు౩౩-౫౫౪-౧౧ రాత్రి ౨౭-౨౪ అహః౨౭-౩౬ పాతాభాగః మూలార్క ధనుషి రవి ౨౧-౨౦ మకరశిల పుణ్యకాలః పరతః౧౬ పుట్టి కాపర్యంతం యోగకాలః ధనుర్మాసారంభః ఘ౫-౨౫వ౧౪
16	౨	౧౩ శు॥ ప్ర౦-౫౭ ఏవ్వం౫౫-౫౩ శర్త్ర౧౩-౨౯ ఘ౭-౩౮౦-౫౭ త్యాజ్యభాగః అవరుఃఘ౦-౭వ౧౫
17	౩	౧౪ శ॥ ద్వి౧-౫౦ పున౨౯-౨౪ బ్రహ్మ౦-౫౭ తై౨-౯ ౧ రా౨౦-౪౧ వివిఘ౦-౧౮వ౧౬
18	౪	౧౫ ఆ॥ తృ౪౬-౦ పుష్య౨౫-౫౪ ఐం౧౩-౩౪ బ౧౯-౩ ౨౮-౫ అహః౨౭-౩౪ మూలఅరవిః౩౭-౨౩ఘ౦-౨౯వ౧౭
19	౫	౧౬ సో॥ చ౪౦-౫౦ ఆశ్లే౨౧-౩౬ హ౫-౫౬ ౭-౧౦౯౧౩-౧౧ రాత్రి౨౨-౧౬ ఘ౦-౪౦వ౧౮
20	౬	౧౭ మం॥ ౩౪-౧౭ మ౧౭-౩౪ శిరిసిద్ధి౫-౫౯ ౭-౧౬ రా౮-౫౩ఘ౦-౫౨వ౧౯ \[శ్రీపోష్ట కాలఘ౧ ౩వ౨౦
21	౭	౧౮ బు॥ స౨౮-౨౦ పూర్వ౧౪-౧౪ ఆయు౪౨-౧౦ ధ౧-౨౩ రా౩-౧౨ అహః౨౭-౩౨ మూ౩ అరవిః ౫౨-౪౮ సిద్ధయోగః
22	౮	౧౯ గు॥ అ౨౨-౪౯ ఉత్తర౩౪-౫౨ ౨౨-౫౯ ౧-౫౦ అష్టమీతిథిః కాలభైరవాష్టమీఘ౧-౧౪వ౨౧
23	౯	౨౦ శు॥ న౧౮-౦ హ౬-౨౭ ౭౪-౮౦-౧౮ ౦౨౩ ౫౧-౨౫ తిథిద్వయం మహరాయాః గతోరవిః౫౦-౧౫ఘ౧ ౨౫వ౨౨
24	౧౦	౨౧ శ॥ ౧౩-౪౪ ౧౩-౨౧ అశి౨౧-౧౪ ౧౩-౪౪ ౩౧౬ ౫౩ శు క్రాంఘ౧-౩౫వ౨౩ \[దశఘ౧-౪౮వ౨౪
25	౧౧	౨౨ ఆ॥ ఏ౧౦-౧౧ స్వా౧-౩౩ శు౧౫-౪౦ బా౧౦-౧౧ ౧౫-౧౯ అహః౨౭-౩౨ మూలఅరవిః౮-౧౬ సర్వసామా
26	౧౨	౨౩ సో॥ ద్వా౭-౪౪ ౦-౩౪ శృ౧౦-౪౬ తై ౭-౪౪ ౨౧౦-౩౪ ఘ౧-౫౯వ౨౫
27	౧౩	౨౪ మం॥ త్ర౬-౪౩ అనూ౦-౩౦ ౬-౩౬ ౪౩ ౨౧౪-౯ మాసశివరాత్రిః ఘ౨-౧౦వ౨౬
28	౧౪	౨౫ బు॥ చతు౯ జ్యే౨-౨౭౩-౩౮ ౬-౯ త్యాజ్యభాగః అహః౨౭-౩౬ పూర్వారవిః౨౩-౩౯ పాతాభాగః పిండపితృయజ్ఞః అమావాస్యంఘ౨-౨౨వ౨౭ \[ఘ౨-౩౩వ౨౮
29	౧౫	౨౬ గు॥ అ౮-౦ మూ౪-౩౫ వ్యా-౩ ౦ నా౮-౦ శని౦-౨౩ రా౨-౨౪ సిద్ధపద్మయోగః యోగకాలః త్రికాలజ్ఞః

శ	.		
	శు౧౫ ధనుషి రవి		
	శు౧౫ తులా కు		
	బ౪ ధనుషి బుధః		
	బ౧౭ ధనుషి శు		
	కు-శు		శు-కు
	ర		శ-రా

కుజచారః.	శు౩ అనూ౧బు౫-౨౩	బ౧ జ్యేష్ఠ౪బు౫౦-౨౧	గురుచారః.	శు౧౫ జ్యేష్ఠ౧శు౩౯-౨౦
శు౫ చిత్ర౧శు౧౮-౧౪	శు౫ అనూ౨బు౫౫-౩౯	బ౪ మూ౧బు౪౪-౨౩	శు౭ చిత్ర౧శు౧౪-౧౨	బ౪ జ్యేష్ఠ౨శు౧౯-౨౦
శు౯ చిత్ర౨శు౫౪-౧౮	శు౬ ప్రాగస్తం బు౩౨-౧౧	బ౬ మూ౨బు౩౮-౧౫	శుక్రచారః.	బ౭ జ్యేష్ఠ౩శు౧-౧౮
శు౧౫ చి౩శు౩౫ ౧౪	శు౭ అనూ౩బు౫౮-౪౪	బ౮ మూ౩బు౩౩-౨౧	శు౩ విశాఖ౪శు౧౪-౧౨	బ౯ జ్యేష్ఠ౪శు౨౫-౨౦
బ౭ చి౪శు౨౬-౧౧	శు౯ అనూ౪బు౧-౫౦	బ౮ మూ౪బు౯-౩	శు౫ అనూ౧శు౫౩-౨౦	బ౧౨ మూ౧శు౨-౧౮
బ౧౩ స్వా౧శు౧౧-౨౦	శు౧౧ జ్యేష్ఠ౧బు౧-౨౦	బ౧౦ మూ౪బు౯-౩	శు౮ అనూ౨శు౩౯-౨౦	బ౧౪ మూ౨శు౪౨-౧౪
బుధచారః.	శు౧౨ జ్యేష్ఠ౨బు౫౯-౨౦	బ౧౨ పూర్వా౧బు౧౮-౫౭	శు౧౦ అనూ౩శు౨౩-౧౨	శని రాహు కేతుచారాః
శు౧౧ విశా౪బు౫౮-౧౪	శు౧౪ జ్యేష్ఠ౩బు౫౪-౧౪	బ౧౪ పూర్వా౨బు౧౪-౨౦	శు౧౩ అనూ౪శు౧౧-౯	నష్టః.

శ్రీ దుర్మతినామ సం॥ పుష్యమాస తిథివారాదయః శాలివాహనశకం ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1922

1922 సం॥ జనవరి నెల

తేదీ	తిథి		వివరములు
30	౧౬	౨౭	శు॥ శుప్ర౧౦-౪౧ పూషా౮-౧౮ ధృ౦-౩౧ బ౧౦-౪౧ రావి౨-౨౧ దర్శాం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగం ఘ౨-౪౪
31	౧౭	౨౮	శ॥ ద్వి౧౪-౧౬ ఉషా౧౩-౨౪ వ్యా౦ ౧౮ కా౧౪-౧౬ వి౨౪-౧౨ అహః ౨౭-౩౮ పూషా౨ రవిః౩౯-౦ తృతీయా తిథిః ఘ౨-౫౫ చ౧ జమాదిలవల్
1	౧౮	౨౯	ఆ॥ తృ౧౯-౬ శ్ర౯-౦ హ౦-౪౦ గ౧౯-౬ రావి౨-౧౬ శూన్యతిథిః ఘ౩-౭చ౨
2	౧౯	౩౦	సో॥ చ౨౪-౨౨ ధని౨౫-౨౨ వ౧-౪౩ భ౨౪-౨౨ రావి౧౭-౪౨ చతుర్థి తిథిః ప్రాగస్తంభశుక్రః శుక్రమౌఢ్యారంభః ఘ౩-౧౮చ౩
3	౨౦	౧	మం॥ పం౨౯-౪౦ శత౩౨-౬౩-౧౩ బా౨౯-౪౦ రావి౨౧-౫౭ అహః ౨౭-౪౦ పూషా౩ రవిః౫౪-౧౦ దగ్ధమృత్యుయోగౌ ఘ౩-౨౯చ౪
4	౨౧	౨	బు॥ ష౩౫-౦ పూభా౩౮-౨౫ వ్యతి౪-౨౪ కౌ౨-౨౩ శ్యా॥ భావః ఘ౩-౪౧చ౫
5	౨౨	౩	గు॥ స౩౯-౩౦ ఉభా౪౪-౧౩ వ౫-౨౪ గ౭-౨౦ వి౪-౪౬ శవ రావె ఘ౩-౫౨
6	౨౩	౪	శు॥ అ౪౩-౨౩ రేవ౮-౪౯ పరి౫-౨౯ ౧౧-౩౩ వి౧౬-౨౪ దగ్ధఅమృతసిద్ధయోగాః ఘ౪-౩చ౭
7	౨౪	౫	శ॥ న౪౫-౫౪ అశ్వ౫౨-౯౫-౩ బా౧౪-౩౮ అహః౨౭-౪౨ రావి౧౪-౧౦ పూషా౪ రవిః౯-౪౨ ఘ౪-౧౫చ౮
8	౨౫	౬	ఆ॥ ద౪౭-౦ భర౫౪-౫౬ శి౩-౪౦ తై౧౬-౪౯ వి౧౭-౨౮ ఘ౪-౨౬చ౯
9	౨౬	౭	సో॥ ఏ౪౬-౪౭ కృ౫౬-౧౬ సా౧-౩౦ శు౫౬-౫౬ వి౧౭-౦ వి౨౫-౪౧ ముక్కోటిముఖః౪౬-౩ వైకుంఠ ఏకాదశీ సర్వేషామేకాదశీ వైకుంఠయోకాదశీ శ్రీరంగ క్షేత్రే ద్వారదర్శనం-ఘ౪-౩౭చ౧౦ [కూర్మద్వాదశీ ఘ౪-౪౯చ౧౧
10	౨౭	౮	మం॥ ద్వా౪౫-౨౪ రో౫౬-౧౨ శు౫౧-౩౯ బ౧౬-౬ వి౮-౨౨ పాతాభావః అహః౨౭-౪౬ ఉషా౧ రవిః౨౫-౭
11	౨౮	౯	బు॥ త్ర౪౨-౪౯ మృ౫౪-౫౯ బ్ర౪౮-౪౯ కౌ౧౪-౭౯-౪౫ ఘ౫-౦చ౧౨ [చ౧౩
12	౨౯	౧౦	గు॥ చతు౩౯-౧౨ ఆర్ద్ర౫౨-౪౮ ఐ౪౨-౩౭ గ౧౦-౫౧ వి౧౫-౩ చిదంబర క్షేత్రే ఆర్ద్రా ద్వారదర్శనోత్సవః ఘ౫-౧౧
13	౩౦	౧౧	శు॥ ○ పూ౩౪-౪౯ పున౪౯-౮ వై౩౫-౪౫ ౭-౧౧ వి౨౦-౪౮ అహః౨౭-౪౮ ఉషా౨ మకర రవిః౪౦-౩౭ అన్వాధానం ఘ౫-౨౨చ౧౪ [శాపర్యంతం కూష్మాండదానాని ఘం-౨౨చ౧౫
14	౧	౧౨	శ॥ ప్ర౨౯-౫౫ పుష్య౪౬ ౪౮-౨౮-౩౨ బా౨-౭౮-౧౧ యోగకాలః ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః పంచఘటి
15	౨	౧౩	ఆ॥ ద్వి౨౪-౨౨ ఆశ్లే౪౨-౯ ప్రీతి౨౦-౨౭ ౨౪-౨౨ వి౧౬-౦ ద్వితీయాతిథిః ఘం-౧౨చ౧౬ [ఘం-౨౩చ౧౭
16	౩	౧౪	సో॥ తృ౧౮-౩౩ మ౩౭-౫౯ ఆ౧౩-౧౦ తై౧౮-౩౩ వి౧౦-౪౪ రావి౨౮-౩౪ ఉషా౩ రవిః ౫౬-౫౫ తిథిద్వయం
17	౪	౧౫	మం॥ చ౧౨-౪౯ పూఫ౩౩-౪౮ సౌ౫-౧౫ వి౫-౨౨ బా౧౨-౪౯ శోభ౦-౧౮ రావి౨౨-౪౭ ఘం-౩౪చ౧౮
18	౫	౧౬	బు॥ ప౬-౫౨ ఉఫ౨౯-౫౧ అతి౪౯-౪౬ తై౬-౫౨ రావి౨౧-౪౪ ఘం-౪౫చ౧౯ [ఘం-౫౫చ౨౦
19	౬	౧౭	గు॥ స౧-౨౪ వివ్యం౫౪-౫౪ హ౨౬-౧౮ సు౪౨-౩౪ వ౧-౨౪ రావి౧౭-౨౭ త్రిస్పృశ కాః కూరత్తాళ్వారుతిరు
20	౭	౧౮	శు॥ అ౫౨-౫౩౨-౨౧ ధృ౩౫-౫౬ భా౨౪-౧౨ రా౮-౫౭ అహః౨౭-౫౪ ఉషా౪ రవిః౧౨-౨ ఘ౧-౬చ౨౧
21	౮	౧౯	శ॥ న౪౮-౪౫ స్వా౨౧-౧౩ శూ౨౯-౫౮ తై౨౦-౨౫ రా౭-౨౮ దగ్ధసిద్ధయోగౌ ఘ౧-౧౭చ౨౨
22	౯	౨౦	ఆ॥ ద౪౬-౨౭ వి౧౯-౫౯ గం౨౪-౪౬ శ౧౭-౩౬ రావి౨-౪ కుంభాయనశతోదవిః ౯-౪౪ పాతాభావః ఘ౧-౨౮
23	౧౦	౨౧	సో॥ ఏ౪౫-౧౦ అనూ౧౯-౫౨ వృ౨౦-౨౭ బ౧౫-౫౪ ౮ వి౬-౧౧ అహః౨౭-౫౬ శ్రవి౨౭-౫౪ సర్వేషామేకా
24	౧౧	౨౨	మం॥ ద్వా౪౫-౧౭ జ్యే౨౧-౬ ధృ౧౭-౧౫ కౌ౧౫-౧౪ త్యాజ్యాభావః ఘ౧-౪౯చ౨౫ [దశీ ఘ౧-౩౮చ౨౪
25	౧౨	౨౩	బు॥ త్ర౪౭-౪౭ మూల౨౩-౨౦ వ్యా౧౪-౪౮ గ౧౬-౧౦ వి౧౯-౧౦ రా౨౦-౪౮ ౨-౦చ౨౬ [త్రిః ఘ౨-౧౧చ౨౭
26	౧౩	౨౪	గు॥ చతు౪౯-౨౦ పూషా౨౬-౫౯ హ౧౩-౫౧ భ౧౮-౧౨ రా౨౦-౨౦ అహః౨౮-౦ శ్రవి ౪౪-౨౦ మాసశివరా
27	౧౪	౨౫	శు॥ ● అ౫౩-౯ ఉషా౩౧-౩౯ వ౧౩-౪౮ చతు౨౧-౨౪ రా౧౪-౩౧ పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానం ఘ౨-౨౧చ౨౮

కుజచారః.	శు౩ పూషా౪బు౬-౨౦	బ౫ శ్రవ౪బు౧౪-౧౮	శు౪ మూ౪శు౫౩-౨౦	బ౯ ఉషా౩శు౨౫-౧౪
శు౩ స్వా౨శు౫౮-౨౩	శు౫ ఉషా౧బు౫-౨౦	బ౮ ధని౧బు౩౨-౧౮	ప్రాగస్తంభశుక్రః౬-౧౮	బ౧౨ ఉషా౩శు౨-౩౦
శు౯ స్వా౩శు౪౨-౧౧	శు౭ ఉషా౨బు౫-౨౦	బ౧౧ ధని౨బు౧౦-౪	శు౭ పూషా౧శు౩౦-౨౪	బ౧౪ శ్రవ౧శు౩౬-౨౦
శు౧౫ స్వా౪శు౩౫-౯	శు౯ ఉషా౩బు౪-౩౦	బ౧౪ ధని౩బు౫౨-౨౦	శు౧౦ పూషా౨శు౬-౨౦	శనిచారః.
బ౬ విశా౧శు౩౧-౨౦	శు౧౧ ఉషా౪బు౧౩-౦	గురుచారః	శు౧౨ పూషా౩శు౪౪-౨౧	బ౩ శని వక్రారంభః౫౮-౧౧
బ౧౩ విశా౨శు౩౮-౨౦	శు౧౩ శ్రవ౧బు౨౨-౧౮	శు౧౨ వి౨గురు౩౬-౨౦	శు౧౫ పూషా౪శు౩౧-౨౦	రాహు కేతు చారః.
బుధచారః.	శు౧౫ శ్రవ౨బు౩౮-౨౪	శుక్రచారః,	బ౩ ఉషా౧శు౯-౨౦	శు౧౫ హ౩ రాహుః రేవ౧
శు౧ పూషా౨బు౯-౨౦	బ౨ శ్రవ౩బు౫౬-౧౧	శు౨ మూ౩శు౧౭-౦	బ౫ ఉషా౨శు౪౨-౧౪	కేతు౪౧-౨౦

28	౧౫	౨౬	శ॥శుక్లప్రతి-౩౯ శ్ర౩౭-౬సి౧౩-౧౨సి౦౨౫-౪౬రా౨౦-౩౮ క్రాంతియోగ కాలః మాఘస్నానప్రారంభః ధు౨-౩౨
29	౧౬	౨౭	ఆ॥ద్వి౬౦-౦ధని౪౩-౨౩వ్య౧౪ తౌ౨౯-౧ త్యాజ్యాభావః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగ త్రిద్యుస్పృక్ ధు౨-౪౩
30	౧౭	౨౮	సో॥ద్వి౩-౪౧శత౪౯-౫౯వరి౧౫-తై౩-౪౧సి౩-౨౧అహః౨౮-౮౧శ్ర౩రవిః౦-౨౪ధు౨ ౫౩ చంద్రమాదిపాని
31	౧౮	౨౯	మం॥తృ౯-౨౩పూభా౫౬-౩౫వ౧౬-౫౭గ౯-౨౩బ౭-౫౨ సిద్ధయోగః తిలచతుర్థి ధు౩-౪చ౨
1	౧౯	౩౦	బు॥చ౧౪-౬ఉభా౬౦-౦సి౧౭-౫౦ధ౧౪-౬బ౨౨-౪౬ పంచమీతిథిః శ్రీ సోపపదం ధు౩-౧౫చ౩
2	౨౦	౧	గు॥పం౧౮-౪౫ఉభా౨-౧౭సి౧౮-౨౭బా౧౮-౪రా౬-౩౧ షష్ఠీతిథిః అహః౨౮-౧౮ శ్రవణః ౧౬-౫౭ సిద్ధయోగః మదనపంచమీ ధు౩-౨౬చ౪
3	౨౧	౨	శు॥ష౨౨-౨౪రే౭-౧౬సా౧౮-౧౮తై౨౨-౨౪ త్యాజ్యాభావః షష్ఠీతిథిః ధు౩-౩౭చ౫
4	౨౨	౩	శ॥స౨౪-౩౪అశ్వ౧౧-౯శు౧౭-౧౭వ౨౪-౩౪బ౦-౩౦ రా౭-౫౪ వైవస్వతమన్వాదిః రథసప్తమీ అభ్యంగ స్నానం సూర్యచంద్రగ్రహణం ధు౩-౪౭చ౬
5	౨౩	౪	ఆ॥అ౨౫-౩౬భ౧౩-౫౧శు౧౫-౧౨బ౨౫-౩౬రా౧౫-౪౦ అహః౨౮-౨౪ధనిరవిః ౩౩-౫౬ భైష్మ ౪౦-౩౨ భీష్మాష్టమి-భీష్మతర్పణం ధు౩-౫౮చ౭
6	౨౪	౫	సో॥న౨౫-౨౦కృ౧౫-౦బ్ర౧౨-౨౦కౌ౨౫-౨౦రా౨౬-౫౫ సిద్ధః౬-౫౦ నందనవమీ ధు౪-౯చ౮
7	౨౫	౬	మం॥ద౨౩-౪౯రో౧౫-౨౦వి౦౮-౧౯గ౨౩-౪౯రా౦-౪౯ దశమీతిథిః ధు౪-౨౦చ౯
8	౨౬	౭	బు॥ఏ౨౧-౧౧మృ౧౪-౩౫తై౩-౨౭విష్కు౫౫-౩ధ౨౧-౧౧రా౬౬-౨౭అహః౨౮-౨౮ధని౨రవిః౫౦-౪౫తిథి ద్వయం సర్వేషామేకాదశీ భీష్మైకాదశీ ధు౪-౩౦చ౧౦ [వ్యాదశీ ధు౪-౪౧చ౧౧
9	౨౭	౮	గు॥ద్వా౧౭-౩౨ఆర్ద్ర౧౨-౪౨ప్రీ౫౧-౩౦బా౧౭-౩౨రా౧౨-౫౦ త్రయోదశీతిథిః సోపపదం భీష్మద్వాదశీ తిల
10	౨౮	౯	శు॥త్ర౧౩-౫౧పున౯-౫౮ఆయు౪౪-౨౩తై౧౩-౫౧రా౦-౯ వరాహకల్పాదిః ధు౪-౫౨చ౧౨
11	౨౯	౧౦	శ॥చ౭-౫౮పుష్య౬-౩౭సౌ౩౬-౫౭వ౭-౫౮రా౮-౧ అన్వాధానం వ్యాసపూర్ణిమా ధు౫-౩చ౧౩
12	౧	౧౧	ఆ॥○ పూ౨-౨౪ఏష్య౦౫౪-౫ఆశ్లే౨-౪౮మఘ౫-౧౦౯-౧౦౩౨-౨౪రావి౨-౭అహః౨౮-౩౬ధని౩కుంభర వి౭-౫౬ మహా విషువ పుణ్యకాలః ఇదముత్తర ప్రక్రమణపర్యంతం యోగకాలః కలియుగాంతః అవమః ధు౫-౧౪
13	౨	౧౨	సో॥ద్వి౫౦-౩౨పూఫ౫౪-౨౭అతి౨౧-౨౨తై౨౩-౩౧౭౧౭-౧౫ధు౦-౭
14	౩	౧౩	మం॥తృ౪౪-౩౮ఉఫ౫౦-౩౯స౧౩-౩౭ధ౧౭-౪౦౭౧-౧౫ సిద్ధయోగః శ్రీవత్ధు౦-౧౬చ౧౬ [౧౦-౯ధని౪రవిః౨౫-౩౨ శ్రీరామచంద్రకాంత ధు౦-౨౫
15	౪	౧౪	బు॥చ౩౯-౭హ౪౬-౩౪ధృ౬౫ శూ౫౨-౪౩బా౧౨-౧౦ అహః౨౮-౪౦౭
16	౫	౧౫	గు॥పం౩౪-౧౩చి౪౩-౪౯గ౫౧-౫౩తై౬-౪౦ బిడి౫ ౨౨రావి ౨౮-౨౭శ్రీ ప్రః౩౭-౫౬వి౯౪౭-౫౭ధు౦-౩౪చ౧౮ [౪౩-చ౧౯
17	౬	౧౬	శు॥ష౩౦-౧౬స్వా౪౧-౪౦వృ౪౫-౫౧వ౧-౧౫ శేషః౧-౦రా౨౬-౨౩ధు౦-
18	౭	౧౭	శ॥స౨౬-౨౫వి౩౯-౫౧ధ్రు౪౦-౫౦వ౨౬ ౫౫ రా౨౧-౧ అహః౨౮-౪౪ శతతారా౧రవిః౪౩-౧౬ రథసప్తమీ శాః-౧శుభం-౫౨చ౨౦
19	౮	౧౮	ఆ॥అ౨౪-౪౦అనూ౩౯-౨౮వ్యా౩౫-౨౭కౌ౨౪-౪౦రా౨౪-౪౯ మృత్యుయోగః సంక్రాంతి ధు౧-౨చ౨౧
20	౯	౧౯	సో॥న౨౩-౩౭జ్యే౪౦-౧౦హ౩౧-౫౪౫౨౩-౩౭ త్యాజ్యాభావః మీనాయుషత్కోరవిః౪౯-౨౦ ధు౧-౧౧చ౨౨
21	౧౦	౨౦	మం॥ద౨౩-౩౮మూ౪౨-౨౯౯-౧౬ధ౨౩-౩౮రా౯-౨ధు౧-౨౦చ౨౩ [ధు౧-౨౯చ౨౪
22	౧౧	౨౧	బు॥ఏ౨౫-౭పూషా౪౫-౩౧సి౨౭-౪౧బా౨౫-౭బి౭-౨౫అహః౨౮-౫౪ శత౨రవిః ౧౦-౨౫ సర్వేషామేకాదశీ
23	౧౨	౨౨	గు॥ద్వా౨౮-౯ఉషా౪౯ ౫౬వ్య౨౬ ౫౬తై ౨౮-౯౬౬ ౫౯ధు౧-౩౮చ౨౫
24	౧౩	౨౩	శు॥త్ర౩౧-౫౦శ్ర౫౫-౨౧వరి౨౭-౦వ౩౧-౫౦బి౦-౫౦మహాశివరాత్రిః ధు౧-౪౭చ౨౬ [ధు౧-౫౬చ౨౭
25	౧౪	౨౪	శ॥చ౩౭-౪౧ధని౬౦-౦పరి౨౭ ౫౩ ధు౪-౨౭ బిడి౬-౨౫ అహః౨౮-౫౮ శత౩ రవిః౧౯-౫౧ మాసశివరాత్రిః
26	౧౫	౨౫	ఆ॥● అ౪౧-౪౦ధని౧-౪౬శివ౨౯-౧౧చతు౯-౨౭బి౨౧-౪౩పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానం ద్వాపరయుగాదిః గ్రహకూటః ధు౨-౬చ౨౮

కుజ-బుధచారా.	కుంబుధవక్రారంభః౫-౧౧	గురుచారః.	శుక్రధని౧కు౧౩-౧౪	బ౧౩శత౪కు౪౧-౨౦
కు౩వి౫౩కు౪౪-౧౧	కు౧౧పశ్చాద స్తబు౪౩-౨౦	కు౧౫గురువక్రారంభః	కు౧౯ధని౨కు౫౦-౨౧	శనిచారః రాహు కేతు
కు౧౦వి౫౪కు౪-౨౦	కు౧౩ధని౩వక్రీబు౨౨-౧౧	౪౦-౩౪	కు౧౪ధని౩కు౩౬-౨౦	చారాః నస్తః
బ౨అనూ౧కు౧౪ ౨౦	బ౪ధని౨శ బు౫-౧౧	శుక్రచారః.	బ౩ధని౪కు౫-౩౦	
బ౯అనూ౨కు౧౮-౨౦	బ౮ధని౧శ బు౩౬-౧౧	కు౨శత౨కు౧౩-౧౦	బ౫శత౧కు౪౦-౧౪	
బ౩౦అనూ౩కు౫౮-౧౧	బ౧౩ప్రాగుదయం బుధః	కు౩శత౩కు౫౧-౦	బ౮శత౨కు౧౮-౧౧	
కు౩ధని౪బు౩౨-౧౧	౫౦-౧౧	కు౬శత౪కు౩౬-౧౧	బ౧౧శత౩కు౫-౨౦	

శ			
బు	కు౧౫కుంభేరవి కు౧౧వృశ్చికు బ౪మకరేబుధః కు౧౪కుంభేశుక్ర		
కు-ర			
		కు	గు-శ రా

శ్రీ దుర్మతినామసం॥ ఫాల్గుణమాస తిథివారాదయః శాలివాహనశకం ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1922

తేది			
27	౧౬	౨౬	సో॥శుక్లప్రథ౭-౩౦శత-౩౫శి౩౦-౪౭శిం౧౪-౯బి౨౬-౨౦ర్క్రాంయాగకాలఃఘ౨-౧౫చ౨౯
28	౧౭	౨౭	మం॥ద్వి౫౨-౨౨పూభా౧౪-౫౬సా౩౨-౪బా౨౦-౧౦రా౧౨-౨అహః౨౯-౬శత౪విః౩౮-౪౭ సమశృంగచం ద్రోదయఃఘ౨-౨౪చ౩౦
1	౧౮	౨౮	బు॥తృ౫౬-౫౮ఉభా౨౦-౪౬శు౩౨-౪౪తై౨౪-౪౮రా౨౪-౧౩దర్గఃశబరాబఘ౨-౩౩చ౧ రజబునెల
2	౧౯	౨౯	గు॥చ౬౦-౦రేవ౨౬-౧శు౩౨-౫౫వ౨౮-౩త్యాజ్యాభావః వైధ్రు౩౮-౩౮దర్గః౫౩-౨శాంతిచతుర్థి కెరాం ప్రద్యు మ్నక్ఘ౨-౪౨చ౨
3	౨౦	౩౦	శు॥చ౦-౨అశ్వ౩౦-౧౨బ్ర౩౩-౧౧బ౦-౨అహః౨౯-౧౨వి౧౯-౩౦రావి౨౬-౮ పూభా౧విః౫౭-౪౮ఘ
4	౨౧	౩౧	శ॥పం౨-౧౨భర౩౩-౧౧వి౦౩౦-౨౦బా౨-౧౨త్యాజ్యాభావఃఘ౩-౧చ౪ [౨-౫౭చ౩
5	౨౨	౧	ఆ॥ష౩-౭కృ౩౫-౩వై౨౮-౨౦తై౩-౭విష్క-౭త్యాజ్యాలాముఖియోగఃఘ౩-౧౦చ౫
6	౨౩	౨	సో॥స౨-౪౧రో౩౫-౮విష్క-౦౨౪-౨౧శణ౨-౪౧వివి౧౫-౬రా౧౯-౪౧ఘ౩-౧౯చ౬ [౩-౨౮చ౭
7	౨౪	౩	మం॥అ౧-౩ఏమృ౦౫౭-౨౯మృ౩౪-౪౬ప్రీతి౧౯-౪౮బర౧-౩ రావి౨౫-౪౫పూభా౨రవిః ౧౭-౧౪ అవమాఘ
8	౨౫	౪	బు॥ద౫౪-౩౭ఆర్ద్ర౩౩-౬ఆయు౧౪-౨౫తై౨౬-౪౦త్యాజ్యాభావఃఘ౩-౩౭చ౮
9	౨౬	౫	గు॥ఏ౫౦-౦పున౩౦-౩౦సౌ౮-౨౬వణ౨౨-౨౦విష్టి౧-౪౫రా౧౯-౫౫ శులశేఖరాళ్వారు తిరు యేకాదశి గురు వారవ్రతంఘ౩-౪౭చ౯ [నృసింహ ద్వాదశి ఆమలకి పూజా ఘ౩-౫౬చ౧౦
10	౨౭	౬	శు॥ద్వా౪౪-౩౯పుష్య౨౭-౨౧శో౨-౦అతి౫౨-౪౯బ౧౭-౧౭రా౨౭-౪౩అహః౨౯-౩౨పూభా౩రవిః౩౭ ౧౧
11	౨౮	౭	శ॥త్ర౩౯-౦ఆశ్లే౨౩-౩౯శు౪౬-౪౮కౌ౧౧-౫౨శేషః౦-౧రా౨౧-౫౬శుభకృద్యోగఃఘ౪-౫చ౧౧
12	౨౯	౮	ఆ॥చతు౩౩-౬మఖ౧౯-౧౮ధృతి౩౮-౫౪గ౬-౭రా౮-౨౯ శాబుదహనం ఘ౪-౧౪చ౧౨
13	౩౦	౯	సో॥○పౌ౨౭-౮పూఫ౧౫-౧౯శూ౩౧-౫బ౨౭-౮రా౨-౨౮అహః౨౯-౪౦పూభా౪ మీ శేరవిః ౫౭-౩౧పూ ర్ణిమాతిథిః అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణిక మన్వాదిః వసంతోత్సవః హోళికోత్సవఃఘ౪-౨౩చ౧౩
14	౧	౧౦	మం॥కృష్ణప్రతి౨౧-౧౯ఉఫ౧౧-౧౫గం౨౩-౨౬బా౨౧-౧౯రా౬౧-౯ వృద్ధ్రు౨౪-౩౭వర్గః ౩౭-౪౧ తిథిద్వయం యోగకాలఃబాలు ద్వ్యాద్వితీయామృదశీతిపుణ్య కాలఃపర౧౬పర్యంతంఘ౦-౧చ౧౪
15	౨	౧౧	బు॥ద్వి౧౬-౬హ౭-౧౧వృ౧౬-౧౮గ౧౬-౬వి౨౬-౧౩తృతీయాతిథిఃబ్రహ్మ కల్పః దగ్ధయోగః దక్రాంశక్రాంఘ౦-౯చ౧౫
16	౩	౧౨	గు॥తృ౧౦-౪౫చి౪-౨౬వృ౯-౨౦భ౧౦-౪౫వి౧౭-౫౧రబఘ౦-౧౬చ౧౬
17	౪	౧౩	శు॥చ౬-౩౨స్వా ౧-౫౫విశా౫౮-౫ వ్యా౨-౫౧హర్ష ౫౪-౫౦బా౬-౩౨వి ౧౫-౦అహః౨౯-౪౮ ఉభా౧రవిః౧౮-౪ పశ్చాదుదయంశుక్రః౨౩శు క్రమౌఢ్యనివృత్తిఃఘ౦-౨౫చ౧౭
18	౫	౧౪	శ॥వ౩-౧౫అనూ౫౯-౨౦వ౫౨-౧౩తై౩-౧౫జ్యే౯-౫౮ఘ౦-౩౩చ౧౮
19	౬	౧౫	ఆ॥ష౧-౮జ్యే౫౯-౩౧వి౪౮-౨౪వ౧-౮వి౩-౧౫ త్రిస్పృశాః ఘ౦-౪౧
20	౭	౧౬	సో॥స౦-౫మూ౬౦-౦వ్యతి౪౫-౩౨బ్రం౦-౫రా౨౭-౨౦ అహః౨౯-౫౪ ఉభా౨రవిః౩౯-౧౫ఘ౦-౪౯చ౨౦
21	౮	౧౭	మం॥అం-౧౪మూ౧-౪౪వర౩-౪౦కొం-౧౪శేషః౧-౨౩వి౨౬-౫౬ఘ౦-౫౭చ౨౧
22	౯	౧౮	బు॥న౧-౪౪పూష౪-౪పర౨-౪౬గ౧-౪౪వి౨౬-౮అహః౩౦-౦మేషసంక్రమణం౪౦-౨౩ఘ౧-౩చ౨౨
23	౧౦	౧౯	గు॥ద౪-౪౨ఉషా౮-౫౮శివ౨-౩భ౪-౪౨వి౧౯-౫౦సిద్ధయోగఃఘ౧-౧౩చ౨౩ [౧-౨౧చ౨౪
24	౧౧	౨౦	శు॥ఏ౮-౧౩శ్రవ౧౪-౧౦సి౪౩-౨౦బా౮-౧౩వి౨౫-౧౨అహః౩౦-౪ఉభా౩రవిః౦-౪౧ సర్వేషాంమేకాదశిఘ
25	౧౨	౨౧	శ॥ద్వా౧౨-౫౩ధ౨౦-౧౨సా౪౪-౪౮తై౧౨-౫౩రా౧౦-౨ఘ౧-౨౯చ౨౫ [౧-౩౩చ౨౬
26	౧౩	౨౨	ఆ॥త్ర౧౮-౧౬శత౨౬-౪౧శు౪౬-౪౯వ౧౮-౧౬రా౧౪-౧౮చతుర్దశితిథిఃమాసశివరాత్రిః అవశ్యయామ చతుష్టయంఘ
27	౧౪	౨౩	సో॥చతు౨౩-౧౯పూభా౩౩-౧౪శుక్ల౪౭-౪౬శ౨౩-౧౯రా౨౯-౩౨వైధ్రు౧౧-౨౫వర్గః౨౩-౪౫అహః౩౦-౮ ఉభా౪రవిః౨౨-౩౨శూన్యతిథిః౧-౪౫చ౨౭ [౫౩చ౨౮
28	౧౫	౨౪	మం॥●అమా౨౮-౧౬ఉభా౩౯-౪బ్రం౪౮-౫౫నాగ౦౨౮-౧౬శేషః౪-౬పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానంఘ౧-
29	౧౬	౨౫	శ్రీదుందుభినామసంవత్సర చైత్ర శుక్లప్ర౩౨-౨రేవ౪౫-౧౨వి౦౪౯-౨౧కిం౦-౨౩-విష్ణు౧౨ ౧౨యోగకాలఃఘ౨-౧

కుజ-బుధచారా.	బ౨ధని౪బు౧౨-౨౦	గురుచారః	శు౧౨ఉభా౧శు౭-౧౪	బ౧౩రేవశు౬-౧౪
శు౭అనూ౪శు౨౩ ౨౦	బ౪శత౧బు౪౫-౧౪	బ౧చిత్ర వక్రిశు౧౫-౧౧	శు౧౪ఉభా౨శు౪౮-౨౧	బ౧౫ రేవశు౫౦-౧౧
శు౧౫జ్యే౧శు౪౧-౧౪	బ౭శత౨బు౧౮-౨౦	శుక్రచారః.	బ౨ఉభా౩శు౨౬-౫౨	శనిచారః.
బ౯జ్యే౨శు౨౧-౧౦	బ౯శత౩బు౧౮-౧౪	శు౧పూభా౧శు౨౭-౨౦	బ౪పశ్చాదుదశు ౨౩-౧౨	శు౪పా౧వక్రి శ౭-౧౧
శు౩బుధవక్రత్యా ౨౩ ౨౦	బ౧౧శత౪బు౪-౦	శు౪పూభా౨శు౭-౧౧	బ౫ఉభా ౧శు౬-౧౨	రాహు కేతుచారా.
శు౧౧ధని౨బుజ్యేబు౬-౩౦	బ౧౩పూభా౧బు౭-౧౧	శు౫పూభా౩శు౪౮-౨౪	బ౭రేవ౧శు౪౬-౫౪	బ౪హ౨రాహుః ఉభా ౪
శు౧౪ధని౩బు౩౭-౨౦	బ౩౦పూభా౨బు౧౨-౧౧	శు౮పూభా౪శు౨౮-౦	బ౧౦రేవ౨శు౨౬-౧౧	కేతుః౩౬-౦

వెలస్వల్పము!　గొప్పవారిచే వేలకు వేలు యోగ్యతా పత్రములు పొందినది　బలమధికము!!

అమృతాంజనము

వాయువునొప్పులకు వజ్రాయుధము

పంచభాష చీటిచూచి కొనిన మోసము గలుగదు

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి, 0-10-0 అణాలుమాత్రమే

అమృతాంజనము సకలవిధ నొప్పులకు సంజీవివంటిది

తలనొప్పుల మాన్పును,　బెణుకుల భేదించును

వాయువుపోట్ల బాపును,　వాపుల రూపుమాపును

పార్శ్వపునొప్పుల బారదోలును,　దగ్గును తగ్గించును

పోట్లపోగొట్టును.　దురదను తొలగించును

వనమూలికలచే హిందూదేశమందు తయారుచేయబడు మంచిమందు సువాసనగలిగియుండును.

అమృతాంజనము గాయము పుండ్లకు ఘనమయిన మందు

నెత్తురునందు మూత్రామ్లజము మొదలగు చెడు పదార్థములు చేరి యవి సంధి బంధనములందు నిలిచి యుండుట వలన సంధివాత

మేర్పడు చున్నది. కీళ్లువాచుట. జ్వరము, కీళ్లపోట్లు ను మొదలగునవి దీనికి లక్షణములు.

వేలకువేలు విక్రయము.

తామర తైలము

తామర, తీట, గజ్జికి మంచిది డబ్బీ 1-కి 0—6—0 మాత్రమే.

రాజారాణి గుర్తుగల తామరతైలము పూతినాశకములగు చాల మంచి మందులతో తయారు చేయబడి ప్రఖ్యాతిగాంచినది. అనేక యేండ్లనుండియున్న తామర నాలుగైదు సారులు రాచిన తోడనే పోయినదని వేలమంది మాకు వ్రాసియున్నారు. దీని రాచిన మంటయుండదు. చర్మము నలుపెక్కదు.

దంత చూర్ణము

పండ్లపోటుకు తీపులకు మంచిపొడుము చక్కని డబ్బీ 1-కి 0—2—0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముటవలన చిగుళ్లనుండి రక్తము స్రవించకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లు ముత్యములవలె తెల్లగా నుండును. అనేకులవల్ల ప్రతిరోజు వాడబడుచున్నది.

అమృతాంజనము డిపో, బొంబయి లేక మదరాసు.

Printed at the Andhrapatrika Press, Madras.—1921.

మిక్కిలి ఆకర్షణ గల అత్తరు

ఓటోదిల్ బహారు (రిజిస్టర్డు).

మద్యసారము ఇందులో కలియుటలేదు. గనుక ఏలాటి ఆటంకము లేక అందఱును దీనిని ఉపయోగించవచ్చును. పలువిధ మల్లెపుష్పముల సువాసన దీనియందు గలదు. ఇదిగాక పలుగకముల పుష్పములయొక్క సువాసనకూడ ఇందు గలదు. అప్పుడే కోసి తెచ్చిన పుష్పములనుండి వ్యాపించు పరిమళమువంటి పరిమళ మపరిమితముగ వ్యాపించుచుండును. దీని సువాసన నిలుచునంతకాలము మరియే పరిమళద్రవ్యమున్ను నిలువదు. ఒకసారి వాడిన దానియొక్క గుణము మీకే తెలియును.

ధర చిన్నబుడ్డి 0-8-0, మధ్యరకము 0-12-0, పెద్దబుడ్డి 2-0-0, (¼ ఔన్సు గలది) సువాసనగల కార్డు 1-కి రు 0-1-0, కార్డులు 12-కి రు 0-10-0 వి.పి. చార్జి వేరు.

ముఖ్యగమనింపు:—

కొనునప్పుడు ఓటోదిల్ బహారను పేరును జాగ్రత్తగా గమనించిచూచుట ఆవశ్యకము.

ప్రతిపట్టణము, గ్రామమునందుండు ప్రసిద్ధి చెందిన వర్తకులయొద్ద ఇది విక్రయమునకు దొరకును, అనేకమైన నకిలీలు ఉండుటచే విక్రయమునకు తీయునప్పుడు ఓటోదిల్ బహారు అనెడు పేరును జాగ్రత్తగా చూచి తీయుడు.

—:o:—

నీకు బాగుగా నిద్ర పట్టుచున్నదా?

నీవు బాగుగా నిద్రపోనిపక్షమున నీశరీరము ఆరోగ్యముగా లేదనుటకు అది యొక నిదర్శనము. ఈ జాడనుబట్టియే నీకు ఆకలికూడ మందముగా నున్నట్లు గ్రహింపవచ్చును. నీవు అలసితివి. అయితే నీవు విశ్రాంతము తీసికొనలేదు. ఇప్పుడు నీకు కావలసినది ఏది యనగా జీర్ణమును కలిగించునట్టియు, రక్తమును వృద్ధిచేయునట్టియు, నరములను శాంతపరచునట్టి ఔషధమేను.

ప్రొఫెసర్ జేమ్సుగారి

ఎలక్ట్రొ టానిక్ పిల్సు

క్షీణించినట్టి దేహమునకు తగిన సాధారణ బలవర్ధకౌషధముగా నున్నది. దాగియున్న ఉత్సాహమును వెలిబుచ్చును. జీర్ణశక్తి మామూలుగా నుండునట్లు కలుగును. నీదేహమునందుండు రక్తమును పరిశుద్ధముచేసి అపరిమితముగ వృద్ధి చేయును.

నాలుగుతరాల వరకు బాలబాలికలను పంపిన రెండుకోట్లమంది బాలురకు ఉపయోగించబడు ఔషధము పంపబడును.

40 మాత్రలు గల బుడ్డి 1-కి రు 2-0-0

కొటిదినమే ఒకబుడ్డిని తెప్పించి తక్షణమే పుచ్చుకొనుడు.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్

అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 155, జుమ్మా మస్జిద్, బొంబాయి.

ఇదే సమయము !] **అపరూప గ్రంథములు** [రారండి !!

(1) వ్యవహారచంద్రిక

కర్త:—వి. సుబ్బారావుపంతులుగారు. 8 అధ్యాయములు. 72 ప్రకరణములు. ఇందు సమస్త వ్యవహారములున్నవి. పోష్టు, తంతి, రిజిస్ట్రేషను, జంత్రి, పంచాంగ వివరణము, తిథివారనక్షత్ర మాస, పక్ష, వార, దిన, యోగవివరములు, లెక్కలు, కొలతలు, ఉత్తరము వ్రాయుట, ఆంధ్రదేశవివరములు మున్నగునవి వేలకొలది విశేషములు. ఇందలి విశేషము లనేకములు పెద్దబాలశిక్షలో జేర్చుకొనుచున్నారు. ప్లీడర్లు వర్తకులు, వకీలు గుమాస్తాలు, అందరకు నుపయోగము. టీచర్లకు వ్యవహార బోధినిగాను నుపకరించును. 500 ప్రతులు మిగిలియున్నవి. 1-కి రు 1-8-0

(2) గృహవైద్యము

కర్త:—టి. ఎల్. పతిగారు. ఇందుకంటె ఔషధముల కంటె నద్భుతముగ గుణమిచ్చు మూలికా వైద్యము. జీలకఱ్ఱ, చింతపండు, జిల్లేడు, వెన్నెల, యిట్టి వస్తువులతో దుర్భరమగు పెక్కు వ్యాధుల మాన్పవచ్చును. ఖర్చులేని చిట్కాలు. అద్భుత యోగములు. సమస్తరోగములకు మందులున్నవి. వైద్యసహాయ మక్కఱలేకుండ చిన్న చిన్న మందులతో పెద్ద పెద్ద రోగముల మాన్పుకొనవచ్చును. 1-కి రు. 0-8-0

(3) బొబ్బిలియుద్ధము

కర్త:—అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య పంతులుగారు. సత్యమైన పరిశోధన మొనరించి వ్రాసిన చరిత్రము నవలవలె జదువుట కింపయినది. గ్రంథాలయోద్యమనాయకు లగు శ్రీయుత అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య పంతులుగారు సులభశైలిలో వ్రాసియున్నారు. వచనము. శైలిసులభము. ఈ పై మూడు గ్రంథములు నొక్కసారి తెప్పించుకొనువారికి వెల 2-2-0 లున్ను పోష్టు ఖర్చులు రు. 0-6-0 కలిసి రు. 2-8-0 లగును. కాని కొన్ని పుస్తకములు నిలవచేయ గొంచెము నలిగియున్నవి. ముందు వ్రాసిన 200 మందికి రు. 1-0-0 మాత్రము. పోష్టుఖర్చులతో రు 1-6-0 ల కీయబడును.*

దొరకని గ్రంథములు

(గ్రంథాలయములకు మంచిసమయము)

(1) సంగీతసుజ్ఞానోదయము:— ఆ రంకముల నాటకము. సచిత్రము. ప్రసిద్ధమైన రాకాశశాంకవిజయమునందలి కథ, పద్యములు. చివర మట్లున్నవి. 60 ప్రతులు మిగిలియున్నవి. 2000 ప్రతు లమ్ముడుపోయినవి. రు. 0-8-0

(2) వారణాసీపురము: ఘట్టములు, పుణ్యక్షేత్రముల చరిత్రము, వివరములు అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసినది. రు. 0-0-6

(3) శక్తిమతి:—శ్రీమతి స్వర్ణకుమారీదేవిగారి నవలకు నందూరి మూర్తిరాజు బి. ఏ. గారి భాషాంతరీకరణము. ముద్దులు మూట గట్టునవల. రు. 0-12-0

(4) జపానుసాంఘిక చరిత్రము:—జపానువారి పెండ్లిండ్లు, భార్యాభర్తలు, సంతానము, ఆటలు, విందులు, ఫలహారములు, వేడుకలు నెట్లుండునో కన్నులకు గట్టినట్లు వర్ణనమున్న గ్రంథము కీ. శే. నందూరిమూర్తిరాజు బి. ఎ. గారు వ్రాసిరి. రు. 0-8-0

(5) శైవలినీ చంద్రశేఖరము:— శ్రీయుత బంకిమ చంద్రఛాటర్జీ గారి ప్రసిద్ధమైన నవల. శ్రీ తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారి తర్జుమా. రసవంతమైన కథ. 0-12-0

(6) పాండురంగమాహాత్మ్యము:— పాండురంగవిభుడను తెనాలి రామకృష్ణుని పదగుంభనగల మంచిప్రబంధము. రు. 0-12-0

(7) పారిజాతాపహరణము:— (ముక్కుతిమ్మనార్య ముద్దుపల్కు) లున్న ప్రబంధము. సత్య రుక్మిణుల కథ. 0-6-0

(8) గులేబకావలి:—కృష్ణరాయని కాలమునాటి కథ. హిందూముసల్మానుల సమ్మేళనమా? విషాదాంతము. 0-4-0

(9) కాంచనమాల:—చిన్ననవల. అద్భుత ప్రేమరసము. రు 0-8-0

(10) ప్రభాతము:— ఇంటరు మీడియటు, ట్రెయినింగు విద్యార్థులకు పఠనీయ గ్రంథము. ఇదివరకు 8 వేల ప్రతులు చెల్లిపోయినవి. రు. 0-12-0

(11) మాయ: — అపరాధశోధక నవల. చిత్రకథ. రు. 0-6-0

(12) అరేబియన్ నైట్సు కథలు:— మనోరంజకము. క్రొత్తమూర్పు. రు. 1-4-0

(13) చిదంబరంపిళ్లజీవితము:— చిన్న గ్రంథము అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసినది. చిత్రపటములతో నున్నది. రు. 0-2-0

(15) దుర్గేశనందిని:—బంకిమచంద్రుని నవల ననుసరించినది. విద్వాన్ పరీక్షకు పఠనీయము. 0-12-0

(16) రోషినార:— శివాజీ నాటి కథ. చక్కని గ్రంథము రు. 0-12-0

* ఆంధ్రపత్రిక చందాదారులకు మాత్రమే యీ తగ్గింపు వెలలు.

వలయువారు:— **మేనేజరు: కమలకుటీరము,**
581 పైక్రాఫ్టురోడ్డు, తిరువళిక్కేణి, చెన్నపట్టణము.

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓంనమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే, నిర్మలాయ ప్రశాంతాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీ పరమేశ్వరుని మహాసంకల్పానుసారము మహాకాలచక్రమునం దొక యేడు ముగిసినది. ఇమ్మహాచక్రపరిభ్రమణమునం దొకక్షణకాలమునందు సంభవమైన ప్రపంచప్రవృత్తిని సంభావించుట యసంభవము. బ్రహ్మాండమునం దనంతములగు గోళములు జీవజాలములు-పరమాణువులు-మహాపథమునందు నియమానుసారముగ ననుక్షణమును పరిభ్రమణము చేయుచు సృష్టిపరిణామమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. ఒకక్షణమునం దగణ్యకోటి జీవజాలములు పుట్టుచు గిట్టుచున్నవి. అనంతమైన బ్రహ్మాండమునం దొక క్షణమునందు మహామండలములు విలయమును బొందుటయును నూతనమండలములు వినిర్మితములగుటయును సంభవము. లీలారూపధారిణి - యనంతశక్తి ప్రపంచప్రవృత్తియందు మహాసంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. నామరూపవిశిష్టమైన ప్రపంచమహానాటకమునం దేయణువు లే కార్యనిర్వహణమున కేర్పడినదియును గ్రహించుట దుస్తరము. ఒక భూగోళమునం దొక యేట నెన్నియో యుత్పాతములు గలుగుచున్నవి. భూకంపములు-జలోత్పాతములు- దావానలములు- మహామారుతములు- మహాజాడ్యములు-సంగ్రామములు - విలయసాధనము లగుచున్నవి. విలయము సతతము పునర్నిర్మాణమునకు గారణంబుగ బరిణమించుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు వృద్ధిక్షయములు దివారాత్రములవలె నవిచ్ఛిన్నముగ సంభవించుచున్నవి. ఆద్యంతములను నిర్ణయించుట దుస్తరము. వృద్ధిపథమునందు క్షయబీజములును క్షయమార్గమునందు నిర్మాణ బీజములును, సుప్రతిష్ఠితములుగ విమర్శకులకు గోచరం బగుచుండును. అహంకార మమకారములు నిజస్వరూపసందర్శనమునకు ప్రతిబంధకములై మహాసమ్మోహమును గలుగజేయుచున్నవి. సకలజీవములకును నిర్మాణ మానందప్రదము. విలయము దుఃఖభాజనము. సంపదలానందదాయకములు. విపత్తులు దుఃఖప్రదములు. మహావిష్ణువు ప్రియంకరుడు. మహాదేవుడు భయంకరుడు. మహాలక్ష్మి సౌమ్యస్వరూపిణి. మహాకాళి ప్రచండ స్వరూపిణి. ప్రకృతివిలాసములం దుభయ భావములును అవ్యవహితముగ బ్రవహించుచు ప్రపంచప్రవృత్తికి మూలబీజము లగుచున్నవి. యోధులకు యుద్ధ మానందమును గలుగజేయును. వర్తకులకు వాణిజ్యము సంతృప్తిని గలుగజేయును. సుఖదుఃఖములకు మూలమైన ప్రకృతిప్రవృత్తి దురవగాహముగ నున్నది లోకము నావరించిన మహామాయ కిదియే మూలబీజము. ధర్మపరిజ్ఞానమున కిదియే పరమసాధనము. స్వరాజ్యప్రాప్తి కిదియే సరళమార్గము.

మహా ప్రస్థానమునకు మూలసాధనమైన ప్రకృతివైచిత్ర్యమును నొకక్షణమైనను సందర్శించుట యసాధ్యము. ప్రపంచప్రవృత్తియం దొకక్షణమునందు జరిగెడి నాటకమున కాద్యంతములను నిర్ణయించుట యసాధ్యము. లోకమునం దంతటను సంగ్రామప్రవృత్తి పరువిడుచున్నది. వ్యాపారతృష్ణ వర్ధిలుచున్నది. రాజ్యాభిలాష పెరుగుచున్నది. భాగ్యారాధనాభిలాష వ్యాప్తించుచున్నది. భోగాభిలాష ప్రబలుచున్నది. మహాసంగ్రామము నామమాత్రమున కంతము నొందెనను, భావము యథాప్రకారము పెరుగుచున్నది. యూరపు రాజ్యములందు వానినావరించిన మహాతృష్ణ విపరీతాకారమును దాల్చుచున్నది. పరాసులు జర్మనులను సాధించుటకు కృతనిశ్చయులై యున్నారు. జర్మనులు వర్సైల్సు సంధి నియమముల నతిక్రమించుచున్నారు. మిత్రమండలి సంధి నియమములను బలవంతముగ జర్మనులమీదఁ బ్రయోగించుటకు సన్నాహములను చేయుచున్నది లోకమునం దన్ని రాజ్యములందును సంరంభ బీజములు వికసించుచున్నవి. అరిష్టప్రదములని నిర్ణయించిన ఇకారాంత వర్ష సప్తకమునందు రౌద్రి సంవత్సరము గతించినది. ఈ సప్తకమునందుఁ గాళయుక్తికి శుక్రుడు రాజు; సిద్ధార్థికి కుజుడు ప్రభువు; రౌద్రికి రవి రాజు; వర్తమాన సంవత్సరమగు దుర్మతికి శనైశ్చరుఁ డీశ్వరుడు. వర్తమాన సంవత్సరఫలమును గణకు లిటులు నిర్దేశించిరి:—

దుర్మతి సంవత్సరమునకు శనైశ్చరుడు రాజు. ఫలము-రాజకోపము, చోరభయము, రోగములు. పురోహితత్వ ఫలము-అర్ఘ్యవృద్ధి, మధ్యసస్యములు, సౌఖ్య

ము. సస్యాధిపతి ఫలము-మందసస్యము, కృష్ణధాన్యాభివృద్ధి, కృష్ణభూమి సాఫల్యము. బుధుడు మంత్రి - ఫలము; మేఘములకు వాయుపీడ. పాపవర్తనము, మధ్యమ ఫలము-గ్రామపాలకులకు:-గ్రామసౌఖ్యము. రాజనీతివర్తనము. కుజుడు సేనాధిపతి-ఫలము - అగ్నిబాధ, దుఃఖము, సంగ్రామము. అర్ఘ్యాధిపతి ఫలము అల్పవృష్టి, అల్పధాన్యము, స్వల్పారోగ్యము. మేఘాధిపతి ఫలము - మహావాయువు, స్వల్పవృష్టి రక్తసస్యాభివృద్ధి; దైవజ్ఞాధిపతి - ఫలము - చోరభయము - అగ్నిభయము - శస్త్రభయము - యుద్ధాభిలాష - దైవజ్ఞులకు మందబుద్ధి. గురువు ధాన్యాధిపతి - ఫలము - సువృష్టి సస్యసమృద్ధి. గోక్షీరాభివృద్ధి. చంద్రుడు రసాధిపతి-ఫలము-తిలతైలగుడ మధుశర్కరా-క్షీరాదుల ధరలవృద్ధి. శుక్రుడు నీరసాధిపతి - ఫలము - సుగంధద్రవ్యములకు సువర్ణమునకు ముత్యములకు వస్త్రములకు హెచ్చుధరలు. శుక్రుడు పరీక్షాధిపతి. ఫలము - శూకధాన్యాభివృద్ధి. వృక్షజాతుల ఫలాభివృద్ధి. క్షీరాభివృద్ధి. రవి గణికుడు. ఫలము రాజులయుద్ధము. పరస్పర వైరము, వ్యాధిసంకులము. అనర్ఘ్యము. బలరాముడు పశునాయకుడు. ఫలము తృణవృద్ధి. సువృష్టి, మధ్యదేశమునందు సుభిక్షము. వర్తమాన సంవత్సరమునందు శని గురువులకు సింహకన్యా రాసులందు సమకాలసంచారము గలదు. ఫలము - క్షుద్భయము శస్త్రభయము. రవి కుజగురు శని రాహువులకు కన్యయందేక కాలమందు కూటమి గలదు. ఫలము రాజపీడామహారిష్టములు. రాజకలహము. ఇతర గ్రహముల స్థితిగతులును ననిష్టములను సూచించుచున్నయవి. సామాన్యఫలము :—

శ్లో. దుర్మత్యబ్దే దుర్మతయో భవం త్యఖిలభూమిపాః
తథాపి సుఖినోలోకా స్సంగ్రామే నిక్షితారయః.

దుర్మతి సంవత్సరమునందు పాపగ్రహములకు రాజాధిపత్యము సైన్యాధిపత్యము సచివాధిపత్యము గలదు. సామాన్యఫలము-సంగ్రామము దుర్భిక్షము కలహము కలవరము. వర్తమాన సంవత్సరమునందు దుర్భిక్షఫలము కఠినమైనను సస్యాదులధరలు తగ్గుననుటకు సూచనలు గలవు. సంగ్రామము సకలదేశముల యార్థికస్థితిని తారుమారు చేసినది. సంగ్రామము జపానుదేశమునకును నమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకును సంపన్నతను కలుగ జేసినను సామాన్యముగ సకలదేశములందును మహాసంక్షోభమును గలుగ జేసినది. పరాజితరాజ్యములందలి ప్రజలన్నాతురులై హాహాకారములను జేయుచున్నారు. సంపదలు లేవు. పదార్థములు లేవు. విజయమును బొందిన రాజ్యములు ధనాధిగమనమునకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నవి. ఆశాపిశాచము సంగ్రామాంకురములను నాటుచున్నది. భరతఖండమునకు సంగ్రామలాభములు సంక్రమించకపోయినను సంగ్రామదోషములు సంక్రమించినవి. సంపన్నత క్షీణించినది. వర్తకము స్తంభించినది. దేశాదాయము తగ్గినది. వ్యయము పెరిగినది. దేశాదాయమునందలి సగము భాగము సైనికవ్యయమునకు వినియోగపడుచున్నది. దేశవికాసమునకవసరమైన ధనము మృగ్యముగ నున్నది. ఇట్టి విషమపరిస్థితులు వర్తమాన సంవత్సరమునందు మహాసంక్షోభమునకు సంరంభమునకు సాధనము లగు నని ప్రాజ్ఞులు తలంచుచున్నారు. గాఢాంధకార బంధురమైన వర్తమానాగమవత్సరముల ప్రవృత్తి భగవదనుగ్రహమువలన విశ్వవికాసమునకు వినియోగపడు గాక!

సంవత్సరాదిసంచిక

పండ్రెండవ సంవత్సరాది సంచికయందు గత సంచికలయందు వలె విజ్ఞులు వ్రాసిన పద్యములును, వ్యాసములును గలవు. వ్యాసములు ప్రత్యేక శీర్షికలుగ ముద్రితములు ఇందు రాజకీయ, సారస్వత, సాంఘిక, మత, చారిత్రిక వ్యాసములు వర్తమాన పరిస్థితులకు సంబంధించినవి గలవు. ప్రచురించిన పద్యములందు ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వారాజ్య ప్రబోధము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. పద్యముల హృదయము ప్రజలయందు గలిగిన నూతన నిరీక్షణమును వ్యక్తముచేయుచున్నది.

గతవత్సరమునందు భారతమాతకు ప్రియపుత్రుడగు లోకమాన్య తిలకుమహారాజు పరమపదమును జేరెను. లోకమాన్యుని మరణము భారతభూమిని దుఃఖాంబుధియందు ముంచినది. దేశమునందు దుఃఖానుభవమును వ్యక్తముచేయుచు జేసిన ప్రసంగములు- వ్రాసినవ్యాసములు- చెప్పిన పద్యములు - లోకమాన్యుని యప్రతిమ దేశభక్తిని సాహస ధైర్యములను వ్యక్తముచేయుచున్నవి. అధునిక భారతరాజకీయ రంగమునందు స్వారాజ్య సంపాదనమునందు బాలగంగాధరతిలకు చూపిన వజ్రసంకల్పము వారిశత్రువులకు నయిత మాశ్చర్యమును గలిగించినది లోకమాన్యస్తవమునకు సంబంధించిన పద్యములు కొన్ని ముద్రింపబడినవి. శ్రీమా

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి యకాల మరణ మాయుర్వేదమునకును నాంధ్ర దేశమునకును కొఱతను గలిగించినది. ఆయుర్వేదాభివృద్ధికి తమ విద్యావిభవమును సర్వస్వమును సమర్పించి దాని నుద్ధరించిన యాచార్యులవారి నామము చిరస్మరణీయము. వారి గుణగణములను దెలిపెడి పద్యములును కలవు. బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రులగారాంధ్రవాఙ్మయమునందు ప్రసిద్ధనామమును గడించిరి. శతావధానమునకు ప్రతిష్ఠఁగల్పించిరి. వారి యకాలమరణము వలన గలిగిన సంతాపమును దెలుపుచు పండితులు వ్రాసినపద్యములును కొన్ని ప్రచురింపబడినవి. ఇతర విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు పద్యములుగలవు.

చిత్రపటములు

భారతజాతీయాత్మమూర్తి యగు గాంధిమహాత్ముని రూపభావములు ముఖపటమునకు లక్ష్యములు. మహాత్ముఁడు-చేతినూలు రాట్నములు స్వరాజ్యయంత్రములని-యనవరతము చేసెడి బోధయే ముఖపటమునందు ప్రదర్శింపబడినది. రాట్నములు-కదురులు-కండెలు-మగ్గములు స్వరాజ్యసంపాదనమునకు భారతీయులకు దివ్యాయుధములు. ఈదివ్యాయుధపరివృతుడై స్వారాజ్యపదవికిని మానవకల్యాణమునకును గాంధిమహాత్ముడు సిద్ధనుబూని యాత్మసమర్పణమును చేయుచున్నాడు. ఆమహానుభావుని యుపదేశానుసారముగ నాంధ్రప్రపంచము స్వారాజ్యప్రతిష్ఠాపనమునకై సేవావ్రతమును బూని యాత్మసమర్పణమును జేసి స్వధర్మమును నిర్వహించి శివానుగ్రహమునకు పాత్రమగుగాత. మానవులు భగవద్దత్తములైన కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములను సంపూర్ణముగ వికసింపఁజేసి మాయావరణమును జయించి సంపూర్ణ యోగసిద్ధిని బడయుదురు గాత! మంత్రులు అసహాయోద్యమ ప్రచారకులు దేశీయనాయకులు సభాసమావేశములు మొదలగు విషయములకు సంబంధించిన చిత్రపటములు ముద్రింపబడినవి.

దుర్మతిసంవత్సరాది సంచికను జనోపయోగకరముగ సకాలమునకు బ్రచురించుటకు బ్రయత్నించితిమి. దేశభాషాభిమానులు మాయుద్యమసిద్ధికి జేసిన సహాయమునకు వంద్యులు. వ్యాసములను పద్యములను చిత్రపటములను బంపిన మహాజనులకు వందనముల నర్పించుచు ఇందలి గుణములను గ్రహించి లోపములను మన్నించుటకు పాఠకులను వేడుచున్నాము. సంచికాప్రకాశమునందు అనివార్యముగ గలిగిన కాలయాపనకు మహాశయుల మన్ననలను వేడుచున్నాము.

భావిసూచనలు

దుర్మతిసంవత్సరము భారతదేశచరిత్రమునందు మిగుల సందిగ్ధవత్సరముగ బరిణమించు నని విశ్వసించుటకు ప్రబలములైన నిదర్శనములు గలవు. ప్రజలయందు మహాసంచలన ముదయించినది. ప్రభుత్వ మసహాయోద్యమమును ప్రతిఘటించుటకు తలపడుచున్నది. గాంధిమహాత్ముఁ డాత్మనిగ్రహమును బోధించుచున్నాడు. నవయుగధర్మ నిర్మాణమునకు విశ్వమునం దంతటను ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఈశ్వరానుగ్రహ మీప్రయత్నములు మానవకల్యాణము నొడగూర్చుటకై దోడ్పడుగాక!

ప్రపంచప్రవృత్తి

ప్రపంచప్రవృత్తియందు గలిగిన మహాసంచలనమును గతించిన సంవత్సరముల వృత్తాంతము వ్యక్తము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామము సంచలనమునకు మూలమైనను-సంగ్రామాంతము శాంతిస్థాపనమును గలుగ జేయజాలకుండెను. సకలదేశములందును ప్రజాహృదయము నవయుగసందర్శనమునకు నిరీక్షించుచున్నది. రాజ్యాంగములందు విద్యాధన కులీనవర్గాధికారముపోయి ప్రజావర్గాధికారము వ్యాపించుచున్నది. అధికారవర్గమునకును ప్రజావర్గమునకును సకలదేశములందును మహాసంరంభము దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్నది. నిరంకుశాధికారముగల దేశములందు ప్రజాధికారము స్థాపిత మగుచున్నది. ప్రజాధికారముగల దేశములందు ప్రజాధికారావరణము విశాల మగుచున్నది. పరాధీనములైన రాజ్యములందు స్వారాజ్య సంపాదనాభిలాష వర్ధిలుచున్నది. ప్రజలు స్వీయాధికారమును రాజ్యాంగావరణమునందువలె సకలావరణములందును బడయుటకు మహాప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. కులాధికారమును ధనాధికారమును విద్యాధికారమును విజాతీయాధికారమును ప్రజలు పూర్ణముగ బ్రతిఘటించుటకు పూనుకొనుచున్నారు. సంగ్రామమునందు ధనార్జనమును జేసిన జపాను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములందును, విజయ

మును బడసిన ఫ్రాన్సు బెల్జియము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యములందును ప్రతిఘటనబీజములు మహాలయస్వరూపమును దాల్చకపోయినను పరివర్తనస్వరూపమును దాల్చుచున్నవి. ప్రజాధికారమునకు నిలయమైన యమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, పగనుసాధించుటయందు నిరీక్షణముగల ఫ్రాన్సు దేశమునందును, పరివర్తనప్రవాహము వెల్లువలై ప్రవహింపకపోయినను, ఇతరరాజ్యములందు ప్రళయవేగమున బ్రవహించుచున్నది. జపానునందు మికాడోమిథ్యను నాశనము చేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. పదేండ్లకు బూర్వము జపానునందు నోగిదంపతులు చక్రవర్తితో సహగమనమును చేసి ప్రపంచమునకు మహాశ్చర్యమును గలుగ జేసిరి. నోగిసేనాధ్యక్షుఁడు దేహమునందువలె పరమునందును మికాడోసేవాపారవశ్యానంద మనుభవించుట కాత్మసమర్పణమును జేసి దివ్యప్రతిభను గడించెను. ఇపుడు జపానునందు మికాడో మాహాత్మ్యమునం దే విశ్వాసము పోవుచున్నది. రాజ్యాంగపరివర్తనమును జేయుటకు జపానురాజ్యమునందు ప్రయత్నములు జరిగినవి. నిరంకుశరాజ్యాధికారాధీనములైన మహాసామ్రాజ్యములు మటుమాయము లైనవి. జర్మనీ ఆస్ట్రియా రుష్యా సామ్రాజ్యములకు సంప్రాప్తమైన పరివర్తన దశాఫలము ప్రాజ్ఞలహృదయములందు వివేకోదయమును గలుగ జేయుచున్నది. ఆస్ట్రియాసామ్రాజ్యము నామరూపములు లేక నశించినది. సామ్రాజ్యభాగములు ఇటలీ హంగరీ పోలాండు జుగోస్లావియా రుమేనియా మొదలగు దేశములకు సంక్రమించినవి. ఇపు డాస్ట్రియాభాగము 30,000 మైళ్ల విస్తీర్ణమును 66,00,000 ప్రజలను మాత్రము గలిగియున్నది. ఈ కొలము సంపై నను ప్రజ లన్నము లేక పరితపించుచున్నారు. యుద్ధమునకు పూర్వము 1914 సంవత్సరమునందు 2,40,456 మైళ్ల విస్తీర్ణమును 5,30,00 000 ప్రజలను గలిగియున్న మహాసామ్రాజ్యమునకు బట్టిన దుర్దశ సకలసామ్రాజ్యములకు జ్ఞానోపదేశమును జేయఁ జాలియున్నది. మహాసంగ్రామములకు మూలకారకు లైన హాప్సుబర్గ రాజవంశజులు రాజ్యభ్రష్టులై భిక్షాటనమును జేయుచున్నారు. ఇటీవల రాజవంశజాడు కారలుమాన్న రాజ్యాక్రమణమును జేయుటకు జేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలము లైనవి. సామ్రాజ్యాభిమానులకు నధికారాభిమానులకును గుణపాఠమును నేర్పుటకు హాప్సుబర్గ వంశచరిత్రము ఆస్ట్రియాసామ్రాజ్యచరిత్రము చాలియున్నది.

జర్మనుసామ్రాజ్యము

జర్మనుల యహంభావము పరాజయానంతరమున నైనను నశింపక పూర్వార్జితాభిమానమే సంక్షోభమునకు గారణంబుగ బరిణమించుచున్నది. లోకసామ్రాజ్యాధిపత్యమునకు కంకణముఁగట్టుకొనినజర్మను సామ్రాజ్య మిపుడు మహాదుర్దశ ననుభవించుచున్నది. యుద్ధారంభమునందు స్వస్థలమునందు 2,08,749 పరస్థలములందు 11,34,289 మైళ్ల విస్తీర్ణమును గలిగి యైశ్వర్యములను ననుభవించుచుండిన జర్మను సామ్రాజ్య మిపుడు 2 08,780 మైళ్ల ప్రదేశమును మాత్రము గలిగి స్వకర్మఫలము ననుభవించుచున్నది. దురాశ దుఃఖములకు చేటను సామెతకు జర్మనుల దురాశాఫలమునం దర్థాపత్తి వ్యక్తమగుచున్నది. అవతారపురుషుండ నని ప్రగల్భములను బలికిన జర్మను చక్రవర్తి ఇపుడు హాలండునం దజ్ఞాతవాసమును చేయుచున్నాడు. యుద్ధనష్టపరిహారార్థ మపారమైన ద్రవ్యమును జర్మనీ దేశము జయమును పొందిన రాజ్యములకు సమర్పింపవలసి యున్నది. నిరర్థకముగ ఫ్రాన్సునకు గావించిన నష్టపూరణమునకు జర్మనీ తగినశిక్షను బొందనున్నది. సర్వసంహారమునకు బూనుకొనిన జర్మనీకి స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నను పశ్చాత్తాపము గలుగ లేదు. అహంకారము జర్మనులను సంధినియమాతిక్రమణమునకు పురికొలుపుచున్నది. జనీవాయందు మిత్రమండలి రాజ్యములు నిర్ణయించిన యపరాధముల మొత్తము నిచ్చుటకు జర్మనీ నిరాకరించినది. మిత్రమండలిబలములు జర్మను పట్టణముల నాక్రమించుకొనినవి. సంగ్రామానలము మెల్లగ రగులుచున్నది. అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములు సంధిసభయందు చేరకపోయినను మధ్యవర్తిత్వమును నిరాకరించినవి. లోకసామ్రాజ్యాధిపత్యమును బడయుటకు ముప్పదేండ్లు విశ్వప్రయత్నములను జేసి యధోగతిపాలైనను దురభిమానమును విడువజాలని జర్మను దేశవ్యవహారములు సామ్రాజ్యాభిమానులకు గుణపాఠమును నేర్పదగి యున్నవి.

రుష్యాసామ్రాజ్యము

రుష్యా దేశచరిత్రము ధనాధికారాభిమానులకు

కన్నులను విప్పి జ్ఞానోపదేశమును జేయుచున్నది. నిరంకుశాధికారమునకు పుట్టినిల్లయిన రష్యారాజ్య మిపు డపరూపమై సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యత్వము నుస్థాపించుటకు సమకట్టినది. రాజకుటుంబ మంతరించినది. భూస్వాములు మాయమైరి. కుబేరులు కూలిరి. సర్వసమత్వమును స్థాపించుటకు ముఖ్యాధికారులు లెనిను ట్రాస్కీగారులు సకలహింసలను జేయుచున్నారు. ప్రజాధికారాచ్ఛాదనమున సోవిటు ప్రభుత్వము చేయుచున్న వధలు నిరంకుశమైన జారు ప్రభుత్వ వధలను మీరుచున్నవి. పట్టణములు పాడగుచున్నవి. ప్రజ లన్నము లేక కృశించుచున్నారు. యంత్రయానములు లేక పరిశ్రమలు సంపదలు క్షీణించుచున్నవి. పురములు దుర్భిక్షముపాలగుచున్నవి. గ్రామసీమలు మాత్రము విప్లవము పోయి సుఖపడుచున్నటులు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. గ్రామములు పాడిపంటలుగలిగి సుఖజీవనమును జేయుచున్నను, నిర్మాణపదార్థములు లేక కష్టపడుచున్నవి. భోగపదార్థముల కభ్యాసమైన నాగరక ప్రపంచమునం దిరువదవ శతాబ్దారంభమునం దేదేశమును పరదేశసహాయము లేక సుఖజీవనమును గడుపజాలదని రష్యాదేశానుభవము వ్యక్తము చేసినది. రష్యనుల పాడిపంటలు - సహజపదార్థములు - యూరపుదేశముల పోషణమున కవసరములు. ఇతరదేశముల నిర్మాణపదార్థములు రష్యాదేశ పోషణమున కవసరములు. సోవిటు ప్రభుత్వమును ఇతర ప్రభుత్వములును నీసత్యము గ్రహించుటకు సంగ్రామ మవసరమయినది. ఫ్రాన్సు గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యములు సోవిటుబలమును నిర్మూలము చేయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేసినవి. నూతన రాజ్యములను స్థాపించుటకు సైన్యనివహముల నంపినవి. యుద్ధపరికరముల నందజేసినవి. పెట్టుబడి పెట్టినవి. రష్యాదేశమునందు నెపోలియనుకు బట్టిన దుర్దశయే మిత్రమండలి యాజ్ఞాపాలకులకును పట్టినది. కాలక్రమమున సోవిటుల బలములు దేశద్రోహుల బలములను నిర్మూలము చేసినవి. డెన్కిను కోల్చకు మొదలగు నాయకులు పరారులైరి. యుద్ధమునకు పూర్వము రష్యాసామ్రాజ్యము 85,00,000 చదరపు మైళ్ల విస్తీర్ణమును 18,30,00,000 ప్రజలను గలిగియుండెను. ఇపుడు రష్యారాజ్యము 50,00,000 చదరపు మైళ్ల దేశమును 12,00,00,000 ప్రజలను గలిగియుండును. స్వయంనిర్ణయ ధర్మానుసారముగ ఫిన్లాండు, పోలాండు, ఎస్థోనియ, లాట్వియ, లితుయానియ, జార్జియ, ఉక్రెయిను, డాను, కూబను, అజర్బైజాను, ఆర్మీనియా రాజ్యములు స్వతంత్రరాజ్యములుగ నిర్మింపబడెను. ఈ రాజ్యములు రష్యారాజ్యవిభజనమునకును విస్తీర్ణము తగ్గుటకును గారణమైనను స్వయంనిర్ణయ ధర్మప్రయోగ మవలంబితమై శేషించిన రాజ్యము నేకముఖమునకు తెచ్చుటకు సాధనంబులైనవి. సోవిటురష్యాతో నమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు జర్మని పోలాండు లిథుయానియ పారసీకము తుర్కీ అఫ్గనిస్థానము మొదలగు దేశములు సంధిని జేసికొనినవి. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము వర్తకసంధిని చేసికొనినది. ఫ్రాన్సు రాజ్యము మాత్రము బిగియబట్టి నిలిచియున్నది. సోవిటు ప్రభుత్వము పారసీకమునకును అఫ్గనిస్థానమునకును చిరకాల లబ్ధములైన దేశములను తిరిగి సంక్రమింపజేసినది. పారసీకమునకు బాకీలను సయితము రద్దుచేసినది. మహమ్మదీయ ప్రపంచమును సోవిటుల యుదారప్రవృత్తి యాకర్షించుట సహజము. తురుష్కులకును రష్యనులకును సంధినిబంధన తేర్పడినటులు వదంతి గలదు. సోవిటుల స్థితిగతులు గతసంవత్సరమునందు యూరపుఖండమునందు స్థిరపడినవి. సోవిటుల ప్రతిభ ప్రపంచశాంతికి వినియోగపడునదియును విప్లవమునకు వినియోగపడునదియును దుర్మతి సంవత్సర వ్యవహారములు నిర్ణయింప గలవు.

సోవిటులు బహుజనాధికారవిధాన స్థాపనమును ప్రకటించుచున్నను, వ్యవహారమునందు ముఖ్యాధికారులు నిరంకుశమార్గము నవలంబించుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి. క్రూరకార్యములును హింసావిధానములును ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనములు గాజాలవు. సోవిటులు ధర్మసంస్థాపనమునకు నిరంకుశ ప్రభుత్వ మవలంబించిన సాధనల నుపయోగించుచున్నారు గాని ప్రజాభిప్రాయమును గాని ధర్మబలమును గాని యుపయోగించుటలేదు. యూరపు రాజ్యముల కభ్యస్తమైన బాహుబల ప్రయోగమే సోవిటులకును నభ్యాసమగుచున్నది. సోవిటులు వారి ధర్మప్రతిపాదనమును లక్షలకొలది సైనికులమూలమున స్థాపించుచున్నారు. సోవిటుల నిరీక్షణము పాశ్చాత్యుల కభ్యస్తమైన భౌతికలాభముల మీదనే గలదు గాని సకల ధర్మములకును మూలమైన యాధ్యాత్మిక ప్రయోజనములందు లగ్నము గాలేదు. లోకమునందు ధనాధికార దాస్యము నిరంకుశాధికార దాస్యము శిథిల

మైనను ప్రజాశాసనవాన్యము విపరీతాకారమును దాల్చి మహాసంక్షోభమును కలిగించునని యూరపు రాజ్యముల పరిస్థితులు-ముఖ్యముగ రుష్యాదేశ పరిస్థితులు లోకమునకు బోధించుచున్నవి. గాంధిమహాత్ముడీయుపద్రవమునుండి భరతవర్షమును గాపాడుట కాధ్యాత్మిక సిద్ధాంతముల ననవరతము బోధించుచున్నాడు. భౌతిక వాసనలందు బడి పొరలుచుండు వారల కాధ్యాత్మిక వాసనలు స్ఫురింపవు. ఆ సురసంపదల ననుభవించెడి వారికి దైవసంపదల ప్రభావ మగమ్యము. గాంధిమహాత్ముడు సోవీటుల భౌతికవిప్లవమునుండి భరతవర్షము నుద్ధరించుట కాధ్యాత్మిక బలప్రభావములను సంస్మరింప జేయుచున్నాడు. లోకమునకు మోక్ష మాత్మబలము వలన గలుగగలదు గాని భౌతికాడంబరమున గలుగజాలదు. ఆధ్యాత్మిక ధర్మక్షేత్రమైన భరతఖండమునకు సోవిటుల యుపద్రవము కలుగదని దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము

పరమేశ్వరానుగ్రహము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోచ్ఛదశను గల్పించినది. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు గల పరపతి - ప్రతిష్ఠ - పలుకుబడి-లోకమునందు వేరొక సామ్రాజ్యమునకు లేదను సిద్ధాంతము నిర్వివాదాంశము. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు కొన్ని విషయములందు బ్రిటీషు ద్వీపముల శుభస్థితిని మించినను బ్రిటీషుద్వీపముల శుభస్థితి యద్వితీయము. బ్రిటీషుద్వీపముల యాదాయము 1918-19 వత్సరము 120,0000,000 వ్యాపారము 200,00,00000 సవరనులు. తలఒకటికి ఆదాయము 26, వ్యాపారము 44 అన్య 177 సవరనులు. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషుద్వీపములకు 800,00,00 000 సవరనుల ఋణము నిలిచినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల వ్యాపారము బ్రిటీషుద్వీపముల వ్యాపారమును క్రమముగ దాటుచున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు బ్రిటీషుద్వీపములకు గల యప్పులందు మూడవవంతు మాత్రమే గలదు. బ్రిటీషు ద్వీపములకు గల యప్పులందు విశేషభాగ మితర రాజ్యముల పెట్టుబడికై వినియోగింపబడినది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల రాబడిని సంపదలను బ్రిటీషుద్వీపాదాయసంపదలకు జేర్చినపుడు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యశుభస్థితి విశదమగుచున్నది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము 1,42,72,782 మైళ్లవిస్తీర్ణమును, 44,53,88,500 జనసంఖ్యను గలిగియున్నది. యుద్ధానంతరము 11,00,000 చదరపుమైళ్ళదేశము 1,00,00,000 ప్రజలు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకు లభించినవి. సామ్రాజ్య మహావైభవము మాతృదేశమునందును అంతర్భాగములందును పరరాజ్యములందును మత్సరములను గలిగించుచున్నది. భూగోళమునందలి నాల్గవవంతు వైశాల్యమును జనసంఖ్యను గల బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు లాభమునకు దగిన భారమును గలదు. ప్రపంచమునందు సుస్థిరశాంతిని స్థాపించుటకు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు గల యవకాశములు ఏయితరసామ్రాజ్యమునకును లేవు. ఇమ్మహాసామ్రాజ్యమునందు మానవపోషణమున కవసరమైన సకల సంపదలును గలవు. సకల మతములును గలవు. సకల సదుపాయములును గలవు. ఈ యదృష్టస్థితియే జర్మనుల మాత్సర్యమునకును అమెరికనుల స్పర్థకును గారణము. కాని యాంగ్లేయుల కార్యనిర్వహణ దక్షత్వము వారి నింతవఱ కుద్ధరించినది. సంగ్రామఫలముగ సకల రాజ్యము లందును మహాపరివర్తనము గలిగినది. సకలవ్యవస్థలందును పరివర్తనము గలిగి మానవ జీవితమునందు నూతననిరీక్షణము గలుగుచున్నది.

నవ నిరీక్షణము

ప్రపంచవ్యాప్తమైన పరివర్తనము మానవహృదయమునందు దాస్యభావవిచ్ఛేదమును జేయుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్మకారులు ధనపాశ బంధనములను ఛేదింప దలపెట్టుచున్నారు. పామరులు విద్యాధికారి పాశబంధనమును శిథిలము చేయ యత్నించుచున్నారు. ప్రజలు నిరంకుశాధికార పాశబంధనములను తొలగించుటకు తలపడుచున్నారు. సామాన్యులు కుల పాశబంధములను నిర్మూలము జేయుటకు బూనుకొనుచున్నారు. పరాధీనజాతులు స్వారాజ్యస్థాపనమునకై తపమును జేయుచున్నవి. విశాల సామ్రాజ్యాధిపత్యముగల బ్రిటీషు ద్వీపముల కీ కష్టము లన్నియును గలుగుచున్నవి. ఆర్థికసమస్యలు, మతసమస్యలు, వ్యాపారసమస్యలు, అధికారసమస్యలు, స్వాతంత్ర్యసమస్యలు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునందు ప్రచండవేగమున బరువిడుచున్నవి. బ్రిటీషుద్వీపములందు కార్మికవర్గము నూతనధర్మములను కార్మికుల వేతనములందు స్థాపించుటకు

సమకట్టినవి. బొగ్గుగనుల పనివాండ్రు లాభనష్టములతో నిమిత్తము లేకయే యుద్ధకాలమునందు గల వేతనము ప్రమాణవేతనముగ నుండవలయు నని కోరుచున్నారు. అధికారులు యజమానులు ప్రతిఘటించు చున్నారు. బొగ్గుపనివాండ్రు యానవాహకులు రైలుపనివాండ్రు సమ్మెకట్టి వారి యభీష్టమును పడయగోరుచున్నారు. ప్రభుత్వము సంపూర్ణముగ బ్రతిఘటించుట కేర్పాటులను జేయుచున్నది. కార్మిక ప్రపంచమునందు కార్మికుల విజయము నూతన సిద్ధాంతమును స్థాపించి కార్మికవర్గ విజయమును స్థాపించగలదు. పనివాండ్రు పరిశ్రమాధికారుల లాభనష్టము లెటు లున్నను సుఖజీవనోపాధిని బడయుట కధికారమును గలిగియున్నారని నిర్ధారణ జేయ సమకట్టుచున్నారు లాభములను పంచుటయును పెట్టుబడికి వడ్డీ నిచ్చుటయును నిర్వహణ ప్రతిఫలమును కర్మకారుల వేతనానంతరము నిర్ణయింపదగిన విషయములు గాని పూర్వము నిర్ణయింపదగిన విషయములు గావని స్థిరపడినయెడల సోవియటుల సిద్ధాంతములు కాలక్రమమున ప్రాపకమును గాంచునని నమ్మవలసి యున్నది. సకల సంస్థాపనలు మానవప్రయోజనమున కేర్పడినవి గాని కేవలము ద్రవ్యోపార్జనమున కేర్పడలే దని స్థిరపడవలసి యున్నది. ఈ ధర్మసంస్థాపనము మహోపరివర్తనమునకు మార్గము నేర్పరచగలదు. కార్మికవర్గమునందు గలిగిన సంచలనము మానవహృదయమునందు గలిగిన సంచలనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

స్వాతంత్ర్యాభిలాష

కార్మికవర్గము ధనవర్గ పాశబంధవిమోచనమును గోరునటులు పరాధీనజాతులు పరాధీనపాశబంధ విమోచనమును గోరుచున్నవి. ఈజిప్టు చరిత్రము - అయిర్లాండు హత్యలు-భరతవర్షపు భావపరివర్తనము-స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనములు. ఈజిప్టునందు స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి కంతఃపురవాసమును బరిత్యజించి పురుషులతో గలిసి పాటుపడిరి. విద్యార్థులు విద్యాలయములను వదిలి ప్రజాప్రబోధమును గావించిరి. ప్రజలు పరమోత్సాహముతో కష్టముల నెదుర్కొనిరి. నాయకులు కారాగృహవాసములను స్వర్గవాసమువలె స్వీకరించిరి. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము నాలేండ్లనుండియును ఈజిప్టునకు స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుటకు వాగ్దానములను జేయుచుండెను. కాని ఏదో యొక కారణ మడ్డుపడి వాగ్దానభంగము గలుగుచుండెను. పరమోదారస్వభావమును గలిగిన గ్లాడుస్టోను మంత్రియును స్థిరనిర్ణయములను మార్చజాలకపోయెను. యుద్ధసమయమునందు సంగ్రామావసరములకుగాను ఈజిప్టు సంరక్షకదేశముగ నిరూపింపబడినది. యుద్ధానంతరము గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యబంధనములను బిగించినదే గాని సడలింపలేదు. ఐకుప్తులందు గలిగిన యావేశమును శాంతింపజేయుటకు మిల్నరుపంచాయతీసభ నియమింపబడినది. మిల్నరు ప్రభువు మోంటేగు చెమ్సుఫర్డు లవలంబించిన సంకుచితమార్గము నవలంబింపక దీర్ఘదృష్టితో సంపూర్ణ స్వరాజ్యస్థాపనము నాదేశించెను. అధికారవేత్తల కీమార్గము వెగటుగ నుండెను. చర్చిలు ప్రభృతులు స్వరాజ్యప్రదానమును ప్రతిఘటించిరి. ఆందోళనము ప్రబలినది. ఈజిప్తునందు చర్చిలు గారికి పరాభవము గలిగినది. ఇపుడు జగ్లులుపాషా గారు స్వరాజ్యస్థాపనాశయములతో వ్యవహార నిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. పర్యవసాన మనతికాలముననే వ్యక్తము గాగలదు. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞుల సంకుచితస్వభావమును ఈజిప్టుదేశ వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

ఐర్లాండు

అయిర్లాండుదేశ మిపుడు స్వరాజ్యప్రాప్తికి మహావేదన ననుభవించుచున్నది. సిన్ఫీనరుల బలము శుక్లపక్షచంద్రునివలె దినదినాభివృద్ధిని బొందుచున్నది. సిన్ఫీనరులు మూడువంతుల భాగములందు బ్రిటీషు ప్రభుత్వాధికారమును ప్రతిఘటించుచు స్వీయాధికారమును సాగించుచున్నారు. ప్రతికూలమైన అలస్టరు భాగమునందు సయితము సిన్ఫీనరుల యధికారము వ్యాపించుచున్నది. సిన్ఫీనరులు లోకమునకు స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనమును బ్రకటించుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యమునకై సిన్ఫీనరులు చేయుచున్న హత్యలు దుర్నయములు దౌర్జన్యకార్యములు పరమ విచారమును గలిగించుచున్నవి. గతసంవత్సరమునందు 2000 హత్యలు 20,000 దుర్నయకార్యములు జరిగినవి. పరిపాలన విధానము యథార్థముగ సిన్ఫీనరుల హస్తగతమైనది. పురపాలన సంఘములు మండలసంఘములు సిన్ఫీనరుల హస్తగతములైనవి. వారు పన్నులను తీసికొనుచున్నారు. న్యాయవిమర్శనమును చేయుచున్నారు. దురంతకముల నొన

ర్చుచున్నారు. న్యాయస్థానములను పరశురామప్రీతి చేయుచున్నారు. పోలీసువారిని సైనికులను కాల్చిచంపుచున్నారు. రహస్యముగ పన్నులను వసూలు చేయుచున్నారు. ఆంగ్లాధికారము శిథిలమగుచున్నది. బ్రిటిషు మంత్రివర్గము దుర్నయములను దుర్నయములతో ప్రతిఘటించుటకు బూనుకొనుచున్నది. అల్లరులు హత్యలు జరిగిన ప్రదేశములందు ప్రభుత్వాధికారు లిండ్లను తగుల బెట్టుచున్నారు. ప్రజలకు భయభ్రాంతులను కలిగించి సిన్‌ఫీనరులను నిర్జింపను ప్రభుత్వము తలపెట్టినది. ప్రభుత్వ విధానము స్వాతంత్ర్యప్రియులకు విషాదమును గలిగించుచున్నది. కార్మికవర్గము సిన్‌ఫీనరులకు సానుభూతినిజూపుచున్నది సిన్‌ఫీనరులు ప్రతిఘటన దౌర్జన్యకార్యములకు వెలుపల స్వకార్య నిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. ఐర్లాండు స్థితిగతులు బ్రిటిషు రాజనీతికి కళంకమును గలిగించుచున్నవి. సిన్ఫీనరులు స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి రెండు సాధనములను పూని పనిజేయుచున్నారు. మొదటి సాధనము అసహాయోద్యమము. రెండవది దౌర్జన్యము. అసహాయోద్యమ సాధనఫలముగ న్యాయస్థానములు విసర్జితములు. పార్లమెంటు ప్రతినిధులు కారాగృహములందు నివసించుచున్నారు. ప్రజలు పన్నుల నిచ్చుట మానినారు. ప్రత్యేక ధనాగారములను న్యాయస్థానములను స్థాపించినారు. దేశమును రక్షకభట శూన్యము చేయుచున్నారు. స్థానిక స్వపరిపాలన సంఘములను స్వాధీనము చేసికొని యున్నారు. పన్నులను విధించి వసూలు చేయుచున్నారు. ఈ వ్యవహార క్రమ మంతయును ఐర్లాండు దేశస్థుల కార్యదీక్షకును దేశభక్తికిని నిదర్శనముగ నున్నను, వారి దౌర్జన్యకార్యములు విషాద జనకములుగ నున్నవి. వారవలంబించిన దమనకార్యములు-దౌర్జన్యములు-హత్యలు-పాశ్చాత్యహృదయము నావరించిన పశుబలధర్మారాధనమునకు ఫలములుగ నున్నవి. ప్రభుత్వ మవలంబించిన ప్రతిఘటన విధానమును నింద్యముగ నున్నది. ప్రభుత్వము శాసించిన స్వరాజ్యశాసనము నిరాకరింపబడుచున్నది. అయిర్లాండు ప్రజలు సంపూర్ణ స్వరాజ్యమును గోరుచున్నారు. మహాసామ్రాజ్య నిర్వాహణాభిమాన భరితమైన బ్రిటీషు ప్రభుత్వమీ యభిలాషను బ్రతిఘటించుచు ద్వేషభావమును దినదినాభివర్ధమానము చేయుచున్నది. అల్‌స్టరు సంరక్షణమునకును సామ్రాజ్యసంరక్షణమునకును ననుకూలమై సామ్రాజ్యాంతర్భాగస్థమైన స్వరాజ్యస్థాపనమును జేయుట క్షేమకరమని సామాన్యులు తలచుచున్నారు. భగవత్సంకల్ప పరిణామమును కాలము దెలుపగలదు.

అధినివేశస్థలములు

ఆఫ్రికాసంయుక్తరాష్ట్రములం దొక పక్షము వారు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నభిలషించుచున్నారు. ఈ పక్షబల మల్పమైనను స్వాతంత్ర్యభావాంకురముల స్థితికి నిదర్శనముగ నున్నది. కనడాయందు స్వాతంత్ర్య సంకల్పము సిద్ధాంతమునందు గోచరము గాకపోయినను లక్ష్యమునందు గోచరమగుచున్నది. కనడా కార్థికస్వాతంత్ర్యము గలదు. ఇతర రాజ్యముల పదార్థముల మీదను వలె బ్రిటీషుపదార్థముల మీదను సుల్కారోపణాధికారమును గలిగియున్నది. వాషింగ్టను నగరమునందు స్వయముగ రాయబారిని నియమించుట కధికారమును గలిగియున్నది. సంధి సభయందును స్వదేశ సంరక్షణమునందును ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును గలిగియున్నది ఇతర రాజ్యములును కనడా మార్గము నవలంబించుచున్నవి. మెసపొటేమియా అరేబియ పారసీక రాజ్యములు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరుచున్నవి. బ్రిటీషు ద్వీపములు సామ్రాజ్యాంతర్గతములు స్వాతంత్ర్య వికాసమును పరమోత్సాహముతో గోరుచున్నవి. సామ్రాజ్యవాసుల యజ్ఞములకు ఫలము స్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్య లక్ష్యము భిన్నజాతులకు వారి సంస్కారమున కనురూపముగ కుదురుచున్నది. సామ్రాజ్యాభిమానులు భిన్న లక్ష్యములను నిర్లక్ష్యము చేయుచు స్వప్రయోజనముల రక్షణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందుగలిగిన మహాసంచలనము నెదుర్కొనవలసియున్నది. పనివాండ్రు స్వస్థలమునందు స్తంభనమును గలుగజేయ త్వరపడుచున్నారు. అయిర్లాండు విప్లవమయముగ నున్నది. మెసపొటేమియాయందర్బుదముల ద్రవ్యము మునిగి పోవుచున్నది. వలసరాజ్యములు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య సాధారోహణమును గోరుచున్నవి. ఇమ్మహాస్వాతంత్ర్య సంచలన సమయమునందు భరత ఖండము పూర్వపు రీతిని కరములను ముకుళించుకొని కూర్చుండుట యసంభవమని ప్రాజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు.

స్వాతంత్ర్యము సంయోగము వర్తమాన సా

మ్రాజ్య స్థితి లక్ష్యము. భరతఖండ మితరరాజ్యముల వలె స్వాతంత్ర్య స్థితినే కోరుచున్నను సామ్రాజ్యాభిమానులకు విపరీతముగ తోచుచున్నది. స్వారాజ్య సంపాదనమునకు గాంధిమహాత్ముని యాదేశమునను భరతవర్ష మసాధారణ మార్గము నవలంబించుచున్న విధమును భారతజాతీయవ్యవహారపరిచయము విశదము చేయుచున్నది. విశ్వసంస్థాపనలను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యసంస్థాపనలను నావరించి మహాసంచలనము భరతఖండము నావరించిన నవయుగనిర్మాణమునకు ప్రజలను ప్రేరేపించుచున్నది. ఆత్మవిశ్వాసము లేని మహాజనులు నవశక్తివిలాసములను కనుగొనలేక ప్రతిఘటన కార్యములను జేయుచు విచిత్రమార్గము నవలంబించుచున్నారు. సంశయాత్ములు మహాశక్తిని సందర్శించి సంశయముల బోనాడి యాత్మసామ్రాజ్యమును బడయుదురు గాత!

భరతఖండము

భారతాయతనమైన భరతఖండము కర్మక్షేత్రము, పుణ్యభూమి. ఈ పుణ్యక్షేత్రము రాజులు మారినను రాజ్యములు చెడినను సంపదలు పోయినను నవిచ్ఛిన్నముగ నాత్మసామ్రాజ్యము ననుభవించుచున్నది. పరదేశాక్రమణమును జేసి మహాసామ్రాజ్యములను స్థాపించి అస్సీరియా గ్రీసు రోము పారసీకము సామ్రాజ్యములు నామమాత్రావశిష్టము లైనవి. గ్రీసు రోమక సామ్రాజ్యములు సౌందర్యకళను ధర్మశాస్త్రమును లోకమునకు బ్రసాదించిన విధమును పాశ్చాత్యపండితులు ప్రశంసించుచు గొనియాడుచున్నారు. భౌతిక ప్రయోజనముల కేర్పడిన యీ ప్రాచీన సామ్రాజ్యములు స్వోద్ధరణమునకును పరోద్ధరణమునకును నిరుపయోగములై కాలక్రమమున క్షీణించినవి. సామ్రాజ్యాధిపత్యము భోగాభిలాషను వృద్ధిజేసినది. భోగభాగ్యాభిలాష మహావిలయమునకు గారణంబుగ బరిణమించినది. పెరిక్లీసు కాలమునందు గ్రీసుదేశము భోగభాగ్యములతో మునిగి తేలుచువిలయమార్గమును బట్టెను. నీరో చక్రవర్తి కాలమునందు రోమకసామ్రాజ్యమునం దతివ్యాపకమును గాంచిన భోగమహాతరంగములు సామ్రాజ్యవిప్లవమును గలుగజేసినవి. మద్యపానము వర్ధిల్లినది. వ్యభిచారప్రవాహము హద్దులను దాటినది. వస్త్రధారణ మపమానవ్యాపనమున కుపయోగపడినది. ఆ దివ్యమందిరములు దివ్యాంబరములు దిగంబరాకారములు మద్యపానములు నృత్యగీతములు మహాభీభత్సజనకములై మహాప్రళయమును గలిగించినవి. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల సంపదలు సామ్రాజ్యాధిపతుల భోగములకు బలవంతముగ గొంపోబడినవి. ఆసియాఖండ సంపదలు రోమునగరమునందు నివాసమును గైకొనినవి. మలయచందనఖండములు, మరాళవితానములు, చీనాంబరములు, సన్నసెల్లాలు, సుగంధద్రవ్యములు, రత్నకంబళములు, దంతాభరణములు రోమునగర వాసమును స్వీకరించినను కర్మకారుల నైపుణ్యము వికసించినది గాని క్షీణింపలేదు. రోమునగరము తగులబడుచున్నను నీరోచక్రవర్తి నిశ్చలుడై వ్యభిచారమునందు మునిగి తేలుచుండెను. గ్రీకురోమకకళాదక్షులు నిర్మించిన విగ్రహము లంగవిపాకమును బ్రదర్శించుటయందు పేరొందినవిధమున నాత్మ విపాకమును బ్రదర్శించుటకు వినియోగపడకుండెను. సుందరము లైన కండరములు మాంసపేశలములు జానువులు బాహువులు నేత్రములు కర్ణములు నాసాపుటములు ఫాలప్రదేశములు కళాభిజ్ఞులదృష్టి నాకర్షించినటులు అక్షరమైన యాత్మ యాకర్షింప జాలకుండెను. రూపవైభవమునకు జూపిన శ్రద్ధ భావవైభవమునకు బ్రసరింప కుండెను. భౌతికరూపవ్యామోహము సామ్రాజ్యవిలయమునందు బరిణమించినది. సామ్రాజ్యనిర్మాత లవలంబించిన మార్గమునే సామ్రాజ్యభక్షకులును అవలంబించిరి. యూరపురాజ్యముల సభ్యత్వము రోమక సామ్రాజ్యసభ్యత్వాధారమున నిర్మితమై యామార్గమునే యవలంబించినది. కళలు పరిశ్రమలు స్వారస్వతము మతము పాశ్చాత్యరాజ్యములందు భౌతికమూలములైన బహిరంగసాధనాధారముల ననుసరించి వికసించినవి. కళలకు ప్రధానము రూపముగాని భావముగాదు. పరిశ్రమల కాధారము భాగ్యముగాని సౌఖ్యముగాదు. సారస్వతమునకు మూలము భోగముగాని త్యాగము గాదు. సహజసంపదలకై పరితపించెడి జాతుల కిట్టి భౌతికలాభాపేక్షయును సహజముగ గలుగుచుండును. కళలు పరిశ్రమలు సారస్వతము భరతఖండమునందు భిన్నమార్గము నవలంబించి వికసించినవి. భారతీయు లక్షర మైన భావసామ్రాజ్యాధారమున వికాసమార్గముల నవలంబించిరి. పాశ్చాత్యులు పరదేశాక్రమణమునకు ఆయుధములను వాణిజ్యమును మతబోధకులను వినియోగించిరి. వ్యాపార

స్థులు చేరుచుండిరి. వ్యాపారస్థులను మతబోధకులను గమించుచుండిరి. రక్షణార్థ మాయుధములు వెనువెంట వచ్చుచుండెను. వ్యాపారసంరక్షణమునకై గతశతాబ్ది యందు పాశ్చాత్యరాజ్యములు గావించిన హత్యలు క్రూరకర్మలు దుర్ణయములు దుండగములు భావికాల చరిత్రకారులు మహాపాతకములుగ నిర్ణయింపగలరు. ఓనాగరకదేవీ! నీపేరను మానవు లెన్ని ఘోరపాపముల కొడిగట్టుకొనిరి? ఎందరిని కష్టములపాలు చేసిరి? ఎందరిని హింసించిరి? ఎన్ని మహాసంగ్రామములను దాపరింప జేసిరి? గతశతాబ్దిచరిత్రను తలపోయునపుడు మానవ హృదయమునుండి దుఃఖతరంగములు పొంగి పొరలును గదా! మానవుల ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము మానవ వికాసమునకు గాకను మానవసంహారమునకు వినియోగపడినది గదా! మానవుల మహాసంపదలు మానవ విలయమునకు సాధనంబులైన మారణయంత్రనిర్మాణమునకు వినియోగపడినవిగదా! గతించిన మహాసంగ్రామమునకు వివిధదేశములు వినియోగించిన సంపదలగణనము నెవరు నిర్ణయింపగలరు? యూరపురాజ్యములు ముప్పదేండ్లు కూడబెట్టిన సంపదలన్నియును నాలుగేండ్లలో మంటగలిసినవి. ఒక బ్రిటీషురాజ్యము యుద్ధములకుగాను స్వంతాదాయము గాక గతశతాబ్దియందు - స్వదేశమునందు 6,55,0763,318 విదేశములందు 1,27,87,13,405 సవరనులు మొత్తము 7,82,94,76,724 సవరనుల నప్పు చేసినది. అప్పులకు సంవత్సరమునకు 33,20,33,707 సవరనుల వడ్డీ నిచ్చుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ప్రస్తుతము 24,00,00,00,000 సవరను లుండు ననియును అందు 3,50,00,00,000 సవరనుల సంపదలు నాశనమయిన వనియును ఆర్థికపండితుడు ఎడ్గరు క్రామండుగారు గుణించిరి. ఫ్రాన్సు 6,30,00,00,000 జర్మని 6000000000 ఇటలి 336 000000 సవరనుల నప్పును గలిగియున్నవి. ఫ్రాన్సు నాలవపాలు జర్మని సగము ఇటలి అయిదవవంతు సంపదలను నష్టపడినవి. జపాను సంపదలు రెట్టింపు పెరిగినను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల సంపదలు 100-కి 30 వంతున పెరిగినను సంపదలకు గలిగిన నష్టమును ప్రజామరణములును విస్మయము గలుగజేయును. యుద్ధరంగములందు చేరిన 6,00,00,000 ప్రజలయందు 70,00,000 సైనికులు పరలోకమున కేగిరి. ఈమహాలయ మంతయును నాలుగేండ్లయందు జరిగినది. జాతీయాహంకారమునకు బలినైన జీవముల సంక్షోభము నెవరు వర్ణింపగలరు? ఈ మహాసంక్షోభము సర్వజ్ఞుడైన విశ్వేశ్వరున కెఱుక.

రాజ్యాధిపత్యమునకువలె ధనాధిపత్యమునకును పాశ్చాత్యరాజ్యములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేసినవి. సంపత్కాములు బానిసతనమును స్థాపించి మానవులను హింసలపాలుచేసిరి. వాటికల నిర్మించి క్రూరకర్మల నొనరించిరి. బంధకపద్ధతి నవలంబించి మానవులను పశుప్రాయులను జేసిరి. కర్మాగారములను నిర్మించి కీలుబొమ్మలను జేసిరి. పాశ్చాత్యులు స్వదేశస్థులను బెట్టినబాధలు మానవదుశ్శీలమును వ్యక్తముచేయుచున్నవి. మానవులు వనమృగములను సంహరించి దేశాక్రమణమును జేసికొనిన విధమునను నాఫ్రికాఖండమునందును నితరప్రాంతములందును స్వదేశస్థులు నిర్మూలము చేయబడిరి. కొంగోయందు జేసిన విచిత్రవధలు పాశ్చాత్యహృదయమునందు నయితము సంతాపమును గలుగజేసినవి. భాగ్యభోగములే పరమావధిగ నున్న నాగరకతాఫలమును పాశ్చాత్యరాజ్యములు ఇపుడనుభవించుచున్నవి. ధనాధిగమనాభిలాష పాశ్చాత్యరాజ్యములను దగ్ధపటలముచేసినను ధనప్రభావమునకు భంగము గలుగలేదు. ఆంగ్లదేశమునందు కర్మకారులు ధనాధిపత్యమునకు మహాప్రయత్నములను చేయుచున్నారు. రుష్యాయందు సోవియటులు ధనాధిపత్యమును నిర్మూలముచేయుచు ధనరాజ్యమునే స్థాపించుచున్నారు. మానవుల కన్నముతో ముక్తి గలుగదు. అక్షరాభ్యాసముతో వివేకము గలుగదు. భోగములతో సంతృప్తి గలుగదు. అయినను సోవియటులు పాశ్చాత్యానుభవమునకు సిద్ధమైన భౌతికసాధనముల మూలముననే నవయుగనిర్మాణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. కర్మకారులు సోవియటులమార్గముననే ధనాధిపత్యమును సాంఘికపరివర్తనమును జేయ గోరుచున్నారు. పాశ్చాత్యనిరీక్షణము సుఖశాంతులకు బాహ్యప్రపంచమునందు లగ్నమగుచున్నది. ఆత్మోపలబ్ధికి ప్రతికూలమైన బాహ్యప్రపంచాధిపత్యము నిరర్థకమని యేసుక్రీస్తు చేసిన తత్త్వోపదేశము క్రైస్తవరాజ్యముల దృష్టిపథమునుండి యంతర్ధానమైనది. బాహ్యప్రపంచాధిపత్యము జీవితపరమార్థముగ బరిగణింపబడుచున్నది. బలము సంపదలు పాండిత్యము బాహ్యప్రపంచాధిపత్యమును బడయుటకు వినియోగింపబడుచున్నవి. పాశ్చాత్యులు బాహ్యప్రపంచాధిపత్యకాములై సామ్రాజ్యములను స్థాపించిరి. యంత్రములను నిర్మించిరి.

సంపదలను గడించిరి. పరిశ్రమలను నెలకొలిపిరి. వాణిజ్యమును వ్యాపింపజేసిరి. భోగ్యభోగాభిలాషను లోకమునందు వ్యాపింపజేసిరి. ధనాధిపత్యము వాణిజ్యాధిపత్యము సైన్యాధిపత్యము మహత్త్వమునకు చిహ్నములుగ బరిణమించినవి. సర్వాధిపత్యమునకై ఫ్రాన్సు ప్రయత్నించి విఫలమును పొందినది. జర్మనీ ప్రయత్నించి యధోగతిపాలైనది. సోవీటు రుష్యా సర్వసమత్వమును స్థాపించుటకు బ్రయత్నించుచున్నది. మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యమును వహించుచున్న బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము శాంతిస్థాపనభారమును నవయుగనిర్మాణభారమును వహించుట కవసర మేర్పడినది. ఈ సందిగ్ధసమయమునందు సామ్రాజ్యవ్యవహారనిర్వహణము దుర్భరముగ నున్నది. సామ్రాజ్యమునందు కలవరమునకు గారణములు ప్రబలుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానము దృఢతర మగుచున్నది. లాయిడుజార్జి మంత్రివర్గము చతుర్విధోపాయములను సామ్రాజ్యాభిమానమును సంరక్షించుచున్నది సమ్మెకట్టులు-కలహములు ప్రతిఘటనములు-ప్రబలుచున్నను, మంత్రివర్గము ప్రతిష్ఠకై యధికారరక్షణమును జేసికొనుచున్నది. పాశ్చాత్యపరిపాలనము - పాశ్చాత్యసంసర్గము - పాశ్చాత్యశిక్షణము - పాశ్చాత్యసభ్యత్వము - ప్రాచ్యదేశములం దపారమైన భోగభాగ్యాభిలాషను గలుగజేసినవి. పాశ్చాత్యుల రాజసము రాచఠీవి యహంకారము ప్రజలయందు సమ్మోహమును పుట్టించినవి. భాగ్యభోగారాధనాభిలాష విపరీతముగ బెరిగినది. ఆంతరంగికపరీక్షణము పోయి బాహ్యపరీక్షణము స్థిరపడినది. భావారాధన మంతరించి యర్థారాధనము వర్ధిల్లినది. ఆధ్యాత్మికచింతనముపోయి యాధిభౌతిక వాసనలు పెరిగినవి. నూరేండ్ల బ్రిటీషుపరిపాలనము భరతఖండమును విషయవాసనలందు ముంచినవిధమునకు నిత్యవ్యవహారములు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

బ్రిటిషుపరిపాలన

భరతఖండము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు మకుటమను ప్రసిద్ధనామమును బడసినను, సామ్రాజ్యాంతర్గతరాజ్యములందు నీచదశ ననుభవించుచున్నది. భరతఖండము సకలసంపదల కాకరంబయ్యును మహాదారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నది. దివ్యౌషధులకు నిలయంబయ్యును మహావ్యాధులకు నిలయముగనున్నది. ప్రాచీనసభ్యతను గలిగియుండియును విజాతీయసభ్యతను గొలుచుచున్నది. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలబలమును గలిగియుండియును పరాధీన మైనది. భావసామ్రాజ్యమునకు నిలయ మయ్యును నర్థసామ్రాజ్యమునకు మంగళములను పాడుచున్నది. ఆత్మవిభూతిని అపారముగ గాంచియును భౌతికవిభూతులకు దాస్యముచేయుచున్నది. తల్లీ! నీమహావిభూతులను నీబిడ్డలకుజూపి యాత్మవిశ్వాసమును బ్రసాదింపరాదా? కైలాసశిఖరము-గంగాజలము-కాశ్మీరోద్యానము- సస్యఫలరాసులు-దిల్వారాలయము - తాజమహలు-చీనాంబరములు-కోహినూరువజ్రము - గీతాశాస్త్రము-శ్రీకృష్ణప్రభావము - నీదివ్యస్వరూపవిభవమును దెలుపుచున్నను, కన్నులు గలిగియును చూడజాలకున్నారు గదా! శ్రీకృష్ణుడు భారతరణరంగమునందు విజయునకు జేసిన ధర్మోపదేశము సమ్మోహావస్థయందనవరతము సంస్మరణీయముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణకర్మయోగోపదేశమును లోకమాన్య బాలగంగాధరుడు చేసి సంశయవిచ్ఛేదనము చేసి యమరత్వమును బడసెను.

లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకు

శ్లో. క్లైబ్యం మాస్మగమః పార్థ నైతత్త్వ య్యుపపద్యతే
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప.

మహాకార్యనిర్వహణము దుష్కరము. అందునను మోహపరవశులైన ప్రజలకు దుష్కరతరము. అర్జునుడు మహారథుడు. ధనుర్విద్యాదక్షుడు. మహాశూరుడు. ధర్మజ్ఞుడు. మహాతపంబు జేసి మహాదేవాదులమెప్పించి పాశుపతాదిదివ్యాస్త్రములనుబడసెను. రణరంగమునందు భయవిహ్వలుడై చిరకాలమభిలషించిన సంగ్రామమునుమానదలచెను. శ్రీకృష్ణుడు యోగప్రతాపము నుపదేశించి కర్మప్రవిష్టుని జేసి విజయమును బ్రసాదించెను. మహాబలసంపదను గలిగియును పరవశమైన భారతహృదయసమ్మోహమును బాపుటకు తిలకుమహాశయుడు స్వరాజ్యమంత్రోపదేశమును జేసి ప్రజలధన్యవాదములను బడసెను. స్వరాజ్యము నాజన్మస్వత్వము-అని నిర్భయముగ బోధించి కష్టములపాలైన భారతీయులందు లోకమాన్యు డద్వితీయుడుగ నున్నాడు. తిలకుమహారాజు మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించిన మహారాష్ట్రదేశస్థుడు. రాష్ట్రము నేలిన బ్రాహ్మణకులజుడు. మహాపండితుడు. సంస్కృత మహారాష్ట్రాంగ్ల భాషలందు మంచిపండితుడు. పాశ్చాత్యవిద్యాసంభవుడైనను సనాతనజన్మసంస్కారవాసనలనుగలిగియుండెను. దేశమునకు పరిపాటి

మైన న్యాయశాస్త్ర పాండిత్యమును గడించియును న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించి యుండలేదు. యౌవన దశయందే తన ప్రజ్ఞానంపదలను దేశసేవకై వినియోగించుట కుపక్రమించెను. పత్రికలను నిర్వహించెను. పాఠశాలలను స్థాపించెను. సంబోధనములను జేసెను. కేసరిస్వాతంత్ర్యసింహగర్జనము ననవరతము చేయుచు నధికారహృదయమునకు భయమును గలిగించెను. రాజభక్తిరాహిత్యము రాజద్రోహమను నపూర్వధర్మప్రవచనము తిలకుమహాశయునకై యేర్పడినది. శిక్షాస్మృతియందు 124 ఏ నిబంధన రాజద్రోహోపద్రవమును సంహరించుటకు గల్పింపబడినను, రాజభక్తి మాత్రము పెరుగలేదు. అవమానములు - పరాభవములు-శిక్షలు- లోకమాన్యుని వజ్రసంకల్పమును ప్రస్ఫుటము చేసినవి. కఠినశిక్షలు స్వరాజ్యావసరమును వ్యక్తముచేసినవి. భారతీయులు స్వదేశమునందు స్వపరిపాలనమును బడయగోరుట రాజద్రోహ మని నిర్ణయింపబడినపుడు, భారతహృదయమునం దాత్మగౌరవ మస్తమించిన దని సువ్యక్తమైనది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము విన్నపములను చక్కగ నాలకించును. సభావేదికలనుండి స్వాతంత్ర్యవితర్కములను జర్చించుట కంగీకరించును. ఉన్నతోద్యోగముల నిచ్చుటకు పూనుకొనును. బిరుదములతో సత్కరించి యుపలాలన జేయుటకు ప్రయత్నించును. ఆత్మవిశ్వాసజనకములైన భావములందును కార్యములందును రాజద్రోహమును ఆఘ్రాణించును. శివాజివర్ధంతులు-గణపతినవరాత్రములు - జాతీయగీతములు - రాజద్రోహజనకములుగ బరిగణింపబడి ప్రభుత్వాగ్రహమునకు బాత్రములైనవి. బాలగంగాధరతిలకు ప్రభుత్వాగ్రహమును నిశ్చలచిత్తముతో నెదుర్కొని ప్రజాహృదయపీఠమునందు శాశ్వతపదము నధిష్ఠించెను.

ఆంగ్లేయులు రాజనీతియందు చతురులు. సమ్మోహనాస్త్రప్రయోగమునందు సమర్థులు. ప్రజ్ఞావంతులకు భోగభాగ్యలాభములను సమకూర్చి నిరాయుధులను జేయుచుందురు. ఉద్యోగముల నొసగి యామోదమును గలుగజేయుచుందురు. భేదములను గల్పించి విడదీయుచుందురు. దండించి భయమును గలిగించుచుందురు. వెఱపించి నిర్లేపత్వమును పుట్టించుచుందురు. బుజ్జగించి వశపరచుకొనుచుందురు. దేశభక్తుఁడు గోపాలకృష్ణగోఖలే రాజనీతివాగురలందుఁ జిక్కి ప్రతిభను గోల్పోయెను. తిలకుమహారాజునందు కర్మవైరాగ్యయోగములు మేళగించినవి. ప్రాచ్యసంస్కారసంజనితమైన భావక్షేత్రమునందు పాశ్చాత్యసంస్కారసంజనితములైన కర్మబీజములు ఫలించినవి. వైరాగ్యోపహతమైన భారతహృదయమునందు నిర్లేపత్వము గలిగినది. బాలగంగాధరుఁడు నిర్లేపత్వమును నాశనముచేసి కర్మక్షేత్రమునందు ధర్మబీజమును వికసింపజేయ సమకట్టెను. గీతారహస్యమునకు కర్మయోగనామకరణము తిలకుమహాశయుని జీవితవిలక్షణమునకు బ్రమాణముగనున్నది. శ్రీకృష్ణుఁడు కురుక్షేత్రమునందు మహాసంగ్రామారంభమునందు విజయునకు జేసిన హితోపదేశమునే ఆత్మధర్మమును మఱచిన భరతపుత్రున కుపదేశించి హృదయోద్ధరణమును జేసెను.

శ్లో. క్లైబ్యం మాస్మగమః పార్థ నైతత్త్వ య్యుపపద్యతే
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప.

భారతసంస్కారప్రవాహమును చిరకాలపరాధీనత్వము శుష్కింపజేసినది. దైన్యోపహతమైన ప్రజాహృదయము నిర్లేపత్వమును సహించినది. వ్యాసవాల్మీకికాళిదాస తిక్కనాది మహాకవులను శ్రీ రామకృష్ణాద్యవతార పురుషులను నారదజనకశుక విద్యారణ్యవివేకానందాది తత్త్వజ్ఞులను విజయ పృథ్వీరాజ కృష్ణదేవరాయాది వీరులను గనిన మహామాత గొడ్డుపోయినది. ముప్పదికోట్ల ప్రజాహృదయము జడత్వమును దాల్చినది. భారతమహాహృదయము మాయాపహృతమై వికారస్వరూపమును బొందినది. దైవాధీన భావ మతివ్యాప్తిని బొందినది. పౌరుషధర్మము నామమాత్రావశిష్టమైనది. పాశ్చాత్యసంసర్గము మహావ్యామోహమును గలుగజేసినది. రైలుమార్గములు మోటారుబండ్లు న్యాయస్థానములు విద్యాలయములు సన్నసెల్లాలు సారాయములు వినోదములు భారతహృదయమును సమ్మోహసాగరమున ముంచినవి. సమ్మోహము హృదయదౌర్బల్యమును గలుగజేసినది. దుర్బలహృదయమును రక్షకభటులు సైనికబృందములు తుపాకులు ఫిరంగులు మీఁదుమిక్కిలి యధికారప్రతిభ స్వతంత్రచేష్టావిరహితముగ జేసినవి. ఉద్యోగవ్యామోహము గౌరవవ్యామోహము పారతంత్ర్యభావమును బలపఱచినవి. స్వాతంత్ర్యభావము తలయెత్తినపుడు రాజద్రోహశాసనాస్త్రము ప్రయుక్తమై సర్వసంహారమును చేయుచుండెను. సభావేదికలనుండి పంపెడి నివేదికల కధికారవర్గము ప్రత్యుత్తరములను నొసంగుచు సభయ

దానములను జేయుచుండినది. జాతీయమహాసభ యవలంబించిన విజ్ఞప్తివిధాన మధికారవర్గామోదమును బడయుచు వచ్చినది. శ్రీ విక్టోరియామహారాజ్ఞి శ్రీ ఎడ్వర్డ్ జార్జి సార్వభౌములు మహాశాసనపత్రములను బ్రకటించిరి. శాసనపత్రాంశములు కేవలము గ్రంథస్థములై ప్రయోగమునం దపురూపముగ నుండెను. ఆంగ్లవర్గాధికారసహాయము జీవనప్రవాహమునకు మూలసాధనముగ నుండెను. భారత జాతీయమహాసభా స్థాపనమున కాంగ్లాధికారులు మూలకారకులు. జాతీయమహాసభాచారిత్రమునందు హ్యూము వెడరుబరను నామములు చిరసంస్మరణీయములు. హ్యూముగారి సహాయప్రోత్సాహములే జాతీయమహాసభను స్థాపించుటకు పరమసాధనములుగ నుండెను. అధికారవర్గ మెంత స్వల్పాధికారశకలము నొసగినను భారతీయులు మహాభాగ్యముగ బరిగణించి ధన్యవాదములను సమర్పించుచుండిరి. ప్రభుత్వవర్గ మొక మండలాధికారునిగ భారతీయుని నియమించిన, దిగ్విజయము గలిగినటు లానందించుచుండిరి. ప్రభుత్వవర్గము మిత్రభేదమార్గము నవలంబించి హిందూమహమ్మదీయులను ప్రత్యేకముగ జేరదీసి పరిపాలించుచు ప్రజలకు సంతసమును గలుగజేయుచుండిరి. మహమ్మదీయు లధికారవ్యామోహమున మునిగి భారతీయుల ధిక్కరించుచుండిరి. భారతీయు లాత్మప్రత్యయము లేక పరావలంబనముననే రాజ్యాంగసంస్కరణములను పొంద గోరుచుండిరి. ఈ రాజ్యాంగధర్మప్రవర్తకులందు గోపాలకృష్ణగోఖలే యగ్రగణ్యుడుగ నున్నాడు. మింటోమోర్లె సంస్కరణములతో గోఖలే యుగము ముగిసినది. దేశసేవకై జీవితమును సమర్పించిన గోఖలె రాజ్యాంగములందు భారతీయులవిస్సహాయత్వమును గ్రహించెను. ఆయన పరావలంబనమే తరణోపాయ మని నమ్మి ప్రజాహితజీవనమునం దధికారసహాయము నధికతరముగ నభిలషించుచుండెను. స్వాతంత్ర్యతత్త్వములను బ్రకటించినను పరావలంబనోపాయమునందు విశ్వాసమును గలిగియుండెను. గోపాలకృష్ణ గోఖలె కేవలము పాశ్చాత్యవిద్యాసంభవుడు. ఆయన జీవితమునందును సిద్ధాంతములందును పాశ్చాత్యసంసర్గసంజాతములైన భౌతికలక్ష్యము లనవరతము గోచరంబగుచుండును. మిల్లు స్పెన్సరు హాక్సలివారలు మొదలగు పాశ్చాత్య పండితుల సిద్ధాంతములు గోఖలె ప్రజాహిత జీవనసిద్ధాంతములకు సాధనంబులుగ నుండెను. సక్రమాందోళనము వారిదృష్టికి లక్ష్యముగ నుండెను. స్వాతంత్ర్య నిరోధక రాజద్రోహ సభాశాసనము ముద్రణశాసనమును గోకలె యామోదమును బడసినవి. ఆశాసనములు దేశమునకు గలుగజేసిన యనర్థపరంపరలు పరావలంబనలక్ష్యమునకు ఫలములుగ బరిణమించినవి. గోపాలకృష్ణ గోకలెగారి పరావలంబన లక్ష్యము వారి యద్భుత ప్రజ్ఞాపాండిత్యములకు దగిన ప్రయోజనమును సమకూర్పనివిధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తము చేసినవి. భారతహృదయస్వరూపము పరిస్ఫుటముగుటకు బరావలంబనవృత్తి యస్తంగతమై యాత్మావలంబనవృత్తి యుదయించుట యవసరంబయిన విధము వర్తమానపరిస్థితులు సువ్యక్తము చేసినవి.

గోకలేకాలమునందే దాదాభాయి నౌరోజీ కలకత్తా కాంగ్రెసునందు స్వరాజ్యధ్వజమును స్థాపించెను. స్వరాజ్యసిద్ధి కాత్మావలంబనమే మూలసాధనమను భావము వంగదేశ విభజనానంతరము ప్రజాహృదయమునం దంకురించెను. ఆయంకురములను పోషించుటకు లోకమాన్యతిలకు మహారాజు తనజీవితమును సమర్పించెను. వంగయువజనవర్గము స్వరాజ్యమును పాశ్చాత్యప్రవృత్తి కనురూపమైన హత్యలమూలమునను దౌర్జన్యపద్ధతులసాధనమునను నుపార్జించుట కుపక్రమించినది. నిర్లేపత్వాయుత్తమైన భారతహృదయమునకు యువజనహృదయోద్రేకము మహాస్పందనమును కలిగించినది. భారతహృదయమును స్వదేశాభిమాన మావహించినది. స్వారాజ్యప్రాప్తి కాత్మావలంబనమే శరణ్యమని భారతహృదయము కనుగొనినది. భారతహృదయభావమును లోకమాన్యుడు స్వీయచరిత్రయందును కర్మయోగశాస్త్రమునందును బ్రతిపాదించెను. స్వరాజ్యము భారతీయజన్మస్వత్వమని సింహనాదము నిరంతరమును జేయుచు మిత్రుల తిరస్కారమునకును శత్రువుల పరిహాసములకును అధికారుల దండనమునకును బాల్పడి ఆత్మావలంబనయోగమహిమను భారతజాతి కుపదేశించి బాలగంగాధరతిలకు లోకమాన్యతను బడసెను. శ్రీకృష్ణులు కురుక్షేత్రమునందు మహాయోగ ప్రభావమును విశదము చేసి విజయుని సమ్మోహమును బాపి యోగారూఢుని జేసినవిధమున తిలకు మహాశయుడు కర్మయోగము నుపదేశించి భారతహృదయ సమ్మోహమును బాపెను. భారతీయులను "ఉత్తిష్ఠ జాగ్రత నిబోధత" యని సంబోధించెను. కర్మయోగ

మునకును ధర్మారాధనమునకును సనాతనం బైన భాగవతధర్మమునందు సమన్వయముచేసి యోగరహస్యమును వ్యక్తముచేసెను.

ప్రపంచ ప్రవృత్తియందు సృష్టిస్థితిలయములు మూఁడును సువ్యక్తముగ నున్నవి. సృష్టి విలయమును విలయము సృష్టిని దివారాత్రముల రీతిని ననుగమించుచు ప్రపంచవికాసమునకు దోడ్పడుచున్నవి. విలయము వికాససాధనంబైనను మహాకంపమును ధీమంతుల హృదయములందును గలుగజేయు చున్నది. కర్మక్షేత్రమునందు హింసాహింసల ధర్మరహస్యమును నిర్ణయించుట గహనము. ధర్మవ్యాధోపాఖ్యాన మీధర్మసూక్ష్మమును విశదముచేయుచున్నది. ధర్మవ్యాధునకు మాంసవిక్రయము జీవనసాధనంబుగ నుండినను ధర్మచ్యుతి గలుగలేదు. ధర్మాధర్మవేదియైన ధర్మవ్యాధుఁడు నిరంతరవేదాధ్యయన పరాయణుం డైన బ్రాహ్మణునకు ధర్మరహస్యమును తెలిపి కృతార్థుని జేసెను.

ఆ. విను మహింస ధర్మ-వితతి కెల్లను మేటి
యదియు సత్యయుక్త-మైన వెలయు
ననఘ శిష్టచరిత-లందు సత్యమ కదు
నధిక మనిరి శ్రుతుల-నరసి బుధులు.—భా. ఆ.

ధర్మాచరణమునందు హింసాహింసల స్వభావస్వరూపములను నిర్ణయించి స్వరాజ్యమహాసంకల్పమును జేయుటకు విధానమును గీతారహస్యమునందు లోకమాన్యుఁడు వ్యాఖ్యానముచేసెను. స్వాతంత్ర్యోద్ధరణమునకు స్వాత్మయే సాధనము గాని పరావలంబనము సాధనము గాదు. జాతీయమహాసభ చిరకాలము పరావలంబన సాధనమునను సక్రమాందోళనమార్గమునను జాతీయవ్యక్తిత్వమును స్థాపించుటకుఁ బ్రయత్నించినది. కాని ప్రయత్నములకుఁ దగిన ప్రతిఫలము గలుగలేదు. వంగ యువజనవర్గము పరసంహార సాధనమునను పరావలంబనమును నిర్మూలముచేయ దలపెట్టినది. తిలకు మహాశయుడు పరావలంబనదృష్టిని నిర్మూలము చేయుట కాత్మావలంబనధర్మమును బోధించెను. స్వధర్మసాధనమైన స్వరాజ్యసంకల్పమును ప్రజల కుపదేశించెను. ధర్మసంకల్పము ధర్మసాధనమునకు బీజ మని యుపదేశించి ఆత్మావలంబనధర్మమును భారతజాతీయహృదయమునందుఁ బ్రతిష్ఠించెను. ఫలాపేక్ష లేని కర్మయోగము త్యాగమునకు బీజము. ఫలాపేక్షావిరహిత మైన కర్మయోగము ధర్మాధర్మస్వభావరహిత మై మోక్ష సాధనం బగుచున్నది. భాగవతధర్మస్వరూపమైన కర్మయోగము పరమార్థసిద్ధికి సాధనం బని బోధించి ప్రజాహృదయమునందు మహాసంచలనమును గలుగజేసి ప్రజాహృదయసింహాసనము నధిష్ఠించెను. విశుద్ధసంకల్పము హింసారూపమునఁ బరిణమించినను, ధర్మచ్యుతి గలుగఁజాలదు. అపవిత్రసంకల్ప మహింసారూపమున నంతము నొందినను ధర్మహాని గలుగుచున్నది. యువజనహృదయము స్వరాజ్యసిద్ధికి పాశ్చాత్యచరిత్ర లుపదేశించిన మార్గము నవలంబించుటకు నుమకట్టినది. స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి గ్రేటుబ్రిటను ఇటలీ ఫ్రాన్సు రుష్యాదేశములందు పరివర్తనము గలిగినది. బ్రిటీషుప్రజలు మొదటి చార్లెసును రాజ్యభ్రష్టుని జేసి శిరమును ఖండించిరి. ఫ్రాన్సు రుష్యారాజ్యములు రాజకుటుంబములను రూపుమాపినవి. భారతయువజనహృదయమును పరిచితమైన లక్ష్యముగాని పరివర్తనమార్గమునకుఁ గాను కొనినది. లోకమాన్యుడు భారతహృదయమునందు సహజమైన సనాతనధర్మ నిరీక్షణమును బునరుద్ధారణముచేయఁ బ్రయత్నించెను. ఆలక్ష్యమే నిష్కామకర్మయోగము. పాశ్చాత్యసంస్కారసంభవ మైన భారతహృదయమున కీలక్ష్యము గలుగుట దుర్ఘట మైనది. ఆత్మయోగము నుపదేశించిన లోకమాన్యుని లక్ష్యము నైతము సక్రమాందోళనమును పరావలంబనమును నమ్మియుండెను. స్వరాజ్య స్వత్వభావమును దృఢముగ భారతహృదయమునందు బ్రతిష్ఠించిన బాలగంగాధరతిలకు పరమపదమున కేగినను నా మహనీయుడు ప్రతిష్ఠించిన స్వరాజ్యబీజములు మహావికాసమును బొందుచున్నవి. గాంధిమహాత్ముఁడు స్వరాజ్యబీజముల నాత్మబలసాధనమున ఫలవంతము జేయఁబూనిన విధమును గత సంవత్సర జాతీయమహాసభావ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

జాతీయమహాసభ

మానవులకు కార్యసిద్ధి కాంతరంగిక సాధనము ప్రధానసాధనముగ నున్నది. మహానుభావులు మహాతపమును జేసి మహాఫలములను బడసినవిధమును పురాణేతిహాసములు దివ్యముగ బోధించుచున్నవి. ఆదినుండియును స్వరాజ్యప్రాప్తికి జాతీయమహాసభ బహిరంగ సాధనములందు లక్ష్యమును నిలుపుచుండెను. ఏవదు గురు నాయకులో సభావేదికలందు గంభీరోపన్యాసములను జేయుచు పరిపాలన వికాసమును గోరుచుండిరి.

ఉన్నతోద్యోగములు ఆయుధశాసనసంహారము, భూమిశిస్తు, అధికారవిభజనము మొదలగు బహిరంగసాధనములు లక్ష్యములుగ నుండెను. లక్ష్యముల కనురూపముగ మోర్లేమింటో సంస్కరణములు మోంటుఫర్డు సంస్కరణములు చేయబడెను. సంస్కరణముల వెంటను నిర్బంధశాసనములును పుట్టుచుండెను. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషు ప్రభుత్వము ప్రసాదించిన సంస్కరణశాసనము బ్రిటీషు హృదయమును విశదముచేసినది. మాటలయం దొకటి చేతలయం దొకటి యనురాజనీతి సంస్కరణములందు సార్థకమైనది. పంజాబు హత్యలు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని విశదముచేసినవి. ముప్పదికోట్ల ప్రజలను డయరులు ఓడ్వయరులు యథేచ్ఛగ నవమానపఱుపగలరు. ప్రజల నవమానపఱచిన డయరును యూరపియనులు బహూకరించిరి. కాంగ్రెసు సభ్యులు గోరిన విధమున ప్రభుత్వ మీ క్రూరాత్ములను దండింపలేదు. ప్రభుత్వము ప్రజాభిప్రాయమును నిర్లక్ష్యము చేసెనని విధమును పంజాబువధలు విస్పష్టము చేసినవి. జాతీయ మహాసభ సంపూర్ణముగ నాత్మావలంబన ధర్మము నవలంబించుటకు నిర్ణయించినది. సంస్కరణము లొడగూర్చెడి మిథ్యాస్వాతంత్ర్యమును జాతీయమహాసభ గ్రహించినది. జాతీయ మహాసభ భారతీయుల జన్మస్వత్వమును ప్రకటించుటకు బూనుకొనినది. అంతరంగిక సాధనము నుపదేశించినది. కలకత్తాయందు గూడినయవసరజాతీయ మహాసభయందు శాసనసభా బహిష్కారమునిర్ణయింప బడినది. మహాసభయం దామోదితమైన తీర్మానము ప్రజాహృదయమును విశదము చేసినది.

ఖిలాఫత్ సమస్యా సందర్భమున, భారతదేశ మహమ్మదీయుల యెడల చేయవలసిన, తమ విధాయకకృత్యమును భారత సామ్రాజ్య ప్రభుత్వములు తప్పెను. ముఖ్యమంత్రి గారు, తమ వాగ్దానమును చెల్లించుకొనలేక పోయిరి. కాబట్టి మహమ్మదీయులు కాని వారు గూడ న్యాయమైన పద్ధతులమీద, తమ మతమునకు గల్గిన ఆపత్తును పోగొట్టుటకు ప్రయత్నము చేయుచున్న మహమ్మదీయసోదరులకు సహాయము చేయవలెను. పై రెండు ప్రభుత్వములవారును పంజాబులో నమాయకులైన ప్రజలను రక్షించుటకును మిక్కిలి మోటుతనముగా ప్రవర్తించినట్టియు నేరస్థులైనట్టియు, అధికారులను రక్షించుటకును, నిరాకరించిరి. మరియు అధికారుల నేరములకు బాధ్యుడనని ఒప్పుకొనిన, సర్ మైకేలు ఓడ్వయర్ గారిని నిర్దోషిగా నిర్ణయించిరి. ప్రభువులసభలోను కామన్సుసభలోను జరగిన చర్చయందు భారతీయప్రజలయెడల సానుభూతిని చూపలేదు.

పంజాబులో నవలంబింపబడిన, భయంకర కార్యములను బలపఱచిరి. ఇటీవల ప్రచురింపబడిన రాజప్రతినిధి గారి, ప్రకటన వలన ఖిలాఫత్ పంజాబుల విషయములను గురించి, ఇదుమంతైనను పశ్చాత్తాపమును జూపినటుల కనబడలేదు. కాబట్టి పై రెండు నేరములందును ప్రభుత్వమువారు తగిన న్యాయమును చూపనిచో భారతీయులు తృప్తినొందజాల రనియు భావికాలమున నిట్టి దురంతములు జరుగకుండుటకును, జాతీయగౌరవమును, నిలువబెట్టుకొనుటకు స్వరాజ్య స్థాపనమే తగినసాధన మనియు, ఈ సభవారు అభిప్రాయపడుచున్నారు. పై నేరములకు, ప్రతిఫలము కలుగునంతవఱకు, స్వరాజ్యము స్థాపించునవఱకు, క్రమాంతరపద్ధతులపై శాంతియుత మగు సహాయనిరాకరణావలంబనము తక్క భారతీయులకు వేరొకమార్గము లేదనియు, ఈ సభవారు అభిప్రాయపడుచున్నారు.

(అ) బిరుదములను, గౌరవపదవులను, విసర్జించి సర్కారు పాఠశాలలను, న్యాయస్థానములను, శాసనసభలను బహిష్కరించి యీయుద్యమమును జయప్రదము గావింపవలె నని, యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

(ఆ) సర్కారువారు గావించు, దర్బారులను విందులు మున్నగు వానిని బహిష్కరింపవలెను.

(ఇ) ప్రభుత్వమువారి పాఠశాలలకు బాలురను పంపుట మాని చేసి జాతీయపాఠశాలలను నెలకొల్పవలెను.

(ఈ) బ్రిటిషు న్యాయస్థానములను బహిష్కరించి పంచాయతుల మూలమున వివాదములను పరిష్కరించుకొనవలెను.

(ఉ) మెసపొటోమియాలో గుమస్తాలుగా గాని; సైనికులుగాని, పనిచేయగూడదు.

(ఊ) శాసనసభలకు అభ్యర్థులు బహిష్కరింపవలెను. జనులెవ్వరిని ఎన్నుకొనగూడదు.

(ఎ) విదేశవస్తువుల బహిష్కారము గావింపవలెను.

(ఏ) సహాయనిరాకరణము శిక్షణక్రమముగా భావించి స్వదేశీవ్రతము ననుష్ఠింపవలెను. దేశమున బట్టలు నేయుటకు వీలు కలుగుటకై స్వగృహముల భారతీయులు నూలువడుకుటను నేర్చుకొనవలయును.

అయిదువేల ప్రతినిధులు 20 వేల సభ్యులు గల మహాసభ చేసినతీర్మానము ప్రభుత్వహృదయమునందు సంచలనమును గలుగజేయ లేదు. భేదోపాయమునఁ బ్రభుత్వవర్గ మధికారసంరక్షణమునకు బూనుకొనినది. అవసరజాతీయమహాసభాభిప్రాయమున కనురూపముగ నియోజనవర్గము నియోజనములను బహిష్కరించినది. ఎన్నికలందు 100-కి 10 వంతున నియోజకవర్గము పాల్గొనుట ప్రజానిశ్చయమునకు నిదర్శనము. సుప్రసిద్ధ జాతీయనాయకు లభ్యర్థిత్వమును వదలుకొనిరి. మితవాదులు ప్రభుత్వపక్షావలంబనులు సులభముగ విజయమును బొందిరి. అధికారవర్గము మితవాదులను

ప్రభుత్వావలంబనులను సత్కరించినది. మితవాదనాయకులు సురేంద్రనాథబెనర్జిగారు సర్ బిరుదమును బొంది మంత్రిపదవిని బడసిరి. అధికారవర్గమునకు మితవాదులకు ప్రతిఘటకులకు సంయోగముగలిగినది. మితవాదులు దేశావసరసమయమునందు నిరంకుశాధికారవర్గమునకు బలమొసంగి నిరంకుశాధికారసంరక్షణమును జేసిరి. ఈ సంయోగ మసహాయోద్యమవ్యాపనావసరమును వ్యక్తముచేసినది. ప్రజాభిప్రాయమును నాగపురమునందు గూడిన జాతీయమహాసభ వ్యక్తముచేసినది.

నాగపురమహాసభ

నాగపురమహాసభ యన్వర్థముగను ప్రథమ జాతీయమహాసభ. భారతజాతీయసంయోగము స్థిరముగ బలిబద్ధమై జాతీయబలము వ్యక్తమైనది. ముప్పది వేల ప్రతినిధులు ప్రేక్షకులు సభనలంకరించిరి. సభ్యుల స్వాతంత్ర్యస్వభావము ప్రశాంతస్వభావము భారత జాతీయ హృదయస్వరూపమును విశదముచేసినవి. సభాసమావేశములందు చిరకాలపరిచితము లైన ముఖము లదృశ్యము లైనవి. పండిత మదనమోహన మాలవీయుడు జిన్న కపర్ది సభ నలంకరించిరి. ఇంగ్లాండునుండి బెన్స్పూరు ఆల్ఫ్రెడ్ నైట్, కర్నలు వెడ్జివుడు వచ్చియుండిరి. బెజెంటమ్మగారు జాతీయమహాసభకు జాతీయలక్షణము మహాసభలక్షణము లేదని సభకు విముఖత్వమును జూపిరి. జిన్నా వెడ్జివుడు గార లారంభమునుండియును మందగమనము సక్రమాందోళనము బ్రిటిష్ సాహచర్యము సాధనములని ప్రతిపాదించిరి. మాలవీయునను నయోక్తులను భయోక్తులను వారివాదమునే బలపఱచెను. మాలవీయుని విశుద్ధజీవనము మధురసంభాషణము శాంతస్వభావము సభ్యులదృష్టి నాకర్షించినను వారిభావములు కటువుగఁ గన్పించెను. మదనమోహనాస్త్రము శక్తిహీనమైనపు డితరాస్త్రములు నిరుపయోగములు. భారతభూమియందు పండిత మదనమోహనమాలవీయునకు గల మంచి ప్రతిష్ఠ వర్తమానకాలమునందు క్షీణించినది. పరమావమానకరమైన పంజాబు హత్యలు ఖిలాఫతు సమస్య సారరహితములైన రాజ్యాంగసంస్కరణములు ప్రజాహృదయమునందు మహాసంచలనమును గలిగించినవి. ప్రజలకు స్వరాజ్యసంపాదనమునందు గల పట్టుదల గాఢమైనది. గాంధిమహాత్ముని వజ్రసంకల్ప మీవిషయమును వ్యక్తముచేయుచున్నది.

గాంధిమహాత్ముడు

లోకమాన్యతిలకు మహానుభావుఁ డస్తమించిన సమయము భారతజాతీయజీవనమునందు మహాసంధి సమయము. సంగ్రామము భారతహృదయమునందు స్వాతంత్ర్యాంకురములను వికసింపఁజేసినది. సంగ్రామసమయమునందు భారతభూమి చూపిన త్యాగ మేయితరసామ్రాజ్యాంతర్భాగమును జూపియుండ లేదు. రణరంగములందు 16, 00, 000 భారతీయులు పాల్గొనిరి. భరతవర్షసంపదలు మిత్రమండలి విజయమునకు ప్రతిహతముగ వినియోగింపఁబడినవి. నూటయేఁబదికోట్ల రూప్యములు సమర్పింపబడినవి. మహాఖండస్వరూపమున కనురూపమైన స్వారాజ్యసంస్థాపనలు వినిర్మితము లగు నను నాశాపాశములు భారతహృదయమును సంపూర్ణముగ నావరించియుండెను. సంకుచితములైన మోంటుఫర్డు సంస్కరణవిధానములు భారతహృదయము నావరించిన యాశాలతలను శోషింపఁజేసినవి. తియ్యనిమాటలు కాఠిన్యకార్యములు బ్రిటీషురాజనీతియని స్థిరపడినది. క్రూరకార్యములను జేసిన డయరును యూరపియనులు సత్కరించిరి. ప్రభుత్వము దండింపఁబూనుకొనకుండెను. యథేచ్ఛగ భారతీయులనిందింప నాటంకపడకుండెను. సర్ మైకెలు ఓడ్వయరు యథాప్రకారము నిందాప్రవాహమును ప్రవహింపజేయుచుండెను. అమృతసరసమావేశసమయమునందు గలిగిన విషమపరిస్థితులకు నాగపురసమావేశసమయమున కేవిధమైన సుపరిణామము గలుగలేదు. కాంగ్రెసుసభ నిర్ణయించిన ప్రతీకారము నైనను ప్రభుత్వ మవలంబించియుండలేదు. మీఁదు మిక్కిలి ప్రభువులసభ పంజాబుహంతకులను మహాధీరులని పొగడినది. స్వస్థలమునందుగల యవమానమె పరస్థలములందును భారతజాతికి స్థిరపడినది. ఫిజిద్వీపములందు భారతీయులు పరమావమానములకు పాలైరి. నిర్బంధప్రవాసములు హత్యలు దౌర్జన్యములు భారతీయులకు సంప్రాప్తములైనవి. దక్షిణాఫ్రికానుండి భారతీయులను స్వచ్ఛందమిషచే స్వస్థలప్రవేశమును జేయించుటకు యూరపియనులు దలపెట్టిరి. తూర్పుఆఫ్రికాయందు భారతీయులకు ప్రత్యేకనివాసస్థలములను గల్పించుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆస్ట్రేలియా కనడాదేశములందు భారతీయులకు ప్రవేశమే దుర్లభము. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాంతర్భాగములందును స్వస్థలములందును భారతీయులకు దాస

త్వము నశించుటను స్థిరముగ వ్రాసినది. పరస్థలములందు భారతీయుల మితజీవన విధానము యూరపియనుల భోగపరాయణత్వమునకు ప్రతిబంధకముగ నుండును. భారతీయులు దాసానుదాసులుగ యూరపియనుల భోగభాగ్యముల కనుకూలపడు నంతవరకును భారతీయుల సుగుణము లద్భుతముగ కొనియాడబడును. యూరపియనులు పెట్టినభిక్షకు గైకొని వారిని సేవించినంత వఱకును భారతీయులకు యూరపియనులు స్వాగతంబు నొసంగిరి. భారతీయులు స్వల్పముగ స్వాతంత్ర్యప్రకర్షణమునకు బూనుకొనినపుడు వారిపొడ యూరపియనులకు గిట్టకుండెను. యూరపియనులు దక్షిణాఫ్రికా తూర్పుఆఫ్రికా ఫిజీద్వీపములు మొదలగు ప్రదేశములందు విశ్వస్తులైన భారతీయులసహాయముననే సంపదలను వృద్ధిచేసి సుఖజీవన మనుభవించుచున్నను నిపుడు వారిపొడ గిట్టకున్నది. ఆ దేశములందు భారతీయులార్జించిన స్వత్వసంపదలు యూరపియనుల లోభమునకు బలియగుచున్నవి. వలసరాజ్యములందు సేవకావృత్తియె స్వదేశగమనమె భారతీయునికుచితమని వ్రాసినది. వలసరాజ్యములను వృద్ధిజేసిన భారతీయుల కిట్టి దైన్యస్థితి సంప్రాప్తమగు నపుడే భారతీయుని హృదయమునందు సంతాపతరంగములు పొంగి పొరలకుండునా?

విదేశములందు గలిగిన దుర్దశయె స్వదేశమునందును గలదు. స్వదేశమునందు భారతీయులు కుబ్జత్వమును గలిగి చైతన్యవిరహితులై దుర్భరమైన జీవయాత్రను గడుపుచున్నారు. ప్రతిభాయుతులైన మహానుభావులు సయితము దైన్యస్థితి ననుభవించుచున్నారు. ఆంగ్లవేషభాషాధారులకు మహానుభావులు చేతులను జోడింపవలసిన స్థితి గలిగినది. విదేశస్వదేశములందు గౌరవహీనమైన స్థితిగతులు భారతజాతికి సహజావస్థగ బరిణమించినది. పంజాబువ్యవహారములు కన్నులను బలవంతముగ దెరపించినవి. భయభ్రాంతులైన యాంగ్లయువతులకు లక్షలరూప్యములు ప్రతిఫలముగ నొసంగబడినవి. భారతయువతు లవమానితలై మహాదుఃఖము ననుభవించిరి. జలియనువాలాబాగునందు నిరపరాధులు డయరు కోపాగ్నికిబలియైరి. విదేశములందును స్వదేశమునందును భారతీయుల నిస్సహాయస్థితి వ్యక్తమైనది. సంస్కరణము లీ నిస్సహాయస్థితి దొలగించుటకేవిధమైన సదుపాయములను గల్పింపలేదు. పూర్వవాసనలతో నెన్ని జాతీయమహాసభలు జరిగినను భారతజాతికి విమోచనము గలుగదని భారతజాతి గనుగొనుట కుపక్రమించినది. తరణోపాయమున కాత్మావలంబనమె మూలసాధన మని ప్రజలు గ్రహించిరి. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు సహజసంపదలు ప్రాచీనసభ్యత్వము భాగవత ధర్మాసక్తి యాత్మావలంబనసాధనమునకు సకలవిధములను తగియున్నవి. జాతీయవిషాదయోగదశయందు గాంధిమహాత్ముడు భారతజాతీయాత్మస్వరూపమును బ్రత్యక్షము చేసి మహామాయావరణమును బోగొట్టుటకు బూనుకొనెను.

ఆత్మావలంబనయుగము

గాంధిమహాత్ముడు పాశ్చాత్య ప్రాచ్యసభ్యత్వసంరంభములం దనుభవమును గడించిన మహానాయకుడు. మోహనదాసకరణచంద్ర గాంధి బాల్యమునందింగ్లాండునందు విద్యాభ్యాసమును జేసి పాశ్చాత్యసభ్యత్వానుభవమును స్వయముగ ననుభవించెను. దక్షిణాఫ్రికాయందు న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించుచు లోకానుభవమును వ్యవహారపరిజ్ఞానమును సువిచారశక్తిని గడించెను. జైనధర్మప్రవర్తకుడై అహింసాసత్యధర్మస్వభావముల గనుగొన గలిగెను. పాశ్చాత్యభౌతికధర్మమును భారతీయాధ్యాత్మికధర్మమును స్వయముగ ననుభవమునందు గల గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యసంరంభమునందు నాయకత్వమును వహించుటకు సకలవిధములను తగియుండెను. గోపాలకృష్ణ గోకలె గాంధిని భారతసేవక సంఘమునందు జేర్చుటకు బ్రయత్నించెను. బిసెంటమ్మ గారు స్వరాజ్యసంఘమునందు జేర్చుటకు బ్రయత్నించెను. వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు భారతీయహృదయవేదనను భిన్నప్రదేశములందు స్వయముగ ననుభవించిన గాంధిమహాత్మునకు సామర్థ్యము గలదు. ధర్మజుడు శ్రీకృష్ణుని నమ్మినట్లు, భారతహృదయము గాంధిమహాత్ముని నమ్ముచున్నది.

క. అపర గదబంబెట్టును
కోపి కుధంలైత దానివోడె గూర్పను మా
కీపుట్టువునందు కాండు
తాపాలుడు మిమ్మ జాతి చనికు మహాత్మా

గాంధిమహాత్ముడు దక్షిణాఫ్రికాయందు భారతీయుల జన్మస్వత్వములను సంరక్షించుటకు సకలమును సమర్పించిన మహాధీరుడు. సత్యవ్రతుడు. ధర్మప్రవర్తకుడు. హింసావిముఖుడు. కార్యదక్షుడు. పశుబలధర్మవిదూ

రుడు. ఆత్మబలధర్మనిరతుడు. భారతజాతికి విదేశీయులందు గల దుర్దశను స్వదేశీయులందును గలదు. ఈ దుర్దశను తొలగించుటకు జాతీయమహాసభ ముప్పది నాలు గేండ్లు చేసిన ప్రయత్నములు నిరర్థకము లైనవి. పరావలంబనసాధనము నిరుపయోగ మైనది. ప్రార్థనోపాయ ప్రభావము వ్యర్థమైనది. మహమ్మదీయులకు ఖిలాఫతు సమస్య కోత్రోత్కలనము చేసినది. రౌలటు శాసనము పంజాబుహత్యలు జాతీయస్వరూపమును పరిస్ఫుటము చేసినవి. ఆత్మబలమునకును బాహుబలమునకును గల సంబంధము విశదమైనది. మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల దౌర్బల్యము గోచరమైనది. అనవరజాతీయ మహాసభయం దామోదితమైన అసహకారోద్యమ ధర్మము జాతీయవాదుల యామోదమును బడసినది. క్రూరాత్ము లైన ఓడ్వయరు డయరు బాస్వర్తు జాన్సనుగారులు నవ్యాసనసంకట సౌఖ్యములను నప్రతిహతముగ ననుభవించుచుండిరి. హంటరు నివేదికము క్రూరకార్యములను సమర్థించినది. ప్రభుత్వసభ డయరు మాత్యులను కాపాడినది. ఆంగ్లోఇండియనులు డయరును సన్మానించిరి. కాంగ్రెసుచేసిన సూచించిన ప్రత్యుపచారము లైనను ప్రభుత్వము అమలు పెట్టలేదు. యుద్ధప్రకారము టర్కీసుల్తాను వారి వశ్యాకరముల ననుభవించుచున్నది. ఖిలాఫతు సమస్య మహమ్మదీయసామ్రాజ్యమునకు గొప్ప కలవరమును గలిగించెను. ఈ విషమపరిస్థితులందు భారత జాతీయవాదములకు సమీకరణము సహజముగ గలుగుచున్నది. అసమీకరణము యసహకారోద్యమము. ఆ సమీకరణమేగాను శాంతము నవలంబించుటకు బూనుకొనెను. జాతీయవాదులు శాసనసభలను బహిష్కరించిరి. న్యాయవాదులు కొందరు వృత్తిని విసర్జించిరి. విద్యార్థులు పాఠశాలలను విడిచిపెట్టిరి. ఇట్టిస్థితులలో నాగపురమునందు కూడిన జాతీయమహాసభను గాంధిమహాత్ముఁడు నిరపాయముగ గమ్యస్థానమును చేర్చు ప్రధమనాయకపదము నధిష్ఠించెను. నాగపుర మహాసభయం దాత్మావలంబనధర్మము సంపూర్ణామోదమును బడసిన విధమును పత్రికావ్యవహారములు విశదము చేసినవి.

స్వరాజ్యసంపాదనము

జాతీయమహాసభా ప్రయోజనము స్వరాజ్యసంపాదన మని సకలమతములవారును సమ్మతించినారు. స్వరాజ్యస్థాపనము బ్రిటిషుపరిపాలనమునకు ఫలమని రాజనీతిజ్ఞులు తెలిపియుండిరి. బ్రిటిషు రాజ్యాధిష్ఠాతలు సింహాసనారోహణసమయమునందు స్వరాజ్యోదయము నుబ్రకటించుచుండిరి. భారతజాతీయమహాసభా పితామహుండు స్వరాజ్యస్థాపనము మహాసభా ప్రయోజనమని నిర్ణయముగ బోధించెను. లోకమాన్యుడు స్వరాజ్యము భారతీయుల జన్మస్వత్వమని బోధించుచుండెను. కాని భారతసమీకరణమునందు స్వరాజ్యసంపాదనమునకు బ్రిటిషు శాసనములు బ్రిటిషు అధికారులు బ్రిటిషురక్షకులు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము ప్రధానసాధనము లని గ్రహింపబడుచుండెను. ముప్పదినాలుగేండ్ల యనుభవము జాతీయమహాసభా వ్యామోహమును బాపగలిగినది. భారతజాతికి మోక్షము స్వహస్తములందు గలదనియును పరహస్తములందు లేదనియును జాతీయమహాసభ నిర్ధారణ చేసినది. సంకల్పమునందు లేని స్వాతంత్ర్యము కార్యమునం దసంభవము. భారతహృదయమును సంపూర్ణముగ నావరించిన దాస్యభావము తొలగినపుడు స్వరాజ్యము సులభసాధ్యమగుచున్నది. భారతరాజ్యాంగమునకు ఫలము భారతీయుల యోగక్షేమములు. భారతీయుల యోగక్షేమములకు భారతీయులు బాధ్యులు. భారతీయులు కర్తలు. ఈ ధర్మమును నాగపురజాతీయ మహాసభ నిశ్చయముగ ప్రతిపాదించినది. స్వదేశస్థులు విదేశస్థులు సమీకరణమునకు మాన్యులకు చేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలము లైనవి. శాస్త్రి మాలవ్య తేజ్ సప్రూ వెడ్డి వుడుగారలు చేసిన ప్రసంగములు నిరర్థకము లైనవి. జాతీయమహాసభా సంకల్ప మిట్లు నిర్ధారణ చేయఁబడినది.

"శాంతియుతము లగునట్టియు న్యాయ్యము లగునట్టియు నన్ని యుపాయములచేత భారతీయులు స్వరాజ్యమును సంపాదించుట."

ఈ ప్రతిపాదనము భారతహృదయమును నాశ్రయించిన దాస్యభావమును తొలగించుటకు సాధనభూతముగ నున్నది. సభా సంకల్పమునం దింతవరకును సంస్థితముగ నెలకొన్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగభావము [illegible]భావము లోపించినవి. ధర్మభావము శాంతిభావము ప్రవేశము గాంచినవి. ఈ తీర్మానమునందు భారత జాతీయబలమును జాతీయ స్వరూపమును జాతీయధర్మమును జాతీయమహాసభ ప్రతిపాదించి యాత్మగౌరవసాధనమును భారతీయుల

కాదేశించినది. జాతీయసంకల్పసిద్ధికి అసహాయోద్యమ సాధనమును నిర్ణయించినది.

అసహాయోద్యమము

ప్రవృత్తిపర మైన మహాసంస్కృతియం దనవరతము ధర్మాధర్మములకు సంరంభము గలుగుచున్నది. ధర్మక్షేత్రమునం దాధ్యాత్మికా భౌతిక ధర్మములకు మహాసంయోగమును అధర్మక్షేత్రమునందు మహావియోగమును గలుగుచున్నది. సంయోగ వియోగ కారణములు ధర్మస్వభావమును నిర్ణయించి మోక్షమార్గమును జూపుచుండును. ధర్మక్షేత్రమునందు ప్రకృతిపురుష సంయోగమునకు బ్రతికూలము లైన కారణములు వర్తమానకాలమునందు లోకము నావరించి మహాలయమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. ఏయుపాయముచేత నైనను ధనము నార్జించి భౌతికభాగ్యములందు బడి పొరలుట గౌరవలక్షణముగ బరిగణింపబడుచున్నది. భౌతిక సంపదల నార్జించుటకు పాశ్చాత్యరాజ్యములు కంటికి గానబడిన భూముల నాక్రమించుకొని మహాసంక్షోభబీజములను నాటినవి. మారణయంత్రసాధనమున సామ్రాజ్య శృంఖలబంధనములను బిగదీసినవి. స్వజాతీయాభిమానము స్వదేశాభిమానము సామ్రాజ్యశృంఖలములను వజ్రశృంఖలములను జేసి మానవపీడనమునకు సాధనంబు లైనవి. పాశ్చాత్యసంయోగము పాశ్చాత్యశిక్షణము భారతహృదయమునందు పాశ్చాత్య సాధనోపాయములను స్థాపించినవి. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మారణపరికరములు సైన్యనివహములు సాధనంబు లను భావములు భారతహృదయము నావరించినవి. ఈ భావములు మహాలయమును జేసినవిధమును యూరపురాజ్యముల చరిత్రము చెప్పక చెప్పుచున్నది. స్వజాతీయాభిమానమునను పాశ్చాత్యరాజ్యములు గావించిన హత్యలు దౌర్జన్యకార్యములు వర్ణనాతీతములు. అధర్మమార్గమున స్వరాజ్యమును స్థాపించి ధర్మక్షేత్రమును నధర్మక్షేత్రమును జేయుట వినాశమునకు సాధనముగాని పరమార్థమునకు సాధనముగాదు. ధర్మాధర్మములను వదలి హత్యలకు ఒడిగట్టుకొనినను నిరాయుధు లైన భారతీయులకు బాహుబలసాధనము సాధ్యముగాదు. సాధ్యమైనను ధర్మక్షేత్రమునందు నిషేధముగుచున్నది. ఆత్మవినాశనమునకు సాధనం బగుచున్న పాశ్చాత్యసభ్యత్వఫలమును గనుగొనుచు నా విషఫలమునె గోరుట యవివేకము. జాతీయమహాసభ నిర్ణయించిన స్వరాజ్యసంపాదనమునకు భారతజాతీయస్వరూపమునకును స్వభావమునకును ననురూపమైన హింసారహితమైన యసహాయోద్యమ సాధనమును మహాసభ నిర్దేశించినది. మహాసభయం దామోదిత మైన ఈ తీర్మానము జాతీయహృదయమును వ్యక్తముచేయుచున్నది.

"కాంగ్రెసు సభవారి యభిప్రాయము ననుసరించి ప్రస్తుతపు ఇండియా ప్రభుత్వము దేశవిశ్వాసమును గోల్పోవుటచేతను, హిందూదేశప్రజలు స్వరాజ్యమును నెలకొల్పుట కిపుడు కృతనిశ్చయులై యుండుటచేతను, ప్రత్యేక దేశీయమహాసభ కలకత్తాలో జరుగుటకు పూర్వము; తమ హక్కులను స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుటకును, తమకు ఘటించిన అనేకకష్టములను, అందు ముఖ్యముగ కిలాఫత్ పంజాబులకు సంబంధించిన కష్టములను నివారణ జేసికొనుట కవలంబింపబడిన పద్ధతులన్నియు విఫలము లగుటచేతను, ఈ కాంగ్రెసు కలకత్తా కాంగ్రెసుసభలో గావింపబడిన దౌర్జన్యరహితమగు సహాయనిరాకరణతీర్మానమును తిరిగి యంగీకరించుచు, ఒకకొనను ప్రభుత్వమునకు సహాయమును నిరాకరించుట మొదలుకొని, వేరొకకొనను పన్నులను చెల్లింపకుండు భాగమువరకు, సహాయనిరాకరణవిధానము సంతను గాని అందులో నొకభాగమును గాని, దేశీయమహాసభవారు గాని, అఖిల భారతీయ కాంగ్రెసు సంఘమువారు గాని నిర్ణయించెడి సమయమున అమలులో బెట్టవలయు ననియు, ఈలోపున దేశము నిందుకు సంసిద్ధపఱుపవలయు ననియు, ప్రకటించుచున్నది. ఇందుకొరకై ఫలప్రదమగు చర్యల నీక్రిందికిలిన నవలంబించుచుండవలయును.

(1) 16 సంవత్సరములలోపు వయస్సు గల విద్యార్థుల తలిదండ్రులను, సంరక్షకులను (విద్యార్థులను గాదు) ప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యమున నున్నట్టిగాని, వారి సహాయమును బొందుచున్నట్టిగాని, వారివశమునం దున్నట్టిగాని, పాఠశాలలనుండి తమ పిల్లలను తొలగించుట కెక్కుడు ప్రయత్నముల చేయవలయు నని కోరవలయును. అందుకొఱకు, విద్యార్థులు జాతీయపాఠశాలల మూలమున గాని మరి యితరసాధనముల మూలమున గాని శిక్షణ బడయుట కేర్పాటుల గావింప వలయును.

(2) అట్టి పాఠశాలలు లేనియెడల, ఏ ప్రభుత్వవిధానమును తాము తొలగింప నిశ్చయించిరో, దాని పలుకుబడి విస్తారముగ నుండెడి విద్యాప్రతిష్ఠాపనలలో చదువుటను 16 సంవత్సరముల వయస్సు గలిగినట్టియు అంతకు పైబడినట్టియు విద్యార్థులు తమ మనస్సాక్షికి వ్యతిరేకమని భావించుచో అట్టివిద్యార్థులను ప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యమున నుండెడిగాని, వారి సహాయమును బొందెడిగాని, వారివశమునం దుండెడి గాని ప్రతిష్ఠాపనలనుండి పర్యవసానమును యోచింపక అలక్ష్యమేమాత్రము లేకుండ వెడలిరావలయునని, కోర

వలయును. అట్టి విద్యార్థులు సహాయనిరాకరణోద్యమమునకు సంబంధించిన సేవలో నిమగ్నులై యుండవలయు ననియు, లేక జాతీయ విద్యాలయములలో చదువుకొను చుండవలయు ననియు, సలహా నీయవలయును.

(3) ప్రభుత్వము వారివశమునందున్నట్టి గాని, వారిసహాయమును బొందునట్టి గాని, పాఠశాలల ట్రస్టీలను, మేనేజరులను, ఉపాధ్యాయులను, మ్యునిసిపలు సంఘములను, లోకలుబోర్డులను వానిని జాతీయ పాఠశాలలుగ మార్చవలయునని, కోరవలయును.

(4) తమవృత్తిని మానుటకు న్యాయవాదులు ఎక్కుడు ప్రయత్నములను సలుపవలయు ననియు, లాయర్లును కక్షిదారులును సోదర న్యాయవాదులను బహిష్కరించుటలను, మధ్యవర్తుల ద్వారా పోరాటములు పరిష్కార మగుటలను, వారు ప్రయత్నింపవలయు ననియు కోరవలయును.

(5) హిందూదేశమును ఆర్థికముగ స్వతంత్రముగ గావించుటకు, వర్తకులు విదేశవ్యాపారసంబంధమును క్రమక్రమముగ వదలుకొనవలె ననియు, నూలువడుకుటకు నేత నేయుటకు ప్రోత్సాహము గలిగింపవలె ననియు, గోరవలయును. ఆర్థికసంబంధ మగు బహిష్కార విధానమును తయారుచేయుటకు అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు నిపుణులను కొందరిని నియమింపవలయును.

(6) సహాయనిరాకరణోద్యమ విజయమునకు స్వార్థత్యాగ మత్యవసరము గాన, ఈ దేశములోని ప్రతిపురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయు, జాతీయోద్యమముకొరకు సాధ్య మగునంతవరకు త్యాగము జూపవలయు నని కోరవలయును.

(7) సహాయనిరాకరణోద్యమము సత్వరాభివృద్ధి గాంచుటకు ప్రతిగ్రామమునందును సంఘములను నెలకొల్పవలయును. ప్రధాన పట్టణములలో కేంద్రసంఘములను నెలకొల్పవలయును.

(8) జాతీయ సేవకొరకు, సేవకుల ననేకులను సిద్ధపరుప వలయును.

(9) జాతీయ సేవకును, సహాయనిరాకరణోద్యమమునకును అవసర మగుజాతీయనిధిని నెలకొల్పుటకు ఫలప్రద మగు చర్యను దీసికొనవలయును. ఈనిధికి అఖిలభారతీయ తిలకు స్మారకస్వరాజ్య నిధి యని నామ మిడవలయును.

ధర్మాధర్మసంరంభమునందు నిగ్రహము శాంతము త్యాగము మొదలగు దైవసంపదలు దురారాధ్యములు. భోగము క్రోధము స్వార్థము మొదలగు నాసుర సంపదలు సుఖారాధ్యములు. తిట్టుకుతిట్టు దెబ్బకుదెబ్బ పామరాయుధములు. రాతివేతలకు రవలవానలు రాక్షసాయుధములు. అభయము దమము సత్యము అహింస త్యాగము పండితాయుధములు. అసహాయోద్యమము స్వరాజ్యసంపాదనమునకు పండితాయుధప్రయోగమును శాసించుచున్నది. పండితాయుధప్రయోగము పురుషాయుధము గాని దుర్బలాయుధము గాదు. అసహాయోద్యమము సుప్రయోజకాయుధము గాని యప్రయోజకాయుధము కాదు. అసహాయోద్యమము మహాచేష్టకు సాధనము గాని నిశ్చేష్టతకు మూలము గాదు. అసహాయోద్యమము విదేశపాలకవర్గముతో సాహచర్యమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని ప్రజాసాహచర్యమును గాని ప్రజాప్రయత్నములను గాని ప్రజాసంకల్పములను గాని ప్రతిషేధించుట లేదు. తెలిసియు తెలియకను మానవులు అసహాయాయుధమును నిరంతరము ప్రయోగించుచున్నారు. మానవులు దుష్టవాసనలను విడుచునపు డసహాయోద్యమము నవలంబించుచున్నారు. వ్యాధిగ్రస్తమైన దేహమున కాహారవిసర్జన మవసరం బగుచున్నది. జ్ఞానసంపన్నత్వమునకు పరిత్యాగము సాధనం బగుచున్నది. మోక్షమార్గమునకు సత్యాగ్రహము సాధనం బగుచున్నది. అసహాయధర్మ మాసురసాహచర్యమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని దైవసాహచర్యమును ప్రతిషేధించుట లేదు. అసహాయోద్యమ మధికారారాధనాభిమానమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని అధికార ధర్మమును ప్రతిషేధించుట లేదు. ప్రహ్లాదుడు రాక్షసాధికారాభిమానమును బ్రతిఘటించెను గాని జనకుని ధర్మాజ్ఞలను బ్రతిఘటించ లేదు. అసహాయోద్యమవిజయమునకు అహింస సత్యము ప్రేమ త్యాగము మార్గములు. దౌర్జన్యము మమకారము ద్వేషము స్వార్థము ప్రతిబంధకములు. భారత హృదయమునం దాత్మోపలబ్ధికి మూలమైన భావప్రకాశమును జేయుటయె అసహాయోద్యమమునకు పరమ ప్రయోజనము. ఈ ప్రయోజనము వలననె ప్రజాహృదయమునందు వెలిగెడి స్వరాజ్యజ్వాల ప్రజ్వరిల్లగలదు గాని అధికారవర్గపు దయాభిక్షమువలన గాని కతిపయ నాయకుల గంభీరోపన్యాసముల వలనను గాని వెలుగబోదు. నాగపురము సభయం దామోదితమైన యసహాయోద్యమ ప్రతిపాదన యీ భావమునే ప్రతిపాదించుచున్నది.

సంస్కరణములు

జాతీయవాదులు జాతీయసభానిర్ణయముల కనురూపముగ నెన్నికలందును సభ్యత్వమునందును బ్రమేయమును మానుకొనిరి. మాంటుఫర్డు రాజ్యాంగ సంస్కరణముల కనురూపమైన శాసనసభ లేర్పడినవి.

శ్రీ కన్నాటు ప్రభువు మహావైభవముతో నారంభకర్మకాండను జరిపించెను. ఆరంభోత్సవములకు లక్షలరూప్యములు వ్యయమైనవి. ఉత్సవసమయములందు ప్రజ లూహించిన వరములు గలుగలేదు. భారతీయులు గతమును మఱచి మున్నుంచి భావికల్యాణమునకు కలిసి కృషిచేయవలయునని హితోపదేశమును జేసి కన్నాటు ప్రభువు స్వస్థలమునకు జేరెను. ఉపదేశ ప్రయోజనము పాలకవర్గమునకువలె ప్రజావర్గమున కన్వయింపజాలదు. ప్రజలను హింసలకు పాలుచేసిన డయరులు ధాన్సనులు సన్మానగౌరవముల ననుభవించుచుండ గతమును మఱచుట మన్నించుట యసంభవము. అధికారహృదయమునందు పశ్చాత్తాపము గలుగని విధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తముచేయుచున్నవి. ద్వైరాజ్యాంగ విధానము తలచినరీతిని స్వాతంత్ర్య విధానమునకు నిరుపయోగముగ బరిణమించినది. అధికారాయత్త శాఖయందు మంత్రులకధికారము లేదు. కలిగిన యధికారమునైనను ప్రజాక్షేమమునకు వినియోగించుటకు ధనము పలుకుబడి సాహసము లేదు. అన్ని రాష్ట్రములును మితిమీఱిన భాగమును సామ్రాజ్యవ్యయమునకు సమర్పించుచున్నవి. చెన్నరాష్ట్రము 720 లక్షల యాదాయమునుండి 340 లక్షలను సామ్రాజ్యవ్యయమునకు సమర్పించుచున్నది. సర్ హార్కాటు బట్లరు రోనాల్డుషే ప్రభువు విల్లింగ్డను ప్రభువు పూర్వమువలెనే యధికారాభిమాన నీతి నవలంబించిన విధమును సభావ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. రోనాల్డుషే ప్రభువు సభ్యులకు ధర్మోపదేశమును జేసెను. విల్లింగ్డను ప్రభువు స్వయంప్రభావాదరణమునను సభావ్యవహారములను నడిపించుట కుపక్రమించెను. అధికారవర్గదుర్గ మభేద్యముగనున్నదని వ్యక్తమైనది. సామ్రాజ్యపాలనమునం దేవిధమైన స్వాతంత్ర్యమును గలుగలేదు. క్రొత్తపన్నులను శాసనసభ లంగీకరించినవి. రాజ్యవర్గాధికారుల చతురోపాయము ప్రజాప్రతినిధులదృఢసంకల్పములను భేదించినవి. పాలకవర్గము నిర్బంధశాసన విమర్శనమును పంజాబుహత్యలు సైన్యవ్యయము మొదలగు విషయములకు సంబంధించిన తీర్మానముల నంగీకరించినది. పంచాయతీసంఘములు విషయవిమర్శనమును జేయుచున్నవి. సంఘముల వ్యవహారములకు బత్తెములకు లక్షలు వ్యయమగుట తథ్యము. ఫలముమాత్రము సంశయాస్పదము. వర్తమాన సంవత్సరాదాయమైన 126 కోట్లయందును 62 కోట్లు సైన్యవ్యయమునకు వినియోగపడవలసియున్నది. ఆదాయమునందు మూడవవంతు విదేశీయులవేతనములకును నుపవేతనములకును వినియోగపడుచున్నది. విదేశములందలి వడ్డికి నేటేటను విశేషమైన ద్రవ్యము వ్యయమగుచున్నది. ఈ వ్యయమును తగ్గించుటకును నిర్ణయించుటకును సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునం దధికారము లేదు. శాంతిసంరక్షకన్యాయ నిర్ణయాధికారము లేదు. ఈ యేడు సైన్యవ్యయ మపారముగ బెరిగినది. ఆఫ్గను యుద్ధము సరిహద్దుల యుద్ధములు వ్యయభారము పెరుగుటకు గొంత కారణము లైనను సామ్రాజ్యవర్ధనాభిమానము సైన్యవ్యయభారమునకు మూలకారణము. ఈ కారణమును మాటుపఱచి అసహాయోద్యమమును నిందించుట యధికారవర్గమునకును వారి పక్షవాదావలంబనులకును జెల్లినది. సామ్రాజ్యప్రభుత్వ మే తీర్మానముల నంగీకరించినను నధికారమంతయును విదేశాధికారవర్గాధీనమునం దున్నపుడు స్వాతంత్ర్యబీజవికాసము దుర్లభము. వ్యయభారవృద్ధి కష్టములకు మారకపుధరలు దోహదమొసంగినవి. యుద్ధము నిలిచిన తరువాత సెగుమతులు నిలిచినవి. పరదేశములు బీదవడి వస్తుక్రయ సామర్థ్యమును బడయకున్నవి. బ్రిటీషువర్తకులు యథేచ్ఛగ దేశమును దిగుమతులతో నింపిరి. యుద్ధవ్యయము యుద్ధవ్యయకల్పనములు యుద్ధపుపెట్టుబడులు ఋణగ్రస్తతను వృద్ధిచేసినవి. దేశము విత్తశూన్యమై ఋణపాశబద్ధమై నిస్సహాయస్థితియందు మునిగినది. భరతఖండమితరదేశములకంటెను సుఖతరస్థితియందున్నదని పాలకవర్గ మనవరతము హెచ్చరించుచున్నది. సంగ్రామగౌరవము దేశలాభము ధనాగమనము యశోగౌరవము బ్రిటీషుద్వీపములకును సంగ్రామకష్టములు భరతఖండమునకును సంప్రాప్తించినవి. ఫలప్రాప్తికి నోమును నోచని భరతఖండ మేల భారములందు మునుగవలయునో నిర్ణయింపగల బాధ్యత సామ్రాజ్యాభిమానులందుగలదు. సామ్రాజ్యావసరముల కవసర మయిన భారమును సామ్రాజ్య ప్రయోజనములను బడయని భరతవర్షము భరించుట కెటు లంగీకరింపగలదు? సామ్రాజ్యశాసనసభకు వ్యాపారసంరక్షణము గాని యార్థికస్వాతంత్ర్యము గాని దేశసంరక్షణాధికారము గాని లేనపుడు సభాప్రయోజన మత్యల్పమని గత సమావేశము తెలియజేసినది. మంత్రాలోచనసభయందు గా. శర్మ షాఫిప్రుగారలున్నంతమాత్రమునను దేశమునకు సంతృప్తి గలుగదు.

సింహా ప్రభువు గవర్నరు పదవిని బడసినంతమాత్రమునను బీహారీల యోగక్షేమములు వర్ధిల్లజాలవు. స్వదేశాధికారవర్గము నిర్బంధవిధానమునందు విదేశాధికారవర్గమును మించుచున్న విధమునకు దేశమునందవలంబితమైన నిర్బంధదండనసీతి నిదర్శనముగ నున్నది. నిర్బంధవిధానమును న్యాయాంగమంత్రి సప్రూగా రంగీకరించుచున్నారని యంగీకరింపవలయును. నిర్బంధవిధాన ప్రయోగమునకు శిక్షాస్మృతివిధానమునందలి 144-108 సూత్రముల ప్రయోగము నిరంకుశమార్గమునందు గల రహస్యాయుధములు గోచరంబగుచున్నవి. అధికారవర్గము ప్రసాదింప దలపెట్టిన స్వరాజ్యప్రసాదస్వభావము నీనిర్బంధవిధానములు నిరూపించుచున్నవి. సంస్కరణస్వభావ మెట్లున్నను నధికారవర్గహృదయస్వభావము మాత్రము మారలేదని తెలియుచున్నది. అసహాయోద్యమప్రచారకులు రాజద్రోహశిక్షలకు పాత్రులగునపుడు పాలకవర్గనిరీక్షణమునందు భేదము గలిగినదనుట యసత్యము. పాలకవర్గము నిర్భయముగ స్వదేశక్షేమమార్గముల నుపదేశించెడి భక్తులను దేశద్రోహులని దండించుచున్నది. సంశయాత్ములను నధికారపదవులతో సత్కరించుచున్నది. ఆత్మవంచకులను జేరదీయుచున్నది. ఇట్టి నిరీక్షణ మెవరికిని సంతృప్తిని గలుగ జేయజాలదు. ధర్మమార్గము నవలంబింపదలంచిన నూతన రాజప్రతినిధి రీడింగు ప్రభువు నవనిరీక్షణమును త్రికరణశుద్ధిగ నవలంబించుటకు విశ్వేశ్వరుడు దివ్యదృష్టినిం బ్రసాదించి గాంధిమహాత్ముని యాత్మబలమును సార్థకము చేయుగాక!

చెన్నరాష్ట్రము

గత సంవత్సరమునందు చెన్నరాష్ట్రపాలనము నవరూపమును దాల్చినది. రాజ్యాంగచతురుడు విల్లింగ్డను ప్రభువు రాజ్యాంగరథమును చతురముగ నడిపించెను. రాజ్యాంగరథగమనమునందు సారథిచతురత్వము గోచరంబైనను గమ్యస్థానము మాత్రము దూరస్థమగుచున్నది. రాష్ట్రవికాసము గతించిన వర్షమునందు మందగమనమును బట్టినది. గత సంవత్సర జనగణనమునందు చెన్నరాష్ట్రమునందు 4,24,08,299 ప్రజలున్నట్లు నిర్ణయింపబడినది. గతించిన పదేండ్లయందును 100-కి $2\frac{2}{5}$ వంతున మాత్రమె 10,02,895 ప్రజలు పెరిగిరి. ప్రజాభివృద్ధి మందగతిని బట్టినవిధముననె ఇతర సంస్థాపనలును మందగమనమును జేసినవి. భరతఖండ రాష్ట్రములందు చెన్నరాష్ట్ర మొక పేదరాష్ట్రము. ప్రజలకు వ్యవసాయము ప్రధానమైన వృత్తి. ప్రభుత్వాదాయమునకు భూమిసిస్తు ముఖ్యసాధనము. సంవత్సర సంవత్సరమును ప్రభుత్వాదాయ మభివృద్ధిని బొందుచున్నను నభివృద్ధికారకుల స్థితిగతులుమాత్రము వృద్ధి బొందుట లేదు. గతసంవత్సరాదాయవ్యయము లీభావ సమర్థనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

1920-21 ఆదాయము

	లక్షలు		లక్షలు
భూమిసిస్తు	294.48	కట్టడములు, రస్తాలు, మొ. ప్రజాభివృద్ధికరమగు పనులు	6.44
ఎక్సైజు	270.95		
ఆదాయపు పన్ను	60.75		
ఇతర బాబతులు	177.95	చిల్లర	6.99
నీటిపారుదలవలని నికరాదాయము	47.80	కేంద్రప్రభుత్వమువారి సహాయము	17.61
అప్పుల దీర్చుటకుంచిన నిలువ	5.40	మొత్తము.	946.15
సివిలు పరిపాలనము	58.18		
మారకము	.10		

1920-21 వ్యయము

	లక్షలు		లక్షలు
భూమిసిస్తు	274.03	కట్టడములు, రస్తాలు	126.84
నీటిపారుదల, వడ్డి, మొ. వ్యయము	47.08	ఇతర బాబతులు	65.58
అప్పులు	4.84	మొత్తము.	1,120 99
సివిలు పరిపాలనము	603.12		

1921-22వ సంవత్సరమునకు రాబడి 1,702.08 లక్షలని అంచనా వేయబడినది.

1921-22లో మదరాసు ప్రభుత్వము భారతప్రభుత్వమునకు చెల్లింపవలసిన మొత్తము 884.29 లక్షల రూప్యములు.

శాఖాదాయములు రాష్ట్రస్థితికి మహావ్యాఖ్యానము. భూమ్యాదాయము 294.48 లక్షలయినను రయితుల యభివృద్ధికి జేసిన ప్రయత్నము లతిస్వల్పములు. నీటిపారుదలకు జేసిన 1114 లక్షల వ్యయమును నేడాదికి 2463 లక్షల పంటలనిచ్చుచు 100కి 14 అణాల చొప్పున వడ్డి నిచ్చుచున్నవి. ఈ యాదాయమును నినుమడించుట కవకాశములున్నను నాయవకాశములను ప్రభుత్వము వినియోగింప కుండుటవలన నీరాష్ట్రము ప్రభుత్వదృష్టిని నుచితరీతి నాకర్షించుటలేదని వ్యక్తమగుచున్నది. కృష్ణా తుంగభద్రా జలాశయ నిర్మాణములు

లక్షలయకరములను సస్యశోభితములను జేసి ప్రజాక్షేమమును నభివృద్ధిచేయగలవు. అయినను నీవిషయమును భారతప్రభుత్వ మేటేటను వెనుకకు బెట్టుచున్నది. భారతప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యోత్పత్తి శీఘ్రకాలమునందు గలుగునని విశ్వసించుట కవకాశములు లేవు. లండను నగరమునందు భారతమంత్రి 100-కి 7 చొప్పున జేసినఋణము భారతప్రభుత్వార్థికస్థితికి నిదర్శనముగ నున్నది. చెన్నరాష్ట్రప్రభుత్వ మీ విషయమునందు నూతనమార్గము నవలంబించుట యవసరంబగుచున్నది. కృష్ణాజలాశయమునకు గుంటూరు కృష్ణా మండలములందును తుంగభద్రాజలాశయమునకు దత్తమండలములందును నశ్వపత్రములను భూవిక్రయమును నేర్పాటును జేసిన వలయు మూలధనము వెంటనె లభింపగలదు. కృష్ణాగుంటూరుమండలముల రయితులు యకరమునకు నీటిపారుదలకు 20 నుండి 100 రూప్యముల వఱకును క్రయధనము నొసగుటకు సిద్ధముగ నున్నారు. నాలు గైదులక్షల యకరములు 150 లక్షల రూప్యములను సులభముగ బడయగలవు. రయితులనుండి క్రమముగ రెండు మూడు వాయిదాలమీదను నీద్రవ్యమును వసూలుచేయవచ్చును. నీటితీరువ రాబడి మూలధనమునకు మంచివడ్డీని నొసగగలదు. రయితులకు పొలము లాభము గలుగనున్నపుడు మూలధన మతిసులభముగ లభింపగలదు. భూమివృత్తి లేకను నధోగతిపాలైన పంచమాది నిమ్నజాతులవారికి సుఖజీవనమును గల్పించుటకు మంచిసాధనము గలుగగలదు. దేశమునకు ప్రత్యక్ష పరోక్షమార్గములను విశేషమైన లాభము గలుగగలదు. యుద్ధపుఋణములకు పెట్టుబడి పెట్టిన ప్రజలు స్వలాభమున కేర్పడిన విషయమునందు పరమోత్సాహమును జూపి యీ సత్ప్రయత్నమును సఫలము చేయగలరు. దేశవికాసాంగమంత్రియును వ్యవసాయశాఖాంగమంత్రియును నీ విషయమునట్ల వారిశక్తిసామర్థ్యముల నుపయోగించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురుగాత!

ఆదాయశిఖరములందు రెండవశిఖరము మద్యాదాయము. మద్యాదాయము గతసంవత్సరమునందు 300 లక్షలు. ప్రతిమనుజుడు తలకు 0-12-0 మద్యపానమునకు వినియోగించుచున్నాడు. కేవలము మద్యపాననిరతుల లెక్కలను దీసిన తలకు మూడురూప్యము లైనను మద్యపానమునకు వినియోగపడియుండును. ప్రాణమానధననాశనకర మైన ఈ దుర్వ్యసనమును మాన్పుటకు ప్రభుత్వము పూనుకొనకుండుట సంతాపకరము. ఇంటిని నొంటిని గుల్లచేయుచున్న దురభ్యాసమును నిర్మూలము చేయుట సకలజనులకును ధర్మముగనున్నది. అసహాయోద్యమము మద్యపాననిషేధవ్యాపనమునకు బ్రయత్నించుచున్నను నధికారవర్గ మవలంబించుచున్న నీతి ప్రతికూలముగ నున్నది. అధికారు లేదో మిషను నిరోధకుల దండనమునకు బూనుకొనుచున్నారు. గూడూరునందును నితరప్రదేశములందును విధించిన దండన లిందుకు దార్కాణముగ నున్నవి. బలవంతనిరోధము తగదని అధికారవర్గము ప్రకటించుచున్నది. దురభ్యాసనిషేధమునకు బలవంత మేల యుపయోగపడవలదో తెలియకున్నది. జూదమును వ్యభిచారమును బలవంతముగఁ బ్రతిషేధితములై దండనమునకుఁ బాలగునపుడు మద్యపాననిషేధమును బలవంతముగ నేల జేయఁజనదో న్యాయశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయింపవలసియుందురు. దుర్మార్గము నణచుటకు బలము నుపయోగించుట సదాచారము గాని దురాచారము గాదు. హింసోపదేశములు దుర్జయసంహారమునకు జాలియుండిన, లోకమునకు శిక్షాస్మృతుల యవసరము గలిగియుండదు. దుర్జనోపసంహారమునకు నిర్బంధాచరణము కర్తవ్యమని శ్రుతులు స్మృతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. యుద్ధకాలమునందు మద్యపానవిక్రయము కొంతవరకు ప్రతిషేధింపబడినది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు రుష్యారాజ్యము మద్యనిర్మాణమును మద్యవిక్రయమును ప్రతిషేధించినవి. భరతఖండమునందు మద్యపాననిషేధబోధనమును నిర్బంధమును నపరాధముగ నెంచబడి కారాగృహవాసశిక్ష విధింపబడుచున్నది. అధికారహృదయమునందు ధర్మనిరీక్షణమె వామాకారమును వహించినపుడు న్యాయనిరీక్షణము మాటను దలపెట్టవలసిన యవసరము లేదు. మద్యపానము ప్రాచ్యమతములందు ప్రతిషేధితము. పాశ్చాత్యమతములందు ప్రతిషేధితము గాకపోయినను గర్హ్యము. రాజ్యతంత్రజ్ఞులు మతబోధకులు వైద్యవిశారదులు ధర్మజ్ఞులు మద్యపానము నేకముఖమునను ప్రతిషేధించుచున్నను నిషేధబోధకులను భారతప్రభుత్వము దండించుచున్నది. అధికారప్రతిభాసంరక్షణమునకు ధర్మప్రతికూలమార్గములను పాలకవర్గ మవలంబించునపుడు పాలకవర్గమునందు ప్రజావిశ్వాసము సంపూర్ణముగ బోవుచున్నది. మద్యపాననిరోధమును నిర్బంధమార్గమునను జేసినను పాలకవర్గామోదమును బడయుట ధర్మ

ము. ప్రజలు మద్యపానవిసర్జనమును జేయుచున్నా రను శుభవార్తలు వివిధప్రదేశములనుండియును నరుదినము వచ్చుచున్నవి. అధికారవర్గము ప్రజావర్గమును సన్మార్గమున నడుపుటకు ధర్మబలసంరక్షణము సాధనము గాని అధికారపశుబలము సాధనము గాదు. పాలకవర్గము ప్రజల మాన ధన ధర్మబలములను నాశనము చేయుచున్న మద్యపానాభ్యాసమును పూర్ణముగ నిషేధించి ధర్మరక్షణమును జేయుదురు గాక.

చెన్నరాష్ట్రసభ

మొంటుఫర్డు సంస్కరణ శాసనసభ చెన్నరాష్ట్రమునందు విచిత్రపరిస్థితులం దేర్పడినది. జాతీయవాదు లసహాయోద్యమధర్మావలంబనమును జేయుచు సభ్యత్వాభ్యర్థిత్వమును మానుకొనిరి. బ్రాహ్మణేతర నాయకులు బ్రాహ్మణాభ్యర్థుల నిరాకరణమును బోధించిరి. పాలకవర్గము భేదనతంత్రము నవలంబించినది. బ్రాహ్మణేతరులకు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య మంగీకరింపబడినది. చెన్నరాష్ట్రమున నేర్పడిన 125 సభ్యులందును 102 సభ్యులు బ్రాహ్మణేతరు లేర్పడిరి. బ్రాహ్మణేతరులకు ప్రత్యేకప్రతినిధులు 28 మంది నిర్ణయింపబడిరి. శాసనసభయందు

మహమ్మదీయేతర ప్రతినిధులు	65
మహమ్మదీయులు	13
భారత క్రైస్తవులు	5
యూరోపియనులు	1
ఆంగ్లో-భారతీయులు	1
భూస్వాములు	6
విశ్వవిద్యాలయము	1
వాటికేశ్వరులు	1
వ్యాపారపరిశ్రమములు	5
పంచములు	2
అధికారులును అధికారనియుక్తులును	25
	125

గతసంవత్సరమునందు నిర్మితమైన శాసనసభయందు బ్రాహ్మణేతరులు బ్రాహ్మణుల కయిదు రెట్లు సభ్యులు గలరు. బ్రాహ్మణేతర సంఘ మను సంఘ మున్నను లేక పోయినను బ్రాహ్మణేతరపక్షమునకు బలము గలదు. బ్రాహ్మణేతరపక్షమునకు బ్రాహ్మణపక్షమునకంటెను సంఖ్యయందు బలము గలదు. సభావ్యవహారములందు అధికారానధికార పక్షములకును మితవాద జాతీయవాద పక్షములకును భారతీయ యూరపియను పక్షములకును రాజ్యాంగపరీక్షణమునందు భేదముగలదు గాని బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరపక్షములకు భేదము లేదు. చెన్నరాష్ట్రమునందు గాకను నితరరాష్ట్రములందీభేదము లేకపోవుటయే యీకల్పితభేదమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. ఉద్యోగాధికార వ్యామోహ మీరాష్ట్రమునందు బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర పక్షముల కసహజమైన స్వరూపమును గలుగజేసినది. బ్రాహ్మణేతరనాయకులును బ్రాహ్మణేతరసంఘములును స్వదేశయోగక్షేమములకు మూలసాధనమైన స్వరాజ్యప్రాప్తికి ప్రతిఘటనమును జూపజాలరు. వారును బ్రాహ్మణులవలె స్వాతంత్ర్యవికాసమును గోరుచున్నారు. బ్రాహ్మణేతరనాయకులు దేశమోక్షమును వారిహస్తమూలముననే చేయగోరుచున్నారు. బ్రాహ్మణపక్షము నావహించిన బ్రాహ్మణభ్రమ పోయిన బ్రాహ్మణేతరపక్షము తత్క్షణస్వరాజ్యస్థాపనమును గోరుట సహజము. భారతీయులను ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణసంఘము నావహించిన యుద్యోగాధికార వ్యామోహమునకు బాధ్యులు బ్రిటీషు పాలకవర్గము గాని బ్రాహ్మణులు గారు. బ్రాహ్మణులకు భరతఖండమునం దాదికాలమునుండియును బ్రహ్మత్వము వృత్తిగ నుండెను. బ్రాహ్మణు లధ్యయనమును జేయుచు భిక్షాటనమును జేయుచు జీవయాత్రను గడపుచుండిరి. ధనసౌఖ్యమూలములైన రాజ్య కృషి వాణిజ్యాది వృత్తులు క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర కులాధీనమునం దుండెను. చాణక్యుడు చంద్రగుప్తునకు రాజ్యాభిషేకమును జేసెను. తిక్కన మనుమసిద్ధునకు రాజ్యలాభమును చేయగలిగెను. రామదాసుస్వామి రాజ్యమును శివాజిమహారాజునకు సమర్పించెను. బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరసంఘముల పోషణమును బడయుచు బ్రహ్మవిద్యాప్రచారమునందు కాలమును గడపుచుండిరి. మహమ్మదీయ క్రైస్తవ మతపాలనము లీపరిస్థితులను మార్చినవి. మహమ్మదీయ క్రైస్తవ పాలకులు వారిమతగురువులను పోషించి సత్కరించుచుండిరి. బ్రాహ్మణగురువులను ద్వేషించి యవమానించుచుండిరి. భుక్తి దుర్లభమైన బ్రాహ్మణులు లౌకికవ్యవహారనిమగ్నులై జీవయాత్రను గడపుట కుపక్రమించిరి. వ్యాపారధనలాభమున నేర్పడిన బ్రిటీషు పరిపాలనమునందు బ్రాహ్మణులకు లౌకికవ్యవహారవ్యామోహము ప్రబలి

నది. విద్యాలయములం దార్యమతనిరసనము క్రైస్తవ మతప్రశంస పరిపాటి యైనవి. అధ్యయనమునందు బ్రహ్మవిద్యాచింతనమే యనవసరంబైనది. విద్యాప్రవృత్తి యంతయును నుద్యోగలాభమున కేర్పడినది. జీవన ప్రవృత్తి యంతయును నాధ్యాత్మికచింతనాశూన్యమై యాధిభౌతికలాభమునకు మైనది. బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణవృత్తియందు భుక్తియును గౌరవమును దూరములైనవి. ఉద్యోగములందు భుక్తియును గౌరవమును గలిగినవి. ఈ భావములకు పాలకవర్గము స్వప్రయోజనములకై ప్రోత్సాహము నొసంగి పోషించినది. ఆంగ్లేయులు రాజ్యవ్యాపారనిర్వహణమునకు వారు నిర్ణయించిన లక్షణములు గలవారిని నియోగించిరి. వృత్తులు వసతులు భూములు లేని బ్రాహ్మణులు సేవకావృత్తియందుఁ జేరి వారి బుద్ధికౌశలమును రాజ్యాంగములందుఁ జూపి ధన గౌరవములను బడసిరి. ఇందు బ్రాహ్మణులు న్యాయముగ బ్రాహ్మణేతరులకుఁ జేసిన యన్యాయ మేదియును లేదు. పాలకవర్గము పరీక్షలందు కృతార్థులైనవారల కుద్యోగముల నొసంగుట కుపక్రమించినది. పరీక్ష లధ్యయన సాధ్యములుగ నుండెను. వంశపారంపర్యముగ అధ్యయనాభ్యాసము గల బ్రాహ్మణులు పరీక్షలందు సులభముగఁ గృతార్థులై యుద్యోగముల కర్హతను గడించిరి. ఆంగ్ల విద్యావిధానము, ఆంగ్ల పరిపాలనవిధానము, ఆంగ్ల సంసర్గము గలుగఁజేసిన పరిస్థితులకు బ్రాహ్మణులు బాధ్యులుగ నెంచబడిరి. ఆంగ్ల వ్యాపారము దేశమును స్వతంత్రవృత్తిశూన్యము చేసినది. ఆంగ్లరాజ్యనీతి దేశమును శౌర్యశూన్యము చేసినది. సామాన్యరాజ్యము లంతరించినవి. నిలిచియున్న జమీనులు సంస్థానములు ప్రతిభారహితములై అధికారాధీనము లయినవి. దుర్నిరీక్ష్యమైన క్షాత్రతేజము కృశించి తేజోహీన మైనది. శస్త్రజీవనము నశించి శౌర్యప్రతాపములు క్షీణించినవి. చేతిపనులు తఱిఁగి ప్రజలు వృత్తివిహీనులైరి. శ్వేతముఖుల యధికారప్రతిభ యవ్యవహితముగ సాగినది. పదిలక్షల రాబడి గల సంస్థానాధిపతికి సామాన్యాధికారికిఁ గల ప్రతిభ గలుగకున్నది. ఇట్టిపరిస్థితులందు సకల వర్ణముల దృష్టియును నుద్యోగములమీఁదను బ్రసరించినది. బ్రాహ్మణేతరులందు సహజముగ స్పర్ధ గలిగినది. అధికసంఖ్యాకులైన బ్రాహ్మణేతరు లధికముగ నుద్యోగముల నపేక్షించుట సహజ మైనను వర్తమానపరిస్థితులకు బ్రాహ్మణులు మాత్రము నిందార్హులు గారు.

బ్రాహ్మణేతరసంఘములందు విద్యాప్రవృత్తి వ్యాపించిన కొలఁది వారిసంఘమునం దుద్యోగవ్యాపనమును గలుగఁగలదు. కేవలము జనసంఖ్యనె యుద్యోగబాహుళ్యమునకు లక్షణముగఁ బరిగణించిన పంచమసంఘమును నుద్యోగలాభమునకుఁ బ్రతిబంధకము గాఁగలదు. అధికసంఖ్యాకులైన బ్రాహ్మణేతరులు రాజ్యాధికారమును గలిగి వికసింపఁగోరుట ధర్మమైనను బ్రాహ్మణపతనము బ్రాహ్మణేతరసంఘాభ్యుదయమునకుఁ బ్రయోజనముగాదు. ఆదికాలమునుండియును బ్రాహ్మణులు రాజ్యములను సంపదలను నాసింపకను రాజులను శ్రీమంతులను నాశ్రయించుచు భిక్షాటనమును జేయుచు జీవయాత్రను గడపుచుండిరి. వసిష్ఠుఁడు ధౌమ్యుఁడు చాణక్యుఁడు విద్యారణ్యుఁడు రామదాసు తిక్కనామాత్యుఁడు సమర్థులయ్యును రాజ్యముల కాసపడలేదు. పంచాజ్ఞశ్రవణమైనను అవసరము లేని కాలమునందు బ్రాహ్మణులకు భిక్షాటనమయినను సంభవము గాకున్నది. గుణకర్మలబ్ధమైన వృత్తిశీలసంస్కారము లేని బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులు ఉద్యోగవృత్తియందు లక్ష్యమును నిలిపిరి. ఈ యుద్యోగలక్ష్యము మిత్రభేదమున కనుకూలముగ నుండెను. పెంట్లండు ప్రభువు వారి యనుచరులు బ్రాహ్మణద్వేషమును బెంపొందించిరి. అధికారుల మిత్రభేదము స్వప్రయోజనమునకు నిరుపయోగ మైనను దేశానర్థములకు మూలమైన విద్వేషమునకు సాధన మైనది. అధికారులు సంకల్పించిన యధికారసంరక్షణతంత్రము నిరుపయోగ మయినది. సంస్కరణశాసన మితరరాష్ట్రములందు వలె వ్యాపనమునకు వచ్చినది. ద్విరాజ్యాంగశాఖ ఏర్పడినది. బ్రాహ్మణేతరనాయకులు మంత్రిపదవులను బడసిరి. ఉద్యోగలాభ ముద్యోగాశను ప్రవర్ధమానము చేసినది. వేలకొలఁదిసంవత్సరము లేక దేశమునందు సోదరులవలెఁ గలిసి జీవయాత్రను గడపిన సంఘములందు సమష్టిదృష్టి పోయి విభాగదృష్టి గలిగినది. పాశ్చాత్యపరిపాలనము పాశ్చాత్యాధికారవర్గమునందు ప్రబలిన ధనాధికారాభిమానమును భారతీయుల హృదయమునం దుదయింపఁ జేసినది. అధికారాభిమాన ముద్యోగతృష్ణగఁ బరిణమించుచున్నది. ఉద్యోగతృష్ణ పూరణమగుట యసంభవము. ఉద్యోగాభిలాష సంఘసంఘమునకును ప్రాకుచున్నపుడు కలహబీజములు స్థాపితము లగును గాని సాహచర్యబీజములు వర్ధిలవు. ఉద్యోగములు తాత్కాలికముగ నొకసంఘము

నకు సంతృప్తిని గలుగఁజేసినను వేఱొకసంఘమున కసంతృప్తిని గలుగఁజేయుచుండను. ఒకనికిఁ బ్రయోజనకరమైనను వేఱొకనికి నష్టదాయకముగ నుండును. హీనస్థితియందున్న పంచములవలె హీనస్థితియందున్న బ్రాహ్మణులును సంఘసౌభాగ్యమున కాటంకముగఁ నుందురు. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరులు వారివారి సంస్కారములకుఁ దగిన వృత్తుల నవలంబించుచు స్వప్రయోజనములను విసర్జించుచు దేశప్రయోజనములకై వారిశక్తిసంపదలను వినియోగించి సకలసంఘముల సౌభాగ్యమును బెంపొందించుటకు పాటుపడుదురుగాక! నవశక్తి యనంతరూపములను బ్రపంచమునందు విహరించుచున్నది. వర్ణాశ్రమధర్మములు మాయమగుచున్నవి. జాతులును నంతర్జాతులును స్వయంవ్యక్తిత్వమును బ్రకటించుచున్నవి. ప్రాఁతసిద్ధాంతములు నవాకృతిని దాల్చుచున్నవి. ధనాభిమానము కులాభిమానము విద్యాభిమానము అధికారాభిమానము ప్రతిభను గోల్పోయినవి. సర్వసమానత్వభావము స్థిరస్థాపిత మగుటకు బ్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ప్రజలు సమష్టిబలమును సకలవ్యవస్థలకును సమన్వయము చేయుటకు సమకట్టుచున్నారు. దంభము కటాటోపము భోగభాగ్యములు పరమార్థములుగఁ బరిణమించుచున్నవి. మానము నిగ్రహము శీలము విరాగము పరమానర్థములుగఁ బరిణమించుచున్నవి. ఈ ప్రళయావస్థయందు బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరులు వినాశసాధనము లైన వైరమును క్రోధమును మాని ధర్మార్థమైన సమగ్రజీవనప్రవాహమునకు వారి సంయుక్తబలమును విజ్ఞానమును వినియోగించి ధన్యవాదములను బడయుదురు గాక!

ఆంధ్రరాష్ట్రము

ఆంధ్రదేశము స్వయంవ్యక్తిత్వమును గలిగి భారతజాతీయజీవనప్రవాహమునకు బలవేగమాహాత్మ్యములను గలుగఁజేయుట కాత్మయోగమునకుఁ బూనుకొనుచున్నది. వ్యక్తివికాసము సమష్టిప్రకాశము నవయుగధర్మములు. స్వయంవ్యక్తిత్వముగల పదార్థముల యవ్యవహితయోగభావము విశ్వస్వరూపము. పరమాణువులు మహామేరువులు విశ్వస్వరూపమునం దవ్యవహితయోగమును గలిగియున్నవి. సకలపదార్థములు మహాతత్త్వానుసంధానమునకు నిదర్శనములు. స్వల్పరాజ్యములు సామ్రాజ్యములు స్వల్పజాతులు మహాజాతులు స్వల్పకార్యములు మహాకార్యములు విశ్వయోగమునకు సాధనములు. స్వల్పమహార్థములు పరార్థప్రవృత్తికి ప్రతిబంధకములైనను భావార్థప్రతిపత్తికి ప్రతిబంధకములు గావు. మహాభారతప్రతిపత్తి కంతర్జాతీయప్రతిపత్తియె సాధనముగ నున్నది. ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటకమహారాష్ట్ర వంగమాగధ పాంచాలఘూర్జరాదిజాతుల ప్రత్యేకప్రతిపత్తి భారతజాతీయ మహాప్రతిపత్తికి సాధనంబులగుచున్నవి. ఆంధ్రులు ప్రాచీనకాలమునం దసాధారణమైన ప్రతిభను బడసి భారతసంస్కారనిర్మాణమునకుఁ దోడ్పడిరి. శాలివాహనుఁడు, అమరావతిస్తూపము, ధరణికోటవిద్యాలయము, విద్యారణ్యులు, కృష్ణదేవరాయలు ఆంధ్రభారత భాగవతములు వారిప్రతిభకు నిదర్శనములు. కాలాంతరమున నాంధ్రహృదయమునందు స్తంభనము గలిగినను చైతన్యమవ్యవహితముగఁ బ్రవహించుచుండెను. నవయుగమునం దాంధ్రహృదయచైతన్యమునం దుత్తేజనము గలిగినది. ఆత్మస్వరూపమును సందర్శించి యాత్మోపలబ్ధిని బడయుట కనుతాపముదయించినది. స్వభాష స్వదేశము స్వధర్మము నిజస్వరూపసందర్శనమునకు సాధనంబులైనవి. ఆంధ్రజాతీయకళాశాల ఆంధ్రభాషాభిమానము స్వదేశోద్యమము స్వజాతీయయోగమున కుపయోగపడినవి. ఆంధ్రయోగసిద్ధి కాంధ్రోద్యమము మహాసాధనముగ గ్రహింపఁబడినది. ఆంధ్రమహాసభలు గూడినవి. ఆంధ్రవ్యక్తిత్వమును విశదముచేసినవి. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును ప్రతిపాదించినవి. స్వరాజ్యస్థాపనమునకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును మోంటుఫర్డు సంస్కరణనివేదిక ప్రతిపాదించినది. నాగపురము జాతీయస్వరాజ్య మహాసభ భరతఖండమునందు భాషాధారికభాగములను నిర్దేశించి స్వరాజ్యవిధానమును ప్రతిపాదించినది. ఆరంభమునం దపోహలకుఁ గారణంబైన యాంధ్రోద్యమతత్త్వము సర్వజనాంగీకృతమై జాతీయమహాసభాశీర్వాదములను బడసినది. ఆంధ్రులసంకల్పము సఫల మగుట కాంధ్రోద్యమసిద్ధాంత మంగీకృత మైనను మహత్తర మైన కార్యకలాపము జరుగవలసియున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు పక్షములను భేదములను స్వప్రయోజనములను బరిగణింపకను నాంధ్రయోగసిద్ధి కవసరమైన యాంధ్రరాష్ట్రసంపాదనమును వెంటనే చేసి గమ్యస్థానమును చేరుదురుగాక!

గత సంవత్సర మాంధ్ర చరిత్రమునందు ప్రముఖముగ నుండఁగలదు. ఆంధ్రుల కున్నతోద్యోగములు లభించినవి. బి. యన్. శర్మగారు భారత ప్రభుత్వమునందు వ్యవసాయాంగమంత్రిగను వేపా రామేశము పంతులుగారు న్యాయమూర్తిగను నియమింపబడిరి. రావుబహద్దరు కూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయఁడుగారు దివానుబహద్దరు పానుగంటి రామారాయనింగారు సుబ్బరాయులు రెడ్డిగారు మంత్రులుగ నియమింపబడిరి. ఉద్యోగాభిమానులకీయుద్యోగములు సంతృప్తిని గలుగఁ జేయఁగలవు. స్వజాతీయజీవన విధానమునం దాంధ్రదేశము చూపిన త్యాగము సాహసధైర్యములు భారతజాతీయదృష్టి నాకర్షించినవి. అవసరజాతీయమహాసభ నిర్ణయించిన విధమునను అసహాయోద్యమవ్రతాచరణమునం దాంధ్రదేశము ముందంజ వేసినది. దేశభక్తుఁడు కొండ వేంకటప్పయ్య పంతులుగారు శాసనసభాసభ్యత్వమును సభ్యర్థిత్వమును వదలుకొనిరి. వేంకటప్పయ్యగారు విల్లింగ్డను ప్రభువునకు వ్రాసిన లేఖ పంతులుగారి స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును విశదము చేయుచున్నది. న్యాయవాదులు వృత్తులను విసర్జించిరి. విద్యార్థులు విద్యాలయములను విడిచిరి. దేశమునం దంతటను జాతీయవిద్యాలయములు స్థాపింపఁబడినవి. పండితులు కవులు గాయకులు స్వరాజ్యవిజయమును గాంధి విజయములను గంభీర మధుర గానమును జేయుట కుపక్రమించిరి. పాటలు పద్యములు నాటకములు ప్రజాహృదయమునందుఁ గలిగిన మహాప్రబోధమును విశదముచేసినవి. గాంధి మహాత్ముఁడు భారతనాయకులు విజయవాడకు వేంచేసిన సమయమునం దాంధ్రలోకము చూపిన పరమోత్సాహ మసహాయోద్యమవిజయలక్షణములను బోధించినది. లక్షలమంది స్వరాజ్యయాత్రికులు కూడ సమావేశమైరి. శుద్ధ స్వదేశవస్త్రములను ధరించిరి. కృష్ణవేణీజలావగాహము చేసి భజనలను జేసిరి. పాటలను బాడిరి. కానుకల నర్పించిరి. సంబోధనలను జేసిరి. విజయవాడ మహాసమావేశ మాంధ్రనిజస్వరూపమును భారత భూమికి వ్యక్తము చేసినది. అసహాయోద్యమతత్త్వము నాంధ్రహృదయమునకు సువ్యక్తమైన విధమును ప్రశాంతమైన దేశస్థితి వ్యక్తముచేసినది. విజయవాడ సమావేశ నిర్ణయమున కనురూపముగ దేశమునందు మూలమూలలను స్వరాజ్యప్రచారవిధానములు వ్యాపించుచున్నవి. స్వరాజ్యచక్రములు స్థాపింపఁబడినవి. స్వరాజ్యసంఘములందు సభ్యులు చేరిరి. తిలకుస్వరాజ్యనిధికిమూడులక్షరూప్యములువసూలైనవి. గాంధిమహాత్ముఁ డాంధ్రదేశమునకు జనసంఖ్యకుఁ బ్రమాణముగ 1,60,000 రాటములు 7,00,000 రూప్యములు 7,00,000 సభ్యులు నిర్ణయించెను. ఆంధ్రులు స్వధర్మనిర్వహణపరాయణులై స్వరాజ్యాంధ్రరాష్ట్రసంపాదనమున కాత్మసమర్పణమును జేసి పరమార్థమును సాధించుదురు గాత!

దుర్మతిసంవత్సరమునందు స్వాతంత్ర్యసంరంభము భయంకరరూపమును దాల్చుననుటకు సూచనలుగలవు. పాలకవర్గము వాగ్బంధనమునకు శాసనాస్త్రములను విచ్చలవిడిగ నుపయోగించుచున్నది. అసహాయోద్యమసంహారమునకు పాలకవర్గము స్వజాతీయ ప్రతికక్షులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. నిర్బంధములు నిరోధనములు దినదిన ప్రవర్ధమాన మగుచున్నవి. అమృతసరసమస్యకు విమోచనము గలుగలేదు. ఖిలాఫతు సమస్య భయంకరాకారమును దాల్చునని యూహింపఁదగియున్నది. జ్వాలాముఖములైన మహమ్మదీయ రాజ్యములందు మతావేశము గలుగుచున్నది. కాబూలు నుండి కాన్స్టాంటినోపిలు వఱకును రాయబారములు సమరసన్నాహములు జరుగుచున్నవి. తురుష్కజాతీయవాదులు అంగోరయందు సమరసన్నాహములను జేయుచున్నారు. గ్రీకురాజు మతాచార్యులప్రార్థనలతో తురుష్కసంహారమున కుపక్రమించుచున్నాఁడు. నవసంగ్రామాంకురములందు, క్రైస్తవమత మహమ్మదీయ మతసంరంభ స్వరూపము యూరపు ఆసియా సంరంభస్వరూపము గోచర మగుచున్నవి. రీడింగు గంధిసమావేశము సంశయములకు గారణంబైనది. శాంతిసభలు సామ్రాజ్యసభలు స్వప్రయోజనసాధనమునకు వినియోగపడుచున్నవి. జాతులు సంఘములు కులములు వర్గములు పరస్పరవినాశనమునకుఁ బూనుచున్నవి. మహాప్రళయాంకురములు గల దుర్మతియందు మహానాటకసూత్రధారుఁడు లోకమునందు శాంతిమార్గమునను ధర్మసంస్థాపనమును జేయుఁగాత!

1921 వ సంవత్సరపు ఆంధ్రదేశపు జనాభా

జిల్లాలు	1921 లోని గృహములు	1921 జనసంఖ్య			1911 జనసంఖ్య			1901	1911 కును 1921 కిని
		జనులు	పురుషులు	స్త్రీలు	జనులు	పురుషులు	స్త్రీలు	మొత్తము	నుండు తారతమ్యము
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
బ్రిటిషు రాజ్యము									
1 ఏజెన్సీగ్రామము ...	341,614	1,503,105	753,704	749,401	1,577,519	791,500	786,019	1,551,550	-74,414
2 గంజాము ...	393,630	1,835,684	829,541	1,006,143	1,870,826	868,928	1,001,898	1,639,754	-35,142
3 విశాఖపట్టణము ...	5[illegible]8,318	2,231,666	1,081,860	1,150,106	2,169,670	1,050,609	1,119,061	2,082,662	61,996
4 గోదావరి ...	285,857	1,471,651	719,908	751,743	1,445,957	707,702	738,255	1,286,119	25,694
5 కృష్ణా ...	396,652	2,129,763	1,061,867	1,067,896	1,997,535	994,961	1,002,574	1,744,138	132,228
6 గుంటూరు ...	351,943	1,808,104	912,458	895,646	1,697,551	856,665	840,886	1,490,625	110,553
7 నెల్లూరు ...	282,611	1,385,415	697,633	687,782	1,328,152	665,305	662,847	1,274,831	57,263
8 కడప ...	185,618	888,085	452,182	435,903	893,938	454,031	439,907	880,08[illegible]	-5,857
9 కర్నూలు ...	189,838	915,148	463,723	451,425	935,259	471,456	463,803	872,[illegible]	-20,111
10 బళ్లారి ...	179,105	868,149	439,744	428,405	969,436	490,848	478,598	947,214	106,288
11 అనంతపురము ...	218,675	1,042,058	537,057	505,001	963,228	494,232	468,99[illegible]	933,751	-[illegible]8,838
12 మదరాసు ...	64,621	522,951	272,944	250,007	518,66[illegible]	266,465	25[illegible],195	5[illegible]3,346	4,291
13 చెంగల్పట్టు ...	250,859	1,493,216	752,994	740,222	1,406,008	705,641	700,367	1,310,106	87,206
14 చిత్తూరు ...	289,025	1,269,169	647,998	621,171	1,238,218	619,099	619,119	1,172,589	30,954

నూతన సంవత్సర ప్రశంస

శతావధానులు కొప్పరపు సోదరకవులు

సీ. లాంఛనదారామ శ్రీయుగాశమై
సామేన శంకరస్వామి కెలయఁ,
పరలు రాలిచినేయు భద్రతాటంకముల్
దరహాసరుచి ధగధగ వెలుఁగ,
త్ర్యంబక వేణి పద్మజు రాణి పారిజాత
చెలి తారముకఁ గెలంకుల మెలఁగ,
కెంగేలి నాలుగు క్రీడార్థ మెసరేఁగి
ప్రణవార్థ మార్థ ముపన్యసింపఁ,
గీ. గప్ర ముక్తాఫలప్రాయ గగనవాహి
నీ దయఁ కణప త్త్రికం దే యటంచు,
విష్ణుపతి సేచన మొనర్ప విశ్వధరణ
దీక్షఁ గయికొన్న దేవ కిదే నమస్సు!

సీ. శ్రీ చిరాయు శ్శుభ స్థితి ధాత యిచ్చి ని
రామయానంద మజ్ఞాప్తుఁ డొసఁగి
బహుకళా సౌభాగ్య మహిమఁ జంద్రుం డిచ్చి
సకలవిద్యలు సరస్వతి యొసంగి
ధనమహోన్నతులను ధనసాయకుం డిచ్చి
యిష్టభోగములు శచీశుఁ డొసఁగి
సుత్య సంతాన సంతోషంబు గురుఁ డిచ్చి
యరిభయంకరభక్తి హరుఁ డొసంగి
గీ. పంచభూతంబు లక్షణంబు లిచ్చి,
ధరణిమాత జనోపేత వరము లొసఁగ
ప్రజలఁ బ్రోవఁగ నూత్న సంవత్సరంబు,
విజయమంగళసిద్ధుల వెలయుఁ గాక!

సీ. కఠినదండము వోలె గాన్పించునిక్షువు
మనసారఁ గురియదే మధురరసము
కడు వికారాకృతిఁ గాన్పించు కోయిల
చేయదే కర్ణ రసాయనంబు
కంటకాన్వితమయి కానిపించు గులాబి
చల్లదే దెస లెల్ల సౌరభంబు
శ్రవణభయావహ స్తనితమై కాన్పించు
ఘనధరం బిడదె చల్లని సువృష్టి.
గీ. కాన, దుర్మతినామంబు గల్గియున్న,
"సన్మతి" యనంగ మేల్మించి, సత్ప్రజాళి
మతము, దీర్పట యర్హంబగు మాట యెఱిఁగి
యభిమతులఁ జెందు మో నూతనాబ్దవరమ!

6-బి.

క. ముందు జయనాదములతోఁ
దుందుభి యానంద మెసఁగ, దుర్మతి యని వ
న్నిందింపకుఁ డిష్టము లవ
రం దని పెద జంచు నబ్దరా జిదె వచ్చెన్.

సీ. అతిశరారోగ్య భాగ్యద నింబకుసుమ ముఖ్య
గంధలాభం బంది గంధవహుఁడు
సహకార కిసలయ సంతర్పణంబున
మూకభావము మాని కోకిలములు
ఒహాళ ఫలాహార పరితుష్టి గనరాగ
సుముఖులై శుకి నొప్పి శుకకులంబు
శిరముల సరములఁ గరముల మల్లికా
పుష్పదామము లూని భూమిజనులు.
గీ. ప్రసవసుర సౌరభ వ్యాప్తిఁ బడసి యళులు,
చిత్తజానంద విహరణ శ్రీకరుండు
బుధుని భుఁడు రాఁ బ్రమోదార్హ రతి మతించె
నుత్తమశృంగార సుధ ఁ బొనరి వసుధ
ప్రజ కృతజ్ఞతఁ బొగడు టర్హంబు కాదె?

సీ. బ్రాహ్మివై బ్రహ్మ ప్రపంచ నిర్మితికిఁ జేఁ
దోడు వాఁడోడుగాఁ దోఁచి లెంకు
ధరణియందు సంప్రార్థనంబునఁ బుట్టి,
భారతీశుభ సంజ్ఞఁ బరఁగితంచు
సుత్యసంగీత సాహిత్య పయోధర
రసములఁ బ్రజల కింపొసఁగితంచు
యుపనిషదుక్తవై యుపమారహితకవి
తోల్లసితాత్మవై యొప్పితంచుఁ
గీ. ధూతతరకీర్తిధనుల, పసాతవాదు
వాతివ కవీంద్రులం గన్న మాతవంచుఁ
గొలుము పుత్రుల భారతీ కులను మమ్ము
స్థిరకృపం బ్రోవు మో భారతీవదంబ.

శా. ఆరోగ్యంబు చిరాయురాప్తిగ, వచం బన్యోన్య సఖ్యాప్తిఁగా
మీరఁగ్ సర్వ సమర్హ గౌరవయుత శ్రీ హస్తముల్ చేరఁగ
గారాబంపుఁ గుమాయులన్ సుతవులన్ గాకంగదే సంతతా
పారోదారకృపాసుధారసము పై పైఁ బర్వ నో భారతీ!

శా. కవిరత్నంబులఁ గంటివందఱినో, తద్గణ్య ప్రభల్ జక్కులన్
దినము న్నిండియు, వెక్కుడెక్కుయను నో దేవీ చవంగాంచి రి
త్త విచారించితివేల, గోలవె దయా ధారారతుండై చేటిప
తృ నిరత్నంబుల జేనిమన్న నిఁక ధాతన్ జేయుమా భారతీ?"

నూతన మదరాసు శాసనసభాసభ్యుల వివరము

1 వ వరుస:—1 గౌ॥ సర్ లయనల్ డేవిడ్సను గారు 2 గౌ॥ ఏ. ఆర్. నాప్ గారు 3 గౌ॥ ఖాన్॥ బ॥ మహమ్మదు హబిబుల్లా సాహెబు బహదూరు 4 గౌ॥ కే. శ్రీనివాస అయ్యంగారు 5 గౌ. దీ. బ. ఏ. సుబ్బరాయలు రెడ్డిగారు 6. గౌ. పి. రామారాయణింగారు 7 గౌ॥ రా. బ॥ కే. వెంకటరెడ్డి నాయుడుగారు

2 వ వరుస:—8 ఎ. వై. జీ. క్యాంప్ బెలుగారు 9 ఎఫ్. ఇ. రిచ్చర్డ్సను గారు 10 ఆర్. హెచ్. లిటిల్ హెయిల్సుగారు 11 ఏ. రామస్వామి మొదల్యారుగారు 12 పి. సుబ్బరాయను గారు 13 ఈ. పెరియనాయకంగారు

3 వ వరుస:—14 సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగారు 15 కాటంరెడ్డి ఆదినారాయణరెడ్డిగారు 16 ఎస్. ఆర్. వై. అంకినీడు ప్రసాదు బహదూరు 17 ఆర్. అప్పాస్వామి నాయుడుగారు 18 వి. అప్పాస్వామి వాండయారుగారు 19 దీ॥ బ॥ సి. అరుణాచలం మొదల్యారుగారు

4 వ వరుస:—20 రా॥ బ॥ టి. బాలాజీరావు నాయుడుగారు 21 కే. చతుకట్టి నంబియారుగారు 22 బి. పి. దేవరాజులు నాయుడుగారు 23 రా॥ సా॥ ఎస్. ఎల్లప్ప శ్రేష్ఠిగారు 24 రా॥ సా॥ పి. యతిరాజులునాయుడుగారు 25 కే. గోపాలకృష్ణయ్యగారు

5 వ వరుస:—26 కే. పి. గోపాలమేనను గారు 27 జే. కుప్పుస్వామినాయుడుగారు 28 బి. మునిస్వామినాయుడుగారు 29 పి. సి. ముత్తుశ్రేష్ఠిగారు

6 వ వరుస:—30 సర్ పిట్టి త్యాగరాయ శ్రేష్ఠిగారు 31 చింతలపాటి వెంకటసూర్యనరసింహరాజుగారు 32 ఎం. నారాయణస్వామి రెడ్డిగారు 33 సి. నటేశం మొదల్యారుగారు 34 రా. బ. ఏ. పి. పాత్రోగారు 35 సి. పొన్నుస్వామి నాయుడు 36 పి. టి. రాజన్ గారు

7 వ వరుస:—37 టి. ఏ. రామలింగం శ్రేష్ఠిగారు 38 రా॥ బ॥ ఏ. రామయ్య పుంజగారు 39 ఎ. రంగనాథం మొదల్యారుగారు 40 కే. శరభారెడ్డిగారు 41 డబ్ల్యు పి. ఏ. సుందరపాండ్యనాదరుగారు 42 ఆర్. కే. షణ్ముఖం శ్రేష్ఠిగారు 43 ఎస్. టి. షణ్ముఖంపిళ్లెగారు

8-వ వరుస:—44 టి. శివశంకరంపిళ్లెగారు 45 ఎస్. ఏ. వి. సోమసుందరం పిళ్లెగారు 46 ఎస్. సోమసుందరం పిళ్లెగారు 47 టి. సోమసుందరం మొదల్యారుగారు 48 అంచట సుబ్బారాయుడుగారు 49 దీ. బ. కే. సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు 50 ఎ. తంగవేలు నాయకరుగారు

9 వ వరుస:—51 టి. సి. తంగవేలు పిళ్లెగారు 52 ఓ. తణికాచల శ్రేష్ఠిగారు 53 వి. సి. వెల్లింగిరి గౌండరుగారు 54 కే. సి. వెంకటాచలరెడ్డిగారు 55 సి. వెంకటరంగా రెడ్డిగారు 56 కంగులూరు వెంకట సుబ్బారావుగారు 57 దీ॥ బ॥ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడుగారు

10-వ వరుస:—58 డబ్ల్యు. విజయరాఘవ మొదల్యారుగారు 59 ఎం. సి. రాజాగారు 60 ఎల్. సి. గురుస్వామిగారు 61 ఆర్. టి. కేశవులు పిళ్లెగారు 62 ఎం. సి. మధురపిళ్లెగారు 63 64

11-వ వరుస:—65 దీ॥ బ॥ పట్టు కేశవపిళ్లెగారు 66 దీ॥ బ॥ మోచర్ల రామచంద్రరావుపంతులుగారు 67 శ్రీమాన్ ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు 68 దీ. బ. టి. దేశికాచారిగారు 69 ఎల్. ఏ. గోవిందరాఘవ అయ్యరుగారు 70 రా॥ బ॥ ఆమంచర్ల సుబ్బుకృష్ణారావుపంతులుగారు 71 పి. శివరావుగారు

12-వ వరుస:—72 శ్రీమాన్ విశ్వనాథ దాసుగారు 73 ఎస్. ముద్దుమాణిక్యాచారిగారు 74 రా॥ బ॥ టి. ఎం. నరసింహాచార్యులుగారు 75 కే. వి. రామాచారిగారు 76 రా॥ బ॥ డాక్టరు సి. బి. రామారావుగారు 77 యు. రామారావుగారు

13-వ వరుస:—78 కే. సదాశివ భట్టుగారు 79 శ్రీమాన్ శశిభూషణ రథోగారు 81 దీ. బ. డి. శేషగిరిరావు పంతులుగారు 81 ఎం. ఆర్ సేతురామ అయ్యరుగారు 82 శ్రీమాన్ ఆర్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు 83 శ్రీమాన్ టి. సి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు

14-వ వరుస:—84 ఎం. సూర్యనారాయణగారు 85 రా॥ బ॥ కే. ఎస్. వెంకటరామ అయ్యంగారు 86 శ్రీమాన్ సి. వి. వెంకటరమణఅయ్యంగారు 87 దీ॥ బ॥ ఎం కృష్ణను నాయరుగారు 88 టి. అరుణైనాథంపిళ్లెగారు 89 ఎస్. అర్పుదస్వామి ఉడయారుగారు

15-వ వరుస:—90 ఎం. డి. దేవదాసుగారు 91 రా॥ సా॥ ఈ. ఎం మెస్క్రీనాస్ గారు 92 ఎ. టీ. పామరుగారు 93 జే. వందనంగారు

16-వ వరుస:—94 రామనాథపురం రాజాగారు 95 జయపురం రాజాగారు 96 శ్రీ పేర వి. అప్పారావు బహదూరు 97 మంటప జమీందారు గారు 98 కే. ప్రభాకరన్ తంపన్ గారు 99 జే. ఏ. రిచ్చర్డ్సనుగారు 100

17-వ వరుస:—101 ఖాన్. బ. సర్ మిర్జా అబ్దుల్ హుస్సేన్ సాహెబు బహద్దరు 102 అబ్బాసు అలిబహద్దరు 103 సయ్యదు దివాను అబ్దుల్ రజక్ సాహెబు బహద్దరు 104 ఖాన్ సాహెబు మహమ్మదు అబ్దుల్ రహిమాన్ సాహెబు బహద్దరు 105 మున్షీ మహమ్మదు అబ్దుల్ రహిమాన్ సాహెబు బహద్దరు 106 అహమ్మదు మిరాన్ సాహెబు బహద్దరు 107 ఏ. డి. ఎం. కాకోటి సాహెబు బహద్దరు

18-వ వరుస:—108 అబ్దుల్ కాంబిఅరి సాహెబుగారు 109 కే. కే. కోయా సాహెబు గారు 110 హమీద్ సుల్తాన్ మరక్కాయరుసాహెబు 111 ఖాదరు నవాజు ఖాన్ సాహెబు బహద్దరు 112 సయ్యదు మహమ్మదు పాచ్చాసాహెబుగారు 113 ఎ. పి. వి. సయ్యదు ఇబ్రాహీం రవుట్టారుగారు 114 ఖాన్ బ॥ మహమ్మదు ఉస్మాన్ సాహెబుగారు

19-వ వరుస:—115 జే. ఎస్. డిస్సనుగారు 116 డబ్ల్యు. అలగ్జాండరు గారు 117 దీ. బ. గోవిందదాసు చతుర్భుజదాసు గారు 118 ఎ. ఎం. మెక్ డొగలుగారు 119 రా॥ సా॥ ఎం. సి. టి. ముత్తయశ్రేష్ఠిగారు 120 రా॥ బ॥ టి. నంబెరుమాళ్ శ్రేష్ఠిగారు 121 రా॥ సా॥ పి. వెంకటరంగయ్యగారు

20-వ వరుస:—122 రెవరెండు డబ్ల్యు. మెస్టను గారు 123 పి. డబ్ల్యు. పాట్రిడ్జిగారు ఏ. ఈ. లెక్ కాంటరు 125 టి. రిన్ మెండుగారు 126 127 128

The Right Hon. The Earl of Reading
Viceroy of India

రీడింగు ప్రభువు - నూతనరాజప్రతినిధి

The Right Hon. Countess of Reading
C. B. E

రీడింగు ప్రభ్వి

The Hon. Mr. Justice V. Ramesam Pantulu

గా. న్యా. వి. రామేశం పంతులు గారు

Rao Bahadur T. Raghavayya garu

టి. రాఘవయ్యగారు, తిరువాన్కూరు క్రొత్తదివాను

Dr. M. A. Ansari, Delhi

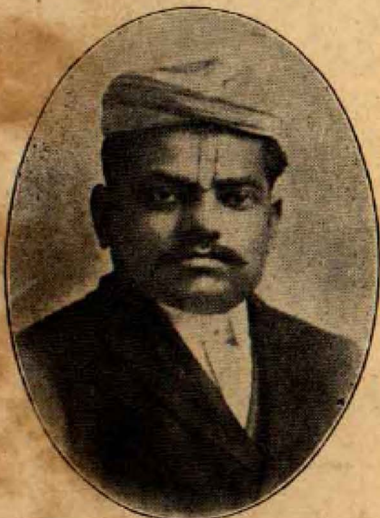
డాక్టరు ఎం. ఏ. అన్సారి

Mr. C. L. Wrenur, Principal
Pachappa's College, Madras 1920-1921

ప్రిన్సిపాలు, పచ్చయప్ప కాలేజి, మదరాసు

Hon. Mr. Naravana Das Giridhara Das
Member, Council of State

గౌ॥ నారాయణదాసు గిరిధరదాసు

Mr. O. Tanikachalam Chettiar
New council Member

గా. ఓ. తణికాచలం చెట్టిగారు

Mr. V. G. Vasudeva Pillai, Panchama member
of the Madras Corporation

వి. జి. వాసుదేవ పిళ్లె గారు

Mr. Ch. Narasimha Rao
Cocanada

చిలుకూరి నరసింహారావుగారు, కాకినాడ

వాంతి భ్రాంతి నివారణి

ఓ మం క ర్పూ ర్

FOR

Fevers, Colds, &c.

1 Rs., Rs. 1.8, Rs. 2.12, and Rs. 11 per bottle, postage extra.

N.B.—Orders for one doz. sent *Post Free.*

Omum Carpoor

For INDIGESTION, DIARRHŒA, CHOLERA, &c.

1 Rs., Rs. 1.8, Rs. 2.12, and Rs. 11 per bottle, postage extra.

N.B.—Orders for one doz. sent *Post Free.*

HENRY'S

Great Indian Remedies Co.,
43, King William St., London, E.C.,
AND
2nd Line Beach, MADRAS.

ఓమం కర్పూర్ అను ఔషధము అతివిరేచనము, కడుపునొప్పి, కడుపులో వాయువు మొదలగు వ్యాధులను ఖండించుటకు ప్రసిద్ధమైన ఔషధము.

ఈ యద్భుతమైన మందు ప్రతిపాఠశాలయందును
ప్రతియింటియందు నుండదగినది.

మెడికల్ మిషనరీ హెన్రీ శ ల్టాప్, బర్మా, ఇట్లు వ్రాసిరి. నేను ఓమం కర్పూర్ మిగుల ప్రశస్తమైనదని చెప్పగలను. విరేచనబద్ధమునకు యీ మందు ప్రయోగపఱచ మని ప్రతి వైద్యుని సలహా చెప్పగలను. ఒకడు అజీర్ణవిరేచనముతో ఏకగ్రహణికలన బాధపడుచు మిగుల హీనస్థితియం దుండెను. ఈ మందును రెండు మారులు సేవించిన వెంటనే పైజెప్పిన వ్యాధి బాధ తగ్గి శరీరమునకు నేడిమి యథాస్థితికి వచ్చెను.

ట్రిట్వీక్ వైద్యులు యిట్లు వ్రాసిరి :—ఓమం కర్పూర్ : ఈ మందును పరీక్షించి అమోఘమైన ఫలమును గంటిని. ఈ మందును అజీర్ణవిరేచనము, పైత్య వికారము మున్నగు వ్యాధులకు అనేక పర్యాయములు ఉపయోగపఱచి మోసము చేయకుండుటను కంటిని: అనగా అమోఘముగ పనుద్పుటను గంటిని. ఈ మందు ప్రతియింట నుండదగినది.

ఒక సీసా ఎనమండుగురిని బ్రతికించినది.

వెస్లియన్ మిషన్ సొసైటి సభ్యుడు టి. ఏఫ్. నికల్‌సన్‌గారు వ్రాసిరి:—వాంతిభేది కలిగినవారికి మీయొక్క ఓమం-కర్పూర్ గుణము చేసినందుకు నేను మిక్కిలి సంతోషముతో సాక్ష్యము చెప్పగలను. 1884-వ సంవత్సరమున దక్షిణ ఇండియాలో నుండు మన్నారుగుడి అనే నాపూరిలోనున్న చుట్టుపట్లగ్రామములో నున్న వాంతిభేది విశేషముగా వ్యాపించి ఉద్రేకించుచుండెను. ఒకరోజున యిద్దరు మనుష్యులు-అందులో ఒకరు పోలీసు బంట్రోతు-మిక్కిలి దుఃఖముతో నా యింటికి మందుకొరకు వచ్చిరి. వారికి మీయొక్క ఓమం-కర్పూర్ సుమారు - అనగా నడితరము - సీసా ఒకటి యిచ్చి వాడుకచేసే విధము చెప్పితిని. పక్షము అనగా రెండు వారముల లోపల వారు తిరిగివచ్చి నాకు వందనములు చెప్పిరి. ఐదుగురు బిడ్డలును, ముగ్గురు స్త్రీలును ఓమం-కర్పూర్ వల్ల కాపాడబడిరని నాతో చెప్పిరి. వారు చెప్పిన దృష్టాంతము నిజమని నమ్ముటకు నాకు పూర్ణమైన కారణము లుండెను.

మీకు ఔషధం దొరకడం కష్టమైనచోడల నేరుగా యీ క్రింది విలాసమునకు వ్రాయుడు.

దీనిని యింటిలో నుంచుకొనుము. ప్రతిషాపులోను వర్తకులవద్దను దొరకును.

సీసా ఒకటికి వెల రూ॥ 1-0-0, 1-8-0, 2-12-0, 11-0-0.

లిటిల్స్ ఓరియెంటల్ బాం & ఫార్మస్యూటికల్స్-లిమిటెడ్

15, అరమునకారవీథి, మద్రాసు.

Little's Oriental Balm & Pharmaceuticals Ltd.

Successors to:— **Henry's Great Indian Remedies Company,**
15, ARMENIAN STREET, MADRAS.

అర్థసూత్రములు

దంటు శ్రీనివాసశర్మగారు బి. ఏ.

అర్థశాస్త్రమను పద మార్యలోకమునఁ జాలకాలము నుండి ప్రచారములో నున్నది. కాని, 'అర్థశాస్త్ర' మను పేర కౌటిల్యుఁడు వ్రాసిన గ్రంథమునకును ఆపేరుతో ప్రస్తుతము వెలువడు గ్రంథములకును విశేషము వ్యత్యాసము కలదు. కౌటిల్యుఁడు తన గ్రంథమున ప్రత్యేకము రాజనీతిని గురించియే ముచ్చటించియున్నాఁడు. ఈనాఁటి యర్థశాస్త్రములు రాజనీతి గ్రంథములు కావు. వీని యుద్దేశము ద్వితీయపురుషార్థముగఁ బేర్కొనబడిన యర్థమును సేకరించుటకు మనుజులు సేయు ప్రయత్నములను శాస్త్రీయపద్ధతులతో వివరించుట. పూర్వకాలమున 'అర్థశాస్త్ర' మను పద మీయర్థమందు ప్రయోగింపబడలేదు సరిగద-ఈవిషయము పై మనదేశమందు గ్రంథములుగూడ వ్రాయఁబడియున్నట్లు తోఁచదు. కౌటిల్యుఁడు తనగ్రంథమందు 'వార్తాశాస్త్ర' మని యొకదానిని బేర్కొనియున్నాఁడు. అద్దానియందు ధనోత్పత్తి మూలకము లగు వాణిజ్యము వ్యవసాయము, మున్నగు మానుష్యప్రయత్నములఁ గుఱించి ముచ్చటించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని 'వార్త' యను శబ్దము గాని, శాస్త్రము గాని ఏకారణముచేతనో, బొత్తుగా ప్రచారమున లేకుండ పోయినవి. కావునఁ బ్రస్తుతపు టర్థము గల యర్థశాస్త్ర గ్రంథములు వార్తపేర గాని, మఱి యే పేరుతో గాని ఒకప్పుడు వాడుకలో నున్నను, నేడు గనబడకుంటచే నట్టి గ్రంథము లిప్పుడు మనము వ్రాయవలసియున్నది.

ఆంధ్రుల కీ యవసర మింకను, బాగుగ నబ్బినట్లు కనఁబడదు. ఏలయనఁగా- ఆంధ్రగ్రంథసముదాయము నంతను, వెదకిచూచినను, రెండు మూఁడు అర్థశాస్త్ర గ్రంథములు గూడ గనఁబడవు. ఈశాస్త్రమును చదువవలయు నన్న ఆంగ్లగ్రంథములు తప్ప, నితరములు దొరకుట లేదు. ఇయ్యది మిక్కిలి విచారకరము. ప్రస్తుతము ప్రపంచ మంతయు నార్థికసమస్యలవలన కల్లోలమై యున్నది. లోకము నంతను చీకాకు పెట్టిన ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు రహస్యకారణము లార్థికములు. మనదేశమం దెల్లెడలను ప్రబలుచున్న సమ్మెకట్టుటకు కారణము లార్థికములు. ఇదియుది యన నేల? ప్రస్తుతకాలమున జీవిత మంతయు నార్థికతత్త్వముపై నాధారపడియున్నది. కావున నాంగ్లపరిచితి లేని యాంధ్రులకు లోకవ్యవహారమును బోధపరుపవలయు నన్న నర్థశాస్త్రమును వారి కందుబాటులోనికి తెచ్చుట అవసరమై కన్పట్టుచున్నది. కాని మూలసిద్ధాంతములను తెలియ జేయకుండ ప్రత్యేకసమస్యలను బోధించిన ప్రయోజనము లేదు. కావునఁ బ్రస్తుతవ్యాసమునందు అర్థశాస్త్ర మన నేమో, తచ్ఛాస్త్రమునకు ప్రధానసిద్ధాంతము లెవ్వియో, మనదేశపు స్థితిగతుల కనుగుణ్యముగఁ బాశ్చాత్యసిద్ధాంతముల నెంతవఱ కెట్లెట్లు మార్చుకొనవలయునో ఇంచుకంత విమర్శింతము.

అర్థశాస్త్ర మన నేమి? మనుష్యులు ధనము సంపాదించుకొనుటకై సలుపు ప్రయత్నమును శాస్త్రీయముగ వివరించునది యర్థశాస్త్ర మని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమి. విత్తసంపాదనము మనుష్యప్రయత్నములలో నగ్రస్థానమును వహించుచున్నదని చెప్పవచ్చును. ధర్మమోక్షముల మాట చెప్పెడి దేమి? కామముకంటెఁ గూడ నర్థమే యెక్కుడుగ జనసామాన్యము నాకర్షించునట్లు తోఁచుచున్నది. ఇయ్యది చాలవఱకు సమంజసమే. ఏలయన నర్థము సర్వపురుషార్థసాధకము. దారిద్ర్యము సకలకలుషములకును పుట్టినిల్లు. ధనము లేనివాడు సత్కార్యములఁ జేయజాలఁడు సరిగదా-ధనముకొఱకే యనేక దుష్కృతులకును గడంగును. దుష్కార్యములను జేయకున్నను రోగపీడితుఁడై ఆలుబిడ్డలను పోషింపనేరక, అకాలమృత్యువును పొందుచున్నాడు. కావున దారిద్ర్యమువలన రోగములు, దుష్కార్యములు, అకాలమృత్యువు, మఱియు ననేక దురవస్థలు సంభవించుచున్నవి. అట్లగుట నెల్లవిధముల దారిద్ర్య మవశ్యము నివారింపదగినది. దారిద్ర్యమును నివారింపవలయు నన్న దేశమును భాగ్యవంతముగఁ జేయవలయును. కావున దేశమందు ధనోత్పత్తికి నదుపాయము లేమేమి కలవో,

వాని నెట్లుపయోగింపవలెనో, ఉత్పత్తియైన ద్రవ్యము నెట్లు విభజింపవలయునో, వినిమయమున కెట్టి సదుపాయముల నేర్పాటు చేయవలెనో, మున్నగు విషయముల నాలోచింపవలసియున్నది. ఇట్టివిషయముల నాలోచించు శాస్త్రమే యర్థశాస్త్రము.

అర్థశాస్త్రము విధిశాస్త్రము కా దనియును, కేవలము నిర్దేశశాస్త్ర మనియు గొందఱి యభిప్రాయము. అనఁగా జనులీ రీతిగ ధనము నుత్పాదింపుచున్నారు ఈరీతిగ విభజింపుచున్నారు. అని మాత్రమే చెప్పును గాని ధనోత్పత్తికై యీతీరునఁ బ్రయత్నింపుము ఇట్లు పంచిపెట్టుము అని విధింపదు అని కొందఱి యభిప్రాయము. కాని విధి నిర్దేశములు రెండును అర్థశాస్త్రమునకు క్రమమైన పద్ధతులే కేవలనిర్దేశపద్ధతి భౌతిక, రసవృక్ష, జంత్వాదిశాస్త్రములకుఁ దగినపద్ధతిగాని మనుష్యశాస్త్రమునకు తగినది కాదు. ఏలయనఁ బశుపక్ష్యాదులకు యుక్తాయుక్తవైచక్షణ్యము లేకుండుటచే నన్నిఁటి ప్రవర్తనయు నొక్కతీరుగనే యుండును. ఒక్కసింహము యొక్క స్వభావమును గుర్తెఱింగిన తక్కిన సింహముల నన్నిఁటి నెఱుంగనగును. కాని ఒక మనుజుని ప్రకృతిని తెలుసుకొన్నఁ దక్కిన మనుజు లందఱి ప్రకృతుల నెఱుఁగుటకు వీలులేదు. స్వచ్ఛందప్రవర్తనకు మనుజున కున్న నావకాశములు తక్కిన జంతువులకు లేవు. కాన ఎవరిష్టము వచ్చినట్లు వారిని చేయనిచ్చిన ప్రపంచమం దశాంతి చేకూరును. అట్లగుట, అర్థాన్వేషణమందు ఈ మార్గములు లాభములు ఇవి నాశకరములు, ఇయ్యవి నష్టదాయకములు, ఈత్రోవలు మంచివి, ఇవి చెడ్డవి అని అర్థశాస్త్రము విధింపవలసివచ్చును.

అర్థశాస్త్రము విధిశాస్త్రము కా దనుట దానికి మంచిచెడ్డలతోఁ బని లేదని చెప్పుటకంటె వేరొండు గాదు. అట్లైన నేయుపాయముచే ధన మార్జింపబడినను ఈశాస్త్ర మంగీకరింపవలసివచ్చును. దొంగతనము, జూదము, వ్యభిచారము మున్నగునవి గూడ ధనార్జనకు మార్గములే! కాన అర్థశాస్త్ర మంగీకరించి తీరవలయును. కాని శాస్త్రము వీని నంగీకరించుచున్నదా? లేదు. కారణ మేమి? స్థూలదృష్టులకే యీమార్గము లశాంతికరములై తోఁచుటచేతను. రాజనీతి వానిని దండించుటచేతను. స్థూలదృష్టులే అనింద్యము లగు యన్ని మార్గములచేతను ధనార్జనమును చేయవచ్చు ననియే పాశ్చిమార్థికుల యభిప్రాయము, ఈకారణముచేత మొనమొన్నటివఱకు ఇంగ్లాండునందు, ధనోత్పాదనవిషయమునఁ బ్రభుత్వమువారు జనుల కెట్టి విధులను చేయఁగూడ దని పండితులు బోధించియున్నారు. ఈ బోధవలన నేమి పుట్టెనో చూతుము. ఫేక్టరీ యజమానులు, షాహుకారులు మున్నగువారు స్వార్థపరాయణులై కడుపుకక్కురితికి ఎట్టి యుపాయములనైన గుడుచు, బీదవాండ్ర నన్నివిధముల హింసింపఁ జొచ్చిరి. పనివాండ్రకు తక్కువకూలి, ఎక్కువపని. తక్కువకూలికి దొరకుదు రను కారణముచేత ఈడుచాలని పసివాండ్రను, ఆఁడువాండ్రను కూలికి పెట్టుట మొదలిడిరి. ఈకూలీలకు కడుపునిండ తిండిలేదు. వంటినిండ బట్ట లేదు. ఉండుటకు పరిశుభ్రములైన యిండ్లు లేవు. భగవంతు డిచ్చిన మంచి గాలిని పీల్చి, మంచి నీటిని త్రావి ఎటులైన బ్రదుకుదు మన్న నవియును లేవు. గాలి యీమరగొట్టములనుండి వెలువడు నేలబొగ్గుధూపములచేత దూషితమైనది. నీరు ఎక్కడనుండియో త్రవ్వపట్టిన ఇనుపగొట్టములనుండి తీసికొనివచ్చిన విషము. అదియుంగాక పలువు రొక్కెడ నిరంతరమును పనిచేయుచుండుటచే నంటుడు వ్యాధులు ప్రబలజొచ్చెను. ఇట్టి సందర్భములందు పనివాండ్రస్థితి చాల దుర్భర మయ్యెను. అశాంతి, అనారోగ్యము. అకాలమృత్యువు వారిలోఁ బ్రబలఁజొచ్చెను. దొరతనమువారు ఫ్యాక్టరీ యజమానులకు నిర్బంధములు విధింపక తప్పదాయెను. ఆ నిర్బంధము లెట్టివో అవి ఎంతవఱకు ప్రయోజనకరములో చర్చించుట ప్రస్తుతము మనపనికాదు. కాని అర్థశాస్త్రమునకు విధినిర్దేశములు రెండును ముఖ్యపద్ధతులే యని నిరూపించుటయే మనపని.

అర్థశాస్త్రము చేయదగిన విధు లెట్టివి? అను విషయమును విచారింపవలసియున్నది. వివాహమును చేసికొను మని కామశాస్త్రము విధింప నవసరము లేదు. అటులనే ధనము సంపాదింపు మని అర్థశాస్త్రము విధింపవలసిన పని లేదు. కాని మన దేశస్థులకు ధనము సంపాదింపు మని గూడ బోధింపవలసియున్న దని రామలింగారెడ్డి గారు విచారపడుచున్నారు. హిందూదేశస్థులకు తృష్ణ లేదనియు, అర్థము నీషణత్రయములలోఁ జేర్చి దూషించి రనియును దైవ మిచ్చినదానితో సంతృప్తిఁ జెంది యూరకుండు మని రనియును, ఇట్టి 'బూతు' సిద్ధాంతములే ప్రస్తుతముమనదేశపు దారిద్ర్యము

నకు కారణభూతము లనియును రెడ్డిగారు నీతులు వ్రాసిరి. రెడ్డిగారు 'బూతులు' వ్రాయుట మా కిష్టమే గాని, కొన్ని విషయములు మాత్రము వారి దివ్య చిత్తమునకు తేవలసియున్నవి.

ఆర్యులు అర్థము నీషణాత్రయములోఁ జేర్చి యద్దాని నిందించుట వాస్తవము. కాని, అర్థదూషణమున కవసరమేమివచ్చె? జనులకు సహజముగ నర్థమందభిలాష మిక్కుటమగుటఁ జేసియే! జనులందఱును తృష్ణాపూరితు లగుటఁ జేసియే తృష్ణవలదని బోధింపవలసి వచ్చెను. చోరులు, హంతకులు కలరు గావుననే చోరత్వము, హననము పాపమని నేరమని చెప్పవలసివచ్చెను. చోరత్వమే లేనిచో, నయ్యది పాపమని చెప్ప నవసరమేమి కలుగును? కావున మనవారికి లేనిది తృష్ణకాదు. తృష్ణారాహిత్యము. పోనీ- మనవారికి తృష్ణ లేదనియే యంగీకరింతము. తృష్ణ కలిగినంత మాత్రమున మనము భాగ్యవంతుల మగుదుమా? తృష్ణవలన విత్తము చేకూరునా? మనము చేయు ప్రయత్నము లన్నియు కొనసాగుచున్నవా? ఎందఱు గొప్ప షావుకారులు, ఎంతటి జాగ్రత్త వహించినను, దివాలా లెత్తుటలేదు. మన యదృష్టమునకు కర్తలము మనమే యగుదుమా? అగుదుమనుకొందము. పౌరుషమువలన తప్పక విత్తము చేకూరు ననియే తలంతము. అట్టి విత్తమువలన నేమి ప్రయోజనము విత్తమెంత యున్నను, ఆశాపిశాచగ్రస్తున కానంద మెక్కడనుండి వచ్చును? ఆనందముకంటె విత్తమునకు పరమప్రయోజన మేమి? విత్తమువలన ప్రాప్తవ్య మానంద మగుటను, అయ్యానందము మానసిక మగుటను, తృష్ణ గలయంతవట్టు సౌఖ్యము లేదు. భాగ్యము లేదు. 'మనసి చ పరితుష్టః కోఽర్థవాన్ కో దరిద్రః' అని యభియుక్తు లందురు. కావున ఎల్లవిధములను తృష్ణ గర్హ్యము. తృష్ణాదూషణమును చేసినంత మాత్రమున ధనమును దూషించినట్లు గాదు. ధనము వలదని ఎవ రనగలరు? ధనము లేకుండ ప్రాపంచిక వ్యవహారము లెవ్వియును ఒక్క నిముసమైన జరుగఁజాలవు. మనకే మేల? భగవంతుఁడైన విష్ణుమూర్తికే లక్ష్మి లేకుండ జగద్రక్షణము సాధ్యమైనదిగాదు. అర్థము సర్వపురుషార్థసాధక మని యిదివఱకే జెప్పియుంటిమి. కావునఁ బ్రతి మనుష్యుఁడును ధనార్జనమును తప్పక చేయవలయును. అందునను ప్రస్తుతకాలమున ధనమునకు గల యావశ్యకత మును పెన్నఁడు నెఱుంగము. సోమరిపోతుల కిది కాలము కాదు. మనదేశమున నింకను బిచ్చమైన దొరకుచున్నది గాని, పశ్చిమదేశముల నదియును దొఱకదు. అచ్చట బిచ్చ మెత్తుట నేరమని తలంతురు. సోమరులను బలవంతపెట్టి, పనిచేయించి ప్రభుత్వమువారు వాండ్రకు కూలి నిత్తురు. ఈపద్ధతి మంచిదో చెడ్డదో విచారింప నిది తావుగాదు. విషయ మేమనఁగా- ప్రతి మనుజుఁడును చెమట నోడ్చి కృషిసల్పి న్యాయ్యముగ, తనకు రావలసిన వేతనముపై జీవింపవలయునే గాని, సోమరిపోతులకు సత్రములు వేయు వెఱ్ఱి మహారాజు లీకాలమున లేరు. ఎవఁడైన ధార్మికుఁడు, చనిపోవునప్పుడు అన్నసత్రమునకై కొంత ధనమును వదలిపోయినను, ధర్మకర్త లాధనముతో నే పాఠశాలలనో నెలకొల్పుచున్నారు గాని, అన్నసత్రములు మాత్రము పెట్టుటలేదు. అవిభక్తకుటుంబముల (Joint Family) సంఖ్య నానాటికి తగ్గుచున్నది. కుటుంబములో నొక్కప్రయోజకు డుండి సంపాదించుచున్న నప్రయోజకు లనేకులు వానియింటఁబడి తినుటకు అవకాశములు తగ్గుచున్నవి. కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడును ఈకాలమునఁ దప్పక ధనమును సంపాదింపక తప్పదు. పైచర్చవలన నర్థశాస్త్రము జనుల కుద్బోధింపవలసిన విషయ మేమో సూచింపఁబడుచున్నది. ధనార్జన మవశ్యము చేయఁదగినదే కాని ధర్మకామమోక్షములకు మాత్రము విరోధము లేకుండ చేయవలయును. పురుషార్థముల నన్నింటిని సమదృష్టితో భావించి వానికిఁ బరస్పరవైరుధ్యమును కల్గింపకుండ ఎప్పు డెయ్యది యుచితమో అప్పుడు అద్దానిని యాచరించుటయే యుత్తమని లక్షణము. పురుషార్థముల నాల్గువిధములుగఁ జేర్కొనుటలో నభిప్రాయము ఏకమై యుండు మనుష్యప్రకృతి యీ నాల్గువిధములఁ బ్రవర్తించు నని గాని ఎవ రిష్టము వచ్చినది వా రాచరింపవచ్చు నని గాదు. కావుననే ఏ యొకటి రెండు పురుషార్థములనో స్వీకరించి తక్కినవి త్యజించువారు స్వభావవిరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించుచు ఆత్మద్రోహపాతకము పా లగుచున్నారని గ్రహింపదగును. పురుషార్థములు వేదాంతులు సృష్టించిన నామమాత్రములు కావు. వ్యావహారిక ప్రపంచమందు ప్రవర్తించు జీవునకై స్వభావసిద్ధముగ నేర్పడిన రాజమార్గములు ఈ నాల్గు మార్గములందును సమానముగఁ బ్రవర్తించినఁ గాని ప్రపంచానుభవము సంపూర్ణము కానేరదు. అనుభవము పూర్తిగ నైన

గాని మోక్షప్రాప్తి లేదు. పురుషార్థచతుష్టయమును సమన్వయము చేయవలసిన యవసర మేమో మఱి కొంత విమర్శింతము. నాల్గుపురుషార్థములును కామము యొక్క వికారములే. ఏల యనగా- కామము ధర్మకామము మోక్షకామము అని ఇట్లు ఎది యైనఁ గావచ్చును. కావున మనుష్యప్రకృతికి ముఖ్యలక్షణము కామము. ఇయ్యది సకలసంకల్పములకు పుట్టినిల్లయిన మనస్సువలనఁ బుట్టుచున్నది. కావున మనస్సు గల అంతవట్టును తజ్జన్యమగు కామము గలదు. అది లేనప్పుడు కామము లేదు. నిదురబోవునప్పుడు మనస్సు జ్ఞానేంద్రియములద్వారా బాహ్యప్రపంచముపైఁ బ్రసరింపకుంటచే బాహ్యస్ఫూర్తి లేదు. కామమును నశించుచున్నది. సమాధియం దాత్మమనస్సులకు అవిచ్ఛిన్నమగు మైత్రి - అథవా సంయోగము సిద్ధించినప్పుడును ఇదియే స్థితియుండును. మనస్సు బాహ్యాముఖమైనఁ గామము. అంతర్ముఖమైన నిష్కామము. కాన రాగవిరాగములకు రెండిటికిని కారణము మనస్సుతప్ప వేరొండు గాదు.

మనుష్యునకు రాగ మెంతయో విరాగము నంతియు. వినినంతమాత్రమున దీనియాథార్థ్యము కొందఱకు తట్టకపోవచ్చును. ఇటు చూడుడు. ఆఁకలిగొన్నవానికి అన్నము మిక్కిలి హితకరముగ నుండును. ఆకలి తీరిన తరువాత ఆయన్నమే మిగుల నసహ్యమై తోఁచును. అన్నము మనకు హితమా? అహితమా? రెండును. అవస్థాభేదముచేత నొకప్పుడు హితమై, వేరొకప్పు డహితమగును. అదియుం గాక ప్రతివస్తువును, కొంత పరిమితి వఱకు వాంఛనీయమై యాపైన ననిష్ట మగును. ఒక యుదాహరణమును చూడుడు. తెల్లచీరలపై నొకయింటికి నిండువేడ్క కల దనుకొందము. ఎంత వేడ్కయున్నను, బహుశః రెండుమూఁడు చీరలకంటె నెక్కువ కట్టదు. ఏలయన నంతటితో వానిపై గల మురిపెము తీరును. అటుపైని నల్లకోకలనో-ఎఱ్ఱకోకలనో-యాశించునే గాని, తెల్లవానిని గోరదు. కోరఁదగిన వస్తువులు ప్రపంచమందు మిగుల కొద్దిగ నున్నచో నచిరకాలమున మనుష్యు లందఱును నిష్కాము లగుదురు. ఈశ్వర మహిమమువలన వాంఛలును వాంఛనీయములును అనంతములై యున్నవి. మనుష్యవాంఛలు రావణాసురుని తలలవంటివి. ఒకదానిని ద్రుంచివైచిన దానిస్థానమున వేరొండు ఉద్భవించును. కాని వాంఛల కన్నిఁటికిని ఒక్క సామాన్యలక్షణము కలదు. అది యెద్ది యనఁ గొంత యనుభవమైన పిదపఁ బ్రతివాంఛయు వెక్కసమై తోఁచును. కొన్ని మిగుల శీఘ్రముగ వెక్కసములై పోవును. మఱికొన్నిఁటిపైని చాలకాలమునకు గాని విరక్తి జనింపదు. ఎంత కల్గినను వెక్కసము కానట్లు కనుపడునది ధనము. ధనము పై విరక్తి ఎప్పటికో ఎవరికో కాని జనింపదు. కాని ఎప్పటికైననేమి ధనాశకుఁగూడ అంతము కలదు.

ప్రత్యేకముగా వాంఛలు వెక్కసములై యడఁగినటులనే నిఖిలప్రపంచముమీఁదను విరక్తి జనింపఁ గూడదా? జనింపవచ్చును. తప్పక ప్రపంచముపై రోత పుట్టును. కాని యది సామాన్యము కాదు. తత్త్వదర్శనమువలనఁగాని ప్రపంచవాసన నశింపదు. తత్త్వదర్శన మన నేమి? వాంఛితము లనేకము లయ్యు, వాని సిద్ధివలన గలుగు ఫలము ఏక మగు నానంద మనియు నయ్యది ఐహికసుఖములందు 'మీసాలపైఁ దేనియవంటిదై' క్షణభంగురమై యుండు ననియుఁ దెలియుటయే! ఈ పరమరహస్య మెఱింగినప్పు డారాటము మానును. తృష్ణాతిరోధాన మగును. అఖండ మగు నానందమును పొందుటకు మార్గములు గానఁబడును. అట్టియెడ మనుజుఁడు ప్రహ్లాదునివలె వస్తువాంఛ నొందడు. వానికి శమదమాది సంపత్తి గలిగి జీవితపరమార్థము సిద్ధించును.

కాన మనుష్యునకు రాగ మెంతయో విరాగము నంతియు. ఈరహస్య మెఱింగి యర్థశాస్త్ర మేమి బోధింపవలయును? వాంఛలను వృద్ధి పొందించినఁ గాని నాగరకత వృద్ధి కాదని పాశ్చాత్యులు బోధింపుచున్నారు. వారివాదము కొంతవఱకు సమంజసమే! ఏల యనఁగా- ఆకలి కన్నము, దాహమునకు నీరు, చలికి బట్ట, ఎండకు నీడ, ఇఁతకంటె వాంఛలు లేకున్నచోఁ బశుపక్ష్యాదులకును మనుష్యులకును భేదమే లేదు, వాంఛలు వృద్ధికానిచో ఇప్పుడుగూడ శిలాయుగమునాటి యాటవికులవలె గుహాలలో నివసించుచు, పచ్చిమాంసమును తినుచుఁ జర్మములను గప్పుకొని మహారణ్యములలో మన మందఱము తిరుగుచుండెడివారము.

ఈ కారణము నాధారము చేసికొని అర్థశాస్త్రజ్ఞులు మనదేశమందు, భిక్షాశనులై యోగాభ్యాసతత్పరులై తిరుగువారిని లోకమున కనర్థదాయకు లని నిందించుచున్నారు. వీ రందఱు లోకమందుండి యర్థాన్వేషణమును చేయుచున్నచో, దేశము మఱింత బాగుపడు

నని వారి యభిప్రాయము. కాని యిది అత్మతత్వము నెఱుం
గని యార్థికులు చెప్పదగినమాట. ఏలయన సన్న్యా
సులు అనాగరకులైన ఆటవికులవంటివారు కారు. ఆట
వికులు ప్రపంచములో ననుభవించుట కేమున్నదో
తెలియక, అరణ్యములలో నుందురు సన్న్యాసులు ప్రపం
చము నిస్సార మని అనుభవమునఁ దెలిసికొని యర
ణ్యములకు పోదురు. పుట్టనివానికిని చచ్చినవానికిని
అభావము సామాన్యలక్షణమే యయ్యును, భేద మెట్లు
గలదో అట్లే ఆటవికునకును సన్న్యాసికిని భేదము
కలదు. ప్రాగభావమునకును ప్రధ్వంసాభావమునకును
ఎంతభేదము కలదో, అనాగరకునకును సన్న్యాసికిని
అంతభేదము కలదు. అదియునుగాక, సన్న్యాసియైన
వాఁడు మొదటి మూఁడుపురుషార్థము లందును సంఘ
మందుండి ధనమును సంపాదించి సంఘసేవఁ జేసియు
న్నాడు. అటుపైని 55 సంవత్సరములకు పైన ఉద్యోగ
మును చాలించి యుపకారవేతనమును పుచ్చుకొన్న
ట్లాతఁడు సన్న్యసించిన మన మేల యతనిని నిందింపవలె
ను? ఆతఁడు కోరిన యుపకారవేతనము పూటకు పిడి
కెడు బిచ్చమే కదా! ముదుసలియుద్యోగియులు 'పిం
ఛను' పుచ్చుకొన కున్న యువకులు ఆస్థానమునకు రా
వీలుకానట్లు కొందఱు సన్న్యసించి బయటకు తొలఁగ
కున్నచో యువకులకు అవకాశము లెక్కడనుండి
వచ్చును? కావున సన్న్యాసివలన దేశమునకు
రాఁబోవు నుపద్రవ మేమియును లేదు. వారి కిచ్చు
బిచ్చమువలన దేశమునకు దారిద్ర్యము రాదు. వారు
సంపాదింపకుండుటవలన యువకులకు మఱింత సావకా
శములు గల్గునే గాని వేఱొండు గాదు. ఇంతకంటెను
విపులముగ నీవిషయమును చర్చించుట కిది తావుగాదు.

ఇంకను వాంఛలను వృద్ధిచేసినఁగాని నాగరకత
గల్గదను మూలసూత్రమును పరికింతము. అది యెం
తవఱకు సత్యమో ఇదివఱకు తెలిపియుంటిని. నిష్కా
ములమాట చెప్పినప్పుడు సూత్రమునఁ గల యాభాస
యును సూచింపబడియెను. వాంఛలను వృద్ధినొందించుట
న్యాయమే గాని ధర్మార్థకామమోక్షము లను మార్గ
ములందే వానిని ప్రసరింపఁజేయవలయును. పురుషార్థ
ములు రైలు పట్టాలవంటివి పట్టాలనుండి తొలగిన
రైలు నష్టమగును. అటులనే పురుషార్థముల నతిక్ర
మించిన మనుజుఁడును. కాన పాశ్చాత్త్యుల ఆర్థికసూత్ర
మును మన మీతీరున నవరింపవలయును. కొన్ని
యుదాహరణములను చూపినచోఁ పైని జెప్పిన సవరణ
ఆవశ్యకత బాగుగఁ దెలియగలదు.

మనదేశములో నవిభక్తకుటుంబము లీనాటివ
ఱకు నిలచియే యున్నవి. పశ్చిమదేశమందు సంసారమ
నఁగా:- భార్య భర్త. ఉన్నచో వారి సంతానము. ఇంతి
యే మన సంసారములు. వీరితో సరిపోవు. అవివాహితు
లగు తమ్ములు, చెల్లెండ్రు, వితంతువు లగు తోఁబుట్టు
వులు, పినతల్లులు, మేనత్తలు, ఇంక నెందఱో యుందురు.
ఇట్టి సంసారములను చూచి పాశ్చాత్యార్థికు లే మను
చున్నారో వింటిరా? అవిభక్తకుటుంబములలో చాల
మందికి స్వయంకృషి లేకయే జీవితము గడచుటచే
నుత్సాహశక్తి తగ్గిపోవుచున్నది. సోమరితనము బలియు
చున్నది. మఱియును సంపాదకుఁడైనవాఁడు సంసార
భారముచే గ్రుంగిపోయి ధనార్జనమందు నూతనమార్గ
ములఁ ద్రొక్క సాహసింపఁడు. ఒకఁడు సంపాదించు ధన
మనేకమందికై వెచ్చింపబడుటచే విశేషధనము కూడఁ
బెట్టుటకు వీలు లేదు. అందుచే మూలధనము (Capital)
వృద్ధియగుటకు అవకాశము లభింపదు. కావున నవి
భక్తకుటుంబము లనర్థకము లని వాదించుచున్నారు.
ఈవాదము ధనమే పరమార్థ మని యెంచువారికి సమం
జసమై తోఁచవచ్చును. గాని, కుటుంబశ్రద్ధార్థము నెఱిగి
బంధువుల ప్రేమించు వారికి రుచింపదు. ఇట్టి కుటుంబ
ములే లేనిచోఁ కన్ను దెరువని పసిపాపలు, కదలలేని
వృద్ధులు, దిక్కులేని వితంతువులు, వీరంద రేమి కావ
లయును? పశ్చిమదేశములందు వలె ముసలివాండ్రను
ప్రభుత్వమువారు పోషించుట ఇంతకంటె సులభమా?
సౌఖ్యమా? మగవాండ్రతోఁబాటు అసహాయు లగు
స్త్రీలుగూడ జీవనోపాధికై ప్రపంచమున నల్లాడుచున్న
నైతికప్రవర్తనము సాధ్య మగునా? సంపాదించుకొన
గలిగినఁ దినుము. లేకున్న పస్తు పరుండుము. అని జాతి
వారన్నట్లు అక్కటికముగల ఆర్యుఁ డెవడైన తన చిన్న
తమ్ముని, ముసలితండ్రిని, తలచెడిన తోఁబుట్టువు ననఁ
గలఁడా?

మఱియొక యుదాహరణమును చూడుడు. పశ్చి
మదేశములందు స్త్రీపురుషులకు వివాహముపై వాంఛ
తగ్గుచున్నది. దీనికిఁ గారణ మేమన- వివాహమువలన జన
సంఖ్య మితిమీఱి దేశము దరిద్రస్థితిలోనికి వచ్చు నని
కొందఱు ఆర్థికులు చెప్పుటచే దేశాభ్యుదయముకొఱ
కవివాహితులై ధనము సంపాదింపవలయు ననుకొనిరి.

ధనముకొఱకై సర్వసంగపరిత్యాగమును చేసికొనుటకు సిద్ధపడువారికి సూత్రము మిక్కిలి విహితమై తోఁచవచ్చును. ఏలయనఁగా వివాహము లేకున్న సంసారపు టీతిబాధ లేమియును గల్గవు. బిడ్డలను పోషింప నవసరము లేదు. ఎవరంతట వారు సంపాదించుకొని స్వచ్ఛందవిహారము చేయవచ్చును. ఇట్టి యుద్దేశములు శ్లాఘ్యము లనియు, మనదేశస్థుల కివి లేకుంట శోచ్యమనియును యదునాథసర్కారు మున్నగు నార్థికపండితులు వ్రాసియున్నారు. పై నుదాహరించిన యుద్దేశ్యము లెంతవఱ కవలంబింపదగినవో యూహింతము. అమితముగ జనసంఖ్య వృద్ధియైనచో తినుబండారములు సరిపోక దారిద్ర్యము వృద్ధి కావచ్చును. ఐనను జనసంఖ్య వృద్ధికాకుండ మాన్పుటకు వివాహమును మానుమని బోధింపవలయునా? వివాహముల మానుచున్న పాశ్చాత్య దేశములం దెట్టి దురాచారములు ప్రబలుచున్నవో చూచితిరా? గృహస్థధర్మమం దుండియు గర్భోత్పత్తి కాకుండ మాన్పువారు, భ్రూణశిశుహత్యాదుల కొడిగట్టువారు, అవివాహితులై యుండి కామమును జయింప నుపాయాంతరముల నారయుచున్నారు. ఇట్టి దుర్నీతిపరు లందఱును బలియుచున్నారు. ఒకానొక తుచ్ఛమార్గమువలన జితేంద్రియత్వము కల్గునని మనదేశమం దీమధ్య కొందఱు నవీనవేదాంతులు తలంచినట్లు - వీరును అట్టిమార్గమువలననే ఐశ్వర్యము సిద్ధించు నని యపోహ నొందుచున్నారు. కాని యట్టితుచ్ఛపుఁ బనులవలన వారికి జితేంద్రియత్వమును లేదు. వీరికైశ్వర్యమును లేదు.

మఱియు నీ స్థితిగతులవలన ఫ్రాంసు మున్నగు దేశములలో జనసంఖ్య తగ్గ జొచ్చినది. మూలిగెడి నక్కమీఁద తాటిపండు పడినట్లు, మొన్నటి ఘోరసంగ్రామము సంభవించెను. ఈ యుద్ధమందు లక్షలకొలఁది జనులు నిహతులైరి. మిగిలినవారైనను వివాహము చేసికొని ప్రజాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడకున్న దేశము లెట్లు బాగుపడగలవు? అనుకొని ఒక యుక్తిని పన్నిరి. ఏమిటది? బిడ్డలగన్నవారికి బహుమానములు! బ్రహ్మచారులకు పన్ను. ఇంతటితో నాగక కొందఱు బుద్ధిమంతులు వివాహమును నియమమును తీసివైచినచో జనసంఖ్య అచిరకాలమున వృద్ధికాగల దని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆహా! నాగరకత! ఎట్టివిపరీతములను పుట్టించుచున్నది!!

ఇట్టి దురవస్థలను మనదేశమం దెం నివారింపదగునో చూతము. జనసంఖ్య వృద్ధియగు నను భయమున్నచో, ధర్మశాస్త్రములందు విధించినట్లమవస ఏకాదశి మున్నగు నిషిద్ధదినములను వర్జించి నియమానుసారముగ భార్యలయందు సంచరింపవలదా? ఆశ్రమ నియమములను పాటించి, బ్రహ్మచర్యమున, గురుకులవాసము చేసి, గార్హస్థ్యమున సంఘమర్యాదలననుసరించి ధర్మపత్నివలన తార్తీయపురుషార్థమునఁ బ్రవర్తించుచుచు, వానప్రస్థుడై మునివృత్తి నవలంబించి, సన్న్యాసియై కామములం దెగఁగోసి యోగముచే దేహమును చాలింపవలదా? ఇట్లు నియమానుసారముగఁ బ్రవర్తింపుచున్నచో ప్రజాసంఖ్య మితిమీరునా? క్షీణించు నను భయమును లేదు. మన మెన్నఁడును బ్రహ్మచారికి పన్నులను విధింపవలసిన పనియు లేదు. 'అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి' అని ఏనా డెవఁడు వచించెనో అది నేటికిని చెల్లివచ్చుచున్నది. బ్రహ్మచారులకును, కళత్రమును గోలుపోయినవారికిని, మనదేశమందు కర్మ కధికారము లేదు. సభయందు పూజ్యత లేదు. అందుచే ప్రతిమనుజుఁడును తప్పక వివాహమును చేసికొనును. కన్యాదానము దానము లన్నిఁటిలోనికి నగ్రగణ్య మని మనవారి నమ్మకము. అవివాహితులకు వివాహము చేయించిన విశేషఫలము కల దని ఆర్యులు వచింతురు. అదియును గాక, వివాహముయొక్క అవసరానవసరములు తుచ్ఛ మగు నార్థికబుద్ధితో పరికింపరాదు.

సీ. అఖిలదుఃఖరోగార్తున కౌషధంబు
గురుచిరంబుగ భార్యయ చూడె యెందు
ఒవర భార్యాసమేతుఁడై యున్నవాని
కెంత యాపదలయ్యును పెరుఁగఁ బనవు. (నలచరిత్ర)

పరమ పతివ్రతయగు నరుంధతీదేవిని 'వశిష్ఠస్య తపోమయం జ్యోతి' రని ప్రశంసించియున్నారు. ఇందలి భావమేమో పాఠకు లూహించుకొందురు గాక.

కేవల ధనాశవలన నెట్టి విపరీతములు పుట్టునో నిరూపించుట కిట్టి యుదాహరణముల నెన్నిఁటినో చూపింపవచ్చును. కాని ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవిషయమిది. సదసద్వివేకరహిత మగు కామమువలన వ్యష్టిసమష్టుల కిరువురకును దుఃఖమేకాని సౌఖ్యము లేదు. కామమువలన ద్వైతభ్రాంతి వృద్ధి యగును. ఈ భ్రాంతి దుఃఖమునకు మూలకారణము. "ద్వితీయాద్వై భయం భవతి, యని శ్రుతివాక్యము. కాన నద్వైతానుసంధామునకు విరోధము లగు వాంఛలను వృద్ధి చేయవ

దని అర్థికశాస్త్రజ్ఞులు బోధించి తీరవలయును. యథార్థమన్ని శాస్త్రములకు నందఱు మనుజులకు నన్ని దేశములకు కాలములకు ఒకేరూపమున ప్రకాశించుచుండునే గాని వేదాంతశాస్త్రరీతిగ నిజమైన విషయము అర్థశాస్త్రబుద్ధ్యా అబద్ధము కానేరదు.

కావున నర్థశాస్త్ర మంతయుఁ బైన నిరూపింపబడిన మూలసూత్రముపై నాధారపడి యుండవలయును. ఆ పునాదిపై నిలువబడకున్న నయ్యది యనర్థశాస్త్ర మగును గాని యర్థశాస్త్రము కానేరదు. అదియును గాక మన మర్థశాస్త్రము వ్రాయునప్పుడు ఒక్క మనుష్యప్రకృతినే గాక సమస్తశాస్త్రములను దానితో సమన్వయము చేసికొనుచుండవలయును. ఏలయనఁ బ్రపంచ మంతయు విరాట్పురుషుని స్వరూపము. అందు గల స్థావరజంగమము లన్నియు, పరస్పరసంబంధములు గలవై జగత్పాలకుని సంకల్పమును నెఱవేర్చుచుండును. మన మజ్ఞానమువలన నపోహపడుదుము గాని జగత్తునందు నిరర్థక మగు వస్తు వొక్కఁడును లేదు. పాము అపాయకర మగు జంతు వయ్యును, దాని గరళ మౌషధమునకు పనికివచ్చుచున్నది. పెద్దపులి క్రూరజంతు వయ్యును, పులిచేరువలన లోకమున కుపకారము గలుగుచున్నది. ఇటులనే స్థూలదృష్టికి నిరుపయోగములై కనుపట్టు ననేకములు ఉపయుక్తము లగుచున్నవి.

అఖండమై అనంతమై యనితర సాధారణ ప్రభావముగలదైన ఏక మగు జ్ఞానమును, తెలియుమిచేతను, చేతగామిచేతను ముక్క లుముక్కలుగ నఱికి - ఇది వేదాంతము, ఇది రసశాస్త్రము ఇది జంతుశాస్త్రమియ్యది యర్థశాస్త్రము అని పరస్పర విరుద్ధము లగు శాస్త్రముల నల్లకి జగత్తత్వము నెఱింగి సర్వసమన్వయమును చేయువలయును. ఇట్టి సర్వసమన్వయ జ్ఞానము లేకున్న నెట్టి యిక్కట్లు సంభవించునో చూడుడు. ఒకటి రెండు ఉదాహరణములు:—

పశ్చిమదేశములలో పక్షుల రెక్కలను టోపీలపై పెట్టుకొనుట అంద మని తలంతురు. కాన టోపీల చేయువారు పక్షులను చంప మొదలిడిరి. ఇట్లు కొంత కాలము గడచినపిదప జర్మనీదేశములో పైరు లన్నియు కీటకములవలన నాశన మగుట మొదలిడెను. అటుపై వ్యవసాయశాస్త్ర పండితు లందఱును కలసి పైరులు చెడుటకు కారణ మేమి? యని విచారించి కీటకముల దినుచుండు పక్షు లన్నియు నశించుటవలన కీటకములు ప్రబలుచున్న వని కనుగొనిరి. ఇప్పు డేమి చేయవలయును. కీటకములజంపుటకు క్రొత్తమార్గము కనుగొందురా? ప్రకృతిసిద్ధముగ కీటకముల జంపు పిట్టలను రూపుమాపి పైని పురుగులజంపుటకు మార్గాంతరముల నారయుట మేలా? పక్షులను జంపకుంట మేలా? సహజమగు దంతములను కొనుపాఁ డెవఁడైన నున్నచో నూడగొట్టి యమ్ముకొని కృత్రిమ దంతములఁ కట్టించుట మేలా? సహజదంతముల నిలువబెట్టుకొనుట మేలా?

ఇప్పుడు ప్రపంచ మంతటను, నేలబొగ్గు, వెండి, బంగారు ఇనుము మున్నగు ఖనిజములను విశేషముగ పైకి తీసి పారిశ్రామికాభివృద్ధికి సావకాశము కలిగించుచున్నారు. కాని భూమిలోపలికి త్రిప్పుకొని పోయి యచ్చటనుండు పదార్థముల నన్నిఁటిని బయటకు లాగివేయుట వలన వసుమతి వంధ్య యగుచున్నది. ఎరువువేసి పంటలు వృద్ధిచేసినను పండిన వస్తువులలో పూర్వపుబలము గానిసారముగాని లేదు.

ఈమధ్య కృత్రిమపు రంగులను తయారుచేయు పద్ధతిని కనుగొనిరి. ఈ పరిశ్రమవలన జర్మనీదేశము చాల లాభమును పొందినది. జర్మనీవారు యుద్ధమునకు పూర్వము కృత్రిమపు నీలిమందును తయారుచేయుచుండెడువారు. జర్మనీనీలిమందు రాగానే మనదేశములో నీలిమందువ్యవసాయ మడుగంటినది. సహజ మగు నీలిమందు రంగునకే గాక ఔషధమునకుగూడ పనికివచ్చును. కృత్రిమపు నీలి కట్టి గుణములు లేవు, అదియునుఁ గాక సహజ మగు రంగులు నిలచినట్లు కృత్రిమవర్ణములు నిలువ వనియు, వానిలోనుండు సౌమ్యము వీనిలో లేదనియు, రంగుపనివాండ్రు మొఱ లిడుచున్నారు. రంగుపనిలో నాజూకుతనమును నిలువబెట్టుకొనుట మేలా? ధనముకై కృత్రిమవర్ణములను తయారుచేయుట మేలా?

మఱబియ్యము తెల్లగ మల్లెపూలవలె నున్నవని మనమందఱము సంతసించుచున్నను వానివలన సంజువ్యాధి ప్రబలుచున్న దని వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. మన మిప్పుడు మఱబియ్యమును మానివేసినచో మన బియ్యపు ఫాక్టరీ లన్నియు దివాలాతీయవలసి వచ్చును. దంపుడుబియ్యములో నున్న రుచి బలము మఱబియ్యములో లేవని మన మందఱ మెఱుంగుదుము. కాననిప్పు డేమి చేయవలయును? కొందఱకు ధనము కూడుటకై బియ్యపుమఱల పెట్టవలయునా? అందఱు నారోగ్య

ముగ నుండుటకై దంపుడుబియ్యమును తినవలయునా? పాఠకులు నిర్ణయించుకొందురుగాక.

ఇట్లు ధనాశచే ననేకములఁ దెగనాడుచున్నాము. గ్రామఫోను హార్మోనియముల పైఁబడి బాగలేక నాద బ్రహ్మయవతారము చాలింపవలసెను. నారదుఁడు భూలోకమునకు రామానినాడు. మురికినీళ్లనుండి కిరసనాయిలునుండి, సారాలనుండి తయారుచేయు నాటోదిల్బహార్ మున్నగు సెంటువాసనలవలన- కస్తూరి పునుగు, జవ్వాజి, అత్తరులు, మున్నగు- సుగంధద్రవ్యము లడుగంటుచున్నవి. మఱబట్టల వేగమునకు చౌకదనమునకు ఆగలేక డక్కా మజిలిన్లు, సరిగచీరలు, బనారసుపంచెలు, నేతమగ్గము లన్నియు మ్రగ్గిపోవుచున్నవి.

గిల్టునగలు ప్రబలుచున్నను, వెండిబంగారులపై మనస్త్రీలకు మమకారము వదలలేదు. కాని మనయార్థికు లందఱును, బంగారునగల ధరించుట నాగరకలక్షణమనియు, నిరర్థకముగ కొంతసొమ్ము నగలపై వ్యయము చేయుటకంటె బ్యాంకులలో వడ్డీకి వేసిరో జాయింటుస్టాక్ కంపెనీల వాటాలను కొనిరో వినియోగించిన యెడల తమకును దేశమునకును లాభకరమనియును, వచింపుచున్నారు. నిజమే! కాని, అలంకారము సహజమగు సౌందర్యమునకు వన్నెబెట్టుననియు, ముత్తైదువుల కలంకారములు సౌభాగ్యలక్షణము లనియు మనవారి వెఱ్ఱి నమ్మకము. నగ లన్నియు నమ్మి సొమ్ముచేసికొనకున్న నింతలో దేశమునకు దారిద్ర్యము రాదు. ఎవరి రాబడికి తగినట్లు వారు నగల నమర్చుకొనుటవలన విశేష నష్టము లేదు. అట్లు కాకుండ అలంకారరహితలై నల్లపూసలోనికి తెల్లపూస లేకుండ, త్రెంపిపోసిన చెవి పెవలెనున్న గృహిణులను జూచుకొన్నచో హిందువులం దెఱు నొక్కనాడే సన్న్యసింతురు. గిల్టునగల ధరింపవచ్చును గదా యందురేమో? సువర్ణమందు కొన్ని విలక్షణములైన లక్షణములు కలవని చెప్పుదురు. స్వర్ణము క్రిమినాశక మని పెద్దలు చెప్పుదురు. జాతివారికీ విషయము తెలియక పోయినంతమాత్రమున తప్పుగా బోదు. స్వర్గతత్త్వ నిర్ణయమందే వారికిని మనకును భేదము కలదు. బంగారము లోహవిశేష మని వారి నమ్మకము. బంగారము తేజోరూప మని మనవారిసిద్ధాంతము. ఇటులే రత్నములందు గూడ శుభప్రదములగు లక్షణములు కలవందురు. వాని నన్నిఁటి చర్చించుట కిది తావుగాదు,

ఇటులే సర్వ శాస్త్రసమన్వయజ్ఞానము లేనందువలన నీనేకదోషము లుద్భవిల్లును. కావున శాస్త్రము వ్రాయునప్పుడు నాల్గుపుమార్థములను, నవరసములను మనుష్యునందును, ఆమనుష్య తత్త్వమును తక్కిన స్థావరజంగమ తత్త్వములందును, సమన్వయించి సర్వజ్ఞతతోఁ గడగవలయునుగాని భేదదృష్టితోఁ బ్రయత్నించిన మిథ్యాజ్ఞానము తప్ప వేరొండు సిద్ధింపదు.

ఇంతవఱకును, అర్థశాస్త్రమందు ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన మూలసూత్రములను వివర్శించియుంటిమి. ఈసూత్రములను తచ్ఛాస్త్రమం దంతర్భాగములగు (1) అర్థోత్పత్తి (Prodnchin) (2) విభజనము (Dislubrurrin) (3) వినిమయము (Exchange) (4) అనుభూతి (Connumpliar) వీనియం దెట్లు సమన్వయింపవలయునో వ్రాయ నీవ్యాసమునందు తావుచాలదు కాని బుద్ధిమంతు లగు పాఠకులు అర్థశాస్త్రమందాయా భాగములు చదువుచున్నప్పు డీ సూత్రమును మనస్సున నుంచుకొన్నచో, పాశ్చాత్యపండితుల స్ఖాలిత్యములు పొడగట్టఁగలవు. గుణదోషవిచక్షణజేయక పాశ్చాత్య సిద్ధాంతముల గ్రహించుట మనకు శ్రేయస్కరము కాదు ప్రస్తుతవ్యాసము యొక్క యుద్దేశము ఆర్థిక శాస్త్రవిద్యార్థుల కొక నూతనదృక్పథము నొసంగవలయు ననియే గాని వేరొండు గాదు.

సోవియట్టులు

భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులు గారు

రాజ్యాంగ విధానము లనేకవిధములుగా నున్నవి. కొన్నిఁటియందు రాజు నిరంకుశ ప్రభువై యేలుచుండును. మఱికొన్నిఁటియందు రాజు తన యధికారము నంతను ప్రజాప్రతినిధుల సభ వశము చేసి తాను నామమాత్రావశిష్టుఁడై సంఘములో పెద్దగా మాత్రమే గౌరవమును బొందుచుండును. మఱి కొన్ని రాజ్యములందు రాజు లేకయే పరిపాలనావిధాన మంతయుఁ బ్రజాప్రతినిధులతోఁ గూడిన యొకసభలోఁ గాని రెండుసభలలోఁ గాని నిల్చియుండును. మొదటితరగతికి ఉదాహరణము: మొన్నటివఱకుఁ బ్రబలియున్న ప్రభుత్వముగల రష్యా, జర్మనీ, ఆస్ట్రియా దేశములు. రెండవతరగతికి ఉదాహరణములు: ఇంగ్లాండు, ఇటలీ, జపాను దేశములు. మూఁడవతరగతికి: ఫ్రాన్సు, అమెరికాలోని సంయుక్తరాష్ట్రములు, స్విడ్జర్లాండులు. ఇవి మొన్న మొన్నటివఱకు ఏర్పడి ఉన్నటువంటి రాజ్యాంగ విధానములు. కాని యుద్ధము ముగియుటకు కారణము అనండి- లేక, ముగిసిన ఫలిత మనండి, జర్మనీ రుష్యా ఆస్ట్రియా దేశములలో నిరంకుశ ప్రభుత్వము నశించినది. రుష్యా దేశములో నిరంకుశ ప్రభుత్వముపై ప్రజలకు గలిగిన వైమనస్యమే నిరంకుశరాజుయొక్క పతనమునకును, యుద్ధముయొక్క అకస్మికమగు ముగింపునకును కారణములై ప్రజాపరిపాలనాస్వాతంత్ర్యమునకు మార్గము చూపెను. జర్మనీ ఆస్ట్రియా దేశములలో అట్లు కాక, యుద్ధమునందు పరాజితులైన ఈ రెండు దేశముల రాజులును పలాయితులు అయినపిమ్మట ప్రజలు బాధ్యతాయుత్తపరిపాలనమును స్థాపించుకొనిరి. కాని రుష్యాయందు స్థాపింపఁబడినపరిపాలనము పైన వివరింపఁబడిన మూఁడవతరగతి పరిపాలనమువంటిది కాదు. ఆ మూఁడవ పరిపాలనయందు స్వాతంత్ర్య మున్నట్లు కనఁబడినను, సంఘముయొక్క ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమును ధ్వంసము చేయు విధానము లుండుటచే రుష్యనులు దీనిని అవలంబింపలేదు.

పాశ్చాత్యదేశస్థుల సభ్యత యంతయును వర్తకముపై నాధారపడి యున్నది. ఈ వర్తకమును ఎవరియింట వారు చేసికొనక, యావన్మంది ప్రజలు సంఘముగా నేర్పడి ద్రవ్యమును ప్రోవుచేసి, ఫ్యాక్టరీలు ఏర్పఱచి వేలకొలఁది కూలివాండ్రను నియమించి, లాభమును పొందుచున్నారు. ఇట్లు సంఘముల మూలమున వర్తకముచేసి కూలివాండ్రచే యావత్తుపనిని చేయించి సాంఘికులు శ్రమ లేకయే కోటీశ్వరు లగుచుండిరి. కూలివాండ్రందఱు తమ శ్రమవలన తమకు కూలి మాత్రమే లభించుటయును, సాంఘికులు అనాయాసముగా కోటీశ్వరు లగుటయుఁ దెలిసికొని సమ్మెకట్ట నారంభించిరి. ఈ అవబోధము 1878 లో ఇంగ్లాండునందు ప్రారంభమైనది. ఇంతకు పూర్వము యజమాని కూలివానిని వదలిన నేరము లేకుండుటయు, కూలివాఁడు యజమాని సేవను వదలిన వానిపై క్రిమినల్ నిందారోపణయు నుండెడిది. అది మొదలు ఇంతవఱకు కూలీలు సంఘము లేర్పఱచుకొని తమ ప్రతినిధులను పార్లమెంటునకు క్రమవృద్ధిగా ఒకరిని ఇద్దరిని పంపుచు నేఁడు సుమారు 70 మందిని పంపఁగలిగియున్నారు. నేఁడో రేపో వీరు రాజ్యాంగవిధానమునందు మంత్రిపదవులను గూడ, ఇప్పటివలె ఒకరిద్దరు కాక, పూర్ణముగ నలంకరింప గలరు. వీరలనుండియే ప్రధానమంత్రి నియమింపఁబడును. ఆయన తమ సహచరులను, పాలకపువర్గము వారి నుండియే ఏరుకొనును. కాని ఐరోపాయొక్కయు, ఇంగ్లాండుయొక్కయు ఆర్థికసమస్య, ఇట్టిపై పూత పెట్టుటవలన తేలదు. పెట్టుబడిదారులకును పాటకపువర్గము వారికిని గలుగు పోరాటము ఎక్కువ లోఁతైనది. గాఢమైన కారణములును సాంఘికపరిస్థితులును ఈ సమస్యయం దిమిడియుండుటచే సమస్య క్లిష్టముగఁ గన్పించుచున్నది. ఈసమస్యయందున్న సారాంశము లెట్టివి? ఏ వస్తువు నుత్పత్తి చేయవలె నన్నను కుటుంబవ్యక్తి నశించినది. బహుజనము వాటాలు వేసికొనెద మని నటించుచు, ఏ కొలఁదిపాటిజనమో భాగ్యవంతు లయినవారు వాటాల నన్నిటిని తమలో తామే పుచ్చుకొని కంపెనీలను స్థాపించి పని చేయువారిని కేవలము కూలీలనుగ చూచుచు, వారిచే ఒకవస్తువును మొదటనుండి తుది

వఱకు చేయింపక వస్తువుయొక్క వివిధభాగములు వివిధజనుల కిచ్చి యంత్రసామగ్రిచే ప్రతివస్తువును ఉత్పత్తిచేయు విధానమును బలపఱచి యజమానులగు కొలఁదిమంది పనివాండ్ర శ్రమచేఁ గలుగు స్వేదబిందువులపైనను, రక్తబిందువులపైనను నాధారపడియున్న భాగ్యభోగ్యముల నెల్ల ననుభవించుచున్నారు.

ఏ మనుష్యుడును ఏ స్త్రీయు ఏ బిడ్డయు తన కుటుంబములో తన స్వంతపని చేసికొనుటకు అవకాశమును పొందజాలక అందఱును ఒక్క యంత్రజాలమునందు—ఒక్క ఇంద్రజాలమునందు ఒక్క మహేంద్రజాలమునందు చిక్కుకొని ఒక్క మంత్రమునకు లోఁబడియున్నారు. ఏసంసారములోను తల్లితండ్రులును బిడ్డలును కలిసి, మనకుమ్మరులు మనసాలీలు మన నేతగాండ్రు కమ్మగులు విశ్వకర్మలు చాకలులు, రంగులవారు మున్నగు కుటుంబములవలె ఒక్కమనస్సు ఒక్కహృదయముతో - ఒక్కదీక్షతో - పనులను మొదలునుండి తుదివఱకు చేయుటకు అవకాశమును గలిగియుండఁజాల కున్నారు. అంతేకాదు. చంటిబిడ్డలను వదలి, తల్లులు యంత్రశాలలోనికి పనులకు పోవుచుండ, చంటిబిడ్డల నెల్ల నొక్క ప్రదేశమునందుఁ గూడఁబెట్టి గొఱ్ఱెలను కాఁచినట్లు, ఏదాయియో వీరిని జాగ్రత్తగా చూడవలసి వచ్చుచుండ, నిదియే మహాసంస్కరణ మని పాశ్చాత్యులు మురిసిపోవుచున్నారు. ఈ పద్ధతు లన్నియు సంసారములను విచ్ఛిన్నము చేసినవి. యంత్రములకు ప్రజలను దాసులను చేసినవి. ఏకొలఁదిమందికో భాగ్యభోగ్యములు మెండై జనసామాన్యమునకు తిండిలేక వసతిలేక మలమల మాడి పోవుచున్నారు. ఒకప్రక్కన 40 అంతస్తులమేడలో ధనికుఁడు కాఁపురముచేయుచు మురిసిపోవుచుండ, ఆసౌధము ప్రక్కనే 10 కుటుంబములు ఒకచిన్నగదిలో స్థలము లేక, మఱుఁగు లేక, మంచిచెడ్డలు లేక, మఱిగిపోవుచున్నారు. వంటచేసికొనుటకు-సంసారములకు-స్థలమును సావకాశమును లేక, పూటకూళ్ల ఇండ్లనుండి అనేకకుటుంబములు ఆహారమును తెచ్చుకొనుచున్నారు. పట్టణములలోని కార్మికులకు ఇండ్లు లేక, పెనిమిటి ఒకయింటను భార్య మఱొకఇంటను, రాత్రులందు ఇరుగుపొరుగువారి యిండ్లలోను, 4 మాసములు కాలయాపన చేయవలసి వచ్చినది. కళాప్రవీణత యనునది వలయు పరిశ్రమలందు గూడ - అనఁగా తివాచీనేఁతయందు అనుకొనుఁడు—ఆ లతలు ఆపుష్పములు ఆ సౌందర్యము ఎవరి తెలివితేటలవలన వారు ఉత్పత్తిచేసి, అట్టి స్వజనశక్తిచేఁ గలుగు పరమానందమును బొందుటకు బదులుగ, యంత్రముచే సర్వము గావింపఁబడుచుండ - ఒకఁడు ఉన్నిని అందిచ్చువాఁడై, ఒకఁడు చుట్టువాఁడై, ఒకఁడు బొత్తిపెట్టువాఁడై, ఒకరిపనికిని మఱియొకరిపనికిని సంబంధము లేక, ఒకరికిని మఱియొకరికిని పనిలో కలుపుగోలుతనము లేక, ఎవరికి వారే యమునాతీరే అను సామెతప్రకారము జీవనము నలుపుచున్నారు. ఐరోపాఖండమునంతను ఆవరించియున్న మహాదోషము ఇది. ఈ పోరాటము కేవలము - ధనము ఆర్థికస్థితి కుటుంబపోషణము గృహసౌకర్యము మున్నగువానితో సంత్య మగునది కాదు. ఈ సమస్య సంసారనిర్మాణము సాంఘికనిర్మాణము అను క్లిష్టసందర్భములకు వర్తించునది. ఇది కేవలము కూలివాండ్రు రాజ్యాంగాధికారము స్వీకరించుటతో తేలదు. వారు మంత్రిపదవుల నలంకరించుటవలన అంత్యము కాదు. బొగ్గుగనులను దొరతనమువారి వశము చేయుటవలనఁ దఃదినొందదు. అధికారములో నుండు వారియొక్కయే కాకఁ ప్రజాసామాన్యము యొక్కయు సాంఘికాదర్శముల యొక్కయు సంసార లక్షణముల యొక్కయు, పద్ధతులు ధర్మములు పరిపూర్ణముగ మారవలెను.

ఇట్టి విప్లవపూర్వకము లగు మార్పులను చేయఁగలుగునది ఎవరు? ఆ మార్పు లన్నియు పాశ్చాత్యపద్ధతులలో ప్రాగ్దేశపు ధర్మములను వ్యాపింపఁజేయఁగలవారే నిర్వర్తింపఁగలరు. ఎక్కడ ప్రాక్పాశ్చాత్యసంపర్కములు సరిసమానముగ కలిసియున్నవో అక్కడనే ఈ సమస్య తేలగలదు. ఎక్కడ పాశ్చాత్యభౌతికాదర్శములును ప్రాగ్దేశపు ఆధ్యాత్మికాదర్శములును సమ్మేళనము చేయఁబడగలవో అచ్చటనే ఈసమస్యను తేల్చుటకు అవకాశము లుండును. అట్టి దేశము రుష్యాదేశము. రుష్యా ఐరోపాఖండమునకు ఎంత చెందియున్నదో ఆసియాఖండమునకు కూడ నంతయే చెందియున్నది. ఈ విషయము కేవలము ప్రాతప్రపంచమునకే కాక భావప్రపంచమునకు కూడ వర్తించుచున్నది. అట్టి రుష్యాదేశమునందు విప్లవమునకు అంకురములు 1905 సంవత్సరములోనే ప్రారంభించినవి. కాని 'జారు' గారి నిరంకుశప్రభుత్వబలముచే నవి అకాలమరణము నొందినవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము ప్రారంభమయిన

మూఁడు సంవత్సరములకు రుష్యావారు జర్మనీవారితో తలవనితలంపుగ ఆకస్మికముగ సంధిచేసికొనిరి. ఆసంధి చేసికొనుటకు గల కారణములలోనే రానైయున్న మహావిప్లవబీజములు గన్పించుచున్నవి. రుష్యాప్రజలు ఈ యుద్ధమునకు, రాజులును ధనికులును పెట్టుబడిదార్లగు వర్తకులును కారకు లని గ్రహించి ప్రజాసామాన్యము ఎన్నిలక్షలు మరణించినను, తత్ప్రయోజన మంతయు ధనికులను ఇంకను ఎక్కువధనికులుగను పేదలను ఇంకను ఎక్కువ పేదలుగను మార్చు నను నమ్మకముతోఁ ప్రజలు కట్టుగట్టి యుద్ధము చేయ మని నిశ్చయించుకొని విప్లవము సలిపి, రాజ్యాంగవిధానమును మార్చి, జారును పారద్రోలి, జర్మనీవారితో పరిపూర్ణములగు అపజయలక్షణములతోఁ గూడి వంచనపూర్వకమగు సంధిని బ్రెస్ట్‌లెటోవిస్కునొద్ద చేసికొనిరి. దీనికి కారణము మనకు తరువాత రుష్యాలో జరిగిన సందర్భములవలన స్పష్టము కాఁగలదు. ప్రక్కయింటివారితో చిన్నసందు తగాదాచే పోట్లాడుటవలన, ఇక్కడ ఇల్లంతయు గుల్ల అయి, నాశనమగుచు గబ్బిలములకు నిలయము అగుచుండ, సందును వదలుకొని, ఇంటిని చక్కబఱచుకొనుటయే శ్రేయస్సని రుష్యావారు తలంచి ఇట్లు చేసిరి. 1917-వ సం. మార్చిలో మొదటి విప్లవమును 1917-వ అక్టోబరులో రెండవ విప్లవమును జరిగినవి. అప్పటినుండి క్రమక్రమముగ విప్లవకారులు బోల్షివిక్కులు తమసంఘములను స్థాపించుకొని సురక్షితముగ రాజ్యము చేసికొనుచున్నారు. ఈసంఘములపేరే సోవియట్ అనెదరు. సోవియట్లన్నియు వ్యవసాయకులయు కూలివాండ్రయు సిపాయు లయి సంఘములు పనిచేయువానికి ఈ సంఘములలో ప్రవేశము లేదు. పనిచేయువానికి లేని అధికారమును లేదు.

ఈ సంఘనిర్మాణమును గూర్చియు రాజ్యాంగవిధానమును గూర్చియు ఇంచుక సూచన మనము తెలిసికొనవలసి యున్నది. ప్రతిగ్రామమునందును ఒక్కొక్క సోవియట్ ఉండును. కొన్ని గ్రామములు కలిసిన మన ఫిర్కావలెనే రుష్యాలో ఓలోస్టు అందురు. ఓలోస్టుకొక్కొక్కసంఘ ముండును. ఆ సంఘమునకు గ్రామసభలు ప్రతినిధుల నంపెదరు. మాసమున కొక్కొక్కసారి 'ఓలోస్టు' మహాసభ జరిగి గ్రామవ్యవహారములెల్ల పరిష్కరింపఁబడును. దీని కార్యనిర్వాహకసంఘము తక్కిన సమయసందర్భములయందు పరిపాలన సలుపుచుండును. ఓలోస్టు సంఘముల ప్రతినిధులు మండలసభికులుగను, మండలసభల ప్రతినిధులు రాష్ట్రీయసభికులుగను, రాష్ట్రీయసభల ప్రతినిధులు అఖిలరుష్యాసభా ప్రతినిధులుగను, నుందురు. ఓలోస్టు సంఘమువలెనే మండలసంఘమును రాష్ట్రీయసంఘములును అఖిలరుష్యాసంఘమును, సంవత్సరమునకు రెండుసార్లకు తక్కువ గాకుండ మహాసభలను జరిపి అందు పరిపాలనావ్యవహారములను చక్కఁబెట్టుచు మధ్యసమయములందు ఆయాసంఘములకు చెందిన కార్యనిర్వాహణసంఘములే పరిపాలనము చేయుచుండును. అన్ని విషయములందును పరిపాలనావిధాన మంతయు మన కాంగ్రెసు అంగవిధానమునే పోలియున్నది. రుష్యాలో ఎన్నికలు బహిరంగముగ జరుగును. ఎందుచేత ఇట్లు జరుగును ? పూర్వము 18-వ శతాబ్దమందు ఎన్నికలు రహస్యముగ జరుపుపద్ధతి నుపక్రమింపఁజేయుటకు సబబేమిటో తెలిసికొనినచో ఈ సబబు తెలియఁగలదు. యజమానుల నుండి కూలివానికిని ధనికునినుండి దరిద్రునికిని అప్పు నిచ్చినవానినుండి పుచ్చుకొన్నవానికిని, భూస్వామినుండి వ్యవసాయకునికిని తొందర గలుగకుండ నుండుటకు ఇట్టి యుక్తి అప్పుడు కనిపెట్టఁబడెను. అప్పుడు బర్కువంటి మహావేత్తలు ఈ రహస్యపు ఎన్నికలను నిరసించిరి. కాని అప్పటినుండి ఇప్పటివఱకు ప్రబలియున్న సందర్భములో రహస్యపు ఎన్నికలు అనివార్యములై యుండినవి. ఎప్పుడు యజమానుడు కూలివాడు ధనికుడు దరిద్రుడు భూస్వామి వ్యవసాయకుడు అమ్మువాడు కొనువాడు అను విచక్షణ సమసిపోయెనో, అప్పుడే మొగమాటములకు గాని నిర్బంధమునకు గాని అవకాశములు గూడ సమసిపోయినవి. ఎన్నికలకు రహస్యము అనావశ్యక మైనది. ఇంతేకాక సోవియట్ల పద్ధతిలో ప్రతినిధులను పంపిన పిమ్మట పంపువారు ప్రతినిధుల కెన్నఁడును అనువర్తనులై యుండ నవసరము లేదు. ఎప్పుడు ప్రతినిధి ప్రజల యభీష్టమునకు వ్యతిరేకముగా సంచరించుచున్నట్లు అనుమానము కలుగునో అప్పుడు వారియందు ఆరోపింపబడిన ప్రాతినిధ్యమును రద్దు చేయుటకు రుష్యాప్రజలు అధికార ముంచుకొన్నారు.

ఈ సోవియట్లు, ఐరోపాఖండములో పూర్వము నుండియు ప్రజాప్రభుత్వమును బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును గలిగియుంటి మని గర్వించు ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సు ఇటలీ దేశస్థులకు రుచింపక, చిరకాలము సోవియటుపద్ధతి,

వారి యంగీకారమును బడసియుండలేదు. కడపటికి 'అపజయము పొందినచో తిరుగుబాటు. జయము పొందినచో మహావిప్లవము' అను ఆంగ్లలోకోక్తిని అనుసరించి జయముపొందిన యీ సోవియట్ (బోల్షవిక్) విధానము కాలక్రమమున వివిధరాజ్యాంగముల యంగీకారమును బడయుటయే గాక ఆయా రాజ్యాంగములెల్ల సోవియట్‌రష్యాతో వర్తకసంధి చేసుకొనుచున్నారు. మరియు రష్యాపై - స్త్రీలను సంఘముపాలు చేసి రనియు బిడ్డలను దేశముపాలు చేసిరనియు దుర్వదంతులు వేసిన యాంగ్లేయ ప్రజలే ఈ సోవియట్ రుష్యానుండి ఒక్క వరమునుమాత్రము గోరుచున్నారు అవర మెట్టిది? "మేము మీతో వర్తకము చేయుదుము. మీ గోధుమపంట మాకు ఆవశ్యకము. అది లేకపోయిన మాకు తిండికి కష్టము. మా యంత్రసామగ్రి మీకు పంపెదము. ఇది లేనియెడల మీకు జరుగుబాటు కష్టము. కాని మీ బోల్షివిక్ భావములు మా దేశమునకు రాకుండ చేయుడు. అట్టి ప్రచారకులకు డబ్బును ఈయవద్దు." అని ఈ యొక్క వరమును ఆంగ్లేయులు రుష్యనులను ప్రసాదింప మని కోరుచున్నారు. తమయొక్క సాంఘిక విధానము, తమ పెట్టుబడీతనము, తమయొక్క పారిశ్రామికపద్ధతులు, నిలువవలె నని కోరెడు ఆంగ్లేయులు-ఇట్టి వరమును కోరుట సహజము. కాని రుష్యావారు అవరమును ప్రసాదించెదమని తాత్కాలికముగ నంగీకరించినను వారిప్రతిజ్ఞ ప్రపంచమునందెల్ల తమ దేశమున స్థాపింపబడిన రాజ్యాంగవిధానమువంటి విధానములే ప్రబలియుండవలె నని అయి యుండుటచే వీరి వాగ్దానమునందు ఆంగ్లేయులు విశ్వాసమును ఉంచజాలకున్నారు. రుష్యనులు పదార్థములను ఉత్పత్తిచేయు కార్యములయందు వృత్తులను కల్పించుకొనక, పంటలను పండించుకొనక, పనులుచేయక, జ్ఞానసముపార్జనయందు కాలము గడుపక, కేవలము పరభృతు లయి, జలగలవలె ఇతరుల రక్తమును పీల్చుకొని తన్నాశ్రయించుకొన్న ప్రజలకు ఇంచుకైన మేలు కలిగింపజాలని ఉన్నత తరగతులకును మధ్య తరగతులకును జెందియున్న ప్రజలను అంత్యము చేయుటయే లక్ష్యముగ నుంచుకొనుచున్నారు. అందుచేతనే ఇట్టివారికి వోట్ల నిచ్చుట లేదు. కాని పరిపాలనయందు పాల్గొనువా రెల్లరు శరీరకష్టము చేయవలసిన దని నిర్బంధము లేదు. ఉపాధ్యాయులకు ఉద్యోగస్థులకు వర్తకులకు సహాకారులకు ఎల్లరకు ప్రాతినిధ్యము గలదు. కావలసిన దెల్ల సంఘముకొఱకు ప్రతి వ్యక్తియు పాటుబడవలయును. ఈ ధర్మమును అనుసరించియే, రాజ్యాంగమునకు అధ్యక్షుఁ డగు లెనిన్ (Laenin) సేనానియును ట్రాట్స్కియు, వారమున కొకసారి శని ఆదివారములలో చేతులతో పని చేయుదురు. మురుగుకాలువలు తుడుచుటయో రాళ్లు బద్దలు కొట్టుటయో ఏదో ఒకపనిని ప్రతి రుష్యనుడును, వారమున కొకసారి ఒకగంటసైనను చేయవలయును. ఇట్లు దేశములో 100 కి 90 మంది రాజ్యాంగ విధానమునందు పాల్గొనుచున్నారు. అమెరికాలో' గూడ ఇంతమంది పాల్గొనుట లేదు. చేతితో గాని బుద్ధితో గాని పని చేయువారెల్లరు సోవియట్ సభలయందు ప్రాతినిధ్యము కలిగియున్నారు. ఉపాధ్యాయులు వైద్యులు వీరెల్లరు ప్రాతినిధ్యము కలిగియున్నారు. ఆఱువారములకంటె ఈ రాజ్యము నిలువ దనుకొన్న సోవియట్ ప్రభుత్వము ఇప్పుడు శాంత పరిపాలనమును జరుపుచున్నది.

రుష్యాప్రభుత్వముమీఁద వేసిన యపవాదములు ఇన్ని అన్ని అని చెప్పుటకు వీలు లేదు. మాస్కోపట్టణమునందు ముప్పాతిక తగులఁ బెట్టబడె నను వదంతికి ఆధారమంతయు అయిదింజ్ల దహనమే. జారుగారి 'క్రెమ్లిన్' అను మహాసౌధము నాశనము చేయఁబడె ననుమాట విని పరిశోధింపగా ద్వారముయొద్ద నున్న ఒక శిలాప్రతిమయొక్క భాగ మొకటిమాత్రము విరిగినటుల కనుపించెను. మఱియు నచ్చట సురక్షితముగ నున్న రెండు గోడలలో కొన్నిగుండ్లు రంధ్రములు కనుపించెను. కాని కొన్ని విపత్తులు జరిగినమాట నిజమే. రుష్యాలో పెద్ద ఉద్యోగులుగ నుండి యున్నవారు రైలువద్ద బాటసారుల సామాను మోసికొని పోవుచుండిరి. నిర్ణయింపఁబడిన కూలిమీద దమ్మిడీయైనను ఈనాము అడుగుటకు వీలు లేదు. పెట్రొగ్రేడ్ పట్టణములో ఒకరోజు మంచు విశేషముగా పడిన పిమ్మట శరీరపుష్టిగల ప్రతివాడును మంచును తీసివేయవలసిన దని ఉత్తరువు చేసిరి. ఈ ఉత్తరవును ఇంటింటికి నుండు ఉపసంఘమువారు అమలుపరచిరి. సోవియట్లు అధికారములోనికి రాగానే బ్యాంకుగుమాస్తాలును కచేరిగుమాస్తాలును పూర్వపు అధికారులచే ప్రోత్సాహింపబడి సమ్మెకట్టిరి. వెంటనే "లెనిన్" క్రొత్తపరిపాలనాధ్యక్షుడు బ్యాంకుల నన్నిటిని పట్టుకొని యెంత భాగ్యవంతు డైనను సరే తన కుటుంబములో ఒక్కొక్క మనిషికి మాసమునకు

45 రూపాయలకంటె సొమ్ము రు పొందజాలడని ఉత్తరువుచేసెను. తక్షణమే ఈభాగ్యవంతులు నమ్మెకట్టిన వారిని పోషించుటకు డబ్బులేక నమ్మెను నిలిపివేసిరి. ఇంతియ కాక 'ఆపత్తుమీద అవమానమా ?' అన్నట్లు డబ్బుగలవా రందఱు-మానవారి మనోవర్తి తీసుకొను నప్పుడు వరుసగా నిలువబడవలె నని ఉత్తరువు చేయబడెను. ఇందువలన రవ్వలు బంగారముతో మెరిసిపోతున్న స్త్రీలుకూడ ఇట్లు నిలువవలసి వచ్చెను.

ఈ అపవాద లన్నిటికి కారణ మేమనగా రష్యాలో పరిశోధనకు పోయిన ప్రేక్షకు లెల్లరు తమతమ దేశములోని కెల్ల భాగ్యవంతులు. రష్యాలోని విప్లవము భాగ్యవంతులను అధికారమునుండి తప్పించుటయే కాక భాగ్యవంతులు, పెట్టుబడిదారులు అను తరగతికి చెందిన వారిని నిర్మూలముచేయుటయే యని వీరు గ్రహింపజాలక రష్యాకుపోయినప్పుడెల్ల అచ్చట పరిస్థితులను వీరు అవగాహనచేసుకొనజాల కున్నారు. విప్లవసమయమునందు జనులను విభజించునది యుద్ధముకాదు. ప్రవర్తనయే! విప్లవము లన్నియు జయప్రదములు కాక పోవచ్చును. విప్లవ మనునది ఒకచర్య కాదు. రాజకీయ జీవనమునందు ఒకకృత్యము కాదు. ఒకఅవస్థ. ఒకదశ. ఒకమార్పు ఒకపరివర్తనము. విప్లవ ప్రతికూలు రెల్లరు ఒకచర్య యని భ్రమించి దానిని నశింపచేయవలయు నని ప్రయత్నము గావింతురు. ఆ ప్రయత్నమే ఈపరివర్తనమును బలపరచును. విప్లవము జయప్రదము కాకపోయినదని దాని ప్రముఖతను గోల్పోదు. ఫ్రాన్సు దేశముకు స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములు లభింపకపోయినను ఐరోపాఖండములోని తక్కినదేశముల కెల్ల ఇట్టి స్వాతంత్ర్యస్వేచ్ఛలు కొంతవఱకు ప్రసాదింపఁబడెను. అపజయము పొందిన ఈఫ్రెంచివిప్లవమువలన 1795-1801 ల మధ్యభావప్రచారము వృద్ధియై, 19-వ శతాబ్దము మొదటిభాగమునందు జరిగినపోరాటములు ఎక్కువ తీవ్రముగ నడుపబడెను. పోరాటములయందు అనేకదీపములు వెలిగింపబడెను. ఈదీపావళి విప్లవమునెడి సూర్యాస్తమానంతరము వీచిన మహాతుపానులో రక్షింపబడెను. విప్లవములు అపజయములైన నేమి ? అమెరికా ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సు, జర్మనీ మున్నగు దేశములలో అపజయము పొందినభావ మెద్దియో తెలియనిమ్ము. ఎట్లు అపజయముపొందెనో ఎవరు మోసపుచ్చిరో, ఎవరు దానిని భావవిధ్వంసము గావించిరో బహిరంగము కానిమ్ము. మనుష్యుని జీవితమునకు ఉత్సాహము కల్పించునవి కార్యములు కావు. ఆకార్యములను ప్రేరణ సేయు మహోద్దేశములు. ఎన్నిపక్షులు బాల్యమునందెగురుటను ప్రయత్నించుటను మనము చూచుటలేదు? ఆనిశ్చిత విషయమును ఎవరు నశింప చేయగలరు? అనంతరము ఈ పక్షులన్నియు నొకదాని తరువాత నొకటి విరిగిన ఱెక్కలతో నేల పడిన నేమి ?

రుష్యావిప్లవము ఇటీవలనే జరిగిన కారణముచే అందలి సత్యాసత్యములు గ్రహించుట కష్టము. కాని సోవియట్లన నేమో, విప్లవముయొక్క పథక మెద్దియో ఫలితము లెవ్వియో, ఎల్లరు తెలిసి కొనవలసి యున్నది. రుష్యాలో పనిచేయు ప్రతివారును ప్రతివ్యవసాయకుడును తన స్థానిక సోవియట్‌సంఘ ప్రతినిధిని ఎన్నుకొను హక్కు గలిగియున్నా డనియు, స్థానిక సోవియట్లు అఖిల రుష్యా సోవియట్ సభకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొను హక్కుకలిగియున్నారనియు ఇదివఱకే చెప్పియున్నాము. ఈ అఖిలరుష్యా సమావేశము తమప్రతినిధులలో 5 గురికి ఒక్కొక్క-రిచొప్పున గలిగిన ఒక కార్యనిర్వాహక సంఘమును ఎన్నుకొనును. ఈసంఘమే మంత్రివర్గమును నియమించుటకును తీసివేయుటకును అదుపులో నుంచుటకును అధికారము గలిగియున్నది. రాజ్యాంగ నిర్ణయము లన్నియును ఈకార్యనిర్వాహకసంఘముచే గావింపబడి పిమ్మటమంత్రివర్గముచే శాసనముగ జాహిర్ చేయబడును. అఖిల రుష్యామహాసభ సమావేశమగునపుడెల్ల కార్యనిర్వాహసంఘము తనపదవికిరాజీనామా నిచ్చి క్రొత్తసంఘ మేర్పడుటకు అవకాశ మొసంగును. అప్పుడు కార్యనిర్వాహక సంఘముయొక్కయు మంత్రివర్గముయొక్కయు చర్యలను అఖిలరుష్యా మహాసభ తనిఖీచేయును. ఈపథకములో అపూర్వవిషయము ఎద్దియన ఎన్నుకొనువారు ఎన్నుకొనబడువారిని ఎప్పటికప్పుడు సందర్భానుసారముగ వారిపదవులనుండి తప్పింపవచ్చును.

భూమి

భూమి యావత్తు ప్రజలదై దాని నాశ్రయించి పనిచేయువారిచే పాలింపబడుచున్నది. సంఘమే పొలములకు అవసర మగు పనిముట్లు విత్తనములు వగైరా పరికరములను ఇచ్చును. పనిచేయువారు ప్రత్యేకముగా గాని పరపతిసంఘముల మూలముగా గాని ఇట్టి పర్వా

టులు చేసికొనవచ్చును. ఒకరిచేత పనులుచేయించుట యనునది లేదు. ఒక్కపనివాడును జబ్బుగానుండి పని చేయలేనిచో, వానిపని మఱియొకరిచేత సంవత్సరములో జరిగేది రెండు సంవత్సరములలో జరుపబడును. అప్పటికిని శరీరారోగ్యము వానికి కలుగనిచో వానికి మనోవర్తి ఇయ్యబడును. భూమి తక్కువ అయి పని చేయువారిసంఖ్య అధికమగుచో ప్రక్కన విడిభూమిగల జిల్లాలకు పోయి పనిచేయు నేర్పాట్లు గావింపబడును.

గృహములు

పట్టణపరిపాలన సంఘమువారు ఖాళీస్థలములను స్వాధీనముచేసికొని ఇండ్లులేనివారికిని ఇరుకులోనుండు వారికిని అనారోగ్యస్థలములలో నుండువారికిని సమానముగా పంచి ఇచ్చెదరు. ఇండ్లు తక్కువగా నుండుచోట్ల మనిషి 1-కి గాని ఇద్దరు పిల్లలకుగాని ఒక్కొకగదిపద్ధతిని పంచుదురు. కలపలేనివారికి, దీపముల వసతిలేని వారికి, ఉచితముగా సంఘమే ఏర్పాట్లు చేయును. ఇండ్లమీద నూటికి 90 కంటె ఎక్కువగా పన్ను వేయుట చేత అవి సత్వరముగ ప్రత్యేకముగ ఒక్కని ఆస్తి అగుటకు మారుగ సోవియట్ సంఘము ఆస్థి యగుచున్నది. రష్యాలో ఇండ్లు పెద్దరాళ్లచే కట్టబడుటచే, ఈరాళ్ళను ఏర్పాటుచేయుటకును సంఘపుపనులను నెఱవేర్చుటకును గృహసంఘములు ఏర్పాటు చేయబడును.

రుష్యాలో 150 రూ. మొదలు 210 రూ వఱకు మ 1 కి నిర్ణీతమగు కూలియున్నది. ఎవరికిని రెండు పనులకు కూలి ఇవ్వరు. రెండవపనిచేసేవాఁడు డబ్బులేకుండా చేయవలయును. శరీరకష్టముతో పనిచేయువారికి 210 రూపాయలును, నిలకడగా కూర్చుని పనిచేయువారికి 150 రూపాయలును, "ప్రవడ" అను బోల్షివిక్కుల దినపత్రికా సంపాదకునకు 150 రూ. జీతమును, ఆపత్రిక అచ్చుకూర్చువారికి 210రూ. జీతమును రాజ్యాంగమునకు అధ్యక్షుడయిన "లెనిన్" అను ప్రధాన మంత్రికిని 150 రూ. జీతము ఇత్తురు. చివర ఇద్దరకును కాపురమునకు ఇల్లుమాత్రము పైని ఇచ్చెదరు.

పనిలేమి

పనిలేనప్పుడు పనిచేయునప్పటి జీతము సర్కారువారు ఇచ్చెదరు,

విద్య

అక్షరాభ్యాసము మొదలు పట్టపరీక్షవఱకు ఉచితముగా చదువు చెప్పెదరు. అన్నిచోట్ల క్రొత్త కళాశాలలు, క్రొత్తపద్ధతులు ఉత్పన్నమగుచున్నవి.

బాల్యములో కూలి

20 సంవత్సరముల లోపుగల వారెవరును కూలి చేయుటకు వీలు లేదు. అంతవఱకు ఎక్కడనైన ఒక్కచోట చదువుకొనవలయును. అట్లు బిడ్డలకు చదువు చెప్పించుటకు తల్లిదండ్రులకు తగినసౌకర్యము లేర్పఱుపబడును.

బోల్షివిక్కులు దండయాత్రలు చేసి, ఇతర దేశములను స్వాధీనపఱచుకొనెదరని యొక దుర్వదంతి కలదు. వీరి భావప్రచారమునకై శ్రమచేయుదురే కాని ప్రాంతవ్యాపకమునకు ఎంతమాత్రము వీరికి కోరిక లేదు. ఇందుకు నిదర్శనముగ 1917 వ సం. 12-వ నవంబరు తేదీ గల ఈ దిగువ శాసనము చూడుడు :—

"ఇంక నిరంకుశ ప్రభుత్వ మనెడి కాడిక్రింద తలయుంచిన రుష్యాలోని కొన్ని జాతులవారి విషయమై, వారివిమోచనమే మా కర్తవ్యమును పరమధర్మమును అని చెప్పుచున్నారము. జారుగారికాలములో అంతఃకలహములు పెంచబడినవి. ఇందువలన పరస్పర హత్యలు బానిసత్వము సంభవించినవి. లజ్జాకర మగు ఈనీతిని తిరిగి అవలంబింపజాలము. ఇదివఱకు ప్రబలియున్న అవిశ్వాసము మోసము కయ్యమునకు పురికొల్పుట అనుపద్ధతికి బదులుగ, బహిరంగమైనట్టియు, నిజాయతీకూడియున్నట్టియు, నీతిని పెంపొందించి పరస్పరవిశ్వాసమును ప్రజలకు నమ్మకమును గలిగించెదము. అప్పుడే రుష్యాప్రజలు స్వార్థపరులగునట్టియు సామ్రాజ్యాపేక్ష గలిగినట్టియు ధనికుల యొత్తిడిని తప్పించుకొనగలరు.

కావున సోవియట్లు అభిమతమును అనుసరించి వారిచే నియమింపబడిన మంత్రివర్గమువారు ఈదిగువ ధర్మములను ప్రచారము చేయుచున్నారు.

1. రుష్యాలోని ప్రజలకు సర్వసమత్వము స్వామ్యత్వము.

2. వ్యక్తత గలిగిన ప్రతిప్రజాకూటమునకును స్వయంనిర్ణయ ధర్మమును అనుసరించి అవసరమైతే ప్రత్యేక రాజ్యాంగ విధానములు గూడ నియ్యవలెను.

3. జాతి మత భేదములపై నాధారపడియుండు ప్రత్యేకపు హక్కులున్ను ప్రత్యేకపు న్యూనతలున్ను సహింపఁబడవు.

4. రుష్యాదేశములో నివసించుచు, అల్పసంఖ్యాకులుగ నుండు జాతిమత వర్గములవారల్లను స్వేచ్ఛగ నభివృద్ధి చెందవలెను.

ఇన్ని వాగ్దానము లొసంగబడినను యూక్రేన్ ఫిన్‌లండు దేశములపై ఏలేల దండెత్తిరని ప్రశ్నింప వచ్చును. ఆయా ప్రాంతములలో సోవియట్లు స్థాపింప బడినప్పుడు ఆయా ప్రాంతములలో నుండు పెట్టుబడి దారులును భాగ్యవంతులును ప్రజాస్వామిక ప్రతిష్ఠాపన లగు నీ సోవియట్లను నశింపచేయ యత్నింపగా రుష్యా రాజ్యాంగమువారు తమ విప్లవాదర్శములను పెంపొందించు సోవియట్లకు దేశములకు గాని అనగా ఈ దేశములకుగాని, పోలండు పర్షియా లిథ్యుయేనియా మున్నగు ఇతరదేశములకు గాని వారు సైనికసహాయము గావించినపుడు ఆదేశములో నొకతెగవారి ఇష్టముమీాద నాతెగవారికి సహాయము చేసి ప్రజాస్వామికము స్థాపించుటకే అట్టి సంబంధమును గల్పించుకొనిరి గాని రాజ్యము నాశించి కాదు. బొల్షివిక్కు రుష్యాలో స్త్రీలును బిడ్డలును సంఘముపరము చేయుటకు బదులుగ వ్యభిచారము నశించినది. బిడ్డలకు పాఠశాలలలో భోజనము పెట్టుదురు. కళాశాలలయందు ప్రజ లెల్లరకును చదువు ఉచితముగ గఱపబడును. ఎప్పుడీ ఆస్తి రద్దుఅయినదో అప్పుడే న్యాయశాస్త్రశిక్ష కళాశాలలనుండి ఎత్తివేయబడినది. దీనితోఁబాటు పౌరోహిత్యపువిద్యయు ఆపుదలచేయబడినది. మంత్రివర్గము వారు వచ్చి కళాశాలలో సంవత్సరముల తరబడి పాఠములమూాలమున బోధించువిద్యను గంటలలో ఉపన్యాసమువలనను ప్రదర్శనములవలనను నాటకముల మూాలమునను ముగించుచున్నారు. పూర్వము రుష్యాచక్రవర్తిగారు నివసించు క్రెమ్లిన్ సౌధము ప్రజలకు విశ్వవిద్యాలయముగ మార్పఁబడినది. అచ్చటి అపరూపములగు చిత్తరువులు కళాకౌశలతను దెలుపు పదార్థములును అత్యంత శ్రద్ధతో జాగ్రత్తచేయఁబడి ప్రతిగదియందును ప్రతిమందిరమునందును ఆయావస్తువులను గూర్చి పూర్ణముగఁ దెలిసియున్న వారిని ప్రజలకు బోధించుటకుగాను అధ్యాపకులుగ నియమించుచున్నారు. విద్యయంతయు దేశానుగుణ్యముగ ప్రజలా భాగ్యభోగ్యములకు అభివృద్ధికరముగ నుండునట్లు మార్పఁబడినది. కళలు సంగీతము సాహిత్యము రాజ్యాంగముయొక్క ప్రత్యేకపు ఆదరణను పొందుచున్నవి.

ప్రతిపురుషుఁడును ప్రతిస్త్రీయును ఎద్దియో యొకవిధమున పని చేయుచుండవలెను. ఆప్రకారము ప్రతివ్యక్తికిని తన పనివృత్తాంతమును దెలుపు పుస్తకముండును. ఆ పుస్తకమునందు ఎవరియొద్ద ఏజీతముమీాద ఎంతకాలము పనిచేయునదియు తెలుపబడును. ఎప్పుడైన నక్రమముగఁ బనిచేయువారు పనిగలిగియుండనిచో వారికి రాజ్యాంగమునుండి భృతి ఇయ్యబడును. సంవత్సరమునకు కొన్ని వారములు ప్రతిమనుష్యుఁడును విరామమును బొందగలడు. గర్భవతి యగు ప్రతిస్త్రీయును ప్రసవించకపూర్వము 6 వారములును, పరము 8 వారములును ఉచితముగ రాజ్యాంగముచేఁ బోషింపబడును. ప్రతి మనుష్యుఁడును శనివారమునాడు ఒక్కొక్కచోట ప్రజాహితైకమగు చేతిపనిని చేయవలసియున్నది. ఈ ప్రకారము 1 వ మే తేదిని దేశమునకై పాటుబడు ఒకపుణ్యభూమియందు 60,000 చెట్లు ఒక్కరోజున ప్రాతిపెట్టఁబడి అంతవఱకు ఎడారిగ నున్న ప్రదేశము దేదీప్యమానముగ ఉద్యానవనమై శోభిల్లుచుండెను. ప్రతివాడును వృత్తిరూపకముగ శరీరశ్రమతో గాని బుద్ధివినియోగముతో గాని కూడిన పనిని చేయవలెను. అట్లు చేయనివారికి భుక్తియు లేదు వోట్లును లేవు.

రుష్యాలో ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటకు నవకాశములు లేవు. ప్రతిపనివానికిని ఒక చీటిఇచ్చిన ఆచీటి ఒకసహకార పదార్థనిలయమునందు చూపి అతను తనకు వలయు భోజనపదార్థములును బట్టలను తెచ్చికొనఁగల్గును. ఈ సంఘమువారు ఈ చీట్లను ఎవరిపనిచోటికి వారి చీటిని పంపించి జమాఖర్చు చేతురు. వ్యవహారము లన్నియు జమాఖర్చులవలననే పరిష్కరింపబడుచున్నవి. బ్యాంకులలోని భాగ్యవంతులు ధనమంతయు వారు అనుభవించుటకు వలనుపడదు. కాని మాసమునకు 1200 రూ. వఱకు వారికి పరపతి ఇయ్యబడును. కూలివానికిని తగినన్ని జీతములున్నవి. రైళ్లమీాద ప్రయాణమునకు ఎవరును డబ్బును ఇయ్యనక్కఱలేదు. ఉత్తరములకు తపాలాఖర్చులు లేవు. త్రాగుటకు కల్లుసారాయులు లేవు. ఎప్పుడు సహకారసంఘములమూాలమున క్రయవిక్రయములు జరుగుచున్నవో అప్పుడే అమ్మువాడే కొనేవాడు - కొనేవాడే అమ్మువాడు - అగుచున్నారు. మధ్యనుండు వర్తకులు కేవలము ధనమునే పూజించి ధనమూాలమున లాభములను బొందువారు నిర్మూలము చేయబడినారు. ఈ తత్వబోధ యంతయు

సలుపుటకు ప్రత్యేకపు శిక్ష. ప్రజలకు ఆఱువారముల కాలము మొదలు ఆఱుమాసములకాలమువఱకు మారుచుండును. విధానములమూలమున నేర్పబడుచున్నది. అన్నము లేనివాడు లేడు. చదువులేనివాడు లేడు. భాగ్యవంతుడు లేడు. పేదవాడు లేడు. అమ్మువాడు లేడు. కొనువాడు లేడు. సోమరి లేడు. పనిభారముచే క్రుంగిపోవువాడు లేడు. రక్షించుభటుడు లేడు. రక్షింపఁబడు తిండిపోతులు లేరు. ఇట్టి మహావిప్లవము అనేక సందర్భములలో అసంపూర్ణముగను అపర్యాప్తముగను ఉండవచ్చును. కొన్ని సందర్భములలో అసంతృప్తికరముగ నుండవచ్చును. ఎన్నడైనను అశాంతికరముగ నుండవచ్చును. కాని ఆర్యావర్తముయొక్క యుగధర్మములను గుర్తెఱిగిన మనకు ఈ నూతన విధానము కృతయుగ లక్షణసమన్వితమై తనరారుచున్న దనుటకు సందియము లేదు.

కొండవీడు

దువ్వూరు రామరెడ్డి గారు

సాంధ్యరాగాంకిత శాంభోద శకలచయము
లనెడి కీలల నిర్మగ్నుఁ డయ్యె నినుఁడు;
శర్వరీకాంత కుంతల చ్ఛాయలందు
నెలవుకొనె విషాదపు రామణీయకంబు.

తే. గీ. కొండవీటి దుర్గంబునకు సమీప
మున నొకానొక కేదారమునఁ గృషీవ
లార్భకుఁడు దున్నుచుండి సూర్యాస్తమయము
గాఁగఁ దలపోయుచుండె నాగలిని విప్ప.

చ. ఇటుఁ దలపోసి పూనుకొను నెద్దుల నిల్పఁగ నేఁడి నూని నం
తట, మొనకఱ్ఱలోఁ దవిలి ధారుణిఁ జీల్పఁగ నందు వెండి సం
పుట మటు పుక్కపై వెడల భూతమటంచును నేకవైచి య
చ్చటఁ బనిసేయు తండ్రిఁ దనచక్కికి రాఁ బిలిచెన్ భయంబునన్

చ. తనయుని వెఱ్ఱికేకలకుఁ దండరలాడుచు వృద్ధుఁ డేమిరా
యని పరుగెత్తి, సీరపథమందునఁ బుక్కను జూచి బాలకుం
డను, నిది యేమి తండ్రి! తల యాకృతిగల్గినరాయి దున్నచుం
డిన వసుధార్ద్రగర్భము వడిస్వేదతం గనుఁ గొమ్ము చూపుమున్.

గీ. కృషికుఁ డంతటఁ బుక్కను గేల నెత్తి
యశ్రుధారాభిషేకంబు సలకరించి
భయమునను సంభ్రమంబునఁ బలుకకున్న
తనయునిం గాంచి గద్గదధ్వని వచించె.

గీ. మాతృదేశ పరాయణమానసు లయి
సలిపి రిచ్చోట రెడ్డివీరులు రణంబు
కత్తిగంట్ల నమూల్య రక్తంబు దొరఁగి
కీర్తి వల్లికపాదు క్రిక్కిఱిసి నిండ.

గీ. శ్యామలాకాశ వీథి నక్షత్రము లటు
కాలవాహిని తటములఁ గానిపించు
రెడ్డివీర కుమార చరిత్రపాద
చిహ్నములు మృతకార్యంబు చివురువెట్టు.

మ. అరివీరుల్, పులిగఱ్ఱలన్ బిని కురంగానీకముల్ కానవాం
తరముం జొచ్చెడు పోలికన్ రణమునన్ ధైర్యంబు పోనాడియే
డ్తెఱఁ బర్వన్, భుజవిక్రమంబు బలమున్ దీపింపఁ, బోరాడి కీ
ర్తిరమం గాంచి ధరిత్రిగర్భమున శాంతిం బొందువారల్ నృపుల్

తే. గీ. అట్టి శూరాగ్రగణ్యుల యందునొక్క
పురుషవరముగఁ దోఁచు నీపుర్రె, తనయ!
దీని వీక్షించినంతనే స్తిమితమైన
నాదు రక్తంబు నైజ ముష్ణముగఁ బొంగె.

చ. అనవిని బాలకుండు జనకా! మనవార లెవారు? వారికిన్
మనకును బూర్వమెన్నఁడయినం గల చుట్టఱికంబుఁ దెల్పుమా
యనఁ, దలయూఁచి వృద్ధుఁడు, దిగంతములన్ బలమయ్యెఁ జీకటుల్
మనము గృహంబు సేరు నెడ మార్గమునన్ వచియింతు నంతయున్

క. అని యెద్దులఁ దోలుచుఁ
దనయుండును దాను నింటిదారి వడమున్
మునుకొండవీటి నేలిన
జనబంధుల రెడ్ల పూర్వ చరితలు వినిచెన్.

గీ. పూర్వవీరుల ధమనులఁ బొంగినట్టి
రక్తపూరంబె మనలోనఁ బ్రజ్వరిల్లఁ
గాని, కాలభరంబునఁ గండలెల్ల
శాంతి కర్షకవృత్తి దాస్యమునఁ దవిలె.

ఉ. ఒక్కక్షణంబునన్ గగన ముల్లసితంబుగఁ జేసి యుల్క వే
ఱొక్కక్షణంబులో మఱుగునో జగద్రెడ్డ ప్రతాప వహ్ని న
ల్దిక్కులనుండి యాంధ్రమహిఁ దేజము నిమ్మడిచేసి మోసపుం
డక్క లెఱుంగకుంట. వకటా! యలకత్తుల పావఁ జెన్నఱెన్.

గీ. ఇటులఁ జెప్పెడి నంతలో నిల్లుసేరి
యెద్దులను దొడ్డిఁద్రోలి రిరువు రపుడు.
కొడుకు మనమున నిసిమొల్లఁ గొండవీటి
స్వప్నమే దక్క, మతియొండు స్మరణ లేదు.

ఉ. కత్తికి వద్దుకేక రిపుఖండన లీలల నారితేరి భూ
పోత్తములన్ యశంబుగన సర్వినిఁ బాలన చేసినట్టి రె
డ్లిత్తతి సీరచోదకపు వృత్తిగ్రహించిరి పోటుకత్తులన్
నెత్తుటఁ ద్రుప్పువట్టి చెడనే చెడె శూరత యంతరించుటన్.

మ. పరవీరావళి వ్రాప్పుటంబులను జీల్పన్ శక్తిమంతంబులై
దురమందున్ మెఱుపుల్లు శోభిలిన కత్తుల్, నేఁడు రూపాంతర
స్ఫురణన్ సీరములందుఁ గఱ్ఱులుగ నెప్డున్ సొంపు వోనాడి యీ
ధరణీగర్భముఁ జీల్చుచున్న యవి శాంత ప్రక్రియం గోరుచున్!

జా త క ము.

కావలసినవారు వారి జాతకచక్రముయొక్క నకలుగాని, సరియైన జననకాలఘడియలు గాని వ్రాసి పంపినయెడల జాతకునియొక్క రూపము, స్వభావము, శరీరదార్ఢ్యము, ధనవృద్ధి, సోదరసోదరీవృద్ధి, మాతృసౌఖ్యము భూలాభము, భూవ్యయము, విద్యాభివృద్ధి, వాహనసౌఖ్యము, వివరముగా పుత్రపుత్రికా, సంతానవృద్ధి, శత్రువృద్ధి, రోగము, ఋణము, కళత్రము, కళత్రము యొక్క ఆయుర్దాయము, ద్వికళత్రయోగము, జాతకునియొక్క ఆయుర్దాయము, భాగ్యము, పితృ సౌఖ్యము, ఉద్యోగము, జీవనము, లాభము, వ్యయము, మొదలగు యావత్తుసంగతులు ఇంకను ఇదివరకు జరిగిన విశేషాంశములును వ్రాసి వి. పి. ఖర్చులు సహా రు 1—4—0 లకు వి. పి. గా పంపబడును. ఈవ్రాసిన సంగతులు సరిగా నున్నయెడల, జాతకునియొక్క ఆయుర్దాయము ఆఖరు వరకు జరుగు ప్రతిసంవత్సరఫలము అనగా మహాదశాంతర్దశలు గల పూరాజాతకము శాస్త్రసమ్మతముగా తయారుచేసి పంపించబడును. పూరాజాతకమునకు రు 5—0—0 లు చార్జి చేయబడును. పూరాజాతకము వ్రాయించుకొనునప్పుడు రు 2—0—0 లు అడ్వాన్సు ముందుగా పంపవలెను. అట్లుపంపగానే జాతకము పూర్తిగా తయారుచేసి తక్కిన రు 2—0—0లకు వి. పి. గా పంపెదము.

ప్ర శ్న.

జన్మనక్షత్రము మాకు పంపినయెడల ఎవరికి ఏభావప్రశ్న కావలెనో దానికి సరిగా ఫలిత ము వ్రాసి పంపించబడును. అందుకుగాను రు 0-12-0 చార్జి చేయబడును. ముందు జరుగుబోవు 1 సం॥ ఫలములు అనగా ప్రతినెల ఫలములతోను వ్రాయుటకు వి. పి. ఖర్చులుసహా రు 1-4-0 అగును.

జా త క మా ర్తాం డ ము.

ఈగ్రంథము జ్యోతిషము యేమియు ప్రవేశములేనివారికి కూడ బాగుగా తెలియునటులు బహుసులభశైలిని వ్రాయబడినది. ఇది దగ్గర నున్నయెడల ఉద్యోగస్థులు, స్కూలుపిల్లలు, వర్త కులు, వ్యవసాయదార్లు, వ్యవహారస్థులు మొదలైన యావన్మాది జనులు ఎవరికి కావలసిన అంశ ములు వారు వేరువేరుగా ప్రతిసంవత్సరము ప్రతినెలలోను జరుగుసంగతులు ఎప్పటికప్పుడు సులభ ముగా తెలిసికొనవచ్చును. ఎవరిజాతకములు వారు పూర్తిగా వ్రాసికొనవచ్చును. ఈ గ్రంథములో అనేకమైన అనుభవజాతకములు చక్రములతోను ఉదాహరణములతోను బోధనపూర్వకముగాను, శాస్త్రసమ్మతముగాను వ్రాయబడినవి. దీనివెల పోస్టుఖర్చులు సహితము రు 2—8—0. కావలసిన వారికి ఈ గ్రంథము వి. పి. గా పంపబడును. ఋజువుగా లేదని వాదించినవారికి తిరిగి సొమ్ము ఇచ్చి వేయబడును ప్రతులు స్వల్పము.

అకెళ్ళ వేంకటశాస్త్రి, దైవజ్ఞుడు, గోపాలపురం.

కొత్తపేట పోస్టు, గోదావరిజిల్లా

మన నాణెములు — చలామణి పద్ధతి

క. శ్రీ. వేంకటరావు గారు

ప్రస్తుతపు పరిస్థితులఁ బరికించుటకుఁ బూర్వము ప్రాచీనపద్ధతులను పరామర్శించుట మంచిది. క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వముగూడ, మనదేశపు చక్రవర్తులు, బంగారు వెండి నాణెము లుపయోగించి నటుల చరిత్రపాఠకులకు విదితమే. గ్రీకుదేశజుఁ డగు అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి హిందూస్థానమును జయించు నప్పటికే, తక్షశిలానగరమునందు, నాణెములు వాడుకలో నుండె ననుట సుప్రసిద్ధము. ఆనాణెములకు ఒకవైపున సింహమును రెండవవైపున అక్షరములును చిత్రింపఁబడియున్నవి. మౌర్యసామ్రాజ్యమునందును, హర్షవర్ధన కనిష్కుల పరిపాలనమందును, బంగారునాణెములు విరివిగా నుపయోగింపఁబడు చుండెడివి. అటు పిమ్మట ఉత్తరమునను దక్షిణమునను శక, పల్లవాంధ్ర, తమిళరాజ్యములందు నాణెము లమలునం దుండెడి వనియు, రోమకదేశముతోను చైనారాజ్యముతోను వర్తకము విరివిగా జరగుచున్నటులు పలుచోటుల దొరకుచుండిన నాణెములు నిరూపించుచున్న వనియు, విశేషించి వ్రాయ నక్కఱలేదు.

మహమ్మదీయ పాదుషాల పరిపాలనమునందు, వెండినాణెములు మిక్కుటముగా నుండెడివి. అల్టామషు 175 చిన్నముల బరువుగల వెండి "టంకా" (రూప్యము) నుపయోగించెను. మహమ్మదు బీను తుఘులకు, రాగి నాణెముల నుపయోగించి కృతార్థుఁడు కాలేకపోయెను. అక్బరుచక్రవర్తి, టంకశాలలను స్థాపించి మంచి రూపాయలను తయారుచేసెను. కాని మహారాష్ట్ర రాజ్యములందు బంగారునాణెములే, వాడఁబడుచుండెడివి.

ఈ నాణెములు, మనప్రాచీనుల సాధనసంపత్తులను, వర్తకౌన్నత్యమును, దేశక్షేమమును నిరూపించుటయే గాక చారిత్రిక పరిశోధనలందు సాధనము లగుచున్నవి. కాని యొక చిత్ర మున్నది. వివిధరాజ్యము లున్న మన భరతవర్షమునందు, 994 రకముల నాణెము లమలునం దుండియున్నను, మంచి ఖనిజములచే నిర్మితము లగుట, ప్రతిరాజ్యమునందును సాధారణముగాఁ జెల్లుబడినందుట మాత్రమేగాక, పరదేశవర్తకులు కూడ చలామణి చేసెడివారు. దేశచరిత్రను పరికించి నచో, ఉత్తర హిందూస్థానమున వెండినాణెములును, దక్షిణదేశములలో బంగారునాణెములును విరివిగా నుపయోగించుచున్నట్టులు తెలియవచ్చును.

తూర్పుయిండియా వర్తక సంఘపరిపాలన

మన హైందవదేశమందు చలామణియం దుండిన పలునాణెములఁ జూచి, తమరుకూడ రూపాయల నచ్చొత్తింపసాగిరి. 250 సంవత్సరముల క్రిందట బొంబాయిలో నచ్చొత్తించిన రూప్య మొం డిప్పుడు దొరకినది. 18 వ శతాబ్దాంతమున వర్తకసంఘాధ్యక్షులు తమపరిపాలనలో నున్న దేశములో నొక్కమాదిరి వెండి నాణె ముండిన లాభకర మని తలఁచిరి. 1806 లో చెన్న రాజధానిలోఁ బ్రచారమునం దుండిన బంగరు వరహాల (Pagodas) చలామణినుండి తగ్గించి, 165 గింజల బరువు గలిగిన మంచివెండితోను, 15 గింజల కల్తీఖనిజము గలిగిన రూప్యమును ప్రచారమునం దుంచవలె నని ఆజ్ఞాపించిరి. మదరాసు రాజధానిలోని, జమాఖర్చు లన్నింటిని 1818 లో, 100 వరహాలకు, 350 రూకలచొప్పున మార్చిరి.

1885 వ సంవత్సరములో సంఘపరిపాలనలో నున్న దేశములలో నొక్కరకపు వెండినాణెము చలామణియం దుండవలె ననియును, అర్ధరూపాయలను పావులాల నచ్చొత్తింపవలె ననియును, పరిపూర్ణముగ చలామణిలో నుండుటకు వీలులేని, 15 రూప్యముల ఖరీదుగల బంగారు మొహరులను తయారుచేయవలె ననియు, గవర్నరుజనరలుగా రాజ్ఞాపించిరి. ఇట్టిరూప్యమే ప్రస్తుతము మనదేశమం దములులో నున్నది.

1841 సం॥ లో, 15 రూ॥ లకు 1 మొహరు చొప్పున ప్రభుత్వమువారు తమ కోశాగారములందు ము పుచ్చుకొనెద రని తెలుపఁబడినది. కాని కొలఁదికాల బంగారుఖరీదు తగ్గుటయును, ప్రజలు రూపాయల నెక్కుడుగా వాడుటయును జూచి, 1853 లో బంగారు మొహరుల చలామణిని చేయ మని ప్రచురించిరి. ఇంతటితో వర్తకసంఘపు పాలనము సమాప్తమైనది.

చక్రవర్తిగారి పాలనము

1859 వ సంవత్సరమునుండి ఆర్థికశాఖకు ప్రత్యేకపు మంత్రులు నియమింపఁబడుచు వచ్చిరి. వీరిలో విల్సనుగారు తప్ప మిగిలినవారు బంగారునాణెము చలామణియం దుండవలె నని తలఁచిరి. అందుల కనుగుణముగా 1864 వ సంవత్సరము హైందవులును, యూరపియనులును వర్తకసంఘముద్వారా యీవిషయమై విన్నప మంపుకొనిరి. కాని ప్రభుత్వమువా రిందుల కియ్యకొన కున్నను, పూర్వమువలెనే బంగారునాణెములను పుచ్చుకొనెద మనిరి. 1866 సం॥ రమునఁ గూడిన మేన్సీ సంఘమువారు, 15, 10, 5 రూప్యముల విలువగల బంగారునాణెము లుండవలె నని సూచనఁ గావించిరి. కాని ఆసూచనము క్రియారూపమును మాత్రముఁ దాల్ప లేదు.

కాని పాశ్చాత్యదేశములలో చాలవఱకు వెండినాణెముల ప్రచారమును పూర్ణముగా తగ్గించుటచే, వెండిఖరీదు 1871 వ సంవత్సరమునుండియును తగ్గుటకు ప్రారంభించెను. "ఆకాలమునాఁటికే, మన ప్రభుత్వమువారు ఇంగ్లండుదేశమునకు, వడ్డీక్రిందను, జీతములు, ఉపవేతనములు వగైరాలక్రిందను 14,26,57,000 రూప్యము లిచ్చుచువారు. కాని కొలదికాలములోనే చెలామణిలో ధరమాఱుట సంభవించినది. ప్రభుత్వమునకును, వర్తకులకు నమితమైన నష్టము వాటిల్లినది. 1892-93 లో, స్టార్లింగ్ చెలామణీధర ప్రకారము చెల్లింపవలసిన 17,75,19,200 రూప్యములకు బదులుగా 26,47,84,150 రూప్యములు చెల్లింపవలసివచ్చెను. బంగరునాణెము లేకుండుటయు, వెండిబజారుధర తగ్గుటకనుగుణ్యముగా చెలామణీధర తగ్గుటచే మనదేశమునకు ఆసంవత్సరములో 8,72,64 950 రూప్యములు నష్టము వచ్చినది" అని గోఖలేమహాశయుఁడు వివరీకరించెను.

పరిస్థితులు విషమములుగా నుండుటచే 1893 సంవత్సరమున హెర్షెల్ సంఘమువారి యామోదములో టంకశాలలో బంగారువెండినాణెముల యుచితముద్రణ మాపుటకును, వలయువారికి రూపాయ యొకటికి 16 పెన్నీల చెలామణీ ధరప్రకారము బంగారునకు మాఱుల వెండినాణెము లిచ్చుటకును నిశ్చయింపఁబడెను. ఇతర దేశములలో వెండిధర తగ్గుటచే మనదేశములోని కమితముగా దిగుమతి చేయఁబడఁజొచ్చెను. కాని రూపాయలను ముద్రించుట ప్రభుత్వాధీనమునం దుండుటచేత నది యంతయు స్వంతవ్యవహారములకై—అనఁగా నగలకై మార్పఁబడె నని తలంపఁబడుచున్నది. 1898 లో ఫౌలరుసంఘమువారు కొన్ని సూచనలను జేసిరి. వానిని ప్రభుత్వమువా రామోదించిరి. బంగారునాణెముల ప్రచారమునం దుంచుటకును, రూపాయలను అసంపూర్ణ చెలామణిగల నాణెములుగా (Token Coins) చేయుటకును, అటుపైని వచ్చు లాభమును నిలువ జేయుటకును, [అనగా, రూపాయలో 11/12 వంతు మంచివెండియు 1/12 వంతు కల్తీయు నుండును. [అనఁగా 1/12 వంతు లాభము ఇదంతయును కూడఁబెట్టవలె నని యభిప్రాయము.] బంగారునాణెములకొఱకు టంకశాలను స్థాపించుటకొఱకును తీర్మానింపఁబడియెను. కాని కొలఁది కాలములోనే ప్రభుత్వమువారిదృష్టి భిన్నరూపమును దాల్చుటచే, లాభకరములగు నీపద్ధతులు మాఱిపోయి, బంగారు చెలామణిపద్ధతి (Gold-exchange Standard system) అమలులోనికి తీసికొనిరాఁబడినది.

బంగారు చెలామణీ పద్ధతి యనఁగనేమి?

ఈ నూతనపద్ధతి ఎట్లు అమలునం దుంచఁబడుచున్నదో చర్చించుటకు పూర్వము "బంగారు చెలామణీ పద్ధతి" యనఁగా నేమియో వివరముగాఁ దెలిసికొనుట అత్యావశ్యకము. ఏలనఁగా ఆపద్ధతియే నేఁడుకూడ ప్రచారమునం దున్నది.

ఈదేశములోపల బంగారునాణెము ప్రచారమునం దుండదు. కాని పరదేశవాణిజ్యమునకు బంగారము కావలయును గాన ప్రభుత్వమువారు సరఫరా చేయఁగలరు. అది ఎట్లు లనిన:—రెండింటికిని మాఱు పుఖరీదును వారు నిర్ణయించెదరు. అనఁగా 15 రూ॥ లకు 1 సవరిను అని నియమించెదరు. లండనులో వారికి మనదేశపువర్తకులు సొమ్ము బాకీపడి యున్నయెడల తా మీయవలసిన బంగారముఖరీదును చెలామణీ ధరప్రకారము రూపాయలలోఁ జెల్లించినయెడల బంగారును లండనులో సరఫరా చేయుటకు ప్రభుత్వమువారు పూనుకొనెదరు. అటులనే లండనువర్తకులు మనవర్తకులకు బాకీపడియున్నయెడల ఆధరప్రకారము సవరనులను, హిందూదేశ కార్యదర్శిగారి కిచ్చినయెడల, హిందూదేశప్రభుత్వము ఇచ్చట సవరనులగా ఆసొమ్మునీయక కేవలము రూపాయలనుగా సరఫరా చేసెదరు. ఈ వంకరవ్యవహార మంతయు 1905 సంవత్సరమునుండి "కౌన్సిలు" "రివర్సు కౌన్సిలు" బిల్లు లమ్ముటవలన

జరుపఁబడుచున్నది. కాని వ్రాసినదాని నంతయు నుదాహరణపూర్వకముగా నిరూపించినయెడల తేటతెల్ల మగునని తలఁచెదను.

రాముఁ డను హైందవ వర్తకుఁడు జోసఫ్ అను లండను వర్తకునియొద్ద, 215,75,90 పౌనుల ఖరీదు గల 1702 మల్లుతానులను కొనె ననుకొందము.

ఇప్పుడు మనదేశములో సంపూర్ణముగాఁ బ్రచారమున నున్న నాణెములు వెండివి. విదేశవర్తకులు బంగరునేగాని పుచ్చుకొనరు. ప్రాఁత చెలామణికద్ధతి ధర యగు సవరనుకు 15 రూపాయలవొప్పున, రాముఁడు 2213850 రూపాయలను, ఖర్చులకొఱకు రూపాయకు 1/38 పైసవొప్పునను సొమ్ము వైస్రాయిగారికి చెల్లించి రివర్సుకౌన్సిలుబిల్లు కొనును. రివర్సుకౌన్సిలుబిల్లు అనఁగా హిందూదేశ కార్యదర్శిగారిపై జోసఫుకు 45,75,90 పౌనులు చెల్లింపవలయు నని పంపిన హుండీ. ఇటులు బంగారునాణెములు మనదేశములో లేకపోయినను విదేశపువర్తకము జరుపఁబడుచున్నయది. కాని మనదేశమే ఎక్కువగా నెగుమతులఁ జేయును. మనకు బంగారము వచ్చుచున్నదా ? లేదు.

విలియం అను వాఁడు బొమ్మంజీ గారి యొద్ద 450,0000 రూ॥ల ఖరీదుగలదూదిని కొనెను. న్యాయము ప్రకారము మనకు దీనికి సరియగు సవరనులు రావలయును. కాని అట్లు వచ్చుట లేదు. విలియం చెలామణీ ధర ప్రకారము 300,000 పౌనుల నిచ్చి, 4500000 రూపాయలకు "కౌన్సిల్లు బిల్లు" హిందూదేశ ప్రభుత్వ కార్యదర్శియొద్ద లండనులోఁ గొనును. ఆహుండీని, బొమ్మంజీగారు వైస్రాయిగారికి చూపినచో, 450,0000 రూపాయలను ఇచ్చెదరు.

ఇట్లు వ్యవహారము జరుగుపద్ధతిని గ్రహించిన పిమ్మట, ఈ హుండీలకు సొమ్ము చెల్లించుటకు ప్రభుత్వపు కార్యదర్శియొద్దను రాజప్రతినిధియొద్దను, నిలువ సొమ్ము ఎటులు వచ్చినదో కనుగొనుట ముఖ్యము.

రూపాయినాణెములో కొంత కల్తీ యున్నదని తెలిసికొంటిమి. ఆకల్తీమొత్తముతోఁ బ్రభుత్వమువారికి వెండిలో లాభ ముండును. అనఁగా రూపాయిలో 11/12 వంతులు మంచివెండి 1/12 వంతు కల్తీ. ఈ ఎత్తువెండి ప్రతిరూప్యముపైనను ప్రభుత్వమువారికి లాభము. ఈ లాభ మంతను జేర్చి లండనులో నిలువసొమ్ము చేయుదురు. ఆసొమ్ము కొంత ముద్దబంగారు రూపకముగను, కొంత సెక్యూరిటీలయందును ప్రభుత్వకార్యదర్శిగారు ఉంచెదరు. ఇదియే బంగారు చెలామణికి నిలువ. ఇది గాక, కౌన్సిలుబిల్లులు అమ్మఁబడునపుడు వచ్చు బంగారమును దీనితోఁ జేర్చుచు సామాన్యవ్యవహారములను జరిపెదరు.

సవరనుకును రూపాయకును మాఱకపు ధర నిర్ణయించునపుడు నష్టము వాటిల్లునెడల అది పైని చెప్పిన నిలువనుండి వెచ్చింపబడును. ఈపద్ధతివలన వచ్చెడి లాభము లీరీతిగా వివరింపఁబడినవి. ౧. సెక్యూరిటీలలో లండనునం దుంచుటవలన వడ్డీలాభము వచ్చును. ౨. ఇండియా ప్రభుత్వమువారు పెన్షనులక్రిందను, ఇతర ఖర్చులక్రిందను, సొమ్మును పార్సెలుద్వారా పంపుటకంటె సులభముగా లండనులోఁ జెల్లింపవచ్చును. 3. మనదేశములో నాణెములకు వెండి కావలయునేని, కార్యదర్శి సులభముగా నక్కడ కొని పంపఁగలఁడు.

కాని యీపద్ధతి దేశమునకు నష్టదాయకము. వివరముగాఁ బరికించినయెడల మన నిలువసొమ్మును లండనులో మూలధనముగా నిచ్చుటకంటె బీదస్థితులలో నున్న మన వర్తకసంఘముల కప్పుగా నిచ్చిన బాగుగా నుండును. పెన్షనుల క్రిందను ఇతరవ్యయముల పేరుతోను మనదేశమునుండి ధనప్రవాహము సంతతముగ నచ్చటికిఁ బోవుచున్నదనియును, హీనస్థితిలోనికి వచ్చినారమనియును విలపించుచుండఁగా, నట్టికర్చులను తగ్గించుటకు మాఱుగా ఎక్కువగ నెగుమతిఁ జేయుచు టన్యాయ్యము. స్వలాభపరాయణత్వము. ఇఁక మూఁడవవిషయము వెండి దిగుమతిచేయుట అవసరమా? యనునది. హిందూదేశములో బంగారునాణెములను వాడలేరనియును ప్రజలు దాఁచెదరను నభిప్రాయముతోను ఈ ద్వంద్వపద్ధతి యవసరమని ప్రభుత్వమువారు నియమించిన చేంబర్లేను సంఘమువారి యభిప్రాయము. దానికి జవాబు సంఘసభ్యు లగు చిస్బిగారే వ్రాసియున్నారు.

అనేకశతాబ్దులనుండి హైందవులు బంగారునాణెములను వాడుట కలవడియున్నారను సంగతి చారిత్ర పరిశోధకులకు తెలియనిది గాదు. పైఁగా దేశములో వెండినాణెములకు, ప్రభుత్వమువారు బంగారమునిచ్చుట లేదు. ఆకారణమున బంగారమును ప్రజలు దాఁచుటకు వీలు కలుగుచున్నది. పైఁగా ప్రజలు కోరినప్పుడును, అవసర మున్నప్పుడును, ఏకారణముచేత బంగారు నాణెము ప్రచారమునం దుంచలేదు ? ప్రభుత్వమువారి

కరెన్సీకంట్రోలర్ అగు హార్వార్డుగారు 1913-14 లో ఇట్లు వ్రాసిరి: "ప్రజలు వాడుట కభ్యంతర ముండదు. కాని ఎక్కువనాణెములు (బంగరువి) వారికి అందు బాటులో నుంచుట ప్రభుత్వమువారివిధి. బంగారమును దాఁచుట కొంతవఱకు ప్రకృతిసిద్ధము."

ఇట్టిస్థితిలో బంగారునాణెమును ప్రచారమునకుఁ దెచ్చుట అత్యావశ్యకము. 1912 సం॥ లో మన ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నించినను హిందూదేశ కార్యదర్శిగా రొప్పుకొనలేదు. ఆలస్యముఁ జేయుట న్యాయ్యము కాదు. ఈసంవత్సరము వర్తకములో మనకు దిగుమతు లెక్కుడుగా నున్నవి. కావున రివర్సుబిల్లులను ప్రభుత్వమువా రమ్ముట లేదు. హైందవవర్తకులకపార నష్టము కలుగుచున్నది. మాఱకపుధర సవరసునకు పడిరూపాయ లయినను ఈవ్యాసమును వ్రాయునపుడు ఖరీదు రు. 17-8-0 పరదేశపు చెలామణి రూ॥ 1-కి షి. $7\frac{1}{4}$ పెన్సీ లయినది.

కావున దేశ మభ్యున్నతస్థితిలోనికి రావలె నని కోరునెడల తత్క్షణమే ఈపద్ధతిని నిర్మూలించి బంగారు నాణెమును ప్రచారములో నుంచవలెను. రూపాయను పరిపూర్ణముగా ప్రచారమునం దుంచకుండునటులు తటస్థింపవలెను. స్వార్థపరత్వభావభూయిష్ఠ మగు ప్రభుత్వ మటులు చేయ నను నాశలు పొడగట్టవు. స్వరాజ్య సంపాదనమే దీనికి మంచిమందు. ఎప్పుడు హైందవ భూమి తన హక్కుల నిర్ధారణ చేసికొని, ప్రాచ్యనాగరకతతోఁ దులఁదూఁగుచు, సర్వైశ్వర్యసంపన్నలయమై విరాజిల్లునో గదా!

భారతీయప్రబోధము

పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రి గారు

ఆశ్రమధర్మంబు లడుగంటి వర్ణసాం
కర్యంబు మిగులఁ బ్రాచుర్య మొందె
స్వత్వనివృత్తి పూర్వక మైన పరసేవ
భాషాభిమానంబు ప్రబలమయ్యె
ఆత్మీయకులగోత్ర మన నెట్టిదో గూడ
తెలుఁగ మం చను కాల మేగుదెంచె
బావలో భూవులో కావులో చేపలో
తెలియఁజాలని యవస్థలు ఘటిల్లె
గీ. దేవభావముఁ బ్రాణసందేహ మొందె
కార్యుల కవార్యభావంబు లతిశయిల్లెఁ
గొంప మునిఁగిన దిఁక నుద్ధరింప రయ్య
న్యాయమతులార యో భారతీయులార.

సీ. అర్థిమర్థ్యంబునం దల్లాడు బడబాగ్ని
వలె నుండినది మనప్రాభవంబు
రవలజాడలు లేని నివురుఁగప్పిన నిప్పు
గా నుండె మన ప్రతాపానలంబు
బోనులోఁ జిక్కిన పులి చందమని దీన
దశ నొందు మన మంత్రతంత్రశక్తి
రెక్కలూడిన పక్షిఫక్కి నేఁ డన్యుల
చేఁ జిక్కినది మన జీవనంబు
గీ. పూర్వవృత్తాంతములు తలపోయ రయ్య
దివ్యతమ మైన యీ హిందుదేశమునకు
పుట్టమే ? యని కంట నీ రొట్ట రయ్య
న్యాయమతులార ! యోభారతీయులార !

సీ. జననిబోధమునందు శ్రద్ధ మీ కున్నచో
నాదిభాషాశక్తి నంద రయ్య
నీతి కావలె నన్న నియతి మీ కున్నచో
ధర్మశాస్త్రంబులం దలఁప రయ్య
ఆస్తికత్వంబునం దాస మీ కున్నచో
గురుదేవతాభక్తి నెరప రయ్య
గౌరవం బార్జింపఁ గాంక్ష మీ కున్నచో
దేశీయసేవ సాధింప రయ్య
గీ. శుభము విభవంబు సేమంబు శుద్ధి బుద్ధి
మన్ననలు కెందు వేడ్క మీ కున్న యెడల
న్యాయ మగు పూర్వపద్ధతి నడుపరయ్య
న్యాయమతులార ! యో భారతీయులార

సీ. అక్షయం బగు పరమార్థచింతామణి
వేదామృతాబ్ధిలో వెదుకరయ్య
మాననీయం బైన జ్ఞానాంజనశలాక
బహుశాస్త్రములనుండి వడయ రయ్య
పూజనీయం బైన పూర్వసామర్థ్యంబు
నాచారసమితిలో నందరయ్య
ఆయురారోగ్యంబు లడఁగించు చండాల
సేవ భావలు విడిపింప రయ్య
గీ. మన మహర్షులలోఁ గల మహిమ లెల్ల
మఱల నొకసారి స్ఫురియించి మంటిలోన
బోరలుచుండక కన్నులు తెఱవ రయ్య
న్యాయమతులార యో భారతీయులార.

ముక్తిసంపాదనము

ఏ. పేరనార్యకవిగారు

ముక్తి యను పదమునకుఁ బర్యాయముగ మోక్షమని వాడుక గలదు. రెండుమాటలకుఁ గూడ విడుదలయను నర్థమే ధ్వనించుచున్నది. ఆస్తికమతావలంబకులై, పునర్జన్మమందు సంపూర్ణ విశ్వాసము గల ప్రతి హైందవుని నోటినుండియు నీపదము ప్రతిధ్వనించుచునే యుండును. మోక్షముఁ గోరనివా రెవరు నుండరు. సాధారణముగ దీనియందందఱకును విశ్వాస మెక్కువగ నుండితీరును. ప్రతియొకరును దీనిని సంపాదించుటకుఁ గొద్దిగనో గొప్పగనో శక్తిగొలఁది ప్రయత్నించువారే. కాని ఇందలి తత్త్వమును గ్రహించినవారు మాత్రము చాల నరుదుగఁ గలరు. ముక్తి యనునది మరణానంతరమునఁ బొందఁదగినదే కాని జీవితకాలమునఁ బొందఁదగనిది యని కొందఱి మతము. పుణ్యలోక మొకటియుఁ బాపలోక మొకటియుఁ బ్రత్యేకముగ నున్నవనియు, వానినే స్వర్గనరకము లని పిలిచెద రనియు, పుణ్యపాపములను చేసిన జనుల కవి క్రమముగ ప్రత్యేకింపబడియుండు ననియు నమ్మువారు మఱికొందఱు. అనేకు లనేకవిధములుగఁ దలచుచున్నను పరమార్థము మాత్ర మొక్కటియే! పుణ్యలోకమున సంపూర్ణస్వేచ్ఛచే నిష్టసుఖము లనుభవింపగల రనియు, నరకమున బహునిర్బంధములకు లోనై నిరంకుశపరిపాలనముచే మితిలేని కష్టముల ననుభవింతు రనియు నందఱు నమ్ముదురు. అందుచే స్వేచ్ఛాయుతమైన పుణ్యలోకమునే యందఱును గోరుదురు కాని నిర్బంధయుతమైన నరకమును ద్వేషించుచుందురు మొదటిదానిలో సుఖమున్నదనియు, రెండవదానియందు కష్టమున్నదనియుఁ గూడ సర్వు లెఱింగినరహస్యమే. ఇట్లు అందఱుఁ గోరునది యొక్కటైనను దానిని పొందుటకు మాత్ర మనేకు లనేకమార్గములను సూచించెదరు. కొందఱు తపము సల్పవలె ననియు మఱికొందఱు తీర్థయాత్రలు, దానధర్మములు, ఉపవాసవ్రతములు మొదలగునవి కావింపవలెననియు, నింకఁ గొందఱు మహనీయులసేవ, దైవప్రార్థనము మోక్షసాధనము లనియు నభిప్రాయపడెదరు. ఎవరికిఁ దోఁచినట్లువారు సూచించుట ఆచారమై యున్నది. వివిధమార్గము లెన్ని యుండినను అన్నియును— కష్టసహనము త్యాగము అహింస సత్యము ధర్మవర్తనము మున్నగువానిని ప్రతిపాదించుచుండును. జనులు వానియందు గడిదేరనిచో ముక్తిని పొందజాల రని రూఢిపడుచున్నది. అట్టి క్రమశిక్ష నెందులే మోక్షసాధన మనఁబడును.

జన్మాంతరమున ముక్తిని సంపాదించు నిచ్ఛచే జీవితకాల మంతయుఁ గడపుట భ్రమకాని వేఱు కాదు. ముక్తి యన విడుదల యని మొదట చెప్పియుంటిని. విడుదల గోరుట యనఁగా నీవఱ కేదో నిర్బంధమునఁ దగుల్కొనియున్నట్లే స్పష్టము. స్వేచ్ఛ ననుభవించువారు విడుదలఁగోరుట యన్న నర్థముండదు. స్వేచ్ఛ యనిన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము. ఇది జన్మముతో గలిగిన హక్కనియు దానిఁ గాపాడుకొనుటకే సర్వులు సహజముగ నపేక్షించెద రనియు స్పష్టమగుచున్నది. స్వతంత్రమే స్వర్గలోక మను లోకోక్తి దీనినే స్థిరపఱచుచున్నది. కావున స్వతంత్రముఁ బొందుటయే మోక్ష మనియు దానికి భంగకర మగు నిర్బంధవిధానమే నరక మనియు వేఱుగఁ జెప్పఁబనిలేదు అప్రత్యక్షమగు పరలోకవిషయ మట్లుండనిచ్చినను— భూలోకమున స్వర్గనరకములు మాత్ర మేల జనులకుఁ గాన్పింపవు?

మానవుని జీవితకాలమునందు స్వేచ్ఛ ఆవశ్యక మగునా కాదా? ఆవశ్యకమైన నది ప్రస్తుత మున్నదా? లేనిచో దాని సంపాదించుటకు మార్గము లెవ్వి యను విచారమునే బొత్తిగ మఱచి దేహాంతరమున నెచటనో ముక్తి కలదనియు, దానినిమాత్రము సంపాదింపవలె ననియు జనులు భ్రమించు టేల? ప్రత్యక్షమునఁ బొందఁజాలని స్వాతంత్ర్యమును పరోక్షమునఁ బొందఁ దలఁచుట విపరీతము కదా! బ్రదికినన్ని దినములు నిహలోకస్వాతంత్ర్యచింతను మాని, పరలోకస్వాతంత్ర్యమున కువ్విళ్లూరుచుండుట కర్థ మేమి? ముక్తి, సాధనచే నలవడునది కాని యొకమాఱుగ నెగురుటకు సాధ్యమైనది కాదు కదా? ఇహలోకస్వాతంత్ర్యము నేమాత్రము నెఱుఁగని యాత్మ పరలోకస్వాతం

త్ర్యము మాత్ర మెట్లు పొందఁ గలరు? ఉట్టి కెక్కఁ జాలనిచో స్వర్గమున కెక్క సాధ్యపడునా? జీవితకాల మంతయు స్వేచ్ఛారహితమును నిర్బంధమును అగు వర్తనమున కలవాటుపడిన మానవులు దేహాంతరమున స్వాతంత్ర్యార్హు లెట్లు కాఁగలరు? ఆత్మస్వాతంత్ర్యమే మోక్షసామ్రాజ్య మను సిద్ధాంత మంగీకరించినపుడు అట్టి స్వాతంత్ర్యము ముం దిహలోకమున సంపాదించి అనుభవించినపిమ్మటఁ గదా పరలోకస్వాతంత్ర్యమున కాశింపనగును? ఇంట గెలిచినపిమ్మట రచ్చకేగిన జయము సులభసాధ్యము. ఇహలోకమున నట్టిది సంపాదించుట దేశమునకు జాతికంతకును సంబంధించిన విషయము. కావున, ముందు దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము కలిగిన దేశీయులు మోక్షసామ్రాజ్యమున నోలలాడఁ గలరు. ప్రకృతము దానిని సంపాదించు టెట్లో విచారింప వలయును.

ఐహిక మోక్ష మనఁగా స్వయంనిర్ణయవిధానము. సంపూర్ణస్వపరిపాలనము వాక్పత్రికాస్వాతంత్ర్యములు జన్మస్వాతంత్ర్య సంరక్షణములె కాని వేఱు కావు. ఈ హక్కులు సంపాదింపని దేశము లన్నియు జాతు లన్నియు, ఘోరనరకము ననుభవించుచున్నవే యని వేఱుగఁ జెప్పఁ బనిలేదు. భరతమాత తన 33 కోట్ల పుత్రులతోడ నరకకూపమునఁ బడి తపించుచుండుట లేదా? రౌలతుముద్రణాది కఠినశాసనము లన్నియు భారతీయులకుఁ బ్రత్యేకనరకకూపములుగ నుండలేదా? స్వదేశమునందు విదేశములందు నయితము భారతీయులు పశువులవలె హింసింపఁబడుచుండుట లేదా? ఈ నరకములు, నిర్బంధములు మున్నగువానినుండి దేశము మోక్షము పొందవలె నన్న సత్వరస్వరాజ్యసంపాదనమే ఆవశ్యకము కదా? దాని సంపాదించుటకు మార్గ మేది?

మోక్షమునకు సాధన మవసర మని పైనఁ జెప్పితిని. సాధనమార్గము లెన్ని యుండినను అన్నిటి యందు కష్టసహనము త్యాగము సత్యాహింసాధర్మవర్తనములే ప్రధానము లని కూడఁ జెప్పియుంటిని. పైమార్గములందు దేశీయు లందఱు క్రమశిక్ష నందినఁగాని మోక్షము సులభసాధ్యము కాదు. అజ్ఞానాంధకారమున మునిఁగియున్న జనసామాన్యమునకుఁ దరణోపాయమును, మోక్షమార్గమును జూపి యుద్ధరించుటకు ప్రధానోపదేశకు లావశ్యకము. గురుఁ డుపదేశించిన తత్త్వమార్గము ననుసరించి వర్తించి శిష్యు లందఱు మోక్షసామ్రాజ్యమును చూరగొనుట పరమధర్మము.

భరతఖండము నావరించిన విషమపరిస్థితుల నెఱింగి యిపుడు ఘోరనరకకూపమై యున్న దేశము నొక్కమాఱుగ స్వర్గతుల్యము గావింప నెంచి సామాన్యజనులకు మోక్షమార్గము నుపదేశింప బయలుదేఱిన దేశికోత్తముఁడే గాంధిమహాత్ముఁడు. కష్టసహనత్యాగాదులతోఁ గూడుకొన్న దౌర్జన్యరహితసహాయనిరాకరణదీక్షయే శిష్యులకు వారు మోక్షసాధనమునకై యుపదేశించుతత్త్వము. భౌతికదృష్టితో మహాత్ముని కార్యక్రమమును విమర్శించువారి కట్టి భ్రమ కలిగినను, ఆధ్యాత్మికదృష్టితోఁ బరిశీలించు మహనీయుల కీయుద్యమ మంతయు భారతజాతీయముక్తికే గాక, ప్రపంచమునొక్క శాంతికి - పునర్నిర్మాణమునకు - సర్వమానవసౌభ్రాత్రమునకును - ధర్మోద్ధరణమునకు - మూలసాధన మని తోఁపకపోదు. కావున మహాత్ముని సందేశానువర్తులై దేశీయు లందఱు, మత సాంఘిక రాజకీయాది కక్ష లన్నియుఁ గట్టిపెట్టి ఒక్కమాఱుగ నైహిక మోక్షము సంపాదించి భరతఖండమును భూలోకస్వర్గముగ మార్చి ప్రపంచమునకు మార్గదర్శకు లగుదురు గాక యని నిరంతరము ప్రార్థింతును.

ఆదిమాంధ్రులు

చెర్ల నారాయణశాస్త్రి గారు

ధరణి నాలుగు జాతులు దక్కఁగడప
యుంటరాని జాతులు వేద మందు లేవు
అవ్వి యున్ని యుఁగలవని యను కొనినను—
విశ్వమున మానవుల యభివృద్ధి కొఱకు
జ్ఞానమే ముఖ్యసాధనం బైన కతన
శాస్త్రులకు జ్ఞానరూప సిద్ధాంతమును
హెచ్చు తగ్గులకది యర్హ హేతువగుట
జ్ఞానమును బట్టి యే కాదె; కౌశికుండు
క్షత్రియుండయ్యు బ్రాహ్మణ జాతి కాఁడె
రూపములు జాతులని యందురె ? మాధవుతిని
బొట్టలను జీల్చి చూడఁ జే మూలఁగాని
యొక్కయక్కరమైన లేపన్న యట్టి
కేవల ద్విపార్శ్వకులులు సేవగించి
గొప్ప దక్కించుకొనఁ జూచుచొప్ప గాక
వర్ణమాత్రంబు గౌరవభాజనంబె ?
రాముఁడని యెడు వాఁడును ర జా కాఁడె ?
నిషధ దేశాధి పతియైన నృపతి యెవఁడు ?
చంద్రవంశజుఁడా హరిశ్చంద్రుఁ డెవఁడు ?
ప్రథితుఁడైనట్టి రామవార్షణి యెవండు ?
వారిద్విజులు పూజింతురే కారణమున ?
శివుఁడు జమదగ్ని ? రేణుక యెవతె ? వార
లిద్దఱును దంపతులె కారె ? యెట్లు పొసఁగె ?
వ్యాసునింటికి బ్రాహ్మణ ప్రవరఁ జేగి
తా నెఱుంగఁడె యుత్తమధర్మమేదొ ?
వెనుకటివి తత్త్వఁగా వేనవేలు గలవు
తీగదీసిన డొంకయుఁ గ్రిప్లివచ్చు.

* * * *

పారిశుద్ధ్యము లేదని పరిభవింత్రొ
బాగు, చాదాను, ధళిత యాలాగు రంగు.
దారికినివచ్చి వారలీ మాఱుకొంత
లేనివారుగూడను మనలోనలేర
వారు మనలో బహిష్కరింపంగ బడిరె ?
యిందొకటి ధర్మసూక్ష్మ మ దేమియన్న
పారిశుద్ధ్యము శుద్ధ సంపర్కము లిటు
లొకటొకటి పరస్పరము నన్యోన్య సంశ్ర
యములు చెట్టునిత్తులపోల్కి నమరుచుండుఁ
గొంతిదగ్గర రానిచ్చి వంతమీఁద
వానికె తెలియన్ని క్రమముగవచ్చి దీయఁ
దొలఁగొంతవడి మనమును మెలఁగితిమటె
ఎన్నొ తరములు గడవఁగ నిట్టులైతి
మిందనుక మానవవ్యక్తి చెందవలయు.
నట్టి పరిపూర్ణదశ మన మందలేదు.

* * * *

ఇల్లుగాలెడు వేళ నుయ్యికేఁ గడంగు
ప్రజ్ఞగలయంతటి మహానుభావులార ?
దానిమాట యటుండ నిత్తమనుకొన్నఁ
బరమతంబున సమానంబు ప్రబలియున్కి
మతము లన్నిఁటికిని శిఖామణి యనంగ
ఖండఖండమ్ములందుఁ బ్రఖ్యాతిఁగన్న
మతము మన హైందవమతము; మతమనంగఁ
దీక్షవ్రాయఁగ నే మన్నిటికిఁబు నాడి.
మునులు మనవారు తెలిసిరి మును పు; నేడు
దీనితత్త్వము పాశ్చాత్య దేశ మెఱుఁగు
నట్టిదిమతంబు దాని కిక్కట్టు లిపుడు
దాపరింపగనున్న వద్వైతులార !
కారణం బేమియన్నను గడమజాతి
వారల ద్దానికిని గంచె పగిదిమంద్రు
పాశపడిపోయె నయ్యదిప్పటికి; మనము
శ్రద్ధచేయమి బొత్తిగా పార మెదలి
కట్టుగిట్టము తప్పి మార్గములు వెలసె
దానిచే నింతకును మున్నె హాని వృద్ధమై
నంతఁబోవక కటకటా! యింతలోన
గోరుచుట్టు పై రోకలి జారినట్టు
లందు దరికొన్నయది క్రైస్తవానలంబు.

* * * *

ఒక్క పరమార్థమిందులో నున్నదింకఁ
గనఁబడును జాపు మీరలో గాంచవచ్చు
సాగినది కొంతకాలము సాగినంత
తెగిన దాఁకను లాగుట తగవు గాదు.
తెలిసికొన్నారు వారును గలనిజంబు.
కనులుమూసియుఁ గన్నుల గంతిగట్టు
కాల మది మారిపోయె నాగరకులార ?
మొరయుచున్నవి భేరులు బోరకలుగఁ
గట్టుచున్నారు క్రైస్తవ వచనులను
వలను కలపాంబు మన కుటుంబంబులోన
నింటిగుట్టు లంకకును జేటంటువిదరె.
అనిదర్శనములు యుక్తు లల్లెయుంచి
చిత్తమున మీరె కొంతయో లెంపుడయ్య.

* * * *

అయ్య దియ్యది నాక సమస్తసుగు ప
దార్థముల సారగించెడు నట్టిదక్క
భైరవస్వామిగాఁ గ స్వభావమున్న
మయినసహాము సుబ్రహ్మణ్యుఁ డగుచునుండ
ధన్యఁరాలగు నాయరుంధతి పవిత్ర
సీమఁ గడుపారఁ గాంచుటఁజేసి కీర్తి
గన్నకొలము వారలు నంటఁగా నవర్హా
లనుటకంటె నజ్ఞాయ్య మకనిఁగలదె?
ఉన్నదున్నట్లు చెప్పుట తడుక రాదు
ఛాందసులు! పెట్టకుఁడు మీరు శాపములను
వారలిచ్చెడునట్టి దీవనల యెదుట
వేదవిదుల శాపములు నిర్వీర్యము తెకా!

కీర్తిశేషులైన రసవిహారీ ఘోషుగారు

కో. శఠకోపాచార్యులు గారు, ఎమ్. ఏ., బి. ఎల్.

రసవిహారీఘోషుగారు 1845 సం॥ డిసెంబరు 23-వ తేదీని వంగరాష్ట్రమున వర్ధమాన మండలములో జన్మించెను. ఈయన తండ్రి జగద్బంధుఘోషు. రాసవిహారి తొలుత బంకురా నగరమున విద్యాభ్యాసము చేసెను. రసవిహారీఘోషు బాల్యమునుండి యసమాన మేధావియై, పరీక్ష లన్నిటను నగ్రస్థానమున కృతార్థు లగుచుండెను. 1865 సం॥ జనవరియందు బి. ఏ, పరీక్షను, 1866 సం॥ జనవరిలో ఆంగ్లభాషావాఙ్మయములందు ఎం. ఏ. పరీక్షను ఇచ్చి, మొదటి తరగతిని కృతార్థులైరి. 1867 సం॥లో బి.ఎల్. పరీక్షను, 1871 సం॥లో న్యాయశాస్త్రాచార్య పరీక్షను నిచ్చెను. కలకత్తా ఉన్నత న్యాయాలయమున న్యాయవాదిత్వమును 1867 సం॥ము నుండి ప్రారంభించెను. న్యాయశాఖయం దాయనకు గల యప్రతిమప్రతిభ కార్యదీక్ష న్యాయదృష్టి అసమానజ్ఞప్తి ధైర్యసాహసములు - స్వల్పకాలముననే ఈయనను కలకత్తా న్యాయవాదులలో నగ్రగణ్యునిఁ జేసెను.

1875 సం॥లో టాగూరు లాలెక్చరరుగా ఘోషుగారు నియోజితులైరి. అప్పుడు తమ పరిశోధన ఫలితముగ తణఖా వ్యాపారములను గూర్చి వా రొసంగిన యుపన్యాసములు తరువాత గ్రంథరూపముగ ప్రకటింపఁబడినవి. అప్పటికి ఇట్టి చట్టము శాసనసభలలో నిరూపితము కాలేదు. అందువలన ఘోషుగారి గ్రంథము న్యాయవాదులకును జనులకు గూడ నత్యుపకారక మయ్యెను. నేటికిని శాసనకర్తలచే ఈ గ్రంథము సర్వోత్తమ మని యంగీకరింపబడి యున్నది. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువా రాయనకు 1884 సం॥లో డాక్టరు అఫ్ లాస్ అను బిరుదము నిచ్చిరి. ఘోషుగారి కాంగ్లవాఙ్మయమునం దభిలాష మధికము. వీరి యాంగ్లభాషా శైలి మిక్కిలి మనోహరముగ నుండును. ఇట్టి సాహిత్యజ్ఞానము వక్తృత్వశైలి ఆంగ్లనాయకులలో గూడ అరుదు. ఘోషుగారిని మొదట వంగదేశ శాసనసభకును తరువాత సామ్రాజ్యశాసనసభకును సభ్యునిగ నియమించిరి. వీరు స్వాతంత్ర్యప్రియులు. ఈయన పేరునకు మితవాదియే. కాని సమయము వచ్చినప్పుడు కేవల న్యాయపక్షవాది. 1897 సం॥లో రాజద్రోహసంబంధశాసన ముపపాదింపఁబడఁగ ఘోషుగా రాచట్టమును తీవ్రముగ ఖండించిరి. అప్పుడు సభలోని మితవాద నాయకు లందరు చట్టమునకు తమ యంగీకారముల నిచ్చిరి. కాని ఘోషుగారును మరియొకరును మాత్రమే దానికి వ్యతిరేకముగా తమవోటు నిచ్చిరి. కర్జనుప్రభువు రాజప్రతినిధిగ నుండిన కాలమందును వీ రనేక సభల కధ్యక్షులుగా నుండి రాజప్రతినిధిగారి నిరంకుశప్రవర్తనను సహేతుకముగా ఖండించిరి. శాసనసభ్యులుగా నున్నప్పుడు ఘోషుగారు స్వయముగ కొన్ని చట్టములను సభలో నుపపాదించి వాని నంగీకృతముల గావించిరి. వీరు 40 ఏండ్లు కలకత్తా న్యాయవాదులకు నాయకులుగ నుండిరి. న్యాయమూర్తు లగు సర్ అశుతోషముకర్జీ మొదలగువా రనేకులు వీరి శిష్యులే.

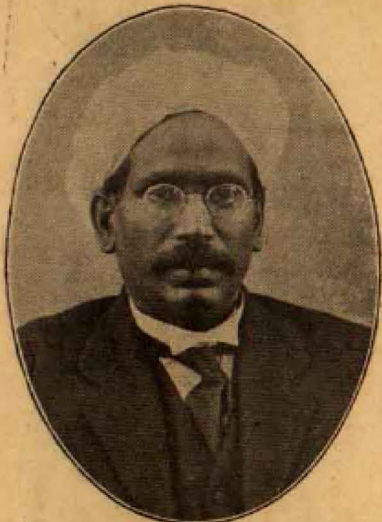
ఘోషుగారి దేశభక్తి పరిశుద్ధమైనది. వీరు దేశోపకారకము లగు నుద్యమము లన్నింటికిని తమచేతనైన సహాయమును చేయుచుండిరి. వంగదేశమునందలి సదుద్యమము లన్నిటికిని వీరి ద్రవ్యసహాయమును ప్రోత్సాహమును కలదు. 1906 సం॥లో జాతీయవిద్యాపరిషత్తును నిర్మించిన ప్రధానులలో వీరు నొక్కరు. ఆ జాతీయశిక్షాపరిషత్తునకు ఘోషుగారే యధ్యక్షులు.

వీ రనేక విద్యాశాఖలలో విశ్వవిద్యాలయమున పరీక్షకులుగను అంతరంగిక సభాసదులుగను పనిచేసిరి. పరిశ్రమల యభివృద్ధికి గణితశాస్త్రమునను ప్రకృతిశాస్త్రమునను ప్రావీణ్య మావశ్యక మగుటచేత మనదేశమున ఆ పరిస్థితుల నేర్పరచుటకు ఘోషుగారు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారికి ఇరువదియొకలక్షల రూపాయలను దానముగా నిచ్చిరి. తా మిచ్చిన ద్రవ్యముపైవచ్చు వడ్డితో ప్రకృతిశాస్త్రమునను గణితమునను నుత్తమరీతి పరిశోధకులైన యుపాధ్యాయులను నియమించి దేశీయయువకులకు పరిశోధన పద్ధతులు నేర్పవలయు ననియు, నియమితు లగు నుపాధ్యాయులును పరిశోధకులును హిందూదేశీయులే యుండవలయు ననియు వీరు తమవిరాళము నుపయోగించుటలో నిబంధన చేసిరి. ఇంతియగాక, ఘోషుగారు తమ మరణశాసనమున కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారికి వ్యవసాయశాస్త్రజ్ఞానము జనులందు వ్యాపింపజేయుటకు 2½ లక్షలను, స్వగ్రామములోని తమ విద్యాలయమునకు 1½ లక్షలను జాతీయవిద్యాభివృద్ధికి 10 లక్షల రూప్యములవరకు నిచ్చుటకు నియమములు చేసిరి. దీనివలన వీరికి గల పరిశుద్ధ మగు ప్రజాప్రేమము వ్యక్త మయ్యెను.

ఘోషుగారు చిరకాలము మితవాద పక్షులలో చేరియుండిరి. కాని జాతీయవాదులపై వీరికి కోపము గాని అసూయ కాని లేదు. కలకత్తాలో జాతీయమహాసభా సమావేశమున వీరు స్వాగతసభాధ్యక్షులుగ నుండిరి. 1908 సం॥న చెన్నపురిలో కాంగ్రెసు సమావేశమందు ఘోషుగారే యధ్యక్షులైరి. కాలక్రమమున దొరతనమువారి నిరంకుశచర్యలను చూచి చూచి తుదకు ఘోషుగారు జాతీయపక్షము నవలంబించిరి. రెండు మూడు సం॥ల క్రింద జాతీయవాదులు స్థాపించిన వంగీయజనసభకు వీ రధ్యక్షులుగ చేరి ఆమరణము తామే యధ్యక్షులుగ నుండిరి. అసహాకారోద్యమము రాజద్రోహసూచన మని కొందఱు నాయకు లభిప్రాయపడు తరుణమున ఘోషుగారు అసహాకారోద్యమమున నెట్టిదోషమును లేదని నిరూపించి ఈ యుద్యమమును రక్షించిరి. వీరు స్టేటుకవున్సిలు సభ్యులుగా నెన్నుకొనబడిరి. కాని వీరి కందుండుట రుచింపక సమావేశములకు వెళ్లుట మానివేసిరి. దొరతనమువారు వీరికి సి. ఐ. ఇ. సర్, బిరుదముల నొసంగియుండిరి. కాని ఘోషుగారికి బిరుదములం దెట్టి యిచ్ఛయును లేదు. ఘోషుగారు 75 ఏండ్లు జీవించి తమ సర్వస్వమును దేశాభివృద్ధికి ధారవోసి అర్పించిరి. 28-2-21 నాడు రాత్రి రెండుజాములకు వీరు కీర్తిశేషులైరి.

మంత్రివర్గము

The Hon'ble Rao Bahadur
K. V. Reddy Naidu Garu

గౌ. రావు బహద్దరు
కూర్మా వెంకటరెడ్డి నాయుడుగారు

The Hon'ble Dewan Bahadur
P. Ramarayaningar

గౌ. దివాను బహద్దరు
పానుగంటి రామారాయణింగారు

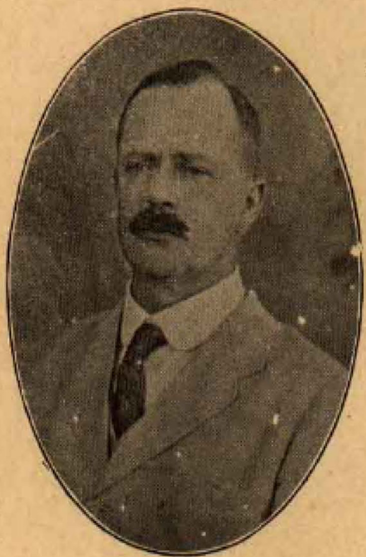
The Hon'ble Dewan Bahadur
A. Subbarayulu Reddiar

గౌ. దివాను బహద్దరు
ఎ. సుబ్బరాయలు రెడ్డిగారు

చెన్నపురి ప్రభుత్వకార్యనిర్వాహకవర్గము

The Hon'ble Sir Lionel Davidson

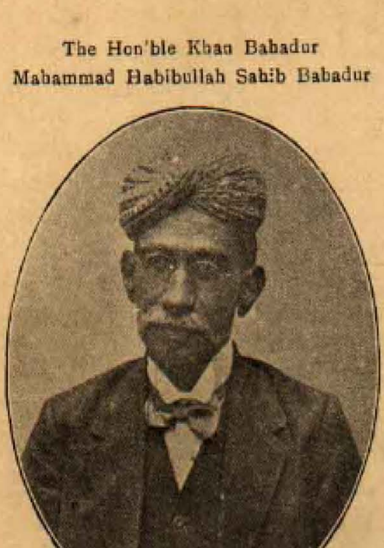
గౌ. లయొనలు డేవిడ్సను గారు

The Hon'ble A. R. Knapp

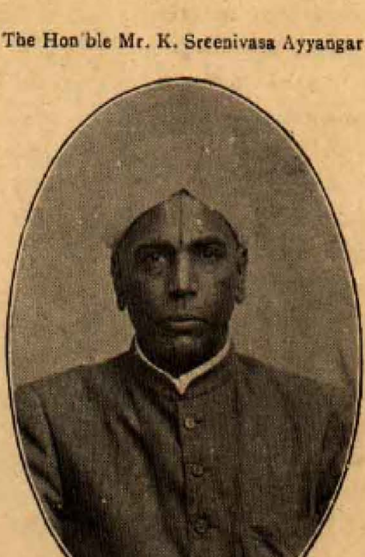
గౌ. ఎ. ఆర్. నాప్గారు

The Hon'ble Khan Bahadur
Mahammad Habibullah Sahib Bahadur

గౌ. హబిబుల్లా సాహేబుగారు

The Hon'ble Mr. K. Sreenivasa Ayyangar

గౌ. క. శ్రీనివాస అయ్యంగారు

బాదపమహారాజు — ఆరుంబాక తామ్రశాసనము

కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు గారు, ఎమ్. ఏ.

ఈ శాసనము కొలఁదిదినములక్రిందట కృష్ణాజిల్లా తణుకు తాలూకా పొలమూరు గ్రామమునందు అల్లాడ పరశురాముఁడు అను రైతు తనయింటి గోడపునాది త్రవ్వుచుండఁగా దొరకినది. ఇది యొక కుండలో భద్రముగాఁ బెట్టఁబడియుండెను. రేకులు మకిలపట్టినందున బంగారమో వెండియో యని భ్రమపడి గడ్డపారతో కొట్టి చూచిరి. కత్తితో గీసిరి. కంసాలిచే నొకరేకును పగులఁగొట్టించిరి. తుదకా రేకులపై నైట్రిక్ ఆసిడ్ పోసియు, వానిని పిడకలదాలిలోఁ గాల్చియు, చింతపులో నదకఁ బెట్టియు శుభ్రపఱుప యత్నించిరి. ఈ రేకుల కిన్ని యవస్థలు సంప్రాప్తించుటచే నందలి రెండవరేకు రెండు తునకలగుటయే కాక యందలి కొంతభాగము విరిగి యెచ్చటనో పడిపోయెను. ప్రతిరేకు మీఁదను కొన్ని యక్షరములు అణిగియు రూపుమాసియు సూక్ష్మదృష్టిలోఁ బరీక్షించినను జదువుటకు వీలులేని యవస్థను జెందినవి. చివరకీ రేకులను ఆగ్రామనివాసులును దేశాభిమానులు నగు శ్రీ కొత్తపల్లి నరసింహము గారు సంపాదించి ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమునకుఁ బంపిరి. ఆ కార్యాలయమునుండి యవి నావద్దకి వచ్చెను.

ఈ శాసనమునందు అయిదు రాగిరేకులు ఒక కడియములో గ్రుచ్చియున్నవి. ఆకడియముపై శ్రీ 'త్రిభువనాంకుశ' అని యక్షరములు గల యొక ముద్ర కలదు. అందుపై పూర్వచాళుక్యుల ముద్రలపై నున్నటులనే అక్షరములకు పైభాగమున చంద్రుఁడును అంకుశమును గలవు; క్రిందిభాగమున వరాహప్రతిమయు, దాని ప్రక్కను సూర్యుఁడును, అన్నిటికంటె క్రింద పద్మమును ఉబ్బుగ పోతపోయఁబడియున్నవి. ఇందలి రేకులు రమారమి 9½ అంగుళముల పొడవును 4½ అంగుళములు వెడల్పును గలవి. ఒకటవరేకు లోపలి భాగమున మాత్రము అక్షరములు చెక్కఁబడి యున్నవి.

శాసనభాష సంస్కృతము. గద్యపద్యాత్మకము. వ్రాతతప్పులు కొన్ని కలవు. ఇందలి లిపి పదవశతాబ్దపు పూర్వచాళుక్యుల శాసనముల లిపిని బోలియున్నది. క్రీ. శ. 927-934 వఱకు రాజ్యము చేసిన యుద్ధమల్లుని[1] బెజవాడశాసనమునందలి యక్షరములను, క్రీ. శ. 945-970 వఱకు రాజ్యముచేసిన అమ్మరాజు శాసనము[2] లోని యక్షరములను ఇందలి యక్షరములను ఒకేవిధముగ నుండును. ఇవి రాజరాజ నందంపూడి శాసనపు[3] టక్షరములకంటె పురాతనములు. కొన్నిచోట్ల మొదట వ్రాసిన యక్షరములు తరువాత దిద్దఁబడి యున్నవి.

[1] ఆం.సా.ప.సం.6.పుట.49; Ep.Ind.Vol.XV.p.150.
[2] Ind. Ant. Vol, XIII, p-248
[3] ఆం. సా. ప. ప. సం. 1. పుట. 45.

శాసనమందలి గద్య పద్యములు చాలభాగము పూర్వశాసనముల నుండియే గ్రహింపఁబడినవి. రెండవ అమ్మరాజు శాసనములోని పద్యములను గూడఁ దీసికొని కవి యిష్టమువచ్చినట్లు మార్చెను.

ఇందలి యక్షరస్వరూపమును గురించి విచారింపగా యుద్ధమల్లుని శాసనమును, అమ్మరాజు శాసనములను ప్రకటించినవారు చెప్పిన విశేషములే ఇందును గానవచ్చుచున్నందున ఇందలి యక్షరస్వరూపము వేఱుగ వివరింప నక్కఱలేదు. ఇతరులు చెప్పని యొకటి రెండు సంగతులు మాత్రము చూపించెద.

ఈ శాసనమునందుఁ గొన్ని శబ్దములలో వట్రసుడియున్నచోట మాఱుగ రాగయును ఇకారమును వ్రాయఁబడినవి. ఉదా:—హ్రిషీకేశ (మూఁడవరేకు, రెండవ ప్రక్క 7 వ పంక్తి); శత్రుఘ్నిత్వాంతః (నాలుగవరేకు, రెండవ ప్రక్క, 4 వ పంక్తి). దీనిని బట్టి చూడ నాకాలమునందు ఋకారమను అచ్చుయొక్క యుచ్చారణ ఇప్పుడు తెనుఁగుదేశమునం దున్నదానివలె 'రు' అని లేదనియు, ఇప్పు డుత్తర హిందూదేశమునం దున్నటుల 'రి' అని యుండె ననియుఁ దెలియుచున్నది. ఇందుచేతనే మనపూర్వులు 'ఋ' కారమునకును 'రి' కారమునకును యతిమైత్రి యొప్పుకొనిరి. 'ఋత్విజాండని విచారించి పూజించిరే' అని మహాభారతము. ఈ శాసనకాలమునకు అనుస్వారమింకను నున్నగా మాఱలేదు. నాగరములో వలె చుక్కగనే యుండి అక్షరము పైభాగమునఁ జూపఁబడుచుండెను.

పొల్లులలో బి అను నొకయక్షరము కానవచ్చుచున్నది. (రే-2; ప్ర-2: పంక్తి 6.) దీని పూర్వాక్షరము స్పష్టముగ లేనందున ఆ శబ్దస్వరూపము వివరముపై యధికముగ వ్రాయుటకు వీలులేదు.

కథాసంగ్రహము

పూర్వచాళుక్యులలో నొకఁడైన బాదపుఁడు అను మహారాజు వెలనాఁటిలోని ఆరుంబాకయను గ్రామమును గండనారాయణుఁడు అనువానికి ఇచ్చిన సమాచారమును, మఱల దానిని ఆగండనారాయణుఁడు తనపినతల్లి కుమారుఁడైన చందేనాఖ్యున కిచ్చిన సమాచారమును దెలుపుట కీశాసనము పుట్టినది. ఇది పూర్వచాళుక్యుల ఇతరశాసనములలోనున్న బిరుదావళులతో ప్రారంభమైనది. ఇందు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని మొదలు రెండవ అమ్మరాజువఱకు రాజ్యముచేసిన రాజుల పేళ్లును వారికిఁ గల సంబంధమును, వారిరాజ్యకాలపరిమితి సంవత్సరముల సంఖ్యలను ఈయఁబడినవి. అవి యితర శాసనములలోని సంఖ్యలతో సరిపోవుచున్నవి.

రెండవ అమ్మరాజు న్యాయ్యముగ వేంగీదేశమును త్రికళింగసహితముగ రక్షించెను అనిచెప్పఁబడినదే కాని అతని రాజ్యసంఖ

త్సరములసంఖ్య ఇచ్చియుండలేదు. కర్ణరాజాఖ్యుఁడను వల్లభుని సాయమున అమ్మరాజును ఓడించి దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టి బాడప రాజు రాజైనట్లు చెప్పఁబడినది. ఈతఁడు యుద్ధమల్లుని కుమారుఁడు. ఏడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసిన యుద్ధమల్లుఁడు నెలదినములు రాజ్యముచేసిన తాళపునికొడుకు. బాడపుఁడు దాయాదులను జయించెననికూడఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఇతనికి 'సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ విజయాదిత్య రాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక' అన్న బిరుదు లుండెను.

[బా]డపాదిత్యుఁడను ధనుర్ధరుఁడు కలఁడు. వానికి నృపకాముఁడు అనుకొడుకు కలిగెను. ఇతఁడే నృపకామనకోనాథుఁడు. ఇతనిభార్య నాయమాంబ. ఈ దంపతులకు గండనారాయణుఁడు పుట్టెను. బాడప మహారాజు ప్రీతుఁడై ఈగండనారాయణునకు వెలనాండు విషయమున ఆరుంబాకయను గ్రామము సర్వకరపరిహారముగ నిచ్చి శాసనము వ్రాయించి యిచ్చెను. తన తల్లి చెల్లెలైన స...కాంబపుత్త్రుఁడగు చందేనాఖ్యునకు గండనారాయణుఁడు ఈ గ్రామము నిచ్చివేసెను. ఈగ్రామమునకు సీమలు—తూర్పున చెఱుకుంబల్లి; దక్షిణమున శ్రీపూండి; పశ్చిమమున కాపూరు; ఉత్తరమున గోమడువు. ఆజ్ఞప్తి కటకరాజు. కవి అయ్యనభట్టు. శాసనము చెక్కినవాఁడు భట్టదేవుఁడు.

శాసనకాలము

శాసనమునందు శక మీయలేదు. కాని బాడపుఁడు తాను రెండవ అమ్మరాజు తరువాత రాజ్యముచేసినట్లు చెప్పుకొనుచున్నాఁడు. అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 మొదలు 970 వఱకు రాజ్యముచేసెనని యతని శాసనములనుబట్టి యిదివఱకే నిర్ణయముచేయఁబడినది. అతనితరువాత అతని యన్నయగు దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెనని అతనికుమారుఁడైన శక్తివర్మశాసనమునందును, విమలాదిత్య రాజరాజాదుల శాసనములందును జెప్పఁబడియున్నది. దానార్ణవుని తరువాత ఇరువదియేడు సంవత్సరముల వఱకు ఆంధ్రదేశ మరాజకముగ నుండెననియు, క్రీ. శ. 999 మొదలు దానార్ణవుని కుమారుఁడైన శక్తివర్మ రాజ్యము చేసెననియు శక్తివర్మాదుల శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కావున ఈబాడప మహారాజు ఈ యరాజకకాల మనఁబడు ఇరువదిరెండు సంవత్సరములలోపల (క్రీ. శ. 973-999) రాజ్యముచేసి యుండవలెను.

స్థలనిర్ణయము

శాసనము దొరకిన గ్రామము పోలమూరు అనునది. ఇది కృష్ణా జిల్లా తణుకు తాలూకాలో నున్నది. ఈ శాసనమునందు దానముచేయఁబడిన గ్రామము ఆరుంబాక. ఈ పేరుగల గ్రామమేదియు ఇప్పటి తణుకు తాలూకాలోఁ గానరాదు. ఆరుంబాక యొకటి రేపల్లి తాలూకాలోనున్నది. శాసనమునం దీగ్రామమునకు సరిహద్దులుగఁ జెప్పఁబడిన శ్రీపూండి, చెఱుకుంబల్లి, కాపూరు అను గ్రామములుకూడ ఆతాలూకాలోనే యున్నవి. శ్రీపూండికిపుడు సిరిపూడియనియు, చెఱుకుంబల్లికి చెఱుకుమిల్లియనియు, కాపూరికి కాపూరనియు ఇప్పుడు పేర్లుగలవు. కావున దానవిషయమైన గ్రామము రేపల్లితాలూకాలోనిదియే యని నిశ్చయింపవచ్చును. ప్రతిగ్రహీతగాని, వారి వంశమువారుగాని, మఱే యితరులుగాని ఈ శాసనమును రేపల్లితాలూకానుండి తణుకుతాలూకాకు తీసికొని వెళ్లియుందురు.

దానముతీసికొన్నవారు

ఈ గ్రామము మొదట బాడపునిచే గండనారాయణుఁడను వానికీయఁబడినది. ఈతఁడు దానిని తరువాత తనపినతల్లికుమారుఁడైన చందేనాఖ్యునికిచ్చెను. గండనారాయణుఁడు రాజబంధువుగఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనితండ్రి నృపకాముఁడు; తల్లి నాయమాంబ. రెండవ అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 లో వేయించిన శాసనములవలన నృపకాముఁడును, నాయమాంబయు, అమ్మరాజు అత్తమామలని తెలియఁబడుచున్నది. కావున గండనారాయణుఁ డమ్మరాజునకు బావమఱఁది. *

శాసనమువలన స్పష్టపడు నూతనవిషయములు

ఈ శాసనమువలన నిదివఱకుఁ జరిత్రకారులకుఁ దెలియని యొక నూతనవిషయము తెలియవచ్చుచున్నది. ఇదివఱకుఁ బూర్వచాళుక్యుల చరిత్రమును వ్రాసినవారందఱును క్రీ. శ. 973 మొదలు 999 వఱకు 27 సంవత్సరములు ఆంధ్రదేశమునం దేరాజును రాజ్యము చేయలేదనియు, అరాజకముగ నుండెననియు వ్రాసియున్నారు. అట్లువ్రాయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. శక్తివర్మకాలమునుండి మరల రాజ్యమునకు వచ్చిన పెద్దవంశపు చాళుక్యరాజులు ఈకాలమునందు వేంగిదేశ మరాజకముగ నున్నదని వ్రాసియున్నారు:—

అథ దానార్ణవాదాసీత్ దైవదుశ్చేష్టయా తతః
సప్తవింశతివర్షాణి వేంగీమహీరనాయకా !

అని నందంపూడి శాసనమునందుఁ గలదు. (ఆం.సా.ప.సం.౧.పు.౮౫.)

'తతో దానార్ణవాధీశా దను వేంగీమహీతలం
సప్తవింశతివర్షాణి వేంగీదేశ మరాజకం.'

అని శక్తివర్మశాసనమునఁ గలదు. (ఆం. సా. ప. సం. ౨ పు. ౩౯౯.)

ఇట్టి వాక్యములను బట్టి చరిత్రకారులు ఆ కాలమున వేంగిదేశమునందు రాజులేఁడని వ్రాసిరి. కాని యిది భ్రమయని యీ శాసనమువలనఁ దేలుచున్నది. ఈ యరాజకకాల మనునది చాళుక్యులలోని పెద్దవంశమువారికే అరాజకకాలముగాని, చిన్నవంశమువారికి, దేశమందలి ప్రజలకుఁ గాదు. ఈ యిరువదియేడు సంవత్సరములును, పూర్వచాళుక్యులలోని పెద్దవంశమువారిని వెడలఁగొట్టి చిన్నవంశమువారు వేంగిదేశముఁ బరిపాలించుచున్నట్లు ఈ శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈవంశమువాఁడే ప్రస్తుతశాసనము వ్రాయించిన బాడపరాజు. పూర్వచాళుక్యులలో పెద్దవంశము చిన్నవంశము అను భేదము ముఖ్యముగా కలివిష్ణువర్ధనుని కుమారులవలనఁ బుట్టినది. ఈ భేదము తెలియుటకై కలివిష్ణువర్ధనునినుండి రాజరాజువఱకు చాళుక్యవంశములోని యావశ్యకమైన భాగము ఈ క్రిందఁ జూపఁబడినది.

---

* Ind. Ant Vol Xiii p 248

కలివిష్ణువర్ధనుఁడు (843–844)

- గుణగవిజయాదిత్యుఁడు (844-888)
- విక్రమాదిత్యుఁడు
  - చాళుక్యభీముఁడు (888-918)
    - విజయాదిత్యుఁడు (918)
      - అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుఁడు (918-925)
        - బేటవిజయాదిత్యుఁడు (925)
        - భీముఁడు (926-927)
      - చాళుక్యభీముఁడు (934-945)
        - * దానార్ణవుఁడు (970-973)
          - శక్తివర్మ † (1003-1015)
          - విమలాదిత్యుఁడు (1015-1022)
            - రాజరాజు (1023-63)
        - అమ్మరాజు విజయాదిత్యుఁడు (945-970)
    - విక్రమాదిత్యుఁడు (925-926)
- యుద్ధమల్లుఁడు
  - తాళరాజు (925) ఒకనెల
    - యుద్ధమల్లుఁడు (927-934)
      - బాడపరాజు
      - తాళరాజు (970-999)

కలివిష్ణువర్ధనునకు ముగ్గురు కుమారులుండిరి. గుణగాంక విజయాదిత్యుఁడు, విక్రమాదిత్యుఁడు, యుద్ధమల్లుఁడు వీరిలో పెద్దవాఁడు క్రీ. శ. 844 మొదలు 888 వఱకు రాజ్యముచేసి సంతానములేక మృతిపొందినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఇఁక మిగిలినవి రెండు వంశములు. విక్రమాదిత్యుని వంశమును పెద్దవంశమనియు యుద్ధమల్లుని వంశమును చిన్నవంశమనియు మనము గుర్తుపెట్టుకొనవలెను. పెద్దవంశమువారే రాజ్యాధికారమును వహించియుండిరి. కాని చిన్నవంశమువా రప్పుడప్పుడు రాజ్య మాక్రమించుకొనుటకు ప్రయత్నముచేయుచుండిరి. పెద్దవంశములోని బేట విజయాదిత్యుఁడను వానిని వెడలఁగొట్టి చిన్నవంశమువాఁడైన తాలపుఁడు ఒకనెల రాజ్యము చేసెను. పెద్దవంశములోని చాళుక్యభీముని కుమారుఁడైన విక్రమాదిత్యుఁడు తాళపరాజును వెడలఁగొట్టి పదునొకండు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. మొదటివంశములోని మొదటి అమ్మరాజు కుమారుఁడైన భీముని జయించి రెండవవంశములోని తాళరాజుకుమారుఁడైన యుద్ధమల్లుఁ డేడుసంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. ఇతఁడే బెజవాడలో ఆంధ్రపద్యాత్మకమైన శాసనమును వేయించినవాఁడు. వీనినిజయించి కొల్లభిగండ విజయాదిత్యుని కొడుకైన చాళుక్యభీముఁడు పదునొకండు సంవత్సరములు రాజ్యమేలెను. ఇతని కిద్దఱు కుమారులు. పెద్దవాఁడు దానార్ణవుఁడు. చిన్నవాఁడు అమ్మరాజు. దానార్ణవుఁడు బ్రదికియుండఁగనే అమ్మరాజు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈయమ్మరాజు తరువాతనే రెండవవంశమందలి వీరొద్దు రాజ్యముచేసిన యుద్ధమల్లుని కుమారుఁడైన బాడపుఁడు వేంగిదేశము నాక్రమించుకొని పాలించినట్లు ప్రస్తుతశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 మొదలు 970 వఱకు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినట్లు పెక్కు శాసనములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. కాని ప్రస్తుత శాసనమునందు అతని రాజ్యవత్సరముల మితి చెప్పఁబడలేదు. అమ్మరాజుతరువాత అతనిసవతి సోదరుఁడగు దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెనని ఇరువదియేడు సంవత్సరముల తరువాత మరల రాజ్యముసంపాదించిన ఇతని కుమారుఁడైన శక్తివర్మకాలమునుండి చెక్కింపఁబడిన శాసనముల వలన తెలియుచున్నది. అమ్మరాజు శాసనమొకటి ఈ దానార్ణవుని పేర్కొనుచున్నది. * ఈ శాసనము దానార్ణవునిదని చెప్పవచ్చును. అమ్మరాజ విజయాదిత్యుఁడు 11 సంవత్సరములు రాజ్యముచేసి కళింగమునకు వెళ్లినప్పుడే అతని సమ్మతిమీఁద దానార్ణవుఁడు రాజ్యమేలినట్లు కలదు. కాని బాడపుని ప్రస్తుత శాసనమునందు దానార్ణవుఁ డిచ్చటను పేర్కొనఁబడియుండలేదు. కర్ణరాజవల్లభుఁడను వాని సాక్షియుంచి బాడపుఁడు అమ్మరాజు నోడించి దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెనని మాత్రము చెప్పఁబడియున్నది. కర్ణరాజవల్లభుఁడను పేరులోని వల్లభశబ్దమువలననే అతఁడు రాష్ట్రకూటరాజని మనము వెంటనే గుర్తింపవచ్చును. మహాప్రతాపశాలియైన కన్నరనామము గల రాష్ట్రకూటరాజొకఁడు ఈ కాలమునందు కన్నడదేశములో పరిపాలనము చేయుచుండెను. ఇతనిని చరిత్రములో మూఁడవ కన్నరదేవుఁడు, లేక, మూఁడవ కృష్ణుఁడు అందురు. ఇతని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. 940 మొదలు 971 వఱకనని చరిత్రకారులు నిశ్చయించియున్నారు. ఇతఁడు చోళరాజైన రాజాదిత్యునిజంపి, కాంచీపట్టణమును గాల్చి, తంజావూరి పట్టణమును ముట్టడించెను. కన్నరశబ్దములోని రేఫము గౌరవసూచకము. మూలశబ్దము కన్న. దీనిని సంస్కృతమున మార్చునపుడు శాసనకర్త కర్ణయని మార్చెననుట స్పష్టము. +

రాష్ట్రకూటరాజగు నీమూఁడవకన్నరుని సాయమున బాడపుఁడు అమ్మరాజు నోడించెనని యెంచవలెను. రాజ్యముచేయుచున్నట్టి పెద్దవంశమువారికిని రాష్ట్రకూట రాజులకును బహుకాలమునుండి పోరాటము జరుగుచుండెనని శాసనములవలన స్పష్టపడుచున్నది. అమ్మ

* దానార్ణవుఁడు 3 ఏండ్లు రాజ్యముచేసినట్లు బాడపుని శాసనము ఒప్పుట లేదు.

† ఇతఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినది 999 లోనా 1008 లోనా అనునది చింత్యము.

* C. P. No. 1 of 1916-1917

+ అసలు కన్నశబ్దము కృష్ణశబ్దభవము. కన్హ, కణ్ణ అనునవి ప్రాకృతరూపములు. కావుననే యీకన్నరదేవుఁడు కొన్ని శాసనములలో కృష్ణనామముతో పేర్కొనఁబడెను.

రాజు తండ్రియైన రెండవ చాళుక్యభీముఁడు రాష్ట్రకూటరాజును, మూఁడవ కన్నరునికిఁ బావమఱఁదియైన నాల్గవ గోవిందరాజుతోఁ బోరాడి యాతని నోడించెను. అందుచేత రాజ్యభ్రష్టులైన చిన్నవంశమువారు రాష్ట్రకూటుల సహాయమును బొంది పెద్దవంశమువారిని పదచ్యుతులను జేసియుండుట సహజము. కాని బాడపుఁడు తన శాసనమునందు 'మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక' మొదలైన బిరుదులు వేసికొనుటవలనను, ఇతని ముద్రమీఁద 'త్రిభువనాంకుశ' యని యుండుటవలనను ఇతఁడు ఇతరులకు సామంతుఁడుగ నుండక జ్యేష్ఠవంశపు దాయాదులవలెనే స్వతంత్రముగ ప్రభుత్వము చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

అమ్మరాజు చివరకాలమే మనము బాడపుని రాజ్యప్రారంభకాలముగఁ దీసికొనవలెను. శక్తివర్మ శాసనాదులలో అమ్మరాజు తరువాత అతని యన్నయైన దానుఁడు అనఁబడు దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినట్లు చెప్పఁబడినది. కాని యది స్థిరమైన రాజ్యముగఁ గనఁబడదు. అమ్మరాజు రాజ్యభ్రష్టుఁడైన తరువాత కొలఁదికాలములోనే మృతుఁడైయుండును. బలహీనుఁడగుటచే అంతకుపూర్వము తమ్ముఁడగు అమ్మరాజునకే రాజ్యము వదలియూరకయున్న దానార్ణవుఁడు మూఁడుసంవత్సరములవఱకు రాజ్యమునకై కొంతవఱకు పెనఁగులాడి మరణమునొందెనని పైశాసనమునకు మన మర్థము చేయవలెను. దానార్ణవుని బాడపుఁడు లెక్కలోనికిఁ దీసికొనినట్లు కానఁబడదు. అరాజక కాలము 27 యేండ్లని సాధారణముగ శాసనము లన్నింటిలోను, 30 యేండ్లని కొన్ని శాసనములందును గలదు. అమ్మరాజు మరణమునుండి లెక్కవేసిన 30 సంవత్సరములు, దానార్ణవుని మరణకాలమునుండి లెక్కవేసిన 27 సంవత్సరములు. ఇట్లు బాడపునిరాజ్యము క్రీ. శ. 973 లో ప్రారంభమైనను అది యెప్పుడంతమయ్యెనో నిశ్చయముగఁ జెప్పజాలము. బాడపుఁడు 27 యేండ్లుగాని, 30 యేండ్లుగాని రాజ్యము చేసి క్రీ-శ1000 ప్రాంతమున దానార్ణవుని కుమారుఁడైన శక్తివర్మచే నోడింపఁబడియెనో, లేక కొన్ని సంవత్సరములు రాజ్యముచేసి మరణము నొందఁగా వానితమ్ముఁడైన తాలపుఁడు రాజయ్యెనో చెప్పఁజాలము

బాడపునకు తాలపుఁడను* నొక తమ్ముఁ డుండెను. అతనిచే నీయఁబడిన తామ్రశాసన మొకటి కలదు.+ అందు తన యన్నగారి పేరువచ్చినప్పుడు 'బాడపాఖ్య మహారాజాధిరాజః పరమేశ్వరః' అనిచెప్పి తనను గుఱించి చెప్పుకొనునప్పుడు 'తదనుజో విష్ణువర్ధన స్తాలి భూపాలః' అనిమాత్రము వ్రాసికొనెను.

ఇదియుఁగాక కడియముమీఁది ముద్రలో ప్రభుత్వముచేసిన రాజులువేసికొనిన 'త్రిభువనాంకుశ' అన్న బిరుదు వేసికొనక 'త్రిభువనసింహ' అన్న బిరుదు వేసికొనెను. అందువలన ఈ శాసనకాలమందితఁడు రాజు కాఁడేమో, అన్న ప్రభుత్వకాలమందే దానమిచ్చెనేమో యని సంశయింపవలసివచ్చుచున్నది. కాని 'విష్ణువర్ధన స్తాలి భూపాలః స్వరాజ్యపదమాప్తే' అని యొకచోటను, మఱియొకచోట 'విష్ణువర్ధన మహారాజాధిరాజః' అని యింకొకచోటను నుండుటవలన నీతఁడన్నతోఁ గలిసి రాజ్యము చేసెనని కాని, స్వతంత్రముగ రాజ్యము చేసెనని కాని యూహించుటకు వీలున్నది. దానము పుచ్చుకొన్నవానిని వర్ణనము చేయుచు 'పల్లవమల్లాన్వయాయ కలివర్మస్య పౌత్రాయ అస్మత్ప్రస్తావమృతస్య కృతశ్లోకస్య మకరియరాజస్య పుత్రాయ కుప్పనయ్యవరనామ్నే' అని యొకచోటను, 'పరమనిర్ఘృణ్యకర్కశస్య క్రిత క్లేశాపరజిత స్వామి హృదయస్య పలవాన్వయస్య చతురుపధాశుద్ధస్య మహాసామంతామాత్య పదనియుక్తస్య సకలగుణాలంకృతస్య వలిహితధవలస్య' అని మఱియొకచోటను చెప్పఁబడియున్నది. దీనినిబట్టిచూడ కుప్పనయ్యతండ్రి బాడప తాలపుల కొఱకు అమ్మరాజులతోఁ బోరాడి మృతినొందినట్లును, ఆ విశ్వాసమునకై తాలపుఁ డితని కీగ్రామమిచ్చినట్లును కానవచ్చుచున్నది. బాడప, తాలపరాజుల ఈ రెండు శాసనములును, రెండవ అమ్మరాజుయొక్క శాసనములతో పోల్చిచూచిన యెడల అమ్మరాజు పక్షమువారిని పెక్కుమందిని చీలదీసి, బాడపతాలపులు తమపక్షములోఁ జేర్చుకొనినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. ఎందుకనగా బాడపుని శాసనములోని ప్రతిగ్రహీతయైన గండనారాయణుఁడు అమ్మరాజుయొక్క బావమఱఁది. తాలపుని శాసనమందలి ప్రతిగ్రహీతయైన మహాసామంతామాత్యుఁడగు కుప్పనయ్య అమ్మరాజు రాజ్యకాలమందుఁగూడ నా బిరుదములనే వహించుచు తాండికొండ, వేలిపూండి అను గ్రామములను అగ్రహారముగఁ బడసెను. *

అన్నదమ్ములైన బాడప తాలపుల పైరెండు శాసనములను, వేంగీదేశ మిరువదియేడు సంవత్సరములు నాయకరహితముగ నుండెనన్న యుత్తరకాలీనచాళుక్యశాసనములను గలిపి సమన్వయించుకొనినయెడల ఆ కాలమునందు జ్యేష్ఠకుటుంబమువారు దేశాంతరగతులైరనియు, కనిష్ఠకుటుంబమువారు బలవంతులై రాజ్యమాక్రమించుకొనిరనియు తేలుచున్నదే గాని యిరువదియేడు సంవత్సరములాంధ్రదేశమునందు ఏరాజును రాజ్యముచేయక దేశమంతయు ఒకటే కల్లోలముగ నుండెనని తేలుట లేదు.

దక్షిణమున చోళులును పశ్చిమమున పశ్చిమచాళుక్యులును ప్రబలులైన రాజులుండ, ఆంధ్రదేశము ఖాళీగా నున్నయెడల దానినాక్రమించుకొనక యూరకుందురా? శక్తివర్మాదిరాజులు తరువాత పోయినరాజ్యమును మఱల సంపాదించుకొని తమకు బాడపతాలపులపై మిక్కిలి ద్వేషముండుటచేతనో, లేక వారువారే రాజ్యము

* ఈశబ్దము శాసనములలో తాలిప, తాలప, తానప, తాళప అను రూపములతోఁ గానవచ్చుచున్నది. పెక్కు శాసనములలో తాల రూపము కనఁబడుచున్నది.

+ Ep. Rep. 1908-1909, C. P. no 5; ఈ శాసనము వరలు లోకల్ రికార్డులు 67-వ సంపుటములో నీయఁబడియున్నది. అందువలన మెకంజీనాఁటికే యీశాసనము అప్పుడు నిజాంపట్నం పర్గణాలో నున్న సిరిపూడి కరణముగారికి దొరకినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

* Ep. Ind. Vol. IX p 131.

చేసిరని చెప్పినయెడల వారి సంతతివారికి ముందు హక్కుండుననే భయముచేతనో, వారికేరైనఁ జెప్పనొల్లక దేశమునకు రాకే లేకుండ యుండెనని శిలాశాసనములలో వ్రాయించియుండురు. ఈయిరువది రెండు సంవత్సరముల తరువాత బాదపునో, తాలపునో, ఓడించి మఱల జ్యేష్ఠవంశమును రాజ్యముపై నిలిపినవాఁడు దానార్ణవుని పెద్దకుమారుఁడైన శక్తివర్మ. ఇతనిరాజ్యప్రారంభకాలమును, చోళరాజైన రాజరాజకేసరివర్మ వేంగిదేశముపై దండెత్తివచ్చినకాలమును ఒకటియే. ఈశక్తివర్మశాసనము లిదివఱకు రెండుదొరకినవి. ఇందొక దానిలో * వీఁడు బద్యెమాదిప మహారాజును ఓడించినట్లును, చోడ భీముఁడనువానిని జంపినట్లును బాల్యమున చోళులతో + యుద్ధముచేసి నట్లును చెప్పఁబడి యున్నది. ♦ ఇంకొక శాసనమందు ఈతఁడు చిన్నతనమునందే ద్రమిళయుద్ధమునం దనేకశత్రుగజములను స్వఖడ్గముచేత ఖండించెననియు, చోడభీమునిచేఁ బంపఁబడిన యొక మహావీరుని స్వయముగఁ జంపెననియు, జటాచోడుఁడను మహావృక్షమును త్రేళ్ళతోఁ బెకలించెననియు చెప్పఁబడి యున్నది. బద్దెగ మహారాజుతోఁ బోరినట్లును ఉన్నది కాని యాభాగము స్పష్టముగ లేదు.

బద్యెమహారాజు, బద్దెమహారాజు అనుపేర్లు బాదపమహారాజనుదానికి కొంచెము భేదముతో మాఱురూపములు. § మహారాజపద మున్నందువలనను, ఆకాలమునందు బాదపుఁడు తప్ప అట్టిపేరు గలవారు మఱియొకరును మహారాజపదవిగలవారు లేనందున వేంగీరాజైన బాదపుఁడే గ్రహింపఁబడెను. అట్లయిన బాదపుఁడిరువది యేండ్లవఱకు బ్రదికియున్నట్లే గ్రహింపవలసియున్నది. ఆకాలమునందు అతనితమ్ముఁడైన తాలపుఁడు యువరాజుగనో, మంత్రిగనో యధికారము చేయుచుండెను కాఁబోలు.

పైశాసనములోఁ జెప్పఁబడిన జటాచోడుఁ డనువాఁడు రాజేంద్రచోడుని కుమారుఁడైన జటావర్మసుందర చోళపాండ్య అనువాఁడు. ఇతని మూలనామము జటావర్మచోళుఁడు. రాజేంద్రచోళుఁడు పాండ్యదేశమును గెలిచినతరువాత అచ్చట తన కుమారుని తన ప్రతినిధిగా నిలిపి యాతఁడే పాండ్యరాజని తెలుపుటకు 'సుందరపాండ్య' శబ్దము వానిపేరుకు చేర్చెను. రాజేంద్రచోళుఁడు పాండ్యదేశమును గెలిచినకాలము మనకు నిశ్చయముగ తెలియదు. కాని యాపని క్రీ.శ. 1016 కకు పూర్వమే జరిగెనని విజ్ఞులయభిప్రాయము.†

కావున శక్తివర్మ జటాచోడునితో పోరాడినది అరాజకమునఁబడిన కాలములోనో, తాను రాజ్యమునకు వచ్చిన ప్రథమదినములలోనో అయియుండును. భీమచోడుఁ డెవఁడో స్పష్టముగఁ దెలియుట లేదు. ఎవఁడైనను చోడరాజు పక్షమున శక్తివర్మతోఁ బోరాడినవాఁడై యుండవలెను. ఈచోళులందఱును ద్రావిడులే గనుకను, వీరిని శైశవమునందు గెలిచితినని చెప్పుటవలనను ఈపోరాటములు శక్తివర్మ యిరువదిసంవత్సరముల వయస్సు వచ్చుటకుఁ బూర్వమే జరిగియుండవలెను. తండ్రియగు దానార్ణవుని మరణకాలమువఱకు అనఁగా 978 వఱకు పెద్దకుమారుఁడు పదిసంవత్సరముల వాఁడనియు, చిన్నవాఁడగు విమలాదిత్యుఁడు అయిదుసంవత్సరములవాఁడనియు అనుకొన్నయెడల శక్తివర్మకు క్రీ. శ. 983 వ ప్రాంతమున 20 సంవత్సరముల వయస్సుండును.

శక్తివర్మ చోళులతోఁ బోరుటకు కారణమేమి ? ఈతఁడు మఱల రాజ్యము సంపాదించినది ఎవరిసహాయమువలన ? అనువిషయమై పండితులు భిన్నాభిప్రాయులై పెక్కువిధముల వ్రాసియున్నారు. చోళులు ఆంధ్రదేశము మీఁదికి క్రీ. శ. 972 ప్రాంతమున దండెత్తివచ్చినందున 27 సంవత్సరములవఱకు దేశ మరాజకముగనుండెనని చాలకాలము పండితు లభిప్రాయపడియుండిరి.౧ కాని 999 వఱకు చోళు లాంధ్రదేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చియుండుట యసంభవమనియు, ఆసంవత్సర ప్రాంతమున రాజరాజు కొడుకైన రాజేంద్రచోడుఁడు దండెత్తి వచ్చియుండె ననియు, అతని సాయమువలననే ఆరాజకమువాని శక్తివర్మ మఱల రాజ్యస్థుఁ డాయె ననియు ఇటీవల కొందఱుపండితులు తమయభిప్రాయమును మార్చుకొనిరి. చోళులు క్రీ. శ. 999 వఱకు తెనుఁగుదేశముమీఁదికి రానిమాట వాస్తవమే. కాని శక్తివర్మ వారి సాయమువలన బాదపాదులను జంపి, పోయినరాజ్యమును సంపాదించుకొనెనన్న మాట మాత్రము శక్తివర్మ శాసనములనుబట్టియే యసత్యమని తేలుచున్నది. ద్రావిడులతోను, జటాచోడునితోను, భీమచోడునితోను పోరాడినశక్తివర్మ రాజేంద్రచోళుని సాయమున రాజ్యమున కెట్లువచ్చును ? కావున శక్తివర్మ మఱియొకరి సాయమువలన పోయినరాజ్యమును సంపాదించుకొనె నని మన మనుకొనవలయును.

ఆకాలమునందు శక్తివర్మకు సాయముచేయఁ గలిగినట్టి గొప్ప రాజెవఁడుండెనని విచారింపఁగా పశ్చిమచాళుక్యవంశోద్ధారకుఁడైన రెండవ తైలపుఁడును, అతని కుమారుఁడైన సత్యాశ్రయుఁడు కనఁబడుచున్నారు. తైలపుఁడు క్రీ. శ. 978 మొదలు 997 వఱకును, సత్యాశ్రయుఁడు క్రీ. శ. 997 మొదలు 1008 వఱకును రాజ్యముచేసిరి. బాదపుఁడు సాయముచేసిన కర్ణదేవుని జంపి తైలపదేవుఁడు కర్ణాటాదిదేశముల నన్నింటిని ఆక్రమించుకొనెను. బాదపునకు సాహాయ్యముచేసిన కర్ణదేవునకును, అతని వంశమువారికిని బరమశత్రువులైన తైలపాది చాళుక్యులను బాదపుని

* Ep. Rep. 1917-18, C. P. No. 15.

+ బాల్యే కీర్తిరలాభి చాళికరణే యేన ప్రయోద్యాపినా। యేనాయుద్ధత బద్యెమాధిప మహారాజాదయా విద్రుతాః రావణ ప్రతినిధి ర్వ్యాలున్య సాగాయసె। సాహాస్త ద్విపతాపియేననిధనం శ్రీచోడ భీమాధిపః

♦ ఆం. సా. ప. సం. 2 పుట 406.

§ బద్దెమలోని మకారము, బాదపలోని పకారము మూలశబ్దములోనివి గావు : గౌరవసూచకములగు ప్రత్యయములు.

† చోళులు పాండ్యదేశమును ఆక్రమించుకొనుటకు ప్రారంభించినది రాజరాజు కాలమున క్రీ. శ. 994 ప్రాంతమునుండి యని తోచుచున్నది. V. A. Smith's Early History of India p 451.

౧ ఆం. సా. ప. సం 1. పుట 45.

౨ Ep. Ind. Vol. VI. P.358.

శత్రువైన శక్తివర్మ ఆక్రమించుట సహజము. కాని తండ్రిమరణ సమయమున శక్తివర్మ చిన్నవాఁడగుటచే నతఁడు నచ్చినట్లు కూరకుండి తరువాత పశ్చిమచాళుక్యుల సైన్యములఁ జేరి వారుచోళులతో నలోరాజలోరిగఁ బోరునప్పుడు తన పౌరుషముం జూపి వారి యనుగ్రహమును సంపాదించి తైలపుఁడు పోయినతరువాత అతని కుమారుఁడగు సత్యాశ్రయుని సాహాయ్యమువలన పూర్వరాజ్యమును మరల సంపాదించి యుండవచ్చును. ఇది యూహ. కాని శక్తివర్మకు, చోళులకు గల వైరమును స్పష్టపఱచునట్టి శక్తివర్మశాసనములును, పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన సత్యాశ్రయుఁడాంధ్రదేశమునకు వచ్చినట్లు తెలుపు గుంటూరుమండలములోని చేబ్రోలు శాసనమును ఈ యూహనే మిక్కిలి బలపఱచుచున్నవి.[1]

ఇందుకు వ్యతిరేకముగ చోళుల సహాయమువలననే శక్తివర్మ మరల రాజ్యమును సంపాదించుకొనె ననువారు శక్తివర్మ తమ్ముఁడైన విమలాదిత్యునకును చోళరాజులకును గల సంబంధమును జూపవచ్చును. చోళరాజైన రాజరాజు కూఁతురు కుందవ విమలాదిత్యుని భార్య. విమలాదిత్యుఁడు చోళదేశమునందున్నట్లు ద్రావిడదేశమునందలి క్రీ. శ. 1018 నాటియాతని శాసనములనఁ దెలియుచున్నది[2]. తమ్మునికి బంధువులైనవారు అన్నకు శత్రువు లగుదురా? కాని రాజ్యార్హులైన రాజులచరిత్రమునకును, సామాన్య జనుల చరిత్రమునకును మిక్కిలి భేదముండు నని మనము మఱవఁగూడదు. శక్తివర్మయొక్కయు, విమలాదిత్యునియొక్కయు శాసనాదులనుబట్టి అన్న పశ్చిమచాళుక్యులను, తమ్ముఁడు చోళులను ఆశ్రయించినట్లు కనఁబడుచున్నది. తండ్రి చనిపోయినప్పుడు వీరేప్రాయమువారో, యెంతకాలము కలిసియుండి యెప్పుడు చీలిరో యూహించుటకు సాధనము లేవియు లేవు. కాని అన్నకు చోళులతో వైరమును, తమ్మునకు వారితోని బంధుత్వమును స్నేహమును ఉండె ననుట వారి శాసనములవలన స్పష్టము. చోళులు క్రీ. శ. 1011 తరువాత విమలాదిత్యుని చెఱఁబట్టికొనిపోయి, తమపిల్లనిచ్చి పెండ్లిచేసిరని కొందఱు వ్రాసియున్నారు.* గంజాములోని మహేంద్రగిరిమీఁద రాజేంద్రచోడుని శాసన మొకటి గలదు. అందు వాఁడు విమలాదిత్యుని జయించె నని యున్నందున వీరట్టి యూహ చేసిరి. కాని యా శాసనమును మరల శాసనశాఖవారు మహేంద్రగిరి కేగి చదివిచూడఁగా నందుఁ జెప్పఁబడిన విమలాదిత్యుఁడు చాళుక్యుఁడు కాఁడనియు, అటువైపున నుండు నొక చిన్నరాజనియుఁ దేలినది. ఇదియుగాక విమలాదిత్యుని వయస్సునుబట్టి చూచినను, అతని వివాహము క్రీ. శ. 1010 కు పూర్వమే అయియుండవలె నని స్పష్టపడఁగలదు. ఇతని తండ్రియైన దానార్ణవుఁడు క్రీ. శ. 973 లో మృతిఁబొందెను. అప్పుడితఁడు 5 సంవత్సరములవాఁ డనుకొనినను 1011 లో నితనికి 38 ఏండ్ల వయస్సుండును. ఇంత వయస్సు ముదిరినవానికి రాజరాజు తనబిడ్డ నిచ్చె ననుట అంతగ సంభవము కాదు. వివాహకాలమునకు విమలాదిత్యుని వయసు 25 సంవత్సరములు మించలేదని యనుకొనుట స్వాభావికము. అప్పు డాతని వివాహము క్రీ. శ. 993లోనో అంతకు పూర్వమో అయియుండవలెను. ఇట్లు విమలాదిత్యుని క్రీ. శ. 1011 లోఁ జెఱఁబట్టుకొనిపోయి చోళులు పిల్లనిచ్చి రనుట పొసఁగనేరదు. చోళులకును, అతనికిని అంతకుఁ బూర్వము నుండియే సంబంధము కలిసియుండవలెను.

[1] Ep. Rep. No 145 of 1897.
[2] Ep. Rep. No. 215 of 1894

* Ep. Ind. Vol. VI, p 210.

[1] తామ్రశాసనము - మూలము

మొదటి రేకు

(1) స్వస్తిశ్రీమతాం సకలభువన సంస్తూయమాన మానవ్యసగోత్రాణాం హారీతిపుత్రాణాం కౌశికీ (2) వరప్రసాదలబ్ధ రాజ్యానాం మాతృగణపరిపాలితానాం, స్వామిమహాసేన పాదానుధ్యాతానాం భగవన్నారా (3) యణ ప్రసాద సమాసాదితవర [వరా] హలాంఛనేక్షణ క్షణవశీకృతారాతిమణ్డలానాం మ[2]శ్వమేధా (4) వభృథస్నాన పవిత్రీకృత వపుషాం[చాళుక్యానాం]కుల(అ)లంకరిష్ణోః సత్యాశ్రయవల్లభేన్ద్రస్య భ్రాతా కు (5) బ్జవిష్ణువర్ధన[3]నో(అ)ష్టాదశ వ [ర్షాణి] వేంగీదేశమపాలయత్। తదాత్మజో జయసింహ స్త్రయ స్త్రి (6) ం శతం। తదనుజేన్ద్ర రా [జనన్దనో] విష్ణువర్ధనో, నవ। తత్సూనుర్మఙ్గియువరాజః పంచవింశతి (7) తత్పుత్రో జయసింహ స్త్ర [యోదశ। తదవ] రా(8)జః కోకిలిః షణ్మాసాన్। తస్య జ్యేష్ఠో భ్రాతా విష్ణు(8)వర్ధన స్తముచ్చాట్య సప్తత్రింశతం। తత్పుత్రో విజయాదిత్యభట్టారకో ష్టాదశ। తత్సుతో విష్ణువర్ధన (9) ష ట్త్రింశతం। తత్సుతో విజయాదిత్యనరేన్ద్రమృగరాజ శ్చాష్టచత్వారింశతం। తత్సుతః కలివిష్ణువ (10) ర్ధనో [ద్ధ్యర్ధవర్షం] తత్సుతో గుణగాంక విజయాదిత్య శ్చతుశ్చత్వారింశతం। తదనుజయుక్త రాజ వి

1. తామ్రశాసనమునుబట్టి యథామూలము వ్రాయఁబడినది. అక్షరములు పోయినచోటను, బాగుగ తెలియనిచోటను, అక్షరము లూహింపఁబడి కుండలీకరణమునందుంచబడినవి. ఊహించుటకు వీలులేనిస్థలములందుఁ జుక్కలు పెట్టఁబడినవి. తప్పులుగానున్నను మూలప్రకారము వ్రాసి, ప్రక్కయందుగున ఇది యిట్లుండవలయునని చూపఁబడినది.
2. నామశ్వ. 3. వర్ధనశబ్దమీఁదనుండు(ఁ)డంతటను వర్ధన అనివ్రాసియున్నాఁడు, అంకటను దిద్దవలెను.

రెండవ రేకు — మొదటి ప్రక్క

(1) క్రమాదిత్య భూప [శేషితనమృపుత్యభీమ] భూపాల స్త్రి [0] శతం। తత్పుత్ర కొల్లభిగణ్డ విజయాది (2) త్యస్సమా

సాగ్ర[౯]త్రిశ్శతోంబ1 రా [జస్సప్తవర్షాణి] తత్సుత[ం]విజయాదిత్య బాల ముచ్చాట్య తాలపోమా (3) సమేకం తంజిత్వాచాళుక్య [భీమ నామ] ద్విర్గత్రయా దిత్య ఏకాదశమాసాన్ [।] తత్తస్తాలపరాజస్య (4) సుతో యుద్ధమల్లః సప్తవర్షాణి తంజిత్వా కొల్లభిగణ్డవిజయా దిత్య సుతో భీమరాజో ద్వాదశవర్షా (5) ణి తస్యమహేశ్వర [మూ] ర్తేః భీమభూపతేః ఉమాసమానాకృతేః లోకమహాదే వ్యాః సు (6) మారాఖ్యః ఖలు యస్య మధుర దమ్మరాజాఖ్యః అసౌ సమ్యగ్ధర్మేణ న్యాయేన వేంగీదేశం త్రి (7) కలింగ సహితంరక్షితస్య అ త్రి త్సకఞ్చరాజాఖ్యవల్లభం బాదపాదిపః వినిర్గమయ్య 5 తస్తే (8) కాదమ్మరాజాఖ్యముజ్జితం [॥] జిత్వా [రా] యాన్స్వదిత్వాత పుని కరముధా కృతర్థినాం వస్తురాశిం దత్వాసంపూజ్యాబు (9) స్థాన్స కల గుణగణాలంకృతో త్తుంగ6 । కీర్తిః మానినీః ప్రతాపీమను మత చరితః పాలయన్నాతిభూ (10) మిం వేంగీకోయుద్ధ మల్ల క్షితిపతి తనయో బాదపాఖ్యాద్ధి రాజః ॥ యస్మిన్నాసతి నృపతో7 పరిపన్థ

రెండవ రేకు—రెండవ ప్రక్క

(1) శేకసస్య సంపన్న హితః । చ (2) మతి ధమ్మానురక్తో8 నిరతీతి రపరుజ్నైరస్త బోతోకేశః ॥ మనరివ సకలజనానాం జనక (2) ఇవాశేవ భృత్యవర్గాణాం కామ ఇవ [కా] మినీనా మర్థి జనానాంచ కల్పతరుః ॥ స్న సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీవిజయా (3) దిత్య మహారాజాధిరా [జప] రమే [శ్వర] పరమభట్టారకః పరమ మాహేశ్వరః పరమ బ్రహ్మణ్య మాతా పితృ పాదాను (4) ధ్యా యీ వెలనాణ్డు విషయనివాసి [నో రాష్ట్రకూట] ప్రముఖా న్సర్వా న్కుటుంబిన స్సమాహూయేత్థ మాజ్ఞాపయతి విదిత మ (5) స్తువః [॥] శ్రేష్ఠోయస్య ధనుర్ధర (౩) [కలి] యుగ తతా త్యాగ 10 వీయో పహః భూమోజాత ఇతి ప్రక్యమ11 (6) హి [మా] రామార్జునాఖ్యంసమో [రా?] టాదిత్య విశేష నాను విమతో ధర్మే రతస్సత్యవాక్ । త్రాతా (7) .... 12 విద్విష్ట కాలానలః । తస్సుత్రో నృపకామ ఇత్యభిమత స్స త్యప్రతి (8) [జ్ఞోధ] స [1] ద్ధర్మేణచా............విఖ్యాత శౌర్యోదరః యద్దాత్రిస్ప్రపథి వ్చతాంచ పవనో నాప్రం(9, సయ... క్య కిం చోరాః13...............................తాయస్య ప్రతాపానలః సకామ్మాకజితారిత్వాత్కామ్మాకా (10) జ్ఞాన నా[మ]......భృత్ సర్వ...............తపేభ్యకః [॥] ధీస్యా లీగురుమాగ్ర14 జన్మ నిశరావ్య

1. అంబరాజ గా అమ్మరాజు

5 వినిర్గమయ్య 6 తుంగ 7 నృపతౌ 8 ధవళధర్మానురక్తో 9 స

10 శాన్త. 11 ప్రకామమహిమా, శక, ప్రసిద్ధమహిమా అనిగాని యుండవలెను. 12 ఇచ్చటి అక్షరములు పూర్తిగ నణగc గొట్టcబడినవి. 13 రేకులో నిచ్చట నొకతునక విరిగి యెచ్చటనో పోయినది. నాకెద్దని రాలేదు. అందువలన 8, 9, 10 వ పంక్తులలోc గొన్ని యక్షరములు పోయినవి. 14 శాలీగురుమగ్ర

మూడవ రేకు—మొదటి ప్రక్క

(1) సంపహోయం నృపాః [శ్రీ శ్యామకగణా.] నాన్య...... 15జనకంకల్పద్రుమం చార్థినః మన్యస్తేపిస (2) దైకమార్జితే మ నేక [ప్రష్ఠమార్ధన్వినః [॥] చిత్రంత్రివరకామకార్జున నృపం కామాశ్న కామా 16 స్త్రియః । (3) యచ్చాప్యర్యం యుధి వైరి భూపనివహా వ్యాపూతజాతం భ్రింశం17యద్దానం ద్విజసంత్రి (4) తార్థి జన సంతృప్తి18 క్రియాపాల[న]ం । యత్కీర్తి స్సకలాశ్చ చన్ద్రిధవ (5) లాకుర్భిరకోతిక్షితి ( ) [।] సోయం చాతి సుకామ్మార్జున సతోనాథోజ్జ (౯) తోపి (6) య్యా నాని కవలిస న్నౌ [మ] కామపరః పతి [॥] శ్రీతజనానన పద్మసు నన్దనః । ఇహా పరో (7) దితిరంగుసిధిః క్షితో । రిపుత తమోనుదసేన19 పమోనధుః । దానోదారదయా బలప్ర

మూడవ రేకు—రెండవ ప్రక్క

(1) కటి[త] ప్రావీణ్యశౌచక్షమా మానాలంఘ్య శివాచ్చనో రుగుణముక్తాహార సంభూషితః (2) దీనా నాథనటాన్ధ పఙ్గకవి వాగ్మి ద్విద్విజానన్ద కృ 20ద్భాతి ప్రస్తుతకీర్తి మాత్రణజయా(3) శ్రీసత్య [బ] ల్లాతరాట్ [॥] ధవలగుణో ధవలయశో ధవలితదిఙ్మణ్డలో [వి] దమితారా (4) తిః । ధవః క్తో ధవకరుణా21 ద్భుత ధవభోగా న్వితో విభాతి సుకీర్తిః । అకలత్రతా (5, హరివద గ్రదగ్ధి శ్రీప్రీ తమాజ్ఞా కరుణాశ్రితోభిః ఏనః క్షదస్యం22 భువిభాతినిత్యం । (6) సత్యాశ్రితస్య న్నృపకామకారి23 ॥ యోవధీత్ను రికేసోకః పంచ వీరా స్సులా త్స్వయం। ఖ(ఖా)(7)[ణాంతధ]మహాం శత్రూన్సహస్రా న్యధిభాతిసః। బ్రహ్మోత్పన్నోప్రిమక్షికేశ కుమారాణాం

నాలుగవ రేకు-మొదటి ప్రక్క

(1) [త] ధాధన నాన్యగ్వభూమా శచీ లక్ష్మీ । జయశ్రీ సుధ గాస్త్రియః ॥ తథా తేషాం సమ (2) స్యాభూ న్నృప కామసరః పతేః తాహాంసమా ప్రియాభార్యా నాయమంబా24 ఇతి (3) శ్రుతా సర్వా25 లక్షణసంపన్నా సర్వాభరణ భూషితా। సర్వస్త్రీధర్మతత్వ జ్ఞా ॰ (4) లక్ష్మ్యత్ర వతీసతీ ॥ తస్యాం పతివ్రతాయాంచ గణ్డ నారా యణాహ్వయః స (5) త్య బల్లాత నామాంకః పాత్రంపుత్రి మజీ జనత్ ॥ ఉమాప్రహ్లాంక రోయ్యా (౯) (6, [ధా?] గుహ [శ్రీ] చిన్ద్ర26 యోరివజయన్త ఇత్యభూ త్పుతః తయోశ్చ తత్సమానయో॥ (7) [భూ్య] న్తోరసోత్క నృపస్కన్ద స్కన్దః ప్రతిమ విక్రమః [।] మహోత్సాహి మహోద్యోగీ మహా

నాలుగవ రేకు-రెండవ ప్రక్క

(1) బాహు ర్మహాబలః॥ నృపకామసరోనాథ పుత్రో త్యేష్టోతి బుద్ధిమా న్గణ్డ నారాయణ (॥) (2) శ్రీమాన్గణ్డాఖ్యాపూర్వ కాతలః॥ వటు

15 ఈ పంక్తిలోని కొన్ని యక్షరములు సుత్తిదెబ్బకు అణిగి పోయినందున స్పష్టముగc దెలియుట లేదు. 16 కామంస కామా స్త్రియః 17 భృశం 18 సంతృప్తి 19 తమోనుదసేన 20 కృద్భా 21 కరుణోద్ధృత 22 దస్యం 23 కారిః 24 నాయమాంబేతివి 25 సర్వ 26 కృచింద్ర.

స్ఫూర్తి కృష్ణచిర్దత్తః శీలవృత్తగుణాన్వితః [।] ధనుమ్మర్తు (3) రమ శ్రేష్ఠః శ్రేష్ఠః సర్వకలాసు చమాతాపిత్రపాదాబ్జ[27] భ్రమరోభాస్వ (4) రోన్నప [ః ×] ణ్ణనారాయణాహ్వయ స్సర్వ కత్రుభిః [8] తాంబర॥ తస్మై మాదవదాబాధి (5) [రా] జారా [జేన్ద్ర] [29] పుం గవః] ప్రీతిః ప్రాదాన్మహాగ్రామ మారుంబాకేతి విశ్రుతః ॥ తస్మై × (6) [ణ్ణనారా] యణాయ శైలనాణ్డువిమయే ఆరుంబాక నామ గ్రామం సర్వ[30] కరపరిహారం[31] (7) [తామ్ర] శాసనీ [కృత్యమ] యాదత్త ఇతి ॥ బాదపరాశేద్వేన దత్త దత్త గ్రామస్వీకృత్వా

అయిదవ రేకు — మొదటి ప్రక్క

(1)...×ణ్ణనారాయణ స్స్వయం స్వమాతుర్నాయ మంబా యాః కనీయసీ సహోదరీ సా (2) ...కాంబాక [స్యాః పు] త్రి కృష్ణదేనాఖ్యః తస్మై చన్ద్రేనాఖ్యాయ స్వీకృత మారుంబాక నామ(3) [గ్రా]మం మ[32] ద[కపూర్వం][33] ప్రాదాత్తం గ్రామ(౦)స్వీకృత్వా

27 పదాంభోజ 28 భృతాం 29 రాజేంద్ర 30 గ్రామస్సర్వ 31 పరిహారః 32 గ్రామముదక 33 పూర్వం

చన్ద్రేనాఖ్యః కలాన్స్వీకృత్వా పూర్వవన్ద్రి ఇత క్రా (4) జతిస్మ తూరః కుమారన్సధ [టా] గ్రగణ్య స్సర్వరాజా [౦] సకలాశ్రమజ్ఞః కారుణ్య వా (5) న్నర్విత శత్రుహన్తా చారూదరోభాతి మదన్దే నార్యః ॥ తస్య గ్రామస్యావధయః పూర్వ (6) తః చెఱకుంబల్లి దక్షిణతః శ్రీపూణ్డి పశ్చిమతః కాపూరు ఉత్తరతః గోమసువు । అస్య గ్రామ (7) స్యోపరిన కేనచిద్బాధా కర్తవ్యః[34] కరోతి స పఞ్చమహాపాతక సంయుక్తో భవతి । స్వద (8) త్తాం పరదత్తాం వా యోహరేత వసున్ధరాం [।] షష్టివర్ష సహస్రాణి విష్టాయాం జాయతే కృమిః[35] । వ్యాసేనాప్య

అయిదవ రేకు — రెండవ ప్రక్క

(1) క్తం — బహుభి ర్వసుధా దత్తా బహుభిశ్చాను పాలితా యస్య యస్య యదాభూమి[36] తస్య తస్య తదా ఫలం।ఆజ్ఞప్తి (2) క[టు]క నృపః కవిరయ్యవభట్ట సర్వశాస్త్రజ్ఞః లిఖితం భట్టదేవేన శాసన మాచన్ద్రతారార్క (౦) ॥

34 కర్తవ్యా 35 క్రిమిః 36 భూమిస్తస్య

శ్రీ మహాత్మా గాంధి స్తవము

కలశపూడి శ్రీశైలము గారు, బి. ఏ.

భారతధర్మతత్త్వముఁ బ్రభావము ప్రస్తుతకాలమందు నే
ధీరుని దివ్యరూపమున దేశము నెల్లెడఁ దేజరిల్లఁగన్
దారుణ దాస్యపుందపము దద్దయు స్రుక్కఁగ నాత్మశక్తి వి
స్తారపటుత్వముం దెలియఁజేసిరి భారతదేశవాసు, లా
పారగభీరు శాంతగుణసాంద్రుని, నిస్తులలోక సంగ్రహా
ధారుని, గాంధిదేవుని, విధాయకమంచు నుతింతు నెంతయున్

ఉ. వ్యక్తశరీరుఁడై మహాత్ముఁడయిత మాటను నే బుషినామ మిప్డు పం
చాక్షరి సన్నిభంబగుచు సర్వజనాస్యములందు మ్రోయుచున్
రక్షణమయ్యెఁ గ్రూర పరరాష్ట్రపబాధ లడంప, నా దయా
వీక్షణు, నాత్మమాధరణు, ద్వేషవిదూరుఁ బ్రశాంతు, నాహిర
ణ్యాక్ష సహోదరాత్మజ సమంచిత వర్తను, గాంధిఁ గొల్చెదన్

శా. స్వార్థత్యాగ విశిష్టలక్షణము దేశశ్రేయ మన్నట్టి స
త్యార్థంబున్ బ్రకటించి, యాత్మబలమున్ స్థాపించి, యేధీరుఁడా
త్యర్థప్రార్థన నెల్లమాన్ప నిరపాయంబైన మార్గంబునన్
వర్ధిల్లంగ నొనర్చి దేశమును గాఢంగ జన్మించె, నా
నిర్ధూతాఖిల కల్మషున్ గొలుతు గాంధిన్ సత్యసంపన్నునిన్

ఉ. బంధుర శాంత సాత్త్విక విభాకర తేజము జూపిఁ ద్వేషభా
వాంధము బాపి, నిస్తుల మహాయనిరాకృతి నల్పి, దాస్యపుర్
బంధము ద్రుంచి, సర్వసుఖవర్ధనమైన స్వరాజ్యమున్ దయా
సింధుఁ డజాతశత్రుఁడు ప్రసిద్ధుఁ డెవం డిట నిల్పుచుండె నా
గాంధిని సత్యసంధుని బ్రశాంతుని నిశ్చలభక్తిఁ గొల్చెదన్.

ఉ. కష్టములన్ సహించి కడకన్ మనభారతమాత పుత్రకా
మేష్టి నొనర్చియుండ బ్రభవించి, చరించియు దక్షిణాఫ్రికా
నిష్ఠురవన్యభూములను, చేస్తమునల్పి మహామ్మదీయులన్
శిష్టులఁగూడి, రాజ్యరమ చేకొనఁ జెప్పెడు దాస్యరావణున్
భ్రష్టుని జేయుచుండె, జనవంద్యుఁడు, రామసమానధీరుఁడా,
శ్రేష్ఠుఁడు, దేశబాంధవశరేణ్యుఁడు, గాంధిమహాత్ముఁ డెంతయున్
నిష్ఠను గొల్చు నాహృదయనీరజమందు వసించుఁగావుతన్.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున నాచన సోమనాథున కీయఁదగిన స్థానము

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ గారు

నాచన సోముని కవిత్వముఁ జర్చించుచు పైపేరుతో నేను కొన్ని యేండ్లక్రిందట వ్రాసిన వ్యాస మాంధ్రదేశీయ పండితుల కనేకుల కాందోళనముఁ గల్గించినది. శ్రీ శతావధాని వేలూరి శివరామ శాస్త్రులు గారు, చేకుమళ్ల అచ్యుతరావు గారు, దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు, నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు గారు మొదలగువారు పై విషయమును జాలఁ జర్చించిరి. శివరామ శాస్త్రి గారు 'నాచనసోముఁ' డను గ్రంథమున నతని గుణదోషముల రెంటిని జర్చించి మధ్యమణిన్యాయము వహించిరి. అచ్యుతరావు గా రాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో సోముని జాలఁ బొగడి నాసిద్ధాంతము (సోముని కవిత యెఱ్ఱనకవిత కన్నఁ గొఱత యను విషయము) ఖండింపఁ దగినదని మాత్రము వచించి యుదాసీను లైరి. దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారును నాసిద్ధాంతమును సమగ్రముగ ఖండించుచు కొన్నాళ్లక్రింద నెల్లూరిలో నుపన్యసించి రఁట. శ్రీ వీరరాజుగారు విమర్శరూపముగ నొక గొప్పగ్రంథమే వ్రాసి రఁట. కాని, యందలి కొంతభాగము మాత్రమే కడచిన సంవత్సరాదిసంచికలోఁ బ్రకటించిరి. సోమునికన్న నెఱ్ఱన మే లను నామతము నంగీకరించినవారు శ్రీ నాగపూఁడి కుప్పుస్వామయ్య గారొక్కరే యిటీవలకు నాకుఁ గానవచ్చినవారు.

నేను వ్రాసిన నలువదిరెండుపుటల వ్యాసమందు ప్రత్యక్షరమును ఖండనీయ మని తలఁచినవారు వీరరాజు గారు. అందు లోపము లనేకములు కల వని నే నెఱుఁగుదును. కాని వీరరాజుగారు తలఁచినట్లు దోషములు తప్ప నేమియు నందు లేదని తలఁపవలసినంత యక్కఱ నా కింతను దోఁపలేదు. శ్రీ శివరామశాస్త్రులు గారు నాయందలి లోపములను జూపుటయే కాక, గ్రాహ్యములైన విషయములఁ గూడ మఱుఁగుపఱచక యంగీకరించిరి. శ్రీ వీరరాజుగారి సంపూర్ణగ్రంథము బైలుపడువఱకును నే నూరకుండవలసినదే. కాని, వారి ఖండనఖండముఁ జదివిన తరువాత వారి విమర్శనమార్గము గుణపక్షపాతము గలది కా దని స్పష్టమై, ఇంతకన్న గ్రంథములో చెప్పుకొనవలసిన దేమియు నుండదని నే నూహింపవలసెను. కావున నేను వ్రాయవలసిన దంతయు నిప్పుడే సాధ్యమైనంతసంగ్రహముగా వ్రాయఁగలను.

మొదలు ఫల్గు, పరంధామ, శబ్దములఁ గూర్చి నా పొరపాటు తెలిపినందుకు వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడనై వందనము లర్పించుచున్నాను. పైవిషయము మొదలే తెలిపిరి గాన శ్రీ శివరామశాస్త్రులును నాకు వంద్యులు. బలరాముని గదుఁ డను పేర సోముఁడు వ్యవహరించినందుకు వా రిచ్చిన సమాధానము యుక్తమైనను తృప్తికరము గాదు. బలభద్రునిచేత నంతకు మున్న 'ఈషాదండ' మున్నట్లు సోముఁడు వర్ణించె నే కాని 'గద యతనిచేత నున్న' దెప్పుడును చెప్పలేదు. కావున 'గదుండు సగదుండై గదాధరుఁ డ కిట్లనియె' యిత్యాది స్థలముల 'గదగలవాఁడ'ని వ్యుత్పత్తిని గల్పించినను, సోముఁడు 'భాషాభూషణుఁడు' కాఁగలఁ డేమో కాని, బలరాముఁడు మాత్రము 'గదుఁ' డగుట కష్టము. పోనిండు. పైపొరపాటు లొకవేళ నే జేయకుండినను, నావ్యాసము నిర్దుష్టము గానేరదు. అందలి యభిప్రాయములు కొన్ని నాయిప్పటిరుచికి విరుద్ధములుగా నున్నవి. నాచనసోముఁ డెఱ్ఱనకన్న నొకవన్నె తక్కువ యను నామత మిప్పటికిని మాఱలేదు. గాని, నే నతనికిఁ జూపవలసినంత గౌరవము నా వ్యాసమునఁ జూపనైతి నని చింతింపవలసి యున్నాను.

శ్రీ వీరరాజు గారి మొదటి శంక, 'ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సమాజము' వా రింత దోషపుంజ మగు వ్యాసము నెట్లు బహూకరించిరి?' యని. బహుమాన మేర్పఱిచిన విషయమునకై వచ్చిన వ్యాసములలో మేలైన దని పరీక్షకులకుఁ దోఁచినదానిని బహుమానించుట సంప్రదాయమే కదా! వచ్చినవ్యాసములలో మే లన్నారు గాని యన్నివిషయముల మేలని వారు తలంప లేదని నానమ్మిక. మఱియు నావ్యాసము బహూకరించిన పండితులలో శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బరావు గారు, జయంతి రామయ్య పంతులు గారు, మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారును గల రని విన్నాను. వీరిలో నెవరు గాని నామతమును నేఁటికి నంగీకరించునట్లు లేదు. ఈ విషయము పై సమాజపుఁ గార్యదర్శులును, సోమపక్షపాతులు నగు శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్య గారు వచించిరి. పైవిషయము తెలియక శ్రీ వీరరాజుగారు నాయందు వారికిఁ దోఁచిన యపాండిత్యము బహుమతిని గాంచుటకు సమాజపండితుల యపాండిత్యమే ప్రధాన కారణ మని యొక యన్యాయ్యపు టూహను బైలుదేర్చిరి! పైమూవురి పాండిత్యము నాంధ్రలోక మంతయు చక్కగ నెఱిఁగియే యున్నది. గావున, నేఁడు నేను వారిపక్షము వహించి స్థాపింపవలసినది లేదు. 'ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సమాజము' అను నామధేయమున మొదటిపదము స్త్రీలింగము గాను, రెండవది పుంలింగము గాను, ఉండుటచే విశేషణవిశేష్యములకు సమానలింగత్వము లేమి తప్పనియు, నదియే పైసమాజపండితుల పాండిత్యాభాసమును వెల్లడించు ననియు వీరరాజు గా రనిరి. కాని, 'తింత్రిణీవృక్షము' ఇత్యాది ప్రయోగములందు వలె, పూర్వపదము సంజ్ఞ యనియు, నియతలింగక మనియు కావుననే 'వర్ధనసమాజ' మని పుంవద్భావము రాక 'వర్ధనీసమాజ మనియే యుంపఁబడిన దనియుఁ బంతులుగారు నిదానించి చూచి

యుండి లేని మైప్రయోగము, వారి 'మహానంద' మను ప్రయోగమునకన్న వేయింతలు సాధు వని గ్రహించియుందురు. సంజ్ఞ మనమే కల్పించినది. గావున సమాజపదమునకుఁ దగినట్లుగా 'వర్ధన' సమాజ మనియే యేల పేరుంచి యుండఁగూడ దందురేమో! నామధేయములలో స్త్రీలింగపదములయం దున్నరుచి పుంపదములయం దుండమికి మానవమనోధర్మము ప్రమాణము. ఇక 'సమాజ' మునకు బదులుగా 'సభ' యుండిన నీకష్టము లేకే యుండు లేని, సభాసమాజపదముల కర్థమందుఁ గల భేదము నా కెఱుఁగనిది గాదు. ఇట్టే 'కాశ్మీర' పదమునకు నా కర్థము కాలే దని వ్రాయుట వారి ముఖోల్లేఖము సరిగదా, నాతోఁ బాటు సమాజపండితులకును గాలే దనిరి. 'కాశ్మీర' మనఁగాఁ జందన మంటిని. కలపము, అత్యాధనము గూడఁ జందన శబ్దమున కేను వాడుదును. అత్తరు రిక్కలు రాచిన పన్నీటికేఁ గూడఁ జందన మని యుండలి వాడుక * మైశబ్దమును గూర్చిన నా యాక్షేప మల్ప మనియు, నేఁ జేయరాని దనియుఁ బంతులుగారితో నంగీకరించుటకు నాయభ్యంతరము లేదు. నేను ప్రయోగించిన 'మైనసే' శబ్దముపై వారి యాక్షేపము నెట్టిదే. అల్లన, మెల్లన, లోన, నెట్టిన ఇత్యాదికళ లన్నియుఁ బ్రకృతము ద్రుతాంతములుగా మాఱినవి. 'మైన' గూడ నట్టిదే. 'నఱకెం దత్తిమిరంబు నంబునము లోనం డోఁచు, అని సోముని ప్రయోగము. 'పొడవు' 'పొడువు' రెండును వ్యవహారమున సామాన్యములు.

పోనిండు. కవిత్వమర్మములను బరిశీలింపఁగా సోమునికన్న నెఱ్ఱన యుత్తముఁ డని నేనును, కాదు సోముఁ డుత్తముఁ డని పంతులుగారును వాదించుచున్నాము. అసలు ప్రాచీనమహాకవుల నొకరితో నొకరిని పోల్చుటయే యసంగత మని కొందఱు పండితులు తలఁచెదరు. కాని నా కామతమున గౌరవము లేదు. భరతఖండమును పాలించి ధర్మస్థాపన చేయుటమాత్రము చూచితి మేని, చంద్రగుప్తుఁడును గృష్ణదేవరాయలును తుల్యగౌరవార్హులే; కాని, వా రిరువురిలోఁ గల భేదము గమనించి- రాయలకన్న గుప్తుఁడు గొప్పవాఁ డని యొక్క రన్నను, అది రాయల నగౌరవపఱచినట్లు తెలియఁదగునా? తాతగారు గొప్ప పండితు లన్నమాత్రాన కుమారుఁడు తండ్రి నవమానించిన ట్లౌనా? అట్లే యెఱ్ఱనసోమనల కిరువురకును తెనుఁగు జాతియే యప్పుపడి యున్నది. వారిపేరు చెప్పుకొని బ్రతుకవలసి యున్నది. కాని, వారిరువురిలో నెవరికన్న నెవరు గొప్పవా రని సకారణముగఁ దలఁచినను, ఇతరునియెడ గౌరవమున కేలోపము నుండదు. మఱియు, 'సోమునికి వాఙ్మయమున నిట్టిపోటని యిచ్చు నధికారము మన కెక్కడిది?' యని పంతులుగారి యాక్షేపము. తిక్కనను 'కవిబ్రహ్మ' యని వినుతించిన యెఱ్ఱన కీ యధికార మెక్కడిది? 'వాణి రాణి' యని పినవీరభద్రుఁడు మిఱుగుమర్యాద లేక చాటిన మాత్రాన, మన మందఱము నతని యోగ్యతాయోగ్యతల విచారింపక, తలవంచుకొని, 'పినవీరభద్రుఁడు మాత్రమే' యని యంగీకరింపవలసిన దేనా? సోముఁడు గొప్పవాఁ డని చెప్పుట కధికార మెవ్వరిచ్చిరో కాఁ డని చెప్పుటకును వారే యీఁగలరు. మఱియు నిట్టి విషయము లందు పెద్దలవాక్యమే ప్రమాణముగాఁ గొనవలయు నని వారు వాదించునట్లు తోఁచెడిని. నా కంత వినయము లేదు. అంతమాత్రమునఁ బెద్దల నగౌరవించితి నని తలఁపరాదు. 'గొప్పవారిని గౌరవించుటకు వారి సిద్ధాంతములను విమర్శించుటయే యుత్తమమార్గ' మని యొకానొక పండితుఁడు వచించిన వాక్యమందు నాకుఁ జాల నమ్మిక కలదు. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారు, వీరేశలింగము పంతులు గారు మొదలగువారు నాచనసోముని మీఁదనె కెక్కించి రన్న మాత్రమున వారి ధ్వజలోక మంతయు వారిపల్లవినే యనుసరింపవలయునా? మఱియు, రామకృష్ణకవి గారు, వీరేశలింగము పంతులు గారు మొదలగువా రసాధారణపండితు లైనను, వారి పాండిత్యమందుఁ గాని కార్యనిర్వహణశక్తియందుఁ గాని, మావంటివారికి సూఱుపాలును లే కున్నను, ఇట్టి విషయముల నావంటివానికి వారివాక్యములే ప్రమాణములు కానేరవు. వారు చరిత్రశోధకులు. ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములను సంపాదించుటయందు వారి కభిమాన మెక్కువ. మూలగ్రంథములను సంపాదించి యాంధ్రవాఙ్మయమును వృద్ధిపఱచుటకును, మఱుఁగుపడి మునిఁగిన మహాకవులను బైలుపఱచుటకును వారు చాల పరిశ్రమించువారు. ఏకైన మారేశవిషయము లభించెనేని దానిగుణముఁ గొండంత చేసి, యందఱును దాని నెఱుఁగునట్లు చేయువారు. తత్ప్రవృత్తి కన్న నభిమానము చరిత్రశోధకుల పొగడ్తలకు వన్నెపెట్టును. నన్నిచోడుని కుమారసంభవము బైటికిఁ దీసినపుడు శ్రీ కవిగారు, 'రాజకవులలోను కవిరాజులలోను ఇంతటివాఁడు లేఁ' డని గంట వాయించిరి. సోముని గ్రంథము వెలువడినప్పుడు వీరేశలింగము గారు నట్లే పొగడిరి. కుప్పలు కుప్పలుగా వెడలు పనికిరాని ప్రబంధములు శతకములు మొదలగువానినే చూచిచూచి రోసిన యితరపండితులు నిట్టి యుత్తమశాలి గ్రంథము బైలుపడఁగా, ఆఱునెలల పొడవుగల మనుష్యునిజూచి 'టెంకాయమ్రానిపొడవు గానున్నాఁడురా' యనిన 'ఔనురా' యని మన మందఱ మనునట్లే, ఇట్టి యతిశయోక్తు లప లక్ష్యము లేక యంగీకరించిరి. పదార్థము నందిదిగావున పొగడ్త కొంచె మెక్కువయ్యను ఒప్పుకొన్నది.

'ఏకతః సర్వశాస్త్రాణి తులసీకాష్ఠ మేకతః
వక్తవ్యం కించి దత్యుక్తం వస్తుతః తులసీ వరా'

యను నీలకంఠదీక్షితుని మాట మనము మఱవరాదు. శిష్యుఁడైన

---

* కాశ్మీరపదము గాక నా కర్థము గాని పదము లనేకములు సోముని హరివంశమున నున్నవి. శ్రీ శివరామశాస్త్రులు వారు నిట్లు తలంచిరి. 'భుజము కుంజరముచే' ఇత్యాది పద్యమునకు శ్రీ వద్దాది సుబ్బారాయఁడు గారు, వావిలకొలను సుబ్బారావు గారు మొదలగు పండితులు సమంజసముగ నర్థము నాకుఁ జెప్పలేరి. శ్రీ వీరరాజుపంతులు గారు సోముని హరివంశమునకు వ్యాఖ్య వ్రాసి తెనుఁగువారి నుపకరింతురు గాక.

కేవల దశకుమారచరిత్రమును తెనిఁగించుటచే నతని యుత్తరగుణములకు నకుఁడైన తిక్కన 'అభినవదండివి రా బావయ్యా' యని పిలిచియుండును. అతని కదే బిరుద మయ్యెను. కాని నేఁడు సంస్కృతాంధ్రములఁ బ్రక్కలో నుంచుకొని చూచినవారి కెవ్వరికి దండికేతనల కజగజాంతర మని తోఁపదు? అంతమాత్రమున తిక్కన స్మరించి మ్రొక్కని తెనుఁగువాఁ డెవఁడు?

ఇట్లు మా యిరువురకును మార్గములు వేఱు. పెద్దలవాక్యములు స్థాపింపఁజూచువారు వారు. వారుచికి పెద్దలవాక్యములు సరిపోవునా యని చూడఁ బ్రయత్నించువాఁడను నేను. ఐనను నాపలెనుండునుగూడఁ బెద్దల యంగీకారము గల దని నే నొక కారణముఁ జూపితిని. అదేదన సోముని విడిచి యెఱ్ఱనను కవిత్రయములో నొక్కనిగాఁ బరిగణించియుండుట. సోమునికన్న యెఱ్ఱనయే ప్రాచీనుఁ డను సిద్ధాంతమునే వీరేశలింగము పంతులుగారు మొదలగువారు తొలుత నంగీకరించియుండిరి. తరువాత బుక్కరాజు శాసనము వెలువడి వారిరువురును సమకాలికు లని తేలినది. నేను వ్యాసము వ్రాయునపుడు పంతులుగారి కవిచరిత్ర పూర్వముద్రణము మాత్రము చూడఁగల్గితిని. (నేను మైసూర నుండుట యాంధ్రులు మఱవరాదు) ఎఱ్ఱనహరివంశము బాగుగ నుండలే దను తాత్పర్యముతో సోముఁ డుత్తరహరివంశము వ్రాసె నని పంతులుగారు రూహించిరి. నేను నట్లే తలఁచితిని. రెండు గ్రంథములను బోల్చిచూడఁగా, ఎఱ్ఱనపురాణకవిత్వమునకు సోముఁడు ప్రబంధపు మెఱుఁగులు పెట్టినట్లు కానవచ్చినది. ఆ విషయమే నేను వివరించితిని. పరిషత్పత్రికలో నది ప్రకటింపఁబడుటకుఁ గొంత ముందుగా ఎఱ్ఱనకన్న సోముఁడే ప్రాచీనుఁ డను వాద మొకటి శ్రీ వంగూరు సుబ్బారావుగారు వెలువడించిరి. చరిత్రపరిశ్రమ మెక్కువలేని వాఁడ నగుటను, ఆవివాదవాఙ్మయము పూర్తిగా నాకు లభింపమిచేతను, ఆవిషయము చర్చింపక, శ్రీ సుబ్బారావుగారి వాదమే సత్యమైనను, సోమునికన్న యెఱ్ఱన యుత్తమకవి యను సిద్ధాంతమున కేమియు బాధ లేదనియు, ప్రాచీనుని విడిచి యర్వాచీనుని కవిత్రయములో నొక్కనిగాఁ బరిగణించుటయే నిదర్శన మనియు, భూమికలోఁ జేర్చి పంపితిని. అది యచ్చే ముద్రిత మయ్యెను. ఎఱ్ఱనను కవిత్రయములోఁ జేర్చుటకుఁ గారణ, మే 'నాలవకారము' కాలుఁ డైనను చెప్పఁగలఁ డని వీరరాజుగా రనుచున్నారు. అది భారతశేషమును బూర్తిచేయుటయే యేఁటి! 'పంచమవేదము'ను తెనిఁగించిన వారిలో నథర్వణాచార్యుఁడు లేఁడా! ఆధునికులలో తిమ్మయ లేఁడా? వీరినిగూడఁ జేర్చుకొని కవిచతుష్టయమో కవిపంచకమో యని యేల చేయరైరి? తిక్కన భారతము వ్రాయుటచేతనే కవిబ్రహ్మ యయ్యెను గాని, యదే శైలిలో నికనే గ్రంథమును వ్రాసియుండినను అతని కాబిరుదము లభించుచుండెడి దందురా? నిజము చూడ, తక్కినదేశముల కన్న తెనుఁగువారికి భారతమం దెక్కువ గౌరవము గలుగుట తిక్కనాదులవలననే. గాని, గౌరవమున రామాయణ మెందులో తక్కువ? మఱియు, భాస్కర రంగనాథ రామాయణాదుల కంటె నెక్కువ కవిత్వము గలిగియుండెనేని, ఎఱ్ఱన రామాయణ మేల యంతరించుచుండె నని వీరరాజుగారి ప్రశ్న! దీనికి నే నెట్లుత్తర మీయఁగలనో తెలియకున్నది? అంతరించుట యనఁగా నచ్చుపడకుండుట యని యర్థమా? సోముని హరివంశమును మొదటినుండి లేని కవిత్వము వీరేశలింగము పంతులు గారి కాలమున నెవరైన నించిరా? లేకున్న నంతవఱకదేల 'యంతరించి' యుండవలయును? మఱియు నెఱ్ఱన రామాయణము పూర్తిగా నశించిన దనియే నిశ్చయముగఁ జెప్పఁగలవా రెవరు? తెనుఁగుదేశ మంతయు నెవరు గాలించి చూచినారు? అలాభము నాశమే యగునా?

'చ. పలుకఁ దలంప దవ్వ లగు భారతరామకథార్థముల్ విభా
సిలఁగ నరంటిపం దొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి నాంధ్ర వా
క్ప్రలలితశక్తి నందఱకు సుప్రథితంబుగఁ జేసినట్టి ధ
న్యుల మతియించి సన్నుతమనోగ్రతఁ దిక్కన నెఱ్ఱసత్కవిన్'
(క. అ. ౧.)

పై నూరనార్యుని పొగడ్తలో నర్థాధికాధికార మెఱ్ఱనదే కదా? రంగనాథుని, భాస్కరుని నూరన మొఱుఁగఁడా? జనిచే అత్యుత్తమఖ్యాతిం బొందితి, నని వేమారెడ్డి తలఁచెనో, అట్టి రామాయణము నశింపవలసినదే యగు నేని యది వ్రాయఁబడుచునే యుండ లేదు. అది నేఁడు గాకున్న రేపు లభింపఁగల దనియు, నప్పుడు వీర రాజుగారు తమ యభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసియుండు ననియు, నానమ్మిక.

మఱియొకమాట. ఇప్పుడు లభించిన వాదము లన్నియుఁ జూడఁగా నెఱ్ఱనసోములు సమకాలికు లను భావమే బలియుచున్నది. గాని, సోముఁడు ప్రాచీనుఁ డని రుజువుచేయఁగల సాధనము లింకను నాకుఁ దోఁపలేదు. పండితు లనేకు లట్లే తలఁచెదరు. ఇరువురిలో నెవరు పెద్దలో యెవరు చిన్నలో చెప్ప సాధ్యముగాదు. సోముఁ డెఱ్ఱన్న హరివంశమును జూచియే వ్రాసినాఁ డను భావము నాకింకను గ్రహింపలేదు. అనఁగా నెఱ్ఱనకన్న నతఁడు పాండిత్యమునఁ దక్కువ యని నాయాశయము గాదు. ఎఱ్ఱన వృద్ధుఁడై, సోమన తరుణుఁడై సమకాలికస్పర్ధచే నతఁడు వ్రాసిన గ్రంథము నే యింకను మెఱుఁగుగ వ్రాయవలయు నని పూనినవాఁ డని తలఁచెదను.

'అభ్రంకషంబైన యాలపోతు నిలంచుత్రుంచినాఁ డీతండు పెంచినాఁడు' అను సోముని చమత్కారపూర్ణ మగు పద్యమును జూచిన తరువాత, ''యజ్ఞరక్షకుఁడును యజ్ఞవిధ్వంసియునై లోకనుతులఁ బెంపొందువాఁడు' అను కల్పనలేనిపద్యము నెఱ్ఱన వ్రాసినాఁడన్న నాకు నమ్మికలేదు. సోముని గ్రంథము నందలి "నిండారఁ దెగఁగొని నిగిడించు తూఁపుల" "చేతులఁ గనీ వోఁ గయ్యము" అను రెండుపద్యము లెఱ్ఱనగ్రంథమందు లభించుచున్నవి. కాన, సోముని హరివంశమును జూచియే యెఱ్ఱన వ్రాసె నని పంతులుగా రనుచున్నారు. కాని యిందలిపద్యములే యం దున్నవని యేల చెప్పరాదు? సోముని గ్రంథమునం దేర్చి తీసికొనఁబడియు నన్న యెఱ్ఱన కింతకంటె మంచిపద్యములు దొరకవయ్యెనా? లేక, యామాత్రపుఁ బద్యములు వ్రాయవచ్చునేరని సరిగ ప్రబంధపరమేశ్వరుని ప్రతిభ యుంటుబడెనా? ఎఱ్ఱన్నకు సహజ

ముగ చాలని చిత్రకళాకౌశలము పైరెండు పద్యములు చేర్పుటచేఁ బూర్తియయ్యె నని తెలుపు వెల్లువటువంటి దెవఁడైన నంకువా? ఇందులఁగూర్చి విశేషచర్చ వేఱొకచోఁ జేసెదమనిరి. సరి; అందాఁక వేచియుండుట నాకు విధి.

ఒకవేళఁ బై రెండుపద్యములను సోమునివే యని పండితులు గారు స్థాపింపఁగల్గినను, నే నిట్లు తలంతును. ఎఱ్ఱన గ్రంథము లన్నియుఁ జాల దురవస్థలపాలైనవి. భారతభాగమే కొంత మేలు. నృసింహపురాణ హరివంశములు రెండును అనేక దుస్సంస్కరణములఁ బొందినవి. రామాయణ మింకను బైలుపడనే లేదు కదా! నృసింహపురాణపుఁ దాటాకుల ప్రతి యొకటి యొక ప్రక్క శిథిలమై యుండఁగా, సాధువొక లోకరాభాగమంతయుఁ బూరించి రని వదంతి గలదు. ఎంతనిజమో యెఱుఁగను. సోముని కవనమునం దితరులు దూర్చిన కవిత్వాభాసమును పండితులుగా రెఱుఁగక పోలేదు. అట్లే హరివంశమునందును ఎఱ్ఱనవి కావని తోఁచు భాగములు చాలఁ గలవు. యతిగణప్రాసాదిభంగములు, అర్థశబ్దవైకల్యములును, దిక్కులేక యున్నవి. వానిని సవరింప నిది కాదు చోటు. అట్టిచో గ్రంథపాఠమును సవరించుటకై పై సోమునిపద్యము లెవఁడో చేర్చియుండును. కాని, ఎఱ్ఱనపై దయచే శిల్పభిక్షము నితని నుండి దొంగిలించి యీవలయు నని, నాకుఁ జూడఁగా కాదు.

ఎఱ్ఱన సోమనల పరస్పరభేదమును గూర్చి నా యభిప్రాయ మిప్పుడు చెప్పుటకు మున్న నే నెట్టి కవిత్వధర్మ మాధారముగాఁ గొందునో, యది సంగ్రహముగా నిందు వివరించుట యావశ్యకము. కావ్యమునకు జీవనము రసము. ఇప్పటిపండితుల కనేకులకు చమత్కారమునకును రసమునకును భేదము లేదు. కావ్యమున దీనిచే మనమున కెట్టి యానందము గల్గినను, అందుకు రసమే కారణ మని భ్రమించి 'ఎంత రసవంతమైన కావ్య' మని మెచ్చుకొనుట వాడుక. 'రసము లేవలయు నన్న వసుచరిత్ర కావలెనే వలయు' నని యుద్ఘోషించువా రున్నారు. శ్లేష తప్ప వేఱొకటి చేరనివారికి 'సరసకవిచక్రవర్తి' యని బిరు దిచ్చువా రున్నారు! పాండిత్యమును ఉపజ్ఞయుఁ గల చోట రసము గల దని భ్రమించెదరు. కావుననే కల్పనాకవిత్వము వృద్ధికిఁ దెచ్చిన ప్రతికవియు నొక 'సరసప్రబంధము' వ్రాయఁ బూనితి ననుచున్నాఁడు! మన వాఙ్మయమున నాలోకోత్తరపదము నకు వచ్చిన దురవస్థ మఱి చెంకిని రాలేదు. రస మనఁగా, మన లాక్షణికులు నియమించినట్లు శృంగారము మొదలగు తొమ్మిదిభేదములే కలిగి 'యలౌకికచర్వణావిషయ' మగు నొక వివరింపరాని పదార్థ మని నాయుద్దేశము గాదు. తర్కశాస్త్రపరాధీను లగు మన లాక్షణికులు వాదవివాదములను పెంచి యెవరో వ్రాసిన రసలక్షణముగే స్థాపింపఁబూని, రసశబ్దమునకు మార్గమును సంకోచపఱిచి రని నా యభిప్రాయము. రసపండితుల సిద్ధాంతము ప్రకారము.

"ఆలోఎంతి పులిందా పక్వఅ సిహరట్ఠిఅ ధణుణికణ్ణా,
హత్థిఉ కేహిఅ విందూఆ పూరిజ్జంతం ణవణ్ణేహిమ్"
[కా. స. ఉ. శ. ౧౬.]

ఆ. చెంచువఁగలు ముదముచేఁ జూచుచున్నారు,
వింధ్య మూని శిఖరవీథి నిలిచి,
మత్తగజము లట్లు క్రొత్త మేఘంబులు,
ప్రాఁకుచున్న వింధ్యపర్వతంబు.

అను హాలిని పద్యమున నేరసమును లేదు. కాని, దీనిని జదువునపుడు ఆ యొండవహూఁడిన పర్వతరాజు, ఉక్కుబొమ్మలవంటి చెంచుదొరలు, వారు చేతులూనుకొన్న విండ్లు, చలువనీడనిచ్చుచు వానకాలము సూచించు క్రొక్కారు మొగిళ్లు - ఇవన్నియు మన కన్నులఁ గట్టితోఁచును. విండ్లపై నూని వింధ్యము నభిమానప్రమోదములతోఁ జూచు చెంచువఁగలకెట్లో యట్లే, మనకును తన్మయత్వము గలిగి, నిర్వచింపరాని యానందము గలుగును. లేదన్న నాకిప్పు లేదు. శృంగారము మొదలగు రసముల 'చర్వణ' యలౌకిక మేమి? యిది లౌకిక మేమి? ఏ భావములైనను వాని తీక్ష్ణదశలో నవిరత వేద్యాంతరముగా ననుభవింపఁ గల్గుట మేని, యానందస్వరూపములై రసశబ్ద వాచ్యము లగును. అనఁగా శిల్పమందన్న మాట. జుగుప్సార్థకీర్తివాత్సల్యాదులు గూడ రసములే యని వాదించినవారు మనలో లేకపోలేదు. తర్కశాస్త్రము నొరయూసినను హృదయమును మాయఁజాలదు. కావున, కవి భావనాబలముచే తనకుఁ గలుగు వివిధములగు శోకము, మోహము, అసూయ, ద్వేషము, సంతోషము, ప్రణయము, మొదలగు భావము లనఁబడు చిత్తవికారముల మూలమున వర్ణింపవలసిన పదార్థముల స్వరూపమును నిర్ణయించి, విగ్రహము (ఏవిగ్రహమైనను సరే) సరసమగు భావతోఁ దీర్చి యెదుర నిలిపినపుడు రసానుభవ సంస్కారము గల సహృదయుల కట్టి మనోవికారములే కలిగి, అవి యెట్టివైనను, శిల్పమందుఁగల యొకానొక యనిర్వచనీయ మహిమచే, ఆనందముగాఁ బరిణమించును. ఈయర్థమందే ప్రకృతము రసపదమును నే నుపయోగించెదను. అది యిన్నే విధము లని పలకపై సుద్దతో వ్రాసి చూప సాధ్యము గాదు.

కవిత్వమహామాన్యమున కది ప్రాణము. కవి దానిని తీర్చిన కొల్ల నందుకుఁ దగిన మర్యాదఁ బొందును. శక్తిసగుణములు, అలంకారములు, రీతులు, పాకములు మొదలగు నర్థశబ్దధర్మము లన్నియు నా భావధర్మమున కుపస్కారకములు గాఁగలవు. గాని, దానితరువాతివి. వీనిని చక్కఁగా నిర్వహించుటచేఁ గూడ నొక యానంద ముదయించును. గాని, అది రసముతోఁ దులఁదూఁగదు. వీనిని గూర్చిన యొండు రెండు లోపములను గమనింపక పోవచ్చును. గాని, మూలమగు రసమున కీమాత్రపు విఘ్నము గల్గినను రసికులు సహింపలేరు.

ఇది మనసున నుంచుకొని యెఱ్ఱన సోమనల కవిత్వములను బరిశీలింపఁగా, రసపోషణదృష్టి యెఱ్ఱనకన్న సోమునికి దక్కువ యని నాకుఁ దోఁచెడిని. సోముని సర్వజ్ఞబిరుదము, నవీనగుణసనాథత్వము మొదలగు వానిని గూర్చి నాయాక్షేపము లేదు. అతని పాండిత్యమును గూర్చి నేఁ జేసిన యాక్షేపము లల్పము లనియు నేఁ జేయరాని వనియు నంగీకరించితిని గదా! అతఁ డష్టాదశపురాణముల మఱి పురాణములతోఁ గూడఁ జదివియున్నను, లేకున్నను, ప్రకృతము

మనకుఁ బరికించవచ్చిన దతని కవిత గాని పాండితి గాదు. ఎఱ్ఱనకన్నను బండితుఁ డని యీరంగీకరింతు రేని నా కడ్డు లేదు. ఎందుకన, సోమన పండితుఁడు గా దనుటకును బ్రమాణములు చాలవు. ఆతఁడు సర్వజ్ఞుఁడైన నితఁడు పరమేశ్వరుఁడు. మఱియు నెఱ్ఱన హరివంశాదులలోఁ గొన్నిచోట్ల నతిబల్బజము లైన భాగములును గలవు. శాంతిపర్వమునను విరాటపర్వమునను శైలిబిగువులో నడలు లేక వ్రాసిన తిక్కనామాత్యునికి లేదని మనము నమ్మవచ్చును. వంశావళి, స్తోత్రములు, ధర్మములు, మొదలగు చప్పిడివిషయములు వ్రాసినచోట్ల నతఁడు వ్రాయవలయునే యని వ్రాసె నని మన మూహింపవచ్చును. కాని, యేచోటి వర్ణ్యమైన విషయమునకును అతనికిని మానసిక సంబంధము గలదో యాచోట నతనివలె, ధారాళముగ, తీక్ష్ణముగ వ్రాయఁగలవా రరుదు. సోమునికి నట్టి రసపోషణశక్తి గల దనుటలో సందేహము లేదు. కాని యతఁడా శక్తికి స్వేచ్ఛాచార మిచ్చినవాఁడు కాఁడు. ఆకాలమునకే సంస్కృత వాఙ్మయమున మాఘుఁడు, బాణుఁడు సుబంధువు, రాజశేఖరుఁడు మొదలగువారిచే స్థాపింపఁబడిన కల్పనా ప్రధానమగు నాలంకారిక శబ్దార్థరచన ఇతనిని లోఁబఱచుకొన్నది. కాని రామరాజభూషణాదులవలె దానికిఁ బూర్తిగా లోఁగియుండ మిచ్చే నతని యుత్తరహరివంశము రసికుల నాకర్షింపఁగలిగి యున్నది. ఐనను రసప్రవాహమున నెఱ్ఱనకుం దున్నంత బిగువు నిర్మలతయు నితనియెడ లేవు. ఒక్కయుదాహరణము. మన్నింతురు గాక. ఉలూఖలబద్ధుఁ డగు బాలకృష్ణుఁడు తోటిని. జమిలిమద్దులనడుమ నీడ్చుకొని పోఁగా, నాచెట్లు కూలెను. అప్పుడు కొందఱు గోపికలు సంభ్రాంతలై పాఱివచ్చి యశోదతో ని ట్లనిరి.

"ఉ. ఎక్కడిబిడ్డ నీకు? నిటు లెంతయుఁ గట్టిఁడి. వేయుగంబులన్
బోక్కుడుతోటితో బలిమిఁ బుత్రుని ద్రాళ్ళఁగట్టినాఁడు వా
రక్కట! కల్గినే! విసఁగ నాఱడిపోయెఁ గుమారుఁ డీపున
మిక్కుటమైన మ్రాఁకు లవె మీఁదఁ బడన్ వడిఁ దాఁ
[బెనంగడున్."

మ. అనినం దల్లడపుంది మేను విరియన్ హాయంచు గోపాలభా
మిని విస్రస్తముకా స్తవాంచలము ధమ్మిల్లంబు దూలంగ, లో
చనపద్మంబుల బాష్పధార లెసఁగన్, సంభ్రాంతిఁ బాదద్వయం
బును దొట్రిల్లఁగఁ బాఱె, గోపికలు సద్భ్యాతార్తలై తోఁ జనన్"

ఈ యుత్తరహరివంశమున ననిరుద్ధుఁడు చిత్రరేఖచే నపహరింపఁబడఁగా నతని యాఁడువారు,

"సీ. చెందమ్మివిరులతోఁ జిందు తేనెలవోలెఁ
గన్నుల బాష్పాంబుకణము లడర,
వలుదచీఁకట్లలో వ్రాలుచుక్కలు వోలె,
వేణీభరమ్ముల విరులు వ్రేలఁ,
దూలు తీఁగల వెంటఁ దూఁగు తేటులవోలె,
నసరు సెన్నడుమున నారు లూలయ,
రాపుఁ జక్కవలఁ జేరని చంద్రికలు వోలెఁ
జన్నుల ముత్యాలసరులు సెరఁగ,
ముద్దుమోము లల్లార్చుచో మూఁపులందుఁ
గర్ణభూషణజాలంబు గళవళింప
మార్చిమార్చి చేతుల వ్రేళ్లు మడిచికొనుచు
'నింక నెట్లమ్మ' యనుచు నయ్యింతులేడ్వ"

(ఉ. హ. ఆ. ౫-౨౭౬)

పై రెండుపద్యములను బరికింపవేఁడెదను. ఏన్ను నన్నివేళ లెంత తీ రయినను రసధార రెండవపద్యమునకన్న మొదటిదానియందు తీక్ష్ణము గాదా! రెండవదానియందు చమత్కార మెక్కువ యని యంగీకరించితి. కాని యంతమాత్రమున మనము మోసపోరాదు. యశోద వెంటనే, కృష్ణుఁడు కాలో చేయిరో విఱుచుకొన్నట్లు, ఎఱ్ఱన్న 'సంభ్రాంతి'తోఁ బరువెత్తినట్లు, మనలఁ బరువెత్తించినట్లు, ఉన్నది మొదటిపద్యము. రెండవది, యేడ్చువారితో సానుభూతికర తూలికను కన్నెలుఁ దీసికొని నిదానముగా నవ్వుచుఁ జిత్రించినట్లున్నది. 'చెందమ్మివిరులతోఁ జిందు తేనెలు' 'వలుదచీఁకట్లలో వ్రాలు చుక్కలు' మొదలగు భావము లుదారములే; చమత్కారజనకములే; కాని ప్రకృత రసముతో సంబంధము వానికి లేదు. ఇది గాదు చోటు వానికి. మొదటిదానియందు 'విశేష మేమియు లే' దని భావించెదరు వీరరాజుగారు. విశేషములకు విశేషమగు రస మందున్నది. సోముని పద్యము వ్రాయుటకు అతనివంటి ప్రతిభాశాలియే కావలయును. గాని ఎఱ్ఱనపద్యములవంటి పద్యముల నెవరైన వ్రాయఁగల రని పంతులుగా రందురు. కాళిదాసుని స్వయంవరమున కన్న శ్రీహర్షుని స్వయంవరమున 'విశేష' మెక్కువ యున్న దని, యందుచే నతనికన్న నితఁడు గొప్పవాఁ డని వాదింతు రేని వారి కొక్క నమస్కారము తప్ప నావంటివాఁ డేమి యుఁ బ్రత్యుత్తర మీఁజాలఁడు.

'లోకమంతయు సో మన్నది నేను కాదన్నా' నని తలఁచి, నాయెడ ననూయను, సోముని సర్వజ్ఞబిరుదము నెడఁ బక్షపాతమును వహింపక, యెఱ్ఱనసోమనల కవిత్వమును మఱియొకసారి పంతులుగారు పరిశీలింతు రేని, నావ్యాసము నంత యెక్కువగా నిఁక మీఁద ఖండింప రని నానమ్మిక. వారి సిద్ధాంతము నే ఆని మొదటనే విన్నవించితిని. సోముని పాండిత్యము, పదవాక్య ప్రమాణజ్ఞత, మొదలగునవి వారి యభినందములకు మూలములు. నా దనసోముని తక్కిన బిరుదము లెట్లున్నను 'సాహిత్యరసపోషణ'బిరుదమున కతనియోగ్యత కొంత యున్న దని నామతము. ఇది గమనింపక వారు నామతమును ఖండించిరి.

"మ. ధనదాంతఃపుర తారహారములు; యాదఃపాల బాలా ఘన
స్తన కాశ్మీరము, ధర్మరాట్కులవధూ సంవ్యాన కౌశేయమున్
దనుజేంద్రారివరావరోధ దయితా ధమ్మిల్ల మాల్యంబులున్
గినుకం దెచ్చి ఘటింపఁ జూచు జయలక్ష్మి నిత్యనైపథ్యమున్"

ఇత్యాది సోమపద్యములలో, దిక్పాలక జయమును గూర్చి యోజించునప్పుడు నరకాసురుఁడు తనకును దెలియక యప్రదక్షిణ క్రమముగనే వారిపేళ్లను జదివినట్లు సోముఁడు వ్రాసె ననియు, అందువలన నరకునికి రాఁగల యపజయము సూచింపఁబడిన దనియు,

ఎఱ్ఱన యట్లు చేయఁజాలఁ డయ్యె ననియు వా రనుచున్నారు. ఈ కవనశాస్త్రజ్ఞానము నరకునికే లేనప్పు డెఱ్ఱన కేల యుండవలయునో? ఉండినను కవిత కది యెట్లుపకరించునో? యెఱుఁగలే కున్నాను! మఱియు,

"బలిమికోలున వప్పు డసుకొత్తినను నెంగం
బెల్లఁదాసై యున్న వెల్లఁదనము*"

అను సీసపద్యము భావపూర్ణ మని పొగడి నేను తిక్కన యొక్క "ముదమున నెలమి" యను పద్యములోఁ బోల్పఁగా పాదాంతములలో తిక్కనపద్యములో నున్నట్టి చదరపునడక యెఱ్ఱనపద్యమున లే దని చెంటికిని బోలిక యనుచిత మనిరి! ఇట్లే,

"సీ. దైతేయ మదవతీ ధమ్మిల్లములతోడ
విరుల సెత్తావికి వీడుకోలు,
దనుజశుద్ధాంత కాంతాకటాక్షములతోఁ
గలికి కాటుకలకుఁ గానివాని,
దానవమానినీ స్తనబంధములతోడఁ
బసపుపయ్యెదలకుఁ బాయు తెరువు,
దైత్యావరోధన దయితాధరములలో
సొబగువీడెములకుఁ జిక్కుటెదురు,
చేసి, పురపుండరీక కాశీరతాళ
వృంత చలితాంతకుంతలవిలస దింద్ర
కులవధూటీ లలాటికా కుంకుమంబు
వదిలపఱుపఁ జక్రంబ! నీధరమ కాదె!"

అను సోమునిపద్యమున నాల్గుపాదములయందుఁ గల 'దైతేయ మదవతీ' 'దనుజశుద్ధాంతకాంతా' 'దానవమానినీ' 'దైత్యావరోధన దయితా' పదములందలి పునరుక్తిని వారు మఱుగు పెట్టి రాక్షసకాంతలకు విరులు, కాటుక, పసపు, వీడెము మొదలగు సౌమంగల్య చిహ్నములను శ్రీవిష్ణుసుదర్శనము నశింపఁజేయు నని, చెప్పుటచే వారికి వైధవ్యము సూచించె నని అతిశయోక్తులో నత్యుక్తి సంకరించిరి! ఇంతేకాక, 'పైధనవాంతఃపుర' యనుపద్యమున దేవతాస్త్రీలకు వైధవ్యము గలిగించుటఁ గూర్చి నరకుఁ డాలోచించువేళ "పెరిగినను, కరఁగినను, మాసినను, నలఁగినను, మఱలమఱల ధరించుకొను నవియు, సౌమంగల్యమునకు భంగము లేనివియు నగు తారహారములు, కాశ్మీరము, సంవ్యానకౌశేయము, ధమ్మిల్లమాల్యము అనుతాత్కాలికాలంకారములమీఁదికే నరకునిదృష్టి పోవునట్లు చేసినాఁడు." అని స్తుతించిరి. రాక్షస్త్రీల ధమ్మిల్లములనుండి తీసివైచిన వైధవ్యము గలిగించు 'విరులు' ను దేవతాస్త్రీల ధమ్మిల్లములనుండి తీసినను 'సౌమంగల్యమునకు భంగము లేని' 'మాల్యములు' ను వేఱుపదార్థములా? తారహారములు, స్తనకాశ్మీరము, ధమ్మిల్లమాల్యములు- ఇవి సౌమంగల్యచిహ్నములు కావేని, విరులసెత్తావి; కాటుక పసపు, వీడియము మొదలగునవి మాత్ర మెట్లగును? ఒక వేళ దేశభేదమున రాక్షసభేదమున శ్రీధర్మశాస్త్రములు వేఱువే అనుకొన్నను, వైభాగములు సోమునికవిత సమయాచారబద్ధమే కాని రసస్వాతంత్ర్యమును వహించినది గా దని బోధింపవా? రస దృష్టితోఁ జూచువారికి రాక్షసవిధవ లని దేవతావిధవ లని భేదము గలదా? పగని బోఁగొట్టుకొని యేకప్పు చేయఁదగుది గాయనను భావు కుని మనసు గరఁగింపదా? రాక్షసుల తప్పులకు వారిని సంహరించుట యుక్తమే. కాని వారిభార్యల యేడ్పులకుఁ గవి సంతసింపవచ్చునా? రావణుని జంపిన తరువాత 'మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనం' మ్మని పల్కిన యుదారహృదయుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని కింతమాత్రము తెలియదాయెనా?

ఇఁక సోముని కవనమున నిరర్థకము లగు దీర్ఘసమాసము లనేకములు గల వని నే నచింపఁగా, నెఱ్ఱనాదులయందును గల వని వారు చూపిరి. తిక్కన వ్రాసిన యొక్క సమాసపద్యమును వెదకి యెత్తిరి. తిక్కనభారతమున నట్టి సమాసము లనేకములు వ్రాసియుండె నేని, ఆతని యుద్దేశముప్రకారము 'ఆంధ్రావళి మోదముం బొరయుం' బుండెనా? అట్లైనను సోమునిసమాసములకు నెఱ్ఱనాదులసమాసములకు సమాసత్వము సమాన మైనను అర్థాన్వయాదులలోఁ జాల భేదము గల దని పంతులుగారు గమనింపఁ దలచుకో లేదు.

"మండటిదిక్కాడి వెలత్రాటిఁ దగిలిన
లోఁకనోదుల వెంటఁ దూలువారు"

అనుపద్యము సోముఁడు మొగము ముడివేసికొనియే వ్రాసె నని వారి యభిప్రాయము. పరిహాసదృష్టి యున్న దని నామతము. మహార్థులయవస్థకు నేను నవ్వితి నని వారు భ్రాంతిపడిరి. నవ్వినది సోముఁడో? నేనో? చదువరులు మఱలనూహింతురుగాక. ఇట్లే 'పోరాని చుట్టఋక్ఁడే'ను పద్యమున నెఱ్ఱన యింద్రుని గెలిచెనె నని నేఁ దలఁచితి. నాది విపరీతవాఖ్య యని పంతులుగారు రసెదరు. కాని, ఊర్వశికి వైధవ్యమును గలిగించిన వారివాఖ్యకన్న నిది విపరీతమా?

ఈసందర్భమున నింకొక విషయము. నరకాసురుఁ డూర్వశిని బిలిపించినకథ మూలమున లేదంటిని. 'ఏ లేమూలమూచిరో?' యని నన్నధిక్షేపించి పంతులుగారు రొక శ్లోక ముదాహరించిరి. గోపాలనారాయణకంపెనీ వారి నాగరముద్రణమును, పురాణం సూర్య శ్రీరామశాస్త్రులుగారి తెనుఁగుప్రతియు నేఁ జూచితిని. కాని యీరెండుప్రతులలో 'లేమూల'లోను వారుచూపిన 'మూల' లేదు. విష్ణుపురాణమందును ఈకథ గానరాదు.

ఉషాపరిణయఘట్టము, ఊర్వశీచరిత్ర మొదలగు వానిపై వారి విమర్శమునకు నేను ప్రతి యీఁదలఁచుకోలేను. రుచిభేద మిందుకుఁ గారణము. మఱియు వారి పూర్ణవిమర్శ వింకను వెలుపడలేదు గదా! బాహ్యాసనామము, ఎఱ్ఱనపద్యములలోని పదములు,

---

* పైపద్యపాద మున్నదున్నట్లు వ్రాసితి. 'ఉన్న'కు బదులుగా 'ఉండు' చేసినచోఁ దొందఱలేదు. 'మొగమంతా కన్నతే' యున్నట్లు క్రియలేకయే వాక్యము ముగింపఁగల్గుట పంతులుగారు యెఱుఁగనిదిగాదు. ఈ దళపాదము స్పష్టపడకే దంటిని. నాను టీక వ్రాసిరి. అప్పటికిని ఎఱ్ఱనపాఠముగా నాకుఁ దోఁపదు. ఈ సందర్భమున వారు వ్రాసిన మాటలు వారికిని నాకును యోగ్యములు గావు.

వ్యాసమందలి పదఖండములు మొదలగువానిని గూర్చిన తక్కిన విమర్శను వారు చేయఁదగినదియుఁ గాదు. నేను ప్రత్యుత్తర మీయఁ దగినదియును గాదు.

కృష్ణశైలాసయాత్రాసట్టమున స్పష్టముగఁ గానవచ్చు పూర్వోత్తర విరోధమును విరోధముగాకుండఁ జేయుటకై షుమా రెనిమిది పుటల విమర్శనము పంతులుగారు వ్రాసిరఁట! సోమునియెడ వారికిఁ గల పక్షపాతమును, నాయెడ వారికిఁగల యనాదరమును నైయుండిన విషయముచేఁ జదువరులు గ్రహింపఁగలరు.

సోమునియందలి వైయక్తిమానముచే నెల్లరను మీరు చాల తక్కువపఱచిరి. దీనికి విపరీత మగు పనియే నావ్యాసమున నేను జేసితినని యంగీకరించితిఁ గదా! అందుకు నేను పరితపించునట్లు పంతులుగారును పరితపింపఁగలరా? నాకుఁ దోఁపదు. ఏలయన నెల్లర కవితయందు లేని గౌరవ మెల్లరయందుఁ గలుగుట కష్టము. సోముఁడు సింహ మనియు, నెల్లర చిరుతపులి (పెద్దపులియుఁ గాదు) యనియును వారింకను దలఁచుచున్నారు. వినవలె! చిరుతపులికే సింగము తరువాతఁ జక్రవర్తి పదవి నియ్యవలెనెను! మీరందఱుముందటి నక్కవంటివాఁడనియా నన్నయ్యకు నా లేపదవియు నీయరైరి? కాని, అతఁడు మహితాత్ముఁడని తత్త్వఁ దని వారే వ్రాసిరి! ఎఱ్ఱనకన్న హీనుఁడయ్యెనా? అతనికే యాంధ్రవాఙ్మయ సామ్రాజ్యమున నధికారము లేదని తిక్కనయొఱ్ఱన లేమని సిగ్గులేక యాయధికారమును గైకొందురు! ఎఱ్ఱనకుఁ దరువాత శ్రీనాథుఁడు ప్రయత్నించెనఁట గాని, యా సింహాసనము మాత్ర మతనికి లభింపలే దఁట! ఏల? అతఁడు కవిసార్వభౌముఁడే!

ఈ యాక్షేపవాదముల కేమి? పోనిండు. ముగింపున నొకమాట. రసికుల కెల్లరయందలి యభిమాన మెన్నఁడును గ్రహింపరు. చిత్రకర్మచే నెవరి మనసులు రంజిల్లునో, వారి కెల్లరకన్న సోముఁడు మేలుగాఁ దోఁచును. పంతులుగారు చిత్రకవితాభిమాను లని నమ్ముచున్నాను. అట్లయిన, నాయందలి యొండురెండు లోపములను సవరించినచో మతియొకతూరి వందనము లర్పింతును. అంతియ. కాని, మే మిరువురము నేకాభిప్రాయులమై చేరి వాఙ్మయసేవను జేయఁగలకాలము రావలెనే కదా! కానిండు. భవభూతి మన పాలనున్నాఁడు.

"యే నామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
జానంతి తే కి మపి, తాన్ప్రతి నైష యత్నః
ఉత్పత్స్యతేఽస్తి మమ కోఽపి సమానధర్మా
కాలో హ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ."

కఱవు కాలము

బాలకవి దోమా వేంకటస్వామిగుప్త గారు

సీ. పుట్టినప్పటినుండి పూర్ణ భాగ్యముతోడఁ గెరలువారలను "బకీర్లఁ జేసి
తలమీఁద రెండుకాసుల నిడం గాసుఁ జేయని దరిద్రుల మహాధనులఁ జేసి
ఏపూట కాపూట యేఁగునా? యనుఁ జింత సామాన్యులందు మించంగఁ జేసి
కూలి యొంత యిడిన గూలివారికిఁబొట్ట నిండనిరీతిని నియతిఁ జేసి
గీ. మెలఁగునట్టులఁ జేసినా విలను. నీకు, నిప్పటికినైన మది నింత తృప్తి కలదె?
తగదు, తగదమ్మ! కష్టాలఁ దాళఁ గలమె? కరవుకాలమ! యిఁక లెమ్మ! కదలిపొమ్ము.

సీ. బీదవారలఁ గూడు లేదులే' దనఁ జేసి పెద్దపెట్టున సేడిపించినావు
సామాన్యులకుఁ దమ సరణిఁదప్పఁగఁ జేసి కక్కుర్తులం జెందఁ గఱపినావు
మోసమ్ము, దోసమ్ము పీసమ్ము, సందులేకుండ మించంగాను గూర్చినావు
గౌరవంబుగఁ బ్రదుకఁగ నిచ్చగలవారిఁ బెను ముప్పు త్రిప్పులఁ బెట్టినావు
గీ. ఇన్నికష్టాల నిలను జెందించినావు; ఇంక నీచేయవలసిన దేమి కలదు?
సరిగ, నిప్పటికైనను శాంతిఁ బొంది, కరవుకాలమ! యిఁక లెమ్మ! కదలిపొమ్ము.

సీ. "ట్రామేలు" పట్టాలఁ దూఁగి దొర్లిననాఁడుఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
"ఆర్బత్తురాటు" ద్రవ్యంబుఁ దోఁచిననాఁడుఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
"ఎమ్డను" గుండు తా "ఢమ్మ" న్ననిన నాఁడుఁ బ్రజలింత యారాటపడఁగ లేదు;
"యూరోపు" నంద్రైన ఘోరసంగ్రామానఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
గీ. తల్లి! యొక్క నీవే తెంచి, యెల్లజగము, నల్లకల్లోలముగఁ దల్లడిల్లఁ జేయు
టేమొ, గరుణించి, మా మొఱ లాలకించి, కరవుకాలమ! యిఁక లెమ్మ! కదలిపొమ్ము.

భావగీతములు

సుధాకరుఁడు

పల్కువెలఁదికి సత్కవుల మనసు తెలుపబడ్డంబు. సత్కవుల మనసునకు వారి కవితయే తెల్పుబడ్డంబు. సర్వకాలసర్వ స్వరూపములును కవివరుని హృదయఫలకమునఁ బ్రతిబింబించియుండును. పురాణ ప్రబంధ నాటకాదులు మొదలు, భావగీతములు చాటుధారలవఱకుఁ గల కావ్యభేదంబు లన్నింటియందు నీ గుణము స్ఫుటమై యున్నది. విరాటోద్యోగపర్వములలోఁ దిక్కన మనోవిశేష మెట్లు వికసించి యున్నదో, యట్లే శృంగార నైషధాదుల యందును శ్రీనాథుని మనోగాంభీర్యము స్పష్టముగ విలసిల్లుచున్నది. ముక్కుతిమ్మన్న పారిజాతాపహరణమున స్వభావ సౌందర్యము ఎట్లు స్పష్టమగుచున్నదో యావిధంబుననే కళాపూర్ణోదయమున సూరనార్యుని మనోవైచిత్ర్యము తెల్లమగుచున్నది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి గీతములందు సమృద్ధమగు భావసౌభాగ్యము ఎట్లు వెల్లడియగుచున్నదో యారీతినే "ఊహాగానము" న రామకృష్ణ రావుగారి రసమహిత మగు మనస్తత్త్వము విదితమగుచున్నది. కవిత యన నేల? చిత్రలేఖనము నందును, శిల్పమునందును ఈస్వభావ మీరీతినే పరిణమించి యున్నది. అమరావతియందలి శిల్పములు పూర్వకాలపు టాంధ్రుల ప్రతిభావిశేషమును వేయినోళ్ల చాటుచుండుటలేదా? ఆగ్రాయందలి "తాజ్ మహల్" మొఘలాయీ శిల్పకారకుల యాశేషశేముషీవైభవమునకు నిదర్శనము కాదా? వేయేల? కర్తృస్వభావము తత్కృతులయందుఁ బ్రతిబింబించి యుండు ననుట నిక్కము.

అయినను, ఈ ప్రతిబింబ మొక్కొక్కప్పుడు స్వచ్ఛమై, విస్పష్టమై తనరారుచుండును. వేరొక్కొక్కప్పు డంత నిర్మలముగాఁ గన్పట్టను. అందులకుఁ గారణ మా యా కావ్యముల విషయములందలి భేదములే. నాటకముల నుదాహరణముగాఁ గొనుఁడు. అందు కవికిని పాఠకునకు గాని, కవికిని సభాసదునికిఁ గాని, సంబంధముండునా? ఉండదు. ఉండుటకును తగదు. కర్తమాటయే సంపూర్ణముగ మఱువఁజేసి నాటకమునందే హృదయమును లీన మొనర్పఁజేయుటయే మహాకవిలక్షణము. కాళిదాసాది మహాకవుల నాటకరాజములఁ జదువునప్పుడు గాని, తత్ప్రదర్శనములను చూచునప్పుడు గాని, మన కా కవివరుని హృదయాంతర్గత భావములు తెలియుచున్నవా? లేదు. శకుంతల ముద్దుపల్కులయందును కణ్వాశ్రమ దివ్య సౌభాగ్యమునందును మాత్రమే మనహృదయము లీనమై యుండును. పురాణములందు నీవిధముననే కవిస్వభావము విస్పష్టముగఁ బ్రకటమై యుండదు. పురాణమునందుఁ బ్రధానము కథ. కల్పనకు నైతము అవకాశ ముండదు. ప్రబంధములందు కొంత మేలు. కల్పనాశక్తి కవకాశ ముండును. పాత్రపోషణమునందు స్వాతంత్ర్య ముండును.

కాని, ప్రస్తుతము భావగీతములను పేరఁబరఁగు కావ్యవిశేషము నందువలె నీకనే యితర కావ్యభేదమునందును కవియొక్క భావప్రతిబింబము స్వచ్ఛమై, నిర్మలమై, మనోజ్ఞమై కన్పట్టదు. ఈగీతములను జదువునప్పుడు కవికిని పాఠకునకును మధ్య నంతరాయ మేదియు నుండదు. అప్పుడఁ బోలె కవివరుఁడు నిజహృదయాంతర్గత భావసమూహమును తన గీతములయందు వెల్లడింపఁగలిగియుండును.

'భావగీతము లన నేవి?' అని యడిగిన శాస్త్రీయముగ నుత్తర మొసంగుట యశక్యము. అలంకారశాస్త్రములందు ప్రబంధనాటకాదుల లక్షణములు వర్ణింపఁబడి యున్న తెఱఁగున భావగీతముల లక్షణములను నియమింపఁజాలము. అట్లు నియమింపఁజాలమియే దాని ముఖ్యలక్షణము. కావ్యము పురాణ మైనను ప్రబంధ మైనను విషయపరిణామమునకు మేర గలదు. అందు ప్రధానము కథ తత్సంబంధము లైనవన్నియు. కథ నైతము కొన్ని ముఖ్యమార్గముల నే యనుసరించును. ఇఁక భావగీతము లన్ననో వీనికి విషయపరిణామము లేదు. ఇందు ప్రధానము భావము-రసోత్తరమైన భావము. వీనియందు భావతరంగములకుఁ గథ యడ్డురాదు. సరసిజమునుండి వచ్చు క్రొత్తతేనియలవలె నీగీతములు నిర్మలములై యనర్గళధారలతోఁ బ్రవహించును. కావుననే వీనియందు భావపూర్ణమగు కవిమనోబింబము స్పష్టముగ వెల్లడియగుట సంభవించుచున్నది.

ఈ ముఖ్యలక్షణమున కనుగుణమైన భావగీతములకు ఉదాహరణములు మనపూర్వవాఙ్మయమున నెన్నియైన నున్నవేమో పరిశీలించి, అటుపైని నేను నిర్ణయించినభావగీతముల స్వరూపమును ప్రదర్శింతును. ఈనాఁడు మనము భావగీతము లని వ్యవహరించు కావ్యభేదము ప్రత్యేకస్వరూపముతో నుండెననుట యసంభవము. ఈస్వరూప మితర భావముల సాంకర్యముచేతనే యేర్పడినది. అయినను మనము భావగీతములం దేలక్షణమును ముఖ్యముగ నెన్నుచున్నారమో, ఆలక్షణము గలభాగములు మనవాఙ్మయమున నచ్చటచ్చట నున్నవి.

పోతనామాత్యుని భాగవతమునందలి భక్తిరసప్రధానము లగు భాగములకును, భావగీతములకును, కొంతయో పోలిక యున్నది. అందునను రెండు స్థలములందు పోలిక మిక్కుటముగా నున్నది. అవి దశమస్కంధమునందలి మణులలోఁ జేర్పఁదగినవి. గోపికాగీతలు; భ్రమరగీతలు. ఈరెంటియందును భావమే ప్రధానము. భావతరంగములకుఁ గథ యడ్డురాదు. కథాసందర్భము మిళితమై యున్నను అది సాయమై వచ్చును. కవివరుని హృదయచిత్రము ప్రతిబింబించి యుండును. ఉదాహరణమునకు క్రిందిపద్యములఁ గనుగొనుఁడు.

శా. "భ్రమరా! దుర్జనమిత్ర! ముట్టకుము మా పాదాబ్జముల్, నాగర
ప్రమదాళీకుచకుంకుమాంకిత లసన్మాల్యాలిత దామప్రసూ

మకరందారుణితానమండిత మరుటక సాధుండు మన్నించుఁగా
కమము స్నేహపుఁదు వారకాంతల శుభాగారంబులన్ నిత్యమున్.

శా. ఒకపుష్పంబదలి తేనెఁ గ్రోలి, మధుపా! యుత్సాహివై నీవు వే
ఱొకటిం బొందెదు భంగి సమ్మధరపీయూషంబునం దేల్చి, మా
యకలంకోజ్జ్వల యౌవనంబుఁ గొని, యన్యాసక్తుఁ డయ్యెన్ విభుం
డకటా! యీతని కెట్లు దక్కె సిరి మిథ్యాకీర్తి వహ్వెం జుమీ.

శా. భృంగా! కృష్ణుఁడు మంచివాఁ డనుచు సంప్రీతిం బ్రశంసించెదీ
సంగీతంబున నేమి సౌఖ్యమదు మెఁ? తచ్చారిత్రముల్ వింతలే!
యంగీకారము గావు మాకుఁ, బురకాంతార ప్రదేశంబులన్
సంగీతం బొనరింపు. వారిసుదు రోజ స్నీతు నిష్టార్థముల్

ఇవిగాక భావగీతములకు సరిపోలునవి మన వాఙ్మయమున శతకములు. భక్తిశృంగారరసోదంచితము లగు నీ స్వల్పకావ్యముల యందుఁ గవీశ్వరుఁడు నిజభావములను వెల్లడించును. శతకరాజములం దగ్రస్థానము నలంకరింపఁ దగిన ధూర్జటి ప్రణీతం బగు కాళహస్తీశ్వరశతకమే యిందులకు దివ్యమయిన యుదాహరణము. రసికవతంసుఁడై రాజసభాసరోవరముల విహరించిన రాజహంస మగు నీకవి విషయసుఖములకు రోసి కాళహస్తీశ్వరునకు తన హృదయము నీ శతకమున వెళ్లబోసి కొనె నని ప్రతీతి కలదు.

శా. "సంతోషించితిఁ జాలుఁజాలు రతిరాజద్వార సౌఖ్యంబులన్
శాంతిం బొందితిఁ, జాలుఁజాలు బహు రాజద్వార సౌఖ్యంబులన్
శాంతిం బొందెదఁ జూపు బ్రహ్మపద రాజద్వార సౌఖ్యంబు ని
శ్చింతన్ శాంతుఁడ నాదు నీకరుణచే శ్రీకాళహస్తీశ్వరా.

శా. నీరూపంబు దలంపఁగాఁ దుదమొద ల్నేఁగాన నీ వైనచో
రారా రమ్మని యంచుఁ జెప్పవు పృథారంభంబు లిం కేటికిన్
నీర మ్మొంపుము పాలముంపు, మిఁక నిన్నే నమ్మినాఁడం జుమీ
శ్రీరామార్చిత పాదపద్మయుగళా! శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!

శా. పాలుం బువ్వయుఁ బెట్టెదం గుడువరా! పాపన్న! రా! యన్న, శే
శే లెమ్మన్న, వరంటిపండ్లు గొని తే, లేరన్న-నే నొల్ల నం
చే లాలింపరొ తల్లిదండ్రు! లపు డట్లే తెచ్చి వాత్సల్యల
క్ష్మీలీలావచనంబులం గుడుపరా! శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!

ఇఁకఁ బూర్వవాఙ్మయమున మనము గమనింపవలసినది "చాటుధార." భాగ్యవశమున నెట్లో మనకు లభించిన మహాకవులచాటువులు వారి హృదయ కమలపరిమళములను వెదఁజల్లుచున్నవి. సహజసాం డిత్యవిరాజితుండును, భక్తాగ్రేసరుండును, నగు పోతనామాత్యుని స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ యీపద్యమున నెట్లు చిప్పిలుచున్నదో పరికింపుడు.

ఉ. బాల రసాలసాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకన్న సత్కవుల్
హాలికు లైన నేమి! గహనాంతరసీమల కందమూలకౌ
ద్దాలికు లైన నేమి! నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

ఇట్టి స్వాతంత్ర్యప్రీతితో, నిట్టి నిర్భయముతో, నిట్టి మనో దార్ఢ్యముతో, నిండియున్న యీ పద్యమును భావగీతములయం దెట్టి పూజ్యస్థానమున నుంపవలయునో చదువరులే యూహింతురు గాక!

ఈ కవివరుని పద్యరత్న మింకొకటి కలదు. అందలి భావోత్కర్షమును భావోద్రేకమును సాధారణముగ నాంధ్రభాషయందె గాక మఱి యే యితర భాషయందును, నెక్కడో గాని కన్పట్టదు. అట్టి కవిత లోకమున నరుదు. కావుననే పూజార్హము. మనభాషయం దట్టి రత్న ముండుట మన భాగ్యము. ఎన్నిమాఱులు పఠించినను తనివి తీరని పద్యములు. మఱియొకమాఱు ఉదాహరించుచున్నందులకు నన్ను చదువరులు మన్నింపఁగోరెదను.

ఉ. కాటుకకంటినీరు చనుకట్టుపయిం బడ నేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని గాదిలికోడల! యో మదంబ! యో
హాటకగర్భురాణి! నిను నాఁకటికిం గొని పోయి యల్లక
ర్ణాట కిరాట కీచకుల కమ్మ త్రికరణశుద్ధిగ నమ్మ భారతీ!

ఇట్టి భావగీతములు మన వాఙ్మయమున నుంట నవీన కవివరులకు నుత్సాహ కారణము. ఉదాహరణమునకై చాటుధారలనుండి మఱియొక్క పద్యముతోఁ బూర్వవాఙ్మయమునందలి భావగీతచ్ఛాయా విషయమును ముగించెదను. శ్రీనాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని కొల్వునఁ బోవుదారిని సరస్వతీదేవి విగ్రహమును జూచి నుడివిన ఈ క్రింది పద్యముఁ జిత్తగింపుడు.

సీ. దీనారటంకాలఁ దీర్థ మాడించితి దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాల
పలుకుతోడై తాంధ్రభాషామహాకావ్య నైషధగ్రంథసందర్భమునకు
పగులఁ గొట్టించితి రుద్భటవివాదప్రౌఢి గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్క
చంద్రశేఖర క్రియాశక్తిరాయలయొద్దఁ బాదుకొల్పితి సార్వభౌమబిరుద
మెటుల మెప్పించెదో నన్ను నింక మీఁద
రావుసింగమహీపాలు ధీవిశాలు
నిండుకొలువున నెలకొనియుండి నీవు
సరససద్గుణ నికురంబ! శారదాంబ!

కావ్యమునకుఁ బ్రధానమైనది హృదయాహ్లాదకరమైన రసము. రసప్రతిపాదకమున కనుకూలంబైన భావము. ఈ రెంటికి నుచితము అగు భాష. ఈ మూఁటియం దెయ్యది కొఱవడినను-కావ్యము మనోజ్ఞము గానేరదు. కేవలము భాషానైపుణ్యము మాత్ర ముండిన ఫలము లేదు. రసపోషితమైనదే కావ్యము. కావ్యమునకు రసము జీవగఱ్ఱ. రసము స్థాయియై యుండిన, భావమును భాషయును దాని ననుసరించును.

రసము కావ్యపరిణామమును బట్టి వేర్వేఱు రీతుల విలసిల్లును. ఇతిహాసముల ప్రబంధములందును - నలువదిపంక్తుల భావగీతములందును - రస మెక్కరీతిగనే వెల్లడియగుట యసంభవము. ఉదక మొక్కటియే యైనను చిన్నపాత్రలలో నుండునప్పటి తీరునకును, విశాల ప్రదేశము నాక్రమించినప్పటి తీరునకును చాలభేద ముండుట సహజము. అట్లే రసమునకును ఆయా విషయములను తత్పరిపాకములను బట్టి భేద ముండును. అట్లుండుట కావ్యధర్మము.

భావగీతము సర్వసాధారణముగ నాతిదీర్ఘమై యుండును. ప్రబంధాదులతో బోల్చి చూచిన నతిస్వల్పముగ నైత ముండును. ఈ కారణమునఁ బైని నుడివినరీతి నిందు రసము కేంద్రీకృత మగును.

పరిమాణము స్వల్ప మగుటచేత రసోత్సేధము సిద్ధించును. హృదయాంతరజనిత మగుటచే స్వచ్ఛందమై, స్వచ్ఛంద మగుటచే బంధవిముక్తమై, బంధవిముక్త మగుటచే నుత్కటమై, యుత్కట మగుటచే తీక్ష్ణమై, విశాలప్రదేశము నాక్రమింపమి నిశితమై, రసము చిప్పిలుచుండును.

రసోత్పన్నమైన భావ మెట్లుండవలయునో పాఠకు లప్పుడే యూహింపవచ్చును. రసము కేంద్రీకృతమైనప్పుడు భావైక్యము మిక్కుటముగ నుండును. రసపోషణమునకు గాని భావము లనవసరము లగును. అనావశ్యకము అగు భావసమ్మేళనము రసోత్సేధమున కంతరాయమై రసనైర్మల్యమునకు భంగమును గల్పించి, రసాభాసమునకు గారణ మగును. భావమునకును రసమునకును సంపూర్ణోత్సంగము సంఘటించినప్పుడే భావగీతము హృదయోత్సవకరమై యుండును. అధునిక కవివరుల గీతములనుండి కీతి కొక దాని నుదాహరించుచున్నాను.

కాపుపాట

ఉ. ప్రేయసి! లేచిరమ్ము, చివురించిన మావులక్రింద శీతల
చ్ఛాయలలోన యౌవన వసంతశుభోదయమయ్యె, నవ్వుచున్
చేయికి జేయి జేర్చి, పెరచింతవలన్ మఱపించు రాగముల్
దీయుచు, వాసనల్ బరిమళించెడు పోటులయందు బోవగన్.

ఉ. వ్రాలినసంజల న్మఱలివచ్చెడు గోవులఁ బాలు తీయఁగా
దోలెడుదాక, త్రాడులను దుత్తలు నావలఁబెట్టి సిగ్గులన్
పోలెడు చిన్నదాన! యెటుచూచిన నెవ్వరు లేనిచోటను
య్యాలల నెక్కి యూగ మనసయ్యెడు నీవును నేను వేడుకన్.

ఉ. పాడుట కొప్పు వేని, పడవ ల్నడిపించెదు యేటిస్రోవతే
చూడగవద్దు శీతమనముల్ తడిసేసెదు చెట్లచాటునన్
గూడిన మేను లాను కొన కొమ్మల కాపులపోలె నొక్క మా
టాడక గూరుచుండ మనమైన పొలమ్ముల గట్టునీడలన్.

[అ. రామకృష్ణారావు]

పరిమాణము స్వల్ప మగుటం జేసియు, రసము కేంద్రీకృత మగుటం జేసియు, భావైక్యమునిశితమై యుంటం జేసియు, భావగీతములు చిత్రలేఖనా సారూప్యమును కొంతవఱకు చెందియున్నవి. ఈ పోలిక ప్రకృతి సౌభాగ్యవర్ణనలందును, స్థాయీభావ విలాసాది వర్ణనలందును, నతిమనోహరముగఁ గన్పట్టుచుండును. చిత్రకారు డెట్లు తన భావనాశక్తి నంతయు వినియోగించి ఎదే నొక్క విషయమును చిత్రించునో, అట్లే కవివరుఁడును భావగీతమున నొక్కరసమును మహిత మగు భావసమూహముతో ప్రతిపాదించును. చిత్రకారు డెట్లు బలుతెరంగుల రంగుల ఛాయా స్థానముల నుపయోగించి చిత్రసౌందర్యమునకు భంగమును గల్పింపడో, అట్లే కవిశేఖరుఁడును భావగీతమున వివిధభావములను రసపోషణార్థము వినియోగించును.

ఉదాహరణార్థము రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి "ఎవరు" అను గీతరాజమునుండి ఒక రెండు గీతములు:—

గీ. అరుదున్న కలంకారి చీరచెఱఁగు
లవఁగ సాళాముఖంబుల నందగించె
భాద్రపద నీలనీరద పంక్తు లపుడు
వ్రాలుచుండె నభోమణి వాఁడు కళల
తామ్రపర్ణీప్రవాహంబు దరులు దాటి
కలదఁ బెట్టినయట్లు చూపట్టె, సంధ్య
నిండుకొన్న సంధ్యారామణీయకంబు
పొంగిపొరలు స్రవంతీ తరంగ శోభ
యొండొరుల ముద్దులాడుచు నుల్లసిల్లె
లపదపూర్వ ప్రణయలగ్న లాలనమున.
ఇంతలోన రక్తిమ కృశియించి పోయె.
చీకటి జడల్ ముడుల్ విచ్చి చిందులాడె.

రసమును గుఱించియు, రసోత్పన్నమైన భావమును గుఱించియుఁ జాలించి, ఇఁక భాషావిషయమును కొంత వ్రాసి విరమించెద. ఉచితమైన భాష రసపోషణమున కెంతయావశ్యకమో మఱల చెప్పనక్కఱలేదు. రసము హృదయ జనితము. దాని నితరులకు సంపూర్ణ సౌభాగ్యమునఁ దెలుపుటకు భాషయే సాధనము.

భాష రసమును భావమును అనుసరించి యుండవలెను. ఔచిత్యము లేనప్పుడు భాషయెంత నిర్దుష్టముగ నుండినను ఫలము లేదు. లక్షణాను సారముగ రచింపఁబడిన ప్రబంధముల భాషాశైలియును శయ్యయును స్వచ్ఛందము లగు భావగీతములకుఁ బనికిరావు. దీర్ఘసమాసములును, కఠినము లైన యన్వయములును హృదయాంతర జనిత మగు కవితాప్రవాహమున కడ్డువచ్చును. పదలాలిత్యము భావగీతమునకుఁ బ్రధానగుణము. భావగీతములు గీతములను మాట మఱవ కూడదు. ఆచారములోనుండు శార్దూలమత్తేభాదివృత్త స్వరూపములే కాక వేరుస్వరూపములను సైతము ప్రస్తుతకాలమున వాడుచున్నారు. నూతన మార్గమున రచింపఁబడిన లలితము లగు గీతములు కొన్ని "ఊహాగానము"నఁ గన్పట్టుచున్నవి. క్రొత్త యైనప్పుడు స్వరూప మెద్దియైన నేమి?

భూజాతిసాంద్ర కర్పూరమ్ములందు
ప్రాజ్ఞదీ పాథోలతమ్ముల యందు
మడగు పన్నవిపాట -
పాడుచు వెన్నెల తేట-
కలవు తీక్ష్ణన పల్కు తెలుఁగు పల్కులకు.

ఆంధ్రభాషామణి యిట్టి సుందరమైన యలంకారము నూతన మని పారవైచునా?

నిమ్మరాజు వేంకటాద్రి కవి

కొణిదెన బాలకృష్ణయ్య గారు

వేంకటాద్రికవికి గుంటూరు మండలమునందలి నర్సారావుపేట తాలూకాలోని యనమదల గ్రామము నివాసస్థలము. ఈయన వేంకటకృష్ణమంత్రికిని తిరుమలాంబకును పౌత్రుఁడు. ఇతని తండ్రి వేంకటరమణప్ప. తల్లి పుల్లమాంబ. విద్యాగురువు ఇనగంటి వేంకటయోగి. శ్రీవత్సస గోత్రము. ఆఱువేల నియోగి. ఈతని యిష్టదైవము వేణుగోపాలమూర్తి. ఈగోపాలుని యనుజ్ఞవలనఁ దాను "కైవల్యకందరామాయణమును" రచించినటు లిక్కవి తన గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈ రామాయణము భారత మంత గొప్ప గ్రంథమై యున్నది.

వేంకటాద్రి కవియొక్క స్వీయసంతతివారు నశించిరి. కాని యీతని జ్ఞాతులు యనమదలగ్రామమునఁ బెక్కు రున్నారు. వారు చెప్పుచున్న వంశక్రమము ననుసరించి చూడ నిక్కవి పదునెనిమిదవ శతాబ్దిమధ్యమున, ననఁగా క్రీ. శ. 1740—1760 ప్రాంతమున జీవించి యుండినట్లును, కొంచె మించుమించుగ నాకాలముననే "కైవల్య కందరామాయణము" రచింపఁబడినట్లును తోఁచుచున్నది. కవి తన గ్రంథమునఁ దన సమకాలికు లగు కవులను గాని తక్కుంగల సనాతనాధునాతన కవీశ్వరులఁ గాని పేర్కొనక, గీర్వాణరామాయణ కృతికర్త యగు వాల్మీకినిఁ బ్రార్థించి, యవ్వల నాంధ్రమున రామాయణముల రచియించిన భాస్కరాదులను మాత్ర మీక్రిందిపద్యము లలో నుదాహరించియున్నాఁడు.

కం. ఘన మాదికావ్య మీవలఁ
దెనుఁగున భాస్కరుఁడు చెప్పెఁ; దేటగ జగతిన్
అనువొంద రంగనాథుం
డను నాదికవీంద్రు లెల్ల నధికత రామా.

కం. పరిపరివిధముల రఘుపతి
చరితంబులు చెప్పి రట్టి చతురులలోనన్
పరమదయాకర! యమ్మ
ద్వరకవి నే వేంకటాద్రి వనరుగ రామా.

ఈతఁడు శ్రీరామభక్తిధురంధరుఁడై "కైవల్యకందరామాయణ" మను నొకగ్రంథమును మాత్రమే రచించినటుల నాతని బంధుగులు చెప్పుచున్నారు. వారియొద్ద నారామాయణపు ప్రతి (ప్రతిక) యొక్కటి తాటియాకులపై వ్రాయఁబడియున్నది. మాతృక యేమయ్యెనో యిప్పటివారు చెప్పఁజాలకున్నారు. ఈ తాళిదళసంపుటములను నిమ్మరాజు వేంకటదాసు (పెద్దవెంకయ్య) గారు మిగుల శ్రద్ధగాఁ గాపాడుచుఁ బఠించుచున్నారు. కొలఁదికాలముక్రిందట నీరామాయణపద్యములను వీధిబడులలోని విద్యార్థులకు, అపటి గ్రామములలోని యుపాధ్యాయులు బోధించుచుండినట్లు, కొందఱు వృద్ధు లిప్పుడును జెప్పుచున్నారు. ప్రకృతము మన కలపడిన తాళిదళసంపుటము గ్రంథకర్తమనుమఁడును కీర్తిశేషుఁడును నగు నిమ్మరాజు అప్పయ్య స్వహస్తమున లిఖించినటులఁ దదంతమున వ్రాయఁబడి యున్నది.

ఈ రామాయణమున నాఱుకాండములును, ఎనిమిది యాశ్వాసములు గల యుత్తరకాండమును నున్నవి. అన్నియుఁ గందపద్యములు. ఉత్తరకాండముతోఁ గలిసి యిందలి పద్యసంఖ్య 11051. ప్రతిపద్యమునకును చివర "రామా" యను మకుటము చేర్పఁబడినది. కవి యన్నియుఁ గందపద్యములుగ వ్రాసిన తనసామర్థ్యమును గ్రంథాంతమున నిట్లు వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

కం. కందమునకు ఘనుఁ డెందురు
చందవరము చౌడకవిని, గురిగా నన్నున్
అందముగ వేంకటాద్రియు
కందములకు ఘనుఁడె యండ్రు కవు లిల రామా.

ఈ పద్యము చౌడప్పపద్యమున కనుకరణమే గాని యన్యము గాదు. చౌడప్పకందములకుఁ గల సరళత వేంకటాద్రికవి కందములలో నొక్కదాని యందును గన్పట్టదు. గ్రంథ మంతయు రంగనాథ రామాయణము ననుసరించి వ్రాయఁబడినట్టు లందందుఁగల కథలపట్టులు చెప్పకయే చెప్పుచున్నవి. ఇందు చ్యుతసంస్కార ఛందోవ్యాకరణాదికము లగు దోషములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. కొన్ని ప్రక్షిప్తములును లేకపోలేదు. గాని యన్నియు నట్టివే యన నవకాశము లేని ప్రమాదములు పెక్కులు గన్పట్టుచున్నవి.

వేంకటాద్రికవికి సంస్కృతభాషాపరిచయ మంతగ లేనట్టు లాతని రామాయణమువలన మనము దెలిసికొనవచ్చును. ఇప్పటి గ్రామ్యభాషాపోషకు లగు నూతన సంస్కర్తల ప్రయోగములకుఁ దగు నిదర్శనము లిందనేకములుగ నున్నవి. కవిత్వ మంత సరసమై నదిగ నుండలేదు. కాని తనకుఁ గలిగిన భాషాపరిచయము సార్థకము చేసికొనక భాషాభిమానముననో, భక్తిపారవశ్యముననో, యింత పెద్దగ్రంథమును రచించిన వేంకటాద్రికవియొక్క సమర్థతయును ఓపికయును దలంచినపుడు మాత్రము మనకు అమ్మహాత్ముని కవితను గౌరవింపకఁ దప్పదు. మఱియు "రామకథ" గావున రంధ్రాన్వేషణమునకుఁ బనిలేదు. రామభక్తుఁ డగు నిక్కవి తన గ్రంథమున నీక్రిందివిధమున గద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. "గద్యము: ఇది మఱియు వాల్మీకిమహర్షికలన సంస్కృతవిరచితం బైన శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యం బాంధ్రభాషగా శ్రీ తిరుమల వేంకటాచలపతి కరుణాకటాక్ష కరలబ్ధకవి నిమ్మరాజు వంశపయఃపారావార

రాకాసుధాకర వేంకటరమణప్పనందన వేంకటాద్రినామధేయ ప్రణీతంబైన కైవల్య కందరామాయణంబునకు కృతికర్తయైన వైకుంఠపతి శ్రీమన్నారాయణమూర్తి కర్పణంబుగా నొసర్చిన యుద్ధకాండము సంపూర్ణము."

ఇఁక నీ కందరామాయణము నందలి పద్యముల గొన్నిఁటి శైలికై ఈ క్రిందఁ బొందుపఱచెదను.

బాలకాండము.

కం. "అందము గలిగిన మేడల
చందము దినమణికళలంబు చాహ్పన వెలయున్
అందలి చిత్రం బెంచగ
కందర్పునియన్న కలవి గాదుగ రామా."

అయోధ్యకాండము.

కం. తన నగరుఁ జేరవచ్చుట
విని, సీతాదేవి తాను వెలదులతోడన్
వినయంత యెదురుగ వచ్చియుఁ
దనపతి నటుఁ బారజూచి తలఁచుచు రామా.

అరణ్యకాండము.

కం. నిను, నాతిమ్ముని, నిద్దఱ
పనిబడి నే విడుతుగాని పలికిన ప్రతినన్
విను, విడువక నే జరిపెద
నను పలిపలుకులకు నలికి యవనిజ రామా.

కిష్కింధకాండము

కం. కన సుకృతికి నిటు దగు నా?
జనకజతోఁ గూడ బుద్ధి-జనిరొనొ నీకున్
ఘనవిరహాగ్నినిఁ గ్రాగితి
నిను నసఁగానేమి ఫల మి కియ్యెడ రామా.

సుందరకాండము.

కం. అనయముఁ గొండల దిరుగుచు
నిడుమలఁబడి యున్నయట్టి హీనుని పొందున్
విడువక గోరగ నేటికి?
పడతీ! నను గోరలేని భాగ్యము రామా.

యుద్ధకాండము.

కం. ఇనకులమున నుదయించిన
ఘనుఁ డే శ్రీరామమూర్తి కారణపురుషుం
డని రొంత జెప్పినను మఱి
విన నేరవు. పాప మేమొ? విను మిట రామా.

ఉత్తరకాండము.

కం. తనబల మెపిరిబలంబును
గన నేరక నెవ్వఁ డయిన గవిసినయేనిన్
విను మతఁడు జయముఁ జెందం
డని పలుకుదు రార్యు లెపుడు సలలిని రామా.

ఎట్టిది కవిత్వము?

హనుమంతవఝుల జగన్నాథశర్మ గారు

చం. సరసులు మెచ్చునట్లు పదసౌష్ఠవమున్, విపులార్థయుక్తియున్
గురుతరభావగుంఫనము, కోమలమా రసపోషణాంబు, సుం
దురవరవర్ణనాకు లుచితంబుగ గూర్చి రచించినట్టి దే
సరసకవిత్వ మంచు బుధసంతతు లెల్ల గ్రహించు నెప్పుడున్.

చం. అతికఠినంబు గాక, మఱి యంత సుబోధము గాక, మధ్యయా
చతురను బోలి యల్లిన పసం దని మెత్తురు గాని ధాత్రిలో
యతిగణప్రాసము ల్మిగుల యత్నము జేసియు చాటుమాటలన్
వెతకి యిమిడ్చి యల్లిన కవిత్వము మెత్తురె, పండితోత్తముల్.

తే. గీ. ఎచట నేరీతి వలయునో యెఱిగి పాత్ర, గతుల నతికెడి నాటకకర్త వ్రాలె,
సత్కవియు కావ్యములయందు సరస మైన, భావముల గూర్పఁ బండితు ల్భళి యటంద్రు.

మార్పు

విద్వాన్, గ. సోమన్న గారు, ఎం. ఏ; ఎల్. టి

సంఘ నియమములు-భాషలు-పాలనపద్ధతులు మున్నగున వేవియు శాశ్వతముగ నేకరూపముగ నుండవు. అన్నిఁటిలో నానాఁటికి మార్పు గలుగుచునే యుండును. నిజమునకు మార్పు లేకుండుట మృతావస్థను సూచించును.

మార్పు కాలానుగుణముగఁ గలుగుచుండును. క్రొత్త సందర్భము లేర్పడినప్పుడు ప్రాఁత నియామకములు మాఱక తప్పవు. మార్పు వల దనువారు వారి యభీష్టమును చిరకాలము కొనసాగించుకొనఁ జాలరు. వివేకముగలవారు, బాధించు మార్పులను మాని యభివృద్ధి కారణము లగు మార్పులను గ్రహింతురు. ఇప్పటికాలము ననుసరించి మన సాంఘిక సాంప్రదాయములు మాఱుచునే యున్నవి. బ్రాహ్మణులు వేదపాఠనిత్యాగ్ని హోత్రములు మాని, రాజకీయోద్యోగములు మున్నగు వ్యాపారములయందుఁ బ్రవర్తించుచున్నారు గద! సముద్రయానము సమ్మత మగుచుండ లేదా? ఆఁడువారికిఁ గూడ విద్య యబ్బుచుండుట మన మెల్లెడలఁ గనుచుండువిషయమే. ఇఁకముం దవసరములగు మార్పులు పెక్కులు గలవు. బాలురకును బాలికలకును యుక్తవయస్సునందు వివాహములు చేయుట, స్త్రీలకుఁగూడ వైద్య వృత్తి యుపాధ్యాయ వృత్తి మున్నగునవి కల్పించుట, కన్యావిక్రయము, వృద్ధులకు బాలికలనుఁ గట్టు దురాచారమును మాన్పుట, పిన్న వయసున వైధవ్యముఁ గనినవారి కష్టముల నెంచి తగిన యుపచారమున కవకాశ మొసఁగుట, దృఢగాత్రులను బిచ్చ మెత్తకుండఁ జేయుట, ఇట్టి సంస్కరణములు మన కత్యవసరములు. పంచముల దురవస్థ చెప్ప నలవిగాదు. ఏ పంచముని యింట నైనను మూఁడుపూటలకుఁ జాలిన బత్తె ముండదు. పూర్ణయౌవనము వచ్చిన స్త్రీకైన నిండుగుడ్డ యుండదు. నివసించుతావు సర్వవిధముల హేయ్యముగ నుండును. త్రాగుటకు నీరు దుర్లభమై యుండును. ఈ పంచములు చేయు దేహకష్టమునకు మితి లేదు. మగవాండ్రు ఆఁడువాండ్రు పిల్లలు వృద్ధులును నిరంతరము కూలిపనులలోఁ దిరుగుచుండురు. కాని, వారికిఁ గడుపునిండఁ గూడు దొరకదు. పైఁగ, వారి నితరవర్ణములవారు మిక్కిలి నిరాదరణము సేయుదురు. హిందూసంఘము పంచములయెడల గావించు పాతకము వెంటనే యంత మొందవలయును. పంచములను వేఱు మతములలోనికిఁ ద్రిప్పు నుద్యమములు ప్రబలముగఁ గాన్పించుచున్నవి. పంచములను వేఱు మతములలోనికిఁ బోనిచ్చుట సంఘబలమును తగ్గించుటయే! దూరదృష్టి గలవారు, దీనిని గ్రహించి, తగిన ప్రతిక్రియఁ జేయనగును. ఈ చిన్నవ్యాసమునందుఁ బైనిఁ దెలుపఁబడిన విషయములను విపులముగఁ జర్చించుటకు వీలుపడదు. కాలోచితము లగు విపర్యాసములకు నెడమీయనిచోఁ దప్పక కీడు మూడు నని యెఱుఁగవలయును.

పరిపాలన ప్రకారము కూడ స్థిరరూపము నొందియుండలేదు. ఇదియునుఁ గాలానుగుణముగ మాఱుచుండవలయును. లేనిచోఁ గల్లోలములు గలుగును. రాజకీయ విధానము లెంత త్వరగ మాఱుచున్నవో మన మిప్పుడు చూచుచున్నారము. నిరంతరము ఏవో క్రొత్త యేర్పాటులు పుట్టుచున్నవి. దేశమునందు జ్ఞానచైతన్యము వృద్ధియగుచున్నది ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ బడయక దేశము శాంతినిఁ బొందదు. స్వార్థపరులు ప్రతిఘటించినను, దురాశాబద్ధు లెదిరించినను, పరిపాలన ప్రక్రియ ప్రజానుకూలముగ మాఱక తప్పదు. వర్షానంతరము భూమిపై సస్యోత్పత్తి యగునటుల, జ్ఞానోదయము అయినతోడనే నూతనా విర్భావము లుదయించును. ఇట్టివానికి సహజ వికాసము కలుగఁజేయుటయే నీతియును బ్రాజ్ఞతయును.

ఇఁక భాషావిషయమును కొంత విచారింతము. ఏభాషయు నెల్లకాలము నొక్కరూపముఁ గలిగియుండదు. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, లాటిను, మున్నగు భాషల చరిత్రలఁ జూచిన నీ విషయము తెలియవచ్చును. ఇప్పటి సంస్కృతభాష వృద్ధిక్షయములు లేక నిలిచిపోయినది. గనుకనే దీనిని మృతభాషయని వాడుచున్నారు. వ్యవహారములో లేని భాషకు, జీవము లేదని చెప్పవచ్చును.

మన తెలుఁగుభాష సజీవమైనది. గనుక దీనియందుఁ గాలానుసారముగ మార్పు లేర్పడుచున్నవి. ఇట్టి మార్పు లుండఁగూడ దనుట యనుచితము. తెలుఁగు భాష బహుముఖముల విస్తరించుచున్నది. వార్తాపత్రికలు, నాటకములు, నవలలు మున్నగునవి, వెన్నియో క్రొత్త క్రొత్త రచనము లుదయించుచున్నవి, రచన శైలి మాఱుచున్నది. వచనకావ్యములు మెండుగఁ బుట్టుచున్నవి.

మనభాషకుఁ బెక్కు నూతనవికాసములు రావలసియున్నవి. పాశ్చాత్యుల యుత్తమగ్రంథము లన్నియుఁ దెలుఁగులోనికిఁ బరివర్తితములు కావలయును. కేవల సాహిత్యగ్రంథములే కాదు. వైద్యము, జ్యోతిషము, ప్రకృతిశాస్త్రములు, గణితము, చరిత్రము వాణిజ్యము వివిధపరిశ్రమలు మున్నగు నూర్లకొలఁది విషయములను బోధించు గ్రంథములు మన భాషలో లేవు. ఈ లోప మున్నంతవఱకు మనభాష యధమదశయందే యుండక తప్పదు.

ఇట్టి గ్రంథములు బయలువెడలుటకుఁ గొన్ని యభ్యంతరములు గలవు. ఉన్నతపాఠశాలలలో నీవిద్యలు తెలుఁగుభాషలో నేర్పఁబడకుండుట మొదటి యభ్యంతరము. పాఠకు లుండినఁ గాని పుస్తకములు పుట్టవు. ఈకాలమునందు ఇంగ్లీషురానివారికి పాశ్చాత్యుల శస్త్రవైద్యము వంతెనలు కట్టుట, గడియారములు చేయుట ఖనిజములనుండి లోహములను తీయుట విమానములు స్టీమర్లను గట్టుట, మున్నగు విషయము లేవియును తెలియరావు. ఇట్టి వాఙ్మయము తెలుఁగున నుండినఁ గాని తెలుఁగొక గొప్పభాషగ గణింపఁబడదు. ఉన్నతవిద్యాలయములలోఁ దెలుఁగుననే యన్ని విషయములను బోధించుటయు, రాజకీయ వ్యవహారములు తెలుఁగుభాషలో జరుపుటయుఁ దెలుఁగుయొక్క యభివృద్ధికిఁ ముఖ్యమార్గములు.

పై సంస్కరణముల నొనర్చినతోడనే భాషకుఁ గల కొన్ని యనవసర నియమములు తొలఁగిపోవును. వ్యవహారభాషలో శకటరేఫము అర్ధానుస్వారము శ్లిష్టసంధులు మున్నగునవి తమంతటఁ దామే తొలఁగిపోవును. ఇట్టి వానినిఁ బాటించు పండితబృందములు-భాషయందుఁ బ్రకృతిశాస్త్రములును ఉత్తగ్రంథములును ఉత్పత్తిగాకుండ నభ్యంతరముఁ గలుగఁజేయుచున్నా రనుట యవివేకము. ఈలోపమునకుఁ గారణము వేఱుగ నున్నది. పండితుల ననవలసిన పనిలేదు. పైలోపములను దీర్చుటయే ప్రజ్ఞ గాని ప్రల్లదము లాడుట ప్రజ్ఞ గాదు.

మార్పు లేకుండు సంవిధాన ముండదు. ప్రయోజనకరము లగు మార్పులను గ్రహించుట వివేకము. దేశకాలవిపర్యాసముల నెఱుఁగక, మార్పు వల దనువారు దేశాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడరు.

ఉపాధ్యాయత్వ గౌరవపరిరక్షణము

రాయసము వేంకటశివుఁడు గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

లోకములో సామాన్యముగా నెవ్వనికైనను తా ననుభవించు కష్టములు, తాను మోయు భారములు మాత్రమే తోఁచును గాని తాను బడయుచున్న సౌఖ్య గౌరవము లంత స్ఫుటములుగ నగపడుట లేదు. ఉపాధ్యాయులకును వారియెడల సహానుభవము గలవారికిని, సాధారణముగ వారు లోనగు నిక్కట్టులే గోచరించును. గాని, వారు "పాలకొఱకు ఱాయి మోయు"చుండు సంగతి విదితము గాకున్నది. జననీజనకుల ఋణమును మనుజుఁ డీ జన్మమునఁ దీర్చుకొనలేఁ డని మనదేశీయులు తలంతురు. గురువు ఋణమును నంతకుఁ దీసిపోవునది కాదు. ఐహికాముష్మిక సుఖము లొనగూర్పఁ దగిన జ్ఞానము ప్రప్రథమమున మనకు లభింపఁజేయ నుద్యమించిన గురువర్యునకు మన మేపాటి దక్షిణల నీయఁగలము? ఏ యుపకృతులను చేయఁగలము? విద్యాబోధమునకును దదితర వ్యాపారములకును చాల వ్యత్యాసము గలదు. జ్ఞానప్రబోధనము, 'వృత్తులలో నుత్కృష్టమును-బేరములలో నికృష్టము' నని యాంగ్లేయుల మతము. ఐనను నిజమారసినచో, నిది కేవలము వృత్తి యని చెప్పఁ దగినది గాదు. జీవనోపాధిని సంపాదించుకొనుట కుపకరించునది వృత్తి. నిజమునకు జ్ఞానబోధన మటువంటిది గాదు. ఇది కేవలము పారమార్థిక చింతవలననే పూనవలసిన మహాకార్యము. ధనార్జనము చేయు నుపాధ్యాయులను దూషించుచు, సోక్రటీసు, వారిని విద్యావిక్రేతలని నిందించెను. ప్రాచీనకాలమున మనదేశమునను గురుపు శిష్యుల వలనఁ బ్రతిఫల మేమియు నపేక్షింపక, వీరేఁడు మిక్కిలి వారికే తాను భోజనాది సౌకర్యములను సమకూర్చి, విద్యాపరిపూర్తి యైనపిమ్మట వారు శక్తికొలఁదిని మనఃపూర్వకముగను నొసఁగిన దక్షిణలను స్వీకరించెడివాఁడు. వారి సంతతివార మగు మనమును జ్ఞాన విక్రేతల మను నపయశస్సును ఒడిఁగట్టికొనకుందుము గాక! ప్రాచీనకాలమునందువలె గురుశిష్యుల పరిపోషణమునకు వలయు మంచి వసతులు ప్రస్తుతకాలమునఁ బొడకట్టని లోపముచేత, గురువుల మగు మన మిపుడు ధనమును గ్రహింపవలసి వచ్చుచున్నది. కాని, నిమిత్తమాత్రముగను, ఆపద్ధర్మముగను, ప్రస్తుత మేర్పడిన యీధనస్వీకారమును పరమావధిగ నెంచి, మనము పూనిన కార్యముయొక్క పవిత్రతను మఱచిపోవుచున్నాము. శ్రీరామానుజాచార్యులవారి జీవితమునుండి మన మొక సందేశమును గ్రహింపవలయును. మోక్షమార్గ ప్రబోధనమే ముఖ్యకర్తవ్యముగఁ జేకొని జీవయాత్రను గడపు నామహనీయునికి, ఒకనాఁడు తమయింటికి భిక్షకేతెంచు సమయమున గృహస్థులు కొందఱు పిడికెట బియ్యముతోఁ బంగరునాణెములను గలిపి వేయుచువచ్చిరఁట. కాని యాపుణ్యపురుషుఁడు దానిని గనిపెట్టి, "పచ్చపురుగు లున్న వే!" యని యా నాణెములను స్పృశింపనైన నొల్లక, ఒక పుడకతోఁ నేర్చి, వానిని వారి యిండ్ల కడనే దిగవిడుచుచుండు నఁట! "సువర్ణమునాసతోఁ దిలకించు కన్నులు గలవానికి విజ్ఞాన ప్రబోధన కార్యదీక్ష వహించుట కధికారము లే" దని గుర్తెఱిగి మనమును దగినట్టుగ మనస్సును దిట్టపఱచుకొందుము గాక!

మోక్షమార్గప్రదర్శకుఁ డగు నాచార్యునివలెను - హృదయము నానందసాగరమున నోలలాడింపఁజాలు కవిపుంగవునిరీతిని - విద్యాప్రబోధకుఁడు ఫలాపేక్ష లేక, తృప్తియు హృదయ పవిత్రతయుఁ గలిగి, నియతమగు కార్యమును నిర్వహించుటకుఁ బొడంగవలయును.

తాను రచించిన మహాభాగవత కావ్యమును కృతి నందుకొన నువ్విళ్ళూరుచు, లెక్కింప నశక్యములగు ధనరాసులు తన కీయ సమకట్టిన రాజాధిరాజులకు తాసీయక, మనదేశీయుఁడగు పోతనమహాకవి శ్రీహరికే దానిని సమర్పించెను. దరిద్రదశలో నున్నను తాను రచించిన యుద్గ్రంథమును పొట్టకూటికై యేరాజునకో అంకితము చేసినచో-మరణానంతరమునఁ దాను గాలుచే నమ్మెటపెట్టులఁ బడుదు నని యతఁడు వెఱఁగందెను! కవితామతల్లిక కన్యకారూపమును దాల్చి నీచులకుఁ దన్ను నాతఁడు విక్రయించునేమో? యని భీతిల్లి, యెదుట నిలిచినపు డాకవివర్యుఁడు చెప్పిన పద్యములు దేశమం దన్నిదిశలను వ్యాపించి యున్నవి.

ఉ. బాల రసాల సాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికులైన నేమి? గహనాంతరసీమలఁ గందమూలకౌ
ద్దాలికులైన నేమి? నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

ఉ. కాటుకకంటినీరు చనుకట్టుపయిం బడ నేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని గాదిలికోడల! ఓ మదంబ! ఓ
హాటకగర్భురాణి! నిను నాఁకటికిం గొని పోయి, యల్లక
ర్ణాట కిరాట కీచకుల కమ్మఁ త్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ.

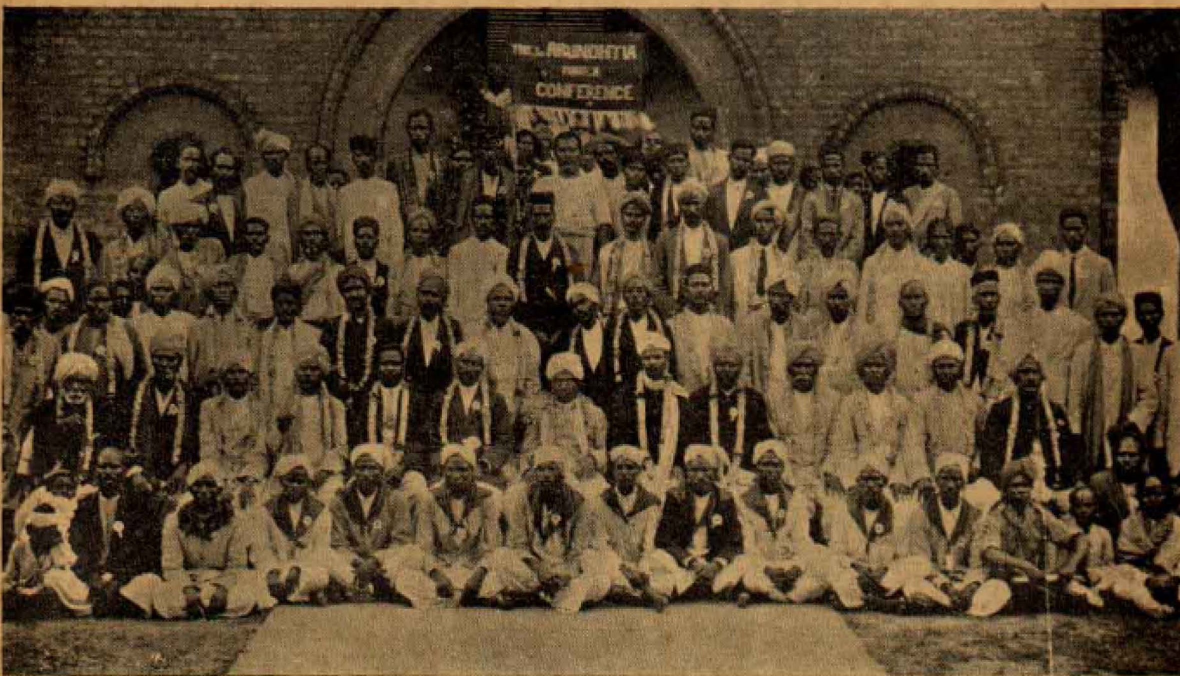
ఆఁకలిచే నల్లాడుచుండియును, ఈ కవివర్యుఁడు కావ్యకన్యకను నీచులకు విక్రయింపక, ఈశ్వరసమర్పణము గావించెను. ఆరీతిగనే మనమును విద్యాకన్యకను గడుపుకూటికై విక్రయింపకుందుము గాక! మానవసేవకై - ఈశ్వరప్రీతికై - సమర్పింపవలసిన యీపవిత్రమగు విద్యను క్షుద్ర మగువస్తు సంపాదనకు వినియోగింపకుందుము గాక!

ఈ తీయనిపల్కుల చొప్పున నడుచుకొన నీ పాపపులోకమున సాధ్యమా? యని యెవరైన నడుగవచ్చును. సాధ్య మనియే నాతలఁపు. కానిచో నెట్లైనను సాధింపవలయును. ప్రస్తుతపువ్యావహారిక ధర్మముల ననుసరించి భుక్తికై యుపాధ్యాయుఁడు ధనమును గైకొనవలసి వచ్చుచున్నది. కాని, ధనకాంక్షచే నిరతము పీడింపఁబడువాని హృదయమునుండి ప్రబోధనశక్తి నానాఁటఁ దొలఁగిపోవును. సొమ్ముమీఁదనే కన్నువేసియుండు దేశికుని యాత్మ శిష్యసమూహము నాకర్షించి హృదయరంజకముగ విద్యనేర్పగల శక్తిని గోలుపోవును. ఉత్కృష్టనికృష్టపదార్థములచే నేకసమయమున నాత్మ యాకర్షింపఁబడనేరదు. ఉత్తమవిద్యాబోధకునియందు గనఁబడెడి తృప్తి - హృదయనైర్మల్యము - పవిత్రప్రేమ - మొదలుగాఁగల గుణసంపద పట్టి బేరగానియందుఁ బొడగట్టునా? ఇతర వృత్తులలోఁ జేరవలసినవారును, ఉపాధ్యాయవృత్తికి బనికిరానివారును, పలువు రిపుడు బోధకు లగుచున్నారు. వీరిలోఁ గొందఱు ధనార్జనమునకు సహాయభూత మగునే వర్తకమునందో ప్రవేశింపక, కాలకర్మలోపముచేతనుపాధ్యాయులై, మేకవన్నె పులులుగ మెలఁగి, బోధకలోకమున కవమానమును దెచ్చుచున్నారు. వీరికి "చిత్తము శివునియందును భక్తి చెప్పులమీఁదను." ఉపాధ్యాయబృందమునకు వీ రంత శ్శత్రువు లని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి యుపాధ్యాయాభాసుల సహవాసమువలన తక్కిన వారికి గూడ నప యశస్సు ఆపాదిల్లుచున్నది. తనశిష్యులకు ట్లొకానొకతరి జీసను బోధించెను:-"ఇరువురు స్వాములకు మీరు దాస్యము చేయనేరరు. ధనదైవములను మీరు ఏకసమయముననే భజింపలేరు." అని. ఆవిధముఁన, ధనకాంక్షాదులు హృదయసీమ నావరించినచో నట్టి విద్యాబోధకుఁడు జ్ఞానప్రబోధనరూప మగు పవిత్రకార్యమును సాధింప సమర్థుఁడు గాఁడు.

నే నిట్లనుటవలన అధికారులు - ఉపాధ్యాయుని దరిద్రదశ తొలంగునట్టి ప్రయత్నములు చేయవలదనుచున్నాననికాదు. విద్యాబోధకమహాకార్యమును నెరవేర్పఁగాను ఉపాధ్యాయులకు సంసారయాత్ర యవ్యాహతముగ జరగు వసతులను రాజును ఆరాష్ట్రికులును ఏర్పఱుపవలయును. అట్లు చేయరేని, ఉపాధ్యాయుఁడు తగు జీవనోపాధి లేక తన పనులను సరిగ నిర్వర్తింపలేకపోవును. సంతత దరిద్రదశ "చెప్పులోని రాయి" వలె గురువుల మనస్సును కలవరపెట్టుచు, వారి కార్యమునకు విఘ్నములు గలిగించుచుండును. కావున నుపాధ్యాయునికి ఇహలోకయాత్ర సౌఖ్యముగ జరగునట్టి యుపపత్తి గలిగించుట దేశీయుల యొక్కయు దొరతనమువారి యొక్కయు ప్రథమకర్తవ్యమే!

కాని, తన స్థితిగతు లెట్లున్నను, గురూత్తముని మనస్సు ధనమున నోలలాడుట కిచ్చగింపక, విదురుని హృదయసీమవలె భాగ్యదారిద్ర్యములకు దూరమగు స్థితిని గోరును. ఒక టేల? జ్ఞానధనానుభవము గల మనస్సునకు పరధనము లంతగ రుచింపవు. "దేశికోత్తములు విద్యాసంపన్నులై తమ్మును పోషించుభారమును స్వదేశీయులకు విడిచివైచి యుచ్చావిహారులై; జ్ఞానవ్యాపనమును చేయుచుండు" రని ప్రజాతంత్రరాజ్యమను పుస్తకమున ప్లేటో వచించెను. ఇంక మనదేశమందును జ్ఞానోపదేశమునే ముఖ్యకార్యముగఁ జేసికొని సంపదలు రోసి, కృతకృత్యులైన గురూత్తములు, వేలకొలఁది గలరు. కావున నిప్పటి బోధకులును క్షణభంగురము లగు నైహిక సంపదలకై పరితపింపక తమ పవిత్రకార్యమునందు దీక్ష వహింపవలయును. నవలాగ్రంథకర్త్రి యగు మేరీకారెల్లి, మహాభాగ్యము యొక్క దుర్లక్షణములను వర్ణించుచు, "భాగ్యము దారిద్ర్యము నను నీరెంటిలో నేదియైనఁ గోరుకొనుమని దైవము నన్ను నిర్బంధించెనేని, నేను తప్పక దారి

The First Arundhatia Conference

ప్రథమ అరుంధతీయ సమావేశము

Andhra Parisodhak Mandal. Third Anniversary.

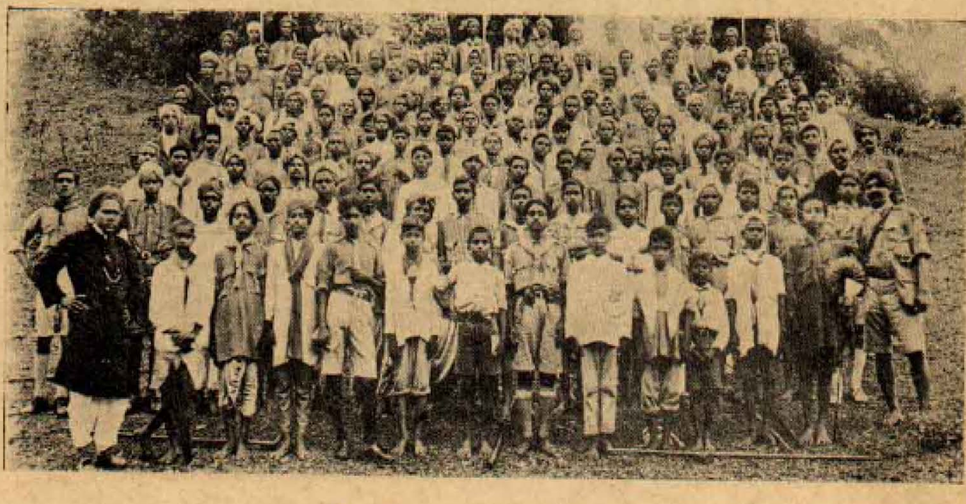
ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలి తృతీయవార్షికోత్సవము

Scoutmasters' Training Camp

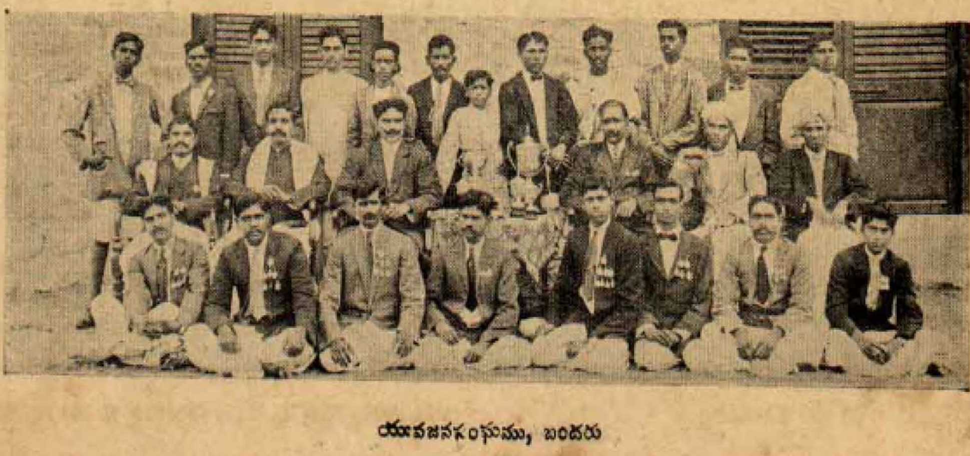
స్కౌటుమాష్టర్ల ట్రెయినింగు కాంపు, నంద్యాల

Godavery Pushkaram Camp Scouts.

గోదావరీ పుష్కర బాలభట సేవకులు

The youngmens' Union—1920

యువజనసంఘము, బందరు

ద్ర్యమునే కోరుకొందు" నని పలికెను. ప్రస్తుతకాలపు నాగరకతకు బరమావధి - ధనసంపాదనము. దీనివలన నన్ని పనులును సమకూరుచున్నవి. కాని, ప్రాప్యములలో నుత్తమ మగు మనశ్శాంతి మాత్రము చేకూఱుట లేదు. కావునఁ బామర జనులవలె నుపాధ్యాయుఁడు మోసపోకుండవలయును. తాను గైకొను స్వల్పజీతమును పాటించి కాక, తన యుద్యమముయొక్క యుత్కర్షతను గుర్తెఱిఁగియే యతఁడు కార్యసాధనమునకుఁ దొడంగ వలయును. తన యధికారి కను సన్నలఁగాక దైవముఖమును జూచియే యతఁడు పనులను నిర్వహింపవలయును. తన కీయఁబడు వేతనము గౌరవవేతన మనియే భావింప వలయును గాని రోజు కూలి యని తలంపరాదు. తన యధికారులు వీరును వారును గాక, వీరందఱకు స్రష్టయై పరిపాలించు లోకపాలకుఁడేయని గుర్తెఱుఁగవలయును. అట్లు వర్తించి మనము కృతకృత్యుల మయ్యెదముగాక!

కోకిల

నిడుమ్రోలు కనకసుందరము గారు

గానపాథోధి నోలాడి, గాఢమైన
వింటిదెబ్బకు నసువుల్ విడచి, మర్త్య
లోకమున సెలవు గైకొని, లోభియైన
బోయనికి బొంది నర్పించి, పుణ్యభూమి
కేగితివి. భాగ్యవతివి. కోకిలమృగాక్షి!
ఇన్ని దినములు నీ వున్న యిల్లు, నెట్లు
కలిప్రపంచమ్ము విడి చనఁగలవు నీవు?
దినదినము నీ మధుర గాన దివ్యసుధను
కడుపు నిండంగ గ్రోలి నీ గానమందు
నమలుఁడౌ సృష్టికర్త వాక్యముల వినెడి
మానవోత్తంసులకు నేది మార్గ మింక?

* * * *

నమ్రమై నట్టి నీ కంఠనాదము విని
ధారుణీస్థలి జనసముదాయమునకు
భావ ముప్పొంగఁ గీతము ల్పాడు నట్టి
కవిశిఖామణి కగుఁ గష్టకాల మింక.
గానవిద్యాప్రవీణతఁ గంటి మంచు
గర్వపడునట్టి నరుల ప్రఖ్యాతి కింక
మేర యుండఁగఁ బోదు నిమేషమాత్ర
రిపులను జయింపఁ గల నీవు లేనికతన.

* * * *

స్తబ్ధులై విని నీదు సుస్వరము లన్ని
ఎల్లపుడును ప్రతిధ్వను లీనుచుండు
చిత్తసందీప్తి లేని నిర్జీవరాశి
చలనమే లేక యుండఁగావలయు నింక.
ప్రకృతి జన్మదినోత్సవ ప్రభలమధ్య
నల వసంతాగమమునఁ గ్రొమ్మొలక లెత్తు
మావిగున్న నధిష్ఠించి మావిచిగురు
లను భవింపంగ నెవరుఁ గలార లింక!

* * * *

గాఢమై నట్టి నష్టము కలిమిలోన
కలిగ విశ్వాన నీదు నిర్గమమువలన
సర్వరక్షకుఁ డగు మహేశ్వరుని కరుణ
పెంచి బిడ్డల, దయఁ బ్రసాదించి యుంటి
వపుడె, పుణ్యము! వాని యవ్యక్త గాన
మాలకించుచు సంతృప్తి నందగలము.
అవియుఁ గ్రమమున నీవలె నైన దనుక.

* * * *

తరుశిఖర మెక్కి మందగీతములఁ బాడి,
పాంథజనులకు శ్రమ బాపి, పండితులకు
సర్వదేవుని చెయ్దముల్ జ్ఞప్తి దెచ్చి,
గానవేత్తల మను యంత్రగాండ్ర గెలిచి,
ఎల్లరకు హృదయమ్ము రంజిల్లఁ జేసి
సుఖమొసంగుట నీబిడ్డ సొమ్ము ఇంక.

* * * *

కలిసి జీవించునే కలకాల మొకఁడు?
ఋణము చెల్లిన వారలు చనుట, మిగులు
తమ రెఱింగిన విధ్యుక్త ధర్మములను
మానకుంట, ప్రపంచధర్మమ్ము గాన,
వసుధ నీచావునకు సుంత వగవ నయ్య!
వగచినన్ నీదు వాక్సుధాస్వాదనమ్ము
లభ్యమగునెక్కొ? మాకు దుర్లభము గాదె!

గ్రంథాలయ సమాలోచనము

సాహిత్యసరస్వతి నారాయణశర్మ గారు

జ్ఞాన మైహిక మనియుఁ బారమార్థిక మనియు రెండు విధములు. అందు మొదటిది చతురాశ్రమంబుల కాశ్రయభూతం బగు గృహస్థధర్మము నడపుటకు మార్గదర్శకము. ఆధర్మము నే లోకులు లౌక్య మందురు. ప్రతిజీవియు సంసారయాత్రను జరపినమీఁద నధమగతికిఁ బోక యుత్తమగతినిఁ బ్రవేశింపఁ బ్రయత్న పడుట విధి యని ఋషుల యాదేశము. ఇది మనదేశమునఁ గశ్యపాది ప్రాచీన మహర్షులచేతను, శంకరాచార్యాది మతోద్ధారకులచేతను ద్రచ్చఁబడి జీవన్ముక్తి జ్ఞానముగఁ బరిణమించినది. ఖోరాను, బైబిలు పిటకము, నింక నెట్టి మతప్రమాణము లయినను దుదకు ముక్తిధామమే గంతవ్యస్థానమని అంగీకరించుచున్నవి. ఇట్టి మహోత్తరవిద్యలు శ్రుతిపూర్వముగఁ గాని, కంఠస్థముగ గాని, యనశ్వరస్థానమును బడసి, లోకపరంపరలకు ఇహపరసాధనము నుపదేశించుట యెట్లు? వీని కా యా యాదిమ భావ లాధారములు. భావలను బ్రతికించి, సౌకర్యముతోఁ బెంచి పెద్దవిగఁ జేయునవి గ్రంథములు. గ్రంథసంపత్తిలో ఋగ్యజుస్సామాథర్వములు ప్రథమములు. నఖర్వ విజ్ఞానప్రదములు. వానిం బట్టియే యాదియుగమునకు వేదయుగ మను నాఖ్య పొసఁగినది. త్రయీలతలయందలి యమానుషీయములు నమూల్యము లగు వివిధజ్ఞానామృతములు జగంబున ధ్రువముగఁ దనుపుచుండుట గ్రంథరూపధారణమునఁ గాదా?

పూర్వోదంతము

గ్రంథములు వేదయుగమునుండి మనకు బ్రబుద్ధములై యుండుటచే వానిపుట్టువు కాల మిది యని స్ఫురించదు. ఈతలంపు శ్రుతుల కాలనిర్ణయ మొనర్చు వారల యాశయమునకు సమీపస్థము. 'పరిత స్సీదం త్యత్ర పరిషత్' అనువ్యుత్పత్త్యర్థ మిచ్చు పరిషత్త్వమునఁ జూడఁగ, నా కాలముననుండియే సమావేశము లున్నట్లు కనఁబడుచున్నవి. మఱియును మొదటిపరిషత్తు బ్రహ్మావర్తమున నియుక్తమైనదట. అప్పుడు గోష్ఠీస్థలము లున్నట్లును, అందు గ్రంథాధానమును, నున్నట్లు ప్రమాణముల వినంబడు. అట్టి పరిషత్తులందు గ్రంథపేటిక లుండెను. గ్రంథములు పారిషదులచేఁ దేఁబడుచుండెను. అవి కేంద్రస్థానముల నుండి శాఖాస్థానములకు గొనిపోఁబడుచుండెను. ఇప్పు డమెరికా ఆస్ట్రేలియాలలోని సంచారగ్రంథాలయములు దీనిస్మరణ చిహ్నము లేమో! కొన్ని పరిషత్తులు నియమితకాలానుకూల్యముగను, మఱికొన్ని నిత్యములై గురుకులాశ్రయములకుఁ దోఁబుట్టువులుగను నుండెను. స్థిరపరిషత్తులందు స్థిరగ్రంథపేటికలు విరాజమానములు. ఇవియే కోశాగారములు. వీని యధ్యక్షుఁడు కోశాచార్యుఁడు. ఈతఁడు కోశాగారమందలి గ్రంథరత్నముల విలువ నెఱిఁగిన విశారదుఁడు. మొగ్గ, కత్తియొర, ధనసమూహము, ప్రమాణము లేక పుస్తకము లోనగు నర్థములను వివరించుచు, కోశశబ్దము విజ్ఞానవిస్తరం బగు పుస్తకం బని నిష్కృష్టార్థ మిచ్చుటచేతను, విశ్వకోశ మనియు, అమరకోశ మనియు నుదాహృతములై యున్నవి. చూడుఁడు! యోగసిద్ధులు సంగ్రహించి యుంచిన జ్ఞానదాయకంబు లగు వేదాద్యుత్తమశాస్త్రములు మొన్న మొన్నటివఱకు విదేశీయులు తీసికొనిపోవుటయు, రేఖాక్షరగణితసూత్రము లారబ్బులు నేర్చుకొని పడమటిదేశములయందు గణితశాస్త్రజ్ఞానమును గలిగించుటయు, వరాహమిహిరుఁడు గ్రహణములయుని కిని భూవలయాకారమున నాదికాలముననే సిద్ధాంతీకరించుటయును, ప్రాచీనాలయములఁ బుట్టి పెరుగుచున్న శిల్పకళలు యవనాదిదేశముల మోమెత్తుటయు, విశల్యకరణి లోనగు నపూర్వమహత్తులు ప్రద్యోతించు నాయుర్వేదమువాసన విదేశకల్మషముల హరించుటయు, పాతివ్రత్యము లోకోపకారము మున్నగు సతీలోకసద్గుణములు పాశ్చాత్య స్త్రీపుల్లోకములను చకితీకృతులం జేయుటయు, భారతీయుల గ్రంథాలయ ప్రణాళికవలన వెల్లడి యగుచున్నది.

కోశాగారమందుఁ గోశాచార్యుండును లిపింకరుండును నను నిద్దరు కార్యనిర్వాహకు లుండిరి. శ్లో॥ 'సాంగంచ సరహస్యంచ తమాచార్యం విదుర్బుధాః' అని మనువు శాసించిన ట్లాచార్యుఁడు కోశస్థ గ్రంథములు సాంతముగఁ జదివిన చదువరియుఁ బాఠకులగు దర్శకులకు జనించు శాస్త్రసందేహములు తీర్చువేత్తయునై యుండెను. ఈతఁడు గోష్ఠీస్థలంబులఁ బ్రసంగముల నుపన్యాసముల నొసఁగి, శ్రోతలహృదయముల నీశ్వరభక్తియందును వారిప్రవర్తనముల నైతికవిధులందును బొందుపఱచుచుండిన గురుఁడు. ఈతఁడు రాజుల యాదరణమును బ్రజల యనురాగమును నుపార్జించి, కోశాగారములను సర్వవిధముల నున్నతికిఁ దెచ్చుచుండెను. ఆగారమందలి పురాతన ప్రశస్తగ్రంథములను వ్రాయుటయే లిపింకరుని కార్యము. ఇట్టియాగారముల కార్యకర్తపే మొదటి చో టని మీఁద వ్రాసియున్నాఁడను. కాని ఋషుల యజ్ఞశాలలందలి ప్రాగ్వంశములు పవిత్రకోశాగారములై యుండెనని యూహ పొడముచున్నది. గార్గి, శ్రద్ధ, విశ్వవార, వాక్ప్రభృతు లగు తపస్వినులకు ఆకోశాగారములు విద్యాక్షేత్రంబులై యుండెను. కానఁ గోశాగారముల జననము ప్రాచీనమునులకు సమకాలికముగఁ గన్పట్టుచున్నది. గ్రంథాలయము లిట్లు వానప్రస్థుల యొడఁ బాల్యావస్థనుఁ గడపి, గృహస్థపండితుల యిండ్ల యౌవనము నూనెను.

ఉన్నతావస్థ

దీనికిఁ జంద్రగుప్తునికాలము లక్ష్యస్థానము. ఆమౌర్యవంశతిలకుఁడు తనవీఁటఁ గోశాగారములను నిర్మించెను. ఈతని మనుమఁ డశోకవర్ధనుఁడు పితామహుని గ్రంథాలయదీప్తి నుచ్చదశకుఁ దెచ్చెను. మఱియు నీచక్రవర్తి రాజ్యాంగములలో నొక్కటిగ గ్రంథాలయోద్యమ వ్యవస్థను గావించెను. అనేకభాషలవలన నుత్తమగ్రంథముల ననువాదము చేయించుచుండెను. తరువాత విశ్వవిఖ్యాతి అక్బరు చక్రవర్తి యీసత్కార్యమునకుఁ గంకణబద్ధుఁడై యుండెను. ఆ పాదుషా యంతిపురమునను సభామందిరమునను నున్న గ్రంథాలయము ప్రాపంచిక సారస్వతమునకు క్రీడామందిరమే! ఇందు గ్రంథస్థమూల్యముకోలంది పుస్తకములు చేర్పఁబడియుండెను. ఈపద్ధతి కోటలయందును విద్యమానము. ఈలాగు వేగుక్కృత మగు ఖగోళశాస్త్రము హిందీభాషకును, వ్యాసవిరచితభారతము యవనకవిత్రయముచేత పారసీకిని, రామాయణ మథర్వవేదము లీలావతీగణితములు పారసీకిని అనువదింపఁబడియెను. ఈమార్గము గ్రంథాలయ విస్తరమునకు రాజపథము కాదా? మఱియు నీచిత్రంగారముతప్పఁ దక్కిన రౌని మిచిరసములు సాక్షాత్కరించునట్లు పటములు చిత్రింపఁబడి యాతని గ్రంథాలయముల నలర్పఁబడుచుండెను. దీన నాలయములందు పూర్వ సౌందర్యము తాండవితంబై, దర్శకులను జారిత్రికానందమునఁ దేల్చుచుండెను. తదుపరి కాశ్మీరము - శ్రీనగరము - తక్షశిల, శిలాదిత్యుని రాజధానివల్లభిపురి - యుజ్జయిని - చైతన్యస్వామి జన్మభూమి నవద్వీపము, పాటలీపుత్రము - మున్నగుచోట్ల గ్రంథాలయములు ప్రసిద్ధివహించి యుండెను. దక్షిణదేశము గుఱించి రాజింపఁగ "కుముదనోజనవాదరణస్థానమ్" అని విశ్వగుణాదర్శము వెల్లడిపఱచుచున్నందున నట్టి గాంచీనగరమున గ్రంథాలయవికాసము తెలియఁబడుచున్నది. తెంజపురి నామాంతరము గల తంజావూరునందుఁ గోశాగారము లుండెను. ఇట్టి వృద్ధికాలపరిపక్వమున నష్టదశఁ బొందెను. అలభ్యము లగు నెన్నియో గ్రంథముల యాలయములును, గ్రంథాలయరూపములు ధరించు కోవెలలును, తురుష్కుల కరవాలాఘాతములకును ఘోరదహనములకు లోనయి, విలయ మొందెను. సరస్వతీనికేతనం బగు తక్షశిల కాలిపోయి నపు డెన్ని గ్రంథములు నివురై పోయెనో! జ్ఞానస్థానంబు వారణాసిని మహమ్మదుగజని కబళించి నపు డెన్ని యమోఘశాస్త్రములు శీర్ణించెనో? అలంఘీరు హైందవులకుఁ జిత్యముఁ జెఱుప విశ్వప్రయత్నము చేయునపు డెన్ని గ్రంథములు పాడైనవో! ఇటీవల శార్మణ్యులు ఆ సంఖ్యాకప్రమాణము లెన్ని కొనిపోయిరో! అహో! భారతమాత! నీ శాస్త్రైశ్వర్యములు ఖండాంతరములఁ బ్రవాస మొనర్చుచున్నవి! ఇప్పటికి భారతవర్ష గ్రంథాలయ పూర్వమధ్యమ చారిత్రమునఁ గొంతఁ దెలిసికొంటిమి. ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ పూర్వకథనమునకుఁ గడంగెదము.

కృష్ణా గోదావరీమధ్యస్థములు శ్రీశైల ద్రాక్షారామ కాళహస్తులు. వీనిక త్రిలింగాఖ్య. వీనికి వేఁగినాఁడు హృదయస్థానము. ఇది యాంధ్రభాషకు పుట్టినచోటు. కొందఱు త్రిలింగశబ్దమే తెలుగనియు, మఱి కొందఱు తినగలనఁ దెనుగు వచ్చినదనియు, నింకఁ గొందఱు తేనె అగు తెనుఁగనియు, ననేకవిధముల తెనుంగు శబ్దతత్త్వమును సాధించి, తెలుంగుకోపలికతనుఁ బోటియున్నారు. తదుపకాలముగ నీభాష. గోదావరీ కృష్ణా నాసులయిన భూసురుల ముఖములం బ్రోదిగ వర్ధిల్లినట్లు కనబడుచున్నది. ఆంధ్రి వయసునఁ గన్నడిఁ దోఁబుట్టు వని యతఃరతత్త్వజ్ఞు లందురు. దక్షిణదేశమున వాడుకలో నున్న బ్రహ్మలిపి కవి యొల్ల నంతర్భూతములై యున్నందున నాంధ్రలిపి ప్రప్రాచీన మనుట నిర్వివాదాంశము. శాతవాహనలిపి నాఁబడు నాంధ్ర రాజలిపి కాలము. క్రీ. శ. మూఁడవశతాబ్దియని విమర్శకుల యభిప్రాయము. ఇంక నిది చర్చింపవలసియున్నది. ఆంధ్రసీమ దక్షిణాపథదేశములలో సుప్రసిద్ధమై యున్నట్లు పురాణములందు వినంబడు. ఋగ్వేదమందలి యాంధ్రప్రశంస ఇందునకు బలము. లిపి సంస్కరింపఁబడిన క్రమమున గ్రంథములు వికాసిల్లె. ప్రస్తుతపు మన గ్రంథోదయము కాలక్రమమునఁ బెరుగుచు దక్షిణగంగం జేసి తుంగభద్రవఱకు వ్యాప్తినొందెను. పండితకులపతి యనఁదగు విద్యారణ్యస్వామి హంపివిరూపాక్షాలయమున విద్యావ్యాసాయ మొనర్చెను. ఇచటి గ్రంథపరంపరలే యా యద్వితీయవిద్యానిధికి శిక్షాబోధకములై యొప్పారెను. రాయనికాలమున గ్రంథములు అభ్యుదయసమృద్ధములు కాఁజొచ్చెను. ఈతని చింతామణి మందిరమునను; దమహాంత సభాభవనమునను లెక్క వేలు పుస్తకము లుండెను. ఆంధ్రభోజునిచరణమున భాషామతల్లి చైత్రయాత్రచేసి యుండెను. క్షేత్రస్థానములు, దేవతాగృహములు పంచాయతీకూటము లప్పటికి గ్రంథాలయములకుఁ నెలవులై యుండెను. తదనంతర మాంధ్రదేశము విప్లవకారుల హస్తములలోఁబడి, అందోళనావస్థను గ్రుంగినది.

ప్రస్తుతము పాశ్చాత్యదేశములలో బ్రిటను ద్వీపమందును ప్రాన్సు జర్మన్యాది దేశములందును, గ్రంథాలయములు తమ ప్రజల సంఖ్యలో నాలవభాగము వారికి సమృద్ధిపఱచునంతటివి యైయున్నవి.

మన పూర్వు లింద్రపదవు లనుభవించిరని మన మున్వాదలాడుచుండుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. తదుద్యమము నిర్లిప్తోత్సాహమునఁ గొనసాగింపవలసినవారము మనమే! బరోడామహారాజా అమెరికావారి దక్షతను దన రాష్ట్రమున గ్రంథాలయజ్యోతిని వెలిగించుచున్న ప్రతిభాశాలి. మహీశూరదేశము దీనిరచనము ననేయించుచున్నది. వంగమహాశయుల తీవ్రయత్నమునఁ బురోగాములై తమ భాషను భారతఖండమున రెండవ యంతస్థున నెక్కించిరి. పూర్వగౌరవమును బవిత్రక్యకీర్త్యమును పోషించుకొనుట యాంధ్రసభ్యతకు గమ్యస్థానము. కావుననే తెనుంగు సహజమాధురివలన నన్నిభాషల గౌరవము బడసిన యది. ఇపుడు నవ్యకళాకలాపములు సర్వత్ర నృత్యములు చేయఁ దొడంగుచున్నవి వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము ప్రబలమై భూతలమును కబళింప కించుచున్నది. యుగయుగమునఁ బుట్టు నుద్యల్లీలలు సమయాసన్నములు కాకమానవు. తల్లులందు భక్తిప్రప

త్తులు గనుపఱుప నెల్లసంతానములు పురస్కరించు కొనుచున్నది. ఇట్టి శుభావసరణమున నాంధ్రికిఁ బ్రాణబంధురము లగు గ్రంథాలయముల వన్నె కెక్కించుట యాంధ్రమహాశయుల కర్తవ్యదీక్షా ఫలపల్లవములకుఁ గోశాగారములు స్కంధములు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యవైశాల్యమునకుఁ దగినన్ని గ్రంథాలయములు లేకునికి సరస్వతీవిజయయాత్ర కాతంకము వాటిల్లుచున్నది. వాఙ్మయాభ్యుదయ మెంత వఱకు సాగిన నంత బాగుగఁ దేశోత్తేజము ప్రజ్వరిల్లును. కొన్ని కాలారిష్టముల వాతఁ బడుచున్నవి. కొన్ని యకాలమృత్యు ముఖమునఁ బడుచున్నవి. కొన్నింటి యాకృతులు దృష్టిగోచరము లగుచున్నవి. ఇవి రైనఁ జిరజీవులు కావలసియున్నవి. ఇట్లున్న వాఙ్మయప్రశస్తికి నిస్తులత్వము అయత్తపడదు. ప్రభువు లీ కార్యమున నాగంతుకులు కాక కూటస్థులు కావలయును. ధనికు లాంధ్రభారతికి బ్రహ్మరథమును పట్టవలయును. తన యావదాస్తియు గ్రంథాలయోద్యమమునకై ధారవోసిన అండ్రు కార్నీజీ వోలె మన ధనసంపన్నులు విద్యావితరణమును చేయవలసియున్నది. బోసువంటి మహాత్ములు ఆంధ్రిగర్భమున నుదయించి యుండెదే దని చెప్ప సాహసింపము. అట్టి యావికై తెలుఁగుంబలుకు వెలంది పెద్ద మొఁగముతో నెదురుచూచుచున్నది. చూడుడు! ఆంధ్ర దేశమునఁ బదునెనిమిదేండ్లకుఁ బూర్వమునుండి రాజమహేంద్రవరమున గ్రంథాలయస్థాపనము జరిగియున్నందున, నిది నూతనోద్యమమై వింశతివత్సరప్రాయమున నున్నది. అభిమానుల పురస్సరమున నిప్పుడీ యుద్యమము సర్వత్ర వ్యాపింపఁ దొడంగుచున్నది.

ఉదయగానము

పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య గారు

గీ. సుమముఖమ్ములఁ గళ లూరి సొగసు లీన
జివురుసంపద నతిశయచేష్ట లమర
హిమకణానంద బాష్పము లిట్టె రాల
నగుచుఁ గదలెడు వృక్షసంతతులు వేడ్క-
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

గాలిశ్రుతి మేళవించి సంగతుల నించి
గళరవమ్ముల మేర లాకసము నంటఁ
గలిసి యొండొంటి జీరలేకయ సుఖానఁ
బక్షు లన్నియు ముదమునఁ బాటపాడు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

త్రుళ్లిపడు చిఱుచేప చప్పుళ్ల, తాళ
గతికి లయగాఁగ నలల సద్గతులు దూఁగ
నీటితెరచీర యంచుల నెగడ మడత
లవిగొ నాట్యముసేయు జలాశయములు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందెదీవు?

* * * *

పూర్వదిశ నదె బంగారుబొమ్మ పోల్కి-
నంద మయి స్నేహవాత్సల్య మతిశయిల్ల
గరములం బ్రకృతినిఁ దట్టి కౌఁగలించి
నవ్వుమొగమున భానుఁ డానంద మొందు.
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

నిర్మలమ్మయి సుఖదమై నెగడునట్టి
మేన సుమగంధమును బూసి మెల్లమెల్ల
నోలపాటల నటునిటు నూగికొంచుఁ
జల్లఁగాఁ బవనుఁ డదిగో! షికారుసేయు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?
ఉండియును లేనియట్టుల నొప్పి జగతి
నెందుఁ జూచినఁ దానయై హెచ్చుదగ్గు
తెలుఁగకుండఁగ నన్నిఁట నిమిడి సమత
సౌఖ్యమునఁ దోచు నదె యాశ నమ్ము ప్రబలి
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

ప్రకృతియే నిన్నుఁ జేసె నా ప్రకృతిలోన
నైక్య మాటయె నీ యాశయమ్ము గాదె!
ప్రకృతి యంతయు సౌఖ్యవారాశిఁ దేల
లేని దుఃఖము లెన్నొ గల్పించుకొంచు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

విద్యావిధానము

డా॥ వేంకటసుబ్బారావుగారు

హిందూదేశచరిత్ర నామూలాగ్రము చూచినచో ప్రాచీనాధునిక విద్యావిధానములందు హస్తిమశకాంతరము లున్నవని తెలియనగును. తొల్లి ఆర్యావర్త మెట్టి సంపర్కము లేక నాగరికతాభివృద్ధి చెంది అధికారాభ్యుదయమునం దున్నతదశ ననుభవించి పాండిత్యప్రకర్షవలనను తత్త్వజ్ఞాన పరంపరవలనను సహజముగా గౌరవింపబడుచు వేలకొలఁది విదేశీయవిద్యార్థుల నాకర్షించుచు జాతీయ విశ్వవిద్యాలయములను విజృంభింపజేసిన హిందూయుగము నాటి ప్రాచీనజాతీయ విద్యావిధాన మీ కాలమున లేకపోవుటచేత మనదేశ మీ దుస్థితికి వచ్చినదని ప్రతివారికిని తెలియును. పూర్వకాలమున సుచితముగా చేయబడుచున్న జాతీయ విద్య మహోత్కృష్ట మైనదని వేరుగ చెప్ప నక్కఱలేదు. ఆ కాలపు పద్ధతులప్రకారము విద్యార్థులు బాల్యముననే తమ స్వగృహములను వదలి జననీజనకుల నెడబాసి గురుకులవాసమును చేయుచు కాయకష్టముల కోర్చి, నీతి, జ్ఞాన, శరీరసౌష్ఠవాదు లభివృద్ధినొందునట్లు ఉండెడివారు. ఆనాఁటి జాతీయవిశ్వ విద్యాలయములు, బహుజన సమ్మతమై కేంద్రస్థానముల నలంకరించి యుండెడివి. అందలి గురువులు సర్వజ్ఞులై కేవలము ద్రవ్యార్జనాతత్పరులు గాక, పరిజ్ఞానమును హితమును, దేశభక్తిని, తదితర మగు నున్నతోపదేశములను శక్తివంచనలేక బోధించి యావజ్జీవమును వినియోగింప గలవారు. ఆ విశ్వవిద్యాలయములు స్వతంత్ర జీవితమునకు పరిశోధనలకు పరిశ్రమలకు జన్మస్థానములుగ నుండెను. పెక్కు పండితులు, తత్త్వవేత్తలు, పరిశోధకులు, శిల్పకారులు, పారిశ్రామికులు ఆ విశ్వవిద్యాలయములనుండి వెడలి స్వదేశమున కలంకారభూతులై దేశోన్నతికి వన్నె బెట్టుచుండిరి.

మన విద్యావిధానము పరరాజుల హస్తగతమైన దాదిగ మిక్కిలి లోపభూయిష్ఠమై మార్గదర్శితను పొందకున్నది. నేఁటి విశ్వవిద్యాలయములు కేవలము అంతర్గర్భితమైన విజ్ఞానశక్తిని వృద్ధిపరచుటకు సమర్థతలేని విద్యార్థులను తయారు చేయుచున్నవి. స్వతంత్రజీవనోపాధి కనువగు విద్య నేర్పుటకు మారుగా బానిసత్వమున కుపకరించు గుమస్తాలను తయారుచేయు యంత్రాగారములుగ పరిణమించుచున్నవి. ఇప్పటి విద్యావిధానమందు అన్యభాషామూలమున పాఠము లన్నియు నేర్పబడుటచే ఆ భాషాజ్ఞానము తదర్థము తెలిసికొనుటయందే యువజనులు బుద్ధిసామర్థ్యములను వినియోగించుటచేత విషయగ్రహణాసక్తి బొత్తిగా నశించి విద్యాభ్యాసానంతరము స్వతంత్రమైన విషయపరిశోధనాశక్తిని నిర్వహించ గల పట్టభద్రులు ఒక్కరైన కనుపించరు. ఇప్పటి మన పట్టభద్రులలో ననేకు లనారోగ్యులై, స్వజాతీయధర్మములను విసర్జించి, స్వమతాభిమానశూన్యులై స్వతంత్రాభిలాష లేక పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములకు లోనై సోదరస్పర్థకు తాళజాలక పెక్కు లిడుములపా లగుచున్నారు. పూర్వపశ్చిమ పరిజ్ఞాన సంఘట్టనముచేత మన యలవాటులు, మర్యాదలు, వేషభాషలు అన్ని విధముల సంకర మొందినవి. దేశోదయమునకు, దేశ స్వాతంత్ర్యమునకు దేశభాషయే ఆయువుపట్టు. భారతీయుల స్వతంత్రాధికారమునకు లోఁబడిన జాతీయ విద్యావ్యాప్తియే స్వాతంత్ర్య సంపాదనకు మూలసూత్రము.

గనుక మన దేశములోని విద్యావిధానము లనేకము మార్పు చెందవలసియున్నది. దేశభక్తి నణుమాత్ర మైన ప్రోత్సాహపరచని ప్రభుత్వవిద్యావిధాన మవలంబించు విద్యాశాల లన్నియు సంస్కరింపబడవలెను. అట్టి పాఠశాలలను బహిష్కరించవలెను. బోధన పద్ధతులను మార్చి యుచిత రీతిని వృద్ధిజేసి తగిన పాఠపుస్తకములను నిర్ణయించి జాతీయవిద్యా ప్రబోధమునకు నూతనమార్గము త్రొక్కవలెను. మాతృభాష రాజభాషతోపాటు సమానమైన యగ్రస్థానమలంకరింపవలయు. రాజభక్తిని పురికొల్పు ప్రాచీనాధునిక హిందూదేశచరిత్రలు పఠనీయగ్రంథములుగా నియమించవలెను. జాతీయ పాఠశాలలందు పురాణేతిహాసములను, కథాకల్పనములను భగవద్భక్తియుక్తము లైన దేశచరిత్రలను, వేదాంత సిద్ధాంతములను భారత భాగవత, రామాయణాది భక్తిపూరితము లైన కథలను, మహావీరుల చరితాంశములతో మన విద్యార్థుల హృదయపీఠములందు నెలకొనునట్లు చేయవలెను. సేవకవృత్తి కుపకరించు ప్రస్తుత విద్యావిధానమును మొదలంట పెకిలివేసి యద్దాని కేమాత్రము తావీయవలదు. పూర్వము మనసంఘ విజృంభణమునకు మూలకారణమును, అవి క్షీణించుటకు ఏర్పడిన విషయములును విద్యార్థులు తెలిసికొనుట అత్యావశ్యకము. పూర్వ సాంప్రదాయముల ననుసరించు జాతి యెల్లపుడును వృద్ధిచెందుచుండును. తద్భిన్నముగా స్వజాతి సాంప్రదాయములను విసర్జించి విదేశ సాంప్రదాయములను మన సంఘమునందు నాటుకొనుట జాతివిఘాతమునకే యనియు దేశారిష్టమునకే యనియు నూహింపనగును.

స్వజాతీయాభివృద్ధి కనువగు నున్నతాదర్శములను మాతృభాషామూలమున బోధించినచో సులభముగను శీఘ్రముగను గ్రహించి విషయమును జీర్ణముచేసికొని జాతీయాభివృద్ధికిఁ మనవారు తోడ్పడగలరు. దేశాభ్యుదయమునకు పాటుబడగలరు. కేవలము తర్కమునకు వివేకమున కుపయోగించు ప్రస్తుతవిద్యవలెగాక, హైందవజాతియొక్క యార్థిక నైతికాధ్యాత్మికాభివృద్ధికి తోడ్పడు విద్యయై యుండ

వలెను. శాస్త్రీకకర్మవిద్యలు సహితము నేర్పవలెను. తదనుకూలము లగు కర్మాగారములను కూడ నిర్మించవలయును. ఇట్టి విద్యమీఁదనే దేశముయొక్క భవిష్యత్సౌఖ్య మాధారపడి యున్నది. దేశమును కాలమానపరిస్థితులను గమనించి పాఠశాలలను చల్లనిదేశల యందు పెట్టవలయును. విద్యార్థులు దేశీయము లగు పరిశుభ్రము లైన సామాన్యదుస్తులను ధరించుట కాటంక పెట్టరాదు. జాతీయ గ్రంథ పఠనము జాతీయవీరపురుషారాధనము జాతీయాదర్శబోధనము దేశ భక్తి వాణిజ్య, పారిశ్రామిక, వ్యవసాయికాభివృద్ధులు కళాకల్పనా శక్తులు మున్నగునవి జాతీయవిద్యయొక్క ముఖ్యలక్షణములు. మన జాతీయవృత్తులు నశించుటచేతనే దరిద్రదేవత భాగ్యవంతమగు నీభరత ఖండమునందు తాండవ మాడుచున్నది. నిన్న మొన్నటి విశ్వమహా సంగ్రామమునం దాంగ్లేయులు తమ దేశపు పారిశ్రామిక ఫలితముల నీ దేశమునకు పంపలేకపోయినపుడు మన ప్రభుత్వమువారు జపాను దేశీయ వస్తువులను రావించుటకైన సహించిరే గాని దేశీయ పరిశ్రమలను వృద్ధి జేయుట కణుమాత్రమైన సహింపలేక పోయిరి. మీదుమిక్కిలి యొకటిరెండు చోట్లలో నున్న పారిశ్రామికాలయాధికారులయొద్ద నుండి కొన్ని యంత్రములకేయులై పెన్నులు సహితము లాగికొనిరి. వారికిఁ మన దేశీయులు సందుదొరికినచో సకలవిద్య లల్పకాలములో సులువుగా నేర్చుకొని త్వరలో నగ్రగణ్యులై పోటీకి నిలబడెదరని, బాగుగఁదెలియును. పూర్వపు వృత్తు లన్నియు మరల మహోన్నతదశ నొందినచో జనులు సంపన్నులై వర్ధిల్లుదురు. దేశము సుభిక్షముగా నుండును. క్షామ మదృశ్యమగును. గనుక వాణిజ్య పారిశ్రామిక వ్యవసాయిక సాంకేతికాధ్యాత్మిక విద్యలను బాలుర కామూలాగ్రముగ నేర్పినచో వారు స్వతంత్రజీవనులై సంతృప్తులై యుందురు. దీని కనువగు విద్యావిధానము ప్రభుత్వమువారి పాఠశాలలలో గాని, తత్సహాయపాఠశాలలలో గాని కాన్పించదు. మహాత్మ గాంధిగారు ప్రభుత్వమువారియొక్క సహాయము నొందు పాఠశాలలనుండి జనులు తమ బాలురను చదువ మాన్పించి జాతీయవిద్యాప్రతిష్ఠాపనలను నెలకొల్పి, దేశహితైకవిద్యావిధానము నవలంబింపఁ గృతనిశ్చయులు కావలయునని సందేశము నంపుచున్నారు. ఉత్తరహిందూస్థానమునందు, గుజరాతీ రాష్ట్రమునందు జాతీయకళాశాల లనేకము నెలకొల్పి విద్యార్థులకు జాతీయవిద్యాబోధనము చేయించుచున్నారు. ప్రజలు విద్యార్థులీయుద్యమమున కన్నివిధముల సహకారులుగ నున్నారు. మన యాంధ్రదేశమునందు సహితము జాతీయపాఠశాలా ప్రతిష్ఠాపనములు బయలుదేరవలెను. ఇందుకు తెనాలిపురవైశ్యశిఖామణులే ముందంజవైచి ఆంధ్రరాష్ట్రమున కంతకు మార్గదర్శకు లైరి. మన దేశములో వివిధజిల్లలయందున్న ప్రాచీనాధునిక కవివర్యులు - వీరాగ్రేసరులు - వాణిజ్యాధికారులు - పారిశ్రామికులు వ్యవసాయికాగ్రణులు మున్నగువారి పవిత్ర చరిత్రాంశములు మన యువకుల కగ్గుబాలతో నేర్పి జ్ఞాన, నీతి, శౌర్యబీజములను హృదయఫలకములయందు నాట జేయవలెను. మనవిద్యార్థులు ప్రభుత్వవిద్యాపరీక్షలను దయ్యములవలె నెంచవలయును. ఇదియే భుక్తికి ముక్తికి సాధనము. ఈపాఠశాలలలో సార్థకులగు నుపాధ్యాయు లుండితీరవలయును. ఇతర యుద్యోగములు దొరకక తాత్కాలికముగా కాలముగడుపు బోధకులను గాక, ఇతరాదాయము ననుభవించుట కనువగునట్లు నటించు గురువులును గాక, బాలుర కుచితమగు విద్యను నేర్పి యజ్ఞానమును పారద్రోలి, వారి మనఃపథములందు సుగుణపుంజముల నెలకొనజేసి యున్న తాశయముల బోధించి విద్యార్థులపురోవృద్ధిని దేశాభ్యుదయమును గోరు నుపాధ్యాయులుగా నుండవలెను. బాలుర శాస్త్రీయుక్తముగను విస్పష్టముగను ఆలోచించుటకును మేధస్సునందు ప్రవేశించు ప్రతిస్థూలసూక్ష్మవిషయములను జీర్ణింపచేసికొనుటకును తగిన జ్ఞానబోధ చేయవలెను. విద్యార్థులందు జ్ఞానసముపార్జనాభిలాషను అంకురింపఁజేయవలెను, బాలురతో కలసి మెలసి యుండి వారి కష్టనిష్ఠురములను గమనించి నిర్వహింప వలయును. గనుక నో స్వదేశాభిమానులారా! ధర్మపరతంత్రులారా! ముందంజ వేయుడు. జాతీయతాభివృద్ధిని గోరి దేశోన్నత్యమునకై తోడ్పడుడు. మన దేశమునుండి వస్త్రములకొఱకు కెన్ని కోట్లరూపాయ లాంగ్ల దేశమునకు పోవుచున్నవో, నిప్పుపెట్టెలకొఱకు కెన్ని కోట్ల రూపాయలు జపాను దేశమున కరుగుచున్నవో, లాంతర్లు గాజుపెంకులకై అమెరికాదేశమున కెంత ధనము పోవుచున్నదో, బ్రాందిబుడ్లు కత్తులు కత్తెరలు పింగాణిబొచ్చెలు మున్నగువానికై మన మెట్లు విపరీతఘోరణితో ధనమును గుమ్మరించుచున్నామో, యాలోచించుడు. మనదేశదారిద్ర్యమునకిదియే మూలకారణము. మనదేశములోని పంటలు మన దేశసోదరుల కొఱకు పూటకైన చాలకున్నవి. ఇందుల కేమి కారణమో గ్రహింపుడు. స్వదేశాభిమానులై దేశాభ్యుదయమును కోరి, తమ పుత్రపౌత్రపారంపర్యము సౌన్నత్యదశ ననుభవించవలె నను నుద్దేశము దృష్టియందునిలిపి స్వతంత్రతకు ప్రథమసోపాన మనఁదగు జాతీయవిద్య నేర్పు విద్యాలయములను నిర్మింపుడు. అట్టివాటిని పోషింపుడు.

* ఛందోరహస్యదర్పణము: పద్యరచనావ్యవస్థ

గిడుగు వెంకటసీతాపతి గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి

కోట్ల కొలదిగా ఉన్న రాగములు 72 మేళకర్తల నుండి పుట్టినట్లు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు రాగ విభాగము చేసినారు. కోట్ల కొలదిగా ఉన్న వృత్తములు 26 ఛందములనుండి పుట్టినట్లు ఛందశ్శాస్త్రజ్ఞులు వృత్తవిభాగము చేసినారు. అయితే, సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు చేసిన రాగవిభాగమునకున్న ఛందశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేసిన వృత్తవిభాగమునకున్న వ్యవస్థాసాదృశ్యము లేదు. ఒక్కొక్క మేళకర్తను బుట్టిన రాగములకు గల పరస్పర సంబంధము రాగమునకు జీవనమైన స్వరములను బట్టి ఉన్నది; గాని, ఒక్కొక్క ఛందమున పుట్టిన వృత్తములకు గల పరస్పర సంబంధము వృత్తములకు జీవనమైన నడకను (Rhythun) బట్టిలేదు. ఇందుకు నిదర్శనముగా ఒకటి చూడండి:— 29-వ మేళకర్త యైన ధీర శంకరాభరణమున బుట్టిన ఆరభి, బిలహరి, దేవగాంధారి మొదలయిన రాగము లన్నిటికిన్ని ఒక్కవిధమైన స్వరములే (అనగా షడ్జమము, చతుశ్శ్రుతి ఋషభము, అంతరగాంధారము, శుద్ధమధ్యమము, పంచమము, చతుశ్శ్రుతి ధైవతము, కాకలినిషాదము) ఉండును. గాని,—మాటకు—పంక్తి యను పదియవ ఛందమున పుట్టిన వృత్తములకు నడక ఒక్కలాగునే ఉండవలెనన్న నియమము లేదు. చూడండి :—

1. చంద్రవదన * సాకుకాన్నలన్ - (ఇది మూడు మాత్రలకు విరుగుతూ 'త్రిశ్ర'గతిని § నడుచును.)
2. నలగగ గాగాల్ * నాళీకాక్షా-(ఇది చతురస్రగతిని నడుచును.)
3. దీపింప నిది యొప్పు * దివ్యమై - (ఇది 5 మాత్రలకు విరుగుతూ ఖండ గతిని నడుచును.)
4. కంజాక్షున్ * కంబుగళున్ గీర్తించున్ - (ఇది 6 మాత్రలకు విరుగుతూ రూపక తాళమునకు సరిగా నడుచును.)
5. శైల వితతులు * సాగుచుండెన్-(ఇది 3 + 4 = 7 మాత్రలకు విరుగుతూ మిశ్రగతిని నడుచును.)
6. గోత్ర విక్రమము * గూఢున్ శౌరీ - (ఇది 8 మాత్రలకు విరుగుతూ ఆదితాళమునకు సరిగా నడుచును.)
7. శాలాస్య చంద్రుల్ * గర్జించు సంఖ్యాన్ - (ఇది 5 + 4 = 9 మాత్రలకు విరుగుతూ సంకీర్ణగతిని నడుచును)
8. మహాశయుల్ * మహోన్నతుల్ ధరన్-(ఇది త్రిశ్రగతిని విలోమముగా నడుచును.) †
9. ఖగేంద్ర యానా * గజేంద్రపాలా - (ఇది విలోమ చతురస్రగతిని నడుచును.)
10. భజింతున్ నుతింతున్ * వాసుదేవున్ - (ఇది విలోమఖండగతిని నడుచును.)

పై నుదాహరించిన వృత్తపాదము లన్నీ పదియవ ఛందమున బుట్టిన వృత్తముల పాదములే అయినా ఒకొక్కటి ఒకొక్కలాగున నడుచును.

అంతేకాదు, ఒక వృత్తములో ఉండవలసిన గణములు ఎన్ని విధములుగా నడిపించ వచ్చునో చూడండి:—

(1) U| U| ||| |U
(2) U| U||| ||U
(3) U| U|| ||| U
(4) U| || |||U

మూడక్షరము లొకగణ మన్న సంప్రదాయ మనుసరించి అన్నిటను "రనస" గణములే ఉన్నవని చెప్పవలెనట.

1. శౌరి ముద్దు పలుకు వినన్
శౌరి మోము సొగసు గనన్ (3 + 3 + 3 + 3 మాత్రలు)
శౌరి తోడ నెపుడు చనన్ = 12
గోరు చుండు మదిని సదా.

2. శౌరి పాటలను వినుమా.
శౌరి రూపమును గనుమా (3 + 5 + 4 = 12)
శౌరి చెంతకును జనుమా
శౌరి చిత్తమున నిడుమా.

3. శౌరి పాటలు వినుటకున్
శౌరి రూపము గనుటకున్ 3 + 4; 3 + 2 = 12)
శౌరి చెంతకు జనుటకున్
గోరు చుండును మనమునన్.

4. వ్యాకుమా ప్రియ మనువుమా
ప్రేయసిన్ నను నడవిలో (5 + 2 + 5 = 12)
బాయుదే! నిను వెతకుచున్
రోయుదే? మది పగులగాన్

ఈ నాలుగున్ను భిన్నవృత్తముల వలె నడుచుచున్నా ప్రతి దానిలోను "రనస" గణములే ఉన్నవి; గనుక, ఇవి అన్నీ పాలముఖి వృత్తములే అన వలెను గదా! మూడక్షరముల కొక గణమన్న సంప్ర

---

* ఈ శీర్షిక క్రింద నే నింతకు "తెలుగు" అనే పత్రికలో 5, 6, 7, 8 సంచికలలో వ్రాసిన వ్యాసములు చూడండి.

§ త్రి + అస్ర = త్ర్యస్ర అని ఉండవలెను; గాని సంగీతపుస్తకములలో త్రిశ్ర అని ఉన్నది. గనుక వ్యవహారములో ఉన్నట్లే వ్రాసినాను.

† ఇది మృదంగ వాద్యములో ఎదురుదెబ్బవంటిది. రామ రామ రామ, అనునది అనులోమగతిని, 'రమా రమా రమా' అన్నది విలోమగతిని నడుచును.

దాయ ముండబట్టి, అన్నిటను గణము లొకటే అని భ్రమ పుట్టుచున్నది; గాని నడకను బట్టి గణ విభజన మున్నయెడల, అట్టి భ్రమ కలుగదు.

ఇఁకను ఒక్కలాగుననే కొన్ని పద్యములు నడిచినా పాద ముందలి గణములున్ను, అక్షరముల సంఖ్యయున్ను మారిన వని వాటికి వివిధ నామములు పెట్టినారు. చూడండి:—

1. శౌరిం జూడన్ * సంతోషించున్ (8-వ ఛందము మొదటివృత్తము)
2. శౌరిని జూడన్ * సంతోషించున్ (9-వ ఛం. 7-వ ,,
3. శౌరిని జూడఁగ * సంతోషించున్ (10-వ ఛం. 55-వ ,,
4. శౌరిని జూడఁగ * సంతస మొందున్ (11-వ ఛం. 439-వ వృ.
5. శౌరిని జూడఁగ * సంతస మొందవున్ (12-వ ఛం. 1975-వ వృ.
6. సరసిజ నేత్రుని * సద్గుణ చరితున్ (13-వ ఛం. 3952-వ వృ.)
7. సరసిజ నయనుని * సద్గుణ చరితున్ (14-వ ఛం. 7985-వ వృ.)
8. సరసిజ నయనుని * సదమల చరితున్ (15-వ ఛం. 16384-వ వృ.)

ఇవి అన్నీ ఒక్కలాగుననే నడిచినా- భిన్నచ్ఛందోవృత్తపాదము లని మన శాస్త్రమును బట్టి చెప్పవలసి వచ్చినది.

భిన్న భిన్నముగా నడిచే వృత్తములు ఒక్క ఛందము నుండే పుట్టుటయున్ను, ఏకరీతిగా నడిచే వృత్తములు వివిధచ్ఛందములనుండి పుట్టుటయున్ను, చూడఁగా వృత్తవిభాగము నడకను బట్టి లేదనుట స్పష్టము.

మూడక్షరము లొక గణముగా ఎన్నుటచేత గణనామముల బట్టి పద్యముల నడక తెలుసుకొనుట కష్టము. ఉత్పలమాలా చంపకమాలలున్ను, శార్దూల మత్తేభములున్ను, మానినీ కవిరాజవిరాజితములున్ను, ఏకరీతిగా నడిచినా, లాక్షణికులు పెట్టిన గణనామములను బట్టి, విశేషముగా భిన్నములైన వృత్తములవలె కనఁబడును. మానినికి ఏడు భగణములున్ను గురువున్ను కల వనిన్ని, కవిరాజ విరాజితమునకు ఒక నగణము, ఆరు జగణములు, లగము కలవనిన్నీ చెప్పిన యెడల, ఆ రెండు వృత్తములకు గల సామ్యము బోధపడదు. గాని, ఒక నలమున్ను, 6 భగణములున్ను గురువున్ను ఉన్నవని చెప్పిన యెడల, బోధపడఁగలదు. అంతేకాక, నడకను బట్టి గణవిభజన మేర్పడును.

పొత్తులెడఁ బాయుటను బోరుపమ యుంబునను
బొంగుచుఁ గురూద్వహుల సెల్లన్

ఈ లాగున అయిదు మాత్రల గణములైన భలములు కనబడునట్లు గణ విభజనము చేయుట సహజముగా ఉండును; పద్యగమనము గుర్తించుటకు అనుకూలము బాగా నుండును. అంతేకాని—

భ జ స న భ
పొత్తులె డఁబాయు టను * బో రుపమ యుంబున
జ స న గగ
ను * బొంగు చుఁ గురూ ద్వహుల సెల్లన్

అని గణవిభజన చేయుటచేత మంగళమహాశ్రీవృత్త గమనమునకు సరిగా లక్షణము చెప్పలేదు. అంతే కాక, యతిస్థానములు గణముల వసువు నందునట్లు గణ విభజనము చేయుట సమ[illegible] కాదని నాయభిప్రాయము.

గణవిభజనము పద్యముల నడకను బట్టి చేసుకొనే సంప్రదాయము లేకపోవుటచేత, కొన్ని కొన్ని వృత్తములు చక్కగా నడిపించుటకు అవకాశ మున్నా, లక్షణకర్తలు తమ లక్ష్యలక్షణ పద్యములు వ్రాయవలసినట్లు వ్రాసినారు కారు. అందుచేత చక్కని వృత్తములు ప్రచారములోనికి వచ్చినవి కావు. ఇందునకు నిదర్శనముగా- గ్రంథవిస్తర భీతిచే - మూడు మాత్రమే చూపిస్తున్నాను:—

1 పాలాశదళము (దీనికే త్వరితగతి యని కూడా, పేరు కలదు)

అదనదనున హరినుతు * లమరు ధరఁ బాలా
శదళ మనఁ దనరుఁ గవి * జనులు వచియింపన్
బదునొకఁ డగు నెడ యతి * వదిలముగఁ జేరన్
గదియు నగణము లయిదు * గగముతుద నొందన్ (అప్పకవి)

ఇంతకంటె,

అయిదునము లొకగగము * నయిదయిదు మాత్రల్
లయఁజనును త్వరితగతి * లములు పది సాగన్
నియమమున నడియమర * నిలుచు శ్రుతి కింపై
కయితలను దనరునది * ఖగతురగ శౌరీ.

అని లక్ష్య లక్షణపద్య మున్నయెడల పద్యగమనము వెంటనే పట్టుపడును.

2. విచికిలిత

ప్రవిలయ సమయమునను బద * పడి జలనిధి నడుమ స
ద్భువనములు కడుపున నిడుక * భుజగపతి శయనము పై
నవిరళమతిఁ గురుకుపరదుఁ * డని విచికిలితఁ బదు మూఁ
డవ యెడ నడి యిరువదియొక * లఘువుగము బలుక నగున్
(అప్పకవి)

ఇటువంటి లక్ష్య లక్షణ పద్యమునుబట్టి దీని నడక ఎట్లు తెలుసుకోగలము? ఇందులో 21 లఘువులున్ను చివరను గురువున్ను కలవు గనుక, త్రిశ్రగతిని సులభముగా నడిపించవచ్చును. త్రిశ్రగతి గణములు:—హగణము,నగణము. 7 హగణములున్ను గురువున్ను కలది సుగంధి; 7 నగణములున్ను గురువున్ను కలది విచికిలిత; హగణ నగణములలో ఏవయినను 7 గణములున్ను గురువున్ను కలది ఉత్సాహము. విచికిలిత ఎట్లు చక్కగా నడుచునో చూడండి :—

మునుల కలపు, నబల బలము, * ముదిమి సొగసు, కలసిరుల్,
చెనటిహితము,విమతరుచియు, * చెలులసుఖము,పగహితుల్,
తనివి త్వమను, కపికిస్థిరత, * తమికి వెలుఁగు, సెగవగల్
తనికి సుకృతి, శిలలరసము, * సవతిచెలిమి, కలుగునే!

3. తురగము

నననన సజజగలు తిథివిరతు * లంబగున్ దురగంబునన్
గనలుచు నగరముపయి విడిచిన * గాంచి తానొకరుండెదు
రొక్కనిదవులకుఁ గొనిచనిగిరిగుహఁ*గూర్కనాముచికుందు చే
తను యవనునిఁ బొరిగొనితనివను * ధన్గణించుచు భూసురుల్.

దీని నడకతీరు కనుగొనుట శక్యమగునా? ఇదే— [(అప్పకవి)

రవల యతిగతము వాళమము రగణము * నాల్గుపంక్తులనొప్పఁగా
వనరు విరమము నవలయగతము * దాటఁగాఁ దురగంబునన్
ంచే, మత్తకోకిల, తరళ, శరిబృంహితములవలెనే తురగము
మిశ్రగతిని నడుచునని సులభముగా బోధపడగలదు.

నడకనుబట్టి గణవిభాగము లేకపోవుటచేత గణములబట్టి పద్య
గార్పు ఉండవలెనన్న నియమము ఏర్పడినది కాదు. వృత్తపాద
గణవిభజనము అసందర్భముగా ఉండడముచేత కలిగిన అనర్థము
రు వ్రాస్తూయున్న జాత్యుపజాతి మొదలయిన దేశ్యపద్యములలో
కనఁ బడుచున్నది. ఈ దేశ్యపద్యములకు లక్షణము చెప్పినవారు నడకను
బట్టి వాటిలో ఉండవలసిన గణములనే పేర్కొన్నారు. అయితే
నేమి? గణములబట్టి పదములకూర్పు వృత్తములలో పాటించలేదు
గనుక దేశ్యపద్యములలో సయితము పాటింప నక్కరలేదన్న భ్రమ
కలిగినది.

నాలుగుమాత్రల గణములైన నల, గగ, భ, జ, స గణము
లతో కంద ముండునంటే, చతురస్రగతిని పద్యము నడుచునని స్పష్ట
ముగా కనిపిస్తూ యున్నది. గనుక, ఈదిగువనిచ్చిన పద్యములు కంద
పద్యములవలె కనిపించుచున్నా నడకనుబట్టి కందములు కావని చెప్ప
వలెను.

1. చిలుక పలుకు చెవిని బడిన
 చెలియ పలికె నచుచు దలఁచి * చెలిని బిలువఁగా
 చిలుక మఱలఁ బలికె నతని
 చెలియపలుకు గా దటంచు * చెప్పనటులుగా.

ఇది తిశ్రగతిని నడుచును గనుక, గతిని అనుసరించి త్రిమా
త్రాగణములుగా గణవిభజనము చేయవలెను; గాని, నాలుగుమాత్రల
గణములుగా గణవిభజనము చేసి ఇది కందపద్య మనరాదు.

2. చెలిపలుకె యగు ననుచు నొక
 చిలుక పలుకు విని మఱిఁ దలఁచి నిలిచి కనఁగా
 చెలి యొచట నున్నదని యా
 చిలుక యొక తరువుపయి నిలి * చి చేసె రుతమున్

ఇది ఖండగతిని నడుచును; గనుక, కంద మనరాదు.

3. వనము నడుమను విశేషర
 మణీయము లగు తరుల సు * మముల నెటులఁ జే
 సెనో కద! యా బ్రహ్మ యని, క
 డు నలరుచుండఁగ వసంతుఁ * డు వీలిచె నన్నన్.

ఇది కందమువలె కనబడును. గాని ఇందులో నడకకు నియమ
మేమియు కనబడదు. గనుక ఇది పద్యమా అని భ్రమకలుగజేస్తే గద్య
అని చెప్పవలెను; గాని దీనిని కందమనరాదు. ఈలాగునసే మరియొక
పద్యము చూడండి:—

 ఒంటెకును సుందరత గెదె * కొడలి శుభ్ర
 త ముసిఁడికిఁ దీపి కపికిఁ జి * త్తస్థిరత, శె
 లంతువనకు బర్వు, కవికిఁ గ * లములు, గులట
 కును గృతజ్ఞత యాకాశ * కుసుమ మటులె

(ప్రచండచా. పు. 41)

ఇది తేటగీతి ఆకారమున మున్న గద్యముగాని పద్యము కాదు.
దీనినడక ముళ్లపాదలు దాటుతూపోయే సొట్టవాని నడకవలె నున్నది.

దేశ్యపద్యములు మాత్రాగణయుతములు; గాని, వృత్తములు
మాత్రాగణయుతములు కానక్కరలేదని కొందరియభిప్రాయము. గాని
చక్కగానడిచే వృత్తములన్నీ మాత్రాగణయుతములనియే నావాదము.
* మాత్రాగణయుతములు కాని వృత్తములు చక్కగా నడవకపోవుట
చేతనే కొల్లకొలది వృత్తములున్నా అనేకములు ప్రచారములోనికి
రాలేదు.

అయితే కొన్నివృత్తములు చక్కగానడుచును; మాత్రాగణ
సంయుతములైనట్లు స్థూలదృష్టికి కనబడవు; ఏల యట్లు నడుచునో
సులభముగా పట్టుపడదు; గాని, జాగ్రత్తగా విమర్శించి చూచిన
యెడల వాటి నడకతీరునకు గల వ్యవస్థ బోధపడగలదు. ఇందు కొక
నిదర్శనము:— ఉత్పలమాలా చంపకమాలా వృత్తములు చక్కగా నడు
చు ననుటకు సందేహము లేదు. స్థూలదృష్టికి సమానమాత్రాగణయుతము
లయినట్లు కనఁబడవు; గాని వాటి పాదములు చతురస్రగతి, తిశ్ర
జాతి త్రిపుటతాళమునకు సరిగా నడుచును. చూడండి:—

తిశ్రజాతి లఘువు	దెబ్బ ఉసి	దెబ్బ ఉసి
సందియమేల సర్వగుణ	సంపదఁ జూడఁగ	బాహుబలుండు భూ

ఏదో ఒక తాళమునకు సరిగా నడచినా లయకు సులభముగా
దొరకక, అప్రతిహతముగా సాగే-ఉత్పలమాలా చంపకమాలల వంటి
వృత్తములు అనేకముగా లేవు. వీటిలో చక్కని నడక ఉన్నది.
గనుక ఇటువంటివి ఇంకా కావలెను. శోధనకోసము నేను వ్రాసిన
వాటిలో ఒకటి:—

"కవికాంత"

§ శూరుఁడు వీర్యపరాక్రమోన్నతుఁడు సుశ్లోకుండు జనార్దనుండు కం
సారి, మురాసురవైరి మాధవుఁడు సౌమ్యుండంచు వారిన్నుతింపఁగా

---

* నా వాదమును బలపరచినవారు బ్రహ్మశ్రీ బంకుపల్లి మల్లయశాస్త్రి గారు (పర్లాకిమిడి రాజావారి కాలేజిలో ప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయులు.) వీరు పురాణము చదువుచు ప్రతిపద్యమున్న లయకుగాని తాళమునకు గాని సరిగా పాడగలరు.

§ ఇది 22-వ ఛందమునందు 1412791-వ వృత్తము. నే నిప్పుడు క్రొత్తగా వ్రాసిన వృత్తము. గనుక రెండు మూడు సార్లు చదివితేనే గాని, పైవారికి దీనినడక వెంటనే పట్టుపడక పోవచ్చును. (పరిచితి లేక తొలిసారి చదివినప్పుడు ఉత్పలమాలాది వృత్తములను సయితము సంగీతవిద్వాంసులై చక్కగా నడిపించ లేరు.) అంతేకాక, పరిచితి గల వృత్తములవలె చదువబోయి నడువ దన్న భ్రమ పడవచ్చును. ఈ కవికాంతలో ప్రతిపాదము చతురస్రగతి, చతురస్రజాతి. త్రిపుటతాళమునకు సరిగా నడుచును. (అనగా క్రియకు నాలుగక్షరములు గల ఆదితాళము.)

'భారనమష్టగ' మంచి విశ్వయతి * పాటింపన్ గవికాంత యాకృతిన్
మారిజనస్తుత వృత్తమై తనరు * సాంపారన్ గవి చెప్పఁ గల్గినన్.

ఈవిషయములన్నీ జాగ్రత్తగా పరిశీలించి, ఎటువంటి ఛందో వ్యవస్థ ఏర్పడినయెడల పద్యరచన హృద్యముగా నుండగలదు? అనే విషయముగురించి ఆలోచింపగా, ఒకమార్గము స్ఫురించినది. దానిని గూర్చి విపులముగా వ్రాయుటకు అవకాశము చాలదు. కనుక నా యభిప్రాయములను సంగ్రహముగా తెలియజేస్తున్నాను.

1. గణప్రస్తారము

1. ద్విమాత్రాగణములు:— U గ; II లలము

2. త్రిమాత్రాగణములు:— (త్రిశ్రగతిగణములు)

III నగణము
UI గలము
} ఇవి అనులోమమార్గమున నడుచును

IU లగము—ఇది విలోమమార్గమున నడుచును

3. చతుర్మాత్రాగణములు:— (చతురస్రగతి గణములు)

IIII నలము
UII భగణము
IIU సగణము
UU గగము
} (అనులోమ)

IUI—జగణము (విలోమ)

4. పంచమాత్రాగణములు:— (ఖండగతిగణములు)

IIIII నలలము
UIII భలము
IIUI సలము
IIIU నగము
UUI తగణము
UIU రగణము
} అనులోమ;

IUII జగణలఘువు
IUU యగణము
} విలోమ

5. షణ్మాత్రాగణములు:— (2+4; 4+2) రూపకతాళ గణములు

6. సప్తమాత్రాగణములు:— (మిశ్రగతిగణములు 3+4)

7. అష్టమాత్రాగణములు:— ఆదితాళగణములు (4+4; 3+5)

8. నవమాత్రాగణములు:— సంకీర్ణగతి గణములు (5+4)

పై నుదాహరించిన 5,6,7,8 విభాగములలోని గణములు మొదటి 4 విభాగములనుంచి ఏర్పడును గనుక ఊహింపవచ్చును.

2. వివిధచ్ఛందములు:—వృత్తములు; పద్యములు.

1. త్రిమాత్రాగణచ్ఛందము, అనులోమ త్రిశ్రగతి వృత్తములు, పద్యములు:—

పాదమునకు రెండు మొదలు 8 గణముల వరకు ఉండవచ్చును. వీటికి చివరను గురువు చేర్చవచ్చును. మానవచ్చును. గాని నాలుగు గణములకు తక్కువగా ఉండినయెడల వినసొంపుగా ఉండదు. రెండు గణములు గల పాదములు నాలుగు విధములుగా వ్రాయవచ్చును. ((1) UI, III; (2) UI, UI (3) III, UI (4) III, III). మూడు గణములు గల పాదములు 8 విధములుగా వ్రాయవచ్చును. ఎనిమిది గణములు గల పాదములు 2^{8}=256 విధములుగా వ్రాయవచ్చును; నాలుగుపాదములు ఒక్కలాగుననే ఉంచి వృత్తములు వ్రాయవలెనంటే 256 వృత్తములు వ్రాయవచ్చును; [illegible] పాదములు నాలుగు విధములుగాను ఉంచి పద్యములు [illegible] చినవారు 2^{64}=4294967296 విధము లయిన పద్య[illegible] వచ్చును. ఈలాగున త్రిశ్రగతి వృత్తములు పద్యము[illegible] పుట్టునో చూడండి. అన్నీ చక్కగా నడవగలవు.

ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన విభూతి, భో[illegible] భద్రకము, శ్యేని, సుగంధి, విచికిలిత, ఉత్సాహము, మద[illegible] మొదలయిన వృత్తములు, పద్యములు అన్నీ త్రిశ్రగతి పద్య[illegible] చేరును.

2. విలోమ త్రిశ్రగతి వృత్తములు, పద్యములు:-

వీటిలో IU లగములే ఉండును. రెండు మొదలు 8 వరకు గణములుంచి పాదములు కూర్చవచ్చును.

లక్ష్యములు:—

1. ఇతేయశీన్
మదాన్వితున్
సుదేవునిన్
వధించెదన్ (సునందనీ పరిణయము)

2. పంచచామరము (ఇదివఱ కున్నదే)
పరాత్పరున్ రమాపతిన్ భజించెదన్ మనంబునన్
(యతిస్థానము మార్చినాను)

3. అనులోమ విలోమగతులు కలిపి చెప్పవచ్చును.
1. వీను లలర వినం బడున్
2. వార దాది మాని వచల్
3. రామరామ హరేరామ రామరామ హరే హరే

చతుర్మాత్రాగణచ్ఛందము

పై ఛందమునకు చెప్పినట్లే అనులోమ విలోమ చతురస్రగతి గణములతో కోట్లకొలది వివిధములైన పద్యములు చెప్పవచ్చును.

1. పాదమునకు రెండుగణములు గలవి:—
రెండే గణములు, ఉండున్ దీనికి...
వసుదేవసుతున్ బొసగింపు మనన్...

2. మూడుగణములు గలవి:—
స్తోత్రము సేయగ నొప్పన్
ధాత్రిని భాగగ యుక్తిన్ (చిత్రపదము)
ఈలాగునే మాణవకము, మొదలయిన వున్నవి.

3. నాలుగు గణములు గలవి.—విద్యున్మాలా, మౌక్తికమాలా, కుసుమవిచిత్రము, ప్రహరణకలితా, మత్తా, చంపకమాలీ, రుక్మవతీ, వృత్తము లెన్నో ఉన్నవి.

ఈ లాగుననే పాదమునకు 5, 6, 7, 8 గణము లుంచి చెప్పవచ్చును. మానిని, కవిరాజవిరాజితము మొదలయిన వాటిలో 7 గణములున్న గురువున్న కలవు. లాటీ, సరసిజ, క్రౌంచపద, భాస్కరవిలసితము మొదలయిన వాటిలో పాదమునకు 8 చతు

...గణము లున్నవి. పై నుదాహరించిన జాతులలో చివరగణము ...వ్యంతమైతే గురువు చేర్చవచ్చును.

భగపతివాహ కపర్దినుతా

విలోమగతిని నడిచే గణములు కలిసిన పాదములు:—

1. జగదేకదేవ * సజసాయుతమై

2. సరోజనయనా * జలోద్ధతగతిన్

కందపద్యములు మొదలయిన వాటిలో జగణములు కన బడును.

III పంచమాత్రాగణచ్ఛందము

అలసగతి, పద్మనాభము, మంగళమహాశ్రీ, లయగ్రాహి, లయవిభాతి మొదలయినవృత్తము లిదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన వున్నవి. ఇవిగాక పాదమునకు రెండు మొదలు ఎనిమిది గణములవరకు గణము లుంచి, కావలసినయెడల చివరనొకగురువు చేర్చి, కోట్లకొలది వివిధము లయిన వృత్తములు కల్పించి చెప్పవచ్చును. భుజంగప్రయాతమువంటి పద్యములు విలోమమార్గమున నడుచును. ఈలాగుననే పై నుదాహరించిన మాత్రాగణప్రస్తారముబట్టి కొన్ని ఛందములున్న ఆ ఛందములలో బుట్టిన వృత్తపద్యములున్న ప్రత్యేకముగా ఒక లక్షణగ్రంథము వ్రాసి వివరించి తెలియజేయవలయును గాని. ఒకవ్యాసమున స్పష్టముగా వ్రాయుట కష్టము.

పైని పేర్కొన్నవిగాక కొన్నికొన్ని మిశ్రమైనజాతులున్నవి. వాటిలో ద్విపద, తరువోజ, తేటగీతి, ఆటవెలది, సీసము ప్రచారములో నున్నవి. నన్నయకాలమువరకు మధ్యాక్కరలు ప్రచారములో నుండియుండును. గాని, (ఎర్రాప్రగడతప్ప) తర్వాతికవులు మధ్యాక్కరలు చెప్పినట్లు కనబడదు. వీటిఅన్నిటిలో సూర్యేంద్రగణము లుంటవి. అనగా, 3,4,5 మాత్రల గణములు అనేకవిధములుగా కలిసి వుంటవి. ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పినవికాక, మరికొన్ని కల్పించవచ్చును. సుమారు ముప్పదిసంవత్సరముల క్రిందట కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులుగారు మెంచి, బంగారము మొదలయినపద్యములు చెప్పినారు; వాటిలో నడక చక్కగా వున్నదని చెప్పలేను; గాని, ఇప్పుడు కొందరు వ్రాస్తూవున్న "పాట్ట" పద్యములకంటె బాగానే వున్నవి. అయితే ఆదినములలో అన్నివిషయములందును నిరంకుశాధికారమునకు దాసులై ఆత్మగౌరవము సహజస్వాతంత్ర్యభిలాష లేక యుండిరి గనుక పూండ్లరామకృష్ణయ్యవంటి పండితులకు క్రొత్త ప్రయత్నములు రుచింపలేదు. గుఱజాడ అప్పారావుపంతులుగారు ముత్యాలసరములు వ్రాసినప్పుడు సయితము కొందరు పరిహసించినారు. ఇప్పుడు ఎందరెందరో వాటిని మెచ్చుకొంటున్నారు. పద్యముల నడక చెడినప్పుడు చూపించవచ్చును; ఎట్లు నడక బాగుపడెనో చెప్పవచ్చును; గాని, కొత్తపద్యములు వ్రాయకూడదని శాసించుట అటువంటి శాసనమును మన్నించుట, అవివేకము. అనర్థకము.

దేవ కీ సుతుఁ డంత దే దీప్య మాన

అమర లో కంబు లే క్యల మైన మాట

ఇటువంటి పాదములు ద్విపదపాదములుగాను తేటగీతిపాదములుగాను గణవిభజన చేయవచ్చును. దానిని బట్టి ఈ పద్యములకు గల సంబంధము బోధపడగలదు.

పృథుఁడు వి శ్వ ధుఁడను * పేరి పు త్త్రునిఁ గాంచె

వరని కిఁ జని యించె * శార్ఙ్గిఁ దనగ

ఇటువంటి పాదములు సీసపద్య పాదములుగాను ఆటవెలది పాదములుగాను గణవిభజనము చేయవచ్చును. దాని బట్టి సీసములకు ఆటవెలదులకు గల సంబంధము బోధపడవచ్చును. అందుచేతనే నన్నయ సాధారణముగా ఆటవెలదులనే సీసములందు కూర్చినాడు.

ఈ సీసగీతాదుల నడకను గూర్చి విశేషము వ్రాయుట కవకాశము లేదు. గాని, ఒక్కవిషయము సూచనగా మాత్రము తెలియజేస్తున్నాను. ఈ సీసాదులలోని ఇంద్రగణములు అయిదు మాత్రలు గలవయినప్పు డున్న సొగసు - నాలుగు మాత్రలు గల వయినప్పుడు కనబడదు. అందుచేతనే కన్నడమువారు అయిదుమాత్రల విష్ణుగణములనే సీసాదులం దుండవలె నన్నారు. మన తెలుగు లాక్షణికులు కూడా సర్వలఘు సీసములందు మాత్రము అయిదు మాత్రల గణములు కావలె నన్నారు.

"మందార మకరంద మాధుర్యమును గ్రోలు

మధుపంబు వోవునే మదనములకు"

ఇటువంటి పద్యపాదములు చక్కగా నడిచినట్లు "శ్రీసరి మాలెంగ భాసురతఁ దగంగఁ గేసరి కేసరి కేసరి యను" ఇటువంటి సీసపద్య పాదములు నడవవు.

ఇంద్రగణములలో చెప్పకపోయినా, భలము, నలలము సీసాదులలో చక్కగా నడుచును. చూడండి:—

ద్విపద. సీతపై శ్రీరామ * చంద్రునకు ప్రేమ

సీతకును శ్రీరామ * చంద్రుపై గలదు.

సీ. పా. నిను వినుతి సేయుదురు * సనకాది మునివరులు

నీ పేరు మధురమై * నిలిచియుండు.

3, 4, 5 మాత్రల గణములు అనేకవిధములుగా కూర్చి క్రొత్త క్రొత్త పద్యము లెట్లు కూర్చవచ్చునో చూడండి:—

1. చందమామ రావే * జాబిల్లి రావే } 33454
అందమైన బంతిపువ్వు * ఆడుకోను తేవే } 3333334

2. తెలివి మాలిన మిడుత * దీపంబునన్ జచ్చు
తెలివి మాలిన చేప * వలలోన జిక్కు
జ్ఞానసంపద గలిగి * మానవుం డయ్యరో
మోహ కల్లుఁ జిక్కి * మోసపోవు

(1)	343 + 55 55 55	20
(2)	343 + 53 55 53	18
(3)	343 + 55 55 55	20
(4)	343 + 33 55 33	16

3. సౌందర్య సార సముదాయ మునకామె *
సదనమే యైయుండు ; కాకయున్న,
లాలిత్య నిధికి సతిదేవతయె ; కాక *
మాలతీ కాంత సామాన్యురాలె ?

(1) 5 3 5 5	= 18
(2) 5 5 3 3	= 16
(3) 5 3 5 5	= 18
(4) 5 5 3 3	= 16

యతిప్రాసములు, అక్షరమైత్రులు, శబ్దాలంకారములు పొంద లయినవి కవుల స్వాతంత్ర్యమునకు విడిచిపెట్టవలసిన విషయములే కాని నిరంకుశాధికారము వహించి లాక్షణికులు శాసించరాదు. అయినా, తమ ఇష్టానిష్టములను అభిప్రాయములను తెలియజేయవచ్చును.

విశ్రమస్థానములను బట్టి ఏర్పడిన పాదఖండములు ఉద్దిష్ట మాత్రాగణ సంయుతములై ఉన్న యెడల, పద్యములు శ్రుతి రంజకము లుగా ఉండగలవు. ఇందుకు నిదర్శనముగా ఒకటి చూడండి:—

"క్ష్మాహారంబు మనయుత * స్మంబుల్ చెంది * మనుమ సందం బై" (అప్పకవి).

ఇది నాలుగేసి మాత్రలకు విరుగుతూ నడవవలసిన వృత్తము. గనుక,

"క్ష్మాహారంబులు మధురంబయ్యెన్ * మైత్రులు యతులు గూర్చెన్. అని చెప్పవచ్చును; లేదా,

క్ష్మాహారంబున చరణంబుల్ * మాత్రాగణముల క్రావ్యంబుల్

అని పాదమధ్యమందు వడి పాటించి చరణములు చక్కగా నడిపించవచ్చును. ఒక పాదమున ఒకచోటను, మరియొక పాదమున మరియొక చోటను, కవి తనమనోభావముల ననుసరించి రసోచితముగా వడి మార్చ వచ్చును.

రసజ్ఞు లయిన విద్యావంతుల కొక మనవి :—

ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన వృత్తలక్షణములు నాకు తృప్తికరములు కాకపోవుటచేతను, ఇదివరకున్న గణప్రస్తారము ననుసరించి చెప్పిన వృత్తములు అనేకము ప్రచారములోనికి వచ్చుటకు అనుకూలములు కాక పోవుటచేతను, ఛందోరహస్యములు కొన్ని తెలుసుకొని, పద్యరచనా వ్యవస్థ ఎట్లుండినయెడల పద్యములు హృద్యముగా నుండును? అన్న విషయముల గురించి నాకు శక్యమైనంతవరకు ఆలోచించి వ్రాసినాను. ఈ ఉద్యమము వల్ల మేలు కలిగితే కలుగవచ్చును. గాని కీడు ఎంతమాత్రము కలుగ కూడదు. గనుక ఈ ఛందోవిషయములు ఉత్సాహములో విమర్శిస్తూ ఉన్న విద్యావంతులు వీటినిగురించి తమ అభిప్రాయములను ఉపదేశములను తెలియజేతురు గాక !

ఓటుపాట

రా. చెన్నరాయశ్రేష్ఠిగారు

౧. ఓటునివ్వ నెందుబోదురా - వద్దురా
గోటిపనికి గొడ్డలేలరా
సాటివారు నవ్వపేట
పేటదిరిగి పరిగరల్లె
వాటుచేసి సీటుకెంది
పాటపాడి వోటరనుచు
పాటుగాని మాటచెప్పి
కూటమట్టి కొట్టుకొనరు. ఓటు.

౨. రెండుగన్న నేమి లేదురా - రాజులీ
ఖండకంబు పెట్టినారురా
అందులోయి నట్టివారు
రెండుకైన పనికిరారు
ఖండనంబుచేసి గొప్ప
కొండగోరి విఱ్ఱవీగి
కండకైన నొక్కమాట
అందలేరు పొందలేరు. ఓటు.

3. అమృతసరపు క్రౌర్య మెన్నరా-యెంచగా
నధమనంబుతోడ జూడరా
రమణులనక బాలులనక
సమగుణంబు లేక ఘోర
కమనరీతి వృద్ధజనుల
ప్రమదమునను గాల్చినట్టి
యమునిబోలు డైరు
తప్పు నేమిజేసె జూడు. ఓటు.

౪. మనకు నేమి ఫలము లేదురా - ఓటునివ్వ
పనికిరాదు లాభమేమిరా
మనము జేసినట్టి పనికి
తనకలాడకాను ముందు
మనల బ్రతుకనీరు వారు
ఘనముగాను పన్ను లెక్క
తనకుతానె ముప్పుదెచ్చు
కొనెటన్న సామితొను. ఓటు.

౫. పూరకున్న మేలుజూడరా - ఔర ముప్పు
దారు వత్సరముల నుండిరా
ఘోరకష్టములను బొంది
దారితెచ్చి యున్నవారు
శ్రీరమేశు బోలు గాంధి
గారు వారి మదికి నెదురు
దూరి స్ఫూర్తిలేని సాధి
కారమునకు చేరవలదు. ఓటు.

౬. నాకు ఓటు నివ్వమంచును - రెండరో
మాకులాడి చత్తుమంచును
లేఖలంపి దిమ్మతిరిగి
లోకబంధు లనుచు జెప్పి
మూకలైన మనల నూతి
లోకి ద్రోసి పత్రికలన
నేకములగ బంపి బంపి
దేశమునకు గీడుదెత్తు. ఓటు.

Mr. G. Ramaswamy

Mr. M. Durga Sankar

Mr. M. Bhawani Sankar

మాచిరాజు దుర్గాశంకర్ గారు
నాగపూరు

గొట్టిపాటి రామస్వామి గారు నాగపూరు

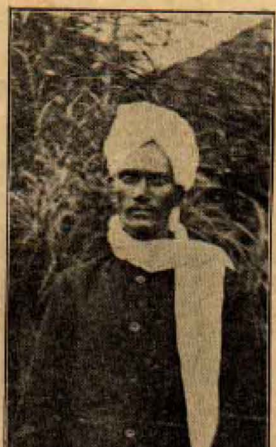

మాచిరాజు భవానీశంకరుగారు
నాగపూరు

Mr. K. Venkatachalapathiah

Mr. Moturu Ankineedoo

Mr. J. Veeraswamy Naidu

మోటూరు అంకినీడుగారు

కా. వెంకటాచలపతయ్యగారు

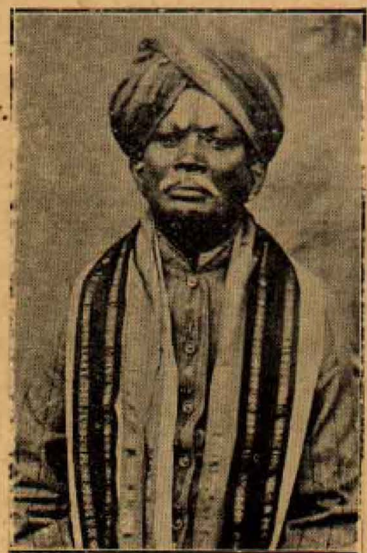
జంపా వీరాస్వామినాయుడుగారు

Late Mr. P. Venkataswamy Chetty

కీ॥ శే॥ పాతాళం
వేంకటస్వామి శ్రేష్ఠిగారు

Mr. Bomma Ratnam Chetty Garu, Ellore

బొమ్మా రత్నం శ్రేష్ఠిగారు, ఏలూరు

Mr. D. Venkataswamy Gupta

దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు

Mr. V. Venkata Subbaraya Chetty

ఊటుకూరు వేంకటసుబ్బారాయ శ్రేష్ఠిగారు

Mr. V. Kotilingam Chetty
Vetapalem

ఊటుకూరు కోటిలింగం శ్రేష్ఠిగారు
వేటపాలెము

Late Venkataswamy Chetty Garu
Vetapalem

కీ॥ శే॥ ఊటుకూరు వేంకటస్వామి
శ్రేష్ఠిగారు, వేటపాలెము

ఆంధ్ర వాఙ్మయరసాలము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు - కావ్యవ్యాకరణతీర్థులు

ఆర్యజమో తదార్యజమొ, యాద్యమొ లేక యనాద్యమో! బుధా
చార్యులె నిర్ణయింపగ నశక్తతఁ జూపుచు నున్నవారలా
శ్చర్యధరంబు నై చిరము కక్కసముందక, తోఁచినంతలో
నార్యుల మాంధ్రవాఙ్మయరసాలపు సంస్థితిఁ జిత్తగింపుడీ.

మ. వివిధ ద్వ్యాఙ్మయకల్పశాఖి భువనోత్తేజంబు చేకూరఁగా
వివిధామ్నాయఫలాది సర్వజనమున్ బేమాఱులన్ దన్పి, తా
నవిలంఘ్యంబగు కాలవేగమున హాహా! నిర్వికంఠద్ధ నొం
దరదా యాంధ్రరసాల మావహిలె నాస్థానంబుఁ గాపాడఁగన్.

ఉ. ఎంతమనోజ్ఞరూప, మివిరుట్టినచో నారపల్లవంబు, లిం
తింతన రాని సౌరభ, మిదెచ్చటి నారట కెట్లు నచ్చెనం
చెంతయుఁ బొంగి, సంతసము లేర్పడ, సంతటప్రాకృతాళిసు
స్వాంతములోడ నాదుకొని సౌకగఁబూనిరి సాధురీతులన్.

చ. కలిగినమాత్రలోనఁ గనుఁగొందగనీయక పల్లవావళుల్
వలగుడు కొందఱట్టులుఁగ సక్యశనిచ్చుచు నాడువాటికిన్
బలమున బాదసౌష్ఠవముఁ బట్టుకడంగను త్రోచి రౌర్వులో
గలతలఁ జెందనీని యలకాపులు మాకభినంద్యు లెంతయున్.

సీ. కట్టినారలుగదా! కాప్రేనిదండలు
దృష్టిదోషంబులు ద్రయ్యునటులఁ
బెట్టినారలుగదా! పేర్మిఁ బేరంటాండ్ర
బండారముల బొలబందు రేఖ
చుట్టినారలుగదా! చొక్కము జెడకుండఁ
జిట్టికందపు కంచె చుట్టుకుదుర
గట్టుఁ గట్టిరిగదా! కమ్మనీరముల వేర
గట్టి, పల్లరతతిఁ గాంచునట్లు

గీ. మారసాలము సుఖముగా మలయు నిట్లు
చేయఁగలయట్టు సేవలఁ జేసి, ధన్య
తం జెలంగిన దొలివారు తద్ద మాకు
వాసివన్నెలనిడి యభివంద్యులైరి.

సీ. అఖిల దర్శనముల నారూఢు లున్నార
లైన దీని సుదంత మరయరైరి
పట్టిమ్రాకులఁ జిగుర్పెట్టింపఁ గలవిజ్ఞు
లున్న, దోహదరీతి చెన్నరైరి
అఘటనఘటనాసమర్థులై పోషింపఁ
గలవారు కన్నులఁ గాంచరైరి
నిలువెల్లఁ బొడవుల నింపగాగలవార
లున్నఁ, ద్యాగము లాల సున్నరైరి

గీ. అకట! యాంధ్రరసాల మిట్లవసనోతె
వనయమునుం చెడిరీతుల నవధరించి
యుద్ధరింపంగ నదుముల కొబుకకట్టుఁ
గట్టి రౌర! నిరోగులు గట్టివారు.

సీ. విన్నవించిరి ధరావిభుల సన్నిధులలోఁ
బోష్య మియ్యది యను బుద్ధి పుడమ
దన్నె పెట్టిరి పేరుహాసి నీయఁగజాలు
కృతిరగ్నముల నలంకృతులఁ గర ము
మన్నించి రధికసన్మాన మిచ్చుచుఁ గృతి-
జగమెల్లఁ బొగడ విశాలబుద్ధి
పన్నించి రయ్యారె పిన్నతనంబుకు
దన్నె పెట్టఁగఁ జాలు బన్నపరుల
తీరుతీయములను నద్వితీయమను మ
తేజ తేటలుగలయది దివ్యమను చు
చిత్రముల కెక్కఁ దొరలకుఁ జెప్పి, తాము
చేయగల యట్టి సేవలఁ జేసిరైన.

సీ. "ఆస్తికారదయ"మను నభిమానమున కైన
రచిత వాఙ్మయశాఖ రాల్చినారు
"అస్మత్ప్రణీతమే వాస్త"మను నామున
సత్యపండితకృతు లణఁచినారు
"శాస్త్ర" యని శుద్ధ ఘాతకులై సాధు
పదజాలమును వెలివఱచినారు
"దేశీయ" మని యనుకూల మింతయు లేని
నియమజాలంబును నిలిపినారు
సర్వసాధారణత్వంబు సడలఁజేసి
యుభయ దుష్ప్రాప మగురీతి ననువుపఱచి
నారటన్నట్టి దుర్యశమందినార
లేలొకో! వారలఱయ విశేషులంత.

సీ. అంట్లు గట్టిరి వేఱ మార్గబుద్ధులు గొంద
ఱాకాంతముల కెల్ల ననలువాఱ
నాలవాలంబుల నలరించి రొకగొంద
ఱంతంత నభివృద్ధు లందునటుల
సరసమార్గంబుల సవరించి రితరు లా
కాశగంగా ప్రవాహమ్ముఁ గొంద
ఱందంద నొకవింత యందంబు దొలుకాడ
దిద్దిరి గొంద ఱుత్కృతిఁ దనర్చ

పెంచి కమ్మనిపూతఁ బూయించి పిదప
మించుఫలముల బండించి మిసిమినించి
రార! విద్యాంసు లని రాజు లబ్బురంబు
నొందఁగా పాకతముఁ జేసి రందముగను.

సీ. ఒకరాజు తృప్తుఁడై యొసఁగివాఁ డగ్రహా
రముల నద్భుత బుధరాజులకును
యొసఁగివాఁ డొకఁడొక్కఁ డసలార సర్వస్వ
మాంధ్రరసా లార్పణం బటంచు
కనకాభిషేకంబుఁ గావించె నొక్కఁ డు
ద్ధురతర ప్రాభవ దుర్విభుల్పై
ఆనందపరవశుండై యొక్కరా రాజు
పల్యంకికను దాన బట్టి మోచె
ఇచ్చినా రీవులను నిటుల్ మెచ్చుగాను
మెచ్చినారలు సేవింపఁ జొచ్చినార
లాంధ్రవరపాలు రార! గుణాలవాలు
లమివర్ణింపగల మాయిశేశ్వరులను!!

ఉ. రాజులు మెచ్చి యిత్తురను రాణ దనర్చుటనో? మహో
త్తేజముఁ గూర్చునా వసెడి తెంపునవో? మతి కేలాకో? సుధీ
రాజులు బూనఁ గాదగిన రమ్యకవిత్వము నిర్వహింప
నిస్తేజులు గొందఱూని, రయో! దివ్యత వాటితో దీరకుండునే?

సీ. ఒకఁడు స్వాప్నిక గాథ నొనరంగఁ గూర్చునే
నద్దానిసే గూర్తు రఖిలకవులు
జకుస్తేవల నొకండు చాతుర్యముఁ జూపు
నితరు లందుల కట్టు రెత్తుచుంద్రు,
గర్భకృత్తాంతుల ఘనుఁడొక్కఁడైనవో
నితరు లాతని మించ నెగురుచుంద్రు,
నైరోష్ట్యనియమంబు నవధరింపఁగ నొక్క
డతని మించఁగవత్తు రందఱటులు
ఒకని కేదైన వింత యొత్తోదవనేని
ఇతరు లసమర్థు లాపుంత నెగురసాగి,
ఏవముఁ జనింపఁ జేసినా రెల్లవారి
కెల్ల పదుమంత్రపు కవిత్వ మల్లువారు.

సీ. అభినవ కల్పన నవలువారెడు సాల
మక్కటా స్తంభించి యవయసాగె
కుసుమఫలాదుల సదా సౌరభంబులనీను
తరు వంధతమసానఁ దగులుకొనియె
తేజాన నోజాన దీపించు భువశాఖ
దినదిన క్రమముచేఁ దెల్లవాఱె
అకాలగోపాల మాత్రయదాతలై
యొప్పదానికి కళల్ దప్పిపోయె
అయ్యయో యిట్లు మేకోడు లనద యనుచు
సంఘతమసంబునం బడి యుపయ సవయ,
నయ్యొ, చిరకాలమునకు నర్క్కగమంబు,
నంత బుధలోకమున కబ్బెఁ గొంత తెల్వి.

సీ. మోహాపదేశతమో ముద్రితంబైన
కను విచ్చి లోకంబుఁ గాంచినారు,
అలసత్వమున మన మటయమైతిమి కల్ల
నక్కటా యని మదిఁ బొక్కినారు
ఆహా! మనోన్నత యధ్వాన్నమై యుంటు
వడె గదా యని చాల వగచినారు
గతజలబంధన కరణ మయ్యెను మన
పోషణం బనుచును బొగిలినారు
ఏమి చేయుద మీలోప మెటులదీర్త
మేదితెరవిఁక గంతవ్య మెయ్యదీ?— యని
బుద్ధి జింతించి, యనలెత్తు పుంతలరసి
పూనినారి క్షపవాఙ్మయపోషణమును.

సీ. దినపత్రికల దివ్యతేజంబు వెదజల్లి
సేవించు పదె యొక స్థిరయశుండు.
విజ్ఞానసర్వస్వ విధమంబుఁ గేవార్చి
వెలయించు నొక్క వివేకధనుఁడు
ప్రాచ్యవైభవములు పరిఢవిల్లఁగఁ గళా
లయము నిల్పెడు నొక్క రమ్యకీర్తి
గ్రంథజాలంబు లగ్రస్థానముల మించ
యత్నించు నొక్క యమేయబుద్ధి
దినదినంబును క్రొత్తలఁ దెచ్చికూర్చి
మారసాలము నలరింప మహితగుణులు
సర్వవిధముల జతనముల్ సలుపుచున్న
వార, లయ్యుత్తములు సదా వఱలు గాత.

నాస్తికదర్శనములు

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

స్వరూపము

నాస్తికమతాచార్యులు తమ మతమును గురించి రచించిన స్వతంత్రగ్రంథములు మనకుఁ గానవచ్చుట లేదు. బౌద్ధులయు జైనులయు మతములు కొంచెముగా నైనను గానవచ్చుచున్నవి. కాని, చార్వాకమత మూలగ్రంథములు స్వల్పముగ నైనఁ గానవచ్చుట లేదు. ఈమతమును ఖండించువారు తమ ఖండనమునకు ఉపయోగించునంతవట్టు ప్రతిపాదించిన విషయమే తన్మతస్వరూపమునకాధార మగుచున్నది. 'సర్వదర్శన సారసంగ్రహము'నందు చార్వాకమతమును మాధవాచార్యులవారు ఉపపాదించి యున్నారు. ఆ విషయమును గొంత యిట సాంద్రీకరించుచున్నాఁడను.

చార్వాకదర్శనము

"చార్వాకుని చేష్టితము దురుచ్ఛేద మయినది. ప్రాణు లందఱును తలచుగా—

గీ. బ్రదుకవట్టును సుఖముగా బ్రదుకవలయు
మృత్యుముఖమునఁ బడనివాఁ డెవఁడు లేఁడు
బూదిపలుకులుగా మాఱిపోయినట్టి
కాయ మీయది మరల నేగతిని వచ్చు?

అను లోకగాథ ననుసరించుచు నీతికామశాస్త్రానుసారముగా అర్థకామముల నే పురుషార్థములను గాఁ దలంచుచుఁ బారలౌకిక మగు స్వర్గము నపహ్నవించుచు చార్వాకమతము ననుసరించువారు గానే కానఁబట్టుచున్నారు. కావుననే ఆ చార్వాకమతమునకు 'లోకాయతము' అను అన్వర్థ మగు నామాంతరము.

నేల నీరు నిప్పు గాలి యను నాలుగు తత్త్వములనుండి పరిణమించిన దేహాకారములవలన సురాబీజములనుండి మదశక్తివలెఁ జైతన్యము పుట్టుచున్నది. ఆ దేహాకారములు నశింపఁగా, ఆ చైతన్యము కూడ నశించును.

విజ్ఞానఘనమైన ఆచైతన్యము భూతములనుండి పుట్టి, వానితో పాటు నశించును. దేహములఁ బాసినచో దానికి సంజ్ఞ (జ్ఞానము) ఉండదు. చైతన్యముతోఁ గూడిన దేహమే ఆత్మ. వేఱుగా ఆత్మ లేదు. ఉన్న దనుటకుఁ బ్రమాణము లేదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ప్రమాణము. అనుమానాదులకుఁ బ్రామాణ్యము లేదు.

ప్రేయసుల కౌఁగిలులవలనఁ గలుగు సుఖమే పురుషార్థము. ఇందును దుఃఖ ముండుటఁ జేసి పురుషార్థము కా దనరాదు. ఏలన, అనివార్యమైన దుఃఖమును బరిహరించి సుఖము మాత్రమే అనుభవింపఁదగినది కదా! చేఁపలు కావలయు వాఁడు ముల్లుఁ జేఁపలను పొలుసులచేఁపలను బట్టుకొని, తనకుఁ గావలయు పదార్థము నే స్వీకరించును. (౧) ధాన్యము వలయువాఁడు పొల్లుతోఁ గూడిన వానిఁ గైకొని యుపయుక్తము నే గ్రహించును. దుఃఖభీతిచే ననుకూల సుఖము నెవఁడును వీడఁ జాలఁడు. జంతువులు తినిపోవు నని వరిపైరు నాట కుందురా? బిచ్చగాండ్రు కల రని కుండల వండకుందురా? దృష్టమగు సుఖము భీరుఁ డెవఁడేని వీడుచో వాఁడు పశువు.

చ. పరసుల కొప్పడున్ విషయసంగమజాతసుఖంబు దుఃఖసం
కరమని లోన నెంచి విడఁగాఁదగు నంట! విమూఢభావ మా
నరులను దెల్లబియ్యము నహారముగా నిడుచుండు వానినిం
బరుసని, పెల్ల పొల్లులకుఁ బట్టని, యెవ్వఁడు పాఱఁబోసెడున్.

ఓయీ! పారలౌకిక సుఖము లేనియెడలఁ జాల ధనముచేతను శరీరాయాసముచేతను సాధ్యమైన అగ్నిహోత్రము మొదలగు కర్మలయందు విద్యావృద్ధు లెటులు ప్రవర్తించుచున్నా రన్నచో నదియుఁ బ్రమాణము కాదు. వైదికులమని తలఁచు ధూర్తబకములచే నొండొండ అనృత వ్యాఘాత పునరుక్త దోషములచే కర్మకాండప్రామాణ్యవాదులు జ్ఞానకాండమును, జ్ఞానకాండ ప్రామాణ్యవాదులు, కర్మకాండమును, ప్రతిక్షిప్త మొనర్చుటచేతను త్రయి ధూర్తప్రలాపమాత్ర మగుటచేతను అగ్నిహోత్రము మొదలగునవి బ్రదుకు దెఱువునకు బరమప్రయోజనములు. ఇందుల కాభాణకము కలదు:—

గీ. అగ్నిహోత్రంబు వేదత్రయంబు మఱియు
బూదె తాల్చుట దండంబు పుచ్చుకొనుట
పౌరుషము బుద్ధియును లేనివారలకును
బ్రదుకుదెఱు వని యా బృహస్పతి వచించె.

కావున ముల్లు మొదలగు వానివలనఁ గలుగు బాధయే నరకము. లోకసిద్ధుఁ డగు రాజు పరమేశ్వరుఁడు. దేహనాశము మోక్షము.

దేహమే యాత్మ యను సిద్ధాంతమునందే 'నేను కృశుఁడను; నేను నల్లనివాఁడను' అనుచోట సామానాధికరణ్యము కుదురుచున్నది. 'నా శరీరము' అను వ్యవహారము "రాహువుయొక్క తల" అనునటులు ఔపచారికము. అనఁగా, దేహమే ఆత్మ. కావున [తాను] నేను కృశుఁడను అనుచోట అన్వయము సరిగా నుండును. అయితే

(౧) ఈ యర్థము కల వాక్యములు 'స్వరితా త్సంహితాయా మనుదాత్తానామ్ - ౧-౨-౩౯ - ఇత్యాది సూత్రభాష్యములందుఁ గానిపించుచున్నవి. వీని పౌర్వాపర్యము విచారింపవలసి యున్నది.

'నా శరీరము' అనునది యెటులు? అనఁగా, శరీరమే తాను. తాను శరీరముకంటె వేఱు కాఁడు. శరీరముకంటెఁ దాను వేఱగుచోఁ గాని 'నా శరీరము' అనునది కుదుర దన్నచో 'రాహువుయొక్క తల' అను ప్రయోగమువలె నౌపచారికము. రాహువను తల వినాగా శరీరము వేఱే లేదు. అటులు లే కున్నను తలకంటె వేఱుగాఁ గొంత యున్నటులు 'రాహువుయొక్క' అని వాడఁబడుచున్నది. అటులే 'నాశరీరము' అనునది యౌపచారిక మని యెఱుఁగదగు. ఈ విషయ మంతయు నీక్రిందిశ్లోకములచే సంగ్రహింపఁబడినది:—

"అత్ర చత్వారిభూతాని భూమివార్యనలానిలాః
చతుర్భ్యః ఖలు భూతేభ్య శ్చైతన్య ముపజాయతే
కిణ్వాదిభ్య స్సమేతేభ్యో ద్రవ్యేభ్యో మదశక్తివత్
'అహంస్థూలః కృశోఽస్మి' తి సామానాధికరణ్యతః.
దేహస్థౌల్యాదియోగాచ్చ సఏవాత్మా నచాఽపరః
'మమదేహోఽయ' మిత్యుక్తి స్సంభవే దౌపచారికీ"

పృథివ్యప్తేజోవాయువు లను నాలుగుభూతములనుండి, సురాబీజములనుండి మదశక్తివలెఁ జైతన్యము పొడముచు. 'నేను స్థూలుఁడను. కృశుఁడను' అను ప్రయోగ సామానాధికరణ్యమువలనను స్థౌల్యాది యోగమువలనను దేహమే ఆత్మ. మఱొండు కాదు. 'నా దేహము' అనునది ఔపచారికము.

స్వభావమువలననే జగతి కలుగుచున్నది.

ఆ. నిప్పు వేఁడిగాను నీరు చల్లనిదిగా
గాలి సమపుఁదాఁకు గలదిగాను
ఎవఁడు వీని నిట్లు సృష్టించి యున్నాఁడు?
వాని యునికి ప్రకృతివలనఁ గలుగు.

ఈ విషయము నంతయు బృహస్పతి యిటులు వర్ణించి యున్నాఁడు:—

గీ. స్వర్గములు లేవు. లే వపవర్గములును.
పారలౌకిక మగు నాత్మ వేఱ లేదు.
వర్ణములు నాశ్రమాదులౌ వానిక్రియలు
నంత యేనియు ఫలమునుఁ జూప లేవు.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు వేదత్రయంబు మఱియు
బూదిపూఁతయు దండంబు పుచ్చికోల,
పౌరుషము బుద్ధియును లేనివారలకును
బ్రదుకుదెఱువుఁ జేసిరి బ్రహ్మగారు.

క. క్రతువునఁ జంపంబడు పశు
తతి స్వర్గం బరుగుజాడ తప్పనిచో, నా
క్రతువుల యజమానులు తమ
పితరుల నేలా వధింప విడిచెదరౌరా!

గీ. చచ్చిపోయినవారికి శ్రాద్ధకర్మ
తృప్తికిని దాను హేతువౌ నెడల, నింకఁ
దిరుగు జంతువులకును బాథేయకల్ప
నంబు లోకంబునందు వ్యర్థంబు కాదె!

క. దానం బిచ్చినచో స్వ
ర్గానం బడియున్నవారు కడుఁ దృప్తిపడం
గా, నిట మేడలనుండెడు
మానిసిమూకలకు నేల మఱి యీయ రహో!

గీ. బ్రదుకుకట్టును సుఖముగా బ్రదుకవలయు,
బదులు చేసియు నేయిఁ ద్రావంగవలయు,
బూదెనలు సులుగా మాఱిపోయినట్టి
కాయ మీయది మఱల నేగతిని వచ్చు?

క. ఈ కాయ మిఁగి పర మగు
లోకము వెంచేయుచో 'వలోపాలో' యని శో
కాకులు లగు సఖిబంధుల
యాకలనము మఱలఁ జేయనయి రా దేలా?

ఉ. కావునఁ బ్రేతకార్యములు కావు ఫలప్రదముల్. ద్విజాధముల్
జీవనమార్గముం గడవఁ జేసి రుపాయము. వేదకర్తలన్
మూవురు, భండధూర్తులును నెుండినిశాచరుఁ డన్నవాఁడు నా
చావిధి వాగుచుండుదురు 'జర్ఫరితుర్ఫరి' యంచుఁ బండితుల్.

సారాంశము

ఈమతమున నీతియుక్త మగు సుఖోపభోగమే పరమపురుషార్థము. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ప్రమాణము. తదితరములు అప్రమాణములు. వీరు అనుమానానుమితిశబ్దప్రమాణములను ప్రాధమముగా ఖండించియున్నారు. అఖండనమును బౌద్ధులు ఖండించిరి. వారిని ఖండించి యొకరీతిగా అర్హతులు తామెంక మతమును సిద్ధాంతముచేసికొన్నారు.

నాస్తికశబ్ద విచారము

పాణిని 'నాస్తికః' అనుశబ్దము నిటులు నిర్వహించినాఁడు:- "అస్తి నాస్తి దిష్టం మతిః" (౪-౪-౬౦) కాశికాకారుఁడు ఈ సూత్రమునకు ఇటులు అర్థమును వ్రాసెను:—

ప్రథమాసమర్థము లయిన అస్తి-నాస్తి-దిష్ట' అనువానికి షష్ఠ్యర్థమున ఠక్ప్రత్యయము. 'ఇతనికి మతి కలదు గాన ఆస్తికుఁడు; ఇతనికి మతి లేదు కాన నాస్తికుఁడు. మతియున్నమాత్ర ప్రత్యయము రాదు. ఇఁక నేమి? పరలోకము కలదను మతి యితనికిఁ గలదు. కాన ఆస్తికుఁడు; తద్విపరీతుఁడు నాస్తికుఁడు. ఈ యర్థము అభిధానశక్తిస్వభావమువలన (లోకమునందలి వాడుకవలన) లభించును అని. కైయటుఁడు:—

పరలోక కర్తృకా చ మత్తా విజ్ఞేయా-అని వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటచే పరలోకము కలదను మతి కలవాఁడు ఆస్తికుఁ డని తేలుచున్నది. అయితే మనువు:— వేదము ప్రమాణము కా దని వాదించువాఁడు నాస్తికుఁడు. అను నభిప్రాయమును [౨-౧౧-లో] ఇచ్చియున్నాఁడు. మఱికొందఱు 'ఈశ్వరుఁడు లేఁడనువాఁడు నాస్తికుఁడు' అని యభిప్రేతు లగుచున్నారు. వారి మతమున సాంఖ్యమీమాంసాదర్శనములను నాస్తికము లని చెప్పవలసివచ్చును. గాని, నాస్తికుఁడు కూడ అమతములు నాస్తికమతము లని చెప్ప నొల్లఁడు.

కొందఱు వెనుకఁ జెప్పినదంతయు సంగ్రహించి మఱికొంత చేర్చి యిటుల చెప్పుచున్నారు. "పరలోకము లేదు; తత్సాధన మగు అదృష్టము - తత్సాక్షి యగు ఈశ్వరుఁడును - లేరను బుద్ధి యెవనికిఁ గలదో, వాఁడు నాస్తికుఁడు."

ఈ మతమునందలి ఏకదేశమతస్థులు కొంత యిట్లు చెప్పుచున్నారు:— పరలోకము ఈశ్వరుఁడు లేరు అనువాఁడు నాస్తికుఁడు. ఈ యుదాహరించిన మతముల నాలోచింపఁగా ఇటుల తేలుచున్నది:—

వేద కాలమునుండి సూత్రకాలముదాఁక కర్మవిధులు మిగులఁ బ్రచారమునం దుండుటవలన, ఆకర్మవిధులు చాలవఱకు ముఖ్యముగా పరలోకమునందు పొందఁదగు ఫలములు కల వగుటఁ జేసి, యపుడు పరలోకమునందు విశ్వాస మత్యావశ్యక మాయెను. కానివాఁడు కర్మానుష్ఠానమే సంభవింపక పోయియుండును. అనేకము లగు నీ కర్మముల ననుష్ఠించియుఁ బ్రత్యక్షముగ ఫల మిహమునందయుఁ బొంద మిచేఁ గాని, కొండొక కారణముచేఁ గాని, యెవరికిఁ గర్మవిధియందు శ్రద్ధ నశించెనో, వారికిఁ గ్రమముగా పరలోకమునందు విశ్వాసము హ్రస్వమైపోయి యుండును. బహుశ్రమాయాససాధ్యము అయిన కర్మ ఫలము ఈలోకమునందే చవిచూడ నెంచిన వీరికి, అస లడుగంటుట కలనను, వీరి ప్రతిపక్షులు కర్మలు ఫల మిచ్చి తీఱు నని సమర్థించు కొనుట మిక్కుటముగా పరలోకముఁ గూర్చి వ్రాయుటవలనను, వారు పరలోకమే లేదను వాదముఁ గొనియుందురు. దానఁ జేసి కాశికా కారుని వ్యాఖ్యానము సమంజసముగా నన్వితమగును. మఱియు వేదాఽప్రామాణ్యవాదియు నాస్తికుఁ డను నిర్వచనము కూడ సరి యయినదియే. ఎట్లనఁ బరమును దిరస్కరించువారు తత్ప్రతిపాదకము లగు వేదములను దిరస్కరింప వెనుదీయరు. తల్లిచెవులఁ ద్రెంపువారికి పినతల్లి చెవులు బీఱపువ్వులును కావు కదా!

"ఈశ్వరుఁడు లేఁ డనువాఁడు నాస్తికుఁ" డను వాద మర్వాచీనము. అధ్వరమీమాంసకానుష్ఠితము లగు కర్మలలో నీశ్వరునిఁ బ్రవేశ పెట్టుట కవకాశము లేదు. కావున అచటనచట యాగములలో ఈశ్వరార్చనము కూడ అర్వాచీనులచేఁ బ్రవేశ పెట్టఁబడి యుండును.

కాలవిపరిణామమువలన ఏకైకధర్మానుయాయులు స్వప్రతిపక్షులకు నాస్తికపదమును ప్రయోగించుచు వచ్చిరి.

'లింగార్చనపరా శ్శైవా నాస్తికా స్సంప్రకీర్తితాః'

అని మాధ్వులును-

తప్తముద్రాంకితతను ర్నాస్తికం ధర్మ మాస్థితః
పశుతుల్య స్స విజ్ఞేయ స్సర్వకర్మసు గర్హితః,

అని శైవాదులును-ఇటులు తదితరులును-ఒకరినొకరు నాస్తికు లని దూషించికొనుట సాజ మయినది. ఇది యంతయు విద్వేష ప్రసూత మని విశేషించి చెప్ప నక్కఱలేదు.

౨ లౌకాయతికులు

లౌకాయతిక మను నామము నాస్తికాపర నామధేయమే. 'లోకాయతమ్ అధీతే, వేదవా' అను నర్థమున ఠక్ ప్రత్యయము చేయఁగా లౌకాయతికశబ్దము నిష్పన్నమగును. పాణిని సూత్ర పూర్వకముగా ఈశబ్దమును నిర్వచింపకున్నను క్రతూక్థాదిగణమున లోకాయతశబ్దమును బఠించియుండుటఁ జేసి యీవ్యుత్పత్తి యాయన కభిప్రేతము.

3 లోకాయతికుఁడు

ఒకానొకట లౌకాయతిక శబ్దస్థానమున లోకాయతశబ్దము కూడఁ గలదు. శారీరకభాష్యమునః— లోకాయతికానా మపి చేతన ఏవ దేహః, (౨-౨-౨) ఇటులే 3-3-౫3 సూత్రభాష్యమునఁ గూడఁ గలదు. ప్రతాపరాయసంస్కృత మగు మహాభారతము (౧-౭౦-౪౯) నందును గలదు.

౪ లోకాయతుఁడు

కొండొకట నాస్తికపదమునకుఁ బర్యాయముగా లోకాయత పదము వాడఁబడుచున్నది. రామతీర్థకృత మగు వేదాంతసార టీకలో (జాకోబ్ పరిష్కృతము) 'లోకాయతానాం = చార్వాకవిశేషాణామ్' అని ౧౪౧ వ పుటలోఁ గలదు. హరిభద్రసూరి షడ్దర్శనసముచ్చయమున—

లోకాయతా వదం త్యేవం నాస్తి దేవో న నిర్వృతిః
ధర్మాఽధర్మౌ న విద్యేతే న ఫలం పుణ్యపాపయోః

అని కలదు. తట్టీకాకారుఁడు మణిభద్రుఁడు లోకాయతపదమునకు నాస్తికు లని యర్థము వ్రాసెను. శ్రీహర్షుఁడు నైషధీయమున ౧౭వసర్గ-౯౪ వ శ్లోకమున లోకాయతపదమును నాస్తికార్థమునఁ బ్రయోగించెను. ఈయర్థమునఁ గ్రమముగా లౌకాయతికులు, లోకాయతికులు, లోకాయతులు అనుపదములు ప్రచారములోనికిఁ దేఁబడినవి. లోకాయత మనఁగా చార్వాకశాస్త్రమని యమరటీకాకారుఁడు వ్రాసెను. అయినను ఈపద మీ యర్థమునందే శక్తము కాదు. సామాన్యముగాఁ దర్కశాస్త్రముకూడ దీని కర్థము. ఈపదము తార్కిక పర్యాయ మని వ్రాయుచు శబ్దకల్పద్రుమకారుఁడు దానికిఁ బ్రమాణముగా—

ఐక్యనానాత్మసంయోగ సమవాయవిశారదైః
లోకాయతికముఖ్యైశ్చ శుశ్రువు స్స్వన మీరితమ్.
[౨౪౮-30-హరివంశే]

ఈశ్లోకము నుదాహరించినాఁడు. [ముద్రితపుస్తకములలో నీ శ్లోకము కానరాలేదు.]

రామాయణమునకుఁ టీక వ్రాసిన తిలకుఁడు-

కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాం స్తాత సేవసే
అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః [౨-౩౮]

అను శ్లోకమునందలి లోకాయతికశబ్దమునకు శుష్కతర్కవాదు లని యర్థము చెప్పి, దీని ముందున్న

ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః
బుద్ధి మాన్వీక్షికీం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే - (౨-౩౯)

ఈశ్లోకము నందులకు ప్రమాణముగా నుద్ధరించినాఁడు. ఇది శాబ్దులఁ గూడ సంగ్రహించుచున్నది. అచట లోకాయతపదముచే

వితండాశాస్త్రము బోధింపఁబడుచున్నది. అభిధానప్రదీపికలో

వితండసత్థం విఞ్ఞేయం యంతం లోకాయతం-

అని కలదు. ఈవిచారణవలన లోకాయతికశబ్దము తొలుత కుతర్కవాదములఁ జెప్పునదిగా నుండి, పిదపఁ దత్సాదృశ్యమునఁ జేసి నాస్తికులఁగూడఁ జెప్పునదాయెను. లోకాయతాపరనామము కల యీ వితండాశాస్త్రమే హేతుశాస్త్రమని చెప్పఁబడుచు, నచట నచట, నిందింపఁబడుచున్నది.

(*) కేవలహేతువాదుల గర్హించుట ప్రసిద్ధమే కదా!

హైతుకాన్ బకవృత్తీంశ్చ వాఙ్మాత్రేణాఽపి నార్చయేత్

[విష్ణుపు-3-౧౮ ౯౯]

కొన్ని తావుల సదుక్తి చెప్పువాఁడును హైతుకుఁడు నాఁ బడుచున్నాఁడు:—

త్రైవిద్యో హైతుక స్తర్కీ నైరుక్తో ధర్మపాఠకః

త్రయ శ్చాశ్రమిణః పూర్వే పరిష త్స్యా ద్దశావర

[మను-౧౨-౨౧౧.]

ఇట హైతుకుఁ డనఁగా శ్రుతిస్మృత్యవిరుద్ధశాస్త్రజ్ఞుఁ డని కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్యానము.

౫. బార్హస్పత్యుఁడు

నాస్తికునకు బార్హస్పత్యుఁ డనియుఁ బేరు కలదు. హేమచంద్రుఁడు:—

బార్హస్పత్య స్తు నాస్తికః

అని తన నిఘంటువున వ్రాసియున్నాఁడు. బృహస్పతి నాస్తికవాదమున కాచార్యుఁ డని యెల్లెడఁ బ్రసిద్ధము. కావుననే కాఁబోలు మాధవాచార్యుఁడు చార్వాకునకు బృహస్పతి మతానుసారి యని విశేషణమును దగిల్చినాఁడు. మిగులు తీర్థకారులును నాస్తికునిఁ దెల్పవలయుపట్ల నచటనచట బార్హస్పత్యపదమును వాడుచుందురు. ఈ వాదమునకు మైత్ర్యుపనిషత్తు ౭. ౮. మొదలగునవి మూలములుగాఁ గాన వచ్చుచున్నవి. ఆయాయిచోటుల బృహస్పతి యసురులకు నాస్తికవాద ముపదేశించినటులు చూపఁబడినది.

"బృహస్పతి శుక్రాచార్యునివేషము దాల్చికొని యింద్రుని యభ్యుదయమునకును, అసురుల నాశమునకును, ఈ అవిద్యను సృజించెను. ఈ యవిద్యచే మంగళము నమంగళముగను, అమంగళమును మంగళముగను తలఁతురు. వేదశాస్త్రములకు దూరముగా నుండవలయు నందురు."

ఈయుపనిషత్తునందే కొండొకటి:—

"ఒకానొకప్పుడు దేవతలును అసురులును ఆత్మతత్త్వమెఱుఁగ బ్రహ్మకడకేఁగి నమస్కరించి యిట్లు పలికిరి:-భగవానుఁడా! మే మాత్మతత్త్వ మెఱుఁగఁగోరి మీకడకు వచ్చితిమి. మాకుఁ దెలుపుము. అనఁగా బ్రహ్మ ఆలోచించి యీ రాక్షసులు అన్యతాత్ములు. అనఁగా దేహాత్మవాదులు. కాన, దేవతల కుపదేశించినదానికంటె భిన్నముగా నుపదేశింపఁదగు నని యటు లొనర్చెను. ఆ మూఢులు ఆయుపదేశమును నిక్కమనుకొని, అనాయాపరులు - ముక్తివిరోధులు - అనృతవాదులునై ఇంద్రజాలమువలె అనృతమును సత్యముగాఁ గాంచిరి. కాన వేదమార్గము సత్యము. వేదములను విద్వాంసులు పోషించుచున్నారు. కాన బ్రాహ్మణుఁ డవైదికముఁ జదువఁగూడదు."

బృహస్పతియే కాక బ్రహ్మకూడ బోధకుఁ డని తెలుచున్నది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందుఁ గూడ అసురులు దేహాత్మవాదులని కలదు. [౮-౮] అట విద్యాదాత బ్రహ్మపరనామధేయుఁ డగు ప్రజాపతి. బృహస్పతి కాఁడు. ఆకథాసార మిట నుదాహరించుచున్నాఁడ—

"దేవతాపక్షమున నింద్రుఁడును అసురులపక్షమున విరోచనుఁడును తత్త్వాన్వేషణమునకు దర్భపవిత్రపాణులై ప్రజాపతి కడ కేఁగి బ్రహ్మచర్యముఁ గైకొని మున్నూఱేండ్లు నివసించిరి. ప్రజాపతి వారి కొక నీటికుండయందుఁ బ్రతిబింబమును జూపి యిదియే యాత్మ అని తెలిపెను. వారలు తెలిసికొంటి మని చనిరి. పిదప నింద్రుఁడు సందియానుఁడై తృప్తి నొందలేక, మరలఁ బ్రజాపతికడ కేఁగి ఆత్మతత్త్వ మెఱిఁగెను. విరోచనుఁడు శరీరమే ఆత్మయనుకొని యసురులకు శరీరమే ఆత్మ యని బోధించెను. ఎట్లనఁగా - ఈలోకమున ఆత్మ పూజనీయమును పరిచర్యమును. ఆత్మను బరిచరించుచు ఇహాముత్రల సుఖ మందును."

ఈ సంప్రదాయము నేఁటికిఁ గలదు. దానహీనుని శ్రద్ధాహీనుని యజ్ఞము చేయనివానిని అసురుఁ డని శిష్టులు తలఁతురు. ఈ యుపనిషత్తు శ్రద్ధాదుల బోధింపక యసురుల నుపపాదించుచున్నది. [తత్పశ్చార్ధమున] ప్రేతశరీరము నీ యుపనిషత్తుచే సంస్కరించి బట్టలతోను నలంకారములతోను అలంకరించుచున్నారు. ఈ (శవ) సంస్కారముచే ఈలోకమును జయింపఁగల మని వారి తలఁపు.

ప్రజాపతియంతవాఁడు ఎంతటి యసురుల కైనను వంచించియుండఁ డని తలఁచి యిటీవలి మైత్ర్యుపనిషత్తున బృహస్పతి నాస్తికోపదేష్టగాఁ జెప్పంబడెనని మాక్షమూలర్:—

It is not unlikely that Brihaspathi was introduced in the lattr Upanishad in order to take the place of Prajapathi, because it was felt to be wrong that this highest diety should ever misleds anybody, even the demons.

అని వ్రాసినాఁడు. బృహస్పతిపేరులు పలుతెఱంగులఁ గాన వచ్చుచున్నవి. ధర్మశాస్త్రకర్త యగు బృహస్పతి యొకఁడు కలఁడు. భారతమునందే కొండొక బృహస్పతి (౨) శుక్రునితోఁ గూడ [శుక్రుఁడు వేఱు - బృహస్పతి వేఱు] తంత్రశాస్త్రకారుఁ డని కలదు. ఋగ్వేదమున [నాయెఱిఁగినంతవట్టు] బృహస్పతిపేర నిరువురు ఋషులు కలరు. ఒకఁడు (3) అంగిరసుఁడు. కొండొకఁడు (౪) లౌక్యుఁడు. ఈలౌక్యునకును లోకాయతికమునకుఁ గల సంబంధము

(*) చూ మను ౨-౧౧. చూ. మహాభారతము. (౧)౧౩-౧౧౨. (౨) ౧౩-౩౯; ౮-౧౦. (3) ౧౦-౭౧. 'కపిబోధాదాంగిరసే' అను సూత్రము చూ. (౪) ౧౦-౭౨. (౫) ౮-౯౬-౧౫.

విచారింపఁదగియున్నది. తత్త్వాన్వేషకులలో నాస్తికవాదగంధమైనను లేదు. ఋగ్వేదమునందే (౫) బృహస్పతి యను పేర నొక దేవత కలదు. ఈభాషాటవియందు ఏతి పట్టుకొన్నచో బృహస్పతులింకను దొరకకపోరు. కాని దొంగ యెవఁడో తేలదు. మహాభారతము ఏబృహస్పతికి పంచశాస్త్రకర్తృత్వ మారోపించుచున్నదో ఆబృహస్పతికి యీ గౌరవమున కర్హుఁడు.

> ఉశనా వేద యచ్ఛాస్త్రం యచ్చ వేద బృహస్పతిః
> స్త్రీబుద్ధ్యా న విశిష్యేతే తాస్తు రక్ష్యాః కథం నరైః?
> స్త్రీణాం బుద్ధ్యర్థనిష్కర్షా దర్థశాస్త్రాణి శత్రుహన్
> బృహస్పతిప్రభృతిభి ర్మన్యే సద్భిః కృతాని వై
>
> [మహా-భా-౧3-3౯-; ౮-౧౦-]

ఇటులు కాక మైత్ర్యుపనిషత్తునందలి బృహస్పతియే కర్త యనుఁడు. నిర్వివాదము. దేవాచార్యుఁడును - బృహోహితుఁడును నగు బృహస్పతికి నాస్తికవాదకర్తృత్వ మారోపించుట విస్మయావహమే! ఉపనిషత్కారుల శ్లాఘింప నేమి హేతువో?

౬. చార్వాకుఁడు

చార్వాకదర్శన మను పేరఁ బరఁగు గ్రంథమే నాస్తికశాస్త్రమునఁ బ్రసిద్ధగ్రంథము. ఇంకను గ్రంథములు దొరకనంతవఱకు దీనినే వారి యుద్గ్రంథముగా నంగీకరింపవలసియున్నది. సర్వదర్శనసార సంగ్రహమున మాధవాచార్యులు—బృహస్పతిమతానుసారియు నాస్తికవాదశిరోమణియు నగు చార్వాకునిచే — అని వ్రాసినారు. ఇటులు చాలమంది చార్వాకుని నాస్తికశాస్త్రమునకుఁ గర్తగా వ్యవహరించుచున్నారు. కావ నీ చార్వాకుని విచారింతము. చార్వాకశబ్దమునకు ఇటులు వ్యుత్పత్తిని చెప్పుదురు. చారు + వాక,

చార్వాకః. [పృషోదరాది] చారు = లోకచిత్తాకర్షకమైన, వాక = వాక్యములుకలవాఁడు. మాక్సుముల్లర్:—

The name of Charvaka is clearly connected with that of Charva and this is given as synonym of Buddha by Balasastry in the preface to his edition of Kasika.

అని వ్రాసెను. ఇది పొరబాటు. శ్రీ శ్రీ బాలశాస్త్రిగారు— చార్వీ బుద్ధః-అని కొంతగ్రంథము వ్రాసినారు. అది వారి సొంతము కాదు. 'సంమానకోత్సఞ్జన—' అను సూత్రము పైఁగల వృత్తి నను వదించిరి. అట — చార్వీ= బుద్ధిః- అని కలదు. బాలశాస్త్రిగారి 'బుద్ధః' అనునది ముద్రాదోషము. ఆతప్పు నొప్పుగాఁ దలఁచి ముప్పు గొన్నారు మోక్షమూలరు గారు.

మహాభారతమునఁ జార్వాకుఁ డొకఁడు కలఁడు. వానికిని నాస్తికమతమునకును బంధుత్వ మేమియు గానరాదు. అతఁడు బ్రాహ్మణద్వేషి. దానఁజేసి యాతఁడు రక్కసగాఁ దెలుపఁబడియుండెను. వేణీసంహారమునందలి చార్వాకుఁ డీతఁడే. కాని నాటకచార్వాకుఁడు కాన వేఱుగాఁ గానఁబట్టును. న్యాయకుసుమాంజలి యను గ్రంథము త్రిభంగవాది యగు బౌద్ధుని చార్వాకుఁ డని వాడినది. ప్రకాశకారుఁడు నటులే చెప్పెను:—

> స్యా దేతత్ మా భూ దధ్యక్షు మనుమానం వా తత్రికత్వే, తథాహి సందేహాస్తు ఏతావతాఽపి సిద్ధం సమీహితం చార్వాకస్యేతి
>
> [౧ స్త బక-౧౯౨-సో-సా.]

విచారింపఁగా చార్వాకుఁడు వేఱు. బౌద్ధుఁడు వేఱు. చార్వాకుఁడు నాస్తికశిరోమణి. కాని స్వయముగా నాస్తికవాదరచయిత కాఁడు. ఈతఁడు బృహస్పత్యనుయాయి యని కానిపించెడిని.

౭. పాషండుఁడు, పాషండి, పాషండకుఁడు, పాషండికుఁడు

పాషండశబ్దము కూడ నాస్తికపరముగాఁ గవులచే వాడఁబడినది. శ్రీహర్షుఁడు నైషధీయమున [౧౭-౧౦౨]

> బభాణ వరుణః క్రోధా దరుణః కరుణోజ్ఝితమ్
> కిం న ప్రచండాత్ పాషండపాశ! పాశాద్బిభేషి నః

అని ప్రయోగించినాఁడు. సాంప్రదాయికులు దీనికిఁ గ్లిష్టము గా వ్యుత్పత్తి నిచ్చియున్నారు. పాపం + సనోతి = చూపుచేతను గలియికచేతను పాపము కలిగించువాఁడు. (౧) పృషోదరాదులలోఁ జెట్టి సాధింప వలయును. లేక, పాతీతి=పా (క్విప్) = వేదధర్మము షండయతి = పాడొనర్చువాఁడు. కాఁగా పాషండుఁడు. (౨) కొందఱు పాషండశబ్దము సంస్కృతము కా దనియు, వైదేశికము గాని ప్రాదేశికము కాని యగు ననియు నభిప్రేతు లగుచున్నారు. (3) ఈ శబ్దము న్యాయకుసుమాంజలి మొ. గ్రంథములయందుఁ గూడఁ బ్రయుక్తమై యున్నది. బౌద్ధులయెడ నీశబ్దము అసకృదావృత్తమై యున్నది. అర్హతులుకూడ నీశబ్దముచేఁ దిరస్కృతులు కాకపోవుట లేదు. ఇంతియ కాదు. విరుద్ధాచారముకల ప్రతివాఁడును ఈశబ్దముచే వ్యపదేశింపఁబడుచున్నాఁడు. (౧) అటనట (౨) పాషండీ (3) పాషండక (౪) పాషఁడిక, పదము లీ స్థానమునఁ బ్రయోగింపఁబడినవి.

౮. పాషండుఁడు - బౌద్ధజైనుల యుద్దేశము

బౌద్ధగ్రంథములలోఁ బాషండపదమున కెక్కుడు ప్రచారమున్నది. ఆపదముచే బౌద్ధులు తమ్ము సంబోధించుకొనక తమకు విరుద్ధములగు నన్నిటియెడఁ బ్రయోగింతురు. వారు తొంబదియాఱు తెఱఁగులగు పాషండులు కలరని వ్రాసినారు.

> కుటీచకాది చతు త్రింశత్ ద్వాసట్టి కట్టిరా
> ఇతి షణ్ణవతీ ఏతే పాషండా సంప కాశితా
>
> అభిధానప్పదీపికా-౪౪౦.
>
> [కుటీచకాదినామములు 3౪. మిగిలినవి ౬౨.]

---

(౧) 3-౧౮-వ-విష్ణు-పు-చూ. (౨) పాలనాచ్చ త్రయీ ధర్మః పాశబ్దేన నిగద్యతే తం షండయంతి తే యస్మా త్పాషండా స్తేన హేతునా. (3) The great epic of the India (Hopkins) P-49. Foot note చూ.

(౧) పద్మపురాణము-ఉ-ఖం-౪౨ అ. (౨) చూ-విష్ణుపురాణమ్ (3) చూ-శబ్దరత్నావళి. (౪) చూ-మణిభద్రకృత షడ్దర్శనసముచ్చయటీక.

ఈ మతములు బ్రాహ్మణాలసూత్రమున వర్ణింపఁబడ్డవి. అర్హతులు 3౬3 పాషండులను జెప్పిరి.

అసీ యసయం (౧౮-వం) కిరియాణం అకిరియావా ఈణహంతి దులసీ ఈ, (౭౪) అన్నణియు పత్తిట్టీ వేణఇయాణంద బత్తీసం(3౨) [మణిభద్రః]

నాస్తికవాదమునకు మూలము

పాణిని 'నాస్తిక' శబ్దమును సాధించుటఁ జేసి యీతనికంటె నీవాదము ప్రాచీనతరము. మహాభారతము రామాయణము మైత్ర్యుపనిషత్తు ఛాందోగ్యము బృహదారణ్యకము, కఠము లందును నీవాదము కలదు. బ్రాహ్మణములందును నీవాదము కలదు. మంత్రభాగములందును నీ వాదము కలదు. దేవతలఁ గూర్చి ఋషులు ఆయా యి వస్తువులఁ బ్రార్థించుపట్లఁ జెప్పిన కొన్ని ఋక్కులలో - నీ విషయము కానిపించెడిని. ఏవిధముగా నైనను వారికోర్కె ఫలించుటెట్ల? మాటంత్రము మహిమ కలదని వారికి దానియెడఁ బ్రమాణబుద్ధి పొడమి యుండును. ఇటుల ప్రామాణ్యముఁ గూడఁ గల్పింపక పోలేదు. అటపేకువు వారిమ్తతులు ఫలింపకపోవుటయే. వ్యర్థమనోరథులకు దానఁ బ్రామాణ్య మెటులు? ఏ దేవునందు విశ్వాసము మితిమీఱి యుండెనో ఆ దేవునందే అవిశ్వాసము కూడ నొకపెడఁ దెలుఁగుచునే యుండెనని కానఁబడుచున్నది. ఈక్రింది విషయములు పై విషయమును స్థిరీకరించును.

(౧) యుద్ధమును గోరు నో జనులారా! ఇంద్రుఁడుండు నెడల మీ రింద్రునిఁ గూర్చి నిజమగు స్తోమమును ధరింపుఁడు. నేమర్షి యగు భార్గవుఁడు ఇంద్రుఁ డని యొకఁడు లేఁ డనుచున్నాఁడు. ఆ యింద్రునెవరు చూచిరి? మే మెవరిఁ గొండాడుదుము?

ఇట్లనుటఁ జేసి యింద్రుఁడు వాదమాత్రమని తెలుచున్నది.

(౨) ఓ స్తోతా! నేనుగో! నీ ప్రక్కనున్న నన్నుఁ గనుము. సర్వభువనములను మహాత్త్వముచేఁ దిరస్కరించుచున్నాను. సత్యోపదేష్టలగు విద్వాంసులు నన్ను స్తోత్రములచే సంతసపెట్టుచున్నారు మతియు దారణశీలుఁడ నగు నేను భువనముల దద్దరిల్లఁ జేయుచున్నాను.

కొండొకట నిటులు చూపట్టెడిని.

(౧) జను లెవనిని ఘోరుఁ డందురో ఆ యింద్రుఁ డెటనున్నాడు? జనులు ఇంద్రుఁ డని యొకఁడు లేఁ డందురు. ఆ యింద్రుఁడు ధయనెట్టి శత్రువుల డబ్బు హరించును. కాన నింద్రుని విశ్వసింపుఁడు ఇంద్రుఁడు కలఁ డని విశ్వసింపుఁడు.

ఈ సూక్తమువలన నా కాలమున నింద్రునియెడ విశయము కలదని తెలును. వైదిక దైవములలో నింద్రున కత్యున్నతపదవి కలదు. అటులు విచికిత్సయుఁ గలదు. మఱికొన్నిచోటుల నాతని యెడఁ బరమవిశ్వాసము కలదు—

(౨) యోధుఁ డగు నా యింద్రుఁడు గొప్ప బలముచే జనుల సౌఖ్యముకొఱకు యుద్ధము లొనర్చును. ఎప్పుడింద్రుఁడు చఁప సాధనమగు వజ్రముచే శత్రువులఁ గొట్టునో అప్పుడే ప్రకాశవంతుఁ డగు నాతనియెడ విశ్వాసము కలుగును.

(3) మిగుల గొప్ప యగు నింద్రునిబలముఁ జూడుఁడు. ఏలన నీతఁ డావులను గుఱ్ఱములను ఓషధులను నీరిని వనములను సంపాదించెను. ఆతని బలము నెడ విశ్వాసము చెందుఁడు.

(౧) ఇటులు పెక్కు లుదాహరింప వగును. ఈ పర్యాలోచనముచే మంత్రకాలము నాఁటికే దేవతలయెడ సంశయబుద్ధి కలిగి యుండవచ్చును. బ్రాహ్మణసమయమునను, సూత్రకాలమునను, ఇట్టి విచికిత్స కలదని సువిస్పష్టము. వేయేల? జ్ఞాన మెప్పు డారంభమాయెనో అప్పుడే యీ విచికిత్స కారంభము. మంత్రములు కొన్ని యనర్థకములని పలువురు ద్ఘోషించినారు. వారివాదము ఖండింప మహాసంరంభముతోఁ గొందఱు గ్రంథములు రచించినారు. అంతియకాక వారు స్వమతము నుపపాదింపను గూడఁ బలుగ్రంథముల వ్రాసియున్నారు. మంత్రము లనర్థకములని ప్రతిపాదించు కౌత్సుని-స్వనిరుక్తమునందు యాస్కుఁడు ఖండించినాఁడు. (౨)

3. సంఘర్షణము

నాస్తికశబ్దపరిణామమును రెండవ ప్రకరణమువలన తెలిసికొనియున్నారము. కాలము గతించినకొలఁది చార్వాకులును బౌద్ధులును అర్హతులును నాస్తికమతము క్రిందఁ బ్రత్యేకముగా విభక్తులయిరి. ఆ మూఁడును ఒండొంట భిన్నము లయినను అమూఁడు కలిసి నాస్తికమతము అను శీర్షిక క్రిందికి రా నవకాశము కలిగియున్నది. బ్రాహ్మణ మంత్ర, ఉపనిషత్, సూత్రకాలములందు నాస్తికమతము నుపపాదించు గ్రంథములు కానరావు. పురాణకాలమునందు అట్టి మతము

---

(౧) ప్రసుస్తోమం భరత వాజయన్త ఇన్ద్రాయ సత్యం యదిసత్య మస్తి, నేన్ద్రో) స్తీతి నేమతిత్వ ఆహ కఈం దదర్శ క మభిష్టవామ. [౮-౧౦౦.] (౨) అయ మస్మి జరితః పశ్యమేహ విశ్వా జాతా న్యభ్యస్మి మహ్నా, ఋతస్య మా ప్రదిశో వర్ధయన్త్యా దర్దిరో భువనా దర్దరీమి.

(౧) యం స్మా పృచ్ఛన్తి కుహసేతి ఘోర ముతే మాహు ర్నైషో స్తీ ఒత్యేనం, సో అర్యః పుష్టీ ర్విజ ఇవామినాతి శ్రదస్మై ధత్త సజనా స ఇంద్రః. [౨-౧౨-౫] (౨) స ఇ న్మహాని సమిథాని మజ్మనా కృణోతి యుధ్మఓజసా జనేభ్యః, అధా చ నశ్రద్ధతి ఇంద్రాయ వజ్రం నిధ నిఘ్న తేవధం. [౧-౫౫-౫] (3) తద స్యేదం పశ్యతా భూరిపుష్టం శ్రదింద్రాస్య ధత్త నవీర్యాయ, సగా అవిందత్ సోఅవింద దశ్వాన్స ఓషధీః సో అపః సవనాని. [౧-౧౦3-౫]

(౧) మా-బుక్-౧-౧౦౪; ౬-౬; ౬-౧౦౧; ౧౦-౨-౨ - Max Muller's Lectures on the origin of Religion P P 140 143-307-10. (౨) అథా పీద మంతరేణ మంత్రే ష్వర్థ ప్రత్యయో నవిద్యతే...యది మంత్రార్థప్రత్యయాయ అనర్థకం భవతీతి కౌత్సః; అనర్థకా హి మంత్రాః. [నిరుక్తమ్-పూ-ప-౧-౫-౧]

అందలికథలయం దుపపాదింపఁబడి యున్నది. పదఁపడి మాధవాదులు ఖండనమున నుపయుక్తము లగు సంశయముల నటనటనుండి యుద్ధరించుకొనినారు. పురాణకాలమునందలి నాస్తికమతకథ నొండు నుద్ధరించుచున్నాను.

(౧) ధర్మజ్ఞుఁడును మహారాజు నగు వేనమహారాజసభలో బ్రహ్మచిహ్నధారియు నగ్నుఁడును మహాకాయుఁడును నరసిన వెంట్రుకలు కలవాఁడును చంకయందు నెమలి యీఁకలతోఁ గట్టిన చీఁపురుకట్టఁ దాల్చువాఁడును టెంకాయ కమండలువు చేఁబట్టినవాఁడును వేదశాస్త్రముల దూషించు పరుచ్ఛాస్త్రమును బఠించువాఁడును అగు నొక పురుషుఁడు ప్రవేశించెను. వేనుఁ డా పాపినిఁ జూచి— ఇట్టి చిత్రరూపమును దాల్చు నీ వెవఁడవు? ఏల వచ్చితివి? ఈ వేష మేమి? నీ పే రేమి? నీ ధర్మ మేమి? నీ పని యేమి? నీ వేద మేమి? ఆచార మేమి? నీతి యేమి? భావన యేమి? జ్ఞాన మేమి? ప్రభావ మేమి? ధర్మలక్షణ మగు సత్య మేమి? అని ప్రశ్నలు సైవఁగా, పాపుఁ డిటులు నుడివెను. ఇట్టి శంకలు సైచుచున్నావు. నీవు మహామూఢుఁడవు. నేను ధర్మమునకు గుండెకాయను. నేనే జ్ఞానమను. నేను సత్యమను. బ్రహ్మ మను. పెక్కేల? జినరూపము ధరించిన నేను సర్వమును.

వేనుఁడు—నీ ధర్మ మేమి? దర్శన మేమి? ఆచార మేమి?

పురుషుఁడు—జైనులు దేవతలు. గ్రంథావలోకనము గురువు. దయ పరమధర్మము. అదియే మోక్షము. ఆచార మేమనఁగా, యజనము యాజనము వేదాధ్యయనము సంధ్య తపస్సు దానము హవ్యము కవ్యము పితృతర్పణము అతిథిపూజ వైశ్వదేవము కృష్ణపూజ ఈ వెం. ఏవియు లేవు. జినధ్యాన ముత్తమము. ఇదియ జైనధర్మము.

వేనుఁడు— ఇది యెల్ల వేదవిరుద్ధము. నిక్కము చెప్పుము.

పురుషుఁడు — పంచతత్త్వములచే వృద్ధినొందిన శరీరమే (*) ఆత్మ. ఇది వాయుస్వరూపము. వేదప్రోక్తములగు కర్మలకు దీనితో నేమి సంబంధము? నీరిలో బుడగ లెటులు పుట్టునో అటులే భూతములు పుట్టును. భూమి రజఃకణముల సముదాయము. భూమియం దుదకములు కలవు. వెలుఁగుకూడ నటనే కలదు. ఈ మూఁటిని వాయువు కదలించును. పిదప నాకాశ మావరించెను. పదఁపడి బుడగలు పొటమరించుచున్నవి. అనఁగా జీవులు. ఉదకమధ్యమున ఒకానొక గుండ్రని తేజస్సు అప్పుపాటుకాలము కనుపట్టి వెంటనే యెట్లు నశించునో, అటులు భూతసమాయోగమయి నశించుచుండును. అంత్యకాలమున నాత్మ యైదింటిలోఁ గలిసి పోవుచుండును. మానవులు మోహాయత్తులై తిరుగుదురు. అజ్ఞానముచే శ్రాద్ధమును పితృతర్పణమును జేయుచున్నారు. వచ్చినవాఁ డెచట నున్నాఁడు! ఎటులు తినును? శ్రాద్ధము పెట్టు టెవనికి? ఇది నిక్కమనుటకు ఎవఁడు చూచెను? అతిథి యింటికి వచ్చుచో విందు చేయవలసినదియే. వేదములఁ బ్రతిపాదిత మగు కర్మ దారుణ మయినది. అశ్వమేధమున గుఱ్ఱమును, వాజపేయమున మేఁకను రాజసూయమున ననేకప్రాణులను, పుండరీకమున నేనుఁగును జంపవలసినదని వేదము చెప్పెడిని. ఇది యేమి కర్మము? అట నేమి ధర్మము? ఏమి ఫలము? వేదపండితులకుఁ బశుమారణము ధర్మమా? ధర్మము నశించినది. దయలేని ధర్మ మేమి ధర్మము? జీవపాలనము ధర్మము కాని మారణము ధర్మమా? స్వాహాకారము స్వధాకారము తపస్సు, వీని కేమి? వీని నన్నిఁటి నెఱుఁగుబట్టిన నపుడు చేయనగును. దయాహీన మగు కర్మ నిష్ఫలము. దయలేఁడుచో వేదము లవేదములు. దయాదానపరుఁడై జీవుల రక్షింపవలయును. అటులు రక్షించు చండాలుఁడైనను, శూద్రుఁడైనను, వాఁడే బ్రాహ్మణుఁడు. నిర్దయుఁ డేని బ్రాహ్మణుఁడు చండాలుఁడు. పొల్లు మాటలను జెప్పునది వేదము కాదు. జ్ఞానము నేది నిర్వచించునో యవియే వేదములు. దయాహీను లగు విప్రులయందును అట్టి వేదములందును సత్యము లేదు. జినధర్మము భుక్తిముక్తిప్రదాయకము. బహుపుణ్యదాయక మగు విషయమును నీకుఁ జెప్పుచున్నాను. తొలుత శాంతచిత్తముతో దయ నేర్చికొనవలయును. చరాచరాత్మకుఁ డగు జినుని ధ్యానింపవలయును. అతనికి నమస్కారాదికము చేయవలయును. తల్లిదండ్రుల పాదముల కెపుడు నెఱగరాదు. ఇఁక నితరులకు మ్రొక్కఁగూడ దని వేఱే చెప్ప నేల?

వేనుఁడు—ఈ విప్రులు గంగాదినదులను బుణ్యతీర్థము లనుచున్నారు. నిక్కమును నా కెఱిఁగింపుము.

పురు—ఓ మహారాజా! మిన్నులనుండి మబ్బులు వర్షించుచున్నవి. గుట్టలమీఁదను నేలమీఁదను నీరుపడును. అది యంతయు నదులగుఁ గదా! నదులు జలప్రవాహములు చెరువులు సముద్రములు నంతియ కదా! పర్వతములు రాతిగుంపులు కావా? ఇవి పుణ్యతీర్థములనియు పుణ్యక్షేత్రము లనియు నెటులు ఒప్పుదల? ఆ పుణ్యతీర్థములలో స్నానము చేయుచో సిద్ధి కలుగునెడల వానియం దెల్లపుడుండు చేప లేల సిద్ధిఁ జెందవు? కాన నిది యంతయు నసత్యము. జీవుఁడే తీర్థము. జీవునియందే ధర్మము కలదు. తపోదానాదిక మగు సమస్తపుణ్యము జీవునియందే కలదు. జినుఁడొకఁడే సర్వజ్ఞుఁడు. తీర్థాదు లన్నియుఁ గల్పితములు. జినుఁడే ధ్యేయుఁడు—ఇటులు బోధింపఁబడి వేనుఁడు పాపి యాయెను."

ఈ కథవలన నాస్తికమతమున దయ ముఖ్యమని తెలుచున్నది. ఈ యహింసనే మూలసూత్రముగాఁ జేకొనిన నాస్తికమతమును ఒక మతముక్రింద నిలువఁబెట్టి యద్వైతులు ఖండించుచున్నారు.

ఏ భూతమును జంపరాదు. యజ్ఞమునఁ బశువును జంపవలయును. (౧) అని వేదము లిఙ్గంతముతో శాసించుచున్నది. అయినను వేదమతమునకు అహింసయే మూలము కాదు. అదియే మూలమగుచో (౨) గీతాదికము విరోధించును. అట్లు హింసచేయుమని గీతాభిప్రాయము కాదు. తన్మతమున (3) దయకూడ నంతఃపాతియై యు

(*) భూమిఖండము-3౬ అధ్యా-పద్మపురాణము-చూ. (౧) చార్వాకదర్శనమున శరీరమునకు భూతచతుష్టయమే కారణమని కలదు.

(౧) మా హింస్యాత్ సర్వభూతాని యజ్ఞాయ పశు మాలభేత. (౨) గీతాభిప్రాయము యుద్ధ మొనర్చుటలోఁ దుదకుఁ బర్యవసన్నమయినది. (3) అహింసా సత్య మక్రోధ స్త్యాగ శ్శాంతి రపైశునమ్ దయా భూతే ష్వలోలుప్త్వం మార్దవం హ్రీ రచాపలమ్. [౧౬-౨]

న్నది. బౌద్ధమతమున అహింసయే పరమధర్మ మని మూలసూత్రము. బుద్ధునకు జన్మమునుండియు పశుహింస యెడ నంగీకారము లేదు. రామానుజులుకూడ నీయెడ బుద్ధుని హృదయమును సమీపించెను. ఆస్తికులందఱు బుద్ధుని నందువలననే బహిష్కరించియుందురు. ఆమతమునఁ గానఁబడు విశ్వభ్రాతృత్వముకూడ బహిష్కారహేతువై యుండెను.

౪. నాస్తికులవలని లాభము

పరిశీలించి చూచుచో-వేదములు స్మృతులు [పురాతనములు] నేఁటి సంఘసంస్కారపరాయణు లెంత సంస్కారములు కావలయు నని తలఁచుచున్నారో, యంతకు అంతకు మిక్కుటముగాఁ గూడ ననుజ్ఞ యిచ్చుచున్నవి. కలియుగమునందు నిషేధించిన ధర్మముల నన్నిఁటిఁ బరిశీలించుచో నీ విషయము తేటతెల్లము కాఁగలదు. ఈ విషయముల కడ్డు దవిలినవారు బౌద్ధులు. వారి ప్రచార మెక్కుడైన కొలఁదిఁ బురాతనాచారముల మార్పవలసి వచ్చెను. బౌద్ధులకును బురాతనాచారపరాయణులకు మితిలేని వైరము పొసఁగెను. బౌద్ధు లహింసాధర్మనిబద్ధులు. పురాతనులో అంతగా గారు. అనఁగా 'ఒక దవడమీఁదఁ గొట్టుచో రెండవ దవడను జూపించువారు' కారు. 'అపకారికి నుపకారము నెపమెన్నక చేయువారు.' కూడ నగుదురు. కాని క్రోధమును దీర్చికొనక మానువారు కూడఁ గారు. వారికిని వీరికిని ప్రబలవైర మున్నటులు 'హస్తినా తాడ్యమానోఽపి న గచ్ఛేజ్జైనమందిరమ్' [ఏనుఁగుచేఁ దొక్కఁబడినను జైనాలయమునకుఁ జనఁదగదు] లోనగు వాక్యములు నేఁటికిని విద్వాంసుల నాలుకలపైఁ దాండవించుచున్నవి.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, అర్థశాస్త్రము, గౌతమస్మృతి, మనుస్మృతి మొ. వానియందు వర్ణాంతరకన్యావివాహము విహిత మయినది. ఆదిత్యపురాణము బృహన్నారదీయము మొ. ఆ ధర్మములు కలివర్జ్యము లని ప్రతిపాదించెడిని. కావున నీ స్మృతులు ఆ స్మృతుల కంటె నిటీవలి వనుట నిశ్చప్రచము. క్రీ. శ. ౪-వ శతాబ్దిదాఁక బ్రాహ్మణులు వర్ణేతరకన్యావివాహము మద్యపానము మాంసాహారము విధవావివాహము ప్రౌఢావివాహము మొదలగు నాచారములఁ బాటించువా రని నిశ్చయింపఁ గొన్ని యుగ్రంథములు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నవి. ఆ కాలమున వర్ణేతరస్త్రీలయందుఁ గలిగిన సంతానమునకు; వారు బ్రాహ్మణ్యమును (౧) బ్రసాదించుచుండిరి. ఇంతియ కాక బ్రాహ్మణుల కా యబ్రాహ్మణపుత్రులు దశపేయాదియజ్ఞకర్మములందు ఆర్త్విజ్యమును గూడఁ జేయువారు. ఈ విషయమును ద్రాహ్యాయణుఁడును (౨) ఆపస్తంబుఁడును (3) గూడ వక్కాణించియున్నారు అది యటుండె. ఇఁకఁ గలివర్జ్యముల విచారింతము.

బృహన్నారదీయమున—

సముద్రయాన మొనర్చినవానిఁ జేర్చికొనుట కమండలుధారణము వర్ణేతరస్త్రీవివాహము మఱఁదివలనఁ బుత్రోత్పత్తి, మధుపర్కమునెడఁ బశువధ, శ్రాద్ధమున మాంసభోజనము, వానప్రస్థము, దత్తాక్షత కన్యను గొండొకని కిచ్చుట దీర్ఘబ్రహ్మచర్యము నరమేధాశ్వమేధములు, మహాప్రస్థానగమనము, గోమేధము మఖము బ్రాహ్మణులయిండ్ల శూద్రపాకము ఈ మొదలగునవి నిషిద్ధములు.

బ్రాహ్మపురాణమున—

పునర్వివాహము జ్యేష్ఠాంశము గోవధ భ్రాతృజాయ కమండలువు, విధవకుఁ బుత్రుఁడు పుట్టుటకై మఱఁదిని నియోగించుట, బాలికను గాని అక్షతయోనిని గాని మఱొకని కిచ్చుట, వర్ణేతరస్త్రీవివాహము, అతిథిపితృదేవతల కొఱకు గోవధ యొనర్చుట నీని నిషేధించుచున్నది.

ఈ వర్జ్యధర్మము లన్నియుఁ బ్రాచీనానుష్ఠితము లని సువ్యక్తము. ధృష్టుఁడు రథీతరుఁడు అగ్నివైశ్యుఁడు యౌవనాశ్వుఁడు కపి ముద్గలుఁడు హార్యశ్వుఁడు ఈ మొదలగువారి కొమారులు క్షత్రియు లయినటులును, పిదప బ్రాహ్మణులయి గోత్రకారులుగా గూడ నయినటులును విష్ణుపురాణము రెండవయంశమునఁ జూపట్టెడిని. దీని నంతయు వెరసిచేసి చూచుచో- వర్ణవ్యవస్థ నేఁటివలెఁ బ్రత్యభివృద్ధికిని ఆతంకము కాక మనుజానకు నుండెవలయును సర్వస్వాతంత్ర్యమునకు ఊఁతకోలగా నున్నదని గ్రహింప నీలగుచున్నది. కొంతకాల మీరీతిఁ బోవఁగాఁ గట్టుదిట్టము లే హేతువులచేతనో యెక్కుడయినవి. ఆ ప్రాచీనాచారముల నెవ్వరో యడ్డి యుందురు. ఆ యాతంకములవలన భరతఖండ మంతయు నచలాయతన మయి పోయినది. ఇపుడు మన మా ప్రాచీనాచారముల నడ్డినవారిని గూర్చి విచారింపవలసి యున్నాము.

కల్కిపురాణమున—

మహాభారతయుద్ధాంతకాలమునందు సహభోజనము లందును వివాహసంబంధము లందును ఒండొండు దచిరమైత్రి కల బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులలోఁ జాలమంది ప్రాణిహింసనము కల యజ్ఞాదిక్రియల నుండి విముఖులై బహుభార్యావివాహమునే కాక ఏకపత్నీవివాహమును గూడ విడిచి మాంసమద్యనిషేవణమును బరిత్యజించి నూతనముగా జైనమత మను నొకమతము గల్పించి జైనులైరి. అని కలదు. దీనిం బట్టి చూడఁగా ఈ జైనులే పూర్వాచారములఁ బరిత్యజించి నవీనాచారముల నెక్కొల్పినటుల కువిస్పష్టము. బుద్ధుని ధర్మములఁ గూర్చి చెప్పు నరదానకల్పలత:—

---

(౧) గౌతమస్మృతి—౪-౨౨-౨౪ సూ. (౨) తే దశమాత్యా ర్ధశపిత్యా నిత్యస్వాధ్యాయ ప్రసక్తేయు రాదశమా త్పురుషా దితి హ్యాహ। యద్యబ్రాహ్మణీ మధిగచ్ఛేయు ర్బ్రాహ్మణైర్వాభ్యాసం దశ సంపూరయేయుః। అస్మరంతిశ్చయతః స్మరేయుః—శ్రౌతసూత్రమ్. (3) ధర్మచర్యయా జఘన్యో వర్ణః పూర్వం పూర్వం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ. (౨)-౫-౧౧-౧౦. అధర్మచర్యయా పూర్వోవర్ణో జఘన్యం జఘన్యం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ. (౨)-౫-౧౧-౧౧.

'వివాహః కామాయతనమ్' [పెండ్లి కామమున కిల్లు] 'మద్య మాంస నిషేవణమ్ రాగమోహ హేతుః' [మద్యమాంససేవ రాగమోహములకుఁ గారణము] 'ధనం లోభకారణమ్' [ధనము లోభమునకు మూలము] అని వీనిని నిషేధించినది. పరోపకారము మాతాపితృశుశ్రూష గవాదిపశుసేవ అనాథజనసహాయము పేదతిథి సన్మానము ముఖ్యధర్మము లని ధమ్మపదము చెప్పుచున్నది. ఈ ధర్మము లన్నియు జైనబౌద్ధనాస్తికసాధారణములు. గతానుగతికములుగా వచ్చు ప్రాచీనాచారములఁ దొలఁగించుకొని యీ ధర్మముల నెలకొలుపుకొని జైనాదినాస్తికులు ప్రాచీనాచారపరాయణసంఘము నుండి వేఱుపడి బాహ్యులయి క్రమముగా వారిమతమును బెంచికొనిరి. ప్రతిమతమునకు అభివృద్ధినొందఁ గొంతకాల మావశ్యకము కానఁ బెరిఁగి పెరిఁగి బుద్ధునిచేతను జైనునిచేతను దుదకు ప్రతిష్ఠాపితము లయినవి. వైదికమతాధిక్యము వారలకాలమునఁ బోవునటులు కానిపించెను. కావున వైదికులుకూడఁ దమమతమును సంస్కరించికొనవలసి వచ్చినది. బౌద్ధులిచ్చు నాపత్తులు ఖండింప వీలు లేకపోయెను. వారిధర్మములు వారికే తప్పుగాఁ గానిపించెను. హింస విధవావివాహము మద్యపానము మాంసనిషేవణములఁ గూర్చి బౌద్ధులు చేసిన దూషణమువలన వారు మేలుకొనిరి. ధర్మపరీక్ష యను గ్రంథమున అమితగతి యను నొకబౌద్ధుఁడు.—

(౧)మాతా వివాహ్యమానా స్యాత్ వరేణాఽన్యేన వీక్షితా
వినివేద్య స్వసంబంధం మయా పృష్టా స్తపోధనాః
ఆచక్షత న దోషోఽస్తి పరేణా స్యా ద్వివాహనే
ద్రౌపద్యాః పఞ్చ భర్తారః కథ్యన్తే యత్ర పాణ్డవాః
జనన్యా స్తవ కో దోష స్తత్ర భర్తృద్వయే సతి
ఏకదా పరిణీతాఽపి విపన్నే దైవయోగతః
భర్తర్యక్షతయోని స్త్రీ పున స్సంస్కార మర్హతి
ప్రతీక్షేతాష్టవర్షాణి ప్రసూతా వనితా సతీ
అప్రసూతాత్ర చత్వారి ప్రోషితే సతి భర్తరి
పఞ్చస్వేషు గృహీతేషు కారణే సతి భర్తృషు
నదోషో విద్యతే స్త్రీణాం వ్యాసాదీనా మిదం వచః.

[ఓ తపోధనులారా! నాతల్లి యింకొకని పెండ్లియాడుచున్నది. దోషము కలదేని తెలుపుఁడు. ద్రౌపదికి పాండవు లైదుగురు భర్తలు. ఇరువురైన యెడల నీతల్లి కేమి దోసఁగు? ఒకతూరి పెండ్లియైనను దైవికముగా భర్త చనిపోవుచో అక్షతయోని యగు స్త్రీకి పునర్వివాహము విహితము. భర్త పరదేశ మేఁగుచో సంతుకల యాఁడుది యెనిమిదేండ్లును - లేనిది నాలుగేండ్లును - ఎదురుచూడవలయును. కారణపురస్సరముగా నీ యైదుగురు భర్తలయెడ స్త్రీలకు దోషము లే దని వ్యాసాదులు పలికిరి.]

అని ప్రాచీనాచారముల నిందించినాఁడు. ఈరీతిగాఁ బెక్కురు జైనులును దూషించియున్నారు. ఆ కాలమున నీ యాచారములను రోసినవారు బౌద్ధులుగనో జైనులుగనో మాఱిపోయిరి. వారు వేదములఁగూడఁ గొన్నియెడల బహిపెట్టిరి. మద్యమాంసనిషేవణము మానిరి. బహుపత్నీవివాహము ఏకపత్నీవివాహము విధవావివాహము తుదకు వివాహమును గూడఁ బోనాడిరి. జనుల కంటికి వారియెడ విశ్వాస ముదయించెను. ప్రాచీను లేమి చేయుదురు? తమ మతమును పరిష్కరించుకొనవలసి వచ్చినది. పురాతన దురాచారముల మాని ఆ కాలమునకుఁ దగినటులు వేదశాస్త్రములకు వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి నూతనము లగు స్మృతులను పురాణములను రచించుకొని ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు లయి స్వమతమును వేదములను రక్షించుకొనిరి. కలివర్జ్యధర్మము లన్నియు క్రీ. శ. ౪ లేక ౫ శతాబ్దినుండి ఆచరణములోనికి వచ్చినవి. ఈ విషయము స్పష్టముగా సూత్రములందును స్మృతులందును భాష్యములందును జూపట్టుచున్నవి.

ఈ పర్యాలోచనము మనలఁ దాఱుమాఱొనరించుచున్నది. ఏలన - నేఁటికాలమున ఆస్తికుల మనుకొనువారు ఏ యాచారముల ననుష్ఠించుచున్నారో, వానికి నాస్తికులు మార్గదర్శకులు. ఈ యాస్తికులు తమకు నాస్తికులు మార్గదర్శకు లని యొప్పుకొందురా? నేఁటి సంఘసంస్కర్తలు నాస్తికు లీ యాచారములకు విరోధు లని చెప్పిన విశ్వసింతురా? కాని గ్రంథములఁ బరిశీలించుచో నాస్తికులే మార్గదర్శకు లని దృఢప్రమాణములు కానిపించుచున్నవి. విచారింపఁగా నేఁటి యాస్తికులే పురాతన వేదస్మృతి విరుద్ధ వర్తనముల నాచరించుచుండి రనియు, నేఁటి సంఘసంస్కర్తలే పురాతన స్మృత్యనుయాయు లనియుఁ దేలక మానదు. లెస్సగాఁ బరిశీలనము చేయునచో నిది తలక్రిందులుగాఁ గానిపించి తీఱును. నాస్తికు లీవిధముగా సంఘమునకుఁ బవిత్రత్వము తెచ్చియున్నారు. ఈశ్వర సద్భావము మాత్రము వారికి గిట్టదు.

(౧) ఈ యర్థము కల పద్యములు వేమన్నవి. ఆంధ్రలోకమున వాడుకలో నున్నవి.

శంకరమతమున జగత్తు అసత్యమా?

కావ్యతీర్థులు : బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రులు గారు

అద్వైతులు లేమి యితరమతస్థు లేమి యీమతభేదము పాటించని పాశ్చాత్యపండితులేమి "శ్రీశంకరులవారు బ్రహ్మసత్యము జగత్తసత్యము. అని అన్నారు" అని అనుచున్నారు. కాని శంకరుని భాష్యము లన్నియుఁ బరిశీలింపగా నాబుద్ధి కట్లు తోచలేదు. బ్రహ్మ సత్యమనునంతవరకు నిర్వివాదమే. కాని జగత్తుమాత్రము అసత్యమని చెప్పినట్లు కానరాదు. ఏమనః? కొన్నిచోట్ల - జగత్తులో జీవునివిషయమై చెప్పినవి కొన్ని భాగములు, వియదాది ప్రపంచము విషయమై మఱి కొన్ని భాగములును - కావచ్చును. అసత్యము లని తోఁచు భాష్యము లన్నియు జీవవిషయములుగా సమన్వయముచేయుటకే వీలుగానున్నవి. వియదాది ప్రపంచము విషయమై వ్రాసిన భాష్యము లెంతమాత్రమును అసత్యత్వమును జెప్పవు.

కొన్నిచోట్ల 'నిది పరమార్థవిషయము కాదు' అంటే-అసత్యము అని యర్థము చేసుకొనుటచే నీభ్రమ వచ్చినట్లున్నది. మఱి దీని యర్థము నామతమున నెట్లంటే? పరమార్థము=మోక్షము. అర్థములు=ధర్మము, కామము, అర్థము, మోక్షమును. అందు నుత్కృష్టార్థము మోక్షమును, గనుక యది పరమార్థము అని. ఇట్లైన నాయా యీ చోట్ల "నిది పరమార్థవిషయము కాదు" అంటే మోక్షవిషయము కాదు అనియే అర్థముచెప్పితే సరిపడును. అంతేగాని దానికి 'ఇదిసత్యము కాదు' అని అర్థము చేయరాదు. ఇట్లున్నందువల్లనే భాష్యమును విరోధించదనియే నానమ్మకము. దృష్టాంతము లన్నియో యుభయవాదములకును ఆధారములుగా గానుపించును. అయినను స్వప్నాది దృష్టాంతములు జీవపరములుగాను, వృక్షఘటాది దృష్టాంతములు వియదాది ప్రపంచ విషయములుగాను, సమన్వయించుట సులభము. న్యాయ్యము.

అయితే జగత్తు అసత్యము కానప్పుడు అద్వైతసిద్ధి యెట్లని శంకింపవచ్చును. ఆశంక అనవసరము. అద్వైతమంటే జగత్తులేదని యర్థము భాష్యములో నెక్కడను జెప్పలేదు. మఱేమన్నారంటే "ఏకమేవాద్వితీయం" అను శ్రుతికి మఱియొక చేతనపదార్థము లేదని యర్థము జెప్పినారు. కాని, అచేతనమైన జగత్తులేదని చెప్పలేదు. జగత్తున్నను బ్రహ్మకు సద్వితీయత్వము రాదని "నచ నతథా సద్వితీయత్వ"మను భాష్యగ్రంథములో స్పష్టముగా వ్రాసిరి.

అలాగు జగత్తునే ఒప్పుకొననప్పుడు అధ్యాసభాష్యమే సమన్వయింపదు. ఏమన-రెండువస్తువులు ఒప్పుకొన్నప్పుడే యధ్యాసము. లేకుంటే అధ్యాసము సంభవించదు. అది లేనప్పుడు తత్పరిహార ప్రయత్నము నిష్ఫలము.

అయితే సాంఖ్యాది మతములకు అద్వైతమునకును భేద మేమి? అందురా? కలసినంత భేద మున్నది. వారు బ్రహ్మభిన్నముగా మఱియొక యచేతనమును ఒప్పి, అది స్వతంత్ర మన్నారు. మఱియు సత్యమైన చేతనాంతరమును గూడ ఒప్పుకొన్నారు. అద్వైతులట్లు కాదు. వీరు చేతనాంతరమును ఒప్పరు సరేకదా, యీజగత్తుగూడ బ్రహ్మలోనే యున్న దందురు అదియును స్వతంత్రము కాదు. బ్రహ్మాధీనము అందురు. కాన నద్వైతమునకు భంగము లేదు. జగత్తు బ్రహ్మలో నొకభాగమయితే-బ్రహ్మ సావయవమా? వికారము చెందునా? అని శంకించినప్పుడు సమాధాన మేమంటే — అవును. వికారమును జెందును; కాని బ్రహ్మమాత్రము నిరవయవమే. ఏరీతి వికారము జెందునో అయ్యది తప్పక సావయవము కాకతీరదు అనుయుక్తి బ్రహ్మభిన్నపదార్థములకే కాని బ్రహ్మవిషయమై చెల్లదు. యుక్తియెప్పుడును బ్రహ్మను చెప్పలేదు. బ్రహ్మను జెప్పునది యొక్క శ్రుతియే యని భాష్యములోనే శంకరులవారు వ్రాసియున్నారు.

అది ఉపాసనార్థముగాని పారమార్థికము కాదన్నారే అందు రేమో! అవును—నాయర్థము చొప్పున గూడ నట్లే. కాని ఉపాసనా విషయమంటే అసత్యమని మాత్రము అర్థము కాదు. అట్లయిన బృహదారణ్యకభాష్యము విరోధించును.— దానిలో ప్రాణోపాసనను చెప్పుచు శ్రీశంకరుడు ఉపాసనార్థమై చెప్పిన విషయము యథార్థమేగాని అయథార్థ మెంతమాత్రమును గాదన్నారు గనుక. ఇదిగాక, విజ్ఞానవాదమును ఖండించుచు నాచార్యులవారు బాహ్యప్రపంచమైన, స్తంభ, కుడ్య, ఆదికము-భావపదార్థమే గాని అభావపదార్థమని యెంతమాత్రమును అనరాదన్నారు. అసత్యమైనప్పుడు అభావపదార్థమనియే వ్రాసియుందురు.

మఱియు, కార్యము ఉత్పత్తికి పూర్వము కూడ సత్తే అని చెప్పుటచేత- ఉత్పత్త్యనంతరము గూడ సత్తే అని స్పష్టముగా సత్కార్యవాదమునే స్థాపించినారు. కార్యమన్నది జగత్తే. శంకరుని మతమున అది సత్తే. అది యెన్నడును అసత్తుగాదు. అసత్తయితే స్వప్నదృష్టాంతమును తీసికొని, 'స్వప్నమునకు జాగ్రదవస్థలో బాధ కలుగుచున్నది. జాగ్రదను భూతవస్తువున కే యవస్థలోను బాధ లేదు.' అను "వైధర్మ్యాచ్చన స్వప్నాదివత్" అను సూత్రభాష్యమును సూత్రమును నెట్లు సమరస పెట్టగలరు?

ఇఁక బ్రహ్మాత్మైకత్వజ్ఞానము కలిగేటంతకును, జగత్తు సత్యము గానే కనఁబడును అని శంకరులవారంటే కొందఱు, చిగుళ్లకు చేవ లెక్కించి, తరువాత నసత్యము అనియర్థముచేసి కావున, నెప్పుడును అసత్యమే యనుచున్నారు. అది న్యాయ్యము కాదు. ఆయవస్థ మనస్సు కూడా లేనియవస్థ. అప్పుడు ప్రపంచమిట్టిదని గోచరించు సాధనమైన మనస్సులేనిది ఇది మిథ్యమని యెట్లు నిర్ణయింపగలరు? కాక

జాగ్రదను భూత ప్రపంచమేయవస్థలోను బాధితముకాదు అని చెప్పుచుండగా - వీ రెవరు తరువాత నసత్యమనుటకు? అది వీరిమతము కావచ్చును. గాని, శంకరమత మెంతమాత్రమును కాదు. అప్పుడు శంకరమతమున జగత్తుకు అభావమే, సుషుప్తిలో నెట్లో అట్లు. ఇందుకు "సత్త్వాచ్చావరస్య" అను సూత్రములో కారణమయిన బ్రహ్మ యేలాగు మూఁడు కాలముల యందును సత్తో, యట్లే జగత్తు కూడ మూఁడు కాలములలోను సత్తే కాని యసత్తు కాదు-అని చెప్పిన భాష్యము మరింత బలకరము.

ఇంకొకటి — జగత్తును అనాదులలో నొప్పి, యధ్యాసము అనాది-అనంతము- అని చెప్పుటచేతగూడ స్వాములవారి మతమున జగత్తునకు ప్రవాహనిత్యత్వము కూడ అంగీకారమని చెప్పగలము.

మఱొక్కటి— బ్రహ్మలో 'శక్తి'అను జగద్బీజము దీపములో వెలుతురువలె నున్నది— అనిచెప్పి, అది బ్రహ్మకంటె భిన్నమని అభిన్నమని, సత్తని, యసత్తని, సావయవమని, నిరవయవమని, నిర్ణయింపలేము. అది యున్నందువల్ల బ్రహ్మకు దోషము రాదు. బ్రహ్మకు శక్తికిని గల సంబంధము వాస్తవము కాదు; మిథ్యాసంబంధము అని తమ "సర్వవేదాన్తసార సంగ్రహ" మను గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. మిథ్యాఅంటె — అనిర్వచనీయ మన్న యర్థమే గాని యసత్యమని విద్వాంసులెవ్వరును అనరు. కనుక జగత్తు అసత్యమని శ్రీ శంకరులవారి మతము కాదు. *

ఎండమావులు

పల్లెపూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు గారు

మ. తలఁకం జేయుచుఁ గానవద్విజములన్ ద్యావాపృథివ్యంతరం
బుల నొక్కుమ్మడి నాక్రమించుచు జనంబుల్ భీతిఁ గెందన్ జ్వల
జ్జ్వలనజ్వాలలఁ జిమ్ముచున్ భయదమై చండానిలం బెంతయుం
గలఁతం బెట్టుచు నొక్కనాఁడు విసరెన్ గాంతారమధ్యంబునన్.

శా. ఆ చండానిలతీవ్రఘాతమున కాహా! యే మనన్ దల్లక్రిం
దై చెట్లన్నియు నేల డుల్లె సరసుల్ తారాడుగాఁ జొచ్చె నెం
తో చెల్లాచెదరయ్యెఁ బో, భువనముల్ తోడ్తో మృగశ్రేణి ప్రాఁ
కై చింతన్ గతజీవనంబు నగుచుం గన్పట్టె నప్పట్టునన్.

మ. వెడిదం బా యడవిన్ గలట్టిమృగముల్ బిట్టార్చుచుం బేర్చుచున్
వడదెబ్బన్ ధృతిఁ దూలి సోలి యట నిల్వన్ నీడయుం గానకే
పిడుచల్ వాఱఁగ జాల్కజీవనము నన్వేషించు చిత్తంబుతో
నడుగొక్కొక్కడ గాఁదలంచుచు మహాయాసంబుతో నేఁగుచున్.

ఉ. ఉల్లములందునన్ దమ శుభోదయమార్గముఁ గూర్చి చాలఁ జిం
తిల్లుచుఁ బ్రస్తుతస్థితి మదిన్ దలపోయుచు ధైర్య మూనుచున్
దల్లడ మందుచున్ దుదకు దైవమె దిక్కనుచుండనంతలో
నల్లని దొక్క వ్యక్తి నయనమ్ములకుం గన నయ్యె నయ్యెడన్.

సీ. అంబుద మిది జీవనం బిచ్చు నని స్తోత్ర
కలనఁ బొందిగె నొక్క కవివరుండు
ఉర్వీధరం బంచు నున్నతపదవికై
వాంఛించె దా నొక్క వానరంబు
వాలంబు వ్యాళంబువలె నెంచి తిన నెంచె
గడుఁ దృష్ణ నొక నీలకంధరంబు
మేమేమఁ గిది దంతిముఖుఁ డంచుఁ గొర్కె నం
జలిఁ జేసె నొక జరజ్జంబుకంబు

గీ. చాలఁగా నత్తఱిన్ దృషాజ్వరితుఁ డగుట
మంచిచెడ్డల నేమి దలంపకుండఁ
గెల్కడిచె నాతఁ డిది నికృష్టుఁ డొక్కఁ
డేమి చేయింపఁ జాల దాశామతల్లి!

గీ. భావి శుభదర్శనాపేక్ష పాఁదుకొనఁగ
నాఁకలి నడంచి దప్పిక నణఁగఁద్రొక్కి
యూడుచుం బాడుచుం గష్ట మాత్మ నెంచె
పోవు నని దాని చెంతకుఁ బోవునంత.

గీ. కాదు జలమిడు మేఘంబు, కాదు కొండ
కాదు హేరంబునాకృతి గాదు ద్విపము
వాలుఁగొమ్ములు గల యనడ్వాహ మౌచు
నేమి చెప్పుదు నాశ్యక్తి యెదుట నిలిచె.

గీ. అంత గ్రీష్మనదీప్రవాహంబు లట్టి
లాక లణఁగార నుత్సాహ మంతరింప
నెప్పటియటుల్ క్షుధాతృష లేచి యొక్క
మొగిఁ దమ్ముం బాధపెట్టఁగా మొదలువెట్టె.

సీ. ఇద్వినా? దచ్చినా? యిది జీవనంబందుఁ
గదలె నొండెనకు నాకవివరుండు
మాత్రికం బైనను మన్నాను దురదృష్ట
వంతునకుం జేగ వానరంబు
దీనికి దూరంబుగా నుంటయే, సమం
జసమంచుఁ జనె జరజ్జంబుకంబు
తోఁకచేఁ బ్రాణంబు పోకపూర్వమె పోవ
ఘనమంచుఁ జనె నీలకంధరంబు

గీ. ఎండమావులఁ దెలియక యేఱు లంచు
నక్కటా యేలవచ్చితి మా యటంచు
విసిగికొంచును జెంపలు వేసికొంచు
జనియె మెలమెల్ల నంత బువ్వంధయములు.

---

* చదువరుల సౌలభ్యము నిమిత్తము నేను మీద జూపించినభాష్యములకు సూచీ పత్రము నిచ్చుచున్నాను.

1 అధ్యాసభాష్యము మొదటి పేజీ, 2 స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్ అధ్యా 2 పా 3 సూ 5 3 ఆత్మకృతేః పరిణామా సూ 26. 4 నాభావఉపల 2-2-28. 5 వైధర్మ్యాచ్చ ప్యావరస్య 29. 6 సత్త్వాచ్చావరస్య 2-1-16. 7 శ్రుతేశ్చ శబ్దమూల 2-1-27. 8 తదధీనత్వా దర్థ 1-4-3. 9 బృహదారణ్య అధ్యా 1 బ్రాహ్మణ 3. 10 సమాననామా 1-3-30, ఇవి ముఖ్యములు. ఇతరములు మఱికొన్ని చోట్లగూడ నున్నవి.

*పశ్చాత్తాపము

వెన్నెలకంటి అప్పారావు గారు

క. మన కేటి రాజ్య మెంచం డొక జనపదమున కేగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడిపికొని యుండుద మనఘా యిట్లయిన సుఖుల మగుదుము సుమ్మీ.—శాంతిపర్వము.

ప్రపంచమునందలి మానవజాతులు పోరిపోరి పరిశ్రాంతిఁ జెందనై యున్నవి. ఈ యుద్ధ మొక మహాకవి నుడివినట్లు "క్రోధంబులకు సామ్రాజ్యంబును, క్రూరత్వంబులకు నాయనియు, మదంబులకు సాఫల్యంబును, మాత్సర్యంబులకు కృతార్థతయు, నభిమతంబులకు విలసనంబును, నాశ్చర్యంబులకు నుద్వేలనంబును, నుత్సాహంబులకుం బురటిల్లును, నున్మాదంబులకుం బ్రాఁకుడును, సాహసంబులకుఁ బర్వంబును, సత్వంబులకు దాయంబును, ప్రాయంబులకుం గైసేతయుఁ, బంతంబులకుం బరిణేతయు" నై యుప్పినదే కాని ప్రెసిడెంటు విల్సనుగారు భావించినట్లు స్వల్ప రాష్ట్రములకు మోక్షదాయియై గాని, భావిసమరములకు నంతరాయమై కాని, ప్రపంచసౌఖ్యమునకు సహాయకారియై గాని విరాజిల్లె ననుటకు వీలు కన్పట్టదు. ప్రపంచమునం దిది ప్రథమరణము కాదు; అంత్యసమర మనుటకును వీలు కాన్పింపదు. పూర్వకాలంబున జను లనాగరకస్థితియం దుండుటచే, రాజ్యలోభం బొక్కటియ కారణంబుగా నిరంకుశచక్రవర్తులు పశుప్రాయు లగు జనులను సేనలుగా చేర్పరచి యుద్ధము ధర్మపథ మనియు, రణరంగంబున నిహతు లగు వారికి వీరస్వర్గము లభించు ననియు, పెందలగు కల్ల లాడి, వీరిని బొంకించి రాజ్యతృష్ణచే వీరి ప్రాణము లొడ్డి కయ్యంబులను జూదంబు లాడిరి. ఇక్కాలంబునఁ గూడ జనులు కొంత విద్యాధికు లయ్యు రాష్ట్రతృష్ణ వదలఁజాలక దేశభక్త్యాదిశబ్దంబులతో జనులను మోసముచేసి యుద్ధంబులఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నారు. అట్లు కాకేని ఇంతవఱకును జరిగిన మహారణముల వలని లాభము లెవ్వి? మన పురాణములలోఁ జెప్పఁబడునట్లు ఈ వివిధ సమరముల వలన గల్గు జనవినాశముచే భూదేవికి భారము మాత్రము తగ్గుచున్నది. యుద్ధములలో నీ నడుమ జరిగిన జపానురష్యా యుద్ధమువలని లాభము లెవ్వియో విచారింతము. ఈ యుద్ధము జరుగక పూర్వము జపానీయులు తమదేశము నుద్ధరించెడి వస్తుసామగ్రితోఁ దృప్తిఁజెంది సామాన్యహిందూజనులవలె నిష్కామకర్మపరులై ధర్మపరులై తృష్ణాదూరులై, అహింసాపరులై మహాశూరులై యుప్పుచుండిరి. రష్యాపై వారికి జయముకలుగఁగనే వారి దృక్పథము మారెను. పాశ్చాత్యదేశమందలి క్షేత్రంబులు వారికిఁ దృప్తి నొందింప వయ్యె. తమ పెద్దలు ధర్మముగ నార్జించిన ధనములు వారికిఁ చాలవయ్యె; స్వభావసిద్ధముగ జరుగు వ్యాపారము వారికి సంతస మీయ దాయె; తమ పితామహప్రపితామహులచే నిర్మింపఁబడిన గృహములు వారికిఁ దృణప్రాయములుగఁ దోఁచె. ఇంతయేల? పూర్వకాలంబు నందలి యుడుపులు గాని భోజనంబులు గాని, యాచారంబులు గాని, మతములు గాని, తత్త్వవిచారణలు గాని, విద్య గాని, వైఖరి గాని, యేదియు వారికి సరిపోదయ్యె. పాశ్చాత్యదేశమునందలి యంత్రములను ప్రయోగములను, నాగరకతయు వీరిని వశముచేసికొని సగము పాశ్చాత్యులను మార్చివైచెను. కాని వీని యడ్డుపడుటచే నొక్క రాజ్యతృష్ణయందుఁ దప్ప, దక్కిన యన్నివిషయంబులందును మార్పులు చెంద వయ్యె. దీనికిఁ గారణము నిష్కామకర్మపరు లగు యోగు లింకను జపానునం దుద్భవించి ప్రాచీనాదర్శములను జాటుటఁ బట్టియే. నేఁడు జపాను జలాంతర్గాములచేతను, యుద్ధనావలచేతను, విద్యుచ్ఛక్తియుతము లగు వాయువిమానముల చేతను ప్రకాశించుచుఁ బ్రపంచమునందలి అగ్రదేశములలో నొకటియై విరాజిల్లుచున్నది. జపాను రష్యాపై విజయము గాంచినపుడు హైందవులు సంతసించిరి. ఇప్పుడా సంతసకారణములు నశించినవి. ఏలయన అధికారపదవి యందుఁ గాని మనుజుని నైజగుణము బయల్పడదు. ప్రతివిషయమునందును ప్రతి మనుజునకును బశ్చాత్తాప మనునది యొండు కలదు. ఒకప్రాణి కొంకింతయేని బాధ కలిగించినంతన కాని, లేక పెద్దలచే దోషమని యెన్నఁబడునట్టి కర్మమేదేని చేసినంతన కాని, ఉత్తమ మనుజునకుఁ బశ్చాత్తాప మనునది యొండు జనించును. ఇట్లు జనించుట ప్రత్యేకమనుజునకే కాక ప్రత్యేక జాతికిఁ గూడ జనించుట స్వభావసిద్ధము. అయ్యది యుద్ధానంతరము "కొరియా" దేశమును స్వాధీనము చేసికొని జయభేరి మ్రోగించిన జపానునకుఁ గలిగిన దని చెప్ప వలనుపడదు. "అహింసా పరమో ధర్మః" యను సూక్తిఁ జాటిన బుద్ధుని నారాధించువా రయ్యు, రాజ్యకాంక్షచేఁ బాశ్చాత్యులవలె, కొరియను బాధించుట మానినవారు కారు. కనుకనే పాశ్చాత్యులవలె వారినిఁ గూడ మనము భయదృష్టితోఁ జూచుట. గడచిన ప్రపంచయుద్ధమును గూర్చి నేఁ జదువునపుడును, ఆలోచించునపుడును, భారతయుద్ధము నాకుఁ బ్రత్యక్ష మగుచుండును. భారతయుద్ధము సమాప్తమైన పిమ్మట భారతవీరుల మనోదర్పణము లెట్టుల భాసిల్లెనో కనుగొనవలె నన్న

* యుద్ధము సమాప్తము కాఁగానే వ్రాయఁబడిన వ్యాసము కారణాంతరములచే నప్పుడు ప్రకటింపఁబడ దయ్యె.

భారతమునందలి శాంతిపర్వప్రారంభమే మనకు శరణు. భారతయుద్ధ కాలమునఁ బ్రస్తుతార్థముగల దేశభక్తి లేదు. జాత్యభిమానము లేదు. ధర్మము అధర్మము అనునవియే ప్రాముఖ్యము వహించియుండె. ఆయుద్ధము కూడ రాజ్యకాంక్షచేతనే చేయఁబడెను. అందుఁ బాల్గొనిన యోధవరులలో ముఖ్యముగఁ గర్ణుఁడు ద్రోణుఁడు, భీష్ముఁడు మొదలగువారి నివృత్తిపాఠము, వైరాగ్యము నిష్కామ కర్మ ఆదిగాఁగల అత్యద్భుతనియమములు పాశ్చాత్యసాగర నిమగ్ను లైన వారికి సైతము-వారు కొంచెము శాంతముతో భారతము తిల కించితేని గోచరింపక మానవు. భారతయుద్ధమునకుఁ గారకుఁడైన దుర్యోధనునకుఁ బశ్చాత్తాపము లేదు. సర్వవ్యాపియై సర్వాంతర్యామియై సకల లోకరక్షకుఁడును సంహారకుఁడును నైన జగన్నాటక సూత్రధారుఁడైన శ్రీకృష్ణునకుఁ బశ్చాత్తాపము లేదు. భూతభవిష్య ద్వర్తమానము లన్నియుఁ దెలిసినవాఁడు గనుక నీ మహాను భావునకుఁ బశ్చాత్తాపము లే దేమో! కాని విజయలక్ష్మినుపార్జితుఁ డగు యుధిష్ఠిరునకు మాత్ర మట్లు లేదు. వినుఁడు.

సీ. జ్ఞాతులనందఱఁ జంపితి మది యాత్మ
వధయ కాదే రాజవర్తనంబు
కొల్వు మహింప నిక్కముఁ దాల్మి మత్సర
వర్జన మది వనవాసజనుల
కాగమవిహితంబు లటు యింత యొప్పునే
వనమున వసియింపవలయు నింకె
యసుఖదం బైన రాజ్యామిషంబునకుఁ గు
క్కలభంగి దమలోనఁ గొట్టులాడి
కులము నెల్లను బొలియింపఁ గుత్సితంపు
బ్రతుకు వచ్చెనె యన వగపాలపడఁగ
బ్రమద మొసఁగదు త్రైలోక్యరాజ్య మైన
గాన నేనొల్ల. మహి మీర కయికొనుండు.

ఈ పద్యమునందలి "జ్ఞాతులు" "కులము" అనుపదములకు జనులు అను పదము నుపయోగించుచో దీనిలోని భావము ఈ కాల మునకుఁ గూడ నన్వర్థ మగును. రాజ్యమంతయు లభించినందులకు సంతోషింపక దుఃఖించువా రుందురా? యని పాశ్చాత్యులు ప్రశ్నిం పవచ్చును. కాని అది పాశ్చాత్యగుణము. ఈ ధర్మజుని దుఃఖోపశమ నము చేయుటకు నారదాది మునిపుంగవు లెందఱో అరుదెంచిరి. లోకంబునందలి తత్త్వోపదేశంబు లన్నియుఁ జేసిరి. కాని వ్యర్థ మయ్యెను. చివరకు భారతపితామహుఁ డగు భీష్మాచార్యులు శర తల్పమునం దున్నవాఁ డయ్యు, శ్రీకృష్ణునిచే నియతుఁడై ధర్మజు నకుఁ గల్గిన ప్రతిసంశయమును నివారణచేసి భూలోకమునకు నపార మైన యుపకారముఁ జేసెను. భీష్ముని సందేశములే శాంత్యనుశాసనిక పర్వము లయ్యె. మహాయోగులకుఁ దెలియరాని సంగతులు కూడ నీమహామహుఁడు లోకోపకారార్థమై వెల్లడిచేసెను. ఇంత బోధితుఁ డైన తరువాతఁ దన విధ్యుక్తధర్మము తెల్వియో గ్రహించి ధర్మజుఁడు రాజ్యభారము వహించెను. ఇట్లు ప్రబోధితుఁ డైన ధర్మజుఁడు వైరాగ్యమే తనజీవితమున కాధార మని యెంచి భూభారము వహించె నన, నాతని ప్రజ లెట్టి సౌఖ్యము ననుభవించియుండిరో నే వర్ణింపఁగలనా ?

భారతరణమునకు మించినది కదా గడచిన ప్రపంచయుద్ధము. పూర్వకాలపు వా రనాగరకు లనియు, మనము నాగరకాగ్రగణ్యుల మనియు గదా గర్వించుట! భారతవీరుల యుద్ధచారిత్ర మగు పంచమవేదం బనంబరగు మహాభారతమువలన మన మెన్నియో నీతులే కాక మోక్షమార్గములను గూడ నేర్చుకొనుచున్నాము. గడచిన ప్రపంచయుద్ధమువలన మనము నేర్చుకొనఁదగిన విషయముల సంగతి యటుండ, యూరపుఖండమునకైనను తృప్తి కలుగలేదు. తృప్తికి మారుగఁ బ్రపంచమునం దంతయు నశాంతి పెచ్చుపెరుగు చున్నది. ప్రస్తుతయుద్ధమునఁ బరాజితు లైన జర్మనులకు దుర్యోధను నకుం బలెఁ బశ్చాత్తాపము జనింపఁజాలదు. విజయు లైన వారి కైనను పశ్చాత్తాపము జనింపకుండుట ప్రపంచదౌర్భాగ్యము కదా! ఔన్నత్యస్థితికి వచ్చినను, గర్వింపక వైరాగ్యము పూని వానప్రస్థా శ్రమమునకుఁ జనుట మొదలగు త్యాగకార్యములచే హిందూచక్ర వర్తులు ప్రఖ్యాతిని వహించియున్నారు. ఇట్టి యాదర్శమే మన యజాతశత్రుని యందును బ్రకటితమై యున్నది. కనుక ప్రపంచము నందలి దేశములన్నిఁటిలో నార్యావర్తము తన ప్రత్యేకవ్యక్తిచేఁ భేదింపఁబడవలసియున్నది. ఆ ప్రత్యేకవ్యక్తి ఆర్యావర్తము స్వతంత్ర స్థితిలో నున్నఁ గాని పూర్ణదశకు వచ్చి తన చిహ్నోల్లాసములఁ జూపింపఁజాలదు. వైరాగ్యముతోఁ గూడిన పశ్చాత్తాపము మన యోగ్యలక్షణములలో నగ్రస్థాన మాక్రమించుకొనుచున్నది. ఆర్యుఁ డగు ధర్మజుఁడు మనకుఁ బూజనీయుఁడు; ఆదర్శప్రాయుఁడు. ఆతఁడు యుద్ధానంతరమున నెట్టి పశ్చాత్తాపము పొందినదియును నెట్టి వైరాగ్యముతోఁ బరిపాలన మొనర్చినదియు భారతమును జదివి యానందింపఁ దగును. వైరాగ్యముకల్గినఁ గాని పరవిత్తాపహరణాభి లాషయు, రాజ్యలోభంబును వీడవు. ధర్మజుఁడు చెప్పినట్లు—

గీ. కామభోగము శ్మలనఁ గాదు. కాని
విడిచి చూడుము పొందెదు విపులసుఖము.
కాయలాకులు నీళ్లును గాలి యనుభ
వించి యున్న మునీంద్రులు వెఱ్ఱివారె?

ఆంగ్లులు మన మహాభారతమును బాగుగఁ జదివి యిప్పటి కైనను ఆర్యతత్త్వమును గ్రహింతురుగాక.

వీరశిఖామణి

అనంతపంతుల రామలింగస్వామి

చరణములాదిగ శిరమువఱకునొక
వరకవచంబు ధరించెనువీరుడు;
మొలనొక ఖడ్గము తళతళ మెరసెనుఁ
బొడవునకుందగుఁ గడిమిచెలంగను;
కంఠీరవమును గాంచినచో నా
కడిందివీరునిఁ గన ననవసరము.
ఆతనిదరి ధవళా జానేయము
మోమువంచి ఖురపుటమున భూమినిఁ
ద్రవ్వుచు, వాలముఁ జివ్వన నెత్తుచు,
నిట్టూరుపులను నించుచు నిలచెను.
వీరునిముఖమున వీరరసము వి
స్ఫారంబై కనువిందువఁ జేసెను.

*　　*　　*　　*

అంతటఁగుమారు నరయఁగవచ్చెను
కాలముఁగడపిన కాంతయొక్కరిత
దంతపుఁబిడితోఁ దళదళమెఱసెను
కైజారును తనకరపుటముననిడి
వచ్చియామెదీవనలను సల్పుచు
నచ్చెరువగునటులనె నీవగిదిసి;
" తనయా ! తనయా! యనిసల్పుటకై
చననుంటివి యుత్సాహముతోఁడుత.
వినుమా! నే నిపు డను వాక్యములను
శ్రద్ధతోడుతన్ సంతోషముతో;
తురకలుఁ మనశత్రువులు వారలున్
గరకరులే నుమఘనతరరణమున;
నైననేమి నీవభయముతోడుత
నుత్సాహముతో నుద్రేకముతో
శౌర్యాభినివేశము లుట్టిపడన్
వెనుకంజల నిడక! వేయక, పగరకు
వెన్నీయక, గర్వించక, తనియక,
మాతృభూమినే మదిలోఁదలచుచు
సంపూర్ణంబగు జయమొందుటకై
సల్పుము రణమును సాహస మలరన్.
పాడుముదిమి నాపాలఁ గల్గె నిటు!
లేకయున్నచో జివ్వననీతో
బయలుదేరనా భండనభూమికి?
ఇదిగో! తనయా! యీఖడ్గంబును
నీ జనకుండిడె నీ కిడుమని తన
యవసానంబున. ఆస్తియిదే యని
మనవంశంబున మెలయుచున్నదిది
పూర్వమునుండియు భూరిధనమువలె
యాంధ్ర వీరులకు నాదర్శం బిదె! "
అనియాముదుసలియావిడ ఖడ్గముఁ
దనతనయున కిచ్చెను నొకముద్దిడి.

*　　*　　*

అంతలోనఁ గాలాబ్దనువిడి, య
త్యంతకాంతితో దళతళమెరసెను
పరిపూర్ణేందు నిభానన యొక్కతె
బిరానవచ్చియుఁ గరంబులెత్తుచుఁ
గాంతునికంఠముఁ గౌగలించికొనె.
"నాథా! నాథా! ననుఁ గొంపోవుము
రణరంగమునకు రణమూనుటకై
జయ మొందినచో సంతోషముతో
విజయధ్వానము విన్నుముట్టగా
నాజానేయము నధిరోహించుచు
మనమిర్వురమున్ మఱలివచ్చెదము.
చచ్చినచో మీసన్నిధానమునఁ
జచ్చి శాశ్వత స్వర్గముఁబొందెద.
పతితో మరణం బతి సుఖదం బగు,
గాంతకు నీలోకంబులోపలన్
పతిమించు దైవంబు గలుగునా?

*　　*　　*　　*

అనుఁ బ్రియకాంతా ప్రణయవిరాగం
బరసి యద్భుతం బానందంబునుఁ
గొని కాంతామణిఁ దనకౌఁగిటిలో
గ్రుచ్చిముద్దుల న్గురిపించు చనెన్
"ప్రేయసి ! నీదగుఁ బ్రియకాంతునిపైఁ
బ్రేమముఁ జూపుటవిధి. నీ, కయునన్

పాలుఁద్రావు ప్రియబాలునిఁ బాయుచు
రణరంగమునకు రాఁజనదు సుమీ!
బాలునిఁ బెంచుచుఁ బరమేశునిపై
భారమునుంచుచు భక్తినీశునే
యారాధించుచు నారాకకునై
వేచియుండుమా! ప్రేయసి! చనుమా!

* * * *

అవ రణభేరీనినదము వినఁబడె,
ఘనవీరుఁడుఁ దనజననికెఱఁగి ధవ
ళాజానేయం బధిరోహించుచుఁ
జనె నిముసములో చండరణమునకు.
తల్లికోట యుద్ధం బన నదియే!
హాహారావహోరిని పోరాటంబై
నంతట హైందవు లయ్యో! యోడిరి,
ముసల్మానులే పొందిరి విజయము.
కృష్ణాతీరం బెంతో భయదమై
రక్తసిక్తమై ప్రబలె, ననేకులు
మరణించిరి యాదురమునఁ గటకట!

* * * *

పరులెవ్వరు నాఘండన భూమిని
కానరారు—కృష్ణానది మాత్రమె
హోరున మొఱలిడుచుండె నంతటన్.
హతులగు వీరజనావళి మధ్యను
కలఁ డొకవీరుఁడు గాయములం దిని
అతని దరి ధవళాజానేయము
మరణముఁ బొందియు ధరణీస్థలిఁ బడె—
వీరవరుని దృగ్వీధిని గన్పడె
తనభార్యామణి దైన్యమూర్తియై
కాటుకకంటినిఁ గన్నీరిడుచును
రోలంబంబటు రోదనఁజేయుచు.
అంతట వీరుండనె నీ పగిదిని

* * * *

జననికి వందన శతమిడి తనుమా!
తనయున కతిదీవన లిడితనుమా!
వీరబాలునిగఁ బెంచుము తనయుని
కాలక్రమమునఁ గాంతానీవును
నను గలసెద వానాకము లోనన్.
కాన, నీవు దుఃఖంబు వీడుమా!
అతివా; నాకై యాశవీడుమా!
మనవంశంబున మునుపటినుండియు
వారసత్వముగ వచ్చుచున్నదిది—
ఈ ఖడ్గము నీ వెంతో భద్రముగఁ
గొను చింటికిఁ జని కొడుకున కిమ్మా!
ఇదిగో 'చేకొను మీ ఖడ్గం"బను
చందివ్యగ నదియుందు కొనుటకై
తన మెదు లెవ్వరుఁ గనరాకుండుటఁ
బరికించుచు హృద్భ్రాంతిగ నంతయు
నెఱింగివీరుఁడు పురపురఁ బొక్కెను.

* * * *

అంతట దుర్దాహంబు జనించెను.
"దాహము! దాహము! దాహం"బని కనుఁ
బలవించు చతం డలసి యుండు నెడ
నొకచేతను దీవికను ధరించియుఁ
ముసల్మానుఁ డొక ముంత జలంబును
గుడిచేతను దానొడిసి పట్టుకొను
చీవీరుని కట్టెదుటనె నిలచెను.
"అయ్యా దుర్దాహార్తుఁడవై తివి
దాహముఁ దీరఁగఁ ద్రాగుము జల మిదే"
వనుటతోడ నాఘన వీరవరుం
డాతుర తనుఁ గను చటకోపముతో
"తులువా! శత్రుని జలముఁ గొందునా?
నిలుమా! నినుముక్కలు గావించెద"
ననుచా వీరుఁడు ఘననాదముతో
లేచి నిలచి యవలీలనేలఁ బడి
విగత జీవుఁడై వెలవెలఁ బోయెను.
తిమిరంబంతట నమితంబయ్యెను
జంఝూ నిలమతి సాంద్రం బయ్యెను
నింగికి నేలకు నిశ్రేణివలెన్
కాంతినించు చుక్కలు పడిరాలె; సి
తాబ్దము విడచె హిమాశ్రుకణంబులు

ఆంధ్రులు ఆర్యులు గారా?

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు, బి. యే. యం. ఆర్. ఏ. యస్

ఉ. పట్టి తెలుంగు చెట్టి నుడికంబునకే దది యెల్ల ధరిత్రిలోఁ గొట్టుట గాక నిగ్గులఁ బఱచుదురె మాటల నీవు గంటి న
న్నట్టి శుభాంగుఁ డీరమణియాసల కాస్పద, మిప్డు నీవు న న్నట్టిక నవ్వయాది కథనంబునఁ జేసి యనుగ్రహింపవే.

—ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

పాశ్చాత్యపండితులు తర్కములకు బయలుదేరి, ఆంధ్రులను హీనజాతులవారితోఁ గలిపి తమ జాతియొక్క హీనత్వమును నిలువఁబెట్టుకొన్న విషయము మనవారలకుఁ దెలియునో తెలియదో కదా! ఒక్క రాజకీయవిషయములందు మాత్రమే మనస్థితి హీనమై యున్నదని మనము అనుకొనవలసిన యవసరము లేదు. పాశ్చాత్యులు పనిచేసిన ప్రతిప్రదేశమునను తమ గొప్పను తక్కినవారి తక్కువను మాత్రమే ప్రకటించి యున్నారు. అలగ్జాండరను యైరోపియనుఁడు హిందూదేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చిన తరువాతనేగదా హిందువులు అజ్ఞానాంధకారమునుండి వెలువడి కొంచెమైన కన్నులువిచ్చి యొకింత చూడనేర్చిరి. ఇట్టి పరిస్థితులయందు ఆంధ్రులు అనార్యులుగాక ఆర్యులు కానేర్తురా? ఆంధ్రభాష యనార్యభాషగాక యార్యభాష కానేర్చునా?

ఇట్టి యైరోపియను విద్వాంసుఁడే కదా యొక్కఁడు సంస్కృత మనుభాష యీలోకమందెచ్చటను నెన్నఁడును లేదనియు, కపటతంత్రోపాయజ్ఞులగు బ్రాహ్మణులు ఐరోపాఖండపు అమాయకులైన, పండితులను వంచించి, సంస్కృత మను నొక భాష కలదని నమ్మించిరని వ్రాసి, భూతవర్తమానకాలములందు సంస్కృతభాష యుండలేదని సిద్ధాంతీకరింప జాలినవాఁడు. పాశ్చాత్యుల వ్రాతలే విశ్వవిద్యాలయ పరిపాలకులకు అమృతతుల్యములు. వారి పనికిమాలిన సిద్ధాంతములుగల గ్రంథములు అందు భాషకు పఠనీయగ్రంథములు-తెల్లవారు వ్రాసిన గ్రంథముల యదృష్టమట్టిది. మన నల్లవారి దురదృష్టమిట్టిది. వడ్డించువాఁడు తనవాఁడైన కడబంతినిఁ గూరుచుండవచ్చును. తెల్లవారు, మనజాతిని ఎంత హీనముగా దెలిపిన నేమి? వారి వ్రాఁతలను మనబాలురు చదివితీరవలెను గదా!

ఈ పాశ్చాత్యవిద్వాంసుల యభిప్రాయము ప్రకారముగా మన కేదైన జాతి కలదా? కలదు వినుండు. పూర్వ మొకప్పుడు ముండజాతికిఁ జేరిన మనుష్యులు కొందఱు ఆసియాఖండమునందు నివసించుచుండిరి. వారిసంతతివారే ఆంధ్రులు; ఆంధ్రులసోదరులగు అఱవలు, కర్ణాటకులుకూడ ఈముండజాతివారే! ఒక పాశ్చాత్య విద్వాంసుఁడు అదరుబెదరు లేక అయాచితముగా తన బుద్ధిబలము నుపయోగించి-ఇట్లు ముండాపుత్రత్వమును ఆంధ్రులకు బ్రసాదించుట పూర్వకృత సుకృతవిశేషముచేతనే గదా! ఈ మహనీయుని పేరు ఫ్రెడ్రిల్ ముల్లర్. బంగారపు టక్షరములతో ఆంధ్రులు ఈతనినామమును తమహృదయపీఠములందుఁ జిత్రించుకొందురు గాక.

కలఁడు ఇంకొక పండితపుత్రుఁడు. మేధాసంపన్నుఁడు. బహుదేశములు తిరిగి పెక్కువిషయములను దెలిసికొన్నవాఁడు. నేఁటికిని గూడ అనాగరకదశయందేయున్న ఆస్ట్రేలియాద్వీపములోని బుష్ మెన్ అనఁబడు జాతివారిని ఈతఁడు బాగుగా నెఱుఁగును. ఈమహనీయుఁడు ఆద్వీపనివాసులు వేటాడుసమయమున ఉపయోగించు బూమరాంగ్ అనఁబడు ఆయుధమువంటి ఆయుధమును నీలగిరిప్రాంతములందలి కొండలను త్రవ్వుచున్నప్పుడు చూచెనఁట. కాఁబట్టి తెలుఁగు అఱవము మున్నగు భాషలను మాటలాడువారు ఆస్ట్రేలియాద్వీపములోని బుష్ మెన్ కు పుట్టినవారు.

ఇంకొక రున్నారు ఊహాలకు. ఈయనను జెప్పియే ఇతరులను జెప్పవలెను. ఆంధ్రులు, అఱవలు, కర్ణాటకులు వీరందఱు నెవ్వరు? హిమవత్పర్వతముల కుత్తరమున నుత్తరమహాసముద్రమువఱకును దేశములు కలవుగదా! ఉందురు గదా అందును మనుష్యులు. అందు నడిమి ఆసియాలోని యెచ్చటనేని యొకతావునుండి దక్షి

ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలము

అను బిరుదాంకితమును పొందియున్న యీ అపూర్వగ్రంథములో జర్మనిగారడి, యోగదృష్టి, కనుకట్టు, సభకట్టు, హస్తలాఘవము, ఇంగ్లీషు ఇంద్రజాలము, మంత్రశాస్త్రము, భూతవైద్యము, యంత్రములు, ఆశ్చర్యకర మళయాళ యంత్రములు, అమెరికావారి చీట్లపేక తమాషాలు, విచిత్రవినోదవిద్యలు గలవు. ఇంతేగాక మనుష్యుని మాయముచేయుట, మామిడిచెట్టును పుట్టించుట, కండ్లకుగంతకట్టుకొని చూడకుండా వస్తువుల పేర్లు మరియు వాటివివరములతో సహా చెప్పుట, జీవముతో సమాధియగుట, మనుష్యుని చంపి తిరిగి బ్రతికించుట, శరీరములేని తలకాయచేత మాటలాడించుట, భూమిపయిన గజమెత్తున గాలిలో మనుష్యుని నిరాధారముగా నిల్పుట మొదలగు విచిత్రములు అనేకములున్నవి. ఈపుస్తకము తెలుగుభాషలో అతిసులభమైన శైలిని వ్రాయబడియున్నది. ఈ గ్రంథమును చదివిన నీవు ఆశ్చర్యకరముగా మేజిక్ చేయగలవని గ్యారంటీ యిచ్చుచున్నాము. డబ్బు సంపాదించుట కిదియే సులభమయిన సాధనము. నెలకు వందలకొలది ద్రవ్యము ఆర్జించుకొనగలరు. లోకోపకారార్థమై యీ భరతఖండములో పమందిని పరమోన్నత పదవికి తెచ్చుట కొరకే మేము కంకణము కట్టుకొని యీపరమరహస్యమైన గ్రంథమును బహిరంగముచేయ నుద్దేశించితిమే గాని, కేవలము ద్రవ్యాపేక్షకు కాదు.

దీని వెల రు 4 లు మాత్రమే, వి. పి. చార్జి అ 4 లు ప్రత్యేకము

రతిరాజవీర్యవృద్ధిచూర్ణము

వేడిరైన దేహతత్వముగలవానికి యిది వెంటనే దేహకాంతిని, చలువను కలుగజేయును. రక్తమును శుభ్రపఱచి నరములకు పటుత్వమును, దేహమునకు బలమును కాంతియు నిచ్చును. స్త్రీ పురుషులకు అత్యాశ్చర్యకరములగు బలోత్సాహములు కలిగించి దాంపత్యసౌఖ్యము సమకూర్చి బ్రహ్మానందమునందుంచు పరమహంసక్రియ యిదియే. ఈ రాజౌషధమును సేవించిన వృద్ధాప్యమునశించి, మిక్కిలిబలమును, వీర్యవృద్ధిని, యౌవనసుఖమును, సంతానప్రాప్తిని ఆయుర్వృద్ధిని కలిగించుటయే గాక పుంసత్వమును హెచ్చించును. డబ్బి 1-కి రూ 2 లు వి. పి. ఖర్చు అ 4 లు. 2 డబ్బీలు కొనిన పోస్టేజి లేదు.

THE MESMERISED TALISMAN

సంజీవి.

ఇది యొక గొప్పక్రియ నిమిడ్చి యంత్రవిధానముతో చేసిన తాయెత్తు. దీని ప్రభావ మత్యద్భుతము. దీని నలంకరించుకొనిన, దేహసంరక్షణకు కాపు. 2. కలరా అమ్మవారు మొదలగు అంటువ్యాధులను సోకనీయదు. 3. భూతప్రేత పిశాచములను పారద్రోలును. 4 వ్యాధులు, పీడలు, ఆపదలు, గండములు, తొలగిపోవును. 5. నొప్పులు, శూలలు, వాపులు, బిళ్ళలు, బెణుకులు నివారించును. 6. ఆరోగ్యము, అదృష్టము, తేజము, బలము, సుఖము, ఉత్సాహము నొసంగును. 7 క్రూరశత్రువులు ప్రియమిత్రులగుదురు. 8. సభకట్టు, సర్వజనవశీకరము. 9. నవగ్రహములకు చింతామణి. 10 నీ వొకవ్యాజ్య, వ్యాపార, వ్యవహార, కార్యార్థసమేతమై పోవునపుడు దీనిని ధరించుకొని వెళ్లినజయమును లాభమును పొందగలవు. దానియందట్టి మహిమవున్నదని అనుభవజ్ఞులు వేనోళ్ల యువ్విళ్ళూరునట్లు వక్కాణించియున్నారు. ఇది సర్వోపధవేదియగు నొక ఘనోపాయిమహాత్మునిచే గనిపెట్టబడినదేగాని కాలోచిత వేషధారులవలన గనిపెట్టబడినది కాదు. స్త్రీ పురుషులు ఆబాలవృద్ధులందరును తెప్పించికొని ధరింపదగిన అమూల్యమైన సుప్రశస్తమైన రక్షతాయెతులు.

మిస్టర్ యం. బి. కృష్ణశెట్టియార్, యఫ్. టి. యస్. యూనియన్ చేర్ మెన్, తాలూకా జిల్లాబోర్డు మెంబరు, సేలంజిల్లా పాలకోడునుంచి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "......అత్యాశ్చర్యకరమయిన గుణమును నా కది గలుగజేసెనని తమకు తెలుపుటకు మిక్కిలి సంతసించుచున్నాను. నేను కోరినగుణమును అదిసఫలముచేసెను. అది యొక వజ్రాయుధమని నేనునమ్మెదను."

రాజవైద్య డాక్టర్ యం. యస్. శాస్త్రి, ఎ. బి. డి. మేనేజరు ఆయుర్వేదవైద్యశాల, కడపజిల్లా, కమలాపురమునుండి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "నాయొక్క విషయములో అది నిజముగా యింద్రజాలమువలె నున్నది" నేను చేయజాలని పనుల నిప్పుడు దీనిసహాయమువలన జయప్రదముగా నిర్వహించుచున్నాను.

అమరాపతి చెన్న కేశవశాస్త్రులు గారు, అనంతపురంజిల్లా పెనుకొండ తాలూకా, కొత్తచెర్వునుంచి యిట్లువ్రాయుచున్నారు.

మిత్రరత్నమా! దయయుంచి మొదటి దఫా 6సంజీవులు, రెండవదఫా పంపిన 6 సంజీవులు, మూడవదఫాపంపిన 12 సంజీవులు, బహిఃప్రాణధారులైన జీవధార్లకు ధరింపుచేసి వార్లయిష్టార్థము విని సంతోషించి ఆయానందము తమకు వందనములుగా సమర్పించుచున్నాను. సదా నావ్రాతకు తక్షణ తామపంపిన సంజీవులు మాకు అమృతసంజీవులై యిష్టార్థములు యిచ్చుచున్నవి. దయయుంచి తక్షణం 24 సంజీవులు పంపగలరు".

ఒక సంజీవి వెల	రూ 1-5-0	పోస్టేజీ	0-3-0
2 సంజీవులు	2-8-0	,,	0-3-0
3 సంజీవులు	3-8-0	,,	0-3-0
6 సంజీవులు	6-0-0	పోస్టేజి ఉచితము	

పి. ఆర్. జనార్దనం నాయుడు, ఒంగోలు, (గుంటూరు జిల్లా.)

The Bombay Trading Co., Bezwada.

ఆంధ్ర దేశమందు విజయవాడలో బొంబాయి ట్రేడింగు కంపెని వారి స్టోర్సు గొప్ప ప్రసిద్ధి కెక్కియున్నవి. అత్యుపయోగకరమగు నమ స్తవస్తువులు దొరకును. ధరలు చాలానరసము. బొంబాయియందు వాణిజ్యనిపుణత నొందినవారిచే కడు సమర్థతతో నడుపబడుచున్నది. ఈ క్రిందివస్తువులు చిల్లరగాను, టోకుగాను విక్రయించబడును.

స్వదేశిధోవతులు	సెంట్లు, తలనూనెలు	స్టీలుట్రంకులు	రిస్టువాచీలు
,, తలగుడ్డలు	శీకాయపొడి	ఇత్తడి టిఫిన్ సెట్లు	పేటెంటుమందులు
,, కోటుగుడ్డలు	డిమెడ్జులాంతర్లు	అన్నపూర్ణకుకర్సు	ట్రావెలింగురగ్సు
ట్విల్ షర్టులు	హరికేనులాంతర్లు	ట్రావెలింగుపెట్టెలు	గొడుగులు
తువాళ్లు	ఇత్తడిస్టాండులు	ఫౌన్‌టెన్ కలములు	ఫుట్ బాల్సు
బనియన్లు	క్రోములెదరుచెప్పులు	గోడగడియారములు	వాటిబ్లాడర్లు
స్టేషనరి సామానులు	ట్రావిలింగువరుపులు	వెస్టుయెండువాచీలు	స్వదేశనాయకులఫోట్టో
స్వదేశిసబ్బులు	పడకకుర్చీక్యాన్‌వాసులు	ఆన్‌సోనియా టైంపీసులు	స్వదేశమనిపర్సులు

ముఖ్యముగా చేతితో వడకిన అన్నిరకముల వస్త్రములు

మొదలగు అనేకవస్తువులు అమ్మబడును. దయయుంచి క్రిందిచిరునామాకు వ్రాయుడు.

(N.B,) కేటలాగులు కేవలము కావలసిన వస్తువులకు మాత్రమే వ్రాయవలయును.

మేనేజరు, బొంబాయి ట్రేడింగు కంపెని, బెజవాడ.

Gomedhikam Sankaraswamulu Garu

Siva Sankara Siddhanti Garu

జ్యోతిషరత్నాకర
శివశంకర సిద్ధాంతిగారు

ఓం. శ్రీ. గోమేధికము శంకరస్వాములు వారు

Pidaparthy Petha Purniah
Siddhanty Garu

పిడపర్తి పెదపూర్ణయ్య
సిద్ధాన్తిగారు

Late P. Venkata Krishniah

కీర్తిశేషులైన పులవర్తి వేంకటకృష్ణయ్యగారు

The Late Prof. Ramanujam

కీ. శే. ప్రొఫెసరు రామానుజం గారు

Rai Babadur M. Paparao Naidu Garu

రాయబహాదూరు ఎం. పాపారావు నాయుడు

Mr. A. P. Kavi, Anantpur

అనంతపురం పేరమార్యకవి

Mr. K. V. Ramariah

.. కె. వి. రమణయ్యగారు

Ayurvada Pundit
C. T. Arumugam Pillai

ఆయుర్వేద పండిత, సి. టి. ఆరుముగం పిళ్లెగారు

Rai Saheb M. Hampiah

రాయిసాహెబు ఎం. హంపయ్యగారు

The Late Mr. P. Sambasiva Rao

కీ॥ శే॥ పెద్దాడ సాంబశివరావుగారు

ణాదిఙ్ముఖముగా మనుష్య లోకనాఁడు బయలుదేరి రాలేదా? నదులను దరించి, పర్వతములను లంఘించి, మహారణ్యముల ననుగమించి. ఈ యనాగరకులు దక్షిణంపుదిక్కునకు పోవంబోవ-అచ్చోట వారికి హిమాలయము పెనుమంచుకొండ అడ్డము వచ్చెను. అంతట వారు రెండు తెన్నులై ఒకరు తూర్పుమొగముగా ఒకరు పడమటి మొగముగాను కాళ్లు సాగించిరి. తూర్పుమొగమై పోయినవారికి అస్సాముదేశము సమీపమున కొండల యడ్డము తీఱెను. ఆదారిని వారు ఇండియాలో ప్రవేశించి పడమటిమొగమై నడువసాగిరి. మొదటనే పడమరవైపు మొగము పెట్టుకొని పోయినవారికి కాశ్మీరదేశ ప్రాంతములందు ఇండియాలో ప్రవేశించుటకు దారి దొరకెను. వా రాదారిని మన పవిత్ర భరతఖండము సొచ్చి తూర్పువైపు మొగము త్రిప్పుకొని నడువసాగిరి. కొన్ని దినములు-ఏండ్లు-శతాబ్దులు—కడచెను. తూర్పు మొగమువారి సంతతివారును, పడమర మొగమువారి సంతతివారును, నానాగోత్రములవారును, నానాదేశములు తిరిగినవారు, సంపాదింపఁబడిన పర్యటనమునకు సంబంధించిన యనుభవమును నిగ్గుచేత తళతళలాడువారు మధ్యఆసియాలో నెక్కడనే నొక్కచోట తమ యాదిమ నివాసముకలవారు—ఈ రెండు తెఱ్ఱులను పోయినవారు మధ్య ఇండియాలో ఎక్కడనే నొక్కచోట కలిసికొనిరి. ఉపార్జింపఁబడిన రెండుతోరుల యనుభవసారములను అందు కలియఁబోసికొనిరి. అటువెడలి దక్షిణముఖముగా ప్రయాణమైరి. ఆంధ్రులకును అఱవలకును వీరే పితామహులైరి.

వే లోకరు. వీరు ఏకవర్షము, వర్షద్వితయము మాత్రమే ఇండియాలో నివసించినవారు కారు. అనేక వర్షములు పాండ్యరాజ్యమునం దధివసించినవారు. పాశ్చాత్యవిద్యామండలములచేత చక్కగా గౌరవింపఁబడినవారు. విశ్రుతము లగు వీరి గ్రంథములు పాఠకులకుఁ దెలిసియేయుండును. వీరియభిప్రాయము ప్రకారముగ సంస్కృతము ప్రాచీనభాషయే, కాని అఱవము ఇంకను ప్రాచీనమైనది. ఆంధ్రము కర్ణాటకము మున్నగు భాషలకంటె నఱవమునకు ఎక్కువ ప్రాచీనత కలదు. అఱవజాతివారు సంస్కృతజాతివారికంటె ప్రాచీనులై ఆర్యులసంబంధ మించుకేనియు లేకుండఁగనే యున్నతి నందఁజాలిరి. అఱవలు ఆర్యజాతివారు కారు. వీరు హిందూదేశపు టార్యులగంటె ప్రాచీనులైన యనార్యులు; సుప్రసిద్ధులు. ఆంధ్రాదిజాతులును భాషలును అఱవమునకు సంబంధించిన శాఖలు. సంస్కృతభాషతోడి సంబంధమువలన నితరులు గొప్పవారైనఁ గావచ్చుఁగాని అట్టి యార్యసంబంధము లేకయే అఱవవారు గొప్పవారై ఆంధ్రాదులకంటె ప్రాచీనులై యున్నారు. అట్లైన నీతెగవారు—ఈ తెలుఁగు అఱవము మున్నగు భాషలను మాటలాడువారు - వీరు ఏ-దివ్యప్రపంచము నుండి ఇచ్చటికి దిగివచ్చినారు? పేరు చెప్పినంతమాత్రముచేతనే ఏజాతిని ఈ భూమండలములోని నరులందఱును ఏవగించుకొందురో, స్త్రీలను నిలువున చీల్చివైచి, శిశుహత్యలను సంతోషముతో దేవతాప్రీతికరముగా చేసి, ఎవ్వారు దొంగతనములు దోపుడులు తమకు వంశాచారములుగా రాఁగా, లోకభీకరులై సంచరించుచుందురో, అట్టిజాతివారే ఆంధ్రాదుల పితరులకు మూలపురుషులఁట! ఆహా! చిత్రము!!

ఇఁక ఐరోపావారే జాతివారో యించుక చూతము. మన నల్లవారు ముండాపుత్రులైన మొదల వారికి లోపము లేదు. గాని దేవతావర్ణముగల తెల్లనిసీటినిఁ బోలిన కీర్తిప్రవాహమునందు మునిఁగియుండువారిని మన మేమాటయు ననరాదు గదా! మా కాయుష్యము మా కారోగ్యము మాకు శుభముకదా! కాఁబట్టి పాశ్చాత్యులు అనార్యులుకారు. వారు ఆర్యులు! ఆర్యకులమునందు దీపమువలె వెలుగువారు! ఆర్యులకు మెదడు హెచ్చు. అభివృద్ధికి అంతులేదు. ఆర్యులు ఉత్తమోత్తమజాతి. తక్కినజాతులు ఆర్యజాతులకు చాలవు. ఆర్యులు సుఖసంపదలతోఁ దులదూగుచు నధికారులై యుందురు. కడవయంత గుమ్మడికాయయు కత్తిపీటకు లోకువ. ఆర్యులు కత్తిపీటకు పోల్పఁబడుదురు. ఇది వారిజాతి. ఇది యున్నతి. వారిదే సామర్థ్యము. వారిదే బుద్ధికౌశలము. వారిదే ధర్మశక్తి. వారిదే మహాత్వము. ఆర్యజాతికి మించిన జాతిలేదు. అట్టిజాతివారే తమరు.

పాఠకమహాశయులారా! మన యాంధ్రుల వంశమున కిట్టిరీతి లేఖకులవలనఁ గలుగుచున్న గౌరవమును బాటించి మన ప్రాచీనచరిత్రమును మన మే లోకమునకుఁ దెలుపవలసియున్నది. మనవిషయమై వ్రాయువారు మనవారు కారు. ఇతరులను గూర్చి యెట్టి సిద్ధాంతములు చేసినను వారిజాతికి నష్టము లేదు. వారిని పూర్వపక్షము చేయువారికి విశ్వవిద్యాలయమున తావు

లేదు. వారిదే యందధికారము. కాఁబట్టి నిజస్థితిని తర్కమునకుఁ దెచ్చుటకై నేనీవ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను పై రీతివాదములను జదువుటవలన నామనస్సు నిమ్మళలేక యుండుచున్నది. పిలువని పేరంటముగా వచ్చి విదేశీయులు మనజాతివారిపై నిట్టి విపరీతములను వ్రాసి సాగించుకొనుచుండుట హిందువులకు కష్టమైన విషయమే. కాఁబట్టి వారిని ఖండించి స్వతంత్రముగా మనమే మనజాతిని గూర్చియు భాషనుగూర్చియు విమర్శించుకొనవలెను మన జాతిని-భాషను-గూర్చి నాకుఁగల యభిప్రాయములను విన్నఁడు. ఈయభిప్రాయములకు విరుద్ధాభిప్రాయము లేవేని యున్నయెడల వానికి నాకుఁ జేతనైనంతవఱకు పత్రికాముఖమున నదుత్తరముల నొసఁగఁదలఁచియుండుటచే నే నీవ్యాసరచనకుఁ గడఁగితిని. ఈ విషయముల నన్నింటినిఁ జదువుట కొక పెద్దగ్రంథము కావలసివచ్చును. కాఁబట్టి సారాంశములను గొన్నింటిని మాత్రమే యిందు వ్రాయుచున్నాను.

1 ఆంధ్రులు ఆర్యులే! 2 ఆంధ్రభాష. ఆర్యభాషయే! 3 ఆంధ్రమే ప్రాచీనభాష 4 సంస్కృతాంధ్రములు సోదరభాషలు. అందునను ఆంధ్రమే ప్రాచీనము!

(i) ఆంధ్రులు ఆర్యులే! కొన్ని కారణములు:— (అ) ఆంధ్రులు ఆర్యులని ప్రాచీనకాలమునుండియు శాస్త్రములు తలంచుచుండుట (ఆ) ఆంధ్రులు ఆర్యులు కారనుటకు ప్రాచీనసిద్ధాంతములు లేకుండుట (ఇ) ఆంధ్రులు అనార్యులని చెప్పు పాశ్చాత్యులమాటలు వట్టి నీటిమూట లగుట. మసిపూసినంతనే మారేడుకాయ కాదు. (ఈ) సాముద్రికలక్షణములవలన ఆంధ్రులయందు అనార్యత్వము కానఁబడకుండుట. (ఉ) మనోవృత్తులయందును ఆంధ్రులు ఆర్యులవలెనే యుండుట. (ఊ) పెద్దలనాటి చరిత్రమును దెచ్చి చూచుకొన్నను ఆంధ్రులు పెద్దలకాలమునుండియు ఉత్తమోత్తములైన యార్యజాతివారిని తలపించుచు తమచరిత్రమువలనఁ దమమూలవంశమునకుఁ గూడ వన్నె తెచ్చుట. ఆకారము వేషము భాష చరిత్రము మొదలగు నన్నింటియందును మన యాంధ్రులు ఏమైరో పాశ్చాత్యవారికిని ఇప్పటికిగూడ తీసిపోక చాల సమర్థులై యున్నారు.

(ii) ఆంధ్రభాష ఆర్యభాషయే. దీనికిని గొన్ని కారణములను జెప్పుచున్నాను. (అ) వైయాకరణులు ఆంధ్రమును ఆర్యభాషలలోఁ జేర్పలేదు. (ఆ) ఆంధ్రము అనార్యభాషయని, యే పాశ్చాత్యుఁడును ఋజువు చేయలేఁడు. అట్లుచేయ లేదు. (ఇ) ప్రాచీన సంప్రదాయములవలన ఆంధ్రభాష ఆర్యభాషలలోఁ జేర్పఁబడియున్నది. (ఈ) ఆంధ్రభాష మూలపదములును ప్రత్యయవిశేషములును కేవలము ఆర్యములే కాని అనార్యములు కావు. ఆంధ్రభాషా సంప్రదాయములు ఆర్యభాషాసంప్రదాయములలోఁ జేరినవై అనార్యభాషలలో జేర్పరాక యున్నవి.

(iii) ఆంధ్రమే ప్రాచీనభాష (అ) ద్రవిడశబ్దము ఇటీవలది. ఆంధ్రశబ్దము అతి ప్రాచీనమైనది. (ఆ) విశ్వామిత్రుఁడు ఋగ్వేదముకంటె ప్రాచీనుడు, అతఁడు ట్యూటనులకంటెను పూర్వుఁడు. (ఇ) అటువలచరిత్రము మొన్న మొన్నటిది. త్రేతాద్వాపరయుగములలోఁ గూడ నాంధ్రు లుండిరి. (ఈ) శబ్దవ్యుత్పత్తులను జూచునప్పుడును - పాశ్చాత్యభాషా పదములకును ఆంధ్రపదములకును సంబంధము హెచ్చుగాఁ గానవచ్చును. అట్టితట్టి అటువమాటలు ఆంధ్రపదముల నవీనరూపాంతరములుగాఁ గానవచ్చును. (ఉ) ప్రతీతియు నిట్లే యున్నది.

(iv) ఆంధ్రశాఖ సంస్కృతశాఖకంటె ప్రాచీనము. సంస్కృతము, ల్యాటిను, గ్రీకు, ఇవి అక్క చెల్లెండ్రవంటివి. ట్యూటనుల ప్రాచీనభాష యీమూఁటికంటె ప్రాచీనము. ఆంధ్రభాషాతత్వమును బరిశీలించినప్పుడు సంస్కృతము ల్యాటిను మున్నగు భాషలకంటె మనభాషకు ప్రాచీనకాలపు ట్యూటనులభాషకు అత్యంతసమీపభావ మున్నట్లు తెలియవచ్చును.

వివేకానందస్వామి ప్రశంస

కూచి నరసింహము పంతులుగారు, బి. ఏ.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే, తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ (భగవద్గీత)

ఉదారకరుణాచిత్తులగు మా ప్రభువుగారు దయగలత్త్వరణమున నాకు విశ్రాంతిసుఖ మిచ్చుచున్నారు. వ్యాధి వెనుదీయుచున్నట్లగపడుచున్నది. మునుపటివలె విశేష శిరోభ్రమణ బాధలు లేకుండ, అప్పుడప్పుడు వార్తాపత్త్రికలు మున్నగునవి చదువుకొనుచున్నాను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు "ఓయీ వెఱ్ఱివాఁడా! నీ పుణ్యముచేఁ జీవనము పత్త్రప్రభువు ప్రాపు దొరకినది. అదృష్టవంతుఁడవు. జవసత్త్వము లుడిగిన యవస్థలో నిన్నాయన కంటిని రెప్పవలెఁ గాచుచు, నీకుఁ గావలయు నైహికసుఖములు పూర్ణముగా నిచ్చుచున్నారు కదా. నిద్రనుండి లేచి యేదో గొణఁగుకొనుచున్నావు. సరే. ఒక యఱగంటసేపు కాఁబోలు తాళకము త్రిప్పుకొనుచున్నావు. అదియు సరే. కాని, నిత్యము ఈ "డుకృఞ్ కరణే" లేమి? ఈ వార్తాపత్త్రికా పఠనవ్యసనము లేమి? భాషాభివృద్ధి చేసికొని యింకను కావ్యములు చెప్పి బాలుర నుద్ధరించెదవా? లోకజ్ఞానము దిట్టపఱచుకొని దేశపరిపాలనములోని లోటులను సవరించెదవా? వేదికపై కెక్కి యుపన్యాసగర్జనలు చేసి యుద్యోగములు సంపాదించెదవా? యూళ్లేలెదవా? యుత్సుకుఁడై దేవులాడుచున్నావా? ప్రజలు నిన్ను జీవలకు నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొని చేయు సత్కారములతో సాగనంపువారిని జూచుట లేదా? ఖ్యాతియుఁ గాంతాకనకములవంటిదే యని యనుకొనలేవా? అదిగాక, నీవేమి లోకమాన్య బాలగంగాధరుఁడవా? గాంధిమహాత్ముఁడవా? నీబుద్ధి యెంత? నీశక్తి యెంత? భక్తిలేశమైన నీప్రబుకు కెంత? చాలు. జబ్బు జాలుమన్నదని, జబ్బునాఁటి యీ యిందుకంత భక్తి యింకిపోఁ జూచుచున్నావా? ఈ సింహావలోకనములు - భల్లూకావలోకనములు - నీ కిఁకఁ బనికిరావు. వెనుకచూపు ముందుచూపుగా మార్చుకొనుము. ప్రపంచదృష్టి సాధ్యమైనంతవఱకు తగ్గించుకొని కొంచెము పరమార్థచింతలోఁ బడుము. కొలఁదిగనో గొప్పగనో యితరసుఖము లేఁబదినాలుగేండ్లు చవిచూడనే చూచితివి. రుచి చూడని పరసుఖమునకై ప్రాఁకులాడరాదా?" అని యొక యంతర్వాణి పలికినట్లయ్యెను.

సవరించి వదలిన శ్వపుచ్ఛమువలె మెలికలు దిరిగి, మనసు మఱియొకమార్గమును బట్టుచున్నదా యేమి! అని చూచుకొని, తగిన గ్రంథ మేదైనఁ జదువఁ దలపెట్టుకొంటిని.

"భగవద్గీతా కించి దధీతా" అన్న శ్లోకము జ్ఞప్తికి వచ్చినది. జ్ఞప్తికి వచ్చినఁ గార్య మేమి? సంస్కృతము రాదు. వల్లించుకొనరాదా? ధారణాశక్తి తరలిపోయినది. నిత్యపారాయణము చేసికొనుచు నిర్వాణానంద మొందరాదా? శుష్క గీతాపారాయణము శుకప్రలాపప్రాయము మని, విదేశవిద్యా విసందిగ్ధ చిత్తము వెనువెనుకకుఁ బోయినది. కనుక నత్యుత్తమ మైన భగవద్గీత యందరాని పండయిపోయినది.

ఇఁక వేదవేదాంతములు - గీతలు - కావ్యములు - యోగశాస్త్రములు - యావదన్యమత గ్రంథములు - చూచి తెలిసికొని, తెలిసికొన్నవి తీవ్ర ముముక్షువై యాచరణములోఁ బెట్టి పరీక్షించి చూచుకొని, ముక్తుఁడై, ముక్తిసాధనములు పరోపకారార్థము విస్పష్టముగా - నాంధ్రములోఁ గాని, యాంగ్లములోఁ గాని, వ్రాసిన మహానుభావు లెవరైన నున్నారా? యని పర్యాలోచనము చేసితిని. అప్పుడు వివేకానందస్వామి నామము, విద్యుల్లతవలె హృదయాకాశము నందు మెఱసెను.

ఈయన శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస గురువర్యుని ప్రియశిష్యుఁడు. జ్ఞానపుత్త్రుఁడు. ఆంగ్లసంస్కృతవిద్యా ప్రవీణుఁడు. ఆదుకొను వయసునందే యత్యద్భుత భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య చిహ్నము లగపఱిచినవాఁడు. మహావక్త. గురువుగారివలెనే, కామినీకాంచనములను బూర్తిగా జయించినవాఁడు. తాను అమెరికాలో నున్నప్పుడు తద్దేశపు మహాధనికురా లొకయామె, దగ్గఱకు వచ్చి "స్వామీ" నా సర్వస్వముతో మీకే శరీర మర్పించుకొనుచున్నాను. మీ భార్యగాఁ గైకొని నన్ను ధన్యురాలిని జేయుఁ" డని పలికినప్పుడు నిశ్చలబ్రహ్మచర్యతేజముఁ గ్రక్కు చూపులతో - నామెను జూచి, అమ్మా! నేను సన్న్యాసిని. నాకు ధనములోఁ బనిలేదు. ప్రపంచములోని స్త్రీ లందఱు నాకుఁ దల్లులు. నీ వొక తల్లివి" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన కలియుగ శుకయోగీంద్రుఁడు.

మెడఁబట్టుకొని వంచి చక్కని ముత్యములు దీసికొమ్మని, యెవరైన సముద్రములోఁ దలముంచినప్పుడు, ఉక్కిరిబిక్కిరియై "ఊపిరాడుట లేదు. చచ్చిపోవుచున్నాను. నీ ముత్యములు నాకక్కఱలేదు. బాబూ! మెడవదలి రక్షింపు"మని మనుష్యుఁ డెంత యాతురతతోఁ బ్రార్థించునో, అంత యాతురతతో భవబాధావిముక్తికై భగవంతుని బ్రార్థించిన భక్తసత్తముఁడు.

చిన్ననాఁడే తీవ్రోద్రేకముతో, మహర్షి దేవేంద్రనాథ టాగూరు గారి యొద్దకుఁ బిచ్చిపట్టినవానివలెఁ బరుగెత్తుకొని పోయి "మహాశయా! మీరు దేవునిఁ జూచినారా?" యని యడిగి యలబ్ధకాముఁడై, శ్రీరామకృష్ణపరమహంసుని కడ కేతెంచి, యట్లే

ప్రశ్నించి, చివరకుఁ గృతార్థుఁడైన తీవ్రవైరాగ్యసంపన్నుఁడు. చదువుకొను రోజులలో, ఒక యాంగ్లేయ మతబోధకుఁడు రోడ్డు మీఁద విగ్రహారాధనమును దూషించుచు-"నా కఱ్ఱతోఁ గొట్టిన, మీ విగ్రహ మేమి చేయఁగలదు ?" అనఁగా "పసఁ బట్టినచో, మీ ప్రభు వేమి చేయఁగలఁడు ?" అన్నవాఁడు. "నీవు చచ్చిన తరువాత నరకములోఁ బడవేయును" అని కోపించి అతఁడు పలుకఁగా, "మా విగ్రహము, నీవు చచ్చినతరువాత నిన్ను నరకజ్వాలలలో బడవేసి మలమల మాడ్చును" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన మేరుధైర్యుఁడు.

సద్గురు చరణారవింద సేవచే, సమస్త యోగరహస్యములు, సమస్త ధ్యానరహస్యములు, అనుభవపూర్వకముగా గ్రహించిన పుణ్య పురుషుఁడు. గురుశుశ్రూష చేయు కాలములో, గురూపదేశ ప్రకారము, సమాధినిష్ఠుఁడై, తోడిశిష్యుఁడు దోమకాటునకు వెఱచి తొలఁగిపోఁగా, గొంగళి కప్పినట్లు దోమలు దట్టముగ మూఁగి దేహమంతయుఁ గఱచినను, కదలక మెదలక, అట్లే యున్న యేకాగ్రచిత్తుఁడు.

ఆసేతుహిమాచలము తిరిగి, నానాక్షేత్రములు - నానాతీర్థములు-వివిధదేవాలయములు - సేవించి, ధ్యానపరిపాకముచే వివిధ ధ్యానానుభవ ఫలముల నాస్వాదించిన భక్తశిరోమణి.

బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవ తురుష్కాది వివిధ మతసారములఁ జక్కఁగాఁ గ్రోలిన సమచిత్తుఁడు. తత్త్వజ్ఞగురువులను విరాగులను దర్శించి, చర్చించి, చెప్పి, నేర్చి, సర్వమతసామరస్యమును గనిపట్టిన మహోదారుఁడు.

గురుకటాక్షముచేఁ బరమావధి యగు నిర్వికల్ప సమాధి సుఖము గూడఁ జవిచూచిన ధన్యాత్ముఁడు. ఆర్షమత సనాతన ధర్మముల ప్రాశస్త్యమును స్వానుభవమునఁ గనుఁగొన్న సన్న్యాసి. సత్తముఁడు. మహాదేశాభిమాని. నిమ్నజాతుల దురవస్థను చూచి పెక్కుసార్లు కన్నీరువిడిచిన కరుణామయుఁడు. మ్లేచ్ఛశబ్ద మెప్పుడు కల్పించినారో అప్పుడే యార్షమతము నడఁగఁద్రొక్కినారన్న దూరాగ్ర బుద్ధి. సత్యగ్రహణచతురుఁడు.

మూలగ్రంథములను అభిమాన భాష్యకర్తల దృష్టితోనే చూచుచు భగవద్దత్తమైన స్వబుద్ధి నుపయోగపఱుపక, దేశకాలస్థితి భేదములఁ బాటింపక, కేవల ప్రాచీనత్వమే సార్వకాలిక ప్రమాణముగా గ్రహించుచు, ఆచారమే యామ్నాయ మని యనుకొనుచు, అన్యాయ్యములును ఐకమత్య భంజకములును, దేశానర్థదాయకములును, అగు పరంపరాగతము లైన కొన్ని అసమంజసాచారములను అభినివేశముతోఁ బ్రవర్తింపఁజేయు వారి బాధయొకటి. ఆంగ్లవిద్యా వ్యాసంగముచే సన్మనఃప్రచారములు మార్చుకొని పరదేశీయుల యొక్క పై మిసమిసలకు భ్రమసి, విదేశ వేషభాషాహార విహార వ్యామోహితులై, మనిపాత్రలోఁ గట్టి దాఁచిన మాణిక్యములవలె నున్న సనాతనధర్మరహస్యములను గనుఁగొనక, కనుగొనలేక, క్రొత్త మతములు సృష్టించి ఉన్న కాసంత యైకమత్యమును దేశమతాభిమానములతోఁ గూడ గంగలోఁ గలుపుటకుఁ గ్రొత్త మార్గములు కల్పించినవారి బాధయొకటి. ఈ యంతర్బాహ్య శత్రుబాధాద్వయమునఁ జిక్కి సనాతనమతము శల్యమాత్రావశిష్టమై యున్న దని పరిపరివిధములఁ బరితపించిన పరివ్రాజకచక్రవర్తి.

"వీఁడు సర్వప్రపంచము నొక యూఁపూఁపి, గజగజలాడించును" అని తన గురుమూర్తి భావి సూచకముగాఁ బల్కుట కర్హుఁడై పుట్టినవాఁడు. అమెరికా యూరపులలో అట్లే నిష్కళంక ప్రవర్తనముతో నిరుపమాన వక్తృత్వముతో, నిష్పక్షపాత యుక్తివాదములతో, అసాధారణ మేధాసంపత్తితో, అనన్యసామాన్య వైదుషీమహిమతో, ఆర్షమతబోధనముఁ గావించి అనేక ప్రసిద్ధ స్త్రీ పురుషులను శిష్యురాండ్రగాను శిష్యులఁగాను, చేసికొని వైదికమతోత్కృష్టతను స్థాపించి అన్యదేశములలో ఆర్షమతబోధాశ్రమముల నెలకొల్పిన మహాప్రతిభాశాలి.

ఇట్టి శ్రీవివేకానందస్వామి అపర శంకరాచార్యస్వామి కాఁడా? పుంరూప సరస్వతి కాఁడా? మనదేశమాతృ పుత్రరత్నము కాఁడా? ఆర్యావర్తమహాతపఃఫలము కాఁడా? ఔ ననియే, నే ననుకొనుచున్నాను. పెక్కురట్లే తలంచుచున్నారు.

ఆత్మవిద్యావిషయక మైన సంశయములు నివృత్తి చేసికొనుటకై బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకై శ్రీవివేకానందస్వామి పడినపాట్లన్నన్ని కావు. ఎన్ని తపస్యలు! ఎన్ని యోగసాధనములు! ఎంత కాలము చేసినాఁడు. పాపము! గురుదేవుని ఛాయామాత్రతను, భగవద్గీత, దండకమండలువులు, భిక్షాపాత్ర, కాషాయచేలము — ఇవి తప్ప మఱియొండు లేకుండ, ఎన్ని యడవులు గుహలు చొచ్చినాఁడు. ఎన్ని తీర్థములలోఁ గ్రుంకినాఁడు. ఎందఱు సిద్ధపురుషులను సేవించినాఁడు! కొంటు జంటలు లేకుండ ఎన్ని ప్రశ్నలు వారిని వేసి, వారు చెప్పినట్లు చేసి, సందేహపరంపరలు దీర్చుకొన్నాఁడు! అన్నపానములు లేక యెప్పుడెప్పు డెన్ని రోజులు పర్వతారణ్యములలోఁ బర్యటనము చేసినాఁడు! సర్వసామాన్యమైన భుక్తికే యెంతో శ్రమపడవలెను గదా! ముక్తికై యెంత శ్రమపడవలయును? గాని యితరు లెట్లు చెప్పఁగలరు? ఆత్మజిజ్ఞాసునకు, అభీష్ట సిద్ధికిఁ బూర్వము, అనేక బాధలు పడుట తప్పదు.

దివ్యమోక్షానందముకై యెంత కష్టముపడినాఁడో, దేశ మతోద్ధరణముకై యంతకష్టము పడినాఁడు. అందుకై తనశక్తి, తన బుద్ధి, గురుకటాక్ష సమార్జితమైన తన యమూల్య తత్త్వజ్ఞానధనము, తనప్రాణము, ధారవోసినాఁడు.

అనేక మహారాజులు శిష్యులై ధనము లర్పించుకొందు మన్న, వలదు వలదని వదలిపెట్టినాఁడు. మూఁడునాళ్లకంటె ఎక్కువగా సన్న్యాసి యొకపట్టణమున నుండఁగూడ దని, పాముఁజూచి పాఱిపోవు బాలకునివలెఁ, పెక్కుసార్లు తనకు సేవచేయుచుండు ధనిక శిష్యులనుండి తరలిపోయినాఁడు. ఇది అమెరికాకు వెళ్లక పూర్వము స్వామి మనదేశములోఁ బరివ్రాజకవృత్తిలో నున్నప్పటి మాట.

గురువొద్ద సాధనలు చేయుచున్నప్పు డనేక యోగ

మహిమలు పడసియు, నవి మోక్షావరోధకము లని తాఁ ద్యజించుటయే గాక, నాయట్లే మీరును జేయుఁ డని తన శిష్యులకుఁ జెక్కుసార్లు నొక్కి నొక్కి బోధించినవాఁడు.

మైసూరు మహారాజు గారొకనాఁడు మిక్కిలి గౌరవించి తన ప్రక్క నుచితాసనముపై గూరుచుండఁ బెట్టుకొని, చనవుతో "స్వామీ! మా యాస్థానములోని దివాను, సన్నిధానవర్తులును, ఎట్టివారు?" అని వారి యెదుటనే యడుగఁగా, "అన్ని సంస్థానములలో నెట్లున్నారో, యిచటను అట్లే యున్నారు." అని జంకు లేక పలికినాఁడు. అంత, మహారాజాయనను లోపలికిఁ దీసికొని పోయి "మహాత్మా! గొప్పవారని మోమోట మించుకయు లేక, సమ్ముఖముననే, వారి నట్లు పరాభవించితిరే!" యని పలుకఁగా, "మహారాజా! నీవు నన్నడిగితివి గాన, ప్రత్యుత్తర మీయవలసి వచ్చెను. సన్న్యసించిన తరువాత నైనను సత్య మాడవలదా? నిన్నుఁ గూర్చి నీ కుమారుఁ డడిగినను, ఉన్న దున్నట్లు చెప్పువాఁడనే!" యని నిర్భీకుఁడై జవాబిచ్చెను.

ఒకనాఁ డీయనయును, ఇద్దఱు గొప్ప యాంగ్లేయులును, ఒకబండిలోనే కూరుచుండి 'రైలు ప్రయాణము చేయవలసి వచ్చెను. స్వామి కింగ్లీషుభాష రాదనుకొని' సాధువులు దొంగ లని, వంచకులు, సోమరిపోతులుఁ ద్రిమ్మరు లని, ఆ యిరువురు నోటికి వచ్చినట్లు వారిభాషలో దూషించుచుండిరి. స్వామి నిశ్చలచిత్తుఁడై నిమీలిత నయనుఁడై యూరకుండెను. అంతట నొక స్టేషనుకడ ఈ ముగ్గురును దిగి దాహ మగుచున్నది. కొంచెము మంచితీర్థ మిప్పించెదరా? యని స్టేషను మాష్టరు గారిని స్వామి యింగ్లీషుభాషతో నడిగెను. అది విని దొరలాశ్చర్యపడి యాడినమాటలకు నొచ్చుకొని, "ఏమయ్యా! యింగ్లీషు వచ్చికూడ, మే మన్ని మాటలు మి మ్మన్నప్పుడు మిన్నకుంటిరి?" అని యాంగ్లేయభాషతో సాంత్వనవచనము లాడిరి. "మూర్ఖులను జూచుటకు, మూర్ఖప్రసంగములు వినుటకు, నా కిది మొదటిమాటుగాదు" అని స్వామి యింగ్లీషుతోనే జవాబిచ్చెను. దొరలకుఁ గోపము వచ్చి కన్ను లెఱ్ఱఁజేసిరి. అట్టివానికి నేను సంసిద్ధుఁడనైయే యున్నా నని చెప్పినట్లు స్వామి ఱొమ్ము వెంచి, యినుపముద్దలవలె నున్న చేతికండలను వారి దృష్టిపథమునఁ బరపెను. ఇంక మర్యాద దక్కదని కాఁబోలు క్షమింపు మని పల్కి మఱి మాటాడక దొరగార్లు వారిదారిని వారు తొలఁగిపోయిరి.

"శివోఽహం" యన్నను వాక్య మనుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనఁ గోరి, జీవేశ్వరైక్యానుసంధానమునకై చేయు ప్రయత్నములలోఁ బైపెట్లు కట్టుపడినప్పుడును, అమోఘమైన దేశోద్ధరణ సాధనము మనస్సునకుఁ దట్టినప్పుడును, స్వామి గిజగిజ కొట్టుకొని— "ఓ శ్రీరామకృష్ణభగవానుఁడా! ఓతల్లీ! జగజ్జననీ! మీ బిడ్డనికి సరియైన దారి చూపి కృతకృత్యునిఁ జేయరా? మీయాదేశము నే కదా శిరసావహించి నెఱవేర్పఁ ద్రికరణశుద్ధిగా దీక్ష వహించితిని. కరుణించి రక్షింపుఁడు. మీ యనంత తేజశ్శక్తులు నాకుఁ బ్రసాదింపుఁడు!" అని భక్తిబాష్పములు వఱదలువాఱ, శ్రీ కన్యాకుమారియాలయము మున్నగు పవిత్రస్థానములలో, నెన్నో సార్లఱచినాఁడు. అఱచియఱచి తుదకుఁ దన యభీష్టసిద్ధికిఁ గావలసిన జ్ఞాన తేజోబలమును బూర్ణముగా సంపాదించుకొన్నాఁడు. సంపాదించుకొని సత్సంకల్పములు నెఱవేర్చుకొని శాశ్వతకీర్తిఁ బడసినాఁడు.

ఇట్టి మహామహుని చరిత్రము చదువు మహాభాగ్యము నాకు గలిగినది. హిమవత్ప్రాంతమందలి మాయావతిలోని యద్వైతాశ్రమమున, శ్రీస్వామిప్రాక్పశ్చిమశిష్యులు, గురుసచ్చరిత్రమును భక్తిభరితాంతరంగులై, విపులముగా, చక్కఁగా, అమృతోపమానమైన శైలితో, వ్రాసి 4 సంపుటములుగా కలకత్తాలో ముద్రింపించి ప్రకటించి పుణ్యము గట్టుకొన్నారు. అందుఁ బ్రథమద్వితీయసంపుటములు పరమానందముతోఁ బఠించినాను. మిగిలినభాగములు, చదువుటకు మహోత్కంఠతతో నున్నాను.

శ్రీమద్భగవద్గీతా గ్రంథము నుండి యెత్తి మకుటముగా వ్రాసిన శ్లోకము ఈనాఁటి యనన్యభక్తుల పూతచరితములందుఁ గూడ బూర్ణముగా సత్య మగుచున్నదని చూపుటయే ఈ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. అందుకై శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితమునుండి రెండు దాహరణముల నీక్రింద నిచ్చెదను: ఆ మహానుభావు నెడల నాకుఁ గల భక్తి ప్రపత్తులు వెల్లడించుటకును, ఆయన పవిత్రచరణారవిందములకు నా శతసహస్రప్రణామము లంతశ్శుద్ధిగా నర్పించుటకును, ఉపోద్ఘాత మింత పెంచవలసి వచ్చెను. శ్రమ యిచ్చినందులకుఁ బఠితలు నన్ను మన్నింతురు గాక.

ఊరూరఁ దిరిగి, యింటింట భిక్ష మెత్తుకొను రోజులలో ఒకనాఁడు "నే నిల్లువదలి సన్న్యసించినది ఆత్మసాక్షాత్కారమునకా? అడుగుకొని తినుటకా? అది నాకు సిద్ధింపనప్పుడు భిక్షాటన మేల? నిలువపేదల బాధించి నేఁ దినినందువలన ఫలమేమి? పిడికెఁడు బియ్యము మిగిలినఁ, బేదవారిబిడ్డ కొక ముద్ద దక్కును దన్నమాట గదా! పరమాత్మావలోకనమునకుఁ బనికిరాని యీ పాడుశరీరము నే నేల కాపాడుకొనవలెను? ఛీ! ఛీ! ఇఁక నీవృత్తి మానెదను. పూర్వముముక్షువుల పుంతను బోయెదను. అన్నములేక నీళ్లు త్రాగక, ప్రయాణప్రయాసములచే ఈ రక్తమాంసాస్థిసామయమైన దేహమును శుష్కింపఁజేసి దారిలో నెచటనో వ్రాలెదను."– అని వివేకానందస్వామి తలఁచుకొని దృఢనిశ్చయుఁడై యొక మహారణ్యములోఁ జొరఁబడి, నీరాహారములను వర్జించి, పగ లంతయు నడచి శ్రమచే నిఁకఁ గాలు సాగింపలేక, సాయంసంధ్యాసమయమున నొక చెట్టుక్రిందఁ జతికిలఁ బడెను. చతికిలఁబడి సర్వాంతర్యామి యగు భగవంతునిపై మనసు పెట్టుకొని తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

ఇట్లుండఁగాఁ గొంతసేపటి కొక పెద్దపులి దూరమునఁ గనఁబడెను. క్రమక్రమముగా దగ్గఱ దగ్గఱకు వచ్చి అది కొన్ని గజముల దూరమున నాఁగి అచటఁ గూర్చుండెను.

స్వామి యాశ్చర్యపడి, "సరే! బాగుగనే యున్నది. మన మిద్దఱము కూడ మిక్కిలి యాఁకలిగొని యున్నాము. ఈశ్వరసాక్షా

త్కారమున నుపయోగింపని యీ తనువులవలనఁ బ్రపంచమున కేమియు లాభములేదు. ఇట్టిదానితో నాకుమాత్ర మేమి పని? క్షుద్బాధచే నకనకఁ బడియున్న నీకుక్షిగహ్వరములోఁ బడినచో, దీని జన్మము కొంత సార్థక మగు నేమో?" అని తలపోసికొని, పులి యే నిమిషమునకో తనమీఁదఁ బడి తన్నుఁ దినునని నిశ్చయించుకొని, నిశ్చలుఁడై, నిర్భయచిత్తుఁడై, యెవరిపై నింతవఱకు మనసుఁ బెట్టుకొనెనో, ఆయనపైనే దానిని గట్టిగా లగ్నము చేసి నిర్యాణక్షణమును నిరీక్షించుచుండెను.—

కాని కూరుచుండి, కూరుచుండి, ఏకారణమునకో పులి చటుక్కున లేచి మఱియొక త్రోవను బోయెను. పోయినప్పటికిని అది మఱల వచ్చి తన్నుఁ గబళించుట తప్ప దనుకొని, స్వామి ప్రతి నిమిషమును దానికై వేచికొనియుండెను. ఎంతసేపు కనిపెట్టుకొని యున్నను, అది వచ్చి తిరుగఁ గనఁబడలేదు. అతఁడు రాత్రియంతయు నాచెట్టుక్రిందనే పరుండి నిద్రపోయెను. తెల్లవాఱెను. అపూర్వమైన శరీరబలముతోను అత్యంతమైన మనోబలముతోను, స్వామి నిద్రలేచి తరలిపోయెను. ఆఁకటిచేతను, కాలినడకచేతను, ఎంతో బడలి-సోలి-చదికిలఁబడిన సన్యాసికి అట్టి దేహబలమనోబలము లెట్లు వచ్చెనో, ఎవరిచ్చిరో, వివేకానందస్వామి కెఱుక! స్వాముల కెల్లరకును స్వామి యగు ఆస్వామి కెఱుక!

మండువేసఁగిని స్వామి పరివ్రాజక వ్రతము పూని తిరుగుచుండెను. తిరుగుచున్నది అత్యుష్ణమైన దేశము. రాజపుత్రస్థానము. ఎడారిభూమి. మధ్యాహ్నకాలమున నిసుక రేణువులు తళతళ మెఱయుచు గాజుపూసలవలెఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండును. బయళ్లు ఆవిరిగ్రమ్మిన ట్లగపడును. బొంగరములవలెఁ జిన్నచిన్న సుడిగాలులు గుడిగిరుగుచుండును. వేఁడిమి కలవాటుపడి చిట్టి తుప్పలలో మేయుచుండు మేఁకలు గూడ నొకప్పుడు కానరా కుండును.

ఇట్టి కాలములో వివేకానందపరివ్రాజకుఁడు పర్యటనము చేయుచుండెను. కాని యంగీ, కావికాసె తప్ప దగ్గఱ మఱి యేవిధ మగు నాస్తియు లేదు. సాధారణముగా, కఱ్ఱతోనో, కొబ్బరపెంకుతోనో చేసిన కమండలు వొకటి చేత నుంచుకొనెడివాఁడు. అది కూడ ఎక్కడ పాఱవేసినాడో కాని, యిప్పుడు లేదు.

తిండిలేకుండఁ గొన్ని పూఁటలనుండి యొక వర్తకునితో రెయిలుబండిలోఁ బ్రయాణము చేయుచుండెను. స్టేషను స్టేషను నొద్దను మంచినీ ళ్లిచ్చువానిని మంచినీళ్లడిగెను. కాని చేతిలో నేమియుఁ బెట్టకపోవుటచేత వాఁడు మాట వినిపించుకొనకయే, మఱియొకచోటికిఁ బోవుచుండెను. వాఁడు మఱలవచ్చుసరికి, రెయిలు స్టేషనునుండి పోవుచుండెను. ఇట్టి స్థితిలో స్వామి దాహశాంతిగావించుకొనుట కవకాశము లేకపోయెను. జిహ్వ ఆఱిపోవుచుండెను.

సహపథికుఁడైన వర్తకునకు, సన్యాసు లన్నను సాధువు లన్నను పరమాసహ్యము. డబ్బుగలవాఁ డగుటచేతఁ గావలసిన పండ్లు భక్ష్యములు పాలు చల్లని మంచినీళ్లు, కొని ఆరగించుచుండెను. ఆరగించుటలో నేమియుఁ దప్పులేదు గాని, అతఁడు స్వామిని జూచి నవ్వుచు, వెక్కిరించుచు, మర్మభేదము లగు మాట లాడుచు మిక్కిలి బాధపెట్టుచుండెను. ఇది కడుశోచనీయము.

చివర కిద్దఱును "తారిఘాట్టు" అను స్టేషనులో అభిజిత్కాలమున దిగిరి. డబ్బులేని వివేకానందుని మొగ మెవరు చూతురు? మంచినీళ్లు దొరకినవి కావు సరిగదా తలదాఁచుకొనుటకు స్టేషనులో నీడగల చల్లని ప్రదేశ మైనను దొరకలేదు. పైకాటి తనుపుకొని పదములు మండిపోవు బయటి యిసుకమీఁదఁ బఱచుకొని ఒక స్తంభమునకు వెన్నానుకొని స్వామి కూరుచుండెను.

ఆయనయెదుటనే కొంచెము దూరమున, చల్లనిచోట మృదులాస్తరణము మీఁద చుట్టును సమస్తభోగపదార్థములు పెట్టుకొని వర్తకుఁడు నక్షత్రకుఁడువలెఁ గూరుచుండెను.

కూరుచుండి యూరకుండక "ఏమయ్యా! ఇటుచూడు. ఆహా! ఎంత చల్లని మంచినీళ్లు! ఎంత రుచిమంతము లైన లడ్డు మిఠాయి యుండలు! ఈ పూరీలు చూడు. ఏమి మృదువైన పూరీలు! ఇవన్నియు నేను ఆస్వాదనముగాఁ దిని దివ్యానందభరితుఁడ నగుచున్నానే! నీ గ్రహచార మేమి కాలినది? సన్న్యాసము పుచ్చుకొని యేమి సాధుకొనుచున్నావయ్యా? మద్దిమ్రాఁకులా గుంటువి గదా. ఏదో పనిచేసికొని డబ్బు సంపాదించుకొని సుఖపడరాదా? అర్థపరిత్యాగము అనుత్యాగములోనికి దింపదా? ధనహీనుఁడు బుద్ధిహీనుఁడు గాఁడా? చేయి కేలును కట్టి పైనప్పుడు, పొట్ట మాత్రము కట్టిదిగా నుండదా? విత్తము నలదన్న కత్తి కెంగలయ్యకే శాస్తి కావలసినదే! ఇంకను గావలసినదే! చూడు. కూరుచుండుటకు నాకీ స్నిగ్ధచిత్రాసనము. నీకు కనకనలాడు కటికటితుక కేల. తినుటకుఁ ద్రాగుటకు నాకు మంచిమంచి భక్ష్యపానీయములు. నీకు మండెడు కడుపును ఎండెడు గొంతుకయును. తెచ్చిపెట్టుకొన్న కష్టములు తృప్తిగా, తీతికగా, అనుభవింపుము" అని పాపమా వర్తకుఁడు స్వామిని యూరకుండనీక, పిలిచి, లొట్టలువేసి తినుచు, గుటకలు వేసి త్రాగుచు, తేఁగ్రేన్చుచుఁ, బలువిధముల బాధపెట్టుచుండెను.

శుద్ధసత్త్వస్వభావుఁ డగు స్వామి ఆ పరిహాసవాక్యములను, అవజ్ఞాచేష్టితములను, ఏమాత్రమును గినియక - చలింపక - తితిక్షావిగ్రహమువలెఁ గూరుచుండెను.

అంతలో నా గ్రామనివాసియో, యొకఁడు, కుడిచేత నొక మూటయు లోటయును, ఎడమచేత శీతలసుగంధసలిలపూర్ణమైన యొక మట్టికూజాయును పట్టుకొని, కక్షలో నొక తెల్ల చిన్న దుప్పటియును ఆస్తరణమున కుపయోగించు నొక చిన్నమెత్తయుఁ బట్టుకొని, పరుగుపరుగున వచ్చి స్టేషనులోఁ జొచ్చి శుభ్రమైన యొకచోట దుప్పటిపఱచి, మూటవిప్పి, అందలి వివిధభోజనపదార్థములను దానిపై నమర్చి, స్వామికడకు సంభ్రమముతో వగరుచుకొనుచు వచ్చి, "బాబాజీ! దయచేసి యిటువచ్చి, తమరు నేఁ దెచ్చిన యాహారమును వేగ భుజింపుఁడు." అని ప్రార్థించెను.

ఆ వన్నియు నెట్లు ప్రాప్తించెనో, తెచ్చినయాతఁ డెవఁడో యణుమాత్రము నెఱుఁగని స్వామి యాశ్చర్యమును, ఇంతవఱకు నపరిమిత పరిహాసములు చేయుచు ఇప్పుడు వెలవెలఁబాఱిన ముఖముతో, బాకనోటితోఁ, డెలదినకన్నుల మాయకుండఁ జూచుచు నిర్జీవప్రతిమవలె నున్న వర్తకుని యాశ్చర్యమును, ఎవఁడు మాటలతో వర్ణింపఁగలఁడు?

క్రొత్తగా వచ్చినతఁడు "బాబాజీ! ఆలస్యము చేయకుఁడు! వచ్చి వెంటనే భుజింపక తప్పదు." అని స్వామిని బ్రతిమాలి బలవంత పెట్టుచుండెను.

స్వా:—మిత్రమా! నీ వేదో పొరపాటు పడుచున్నట్లున్నావు. ఒకనిని జూచి యొకఁ డనుకొనుచున్నావేమో! నిన్నెన్నఁడును జూచినట్లు నాకు జ్ఞప్తిలో లేదు.

గ్రా:—సరిసరి! బాబాజీ! నేను మిమ్ముఁ జూచితిని చూచితిని. పొరపాటేమియు లేదు.

(వర్తకుఁడు తెల్లనోరు పెట్టుకొని చూచుచుండెను. స్వామి అతివిస్మయముతో నిట్లు పలికెను.)

స్వా:—అయ్యా! నీ మాటలు నాకు దురవగాహములుగా నున్నవి. నన్నెక్కడఁ జూచితివి?

గ్రా:—బాబాజీ! వినుఁడు. నే నీయూరి మిఠాయివర్తకుఁడను. ప్రొద్దున భోజనముచేసి, మామూలుగా ప్రక్కపైఁ బరుండి కొంచెము కన్నుమూసితిని. అంతట నొక స్వప్నము వచ్చెను. అందు శ్రీరామచంద్రమూర్తి, నిన్ను- సరిగా నీవంటి రూపమునే- వ్రేలు పెట్టి చూపి "అదిగో! వాఁడు. నీ యెదుట నగపడువాఁడు. నిన్నటి నుండి తిండిలేక బాధపడుచున్నాఁడు. ఆ బాధ యంతయు నేనును బడుచున్నాను. వెంటనే లేచి, పూరీలు కూరలు చేసి యవియును మిఠాయి చల్లని మంచితీర్థమును, కూరుచుండుట కొక చిన్న మెత్తయును, రెయిలుస్టేషనునకుఁ బట్టుకొని వెళ్లుము. లెమ్ము." అని పలికెను. నేను మేలుకొంటిని గాని అది యేదో సామాన్యపు కల యని, అలక్ష్యము చేసి, ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి మరలఁ బరుంటిని. అంతట అపార కృపాసముద్రుఁడగు శ్రీరామచంద్రప్రభువు, తిరుగ నిద్రలో నగపడి— "ఓరీ! ఏమిరా! త్వరగా లేచి నేఁ జెప్పినట్లు చేయ వేమిరా?" అని నన్నుఁ బొడిచి లేపిన ట్లయ్యెను. ఇఁక నెట్లు ఉపేక్ష చేయఁగలను? ఉలికిపడి లేచి శీఘ్రముగా పూరీలును కూరలను జేసి, అవియును, తత్పూర్వమే చేయఁబడి సిద్ధముగా నున్న మంచి మిఠాయియును, గుమగుమలాడు చల్లని మంచితీర్థమును, ఒకచిన్న మెత్తను, పట్టుకొని, వేళ మించిపోవునేమో యను భయముతో తిన్నగా నిచ్చటికి పరుగుపరుగున వచ్చితిని. వచ్చి స్వప్నములో సాక్షాత్కరించిన రెండవ మహానుభావుని—మిమ్ము—దూరమునుండియే చూచి ఆనవాలు పట్టితిని. పొరపా టేమాత్రమును లేదు. కనుక దయచేసి వేడి చల్లారకముందే, తెచ్చినవి ఆరగించి నన్ను ధన్యునిజేయుఁడు. మీరు మిక్కిలి క్షుద్బాధతో నున్నారు. ఇఁక నాలస్యము చేయకుఁడు.

(వెంటనే స్వామి కెల్లి సంతృప్తిగా భుజించి, కడుపునిండఁ జల్లని మంచితీర్థము త్రాగి, మిఠాయివర్తకునికిఁ గృతజ్ఞతాభివందనము లర్పింపఁ బోఁగా-)

గ్రా:—ఆ దేమి బాబాజీ! వలదు. వలదు. వందనములు నాకా? అంతయు శ్రీరామచంద్రభగవానుని యిచ్ఛప్రకారము, అజ్ఞప్రకారము జరిగినది. ఆయనకు సమర్పింపుఁడు.

అన్ని పరిహాసములు చేసి స్వామిని పరాభవించిన వర్తకుఁడు పిడుగుపడినవానివలెఁ గొంతసేపు నిశ్చేష్టితుఁడై యుండి, పిమ్మట స్మృతికివచ్చి, బుద్ధి దెచ్చుకొని, పశ్చాత్తప్తుఁడై క్షమింపుఁ డని స్వామిపాదములపైఁ బడి తత్పాదరజము తీసి బొట్టు పెట్టుకొనెను.

స్వామి, విస్మయానందభరితుఁడై విచ్ఛిన్నసంశయుఁడై, కనుఁగవనుండి పూర్ణ పూత భక్తిబాష్పములు కాలువలుగా చెక్కులంటి ప్రవహింపఁ, దైని వ్రాసిన భగవద్గీతాశ్లోకరాజమును స్మరించుకొనెను. స్మరించుకొని "పరమేశ్వరా! మార్గాలకే కోర వ్యాయముగా నిన్నే నమ్ముకొన్న వారికి బాధ లన్నియును పటాపంచ లౌను గదా!" యని నిశ్చలమనస్కుఁడై ధ్యానించుకొని యుండవచ్చును.

భగవద్గీతల పరమార్థము

వేదుల పార్వతీశము గారు

దేశమే దైవము. దేశభక్తియే దైవభక్తి. నిష్కామకర్మయే కర్మసన్న్యాసము. ఇదియే జ్ఞానము. ఇదియే జీవన్ముక్తి.

భగవంతునిచే నిర్మింపఁబడిన సృష్టి యంతయు నెల్లప్పుడు నానందమును పొందుచుండవలయు ననియే కోరుచుండును. ఇట్టి యానందము రెండు విధములు. బాహ్యేంద్రియానందము అని అంతరింద్రియానందము అని. ఇందు బాహ్యేంద్రియానంద మశాశ్వతము. అంతరింద్రియానందము శాశ్వతము. ప్రతిజీవియును కోరఁదగినది యీ శాశ్వతానందము. ఇందులకు కర్మ ప్రధానము. కర్మకు జ్ఞానము అవలంబనము. కావుననే మహర్షులు తమకుఁ గల యనుభవజ్ఞానముచే జ్ఞానకర్మయోగముల రెంటిని విపులముగ ననేకరీతుల వెలిఁబుచ్చిరి. కాని వీని రెంటిని మించు కర్మ యగు భక్తియోగ మెందున్నదియుఁ గానరాదు. దీనినే శ్రీకృష్ణభగవాను లర్జునునకు బోధించెను. కర్మగాని జ్ఞానముగాని యభివృద్ధి గావలయు ననిన భక్తి యాధారము. ఈ భక్తియోగసమ్మేళనముతోడనే మనకు జ్ఞానకర్మయోగములు చెప్పఁబడియున్నవి. ఇది రాగద్వేషాదుల నరికట్టి జ్ఞానకర్మల నభివృద్ధిచేసి మనుజుని శాశ్వతానందమున నుంచును. కావుననే "భక్తియోగా న్ముక్తిః" అని చెప్పఁబడియున్నది.

భక్తి యనఁగా, నానందస్వరూపుఁ డగు భగవంతునియందలి ప్రేమ. ఇట్టి భక్తి రెండువిధములు. 1 కామ్యము. 2 నిష్కామ్యము. నిష్కామ్యము ముక్తికి మార్గము. కామ్యము నిష్కామ్యమునకు కారణము. కావుననే కామ్యభక్తుల సహితము నిందింపఁదగదు. భాగవతంబునను-

ఆ. అలుకనైనఁ జెలిమినైనఁ గామంబున
నైనఁ బాంధవముననైన భీతి
నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁ డగు హరిఁ
జేరవచ్చు వేఱు సేయఁ దతఁడు.

యని చెప్పఁబడియున్నది. కామ్యకర్మ నిష్కామ్యకర్మకు కారణ మనుటకు ధ్రువోపాఖ్యానము తార్కాణము.

మఱియు శాశ్వతానందమును పొందుటకై మనము నిరంతరముఁ జేయవలసిన కృషి యేమనిన- శాశ్వతానందవస్తువును ప్రార్థించుట. చేరుట, పొందుట, అందు లీనమగుట. ఇవియే సాలోక్య, సామీప్యములు. దీనిని ప్రహ్లాదుఁ డెట్లనుభవించినదియు, సప్తమస్కంధములోఁ జెప్పఁబడినది.

మఱియు దీనికి ప్రారంభమున మన మరయవలసినది భగవంతుఁడు కలఁడా, లేఁడా? ఉన్న నెట్లు? లేకున్న నెట్లు? ఉన్న నెచ్చట నెట్టిగుణములచే కనుగొనఁగలము? అని విమర్శింపవలయును. నారాయణోపనిషత్తునందు "అథ నిత్యో నారాయణః, బ్రహ్మా నారాయణః, శివశ్చ నారాయణః, శక్రశ్చ నారాయణః, కాలశ్చ నారాయణః, దిశశ్చ నారాయణః, విదిశశ్చ నారాయణః, ఊర్ధ్వం చ నారాయణః, అధశ్చ నారాయణః, అంతర్బహిశ్చ నారాయణః" యనియును, సీతారామాంజనేయమున- రాముఁడు నిర్వికారుఁడు అను మున్నగు పద్యముల ద్వారాను- భగవంతుని "ఉన్నాఁడు" "లేఁడు" అని బోధించుచున్నవి. ఇందు "ఉన్నాఁడు" అనుపదము "లేఁడు" అను అనుభవానందమునకు కారణము. కాన మన ముస్నాఁ డనుపదమునే ముందు తీసికొని లేఁ డనుపదమును పిమ్మట గ్రహింపవలసియున్నది. దీనిని బాగుగా చూడవలయు ననిన భగవంతుని ముఖ్యగుణములను తీసికొనవలయును. భగవంతుని ముఖ్యగుణములు అమాయికత సత్యము శాంతము మృదుత్వము, దయ మున్నగునవి. ఈగుణము లొకవిధ మగు తేజస్సును కనఁబఱచును. ఆ తేజస్సే భగవంతుని రూపము. ఈ తేజస్సు సృష్టియంతటను నిండియున్నది. కాని యిట్టిది మాయాసహితమై కొన్నిటఁ గానరాకయును మఱి కొన్నిట స్వచ్ఛముగను నున్నది. ఇట్టి తేజస్సును కనుఁగొనుటకు కనుఁగొనువాని తేజశ్శక్తితో సంబంధించియున్నది. కావఁ బ్రతిమానవుఁడును తన మనస్సును విశాలవంతము గను తేజఃపూర్ణముగను జేసికొనుట ముఖ్యము. మనోభివృద్ధికి పరిశ్రమ మావశ్యకము. తేజోభివృద్ధికి భగవంతుని తేజఃపరిశీలన మావశ్యకము. ఇట్టి తేజస్సును కొన్ని కొన్ని పదార్థములందును, కొందఱు మనుష్యులందును కనవచ్చును. వీరు సత్యశీలురు, శాంతులు, అమాయికులు నగు మహనీయులు. వీరి ముఖవిలాసమును పరిశీలించిన మనకుఁ దెలియును. ఇట్టి ముఖవర్చస్సే మనము మంచిచెడ్డలను చెప్పుట కాధారము. ఆ ముఖవర్చస్సే వారిని పదేపదే చూడవలయు ననియు సంభాషింపవలయు ననియు మన మనస్సును లాగునది. శ్రీకృష్ణుని చర్యలను బాహ్యదృష్టితో చూచిన నం దెన్నిలోపము లైనను గానిపించును. కాని విని వానిని నిందించినవారు గలరా? ఇందుకు కారణ మేమి? మాయామూర్తుఁ డగుటయే! ఇదియే కారణముగ మనము ప్రేమించు పిల్లవాని పనులు క్రమక్రమముగా వాఁడు 4, 5 సంవత్సరముల ప్రాయముగలవాఁ డగునరికి కొన్ని మంచివిగాను కొన్ని చెడ్డవిగాను అగుచున్నవి. మనము కడు హీనముగా చూచు పంది, కుక్క, గాడిద వీనిపిల్లలను చూచిన, మన మనం బెట్లుండును? చీములు బారుగట్టి తమ యాహారంబును గాని గ్రుడ్లను గాని తీసికొని పోవుచున్నప్పుడు బాగుగ పరిశీలింపుఁడు. పక్షులు, చిలుకలు, నెమళ్లు, కోయిలలు మొదలగువాని రంగులు, చేష్టలు నెంతయింపును గొల్పుచున్నవో! వృక్షములు మొలకలెత్తుట చిగురుచుట, పుష్పములు, కాయలు, వాని యేర్పాటులు, రంగులు

మృదుత్వము, తేజస్సు, మన కెంత యింపును గొల్పుచుండును! ఇది భగవంతుని స్వరూపము గాదా? భగవంతుఁ డనిన వేఱే గలఁడా? ఇందువలననే మన పూర్వులు తమ గృహములయందు పుష్పవనముల నిర్మించుట మున్నగునవి. భగవంతుఁ డేల పుష్పములతో నింపు నొందుట? అంతకు మించిన విలువపదార్థములు లేవా? మహనీయులారా! వీటిని పరిశీలించిన సృష్టికర్త యగుపరమేశ్వరుని అప్రమేయమగు సృష్టిచాతుర్యమును జీవదయాపరత్వమును మనకు బోధపడ లేదా? పతివ్రత లని కీర్తిపడసిన స్త్రీలు విరాగులగు మహాయోగులు నిట్టి వనంబుల సంచరించియే కదా మహానందమును పొందుచుండిరి.

అగుచో! ఇఁకను ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన పని యేమి? భగవంతుని యనుగ్రహమును బడయుట. ఇందులకై భగవంతుని యాజ్ఞల ననుసరించి వర్తించుట. ఇదియే భగవద్భక్తి. భగవంతుని యే యే గుణములు మనల నాకర్షించుచున్నవో యా యా గుణముల గలిగియుండి భగవంతునిచే నాకర్షింపఁబడవలెను. ఇట్లాకర్షింపఁ బడుటకు శ్రీపరాత్పరుని నవవిధముల పూజింపవలయును. దీనినే ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రికి తెల్పెను.

మ. తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రము తండ్రి! దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా

మహనీయులారా! పై పద్యాంతర్భావమును పూర్ణముగా గ్రహించి నడుచుకొనువాఁడే నిష్కామకర్ముఁడై జీవన్ముక్తుఁ డగునని పెద్దల యుద్దేశము. ఇందలి సఖ్యాదిపదముల కిట్లు విశేషార్థము లనునిర్వచించెదరు:- సఖ్యము: ఇది భగవంతునితో, భగవద్భక్తులతో భగవంతుని గుణములతో - ననిన "సర్వభూతస్థ మేకం వై నారాయణః" అను వాక్యానుసారము ప్రతి జీవనిర్జీవవస్తువులతో మైత్రి నొనర్చుకొనుట. శ్రవణము: భగవంతుని చరిత్రలు భగవద్భక్తుల చరిత్రలు మున్నగువానిని అనుపమప్రీతితో వినుచుండుట. దాసత్వము భగవద్భక్తులకు భగవంతునకు భగవద్రూప మగు దేశమునకు దాస భావమును వహించుట. వందనము: భగవంతునికి, భగవంతుని గుణములకు అభివందనము లొనర్చుట. అర్చన: భగవంతునిరూప మగు దేశము నకుఁ బూజలు సల్పుట. ఇట్లే సేవ మున్నగువానిని ఎఱుంగవలయును.

ఈ నవవిధ భక్తులను మనకు బోధించున దేది? భగవంతుని గుణములవంటి గుణమును గలవా రగుటకై భగవంతుని భగవంతుని రూప మగు దేశమును సేవించుట. గాన భగవద్భక్తు డన దేశభక్తుడే కాన ప్రతిమనుజుఁడును దేశభక్తుఁడు కావలయును. ఇదియే గీతల పరమార్థము.

భక్త్యుదాహరణార్థమై పరమభక్తాగ్రేసరుఁ డగు ప్రహ్లాదుని గుణవర్ణనాపర మగు ఈపద్యముఁ జూడుఁడు.

సీ. తనయందు నఖిలభూతములందు నొకభంగి
సమహితత్వంబున జరుగువాఁడు
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యునికైవడిఁ
జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన
మాతృభావముఁ జేసి మరలువాఁడు
తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతచే
దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు
గీ. సములతోడ సోదరస్థితి జరపువాఁడు
దైవతము లంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు
లీల లందును బొంకులు లేనివాఁడు
లలితమర్యాదుఁ డైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప!

మహామహోపాధ్యాయ పరవస్తు రంగాచార్యులు గారు

నిడదవోలు వేంకటరమణ గారు

శా. గాంగేయోపమధర్మపారుఁడు, మహాగంభీర వాగ్వైభవ
సంగుండంచితసంస్కృతాంధ్రకవితాచాతుర్యధుర్యుండు నా
రంగాచార్యుఁడు వెల్గఁగాత సకలార్యప్రోక్షచందన్మనో
రంగరంబందు సహారతంబు కలహారమ్యప్రభావోన్నతిన్.

సీ. ఏ మహామహుని వాగ్ధామంబునకు నోడి
త్రైస్తవసంఘమ్ము తలఁగి పాఱె
ఏ సుధీవరు సత్యభావురాదర్శంబు
కవివర్గమునకు మార్గమ్ముఁ జూపె
ఏ కావ్యనిధి తాను ప్రాకటంబుగఁ గృతుల్
పెక్కులు రచియించి పేరు గాంచె
ఏ మతాంతర కళాహేరాళవేద్యుండు
హిందూమతాభిమానితను వెసఁగె
అట్టి పరవస్తు వంశ దుగ్ధాబ్ధిచంద్రు
శ్రీమహామహోపాధ్యాయ నామబిరుద
భూషితుని, వరగురుని వివేకగుణుని
వాసి మీఱు రంగాచార్యవర్యు నెంతు.

శా. గీర్వాణంబున వీఁ యపారమహిమం గీర్తించు శబ్దార్థకృ
త్సర్వస్వమ్మును కాళిదాసకవితాజ్ఞానప్రసిద్ధంబునౌ
యుర్వీశానవిశేషపూజిత! సతంబున్ గానవిజ్ఞానదృ
క్పర్వం బా భగవద్విభూతిరూప మిదటన్ భాసిల్లఁగా నొప్పదే.

ఉ. రంజిలఁ జేయఁగాఁ గవుల రమ్యతరాంధ్రమహాప్రబంధముల్
మంజుల సైమధాది బహుమానిత సంస్కృతరూపకంబు లొ
ప్పం జను లల్లసిల్లి తగప్రౌఢిమఁ గూర్చినయట్టి శక్తికిన్
అంజలి సేయఁగావలదె యద్భుతసత్కవితాప్రవీణులున్.

మ. భవదీయోజ్జ్వల రూప విశ్రుత పటప్రాముఖ్య సందర్శనో
త్సవ సందర్భమున స్వతర్పణము భాస్వత్వంచరత్నంబులున్
కవిలోకస్తుతి! నీ కొసర్చితిని నే గైకొమ్ము నిత్యంబు నీ
కును రంగాఖ్యఁ వెలుంగుగాత భవనాశ్రీ శ్రీమనోదంబుగన్.

చదరంగము

సమ్మెట రంగయ్యనాయుఁడు గారు

ఇది లోకమునఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందిన యాటలలో మిక్కిలి యుత్కృష్టమైనదై ఆటలలో రాజనియు రాజుల యాట అనియు వాడుకలో నున్నది. ఇది యెంత కాలమునుండి వాడుకలో నున్నదో ఎవరు కల్పించిరో తెలియదు. ఇంగ్లీషువారు తమ చదరంగ గ్రంథములలో పదునేడవ శతాబ్దమునుండి ప్రారంభింపఁబడినట్లు వ్రాయుచున్నారు. అమెరికావారు శ్రీరాముఁడు లంక నాక్రమించిన రోజులలో మండోదరి తనభర్తయైన రావణాసురుని విచారము దూరము చేయుటకై సృష్టించినట్లును నాఁటనుండి నేఁటివఱకును వాడుకలో నున్నట్లును తమ గ్రంథములలో వ్రాసిరి.

ఈమధ్య ౧౮-౬ సంవత్సరముల క్రిందట ఏ. జే. మారిసు అను చదరంగచరిత్ర గ్రంథకారుఁడు ఏషియా యూరోపు అమెరికా ఆఫ్రికాఖండములలో సమస్తప్రదేశములందును సంచరించి సంతరించిన విషయములను బట్టి చూచినను ఆయా ప్రదేశములవారు తమ తమ రాజ్యములయందే పూర్వికులచేఁ గల్పింపఁబడి వాడుకొనుచున్నట్లును ఏ ప్రదేశమునఁ గూడ నీయాట ప్రారంభించిన కాల మెవరికిని దెలియనటులును దెలియుచున్నది. మనుష్యుఁ డెంత వాడుకలో నుంచిన నంతటి మేధ నభివృద్ధి పఱచు శక్తి దీనియం దుండుటచేతనే సమస్తదేశప్రజలు - రాజు మొదలుకొని కాపువానివఱకును - దీనిని వాడుక చేయుచున్నారు.

మారిసుగారి చరిత్రయందు కొన్ని రాజ్యములలో పూర్వులం ఈ చదరంగపు ఆటను నలుగురు ఎనిమిదేసి కాయ లందుకొని యాడినట్లును పిమ్మటఁ గొంతకాలమున కొకరి నొకరు చూచి యిద్దరిలో వాడుట యేర్పడినటులును వ్రాసియున్నారు గాని కల్పనాకాలమున నిద్దరిలోనే యుండుట దృఢము. ఏది యెటు లున్నను కమారమి 800 ల సంవత్సరములనుండి యనేకదేశములలో బుద్ధిమంతుల యూహల నాక్రమించుచుండుట నిక్కము.

ఇండియా దేశమునను తురుష్కదేశమునను కొందఱు బలమాట యని వెనుక నత్తాసుగల కాయను కొట్టక ఆడుచున్నారు. ఇంతహీనమైన ప్రచార మింక నేదేశమునను లేదు. ఒకపర్యాయము తమతమ కాయలకు వెనుకనత్తాసు గలుగఁ జేసికొనిన పిమ్మట యాడిన కాయనే ముందునకు వెనుకకు నాడుచు నిరుపార్శ్వములవారును చేతులు ముందు పెట్టికొని ఎవ రేకాయను మఱచియుందురో యని యొకరి నొకరు కాచుకొని యుందురు. కాలము వృథగా గడచిపోవుటయే గాక మేధాశక్తిని వృద్ధిచేయ నెత్తుక యుండదు. సాధారణపు ఆటలో నేకాయను ఎప్పు డేమిచ్చి చంపెదరో యని యొకరి నొకరు మనస్సున యోజించుచునే యుందురు. అందువలన మేధాశక్తి అంతకంతకు ప్రబలుచునే యుండును. దీనినిబట్టి "యుద్ధరంగ" మని కూడ చెప్ప నొప్పును. అమెరికా యూరోపు రాజ్యములవారు ఈ రెండవపద్ధతినే యుత్కృష్టమని స్థిరపఱచి నేఁటివఱకు తమతమ యూహాలను వ్యూహములనుగా (Problems) రచియించి యితరులెవరైనను చిక్కు విడఁదీయ (Solve) గలరా? యని పత్రికలందు ప్రచురించుచున్నారు.

చదరంగ మనేకదేశములలో బుద్ధిమంతులు కాయలతో నున్న పలకను జూడకయే యాడెదరు. కాని ముగింపుకాలమున నెదుటి పార్టీకి మహాత్తును (అనఁగా నెదుటివారి రాజును పట్టుకొనుట) జేయుట మిక్కిలి యరుదు. ఎంతటి జ్ఞాపకశక్తియో యుండినఁగాని యట్టి దుర్లభమైన యెత్తు చిక్కదు. అష్టావధాన మొనర్చువారు ఈ యాట నొక యంశముగా నుంచి పలకచూడకయే యాట నడిపెదరు. ఇది యొక అద్భుతమగు జ్ఞాపకశక్తియే యగును. కొందఱు మిగుల కష్టతరమైన యశ్వగతిని (అఱువదినాలుగిండ్లలో) చిత్రబంధములుగా సంకేతముల నేర్పఱచి సభికుల నానందింపఁ జేయుదురు. భరతఖండమునందు మధ్యదేశమునఁ దప్ప ఇతరప్రదేశములలో నీ యష్టావధాన శతావధాన పరిజ్ఞానమే లేదని తెలియుచున్నది.

అశ్వగతి యనఁగాఁ జదరంగమున నుండు గుఱ్ఱపు మొహరాను మున్నదియొం డిండ్లకు గాని అఱువదినాల్గిండ్లకు గాని చిత్రగతిగా బంధగతిగా సంఖ్యావక్రరూపముగా నడుపుచు, పోయిన యింటికి తిరిగి పోనియ్యక ప్రారంభించినగదికే వచ్చునట్లుగను నడుపుట. ఇట్టి చిత్రములు కొన్నిదేశములలో ననేకు లయిన యూహాపరుల మనస్సుల నాకర్షించియున్నవి.

గుఱ్ఱపునడక చిత్రము. ఇది నాలుగుగతులుగా విభజింపవచ్చును. మొదటిది చిత్రగతి. రెండవది పువ్వుగుచ్ఛగతి. మూఁడవది జంతుబంధగతి. నాలుగవది సంఖ్యాచక్రబంధగతి. వీనిలో మొదటిదైన చిత్రగతియందు (అ) మొత్తమును పైనచెప్పినరీతిని ౩౨-౬౪ యిండ్లలో నడుపుట (ఆ) ఒక యెత్తు గుఱ్ఱపు నడక రెండవ యెత్తు ఏనుఁగు నడక. ఇటులు మాఱి మాఱి ౩౨-౬౪ యిండ్లు తిరుగుట (ఇ) ఒకయెత్తు ఏనుఁగునడక. రెండవయెత్తు హయగతి. ఇటులు మార్చి ౩౨-౬౪ యిండ్లు త్రిప్పుట. (ఈ) అశ్వద్వయసంచార మనఁగా రెండు గుఱ్ఱము లేకకాలమున వేర్వేఱుగదులనుండి నడచి ఒక్కొక్కటి ౩౨ యిండ్లు దిరిగి ప్రారంభించినయింటికి చేరుట. (ఉ) అశ్వత్రయప్రచారము - మూఁడు హయముల నేకకాలమున వేర్వేఱు స్థలముల నుండి నడుపుచు నొక్కొక్కదానిని ౨౦ యిండ్లు తిరిగినపిమ్మట (నాలుగు గదులు మధ్యగాని మూలలుగాని విడిచిపోవును) తిరిగి మొదలిడిన గదులకే చేర్చుట.(ఊ) చతురశ్వప్రచార మనఁగా- నాలుగుగుఱ్ఱముల నేకకాలమున భిన్నభిన్నస్థలములనుండి ప్రారంభించి యొక్కొక్క

దానిని ౧౬ యిండ్లు నడిపి పైని చెప్పిన రీతిని దానిదాని యింటి కది వచ్చుట. ఈగతులలో నన్నింటికిని సర్వము వెళ్లినయింటికి తిరిగి వెళ్లకపోవుట చిత్రగతిగా చేర్పఁబడియెను.

రెండవదియైన పుష్పగుచ్ఛగతి: చదరంగమున నుండు ౩౨ కాయలను పుష్పాకృతిలో నొక బంధముగా నేర్పఱచి వాటిలో దేని పైనను నొకదానిని చేతఁ దీసికొని యక్కడనుండి తక్కిన కాయల నన్నింటిని ఒకొక్కయెత్తున కొక్కొక్కకాయను గొట్టుట. ౩౨ వ యెత్తు ప్రారంభించినగదికే చేరును.

మూడవదియైన జంతుబంధగతి:—చదరంగపు పలకపైని అశ్వ-గజ-సింహ-మయూర-ఉష్ట్ర-వృషభ-సర్పాది జీవముల యాకారములను వ్రాసి వీటి యవయవములు గల యిండ్లలోమాత్ర మశ్వమును నడిపించి తిరిగి ప్రారంభించిన గదికే చేర్చుట.

నాల్గవదియైన సంఖ్యాచక్రబంధము:—హయమును నడిపించుటలో వేర్వేఱు సంఖ్యలు వేయుచు వచ్చిన గుఱ్ఱపునడక పూర్తియై నప్పుడు చక్రము సమసంఖ్యగా నుండుట. ఇందు నలోక విశేష మున్నది. అశ్వ మఱువదినాల్గిండ్లు తిరిగి రాఁగా ప్రారంభించినగదినుండి ఒకటి రెండు మూఁడని క్రమమున సంఖ్యలు వేయఁగా, నిలువు అడ్డపు బారులు కూడ సమసంఖ్య వచ్చునటులు నడుపుట. ఇది కేవలము కష్టతరమైన దనియును మిక్కిలి యుత్కృష్ట మైన దనియును, బుద్ధిశీలు రనేకులు మెచ్చుకొనుచున్నారు.

మారిసుగారు వ్రాసిన దానికంటెను మించిన సంగతు లెవరును వ్రాయఁజాలరు. వారు వ్రాసిన చదరంగము చరిత్రలో చెప్పఁబడిన యొంటిగుఱ్ఱపు సామాన్యప్రచారమే వినోదకర మైన దని ప్రశంసించి యనేక దేశములలోని బుద్ధిమంతులు ప్రచారమునం దుంచినట్లు వ్రాసి యున్నారు. నేను చతుర్విధచిత్రప్రచారములను వినోదకరములుగాఁ గల్పించి గ్రంథరూపముగా నిదివఱకు ఉరుదూభాషలో వ్రాసి "చదరంగవినోదము" అని పేరిడి నైజాముగారి కంకిత మొనర్చితిని. కొలఁది కాలములోనే ఆగ్రంథమును విశేషవిషయములతోఁ దెలుఁగున కూడ ముద్రించి ఆంధ్రులకు సమర్పించుకొన నున్నాను.

గౌతమీపుష్కరము

శ్రీమతి బుఱ్ఱా సూరమాంబ గారు

ఉంటిని పావనంబయిన గౌతమి కన్నులపర్వ మందు, నే
వింటిని తన్మహాత్మ్యమును వీనులవిందుగ, పుష్కరంబునం
దుంటిని రాజమహేంద్రమున, నార్జితపాపవినాశనమ్మునై
యుంటిని తజ్జలంబులను, మంగళస్నానము లాడ గోరికన్.

క. పన్నెండు నదులలో పల
కెన్నిక పుష్కరణిఁ గలయు నెలుగుదు రైనన్
విన్నారా? కన్నారా?
యెన్నఁడు నీ శోభ రాజమహేంద్రమునన్.

సీ. మమత నాసేతుహిమాచలమ్ముల నున్న
యూళ్లపల్లెల ప్రజ లెల్ల దిగిరి
ఒక్కరా! యిద్దరా!! లెక్కకు మిక్కిలై
క్రిక్కిరిసిరి యిండ్ల మిక్కుటముగ
వందల కక్కడై సందుగొందుల వేల
లక్షలుమించి క్రోట్లయిరి జనులు
కాలు వీధినిఁ బెట్ట నేల యీనినయట్లె
యడుగిడ నే వీధి నెడము లేదు.
ఎంతపుణ్యుల మైతిమో! యీ యఖండ
గౌతమినిఁ గ్రుంకు లిడఁ. లోక మాత గాదె!
తల్లి భక్తజనుల కల్పవల్లి యనెడి
స్తుతినినాదంబు మిన్నంట మతిఁ జెలంగ.

సీ. పుష్పగిరీశతటిన్ బోయి మున్గెదమన్న
రేవు గన్గొనుటకే తావు లేదు.
రత్నగిరి స్నానములాడి వత్త మటన్న
తీర్థవిధుల రేవు తెలిపి లేదు
తనర మార్కండేయమున కేగ జను లెల్ల
నిసుకజల్లినయట్లు ముసరి రచట.
కోటిలింగముల కేగి క్రుంకిద్ద మటన్న
జనబృందమున కంటె యునికిపట్టు.
ఒండొరులఁ ద్రోసిపోవఁ జేయూత లిడుచు
జారుబురదను జారెడి వారి గనుచు
వెనుక జూచుచు తమవారి వెదకికొనుచు
స్నాన మొనరించి వచ్చెడి జనులఁ గనుచు.

సీ. మాసివాయనముల ముత్తైదువలచేతి
కందించు చోటచోటఁ గుందువారు
పసుపుకుంకుమ రాసి పళ్లెరంబులఁబోసి
అట్టె యొక్కెడ పంచిపెట్టువారు
పైడికానుకలు విప్రవరుల దోసిట యథా
విధిగాను నొకచోట విడుచువారు
సంచులఁ దెగఁగోసి యెంచక వెండి నా
ణెమ్ము లొక్కెడ వెదఁజిమ్మువారు
అర్థిజనముల నడుమ బిచ్చంపుమూట
లొడిని గట్టుక పిడికెడే సిడెడువారు
కడగి చక్కనిగోవుల నిడెడువారు
ప్రోవులై చేరి రహహా! యీ పుష్కరమున.

గీ. చీరలా! రైకలా! గంగతీర మందు
వెండిబంగారు గోవులా! వేలకొలఁది
ఎందుగనఁ జేయిఁజాచ, నే యిదుకె గాని,
లేమి యనుమాట యచ్చోట లేదు. లేదు.

స్వయంవరవివాహములు

కృ. వేం. లక్ష్మమ్మ గారు

ఇప్పుడు దురంతకష్టములలో నున్న మనదేశము ఉన్నతస్థితికి రావలె నని దేశీయులు తలంచినయెడల చేయవలసిన సంస్కరణములు—ఉన్నతస్త్రీవిద్య ఐకమత్యము స్వయంవరవివాహములు అనునవి. స్త్రీవిద్యను గురించి కొంచెము విచారింతము. స్త్రీలకు ఉన్నత విద్య అవసరమా? అనవసరమా? అవసరమైన నెట్లుండవలెను. మనలో కొందఱు నవనాగరకులు స్త్రీలకు విద్య అనావశ్యకమనియు స్త్రీలు విద్య నేర్చిన యెడల పురుషులను తిరస్కరించెదరనియు ననేకము లగు వెఱ్ఱి అభిప్రాయములు కలిగియున్నారు. కాని వారి అభిప్రాయములు సరియైనవి కావు. విద్యా దదాతి వినయం అను వాక్యోక్తిని బట్టి చూడ విద్యవలన పురుషులకు గాని స్త్రీలకు గాని వినయసౌశీల్యాది సద్గుణము లలవడునే గాని చెడుగాదు. ప్రస్తుతము విద్య నేర్చుకొని గర్వితలై సంచరించు స్త్రీలు కలరందురేమో. ఆ లోపములు విద్యవలన కలిగినవి కావు. అవి స్వభావజన్య దుర్గుణములే కాని వేరు కావు. గార్గి, మైత్రేయి మొదలగు పౌరాణిక స్త్రీ లున్నత విద్య బడసి లోకోన్నతలయి నేటికిని జగద్విఖ్యాతకీర్తిని వహించినారు. రాణీసంయుక్త వీరాబాయి మొదలగు ఇతిహాసకాలపు స్త్రీలు వినయవివేకాది సద్గుణములు కలిగి తమ భర్తలకు యుద్ధములందు సహాయ మొనర్చి లోకమునందు గల స్త్రీబృందమున కంతకు వన్నె తెచ్చి యుండుట మనము వినుచున్నారము గదా. ఇంకను స్త్రీల యొక్క చరిత్రములు తెలిసికొనదలచిన యెడల శ్రీమతి భండారు అచ్చమాంబగారు రచించిన అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల యను గ్రంథము చదివినచో నెల్లరకును వారియొక్క సద్గుణములు గోచరింపక మానవు. ఈ గ్రంథముల చదివియైనను కూపస్థమండూకములవలె నున్న స్త్రీజాతి నంతయు నుద్ధరింతు రని నమ్మదగును. ఐకమత్యము ఎప్పుడు కావలసివచ్చును? భిన్నత్వమునందు. ఎట్లనగా - ఒక కార్యమును మొదలిడి చేయునప్పుడు దాని విషయమై ఒకరి కొకరు భిన్నాభిప్రాయులైన పక్షమున ఆకార్యము కొనసాగదు. అట్లు భిన్నాభిప్రాయులు గాక ఏకీభవించినయెడల ఏవిఘ్నమును లేక కార్యము నెఱవేఱును. కొంచెము బుద్ధిమంతులమై దైవనిర్మిత మగు సృష్టిని విచారించిన యెడల నంతయును భిన్నముగానే కనుపించును. అట్టి భిన్నసృష్టినుండి ఏకత్వమును విడదీయుట ప్రతి మనుజుడును నేర్చుకొనవలసియున్నది. మాతృభూమి యగు హిందూదేశ మింత దుస్స్థితిని పొందుటకు ముఖ్య కారణము మన ఐకమత్యహీనతయే కదా. భారతీయులు తాము కలహించి అన్యదేశీయుల సహాయ మపేక్షించి ఒకరినొకరు నాశన మొనర్చుకొనిరట్లు చరిత్రలయందు కలదు. మనలో మనము భారతమాతకు కన్న బిడ్డలము గదా యను నంశము జ్ఞప్తియందుంచుకొని తల్లియొక్క దీనస్థితిని దలచి మత వైషమ్య మను పిశాచమును లోనుగాక స్వరాజ్యాభిలాషులమై ప్రయత్నము లొనర్చిన [illegible]కల లాభము కలుగకపోదు. 'శక్తిఫలీ' యను దేశోక్తి వృథ కాదు. ప్రస్తుతము హిందూదేశమునకు గల లోప మేమనగా - వర్తక విహీనత. వర్తక మన మెట్లు చేయవలెనో దేశీయులకు తెలియదు. సేవక వృత్తి చేయుటలో ఈ దేశమున కితర దేశములు సాటి లేవు. దానిలో నెన్ని కష్టములు కలిగినను సహించి బహునమ్రతతో నాచరింపగలరు. సృష్టియందున్న ప్రతిజీవికిని స్వతంత్రేచ్ఛ కలదు. కాని దాని నెట్లుపయోగపర్చవలెనో తెలిసికొనజాలకున్నారు. ప్రతిజీవియును స్వతంత్రము నెందుకు కోరద రందురేమో! సంతోషము సౌఖ్యము మొదలగు సర్వసుఖములు దానియందే యిమిడి యున్నవి. ఒక మనుజునకు సర్వసంపదలు నొసగి ఒక గదియందు వాని నుంచి తాళము వైచిన వాని కవి సౌఖ్యదాయకములుగా నుండునా? యుండనేరవు. చిలుకను తీసికొని తెచ్చి పంజరంబున బంధించి దానికి వలయు పదార్థము లొసగినప్పటికి అది సందుదొరకిన తప్పించుకొను నుపాయమునే వెదకుచుండును. ఏల? తోడి వానితో కలసి స్వేచ్ఛగా తిరుగునప్పు డున్న సౌఖ్యము యిప్పు డుండకపోవుటచేతనే కదా! కనుకనే మన పెద్దలు అటువంటి స్వేచ్ఛాబాధక కార్యములు చేయుట దోష మనియు నట్లు ప్రవర్తించిన మనకు నటువంటి నిరోధమే కలుగు ననియు నొక్కి వక్కాణించుచున్నారు. మనలో నిమిడియున్నట్టి స్వతంత్రేచ్ఛను వదలి పారతంత్ర్యమునకు చేతులు చాచుకొని కూర్చునియున్నాము. ఈ స్వతంత్రము మాట నటుండనిండు. వెనుకటి వర్తకసరళి ననుసరింతము. ప్రస్తుతము మనవారు చేయు వ్యాపారము లెలాగున నున్న దనఁగా పరదేశీయు లనేకము లగు వస్తువులను యంత్రసహాయమున తయారొనర్చి మనదేశమునకు పంపగా వానిని కొంతవెలకు మనవారు స్వీకరించి దానిపై తమ లాభము నిమిత్తమై మఱికొంత ధరను హెచ్చుచేసి మనదేశమున విక్రయించెదరు. ఆ వస్తువులను దేశీయులు కొనుటకు చాల కష్టముగా నుంటున్నది. ఆ వస్తువులను దేశీయులే తయారుచేసి వారు మనకు విక్రయించు ధరలకు మనము మనదేశమున విక్రయించిన దేశీయుల కిన్ని కష్టము లుండకపోవును కదా. వస్త్రములు మొదలగు వని యంత్రసహాయమున తయారుచేయుట గ్లాసులు మొదలగు నుపయోగకరము లగు సామానులు చేయుట మన దేశీయులకు క్రొత్తగా తెలియుచున్నది. వీని విషయమై ధనవంతు లగు దేశీయులు బీద బాలురను పరదేశములకు బంపి అక్కడనున్న క్రొత్తవిద్యను నేర్పిం

చుటకుగా కొంత ద్రవ్యమును వెచ్చించవలెను. దీనివ్యయమును ఒక్కరే భరింప నక్కఱలేదు. దేశీయులవద్ద చందా రూపముగా కొంత ధనమును సంపాదింపవచ్చును. బందరులో నెలకొల్పబడిన ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలకు మనదేశమున నెంత ధనము దొరికినది కాదు. అయితే దానివలెనే పెద్దలు కొందఱు దీనివిషయమై కూడ పాటుపడిన కొనసాగకపోదు. దొరతనమువారికి యుద్ధసమయములయందు సహాయము నొసర్చిన దేశీయులు స్వవిషయమై సహాయము నొనర్పకపోరని నమ్ముచున్న వాడను. మనదేశమున గల యిటువంటి లోటుపాటులను సరిచేసుకొనక వాగ్రూపమున "దేశీయులకు ఐకమత్య ముండవలెను. "దేశము నభివృద్ధిలోకి తీసుకొని రావలెను" అనిన దేశమునకు నుంతయును లాభము లేదు. కొన్ని వేళల స్వంతసొమ్ము ఖర్చుపెట్టవలసి వచ్చినను వెనుదీయకూడదు. ధనవంతులు స్వలాభపరాయణులై యుపేక్ష చేసిన యెడల కొద్ది వారేమిచేయుగలరు. దేశాభివృద్ధి కొరకు మహాత్మాగాంధి మొదలగు మహానుభావు లెన్నెన్ని కష్టముల నొందుచున్నదియుఁ గన్నులార చూచుచునే యున్నాము కదా. అటువంటి మహాత్ముల జీవితముల స్మరించుచు దేశీయులు మతముల యెడల భిన్నమనస్కులు గాక స్వదేశాభివృద్ధికొఱకు ఐకమత్యము నవలంబించునట్లు చేయుటకు దయామయుండగు సర్వేశ్వరునకు అనేక వందనముల నొనర్చుచున్న వాడను.

స్వయంవరవివాహములు:—ఇప్పుడు మనలో బాలికలకు 8, 9వ ఏట వివాహములు జరుగుచున్నవి. వెంటనే ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో నత్తవారిండ్లకు వెళ్లుట తటస్థించును. ఈలోపున బాలికకు 4వ క్లాసుచదువు వ్యవస్థకూడ నుండదు. వివాహమైన తరువాత నొకసంవత్సరమైనను పిల్లలను బడికి పంపరు. ఈలోపున వారికి నేర్పుతరగతులలోని విద్య లోకజ్ఞానమునైనను వృద్ధిచేయజాలదు. నీతిని బోధించు భాగవత భారత రామాయణాది పురాణేతిహాసములే నేర్పియుండరు. ఇఁక చరిత్రజ్ఞానమో అంతకంటె శూన్యము. ఇటువంటి చదువువలన సంపాదించిన జ్ఞానముతో బాలికలు అత్తవారియిండ్ల గృహనిర్వాహకత్వ మెట్లు నిర్వర్తింపగలరో ఊహింపవలయును. పోనీ విద్యావ్యాసంగ మటు లుండనిండు. ప్రాపంచికమునకు ముఖ్యాధార మగు శారీరదార్ఢ్యమా అంతకన్న సున్నగ నుండును. శరీర దార్ఢ్య మెట్లు వచ్చును? 12, 13 సంవత్సరములు వచ్చునప్పటికి హిందూబాలికలు సంతానవతు లగుదురు. అప్పటికి వైద్యశాస్త్ర ప్రకారము నరములు పుష్టియైనను పొంది యుండవు. ఇట్టి స్థితియందు సంతానవతులైన వారలకు శరీరారోగ్యము లెట్లు కలుగును? వారి సంతాన మన్ననో అంతకంటె బలహీనముగ నుందురు. కావున మన యాడుపిల్లలకు ఆరోగ్యశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములను దేశాభిమాన పురస్కృతము లగు చారిత్రములను దైవభక్తి నిర్మితము లగు పురాణములను ముఖ్యముగా నేర్పవలెను. జిజాబాయి తన కొమారున కుగ్గుపాలతోఁ గూడ దేశాభిమానమును బోధించుట వలననే కదా. ప్రాపంచికయాత్రకు ముఖ్యాధార మగు శరీరము నతిదౌర్బల్యత నొందించు అతిబాల్యవివాహముల మాన్పలేక ముందు దేశమును బాగుచేయుదు మని తలంచుట ఎంతయు వింతగ నున్నది. ఇంటగెలచి రచ్చగెలువ వలె కదా! పూర్వాచారముల ప్రకారము స్త్రీలకు దాస్యవృత్తి గాక తదితరము లగు స్వాతంత్ర్యములు లేవని పురుషులు తలంచుచున్నారే, గాని అది ఎంతమాత్రము నిజము కానేరదు. మనపూర్వులు ఏర్పరచిన కర్మలలో నే స్త్రీకి పురుషునితో సమానస్వాతంత్ర్యమున్నట్లు వెల్లడియగుచున్నది. పురుషుడు తనచేతిలోని ఒకవస్తువును బ్రాహ్మణునకు దాన మియ్యతలచిన స్త్రీ నీళ్లు వదలిన గాని అది చెందనేరదు. వివాహాదికర్మలందు స్త్రీలు లేని పురుషులు కందుకముల దగ్గరనుంచుకొని వివాహాది కర్మ లొనర్చుట మనము చూచుచున్నారము. మనకు తెలియక పోయినప్పటికి పూర్వాచారానుసారము మన మొనర్చు కర్మములే స్త్రీలకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మున్న దని తెలియబరచుచున్నవి. స్త్రీలను యింత హీనస్థితికి తెచ్చినందువలన పురుషులు పొందు లాభము లేమి సరికదా అనేకము లగు కష్టములు సయితము కలుగుచున్నవి. కొందఱు తలిదండ్రులు జ్ఞానము రాని తమ పిల్లలను ధనమున కాశించి వయోవృద్ధులకు గట్టిపెట్టుచున్నారు. దానివలన నీ పిల్లయొక్క జీవిత మంతయు విచారసాగరమున మునుగుచున్నది మరికొందఱు కట్నముల కాశించి మగపిల్లలకు అవాకారలగు పిల్లలను పెండ్లిచేయుగా "వారికి జ్ఞానమువచ్చి నాకు చక్కని భార్య కావలెను. ధనమున కాశించి చేసినారు గనుక మీరే సంరక్షించవండి నాకు అక్కఱ లేదు" అనువారలను చూచుచున్నాము. ఇంతకంటె బుద్ధిమంతులు స్పష్టముగా అక్కఱలే దని యనక వారితో నిష్టముగా నుండక వారివారి యిష్టప్రకార ముండువారిని చూచుచున్నాము. పూర్వాచారముల ననుష్ఠించు బుద్ధిమంతులు చేయవలసిన కార్యము లేనా యివి? అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడిన భార్యను త్యజించుటయే కాబోలు పూర్వాచారానుష్ఠానము? జ్ఞానమైనను రాకముందు పెండ్లిండ్లు చేసి, యిటువంటి దుర్గతుల పాలొనర్చుట తలిదండ్రుల లోపము గాక మఱి ఏ మున్నది? చేయునది వారు. అనుభవించునది వీరు. ఏమి న్యాయము! ఈ అతిబాల్యవివాహములవలన కలుగు లాభ నష్టముల లెక్కింతము. (1) విద్యాశూన్యత (2) దేహదౌర్బల్యము (3) భార్యాభర్తల అననుకూల్యము. లాభముల లెక్కింతమా? ఒక్కటి యైనను కనుపించదు. దేశాభిమాను లెల్లరు అనేక కష్టముల కాలవాల మగు ఈ అతిబాల్యవివాహముల రూపుమాపి తమ యాడు పిల్లలకు ఉన్నతవిద్యను గరపి స్త్రీలోకము నుద్ధరించుదురు గాక యని నమ్మి యింతటితో విరమించుచున్న వాడను.

విజయనగరసామ్రాజ్యము - విద్యారణ్యులు

సింగంపల్లి వేంకటాద్రి గారు

తుంగభద్రానది యుత్తరపుటొడ్డున, 'ఆనెగొంది' యను సుప్రసిద్ధపట్టణ మొండు గలదు. దానిని క్రీ. శ. 12-వ శతాబ్ది ప్రారంభమున చాళుక్యు డను రాజు పాలించియుండెను. అతనికి ముగ్గురు పుత్రు లుండిరి. ప్రథముడు నూతనరాజ్య మొకటి స్థాపించుటచే, ద్వితీయు డగు విజయధ్వజుడు క్రీ. శ. 1117 సం. సింహాసన మధిష్టించెను. అతడు ముప్పదితొమ్మిది సంవత్సరములు ప్రజానురంజకముగ బాలించె. ఆ కాలమున మహమ్మదీయులు తుంగభద్రానదికి యుత్తరమున నుండెడు దేశముల నేలుచుండిరి. వారివలన, ఆనెగొందివారికి తరుచు ముప్పు కలుగుచుండెను. విజయధ్వజుడు దూరదృష్టి గలవాడగుటచే, తుంగభద్రకు దక్షిణపుటొడ్డున ప్రధాననగర ముండిన మహమ్మదీయులు మాటిమాటికి నదినిదాటి రాజాల రని యెంచి క్రీ. శ. 1150 సంవత్సరం నూతన పట్టణ మొకటి కట్టించెను. విజయధ్వజనిర్మిత మగు నీ నగరమునకే 'విజయనగర' మని పేరిడబడెను. విజయధ్వజుని యనంతరము, అనవేమన, నరసింహరాయలు, రామదేవరాయలు, ప్రతాపరాయలు, జంబుకేశ్వరరాయలు, క్రమముగ పరిపాలించిరి. పాపము జంబుకేశ్వరరాయలకు సంతతి లే దయ్యె. వంశ మంతరించుట సంభవించె. రాజు లేని కారణమున రాజ్య మరాజక మయ్యె. ప్రజలు చోరాగ్ని పీడితు లయిరి. పట్టణమున గల సుందర మందిరములు శిథిలము గావింపబడెను. కోటలు బీటలువారెను. ఇట్లుండ కొంత కాలమునకు తుంగభద్రానదీతీరంబున 'హంపి' యను దివ్యక్షేత్రసమీపంబున, భువనేశ్వరీ దేవాలయముచెంత, 'మాధవభట్టు' అను పుణ్యపురుషుడు నిష్టాగరిష్ఠుడై తపం బొనర్చుచుండె. కారణాంతరములచే, ఆయన కొంతకాలమునకు జగద్విఖ్యాత మగు శృంగేరీపీఠ మలంకరింప తటస్థించెను. ఆయన సన్న్యసించుటం జేసి 'విద్యారణ్యులను' నామధేయము వహించిరి. ఆయనకు విజయనగరప్రాంతమునం దెక్కుడు పలుకుబడిగలదు. విజయనగర మరాజకముగ నుండుట జూచి, తన ప్రియశిష్యు డగు 'హుక్క' యను నాతని సామ్రాజ్యాభిషిక్తునిగా జేసెను. హుక్క, బుక్క, యను వీ రిద్ద రన్నదమ్ములు. వీరివురును ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్రుల కొలువుకూటమునం దుండిరి. శిష్యవత్సలు డగు విద్యారణ్యులు హుక్కయను నాతని రాజుగా జేసెను. 'హుక్క' తనయొప్పటి పేరును మార్చుకొని 'హరిహరరాయ' లని పేరు పెట్టుకొనెను. రాయలు - గురువును రాజ్యప్రదాతయు నగు విద్యారణ్యస్వాముల మాటకు జవదాటెడువాడు గాడు. గురువుగారి యనుగ్రహముచేత నాతడు బహురాజ్యముల సంపాదింపగల్గె. హరిహరరాయలు సింహాసన మధిష్టించిన వెంటనే, విద్యారణ్యుల ప్రోత్సాహమున నగరపునర్నిర్మాణమునకు బూనుకొనెను. చిత్రవిచిత్రము లగు దివ్యసౌధములు, బలిష్ఠము లగు కోటలు, ఉద్యానవనములు, చతురంగబలములు, గొప్పగొప్ప దేవాలయములు, విశాలము లగు రాజవీధులు, గజతురగాయలయములు, వైద్యవిద్యాలయములు, ధర్మసత్రములు మొదలగునవి బాహాటముగ నిర్మింపబడెను. నగరము నూటయేబది చదరపుమైళ్లుండెనట. ఆ నగరము విద్యారణ్యస్వాముల ప్రోత్సాహముచే పునర్నిర్మిత మగుటం జేసి 'విద్యానగర' మని పిలువబడుచుండెను. హుక్కరాయల పిమ్మట బుక్కరాయలు, ద్వితీయ హరిహరరాయలు, ప్రతాపదేవరాయలు, విజయరాయలు మొదలగువా రెందరో పరిపాలించియుండిరి. ఈ విజయనగరసామ్రాజ్యమునే మన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు క్రీ. శ. 1490 మొ 1508 వఱకు పాలించియుండెను. విద్యారణ్యులు, పరాశరస్మృతి వ్యాఖ్యానమునందు, తాను భరద్వాజగోత్రుడ ననియు, మాయన శ్రీమతీదేవి తనూభవుండ ననియు చెప్పియుండిరి. వీరికి, భోగనాథులు, శాయన, యను సోదరు లుండిరి. భోగనాథులు సన్న్యసించిరి. శాయన అన్నగారిచే ప్రతిష్టింపబడిన రాజ్యమునకే మంత్రిగా నుండెను. విద్యారణ్యులు తనచే స్థాపితమైన రాజ్యము, చిందర వందర గాకుండుటకును, పరిపాలనా సౌకర్యములకును, దేశము భాగములుగ చేర్పరచి, రాజకుటుంబములకు చెందినవారిని రాజప్రతినిధులుగను, రాష్ట్రపాలకులుగను, సేనాధిపతులుగను, మంత్రులుగను నేర్పాటుజేసెను. విద్యారణ్యులు, హరిహరరాయలకును, బుక్కరాయలకును, ద్వితీయ హరిహరరాయలకును కుడిభుజమువలె నుండి, ఏబది సం. లతినిపుణతతో రాజ్యతంత్రముల నడుపుచ వచ్చెను. సామ్రాజ్యమున, రాయలుల ప్రభుత్వంబె, స్వాముల ప్రతిభయే నెక్కుడుగ వెలుగుచుండెడిది. ఆయన కాలముననే విజయనగర సామ్రాజ్యము దక్షిణ హిందూదేశమం దంతటను, దక్కనులో దక్షిణభాగమున విశేషముగను, తూర్పు తీరమందంతటను వ్యాపింపగలిగెను. ఆ కాలమున, హిందువులకును, మహమ్మదీయులకును మతావేశములవలన బద్ధవైర ముండెడిది. వారొండొరుల నాశనముచేయ జూచుచుండిరి. విద్యారణ్యుల యనుగ్రహమునను, రాజ్యతంత్రముల వలనను మహమ్మదీయులు సామ్రాజ్యమునం దడుగిడుటకు దుస్తరముగ నుండెడిది. విప్రకులావతంస మగు విద్యారణ్యుల ప్రాభవ మెట్టిదో!

పూర్వపు ప్రభువులకు ప్రస్తుత ప్రభువులవలె విప్రద్వేష ముండెడిది గాదు. విప్రులయందు గురుభావ ముండెడిది. విప్రుల యాజ్ఞలను శిరసావహించెడివారు. విప్రులే రాజ్యతంత్రముల నడపుచుండెడివారు. మన విద్యారణ్యులు ప్రజ్ఞావిశేషములు గలవాడనుటకు సందియము లేదు. ఆయనకు 'కర్ణాటక సింహాసనస్థాపనాచార్య' యను బిరుదు గలదు. విద్యారణ్యులు ప్రభుకార్యములందు పాల్గొనుటయే గాక ప్రభువులకు కులగురువులుగ సయితము నుండెడివారు. ......విద్యారణ్యులు రాజనీతిధురంధరుడే గాక నిరుపమాన పాండిత్యప్రభావసంపన్ను డని యెఱుంగవలయును. ఆయన సన్న్యసించుటకు పూర్వము (1) పరాశరస్మృతి వ్యాఖ్యానము. (2) మనుస్మృతి వ్యాఖ్యానము (3) వేదభాష్యములు, (4) జైమినీయ న్యాయమాలా విస్తరము (5) కాలమాధవీయము, (6) వ్యవహారమాధవీయము, (7) శంకరవిజయము, (8) సర్వదర్శనసంగ్రహము, మొదలగు సద్గ్రంథము లనేకములను-సన్న్యసించిన పిమ్మట (1) వేదాంతపంచదశి, (2) వివర్ణ

ప్రమేయ సంగ్రహము, (3) బ్రహ్మవిద్యాశీర్వచనపద్ధతి, (4) జీవన్ముక్తివివేకము, (5) దేవ్యపరాధస్తోత్రము మున్నగు విజ్ఞానగ్రంథరాజముల నెన్నిటినో రచించి, విద్యారణ్యులను నామము సార్థకముగఁ జేయఁగల్గిరి. ఆయన ఆదిశంకరులనే తన గురువుగ భావించెను. ఆయన భాష్యములలో నాగమప్రమాణముల నొప్పియుండ లేదు. ఆయన అద్వైతశిరోమణి. ఈ మహనీయుడు, తన తపఃప్రభావమున సువర్ణవృష్టిని గల్పించెనఁట. ఈయనను సమకాలికులు తరువాతివారు (సర్వజ్ఞ స్సహి మాధవః) యని పిలుచుచుండెడివారు. విద్యారణ్యులు సర్వవిషయముల సమానప్రజ్ఞగలవారఁట. ఆయన బ్రాహ్మణుఁడు. సామ్రాజ్యస్థాపకుఁడు. రాజకులగురువు. పీఠాధిపతి. రాజనీతిజ్ఞుఁడు. పండితోత్తముఁడు. సద్గ్రంథకర్త. యోగి. విద్యారణ్యస్వాములు క్రీ. శ. 1386 సంవత్సరమున సిద్ధినిఁ బొందెను.

సచ్చిదానందమూర్తి!

జే. సన్న్యాసిరాజు పంతులు గారు

శ్రీమదఖండ భూమీమండలం బెన్న
  వాడిమైన నివేశనంబు నీవు
అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండభాండం బెల్ల
  రమణీయ మగు మందిరంబు నీవు
రేవెల్గు వేవెల్గు దిక్కులు వెక్కన్న
  గగనతలంబు మేల్కట్టు నీవు
ప్రాగ్దక్షిణోత్తర పశ్చిమ కకుబంత,
  వేలాంబునిధి కేశశాలి నీవు
గీ. పెద్దమేరువు ముక్కాలిపీట నీవు
మించు నల మంచుమల కరమంచె నీవు
చక్రవాళాచలము చంద్రశాల నీవు
నతిహృదయవర్తి సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. 'పరమపాపాత్ములఁ బావనులం జేయ'
  సన్న్యాసి యైన చైతన్యదేవు
'మేకలబలి క్రేక మృగధర్మ' మని జీవ
  హింస మాన్పిన కృతకృత్య బుద్ధు
తేగలమునఁ బాలు లేకుండ నని కాఫీ.
  త్యాగ మానిన విద్యసాగరార్య
తన ధనప్రాణముల్ మనుజసోదరులకై
  వినియోగపఱచు పావనుని గాంధి
గీ. భూతదయచేత మించిన పుణ్యమూర్తు
లనుచు వినుచున్న వారలఁ గనికరంబు
గాంచగా నిమ్ము మాయందు కనికరమున
నతిహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. ఈవు సృజించిన యీభూమి తమ దంచు
  సంగ్రామము లొనర్చి సమయువారి
ఈవు పుట్టించిన యీనదుల్ తమ వని
  బొట్టు పోనీక కానవెట్టు వారి
ఈవు కల్పించిన యీవనుల్ తమ వని
  ఫల్లైన తేనీక పోరువారి
ఈవు నిర్మించిన యీగనుల్ తమవని
  గద్దైన దా మాటగట్టువారి
గీ. ఆసదోసం బెరుంగని యంధవలన
వెంట గొనిపోవ కేరని వెఱ్ఱివారిఁ
జూచి తలయూచుచుందువు చోద్య మనుచు.
నతిహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. మము మానవులఁ జేసి మతిమంతులను జేయ
  గోఱగాని తిరుగులకోఱకఁ గాదు
మాకు సంపద లిచ్చి లోకోత్తరులఁ జేయ
  గుటీంథకత్వముకోఱకఁ గాదు
సాహసధైర్యాది సాధనంబు లొసంగఁ
  గుపథంబులను బన్న కోఱకు గాదు
దొరతన మొసఁగగా వరమున గర్వించి
  కూళలై వర్తించ కోఱకు గాదు
గీ. సుమ్మటంచును నేర్పి విశుద్ధచరిత!
ప్రజలకును మేలు సేత ధారాళవృత్తి
ననదలను గామకోర్కుల నలవరింపు.
నతిహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. చీమలనునవులే చిత్తగించుచు నుండ
  మా వెంట లాలింప మరతువయ్య
అణువుల కాపద లణగించుచుండఁగ
  దాసుల రక్షింపఁ దలపవయ్య
కీటకంబుల నైన కృపతోఁ బాత్రులఁ జేయ
  దీనుల గావఁ జింతింపవయ్య
పతితుల బ్రార్థింప పావనులనుఁ జేయ
  ననఘులఁ గాపాడు టబ్రమయ్య!
గీ. అజ్ఞులగు మేము నీదు కల్యాణగుణము
లఱయ నేరక తారల నఱచుచుందు
మాపదలవేళ. లోపంబు నైపుమయ్య.
నతిహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

ములుఁగు పాపయారాధ్యులు

మదిగొండ బసవయ్య శాస్త్రి గారు

సహజపాండిత్య వైభవయుతుఁడును రెండవ భోజుఁడును నగు కృష్ణరాయుని యాస్థానమువలెనే వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రిప్రభు వర్యుని యాస్థానముకూడ పాపయారాధ్యాది మహాకవులతో నిండారి యుండెడిది. వేంకటాద్రినాయుని యాస్థానమం దష్టదిగ్గజము లను రెనమండుగురు పండితులు కలరు. మన సుప్రసిద్ధ మహాకవి పాప యారాధ్యులుకూడ వారిలో నొకఁడని కొందఱు చెప్పెదరు. కాని యది యంత సరియైనదిగాఁ దోఁపదు. పాపయారాధ్యులు తా నొకచో-

"సీ. వాసిరెడ్డికులాబ్ధి వనజాతు లగు రాజ
సింహుల సన్నిధిఁ జెలిమిఁ గాంచి"

అని చెప్పుటవలన నీకవి యష్టదిగ్గజములలో వాఁడు గాక, చెలిమి యనుట వలన బాల్యమిత్రుఁ డని యూహింపఁదగి యున్నాఁడు. ఇంకేమన పాపయారాధ్యులు నాయన బాల్యమిత్రుఁడు. పాపయారాధ్యుడు సంస్కృతాంధ్ర భాషా పారంగతుఁడు సరసకవితావిశారదుఁడు. ఈ మహాకవి సంస్కృతమునందు ఏకాదశీమాహాత్మ్య మను చంపూ ప్రబంధమును రచియించి వేంకటాద్రిప్రభువర్యునకు కృతి నొసంగి తదాస్థానమునం దభినవకాళిదాస బిరుదమును వహించెను. ఈ ప్రబంధము పీఠికనుండి యొక్క శ్లోకమును జూపుచున్నాను.

శ్లో. శ్రీ వేంకటాద్రినృపతే ర్గుణరత్నరాశే
రేకాదశీవ్రతవిశేష కథాప్రపంచః
చంపూప్రబంధతిలకో భజతి ప్రతీతిం
విద్వన్నుతా మతిశయోక్తిధురా గరిష్ఠః

ఈ ప్రబంధమునందు వేంకటాద్రినాయుని కథానాయకునిఁ జేసి నాయుని ఏకాదశీవ్రత పరాయణత్వమును దానదాక్షిణ్యాది గుణగణంబును రాజ్యపాలనావైభవంబును చక్కఁగ నభివర్ణించినాఁడు. వేంకటాద్రినాయునిని లక్ష్మీపురాధీశ్వరుఁ డని చెప్పియున్నాఁడు. కృష్ణాతీరస్థ మగు చింతపల్లి గ్రామమునకు లక్ష్మీపుర మను నామాంతర మున్నట్లు వాడుక గలదు. నాయునిపూర్వులు చింతపల్లిని రాజధానిగఁ జేసుకొని యుండిరి. వేంకటాద్రిప్రభువు క్రీస్తుశకము 1765 సంవత్సరమునందు జన్మించి, 1786-87 ప్రాంతములవఱకుఁ గూడ నీచింతపల్లిలో నుండినట్లును, పిదప నిజపరివారసహితముగ నమరావతిని రాజధానిగ మార్చుకొని యందు ప్రవేశించి యున్నటులను, దెలియ వచ్చుచున్నది. వారిది చింతపల్లిలో నిప్పటికిని శిథిలావస్థ నందియున్న గొప్పకోట కలదు. ఇంతియు కాక నాయుని వంశస్థులలోఁగూడ గొంద ఱిప్పటికి నాగ్రామమందు నివసించియున్నవారు. పాపయారాధ్యుని వంశస్థులలోఁగూడ నొకరు కలరు. దీనిఁబట్టి వేంకటాద్రినాయునికిని పాపయారాధ్యులకును చిరకాలబాల్యసఖ్య మున్నట్లు దృఢపడు చున్నది. వేంకటాద్రిప్రభువర్యుఁ డమరావతిని రాజధానిగ మార్చు కొనిన పిదప నమరావతి యమరావతిని బోలి సమస్తవైభవములతో నిండియుండెను. ఆపట్టణమునం దిప్పటికిని యొక ప్రదేశమునకు నందన మని పేరు వాడుకగా నున్నది. వేంకటాద్రిప్రభు వమరావతీశ్వరుఁ డగుటవలన తన యాస్థానపండితు లష్టదిగ్గజము లనియుఁ దన విహారో ద్యానవనమునకు నందన మనియుఁ దనకొలువుకూటమునకు సుధర్మ యనియుఁ దత్ప్రాంతమునం బ్రవహించు కృష్ణానదికి దివిజగంగ యనియు పేరులను పెట్టి కల్పించుకొని భూలోకదేవేంద్రుఁడై మహావైభవ ముతో రాజ్యపాలన మొనర్చినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. వేంకటాద్రీం ద్రుఁడు చక్కని భాషాజ్ఞానముకలిగి యుభయభాషాపారసజ్ఞతాభ్యుదయుఁడై యనేకవిద్వత్కవుల నాదరించి యనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథా ధినాథుఁడై యభినవభోజుఁడను సార్థబిరుదమును నిర్వహించుకొని యెను. జగత్ప్రసిద్ధుఁడగు నీరాజేంద్రుని గూర్చి చెప్పవలయు నవిన పెక్కువిషయములు కలవు గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతట విరమించి ప్రకృతవిషయ మగుటచేత పాపయారాధ్యుని గురించి విచా రింతము.

ఈకవి లింగధారిబ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఈతని తల్లి భ్రమరాంబ. తండ్రి వీరనారాధ్యుడు. గురువు శ్రీ శంభులింగ స్వామి. ఈతని నివాసస్థలము ప్రథమమందు చింతపల్లి. పిదప రాజ సమ్మానితుఁడై యమరావతియందు నివసించెను. కవులచరిత్రమందు ఈకవిని గురించి వేమనారాధ్యుల సంగమేశ్వరారాధ్యులు అని శీర్షికతో నిందుక వ్రాయఁబడి యున్నది. వేమనారాధ్యులు అనునది మూలపురుషుని నామము. ఈకవికి ములుఁగువారని గృహనామము సుప్రసిద్ధము. సంగమేశ్వరారాధ్యులు అని ఈకవికి నామాంతరము. కాని పెక్కు గ్రంథములయందు పాపయారాధ్యులు అనియే వ్రాసు కొనియున్నాఁడు. సర్వమధురమునం దిట్లు గద్యపద్యమును వ్రాసికొని నాఁడు.

చ. ఇది యపరంజిసొమ్ము పయి నింపుగ కెంపులుచెక్కినట్లు లో
ప్పిదముగ మింటితేర్వరులఁ బెద్దల నిద్దఱఁ జెప్ప కబ్బమై
పెండవులపాల తెమ్మ లన ముచ్చటలం గల ముద్దు పాపయా
రదు లొనరించు సర్వమధురంబునఁ దొల్తటి విన్నపం బగున్.

మఱియు నీకవి తాను రచించిన గ్రంథములం దొక్కొక్కరీతి గద్యములను వ్రాసుకొని యున్నాఁడు. సరసహృదయానురంజనమునం దిట్లున్నది:— గద్యము ఇది శ్రీమదుభయభాషాపారసజ్ఞ రసజ్ఞాగ్రగ ణ్య నాటకాలంకార గ్రంథాంధ్రప్రబంధ బంధురకవితానిబంధన శ్రీమద్వేమనారాధ్యవంశ పయఃపారావార రాకాసుధాకర పాప

Gopal Singh of Gujranwala-Thumb and lower jaw shattered by bomb from aeroplane

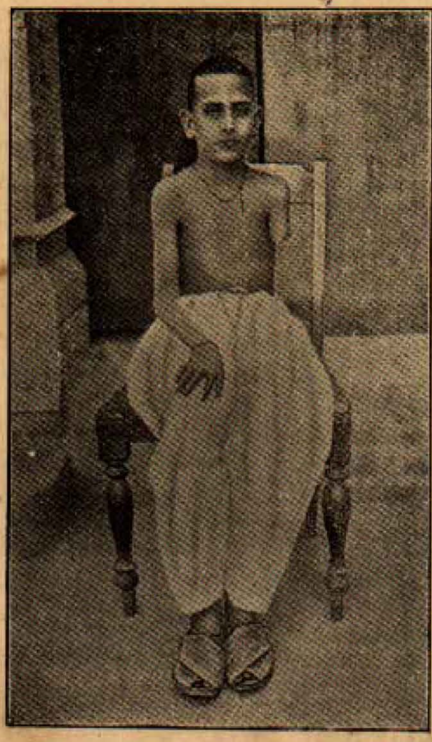
గుజరాన్‌వాలలో బొటనవ్రేలును క్రింది దౌడయు
వాయువిమానముచే చెదరగొట్టబడిన గోపాలసింగు

Allah Ditta of Gujranwala wounded in leg by bomb from aeroplane

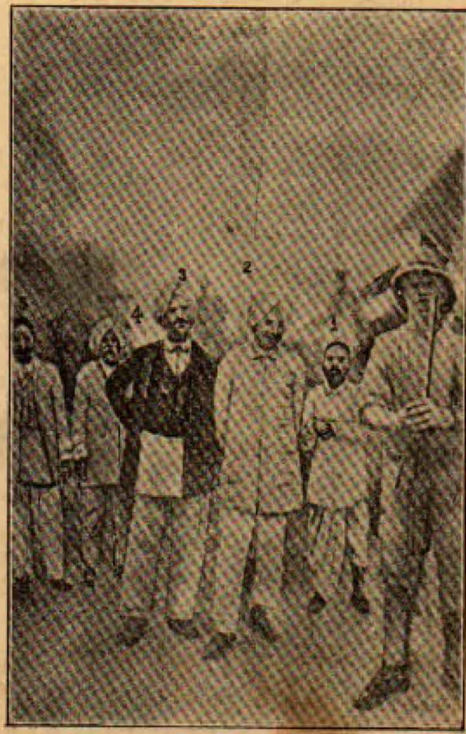
గుజరాన్‌వాలలో వాయువిమానముచే
కాలు గాయమైన అల్లాదిత్త

Sardari Lal of Gujranwala wounded in arm by bomb from aeroplane

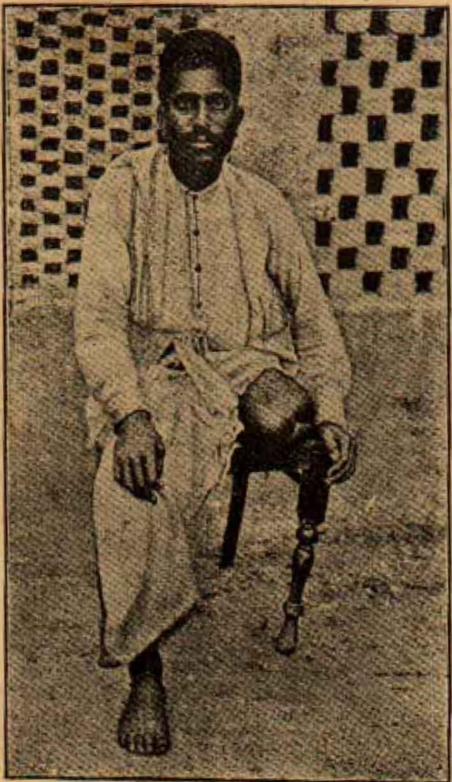
గుజరాన్‌వాల వాయువిమానమునుండి వచ్చిన బాంబు
చేతి నెగురగొట్టిన సర్దారిలాలు

Leaders of Gujranwala in handcuffs and paraded through streets

1 దివాన్ మంగళ్‌సేన్, 2 లాలా అమర్నాథ్, 3 లాలా హాకింరాయ్,
4 లాలా రళ్లయారాం, 5 పండిత దివాన్చంద
చేతులను కట్టివేసి గుజరన్‌వాలాలో వీధులందు త్రిప్పబడిన నాయకులు

Uttam Chand wounded at Jallianwa'a Bagh

జలియన్‌వాలాబాగులో క్షతగాత్రుడైన ఉత్తమచందుగారు

Mangal Singh wounded at Jallianwala Bagh

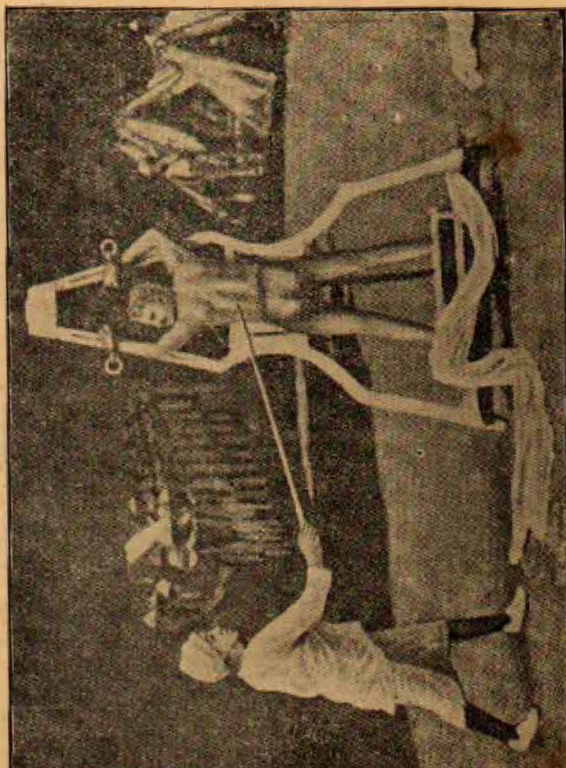
జలియన్‌వాలాబాగుదగ్గఱ క్షతగాత్రుడైన మంగల్‌సింగుగారు

Madan Mohan, aged 13 years, shot at Jallianwalla Bag and killed instantaneously

జలియన్‌వాలాబాగుదగ్గఱ కాల్పబడుటచే తక్షణము మృతినొందిన మదన్‌మోహన్‌గారు (వయస్సు 13)

Public flogging at Lahore

లాహోరులో నడిబజారులో కొరడాలతో కొట్టించుట

యారాధ్యాభిధాన విరచితం బగు సరసహృదయానురంజనమునందు ప్రథమాశ్వాసము.

వేమనారాధ్య చరిత్రములో

సీ. పదపదార్థ నిబంధ బంధురంబుగ ధరా
        తల మెల్ల నెరుగ శంతనుచరిత్ర
    సరస శృంగారానుషంగముల్ దవులఁ జా
        పఁగ నహల్యాకథా పరిణయంబు
    ధీమజ్జన స్తవ్య ధీమజ్జనోత్సవ
        కరముగా నలరు ఘూర్జరచరిత్ర
    లసదలంకార లాలన విశంకటముగాఁ
        బరగు నింద్రాత్మజా పరిణయంబు
గీ. శతకపూజా స్తవంబు లసంఖ్యసంఖ్య
    మీఱ నీవు వాసంగించు సార కావ్య
    రచన మాకెల్ల సమ్ముదార్ద్రతఁ బొసంగె
    సరసరుచిసాంద్ర సంగమేశ్వర కవీంద్ర!

అని ఈ విధముగ నభిధానాంతరమును వ్రాసికొని యున్నను ప్రాయికముగా దేవీభాగవతాది మహాగ్రంథములయం దీపాపరాయారాధ్యాభిధానమునే చెప్పుకొని యుండుటను బట్టి పాపయారాధ్యు లనియే ఉదాహరించితిని. వీరేశలింగకవిగారు రీకవిని గుఱించి యించుక వ్రాసి యుండి రని యుదాహరించితిని. కాని వారికి కవులచరిత్ర వ్రాయు నాఁటికి కవి కులగోత్రములైన సరిగా తెలియవని చెప్పుటకు సాహసింపవలసి వచ్చినది. ఇదియుగాక, మఱికొన్ని చరిత్రములుకూడ వీరేశలింగముగారిట్లు వ్రాసియుండిరి. వారి సాహసప్రవాక్య మిం కొకటి కలదు. "ఈకవి కవిత్వము ప్రౌఢమైనదియే. కాని వ్యాకరణదుష్టము లిందనేకములు గానంబడుచున్నవి" అని వ్రాసియుండిరి. కాని పండితులుగా రెంచినటుల ఈకవి కవిజన సామాన్యుఁడు గాక సకలశాస్త్ర పారంగతుఁడై సంస్కృతాంధ్రములయం దనేక ప్రబంధములను రచియించి కవిత్వమునం దభినవ కాళిదాసు అను సన్వర్థబిరుదము వడసినవాఁడు. ఈ కవి విరచిత గ్రంథముల నిట నుదాహరించుచున్నాను. ౧ ఏకాదశీమాహాత్మ్యము (చంపువు) ఇది వేంకటాద్రినాయని కంకితము. ౨ కల్యాణచంపువు. ౩ వేదాంతసార సంగ్రహము. ఈమూఁడును సంస్కృతమునందు రచియింపఁబడినవి. ఈగ్రంథత్రితయ మతిప్రౌఢమై విద్వత్కవి మనోరంజకమై కవిపాండిత్య ప్రకర్షమును దెలుపుచున్నది.

ఇఁక నాంధ్రప్రబంధములు. ౧ సరసహృదయానురంజనము ౨ శ్రీమతీపరిణయ మను నామాంతరము గల సర్వమధురము. ౩ దేవీభాగవతము. ౪ వేమనారాధ్యచారిత్రము. ౫ అహల్యాసంక్రందన విలాసము. ౬ శంతనుచరిత్ర. ౭ ఘూర్జరచరిత్రము. ౮ ఇంద్రాత్మజా పరిణయము మున్నగునవి. దీనిలో సర్వమధురము మూఁడాశ్వాసముల అచ్చతెలుఁగు కబ్బము. మిగిలినవి మిశ్రఫణితిని రచియింపఁబడినవి. మొత్తముమీఁద నీ కవి సంస్కృతమునందును మిశ్రఫణితియందును అచ్చతెలుగునందును గ్రంథములను రచియించి తనకవిత్వమును త్రివిధగతిని బ్రవర్తింపఁజేసెను. శతకపూజా స్తవం బసంఖ్యసంఖ్య యని కవియె వాకొనియున్నాఁడు గాన నిఁక వాటికి పరిమితియే గాన్పింపదు. వీనిలో ౧ శంతనుచరిత్ర ౨ ఘూర్జరచరిత్ర ౩ ఇంద్రాత్మజా పరిణయము. ఈ గ్రంథత్రితయ మెం దడఁగియుండెనో కన్నులఁ గను భాగ్యము కల్గినది కాదు. మఱియు నీకవి బహుళగ్రంథరచనా ధురంధరుఁ డగుటయె కాక సుమా రొక నూఱుమంది విద్యార్థులకు విద్యాదాన మొసంగి తాను రచించిన కల్యాణచంపువును పఠనగ్రంథముగఁ జెప్పినటు లీయన శిష్యప్రశిష్యులవలన నీ కృష్ణా గుంటూరు మండలములం దందందు నభివ్యాప్తి కలిగియున్నది. ఈయన ప్రశిష్యు లొక కొంద ఱిప్పటికిని గలరు. వారివలన నీ మహాకవియొక్క ప్రతిభావిశేషము లాయా ప్రాంతముల వినఁబడుచుండును. కాని వానికన్న కవివాక్యములే మనకు పరమప్రమాణములు. వేమనారాధ్య చారిత్రమునందు వంశావతారమున నిట్లున్నది:—

సీ. శాంతసౌజన్య వాత్సల్య దాక్షిణ్యాది
        గుణములు మూర్తి గైకొనె ననఁగ
    పారశేత్రదగ్ధ శంబరవైరి నరుఁ డౌను
        ధరణిలోపల రూపుఁ దాల్చె ననఁగ
    సురగురుత్వ మటుంచి నరగురుత్వము సేయ
        జగతి కేగిన బృహస్పతి యనంగ
    తన పురాతన కవిత్వ స్థైర్య మొనగూర్పఁ
        దలఁచి పుట్టిన కాళిదా సనఁగ
గీ. తగినవార లటంచు సద్ధరణిపతులు
    నతు లొనర్చుచు పూజింప నవ్యశస్త్ర
    హారముఖభూషణాదుల నందినాఁడ
    రసన నను ముల్గ పాపయారాధ్య దండ్రు.
సీ. సరస శేఖర తర్క శాబ్దికాలంకార
        సాహిత్యసామ్రాజ్య చక్రవర్తి
    సంస్కృతాంధ్రానేక సత్ప్రబంధనిబంధ
        బంధురకల్పన ధరితయశుఁడ
    దినకర్మయుత మహా త్రివిధలింగార్చనా
        యత్తచిత్తైక నిత్యచరుఁడ
    షట్స్థలజ్ఞానాను సంధాన కర లస
        త్పరమశివాద్వైత పండితుండ
గీ. వేమనారాధ్య వంశాబ్ధి సోముఁ డనుచు
    జనులు వినుతింప నెగడితి జగములందు
    విమల కౌండిన్యగోత్రపవిత్ర ముల్గ
    పాపయారాధ్యనామ విభ్రాజితుండ.
మ. నను విద్వజ్జన జాల లాలిత వచో నైపుణ్య సత్సంధ గుం
    ఫనధారాళకవిత్వతత్త్వ కలనా పారంపరీపారగు
    ఘనవైదగ్ధ్య కళావిచక్షణమనోవాళికిఁ జేరంగ ర
    మ్మని రావించి వచించె నంచితవచో మాధుర్య మేపారఁగన్.
మ. వర పుంభావసరస్వతీ చతురతా వాల్లభ్యసంసూచనా
    కరపాతంజలవాగ్విశుద్ధ కవితాకల్హారమాలీ రసాం
    కురిత స్నిగ్ధ నిబంధబంధుర కథాంతూరాంకిత గ్రంథక
    ల్పరతోత్సాహివి. పాపయార్యసుకవీ! ప్రత్యక్షకో భారతీ!

ఈపద్యములవలనఁ బాపయారాధ్యుని గుణగణ మెల్లరకు దెలియుటయె కాక జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతుఁడనియు మహావైయాకరణి యనియు పాపయారాధ్యుని వాక్యములనే వినుచున్నాము. వినుటయే గాక కవిత్వమునందలి ప్రయోగకౌశల్యము నీయన పాండితీవైభవమును జాటుచున్నది. ఇంక నీకవిశిఖామణినిం గూర్చి చెప్పవలయు ననివి యనేకము కలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతట విరమించి ఒక్క విషయముతో నీచరిత్రమును ముగించుచున్నాను. పాపయారాధ్యులు

పరమభాగవతోత్తముఁడు. ఈయన భక్తియంతయు దేవీపరమై యున్నది. దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించినవారిలో నీయనయే ప్రాథమికుఁడు. వేంకటాద్రిప్రభువు గతించినపిదప గొంతకాలమునకు తన వార్ధకదశయందు నొకకుమారుఁడు సంస్కృతభాగవతమును జదువుచుండఁగా నొక బాలీసు వానుకొని వినుచు, నాశుధోరణి మఱియొక కుమారునకు నాంధ్రీకరణమును జెప్పి వ్రాయించి యారుమాసములలో సంపూర్తి నొనరించెను. ఈయనరచించిన భాగవతమునం దెల్లయెడల భక్తిరసము వెల్లివిరిసి యుండును. పాపయారాధ్యులు తానొకనాఁడు చాముండికేశ్వర్యాలయమునకుఁ బ్రదోషకాలమున దర్శనార్థమై పోవునప్పటికి నందలి యర్చకుఁడు తలుపులుమూసి పోయియుండెను. ఆ సమయమందు భక్త్యావేశముతో—

"ముక్తిద్వారము తల్పుదీయఁగదె చాముండా! జగజ్జననీ"

యనెడు మకుటముతో నిరువదేడు పద్యము లాశుధోరణిఁ జెప్పునప్పటి కా జగదీశ్వరికిఁ గరుణగల్గి తలుపులు తెరచె నని చెప్పుదురు. ఆ పద్యములలో నొకటిమాత్రము నిటఁ జూపుచున్నాను.

శా. ముక్తాపాండుర హాసచంద్రికలు కెమ్మోవిం గుబాళింప మా
దృక్తాపత్రయి విన్నవించి పతికెంతోఁ బ్రేమఁబుట్టించి ప్రా
గుక్తాళీచరణాంగదారవ సముద్ఘోషాంగివై వచ్చి నీ
ముక్తిద్వారము తల్పుతీయఁగదె చాముండా! జగజ్జననీ!

పాపయారాధ్యుని గ్రంథములు ముద్రణాదిసాధన సంపత్తిలేక ప్రచ్ఛన్నములై యుండుటను బట్టి లోకమంతగా నీతని కవిత్వము నెఱిగియుండదు. కావున నీతని కవిత్వమును గుఱించి యించుక ముచ్చటించి విడిచెదను. పాపయారాధ్యులు కవిజనసామాన్యుఁడు గాక నిరుపమాన పాండితీవైభవోపేతుఁడు. ఈతనికవిత్వమును విమర్శించి చూచిన నీతనికి నాంధ్ర మనిన నొకలక్ష్యములో నుండినట్లు గాన్పింపదు. ఇంతమాత్రమున నీతని యాంధ్రకవిత్వమున కేమైన కొఱత యుండెనా? కేవల మాంధ్రమందు గూడ నొకకావ్యమును రచియించెను. కావున నుభయభాషా కవిత్వవిశారదుఁడగు నిమ్మహాకవి కవిత్వ మసర్గళగంగాలహరివలె నిరాఘాటమై లలితమృదుపద భూయిష్ఠమై సర్వాలంకారాలంకృతమై చదువఁజదువఁ జవులుగొల్పుచు మనోహరమై యుండును. ఈతని కవిత్వమునుండి యుదాహరణార్థము దిఙ్మాత్రముగాఁ గొన్ని పద్యముల నిం దుదాహరించియే యున్నాను. ఆపద్యములను బట్టి ఈతఁ డసమానవ్యాకరణ విద్వాంసుఁడని స్పష్టపడకమానదు.

పంచముల విజ్ఞప్తి

గొల్లపల్లి సామ్యూల్ గారు

సంఘసంస్కర్తలై జనుల మా మమ్ముల
 నాదరింపనిచో నిఁ కేది దిక్కు?
పరమ భక్తులవలె దిరుగువారెల్లరు
 మముఁజూడకున్నను మార్గమేది?
వసుధ మహామహోపాధ్యాయులే మమ్ము
 నిరసింప నిఁక మేలు తెలుఁగదెద్ది?
మాచాకిరీలేక కొంచెమున్నెగ్గని
 వారె పీడఁగ మాకు దారియెద్ది?

గీ. కడుపునొందిన రొమ్మునై గ్రుద్ద నగునె?
తరుణఫలములఁ దినిచెట్టు నఱుక నగునె?
తీసికొనిపాలు పొదుగుఁ ఛేదింపనగునె?
ఏలనయ్య! యిట్టిచేత - లిద్ధరిత్రి.

సీ. ఊరికి దవ్వుల నుంచిన మాత్రాన
 బోయెనే? మీదు యసూయకొంత.
ముట్టరాదనిపట్టు పట్టిన మాత్రాన
 సమసెనే? మీదు ద్వేషంబుకొంత
పెద్దకులంబని పీకులాడినయంత
 జనియెనే? మీదగు కినుక కొంత
అంటరాదని చాల - యార్భాట మొనరింప
 మ్రందెనే? మీదు రా - ద్ధంబుకొంత.

గీ. తగ్గనని మీర లొకవేళ దలచియున్న
హెచ్చదే? మాకు మీపైని యెన్నొరెట్లు.
ద్వేషబుద్ధి ద్వేషంబునే పెంచుగాని
దైకమత్యంబు గూర్ప సహాయపడునె?

సీ. అంగళ్ల వస్తువు లమ్మ బ్రదుకుటకైన
 నంటరాని తనంబె - యడ్డుదగులు
గొప్పవారలయొద్దఁ గొలువు సేయుటకైన
 నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
బంట్రౌతు పనిచేసి - బ్రతుకుద మనుకొన్న
 నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
గృహకృత్యము లొనర్చి మహిఁ బ్రతుకుద మన్న
 నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
ఇచ్చవచ్చిన చోటి - కేగుదమనుకొన్న
 నంటరాని తనంబె - యడ్డుదగులు

గీ. వసుధ నెల్లైన జీవనో - పాధి సేయ
నంటరాని తనంబె మా కడ్డుదగులు
ఎందుబోదుము? గతియేమి? యెవరు బ్రోతు?
రకట మాకర్మ మిటులయ్యె నవనియందు.

సీ. స్వపరి పాలనమునై పరిపాలకుల తోడ
 వాదించు జాతీయ వాదులార!
ప్రజల హక్కులకునై ప్రభువుల సభలోన
 వాదమాడెడు నతి వాదులార!
స్వేచ్ఛ నొసఁగు డంచు బ్రిటిషు వారల తోడ
 వాద మాడెడు మిత వాదులార!
పై వారితోఁబాటు ప్రక్కతాళము వేసి
 వాదులాడెడు ప్రజా ప్రముఖులార

గీ. దిగవిడిచి మమ్ము నిట్లు సం - దిగ్ధ గతిని
హక్కులన్నియు మీరలే - యందువార
లేమి చేయంగ మమ్ముల - నెంచినారు?
విశదముగ జెప్పరే మాకు - విబుధులార.

కాకతీయ సామ్రాజ్యము

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు

ఆంధ్ర వాఙ్మయాభివృద్ధికి ముఖ్యస్థానమును దేశీయశూరవర్యులకు నిలయము నగు నాంధ్రసామ్రాజ్యపుఁ జరిత్రము క్రమముగ విస్మృతికి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్రదేశీయుల పవిత్రక్షాత్రరక్తము ప్రవహించిన కాకతీయసామ్రాజ్య మాహాత్మ్యము చేతులార వ్రాసి కృతార్థులము కాఁదలంచి సంగ్రహముగ నివేదించుచున్నారము.

ఆంధ్రసామ్రాజ్య మని వ్యవహరింపఁబడిన పవిత్రక్షేత్రము నిజాము రాష్ట్రములోని హనుమకొండ ఓరుంగల్లులు ముఖ్యస్థానములుగఁ జాలకాలము సుప్రసిద్ధమై యుండెను. ఈసామ్రాజ్యమును గాకతీయులను త్రిలింగదేశవాసులు ధర్మబద్ధులై పాలించిరి. కాకతీయు లాంధ్రులు. శాసనములలో సూర్యవంశ్యు లనియుఁ జంద్రవంశ్యు లనియుఁ దదన్యు లనియు వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చిరి. శూద్రు లని చరిత్రకారులు విశ్వసించుచున్నారు. ఈ వంశీయులకుఁ గాకతీయు లని పేరువచ్చుట కొక చిత్రకథఁ జెప్పుచున్నారు. * కాకతి యను శక్త్యనుగ్రహమున గుమ్మడితీఁగయం దొక బాలుఁడు జనించెనఁట. ఆబాలుని వంశము కాకతీయవంశ మని ప్రసిద్ధ మయ్యె నఁట. "కాకతి" యనునది జైనదేవత యనియు నీవంశీయులలోఁ బూర్వు లందఱా దేవత నారాధించువా రగుటచేఁ గాకతీయు లని వ్యవహరింపఁబడి రనియుఁ గొందఱు తెల్పుచున్నారు. కథాంశ మెటు లున్నను గాకతీయులలోఁ గొన్ని పురుషాంతరములవారు జైను లై తదాచారముల నాదరించి రనుట విశ్వసనీయాంశము. § ఇట్లు జైనమతావలంబు లైనవారిలో రుద్రదేవుని జనకుఁ డగు రెండవప్రోలరాజే కడపటివాఁ డని తెలియుచున్నది.

మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజు

ఇతఁడు శూరవర్యుఁడు. త్రిలింగదేశమున నాంధ్రసామ్రాజ్యము నెలకొల్పిన యశఃకాముఁ డీ మహామహుఁడే. ప్రోలరాజనియుఁ బ్రోలి రా జనియు నీతని నే వ్యవహరింతురు. ఈ ప్రోలరాజు జనకుఁ డగు త్రిభువనమల్ల బేతరాజు చాళుక్యప్రభువుల నొద్ద సామంతుఁడుగ నుండెను. ♦ సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీపృథ్వీవల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక సత్యాశ్రయకులతిలక చాళుక్యాభరణాది బిరుదముల నీ త్రిభువనమల్లుఁడు వహించి శూరచూడామణియై యాంధ్రదేశమును బాలించెను. ఇతని జనకుఁడే మొదటి ప్రోలరాజు. దేశచరిత్రములందు శాసనములందు నీతని విస్తర మగు జీవితము కానరాదు. పూర్వుల చరిత్రము నింతతో విడచి శాఖాచంక్రమణ న్యాయము ననుసరించి మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజు జీవిత చరిత్రమును దెలిసికొనఁ బ్రయత్నించెదము. (*) ప్రోలరాజు క్రీ. శ. ౧౧వ శతాబ్దారంభమునుండి, సుప్రసిద్ధుఁడైనటు లూహింప వచ్చును. చాళుక్యులకు సామంతులుగఁ దమపూర్వు లుండిరే గాని ప్రోలరాజు మాత్ర మటుల నుండలేదు. ఇతఁడు స్వతంత్రుఁడై హనుమకొండలో రాజ్యము స్థాపించి మిగుల నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. ఈతని జీవితమంతయు విరోధుల కెదురుగ నిలుచుటతోడనే గడచినటుల శాసనముల వలనఁ దెలియుచున్నది. చాళుక్యచూడామణియగు తైలపదేవుని యనురాగముతో సంగరమున విడచి పెట్టెను. లంబాకవిషయాధీశ్వరుఁ డగు గోవిందరాజును బంధించి విడచి పెట్టెను. గుండరాజును సర్వవిధముల నవమానించి వధించెను. పలువురు మండలేశ్వరుల సహాయముతో హనుమకొండ ముట్టడించిన జగ్గదేవుని జయించెను. ఈ విజయము లన్నియు హనుమకొండ శాసనములోఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ప్రోలరాజునకుఁ బ్రతినాయకులు సామాన్యులు గారు. వీరందఱు నిజాము దేశములోని మండలాధీశ్వరు లని సాధనాంతరములచే నిరూపింపవచ్చును. స్థానికచరిత్రములో ప్రోలరాజే ఓరుగంటిలోఁ గోటఁ గట్టింప మంత్రకూటనివాసు లగు రామార్యశ్రీపాదులవారిచే శ్రీవిద్యాచక్రక్రమమున నాకృతిని నిర్మింపఁజేసెననియుఁ గోటలన్నియుఁ గట్టించె నని వ్రాయఁబడియున్నది. కాని దానిని విశ్వసింప వీలులేదు. సోమరాజీయాదిగ్రంథములలో గణపతిదేవుఁడే కోటఁ గట్టించినటుల గానవచ్చుచున్నది. ఇదియే విశ్వసనీయాంశ మని తోఁచుచున్నది. ఇప్పుడు కానవచ్చు సిద్ధేశ్వరాలయమునకుఁ జుట్టుఁ గానవచ్చు కొండ లన్నింటిని జతచేసి పెద్ద కట్ట

---

* కాకతీయ కులోరాజా రంజితాం స్వగుణైర్భువం కాకత్యాః పరశక్తేః కృపయా కూష్మాండవల్లికా కాచిత్ పుత్ర మసూత తదేతత్కుల మనఘం కాకతీయసంజ్ఞమభూత్. [మా. అని తల్లికలువచేలు శాసనము]

§ హనుమకొండలోని పద్మాక్షియాలయము ముందుఁ గల కర్ణాటశాసనము చూడుఁడు.

♦ వడ్డెపల్లి చెఱువునొద్ద గల జీర్ణశాసనము చూడుఁడు.

(*) శ్రీమత్ప్రోలనృపాల సైన్యపతినా విఖ్యాతవిక్రాంతినా యద్వైర్యేణ మహాబలేన నిహతో మంథన్యగుండాధిపః - అను రుద్రదేవుని శాసనమువలనఁ గాటచమూపతియే గుండాధిపుని వధించినటులఁ దెలియును.

పోయఁబడియున్నది. ఒకవైపు గొప్పశిలాద్వారముసైతము కానవచ్చుచున్నది. ఈకొండలకు మధ్య సిద్ధేశ్వరాలయము మొదలుకొని పద్మాక్షీయాలయమువఱకుఁ గల విశాలప్రదేశమే ప్రోలరాజు కాలములోఁ గోటగా నుండెనని యాస్థలముఁ జూచినఁ దోఁచకమానదు. ప్రోలరాజు జైనమతాభిమాని యనుటకుఁ బద్మాక్షీదేవళపుఁ గొండరాళ్లపైఁ గల జైనవిగ్రహములు నటఁగల శాసనముఁ దోడ్పడఁగలవు. బద్మాక్షీదేవళముముందు సిద్ధేశ్వరాలయముముందుఁ గొలఁది సరోవరములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈ సరోవరయుగ్మమధ్యభాగముననే ప్రోలరాజు కోటఁ గట్టియున్నట్టుల నూహింపవచ్చును. ప్రోలరాజు తన జీవిత మంతయు మండలేశ్వరుల నెదిరించుటతోఁ గలిపి యాంధ్రసామ్రాజ్యము నొకవిధముగ నిర్మింపఁగలిగెను. ఈవీరునకు రుద్రదేవుఁడు మహాదేవరాయలను నిరువురు కుమారులు కలరు. రుద్రదేవుఁడే వయస్సునఁ బెద్దవాఁడు. మహాదేవరాయల శాసనములు కానరావు. దేవగిరిరాజులతోఁ బోరి గతించినటుల స్థానికచరిత్రమునఁ గానవచ్చును. రుద్రసేనాని రామప్పగుడుల శాసనములో రుద్రదేవునియనంతరము రాజ్య మల్లకల్లోలమై విరోధిరాజులచే నాక్రమింపఁబడినటులఁ దెలియుటచే మహాదేవరాయలు రుద్రదేవుని రాజ్యపాలనముకంటె ముందుగా గతించినటు లూహింపవలయును.

రుద్రదేవ చక్రవర్తి

ఈతఁడు మహాశూరుఁడు. యుద్ధక్రియాకౌశలుఁడు. రుద్రదేవుఁడు నిదురించుతఱిఁ దండ్రియగు ప్రోలరా జెందులకో స్పృశించెనఁట. విభ్రాంతుఁడై విరోధి యనుకొని రుద్రదేవుఁడు జనకుఁ డగు ప్రోలరాజును కత్తితోఁ బొడిచి ప్రమాదమునకుఁ బశ్చాత్తాప మొందెననియుఁ బ్రోలరాజు ఖడ్గపాతితో మూఁడుదినములు జీవించి కుమారుఁడు నిర్దోషి యనియు నది ప్రమాద మనియుఁ బౌరులకుఁ దెలిపి మరణించె ననియు స్థానికచరిత్రలోఁ గలదు. ఇం దెంతవఱకు సత్యము కలదో నిర్ణయింప వీలుకాదు. * రుద్రదేవుఁడు పరాక్రమశాలి యగు దొమ్మరాజును భంజించెను. పొలవాసదేశాధీశ్వరుఁడు మేళగిదేవుని మేడరాజును వధించెను. వర్ధమానపురసంస్థానాధీశ్వరుఁడు దురాచారుఁడు మాతృసపత్నీపతియగు భీమరాజును రాజ్యమునుండి పాఱఁద్రోలి వెంటనంటితఱిమి వర్ధమానపురమును దహించి తైలపపతి రాజ్యము నాక్రమించినందులకుఁ బగఁ దీర్చికొనెను. రుద్రదేవుని జీవితములో నాంధ్రసామ్రాజ్యము స్థిరపడెను. ఆరాతిలోకము నశించి యాత్మరాజ్యమువృద్ధియై బలవంతమై తనరారుటచే రుద్రదేవుఁడే కాకతీయ రాజ్యస్థాపనాచార్యుఁ డయ్యెను. తండ్రివలె నీతఁడు జైనమతాభిమాని కాఁడు. పాలకుఱికి సోమనాథకవి యాతని యాస్థానముననుండి యనేకగ్రంథముల రచించి జైనమతనిర్మూలనము సైత మీప్రభుని యాదరణముచే నొనరించి రాజ్యమునం దంతటను వీరశైవమతమును వ్యాపకములోనికిఁ దెచ్చెను. జైనగ్రంథము లీకాలముననే చాలవఱకు నశించియుండును. రుద్రదేవుఁ డోరుగంటిలో(ఏకశిలానగరము) ముఖ్యస్థానముగ రాజ్యము పాలించినటులఁ గొందఱు వ్రాసియున్నారు. † హనుమకొండయే రాజధానిగఁ బాలించినటులనితఁడు స్థాపించిన స్వయంభూదేవాలయశాసనమునఁ గలదు. రుద్రదేవుఁడు సమధిగతపంచమహాశబ్దుఁడు మండలేశ్వర హనుమకొండాపురవరేశ్వర పరమమాహేశ్వర పతిహితచరిత వినయభూషణ శ్రీమహామండలేశ్వరాది బిరుదములు వహించి యప్రతిమానపరాక్రమశాలియై నిర్విరోధిలోకముగ (క్రీ. శ. ౧౧౪౦ మొదలు ౧౧౯౬ వఱకు) రాజ్యమును బరిపాలించెను. రుద్రదేవుఁడు సంస్కృత కర్ణాటాంధ్రభాషలలోఁ బండితుఁడు కవియునై పెక్కుగ్రంథములు రచించెను. విద్యాభూషణబిరుదమును వహించి యితఁడు సంస్కృతమున నాంధ్రమున నీతిసార మను గ్రంథమును రచించి యున్నాఁడు. మఱియు నీతఁడు సరస్వతీవిలాస మను న్యాయశాస్త్రమును చెప్పినటుల సైతము తెలియుచున్నది. రుద్రభూపాలుఁడు తనపేరుతో ననేకగ్రామములఁ గట్టించుటయేగాక రాజధానియగు హనుమకొండలో నొక గొప్ప దేవాలయమును గట్టించి, వాసుదేవరను రుద్రదేవుని సూర్యదేవుని బ్రతిష్ఠించి ముందొక సహస్రస్తంభమండపమును గట్టించెను. ఈయాలయములోని శిల్పప్రశస్తి నేనోళ్లఁ బ్రశంసింపఁదగి యున్నది. ఆలయములోని స్తంభములపైనను - ద్వారములపైనను - దీర్చిన చిత్రరువులు విగ్రహములు నిరంతరమాంధ్రుల శిల్పసామర్థ్యము నుద్ఘోషించుచున్నవి. సహస్రస్తంభమండపమునకు నాలయమునకు మధ్య నొక నంది కలదు. దానిపైఁ గల హారములు దానియునికి ఆకారపుబింకము దర్శనీయము. ఇపు డా మండపము ఆలయము పాడుబడినది. చిత్రరువు లన్నియు ఛిన్నభిన్న మొనరింపఁబడినవి. స్మరణీయము లగు నాలయచిహ్నములతోఁ బాటు పూర్వౌన్నత్యముఁ దెలుపు నొక దీర్ఘశాసనము నేఁటికి దర్శనీయముగ నున్నవి. రుద్రదేవుని యనంతరము రాజ్యము పరస్వాధీన మయ్యెను. § అప్పుడు రేచర్లగోత్రికుఁడును స్వామిభక్తుఁడును సేనానాయకుఁడు నగు రుద్రసేనాని విరోధిబృందమును జక్కాడి పరస్వహస్తగత యైన రాజ్యలక్ష్మిని బంధోన్ముక్తరాలినిగ నొనరించి రాజభక్తిని ప్రకటించెను. పిమ్మట గణపతిదేవుని, విశ్వరాజ్యమున కభిషిక్తునిగావించి కాకతీయరాజ్యస్థాపనాచార్య బిరుదము వహించెను. ఈ యంశ మంతయుఁ గ్రీ. శ. ౧౨౧౩ స్థాపింపఁబడినరుద్ర

---

* రుద్రదేవునిఁ బ్రతాపరుద్రుఁ డని వ్యవహరించుట యిప్పటి చరిత్రకారుల కలవాటుగ నున్నది. కాని శాసనములలో నా నామము కానరాదు.

† రక్తస్రోతసి రుద్రదేవజయినో యస్యోత్కబంధాప్లవాః తస్యాస్తే హనుమకొండ నామనగరీ శ్రీరాజధానీ తయోః

రుద్రదేవరాజుల విజయ రాజ్య ముత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్ధమాన మాచంద్రార్కతారముగా అన్మకొండపట్టణమునందు సుఖసంకథా వినోదంబున రాజ్యముఁ జేయుచు [చూ. హనుమకొండ శాసనము]

§ గ్రంథాలయసర్వస్వము మూఁడవసంపుటము ఆఱవభాగములోని రుద్రసేనానిచరిత్రమున నీయంశముఁ దెల్పు రామప్పగుడులవద్ద గల శాసన ముదాహరింపఁబడి యున్నది.

సేనానిశాసనమునఁ గలదు. విస్తరమందుఁ జూడఁదగును. ఈ ప్రభుభక్తిపరాయణుని సదా గణపతిదేవ చక్రవర్తి సాదరమునఁ దిలకించియుండును కావుననే యాంధ్రలోకమున కంఠటి కమూల్యభూషణ మనఁదగు రామప్పగుడులు సాగరమునకుఁదీసి పోని తటాకము నెలకొల్పి రుద్రసేనాని కీర్తిశేషుఁడయ్యెను. రుద్రదేవ చక్రవర్తికాలములోఁ గాకతీయసామ్రాజ్యమునకుఁ దూర్పున సముద్రము దక్షిణమున శ్రీశైలము పశ్చిమమునఁ గటకము ఉత్తరమున మాల్యవంతము సరిహద్దులుగా నున్నటులఁ జెప్పఁబడెను.

గణపతిదేవ చక్రవర్తి

ఓరుగల్లుకోట రుద్రదేవుని యనంతరము గణపతిదేవుఁడు కట్టించి యట రాజధాని నేర్పఱచియుండును. పెదతండ్రి యగు రుద్రదేవుఁడు స్థాపించిన వడ్డెపల్లి వినాయకదేవరగుడి అయ్యనవోలు మైలారుదేవరగుడి హనుమకొండలోని పూర్వోక్తదేవాలయము గణపతిదేవునికాలమున మిగుల నభివృద్ధిలోనికి వచ్చెను. రుద్రసేనాని గణపతిదేవుని రాజ్యకాలమున నాలయము స్థాపించియుండుటచేఁ దండ్రితరువాత గణపతిదేవుని సమ్ముఖమున నైతము సేనానిగ నున్నటు లూహింపవచ్చును. ఇటులే రుద్రదేవునిచెంత గణపతిదేవుని చెంత నేకకాలమున నున్నవారిలో నామిరెడ్డియను సేనానియొకఁడు నైతము కలఁడు. గణపతిదేవుని పాండిత్యాదికములు తెలిసికొను నాధారములు లభించుట లేదు. కాని యాంధ్రయుకవిమిత్రుఁ డగు తిక్కన సోమయాజి యీతనిసమ్ముఖమునకు వచ్చి సత్కృతుఁడై తన భారతమును వినిపించి శైవబౌద్ధమతముల నోడించెఁ దౌగినటుల ప్రతాపచరిత్రమునను సిద్ధేశ్వరచరిత్రమునను గలదు. గణపతిదేవుని నామముతోఁ గట్టఁబడిన గణపవరముల సంఖ్యకు గణపురముల సంఖ్యకు మితి లేదు. ఇతనియొద్ద శివదేవయ్య మంత్రిగ నుండెనని యీ బండితారాధ్యులవలన శైవమతదీక్ష గ్రహించె ననియుఁ బ్రతాపచరిత్రమునఁ గలదు. శైవగురు పరంపరలోని విశ్వేశ్వరశివదేశికు లితఁడే యని కొందఱ యభిప్రాయము. పితృవధాకారకు లగు దేవగిరిరాజులతోఁ దలుచుగ నీతఁడు సంగ్రామములు జరిపి విజయము గడించుచు వచ్చెను. సముద్రముతోఁ బోల్పఁదగు తటాకములు పెక్కులు నిర్మించి భూమిని సస్యవతి నొనరించి ప్రజారంజకుఁ డగుటయే గాక పరిమితిగ సముద్రవ్యాపారమునకుఁ బన్నులు విధించి గణపతిదేవుఁడు సముద్రవ్యాపారము నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. గణపతిదేవుని కాలమున రాజ్యము మిగుల నభివృద్ధిలోనికి వచ్చెను. మండలేశ్వరు లందఱు సామంతు లైరి. పూర్వమునుండి హస్తగత మగుచుఁ దొలంగుచు నున్న కాంచీరాజ్యమును బాలించుట కొక ప్రతినిధిని కొలఁది బలముతో నుంచి పాండ్యరాజులఁ దఱిమివేసెను. శ్రీశైలప్రాంతమునకుఁ గొణిదెనప్రాంతమునకు వేఁగినాటికి నల్లగొండప్రాంతములకుఁ బ్రత్యేకప్రత్యేకప్రతినిధుల నుచితమగు బలముతో నియోగించి మండలేశ్వరుల నందఱను సామంతులనుగఁ బాదపద్మోపజీవులనుగ నొనరించి యీ రాజచంద్రుఁ డోరుగల్లులో (ఏకశిలానగరమున) రాజధాని స్థాపించి ప్రతిష్ఠ గడించెను. సాధారణముగ నాంధ్రదేశమునఁ బూర్వము స్వతంత్రము ననుభవించిన రాజు లందఱు సామంతులై మానప్రాణములఁ గాపాడికొని సురక్షితులై జీవించిరి. గంగయసాహిణి, శివదేవయ్య సామంతభోజుఁడు చాందసేనాని నామిరెడ్డి లోనగు నాంధ్రవీరులు గణపతిదేవుని ధర్మపరిపాలనమునకు సర్వవిధములఁ దోడుపడి కాకతీయసామ్రాజ్యధౌరవాహులై ప్రతిష్ఠ గడించిరి. గణపతిదేవుడు ధర్మాత్ముఁడు. ఈతనిశాసనము లాంధ్రదేశమున నంతటను గానవచ్చుచున్నవి. గణపతిదేవుని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౧౧౯౯ మొదలు ౧౨౬౦ వఱకు నని చరిత్రకారు లభిప్రాయపడియున్నారు. గణపతిదేవునకుఁ బుత్రసంతాన మున్నట్లు తెలియదు. ఇతనియనంతరము రుద్రమదేవి రాజ్యమునకు వచ్చెను.

రుద్రమదేవి రాజ్ఞి

ఈయమ గణపతిదేవుని యనంతర మాంధ్ర సామ్రాజ్యమును మహోత్తరముగఁ బరిపాలించెను. గణపతిదేవుని కీయమ భార్యయని స్థానిక చరిత్రములయందును జరిత్రలయందుఁ గలదు. కాని కుమార్తె యనుటకే ప్రబలాధారములు కానవచ్చుచున్నవి * కావునఁ గుమార్తె యని విశ్వసింపవచ్చును. మాయూహకనుగుణములగు శ్లోకములుకలవు. కాని వ్యాఖ్యాత రుద్రమదేవిని భార్యగనే వ్యవహరించెను. ఈయభిప్రాయ భేదములకు హేతువు విచారణీయము. రుద్రమదేవి స్వయముగ స్థాపించిన శాసనము లభించు వఱకు నామావశిష్టమైయున్న భార్యయను వాదము సంపూర్ణముగ నంతరింపఁజాల దనుట యథార్థము. రుద్రమదేవి పరాక్రమశాలిని తన వ్యవహారములను రుద్రదేవుఁడను నామముతో జరుపుచు విరోధులకు భయంకరముగ సామ్రాజ్యము నీయమ పాలింపసాగను. దేవగిరి యాదవరాజులు దిరుగఁబడి మహాసైన్యముతో నేకశిలానగరమును ముట్టడింపఁ జనుదెంచి పదునుదినములు ఘోరయుద్ధమును గావించి పరాభూతులై పాఱిపోవుచుండ రుద్రమదేవిసైన్య మాబలమును దఱుముచు మూఁడులక్షలసాదాతులను లక్షగుఱ్ఱంబులను బట్టి, దేవగిరిసమీపంబున కేగి, కోటిద్రవ్యంబు లపరాధంబుగ దీసికొనినట్లును రుద్రమదేవి యచట జయస్తంభము స్థాపించినట్లును స్థానికచరిత్రమునఁ గలదు. రుద్రమదేవి తనకొమార్తెయగు మమ్మడమ్మకు సత్సంతానముఁ బ్రసాదింపఁ గాకతమ్మవద్దకు వడ్డెపల్లిసిద్ధివినాయకుని సన్నిధికి మొగిలిచర్ల యేకవీరాదేవి సమ్ముఖమునకు అయినవోలు మైలారుదేవి చెంతకుఁ బోవుటకుఁ బురంబు వెడల, సవతిపుత్రు లగు హరిహరదేవుఁడు మురారిదేవుఁడు బలోపేతులై యేకశిలానగరముఁ బ్రవేశించి గొనులు కాది రుద్రమదేవిని యూమె

* (1) జాతా తస్య పయోనిధే రివరమా శ్రీరుద్రదేవీ సుతా [కొలను పాకశాసనము.] (2) రుద్రదేవీ సమదభూభృత్కృపాణ్యా త్స్వర్య భూభృతాం [మల్కాపురము శాసనము.] (3) పితృర్యపరతే తద్వ ధరక్షదక్షిణాం క్షితిం శ్రీ వీరరుద్రదేవీ తిదుహితాదుహితా గుణైః.
[అని కొల్లికలుపచేలు శాసనము]

పుత్రిని పరిజనంబును బురిలోనికి రాకుండ నిరోధింపఁ గార్యముమిగిలె నని సామోపాయములతోఁ గోటలోఁ బ్రవేశించి సమయానుసారముగ రుద్రమదేవి వారలను బలసహితముగా పట్టుపెట్టి సామ్రాజ్యమును రక్షించి తన రాజ్యపరిపాలనకాలము ప్రచురించి శాశ్వతప్రతిష్ఠఁగడించెను. ఈయమ రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౧౨౬౧-౧౨౯౬ వఱకని చరిత్రకారులు నిర్ణయించి యున్నారు. పలువురు రాజులు రుద్రమదేవి పరిపాలనమునఁ జిరుగఁబడి పరాభూతులై శాంతిగడించినటుల జరిత్రమునఁగలదు. గణపతిదేవుని కాలమునం దున్న యాంధ్రసామ్రాజ్యమును జెక్కుఁజెదరనీయక కాపాడుటయే గాక రుద్రమదేవి ధనము మిగుల వెచ్చించి యేకశిలానగరపుఁ గోటను మిక్కిలి యభివృద్ధిపఱచెను. రుద్రమదేవికిఁ బుత్రసంతానము లేదు. ఈయమ భర్త యేమండలాధీశ్వరుఁడో తెలియదు. ఇట్లు కొలఁదికాలము రాజ్యము పాలింప, రుద్రమదేవి రాజ్యభారము వహించు తేజము పుత్రియగు ముమ్మడమ్మగర్భమున వభివృద్ధి నొందసాగెను. శ్రీ ప్రతాపరుద్ర దేవచక్రవర్తి జనించెను. రుద్రమదేవి పుత్రికచే నోమించిన వ్రతము లన్నియు ఫలించెను. తన తండ్రినాటనుండియు మంత్రియై దేశికుఁడై యున్న శివదేవయ్యచే నాశిశువునకు రక్షాగ్రము విభూతిఁ బెట్టించి నామకరణము చేయించి రుద్రమదేవి శిశుసంరక్షణమున నప్రమత్తురాలై ప్రవర్తింపసాగెను. * యుక్తవయస్సు వచ్చిన పిమ్మట మంత్రి సామంత దండనాయకాదుల యభిప్రాయానుసారముగఁ బ్రతాపరుద్రచక్రవర్తి నొక శుభముహూర్తమునఁ బుత్రునిగా స్వీకరించెను. పిమ్మట నొక యగ్నికాలమున నా రుద్రమదేవీరాజ్ఞి ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి కాంధ్రయసామ్రాజ్యమును బట్టాభిషేకముఁ గావించి కృతార్థురాలయ్యెను.

శ్రీ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి

† రుద్రమదేవి మనుమనికిఁ బట్టాభిషేకము గావించినదాదిగ పతినిఁ బుత్రునిగ వ్యవహరించినట్లును అతఁడు రుద్రమదేవిని తండ్రిగ భావించినటులను దెలియుచున్నది. ప్రతాపరుద్రదేవచక్రవర్తికాలములో దేశమునకు భావిసు సుదినములు వచ్చెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము, ద్రవిడదేశమును ఓఢ్రదేశమును కర్ణాటదేశమును మహారాష్ట్రదేశమును దన ఛత్రచ్ఛాయక్రిందికిఁ జేర్చుకొని ధర్మబద్ధముగఁ బవిత్రము శాంతమునగు నాంధ్రతేజముచే విరివాభిరామముగ వెలసాగెను. ఆకాలమువారు ప్రతాపరుద్రుని సాక్షాత్తు రుద్రాంశముగ భావించి దైవమని పూజింపసాగిరి. § ఈభక్తి ప్రపత్తులలో మగ్నులై ప్రతాపరుద్రునకు నొసట వేఱొక కన్నుఁగలదని యాఁ దానఁజేసి ముక్కంటి యను నామము సైతము వహించె ననుటయుఁ దండ కవితలలోఁ గానవగును. ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిజీవితకాలములోఁ జాలభాగము శాంతముగ గడచెను. రాజ్యములోని భాగము లన్నింటిని సీమలుగ విభజించి తత్కాలోచితములగు పేరులఁ బెట్టి ప్రతాపరుద్రదేవుఁడు క్రొత్తనాయకులను నియోగించి వారలకు సర్వాధికారము నొసంగి రాజ్యమునంతయు శాంతిమంత మొనరించెను. తొల్లి గణపతిదేవచక్రవర్తి యిట్టి పరిపాలనముఁ గావించెఁ గాని యందుఁ గొన్ని మార్పు లావశ్యకములగుటచే బ్రతాపరుద్రుఁడనేకవిధముల సంస్కరించి నూతనమార్గములఁ గనిపెట్టెను. త్రిపురాంతకాంబ దేవాదిమండలేశ్వరు లపుడపుడు తిరుగఁబడుచు వచ్చినను బ్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తాను స్వయముగ సంగ్రామమునకు వెడలక సైన్యముచే శాంతిని స్థాపింపసాగెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ధర్మస్వరూపుఁడని ఖండఖండములయందుఁ బ్రతిష్ఠ సాటఁబడెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము సామాన్యజనుఁడు మొదలు చక్రవర్తివఱకు నాదర్శప్రాయముగ నుండెను. పూర్వము స్వతంత్రులుగ నున్న దేశాధీశ్వరులు సామంతులై ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తికి లోఁబడి యభిమానమును గాపాడికొనవలసిన యావశ్యకము లటస్థించెను. కాని ప్రతాపరుద్రుఁడేమంత వేఁగులచే రాజకీయతంత్రముల నెఱపుచు నాంధ్రసామ్రాజ్యమును జేయి కన్నులలోఁ గాంచుచు జీవితసర్వస్వమును వెచ్చించి యిట్టి కల్లోలములు జరుగకుండ జాగరూకుఁడై మెలఁగసాగెను. కాకతీయచక్రవర్తులకు దేవగిరిరాజులకుఁ జిరకాలమునుండి ద్వేషము కలదు. పలుమారు కాకతీయచక్రవర్తుల నెదిరింపఁ గృతప్రయత్నులై దేవగిరిరాజు లపజయమును వార్జించి మిగుల నష్టపడిరి. అక్రోధాగ్ని- అజ్యేష్ఠవిద్యుత్తు - ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తికాలమున సైతము నంతరింప లేదు. (*) దేవగిరిరాజులు ప్రతాపునికాలములో సైతము గోదావరి దాఁటి యాంధ్రసామ్రాజ్యముపైఁబడి పరాభూతులైనటులఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము శాశ్వతముగ నంతకాలమేని నిలుచుటకుఁ ద్రవ్యని పరిఘగ నున్న గౌతమీప్రవంతియే కారణ మనుట నిజము. ఆంధ్రనగరసైన్యము గోదావరికూలమును గాచియుండి సామ్రాజ్యక్షేమము నంతరింపసాగెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్య మెంత దుర్భేదముగ శత్రుజనాగమ్యముగ నుండెనో ప్రకృతకాలమున శీర్ణమైయున్న యాకోట దర్శించినచో పాఠకసోదరుల కవగతము కాఁగలదు.

---

*స్వీకృతే పుత్రభావేన దౌహిత్రే ప్రాజ్యమాజ్ఞయా అస్మిన్నిధేహి భారేయే గుర్వీ ముర్వీపురాం ... [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము]

† యా స్యాః కాకతివంశ మౌక్తికమణి శ్రీరుద్రదేవ స్సుత స్తస్యాః కిం కథయామ వైభవ మతః శ్రీరుద్రదేవ్యాః పరం [మాల్కాపురము శాస.]
రాజ్ఞా తు త్రియమాళిమండనమణే స్తాతస్య సానుగ్రహా [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము.]

§ చూ. కొండవీటి సామ్రాజ్యములోని కాకతీయచరిత్రము.

(*) శ్లో. రే రే సేవణ క స్తవాయ మనిదంపూర్వో వ్యగర్వో మహాన్ ? ఉత్తీర్ణా కిల యేన గౌతమనదీ ప్రాప్తోఽపి మృత్యోర్ముఖం ఏషా కాకతివీరరుద్ర ఇతి కిం నాశ్రావి సప్తాకురీ ప్రముఖ్య త్రైలిపత్ పార్థివ మహాభూత గ్రహోచ్చాటనీ. [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము]

* ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున నాకాలమున వచ్చెడి రాబడికి మేర లేదు. ఆదాయము వ్యయము స్థానికచరిత్రమున వ్రాయఁబడియున్నది. ఇందలిశయోక్తి యున్నటుల నూహింపఁజాలము.

చాళుక్యరాజుల ముఖ్యస్థానమగు కల్యాణపురిపైకి రామేశ్వర ప్రాంతమునకు విజయయాత్ర కేగి కానుకలతో వెనుకకు మఱలుటయే గాక ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి మళయాళదేశ మేలు మకుందాదేవిని సౌరాష్ట్రదేశాధీశ్వరులను గెల్చి ఢిల్లీపైకి దాడివెడలి సులతానొసంగిన కానుకలతోఁ గరుణించి వెనుకకు మఱలెనఁట. ఈచక్రవర్తి కాలములో శ్రీశైలము కాళేశ్వరము త్రిపురాంతకము లోనగు చోటులఁ గల దేవాలయము లధికవైభవముతో నలరారెను. హతశేష మగు జైనమతము నైతము చాలవఱకీతనికాలముననే నశించెను. కొలనుపాక, వేములవాడ, హనుమకొండ, లోనగుచోటుల గల జైనదేవళము లన్నియు మార్చి, వానిని పాలించు జైనులఁ దొలంగించి శైవుల యధీనముఁ జేసి క్షేత్రమాహాత్మ్యములు సృజించినది నైతమీకాలముననే యని యూహింపఁ బెక్కు లాధారములు కానవచ్చుచున్నవి. రాజ్యమునందంతట నాకాలమున ప్రభుని యాదరణముచే శైవమతమునకే ముఖ్యస్థానము లభించె ననుట సత్యము.

౧ ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి మిగుల సుందరాకారుఁడు. వివిధాలంకారభూషిత మగు నేనుఁగుపై నెక్కి యాంధ్రనగరరాజవీథులలో విహరించుచుఁ బ్రజలకు దర్శనభాగ్య మొసంగుచుండెను. రసికతా ప్రచురణమునకుఁ గాఁబోలు నితనికి వేశ్యాసంపర్క మున్నటుల గ్రంథాంతరములలో వ్రాసిరి. కొలఁదిలోపములఁ బాటిసేయరాదు గాన ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ధర్మప్రభు వనుటలో నెట్టి సంశయము లేదు. ఈరాజన్యుఁడు తనపేరుతో నేకశిలానగరమున కీశాన్యమునఁ బ్రతాపగిరి యను నొక దుర్గముఁ గట్టించెను. రెండువేలయోడల నిర్మించి ద్వీపాంతరములనుండి వస్తుసామగ్రిఁ దెప్పించుచు సముద్రవ్యాపారమును మిగుల నభివృద్ధిలోనికి దెచ్చెను. ప్రతాపరుద్రయశోభూషణముఁ జూడ చక్రవర్తి విలాసపురుషుఁ డనియు స్వైరవిహారప్రియుఁ డనియు నూహింప నవకాశము కలుగును. ఇతఁడు ప్రతిష్ఠించిన దేవాలయములు చేసిన ధర్మములు లెక్కయిడరానివి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నీయనకాలమున నూతనవికాసము కలిగె ననుట సహజోక్తియే. ఈ ప్రభుని యాస్థానమున నూటయేఁబదిమంది బంగారు పల్లకి యెక్కు సంస్థానమునకు వచ్చు నుత్తమవిద్వాంసులు, సకలకళాప్రవీణులగు పరిహాసకు లెనిమిదిమందియు, నూర్గురు వేదవేదాంగపారీణులు, ఇన్నూరుగురు కవీశ్వరులు కలరు. భాస్కరరామాయణములో గొంతభాగము వ్రాసిన మల్లికార్జునభట్టొకఁ డాయాస్థానమున మిగుల గౌరవము నంది, రాజ్యతంత్రములలోఁ గూడ పాలుగొనెను. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామాయణమును సంస్కృతమున రచించినటుల స్థానికచరిత్రమునఁ గానవగును. ప్రతాపదేవుని యాస్థానకవులలో విద్యానాథుఁ డగ్రగణ్యుఁడు. ఈయన రచించిన యలంకారగ్రంథము సుప్రసిద్ధముగ ప్రభుకంఠప్రఖ్యాతి వేయువిధముల చాటుచున్నది. మఱియు నీ చక్రవర్తి యవలంబనములో నుండియే సాహిణిమారన భాస్కరరామాయణము, గన్నయసేనాని మార్కండేయపురాణము నంకితమొంది యాంధ్రవాఙ్మయము నలంకరించిరి. రుద్రదేవుఁ డను నొకకవి సంస్కృత కర్ణాటభాషలలోఁ గొన్ని గ్రంథముల రచించెను. ప్రధానమంత్రి యగు శివదేవయ్య శివతత్త్వరసాయన మను నొక యుత్తమకావ్యము నాంధ్రవాఙ్మయమున రచించెను. ఇటులే యాకాలమున ననేకగ్రంథములు రచింపఁబడియుండవచ్చును. నిజామురాష్ట్రమున సమగ్రముగ గ్రంథములఁ బరిశీలించిన నెన్ని యమూల్యగ్రంథనామములు కవినామములు వెలువడునో! ఆంధ్రనగరాధ్యక్షుఁ డగు ప్రతాపరుద్రుని జీవిత మీకారణముచే నాంధ్రవాఙ్మయమునకు భూషణముగ నున్నది.

సమాప్తి

కాకతీయ ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ఆంధ్రసామ్రాజ్యమును పాలించుకాలమున ఢిల్లీసామ్రాజ్యమున కల్లాయుద్దీను రాజై యుండెను. త్రిలింగసామ్రాజ్యమును జయించి ప్రతాపరుద్రుని తనకు సామంతుని జేసికొనఁదలంచి యతఁడు చాల ప్రయత్నింపసాగెను. దేవగిరిదుర్గ మంతకుమున్నే మహమ్మదీయహస్తగతమై యుండుటచేతను ఈ దుస్తంత్రమున దేవగిరిరాజులు భాగస్వాములై యుండుటవలనను అల్లాయుద్దీనుదృష్టి-దురదృష్టదేవతచేత నాకర్షింపఁబడిన నాంధ్రసామ్రాజ్యముపై ద్వరలో ప్రసరించెను. "మలిక్ కాఫూరు" అనువానితో సుచిత్ర

---

* కటకవల్లభుఁడు లోనుగాఁగల చిల్లరరాజులు ప్రతివర్షంబును ఇచ్చు నజ్రానంబులు ఇరువై నాల్గుకోట్లు. తనభూమి పాలితంబై రాజ్యంబువలన వచ్చు ధనంబు ఇరవై కోట్లు. అగ్రహారంబులు బ్రాహ్మణులకుఁ జెల్లుచుండెడివి నాల్గువేలు. దేవతావైభవంబులకు రెండువేల గ్రామంబులు, ఇదిగాక తన భాండారమునకు వచ్చునట్లు నాల్గుకోట్లు. (వ్యయము) ప్రతివర్షంబు తులాపురుషంబులకు మూఁడుకోట్ల యేబది లక్షలు. నిత్యవైభవంబునకు పరిమళగంధ కర్పూర కాశ్మీర జవాజి పరిమళంబులకు పంక్తిభోజనంబులకు నగరిదీపాలకును నానాదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకును బంచిపెట్టిన ద్రవ్యంబు ప్రతివర్షంబును మూఁడుకోట్ల అరువయిలక్షల యిరువయివేలు. నగరుగాచు నిశ్శంకమల్లునకు జీతము ప్రతివర్షంబును భటసహితంబుగా ఎనభై యెనిమిదిలక్షల యిరువదివేలు. అన్నసత్రంబుల గణుతి ఒక్కొక్క సత్రంబునకు వేయింటి చొప్పున నూరుసత్రంబులు ద్విజులకు ఏడాదికి మూఁడుకోట్ల రెనుబదిలక్షలు. రాజమదగజంబులకును ఉత్తమాశ్వంబులకును జీతంబులవారికి రెండుకోట్ల రెనుబదిలక్షలు. ఏకశిలానగరంబున గల దేవతావైభవంబున కొక్కకోటి. రాజగృహంబులు కట్టే పనులవారికి ప్రతివర్షంబున నొకకోటియు వారణాసి విశ్వేశ్వరునకు శ్రీశైలమల్లికార్జునునకు కాళహస్తీశ్వరునకు రామేశ్వరము రామేశ్వరునకు నాసికాత్ర్యంబకేశ్వరునకు అరుణాచలేశ్వరునకు కొలిపాకసోమేశ్వరునకు ఏకవీరేశ్వరునకు వేములవాడరాజేశ్వరునకు కాళహస్తిముక్తేశ్వరునకు గోకర్ణేశ్వరునకు వీరుమొదలైన యీశ్వరస్థానంబులకును శ్రీరంగనాయకులు కంచివరదరాజులు శ్రీవేంకటేశ్వరులు మంగళగిరినృసింహస్వామి సింహాచలం ఆదివరాహమూర్తి ... భద్రాచలం శ్రీరాములకును ... ప్రతివర్షంబు మూఁడుకోట్లు. తన భండారమునకు మూఁడుకోట్లు చెల్లుచుండె. [ప్రతాపచరిత్రము]

౧ శ్లో. వీరరుద్ర మధిరూఢసింధురం ద్రష్టు మంధ్రనగరీపురంధ్రయః హర్మ్యకే రచితచంక్రియా త్వరా స్తుంగసద్మశిఖరాధిరోహణం.
[ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము.]

ప్రతాపరుద్రధరణీశోపాత్త సామ్రాజ్యవిద్యోపాధ్యాయి వెలుంగవయ్యెదవు మాచర్దేవి వారాంగనన్. [క్రీడాభిరామము]

మగు బలముతోఁ బంపి యాంధ్రసామ్రాజ్యము ముట్టడింపు మని అల్లా ఉద్దీను బంపెను. మలికాఫూరు రెండుమాఱు లాంధ్రసామ్రాజ్యము పైకి సంగ్రామమునకు వచ్చి పలాయన మొనరించెను. మూఁడవ మా రాంధ్రసామ్రాజ్యము విజయదూరము కానున్నటులఁ బ్రతాపరుద్రునకు దోఁచుటచే మిక్కుటముగ మలిక్ కాఫూరునకు రొక్క మొసంగి సంధినొనరించెను. మహమ్మదీయబలములు వెనుక కేగెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తీర్థయాత్రలతో రాజ్యమభివృద్ధి నొనర్చుటతోఁ గాలము గడుపసాగెను గాని మహమ్మదీయు లెన్నటికేని రాజ్యచ్యుతుని గావింతు రను నూహ జనింపనయ్యెను. దురదృష్టదేవత నెత్తిపైఁ గూర్చుండి తాండవమాడుచుండ యుక్తాయుక్తపరిశీలన మెక్కడనుండి వచ్చును. ఢిల్లీలోని మహమ్మదీయ రాజ్యమున నంతలో క్రాంతి నశించెను. చక్రవర్తియగు నల్లాఉద్దీనును జంపి మలిక్ కాఫూరు ప్రభు వయ్యెను. ప్రభుద్రోహి యగు మలిక్ కాఫూరును ప్రజలు వధించిరి. తరువాత ముబారక్ రాజ్యమునకు వచ్చెను. వానిని జంపి ఖుస్రూ రాజ్యమునకు వచ్చెను. వానిని వధించి ఘజిబేగ్ తుఘ్లక్ రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతనినే గ్యాసుద్దీ నందురు. ఇతఁడు స్థిరపడి యాంధ్రసామ్రాజ్యము పైకి దృష్టి ప్రసరింపఁజేసెను, ముఖ్య సేనానాయకులతో నమిత మగు బలముతో నలాఫు ఖానను వానిని నితఁ డాంధ్రసామ్రాజ్యముపైకిఁ బంపెను. ప్రతాపరుద్రసైన్యమునకు మహమ్మదీయసైన్యమునకును ఘోరసంగ్రామము జరిగెను. ఆంధ్ర రక్తము మహమ్మదీయరక్తము సమముగఁ బ్రవహించెను. మారణ కాలముతలంపునకు వచ్చెను. ఎంత బల మున్న నేమి! బహిరంగస్థలములలో నిరాధారముగ నున్న యవనసైన్యము ఏడుకోటలమధ్య సురక్షితమై యున్న యాంధ్రసైన్యముతోఁ బోరిపోరి విజయము గడింపఁ జాలక వెనుకడుగు వేయసాగెను. ఆంధ్రసైన్యము యవనదళమును గోదావరిదాఁక దఱిమి వెనుకకు మఱలెను. మహమ్మదీయు లేడు మాఱు లేకశిలానగరమును ముట్టడించి రని స్థానికచరిత్రమున గలదు గాని చరిత్రమున నాల్గుమాఱు లనియే కలదు. మహమ్మదీయసైన్యము నాల్గువంతులు నష్టపడి ఢిల్లీకిఁ జేరెను. ఆంధ్రసైన్యము తెఱపిలేని సంగ్రామములవలన విజయయాత్రలవలనను జాలవఱకు బలవిహీనమయ్యెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తనసైన్యపరాక్రమములకు హర్షించి బహూకరించి కొలఁది కాలమునకు కెట్టి విప్లవము లుండవని విశ్రాంతి నొసంగెను. అలాఫుఖాను హతశేషమగు సైన్యము ఢిల్లీకేగి పరాభవము నెఱింగింప మిగుల నాగ్రహించి బలము నంతయుఁ గొనిపోయి యేని యాంధ్రసామ్రాజ్యము రూపుమాపు మని సులతాను జాజ్ఞ నొసంగెను. విధిలేక విశ్రాంతినైనఁ దీసికొనక, వెంటనే అలాఫుఖాను పూర్వముకంటె నెక్కుడు బలముతో నాకస్మికముగ నాంధ్రసామ్రాజ్యమును ముట్టడించెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి విశ్రాంతిగొనుచున్న సైనికుల సమావేశపఱచి రణోన్ముఖులను గావించెను. కోటవెలుపల మహమ్మదీయులు, లోన నాంధ్రులు నిలచి ఘోరముగఁ బోరాడిరి. ప్రతాపరుద్రున కపశకునములు దుశ్శకునములు స్ఫురించెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్య మంతరింపనున్నటులే భావించి అన్నమరాజు వీరపాండ్యరాజు తేరాల బబ్బారెడ్డి నరపతిరాయలు లోనగు యోధాగ్రేసరులకు సైన్యాధిపత్య మొసంగి గజారూఢుఁడై ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తియు సంగ్రామరంగ మలంకరించెను. రణము కోటకన్ని ప్రక్కల ఘోరముగ భయంకరముగ జరుగసాగెను. అన్నమదేవుఁడు వీరపాండ్యరాజు బబ్బారెడ్డి నరపతిరాయలు సమానముగఁ దురుష్కసైన్యమును బ్రతిఘటించుచు ప్రమత్తులై రణము చేయింపసాగిరి. అంతలో నాకస్మికముగ సంగ్రామమునకు సైనికుల నియోజించు ప్రతాపరుద్రదేవుని ఉలాఫుఖాను బంధించి శిబిరమునకుఁ గొనిపోయి యటనున్న నేమి యాపద వచ్చునో యని యాత్మసంరక్షణమునకు వలయు బలముఁ జేకొని నాఁటిరాత్రినుండియే ఢిల్లీకిఁ బ్రయాణమయ్యెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునఁ జక్రవర్తి పట్టువడె నను వార్త వ్యాపించెను. జనులందఱు హాహాకారములు చేయసాగిరి. సేనానాయకులు సంగ్రామరంగము వదలి ప్రతాపరుద్రుని గొనిపోవు మహమ్మదీయసైన్యము వెంటఁబడి పదిరెండామడలదూరమున నున్న రామగిరి యొద్ద మహోత్తరముగ నెదిరించిరి. ఉభయదళంబుల కట మఱల ఘోరసమరము జరిగెను. ఈ సంకులసమరసమయమున విజయవార్త ముందుగ ఢిల్లీశ్వరునకుఁ దెలియఁబంపి ఉలాఫుఖాను కొలఁదిబలముతోఁ బ్రతాపరుద్రుని ఢిల్లీకిఁ బంపివేసెను. ఆంధ్రవీరు లందఱు మహమ్మదీయబలమును నిర్మూలనముఁ గావించి వెదుకగా చక్రవర్తి కానరాఁ డయ్యెను. ఆంధ్రవీరు లిట్లు ప్రతాపరుద్రసంరక్షణమున కేఁగుటఁ జూచి కోటను జుట్టియున్న యవనసైన్యము నిరాతంకముగ నేకశిలానగరమునఁ బ్రవేశించి రాజగృహముల విపణులఁ దోఁచి, రాజమందిరముల నాలయముల రూపుమాపి, ఢిల్లీపురాభిముఖులై వెడలిపోయిరి. ఢిల్లీనవాబు ప్రతాపరుద్రుఁడు పట్టువడె నని విని మిగులసంతోషించి రాజ్యమున నుత్సవములఁ జేయించి యాతని చెఱసాలలో నుంచి ఆంధ్రసామ్రాజ్యము తనహస్తగతముఁ గావించికొనెను. * ఇంతతో నాంధ్రసామ్రాజ్య మంతరించెను.

ఆంధ్రసామ్రాజ్య మవిచ్ఛిన్నముగ రెండువందల సంవత్సరము లేకధాటి నభివృద్ధి నొంది యంతరించెను. ప్రాచీనాకారమును దలపింపఁజేయుచు నాంధ్రవీరపవిత్రక్షాత్రరక్తముచేఁ బూతమైన యా యేకశిలాపురనగరము ఓరుగల్లను పేరున నాంధ్రజనుల యశ్రుతర్పణములతోఁ దృప్తినొందుచు నేఁటికినిఁ గానవచ్చుచున్నది. సోదరా! నీ వాంధ్రుఁడవు. నీ వాఙ్మయ మాంధ్రము. నీ దేహమునఁ బ్రవహించునది ఆంధ్రరక్తము. ఒక్కమాఱు నామావశిష్టమై యున్న నాంధ్రనగరమును స్మరించి సందర్శించి, కృతార్థుఁడవు కాఁగూడదా?

ఉ. " కాకతిరాజ్యవైభవ వికాసము సర్వము శూన్యమయ్యె భా
వాకలితంబు లయ్యె భవదంచితభోగ సమృద్ధులెల్ల నీ
ప్రాకటపూర్వభాగ్యపరిపాటిఁ దలంచిన, " నాంధ్రరాజ్యల
క్ష్మి!" కఠినాత్మకుం డయినఁ జింతిలి నీరయి పోకయుండునే?"

* ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యపాలనకాలము క్రీ. శ. ౧౨౯౫ మొదలు క్రీ. శ. ౧౩౨౧ వఱకు నని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము.

అక్బరునాటి విద్యాభివృద్ధి

గోవిందరాజు వేంకట కృష్ణా రావు గారు

మొగలాయి చక్రవర్తులలో నగ్రగణ్యుఁ డగు అక్బరు రాజ్యకార్యధురంధరత్వమున కెంత పేరొందెనో యంతకన్న నెక్కువ విద్యాభివృద్ధిని గూడ ప్రసిద్ధి వహించెను. కొందఱు చరిత్రకారులు అక్బరు విద్యావిహీనుఁ డని వర్ణించియున్నారు. గోవాదేశస్థుని మాటలను ప్రమాణముగా గైకొని నోర్ అను చరిత్రకారుఁడు అక్బరు విద్యాగంధము లేనివాఁ డని వ్రాసెను. అట్లే "తుజకీ జహాంగిరి"లోఁ గూడ వ్రాయఁబడెను. అనేక కారణములచేత అక్బరు విద్యావిహీనుఁ డను మాట అంగీకృత మైనది కాదు. హుమాయూను తన కుమారుని విద్యకొఱకు చాల వ్యాకులత నొంది అబ్దుల్ లతీఫ్ అను వారిని నియమించె నని చరిత్ర తెల్పుచున్నది. అది గాక పీర్ మహమ్మదుఖాన్ హాజీమహమ్మదు ఖాన్ అనువారు అక్బరు గురువు లని ఫెరిష్టా వ్రాసెను. పామరుఁడును నిరక్షరకుక్షియు నగు నొక మనుజునకు విద్యావిషయములను గురించి జరుగు సంభాషణ దెలిసి కొనుట కాని, దుర్గ్రాహ్య మైన వివాదముల గ్రహించి సంతసము నొందుట కాని, విద్వాంసులతో చర్చలు సల్పుట కాని, గద్యపద్యకావ్యరచనలలోని ఆలాలిత్యముల గ్రహించుట కాని, చాల కష్టము. అసంభవము. కాని, అక్బ రట్టి కష్టవిషయములందు తన సామర్థ్యమును ప్రకటించె నని అబ్దుల్ ఫజల్ తన గ్రంథమునందు వ్రాసెను. అక్బరు 20-11-1547 తేదీని అక్షరాభ్యాస మొనర్చె నని ఫజల్ దెల్పెను. కావున అక్బరు విద్యావిహీనుఁ డట అక్రమము.

అక్బరునకు హిందూదేశ కల్పనాకథలు వినుట యందు చాల ప్రీతి. మీర్ హాసీజాచే వ్రాయబడిన 360 కల్పనాకథలను సొగసైన దస్తూరిలో వ్రాయించి చిత్తరువులతో నింపెను. ఆరంభమునుండి తుదివఱకు గ్రంథములఁ గొంతమంది యోగ్యతగల్గిన మనుజులచేఁ జదివించి, రోజున కెన్ని పుటలను చదివెనో గుర్తుపెట్టి పుటల ప్రకారము ధన మిచ్చెడివాడు. అప్రతిమ విద్వాంసుఁడును, అనుపమేయ లౌకిక వ్యవహారదక్షుఁడును అగు అబ్దుల్ ఫజల్ యివ్విధమున వ్రాసెను:—

"శాస్త్రములోఁ గాని చరిత్రలోఁగాని ఇంక నే విధమైన విషయములను గురించిగాని వ్రాసిన గ్రంథముల నన్నిఁటిని పాదుషాహ చదివెను. ఇతని కంటఁబడిన పుస్తకము లన్నిఁటిని చదివెను. చదివిన పుస్తకమే మఱల చదివినను విసుగుకొనక ఆదరముతో వినును."

ప్రతిదినము రాత్రి సమయమున రాజకీయ వ్యవహారములఁ బరిష్కరించి, అక్బరు చాల నోర్పుతో వేదాంతులతోను సుఫీస్‌లతోను చరిత్రకారులతోను చర్చలు సల్పెడివాఁడు. విద్వాంసులు పండితులు మొదలగువారు శాస్త్రములమీఁదను, ప్రాచీనాధునిక చరిత్రల మీఁదను, మతములను గురించియును చేయు చర్చలను వినుచుండెడి వాఁడు. ఈ సభలు జరుపుటకై తాను క్రొత్తగాఁ గట్టిన ఫత్తేపూరుసిక్రిలో ఇబాదత్ ఖానా యను నొక మందిరమును కట్టించెను. శాస్త్రములోని విచిత్రములు సృష్టివైచిత్రములు మొదలగు వానిని గుఱించి ఆమందిరమున చర్చలు జరుగుచుండెడివి. సునీ, షియా, సూఫీ మున్నగు మహమ్మదీయ మతస్థులును, బ్రాహ్మణ బౌద్ధ క్రైస్తవ యహూదీ పారసీక మతగురువులును తమతమ మతాధిక్యమును ప్రతిపాదించెడివారు. ప్రతివాఁడును భయమువీడి స్పష్టముగఁ దన యభిప్రాయములనుఁ దెల్పుచుండెను. ఒక్కొక్క పర్యాయము వాద వివాదములు చేయువారు చెలరేగి బిగ్గరగా నఱచి యొకరినొకరు తిట్టుకొని అల్లరిచేసెడివారు. ఏజాతివాఁడైనను చెప్పెడు సంగతులు వినుటకును, వానిలోని ముఖ్యాంశములను గ్రహించుటకును అక్బరు సిద్ధముగా నుండెడివాడు. ఒకసారి క్రైస్తవబోధ వినునట్లు తన కుమారుని నియోగించి అబుల్ ఫజల్‌ను క్రైస్తవమతమును భాషాంతరీకరించుట కాజ్ఞాపించెను.

ఒక్క విద్యావిషయిక చర్చలనే సల్పుట గాక గ్రంథరచనను కూడ ప్రోత్సాహపరచెను. 1582 సంవ

త్సరమునందు మహాభారతమును తర్జుమా చేయించి దానికి రజమ్‌నామా యని పేరిడెను. నాల్గువత్సరములు క్రమపడి 1589 సంవత్సరము అబ్దుల్ ఖాదర్ పారసీక భాషలోనికి రామాయణమును అనువాదముచేసెను. సుర్ హిందీచేత అధర్వవేదమును, ఫైజీచే లీలావతియు, ముఖమల్ ఖాను గుజ్రాతీచే నొక జ్యోతిశ్శాస్త్రగ్రంథమును, మహమ్మదు శాహబాదీచేత సంస్కృతములోని కాశ్మీరచారిత్రమును, పారసీకభాష లోనికి తర్జుమా చేయించెను. ముస్తఫీచే హరివంశమును హుసేనుసిచే పంచతంత్రమును శృంగారనైషధమును కూడ తర్జుమా చేయించెను.

తైమూరువంశములు స్వీయచరిత్రరచనయందు ప్రీతి గలవారు. దానికి నిదర్శనములు—బేబరు స్వీయచరిత్ర. జహాంగీరు స్వీయచరిత్ర. కాని కొందఱు వ్రాయకుండినను తమ కాలమున జరుగు సంగతులను వ్రాయుటకు చరిత్రకారుల నియోగించిరి. అక్బ రట్లే చేసెను.

విలువగల గ్రంథములను సమకూర్చుట అక్బరునకు చాల ప్రీతి. రాజకీయ గ్రంథము లంతఃపుర మందునను కొన్ని బయటను నుండెడివి. తన భాండాగారము మంచి స్థితిలో నుండుటకు మంచి యేర్పాటులను గావించి దానిలోని పుస్తకములను శాస్త్రముక్రిందను చరిత్రక్రిందను విభజన చేసెను. ఫైజీ చనిపోయినప్పుడు అతని గ్రంథాలయమున 4600 గ్రంథము లుండెను. వాని నక్బరు తన గ్రంథాయలమందు జేర్చి మూఁడు భాగములుగా భాగించెను. ఆగ్రాకోటలో నొక గది గ్రంథాలయపు గది యని చూపెదరు. దానిని గుఱించి హావెల్‌గా రిట్లు వ్రాసిరి:—

"ఈ చిన్నచిన్న గదుల నన్నిఁటిని దాటిన తరువాత పుస్తకభాండారపు గది యని ప్రసిద్ధికెక్కిన నొక పెద్దగదిలోనికి మనము ప్రవేశింతుము. దానిని కొలది కాలముక్రిందట రంగువేసి అలంకరించుటకై కొన్ని ప్రయత్నములు జరిగెను."

అక్బరు మంచి గ్రంథములను చిత్తరువులతో నింపుట కనేకచిత్రకారుల నియమించెను. చిత్రకళాభివృద్ధికి గాను చిత్తరువుల తాళ్వార మొకదానిని స్థాపించెను. దానిలోనికి చిత్రకారులు వచ్చి తమతమ విద్యాకౌశలతను గనఁబరచెడివారు. సంగీతముకూడ అభివృద్ధి పరుపబడెను. అక్బరు నాస్థానమున హిందువులు ఐరేనియనులు తురేనియనులు కాశ్మీరవాసులు గాయకులుగా నుండెడివారు.

తన కుమారులు, మనుమలు వీరియొక్క విద్యను గుఱించి చాల శ్రద్ధను దీసికొని వారిని అప్పుడప్పుడు పరీక్షించుటకు గాను గొప్ప విద్వాంసుల ననేకులను నక్బరు నియమించెను.

పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను చదువు చెప్పుటలో నొక క్రొత్తమార్పు వచ్చుట కక్బరుకాల మొకకారణముగా గణింపవచ్చును. మహమ్మదీయ చారిత్రమునందు అక్బరు హిందువులు మహమ్మదీయు లను భేదము పాటింపక అందఱిలో విద్య వ్యాపింప జేయుటకు కష్టించినవారిలో ప్రథముఁడని చెప్పవచ్చును. విద్యావిషయికము లగు మార్పులతోఁ దృప్తినొందక అక్బరు విద్యావ్యాపనమును చేయు పాఠశాలల నెక్కువ జేసి, కోటలు రాజభవనములు, కళాశాలలు మసీదులు మొదలగునవి కట్టుట పని వాండ్రను (రాజమేస్త్రీల) అనేకులను నియమించెను. ఆకాలమందు విద్యార్థులు తమ గురువుల గృహములలోఁ గూడ జదువుకొనిరి. అందు అబ్దుల్ ఖాదర్ తన గురు వగు మీర్ అలీ బేగ్ నింటఁ జదువుకొనెను. ఇతర రాజులకాలములో జరిగినట్లు అక్బరు కాలమందు కొంతమంది జనులు విద్యావ్యాపనమునకు దోడ్పడిరి. మహమ్ అనాగ యను నామె బాలుర విద్యను వృద్ధిచేసెను. ఈమె మదరసా కట్టించెను.

అక్బరు విద్వాంసులకు బహుమానము లిచ్చెడు వాడు. కాశ్మీరమును వశపరచుకొనినపుడు ఆ దేశములోని విద్వాంసులకు బహుమానము లిచ్చెను. త్రివేణీ గ్రామములోని వంగభాషాకవి యగు మాధవాచార్యులు (అక్బరు సమకాలీనుడు) అక్బరును తాను వ్రాసిన "చండిమంగల్" యను గ్రంథమందు చాలపొగడెను.

మహమ్మదీయ విద్యావిషయిక నభోమండలమున నక్బరు మార్తాండుఁ డని చెప్పవచ్చును. అతని రాజ్యమున రాజకీయ విద్యావిషయిక మతసంబంధక శాఖలు సర్వజనసమత్వమును, అన్యమతద్వేషాభావమును అనుసరించి పాలింపఁబడెను. ఈ విషయమున నితనికే మహమ్మదీయరాజును సమానుఁడు కాడు. తాను పాలించెడి ప్రజల సుఖదుఃఖములతో దా నేకీభవించెనని తెల్పుట కీతని హిందూమతాదరణమే నిదర్శనము. ఏమతమువా రైనను తనకు సమానులే యని చాటిన

మహమ్మదీయ రాజులలో నితఁడు అగ్రగణ్యుఁడని చెప్పవచ్చును. హిందూ బాలురు చదువుకొనుటకు మదరసాలను కట్టించి ఇబాదత్ ఖానాలో హిందువులతో వారిమతమును గురించి చర్చలు సల్పి, హిందూపురాణములను మతగ్రంథములను పారసీకములోనికి భాషాంతరీకరింపఁజేసి సంగీతశాస్త్రములోను చిత్రకళలోను అభిరుచిగల హిందువులను పోషించి, తానన్యమతద్వేషిగా డని లోకులకు చాటెను. తానొక సూత్రధారుఁడై మహమ్మదీయ విద్యావిషయిక నాటక మెట్లు ఆడించెనో మనము చూచితిమి గదా! అబుల్ ఫజల్ ఫైజీ అబ్దుల్ ఖాదర్ మున్నగు విద్వాంసులతో విద్యావినోదములతో కాలక్షేపము జేసి, వారిని తన ప్రాణస్నేహితులుగాఁ బరిగణించెను. దీనివలన నెన్నఁడును సాధ్యము కాని విద్యకును ఐశ్వర్యమునకును ఐకమత్యమును సమకూర్చుచు హిందువులును బౌద్ధులును, జైనులును, క్రైస్తవులును మహమ్మదీయులును, వేయేల సర్వమతములవారును కలిసి మతవిషయిక చర్చలు సల్పుటకొక మందిరమును గట్టించి, అట్టి చర్చలను ప్రోత్సహించి, అన్యమతద్వేషమను శక్తి నావలకు బారద్రోలి, హిందూదేశపు మతవిషయిక చరిత్రకొక యలంకారమును తెచ్చిపెట్టెను. "పరమేశ్వరుని నెఱుంగు విశేషసామర్థ్యము చిత్రకారులకు గలదు. ఒకానొక మనుష్యుని ప్రతిమను వ్రాసి యందు జీవముఁ బోయు సామర్థ్యము తనకు లేదనియు ఈశ్వరునకు మాత్రము గలదనియును చిత్రకారుఁడు చక్కగ నెఱుంగును. అందుచే నీశ్వరుని సామర్థ్య మాతనికి బాగుగ దెలియు" నని అక్బరు ధైర్యముగా వ్రాసెను. అక్బ రాస్థానమునకు విదేశములనుండి చాలమంది పండితులు వచ్చిరి. దొరతనమువారి కచ్చేరీలను కూడ విద్యావిషయిక సంస్థానములుగా మార్చెను. పండితులకును విద్వాంసులకును బహుమానముల నొసంగెను. విద్యావ్యాపనముఁ జేయుటకు పాఠశాలలను, కళాశాలలను నడుపుటకుగాను మాన్యము లిచ్చి సంస్కృత కవితాచారిత్రమున భోజభూపతి పరిపాలనకాల మెట్లో ఆంధ్రకవితాచారిత్రమునందు కృష్ణదేవరాయల కాల మెట్లో మహమ్మదీయ కవితాచారిత్రమున నక్బరుకాల మట్టి దని వ్యక్తపఱచెను.

జ్ఞానసూర్యోదయము

చింతపల్లి రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు

జనముల నిద్ర లేపి విలసన్మృదుధర్మపథంబుఁ జూపి, స
 త్యనియతి నుండఁ జూపి, పరదైవతభక్తి శిరంబు మోపి, కో
 రిన ఫలపూర్తిఁ జేసి, దురితప్రకరమ్ములఁ బాపి లోకవ
 ర్ధన మొనరింప వేయఁ గయివ్రాశముఁ జూపి వెలింగె మిత్రుఁడున్

చ. కలకలలాడు నెమ్మొగము కాంతులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁగన్
 కలకల నాదముల్ జనులు కమ్మనివాక్కులఁ బ్రేమ నింపఁగా
 మొలకలు దేఱ డెందముల మూగిన పూర్వఁపు మైత్ర్యబీజముల్
 వెలయఁగ; లోకముల్లసిలె విశ్రుతబోధనశక్తి నంతటన్

సీ. ఎఱిఁగినారలు గదా! పురుషనాయకులు దే
 శోపకారమే సదా శుభ మటంచు
గుణు లెఱింగిరి గదా! వరనాయికామణుల్
 వీరమాతృక లౌట విపుల వెలయఁ
దలంపు నుంచిరి గదా! దగ సర్వవరులు స్వ
 యంసహాయమె శరణ్యం బటంచు
నిజముఁ గాంచిరి గదా! ప్రజలు ధర్మప్రభు
 త్వము రాష్ట్రరక్షణమె సుఖ మని

తే. గీ. త్యాగ మాత్మసంయమన ముదారబుద్ధి
 సత్యధర్మ తపోరూఢి, శాంతి శమద
 మాది గుణములఁ గల్గి నిత్యంబు మనఁగ
 జ్ఞానసూర్యోదయంబు జగానఁ గాఁగ.

సీ. విజ్ఞానదీపంబు వెలుఁగ దేహాగార
 మున లోకకార్యముల్ గనుము చేయ
నీవు నే నను భేదనియమముల్ మాని మా
 నితప్రస్తుతస్థితి నిర్వహింపు
మాత్మ తేజశ్శక్తి నలరించి సద్బోధ
 నలఁ జేసి సార్థకం బెలయఁ బూను
మన్యోన్యసహాకార మైకమత్యపరోప
 కారముల్ గలిగి శంకను త్యజించు

తే. గీ. స్వార్థపరతయు మెట్టవేదాంతముల వ
 దలి నిజం బగు జనకర్తవ్య మెఱుఁగు
 జ్ఞానసూర్యోదయం బయ్యెఁ గావ యాత్మ
 బోధ సల్పి రహించుమా! పుత్ర! దీక్ష.

గోపాలుని రామ కవి

కర్లపాలెపు వేంకట నారాయణప్ప గారు

గోపాలుని రామకవి, తన చిత్రాంగదాపరిణయములో, తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁ డైనట్లు వ్రాసికొని యున్నాడు. బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులు గారు, రౌద్రి సంవత్సరము ఉగాదిసంచికలో, రామకవి, నన్నయభట్టారకుని వంశీయుఁడు కాఁడని ఒక వ్యాసమును ప్రచురించినారు. ఆ వ్యాసమందలి విషయము లెంతవరకు సహేతుకములో విమర్శింపవలసి యున్నది.

గోపాలుని రామకవి, మిగుల సాధునికుఁ డనియును, ఆహేతువువలన, నన్నయ భట్టారకుని వంశజుఁడు కాఁ డనియును, వ్రాసిరి. అధునికుఁ డనుమాట సత్యమే కావచ్చును. దాదాపుగా నిన్నూరు సంవత్సరముల క్రిందనే ఉండియుండును. అధునికుఁ డైనంతమాత్రమున వంశము మారిపోవునా? అన్యపురుషుని మూలపురుషునిగాఁ జెప్పుకొందురా? తమ మూలపురుషుని మఱచిపోవుదురా? భరతఖండమందలి, ప్రతిబ్రాహ్మణుఁడును, తాను, ఎవరో ఒక ఋషి సంతతివాఁడ నని చెప్పుకొనుచుండును. నాలుగైదువేల యేండ్లక్రింద నుండిన ఋషుల సంతతివార మని, సకలబ్రాహ్మణులకు, నెట్లు జ్ఞాపక మున్నది? వీరికి ఏవిధము లైన లిఖితాధారములు కలవు? ఏ శిలాతామ్రశాసనములలో కనఁబడును? ఇట్లు జ్ఞాపక ముండుటకు పరంపరాగతమై సంప్రదాయసిద్ధ మైన పెద్దలవాక్యములు దప్ప, ప్రత్యక్ష, లిఖిత, నిదర్శనము లేవైన నున్నవా? తిక్కన, సోమయాజుల వంశీకులు ఇప్పటికిఁ గలరని కవులచరిత్రములో, వీరేశలింగము గారు వ్రాసిరి. ఈ పాటూరి శరభరాజు గారికి తిక్కన, తన మూలపురుషుఁ డని యెటుల జ్ఞాపక మున్నది? తిక్కన, సోమయాజులు ౧౨౨౦ సంవత్సర ప్రాంతముల నుండెను. ఇప్పటికి, ఆయన సంతతివారికిని, ఆయనకును, నడుమ, కాలవ్యవధి, ఏడునూర్ల సంవత్సరములు. అటులనే నన్నయభట్టారకుడు, ౧౦౫౦ సంవత్సరప్రాంతముల నున్నవాఁడు. గోపాలుని రామకవి ౧౭౫౦ సంవత్సర ప్రాంతమున నున్నవా డనుకొనుడు. వీ రిద్దరికిని కూడ, కాలవ్యవధి ఏడునూర్ల సంవత్సరములే! పాటూరి శరభరాజు గారికి, తన మూలపురుషుఁడు, తిక్కనసోమయాజి యని జ్ఞాపక ముండగా, గోపాలుని రామకవికి నన్నయభట్టారకుడు, తన మూలపురుషుఁ డని జ్ఞాపక ముండుట, అసంభవమా? కావున గోపాలుని రామకవి, అత్యంతము, అధునికుఁ డగుట వలన, నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడు కాఁ డనునది మెచ్చఁ దగినమాట కాదు.

గోపాలునిసింగన్న, నన్నయభట్టారకుఁడు తన మూలపురుషుఁ డని చెప్పుకొనలేదు అనునది ఇంకొక కారణము. ఇది కారణాభాసమే! కాని కారణము గాదు. ప్రతివాఁడును తన మూలపురుషునియొక్క పేరును గాని సెంపును గాని చెప్పుకొనవలె నని నియమ మున్నదా? ఇష్టము వచ్చినవారు చెప్పుకొందురు. ఇష్టము లేనివారు మానుకొందురు. తిక్కనసోమయాజి తనతాత మంత్రి భాస్కరుఁడు రామాయణమును వ్రాసె నని చెప్పుకొనెనా? సుప్రసిద్ధుఁ డైన వరహరిశాస్త్రులవారు, [సరస్వతీతీర్థు లనఁబడువారు] కావ్యప్రకాశ వ్యాఖ్యానము "బాలచిత్తాను రంజని" వ్రాసినవారు. వీరు తనతండ్రిగా రని, మల్లినాథసూరి అనియును, పంచకావ్య వ్యాఖ్యాత యనియును చెప్పుకొనెనా?

గోపాలుని రామకవి గోత్రమును నన్నయభట్టారకుని గోత్రమును వేరువే రని వ్రాయుట మూఁడవది. నన్నయభట్టారకుఁడు ముద్గల గోత్రజాతుఁడ నని వ్రాసికొనెను. గోపాలుని రామకవి తనది మౌద్గల్య గోత్ర మని వ్రాసికొనెను. దీనినిఁబట్టి ముద్గలగోత్రము వే రనియును, మౌద్గల్యగోత్రము వే రనియును, శాస్త్రులవారు వ్రాసిరి. కాని ధర్మశాస్త్రములు చదువుకొని గోత్ర సంప్రదాయములను, సంపూర్ణముగ తెలిసిన, విద్వాంసులు ఇట్లు చెప్పుట లేదు. ముద్గలగోత్రమును, మౌద్గల్యగోత్రమును వేరువేరుగా లే వనియును మౌద్గల్యగోత్రము ఒకటియే యున్న దనియును చెప్పుచున్నారు. నిర్ణయసింధువు మొదలైన ధర్మశాస్త్రగ్రంథములలోను, శాస్త్రులుగా రుదాహరించిన "ధర్మప్రవృత్తి"లోను గూడ, మౌద్గల్యగోత్ర మొకటే కాని ముద్గలగోత్రముయొక్క పేరే లేదఁట. ఈ విషయమై ధర్మశాస్త్రములను సమగ్రముగాఁ బరిశీలించిన యొక శాస్త్రులుగారు ఇట్లు వ్రాసినారు:

"శ్రీశంకరభాష్యే, తైత్తిరీయోపనిషది శిక్షావల్ల్యాం, అష్టమేఽను వాకే - పురుశిష్టస్యాపత్యం = పౌరుశిష్టిః - రథీతరస్య గోత్రాపత్యం = రాథీతరః - ముద్గలస్యాపత్యం = మౌద్గల్యః - తత్త్రైవ శంకరానందయతిః భగవతో మాధవాచార్యస్య గురుః, స్వకృతదీపికాయాం=ముద్గలస్య అపత్యం = మౌద్గల్యః - వాచస్పతి నిఘంటుః. ౪౭౫౭ పేజీ, ముద్గలః - గోత్రప్రవర్తకే మునిభేదే-౪౦౬౬ పేజీ, మౌద్గల్యః - ముద్గలస్య మునేః గోత్రాపత్యం - ముద్గలగోత్రాపత్యే - మునిభేదే - ఇత్థం వాచస్పత్యాం, వాచస్పతిభిర్గ్రథితం"

గోపాలుని రామకవిగారు, మౌద్గల్యహాని యని ప్రయోగించుకొనుటయు, నన్నపామాత్యుఁడు ముద్గలగోత్రజాతుఁడ" నని వ్రాసికొని యున్నందునను ముద్గల, మౌద్గల్య శబ్దములు రెండును, ఒకటి ఋషివాచకమున రెండవది అపత్యార్థమందు వచ్చియుండ, "ముద్గలః= గోత్రకారకముని విశేషః" అనినంతమాత్రముననే ఈప్సితార్థసిద్ధి గలిగినట్లు, ఆనందము చెంది, ప్రమాణపదవియం దగ్రపూజ్యు లగు శ్రీ శంకరాది మహాశయుల అభిప్రాయములను ముద్గల మౌద్గల్య, శబ్దములకు ఇచ్చిన నిర్వచనాదులను, గమనింపకయే "పచ గోత్రకారః

గోత్రకారక మునివిశేషః" అను తాలవ్యశపదద్వంద్వమునే నమ్మి, ఋషిభేదము స్పష్టముగా గనుపించుచుండినను, వీరుభయులు తండ్రి కుమారు లని సామాన్యస్ఫురణ మగు అర్థమును పరిత్యజించి స్వాభీష్ట సిద్ధికై గోత్రభేదమును, పామరులకు శబ్దభేదము - అనఁగా ముద్గల మౌద్గల్య శబ్దముల కీవత్తు భేదము గనపడుచున్నందున "అందులో కొంత నాదియుఁ గలుగుడు" అను ఆంధ్రోక్తిననుసరించి, ప్రయత్న విశేషమున, ముద్గలగోత్రజుఁడు, మౌద్గల్యగోత్రజుఁడును ఒక డెట్లగు ననియు ఈమాత్ర భేదము కని తెలిసికొనక పోయినాడనియు, క్లప్తీకరించి నన్నపామాత్యునిగోత్రము వేరు రామకవిగోత్రము వేరు అని స్వాశయమును బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు దృఢపరచుకొనినారు. కాని ఏ ప్రవరగ్రంథమం దైనను, ముద్గలగోత్రులు, మౌద్గల్యులు ప్రవరోచ్చారణ సమయమునందు వేఱువేఱుగా కనబడుచున్నారా? నిర్ణయసింధ్వాది నిబంధనగ్రంథముల యందు, తన్నిబంధనకర్త లందఱు గోత్రప్రవరనిర్ణయప్రకరణమున కేవలాంగిరస గణమునందు - హరిత, కుత్స, కణ్వ, రథీతర, ముద్గల, విష్ణువృద్ధ, అను షడ్విధభేదమును గనఁబరచుచు, సాత్యముగ్రియాదులు గల ౧౭ భేదములనుగ ముద్గలగణంబులను గనంబరచుచు, అంగిరస, భార్మ్యశ్వ మౌద్గల్య; అంగిరస, తార్క్ష్య, మౌద్గల్య అని ప్రవరను పరిగణనము చేసియున్నారు. కాని, మన బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులుగారు, కనఁబరచినట్లు ముద్గల మౌద్గల్యగోత్రములు వేరే వినబడేల ముద్గలగోత్ర ప్రవరగణమును గురించి చెప్పియుండలేదు. స్వవాదన సమర్థనకొఱకు ముద్గలగోత్రమును, భిన్నము చేసినను నిబంధనకారు లందఱును సమకాలికులు గానందున బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులవారి వాదమునకు, అనుకూల శిరఃకంపనాదుల నొసఁగరైరి. ముద్గల, మౌద్గల్య పదములను ప్రాచీనకవులు సహజ పాండితీ కవితా విశేషజ్ఞులు గాన సామాన్యముగా ప్రయోగించినారు. బ్రహ్మయశాస్త్రులుగారు విపరీతవిమర్శలను ప్రాచీనకవిప్రయోగములయందు, ఆరోపించి, అజ్ఞులకు పామరజనులకును హాస్యాస్పద మగునట్లు ప్రాచీననిబంధన గ్రంథాదుల సమగ్రముగఁ బరిశీలింపకయే, తమకు తోఁచినరీతిని వ్రాసినారు.

దీనినిబట్టి మౌద్గల్యగోత్రముకంటె భిన్నమైన ముద్గలగోత్రము లే దనియును రెండును ఒకేగోత్ర మనియును గ్రహింపవచ్చును. కాఁబట్టినన్నయభట్టారకునిగోత్రమును,గోపాలుని రామకవిగోత్రమును ఒకటియే కాని వేరు కావు. అందువలన గోపాలుని రామకవి నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁ డగుటకు సందేహింప బనిలేదు. గోపాలుని రామకవి తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడ నని వ్రాసికొని గ్రంథముందు బాహాటముగా నుద్ఘోషించుచుండగా ప్రమాణశూన్యముగా కా దని చెప్పుటకు నెవరికి నేమి యధికారము గలదు? గోత్రము వేరనియును ఇద్దరికిని చాలా కాలము వ్యవధియున్న దనియును మఱియు నేమేమియో కారణాభాసములను చూపి పామరజనులను మోసపెట్ట జూచిరి. కాని పండితు లైనవారికి యథార్థము బోధపడక పోదు. రామకవి తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడ నని ఢక్కాగొట్టి చెప్పుచుండగా మఱియొకరు ప్రమాణరహిత మైన వాక్యములతో "కాదు, కాదు" అని చెప్పుట "ఇంటివాఁడు పొడిగేదె యనఁగ బయటివాఁడు గొడ్డుగేదె" యనిన ట్లున్నది. కాకినాడలో నుండెడు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులు గారికి వినుకొండకొద్దనుండు గ్రామములలో నివసించెడు గోపాలునివారి పుట్టుపూర్వోత్తరము లెట్లు తెలియును. ఈ విషయమై నన్నయభట్టారకుని వంశజులలో నొకరైన గోపాలుని వేంకటనరసింహముగారు వ్రాసిన యొకలేఖ నిందు క్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను. ఆ యుత్తరమువలన పెక్కుసందేహములు సమసి పోగలవు.

"ముప్పాళ్ల, 5-11-20. మహారాజరాజశ్రీ..............................పంతులు గారి దివ్యసముఖమునకు - విన్నపములు, గోపాలుని వేంకటనృసింహం కృతానేక నమస్కారములు. మీరు మహారాజశ్రీ, గోపాలుని వేంకటప్పయ్యగారి పేర వ్రాసిన యుత్తరం చూచినాము. నన్నయభట్టు మావంశకుఁడు అయినట్టు కొన్ని దృష్టాంతరములు గలవు. మా గోత్రము- మౌద్గల్యస. ప్రవర-ఆంగీరస భారుమ్యాశ్వ మౌద్గల్య, త్రయాఋషేయ, మౌద్గల్యసగోత్రః అపస్తంబ సూత్రః యజుశ్శాఖ. ప్రస్తుతము మాలో నన్నయభట్టు అను పేరు గలవారు ఒకరు గలరు; వారికి వయస్సు 50 సంవత్సరములు. నన్నయభట్టు విషయమై చరిత్ర తమకు వ్రాయుటకు సరిఅయిన దృష్టాంతరములు ప్రస్తుతము మాయొద్ద లేనందున చారిత్రవిషయమై వ్రాయలేను. మావంశావళి యొకచోట నున్నది. అది వచ్చినవెంటనే తమకు నన్నయభట్టు విషయమై చారిత్రవివరముగా వ్రాయగలను. క్షేమసమాచారములు వ్రాయించ కోరుతాను. వెంటనే జాబు వ్రాయవలెను. చిత్తగించవలెను

(చేవ్రాలు) గోపాలుని వేంకట నృశింహం.

అడ్రసు:—గోపాలుని వేంకటనృశింహం, ముప్పాళ్ల, వీపూరు పోష్టు; వినుకొండ తాలూకా.

ఇఁకను గోపాలునివారు, నన్నయభట్టు తమ పూర్వికుఁడని చెప్పుకొనుచున్నారా? యనునది యింకొక కారణము.

ముప్పాళ్లలో నున్న గోపాలునివారితోను మఱికొందరితోను, ఎవరో ఏవిషయమో మాటలాడుచున్నపుడు, గోపాలునివారు తమ మూలపురుషుఁడు నన్నయభట్టు అని చెప్పలేదఁట. నేను, పైన నుదాహరించిన గోపాలుని వేంకటనరసింహం గారు ముప్పాళ్లకాపురస్థులే గదా. ఉత్తరము మూలమున తెలియును. శాస్త్రులుగారితో సెల విచ్చిన, ఆ యెవరితోనో, అప్పుడు చెప్పని గోపాలునివారు ఇప్పుడు ఉత్తర మెట్లు వ్రాసినారు? ఇంతేగాక ఏవిషయము ప్రసంగములో వచ్చునో దానిని గురించియే మాటలాడుట విజ్ఞుల మతము కదా. కావున నిది యొక హేతువు కాదు.

నన్నయభట్టారకునకు, గోపాలుని రామకవికిని, గృహనామ సంబంధము లేదనుట మఱొక కారణము.

అసలు మొట్టమొదట నన్నయభట్టారకుని యింటిపే రేమో శాస్త్రులుగారు సెల వీయగలరా? పోనీ, నన్నయభట్టారకుని ఇంటిపేరును, గోపాలుని రామకవి యింటిపేరును, వేరువేరు అనియే

యనుకొందము. అంతమాత్రముచేత, వంశము మాఱిపోవునా ? వంశజులు అగుటకు ఇంటిపేర్లే యాధారమా ? రుద్రాభట్ట వెంకప్ప సోమయాజులు గారు, విశ్వామిత్ర గోత్రీకుఁడు గదా. విశ్వామిత్రుని యింటిపేరు రుద్రాభట్టవా రయ్యెందురా ? పుల్లంరాజు వేంకటేశ్వరరావు పంతులుగారిది పరాశరగోత్రము గదా. పరాశరుని యింటిపేరు పుల్లంరాజువారా ? కాఁబట్టి యింటిపేరు ఒకటి కాదు. గనుక వంశజుఁడు కాఁడనుట యుక్తిసహమైన మాటగాదు. కొట్టరువు తిక్కనామాత్యుని వంశజుఁడు పాటూరి శరభరాజు గారెట్లయినారు ? ఇటులనే యింటిపేరులు మారిపోయినవారిని వేనవేలు దృష్టాంతరములు చూపవచ్చును. శాస్త్రులవారు, ఉపన్యాసాంతమందు ఇట్లు వ్రాసిరి.

"కాన, రాజనరేంద్రుని కులబ్రాహ్మణుఁడును, ఆచార్యపదకలితుండును, ముద్గలగోత్రజాతుఁడును, నగు నన్నయభట్టారకునకును నియోగియు, మౌద్గల్యగోత్రుండును, యోగానందామాత్యనందనుండును నగు గోపాలుని రామకవికిని, శాఖాసంబంధము గాని - గోత్రసంబంధముగాని, గృహనామసంబంధము గాని, ఎంతమాత్రమును లేదు" అని వ్రాసినారు. ఈ యన్ని సంబంధములు నున్నవో లేవో నైన నేను తెల్పినాను. కొన్ని ఆక్షేపణలకు సమాధానము చెప్పినాను. మిగిలిన కొన్ని యాక్షేపణములకు సమాధానములు, నాఉపన్యాసములలోని పూర్వభాగమును ఉత్తరభాగమును చూచిన బోధపడగలవు. ఇంకను కొన్ని యాక్షేపణము లున్నవి; కాని వానికి, సమాధానము చెప్పవలసినంత యవసరము కాన్పింపదు. ఏలయనఁగా అవి ఈర్ష్యాసూయాద్వేషప్రధానము లగు వాక్యరత్నములతో నిండియున్నవి. సత్యాన్వేషణము కొఱకు వ్రాసినట్లుగాఁ గానుపింపవు. కాఁబట్టి యుపేక్షణీయములు. మఱియును తిట్లతోను దూషణలతోను, పరిహాసములతోను ఎత్తిపొడుపులతోను, నిండియున్నవి; పండితులు వ్రాయఁదగినవి గా లేవు. కాఁబట్టి నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడే గోపాలుని రామకవి. గోపాలుని రామకవి నియోగియే ! కాఁబట్టి నన్నయభట్టారకుఁడును నియోగియే !! ఆయన కృష్ణదేవరాయల యనంతరమున నియోగులలోనుండి వేఱుపడి పోయిన (1) ఆంధ్రవైదికుఁడు కాఁడు. (2) ఆయన ఆంధ్రుఁడు గనుకను, ఆయనభాష ఆంధ్రభాష గనుకను మహారాష్ట్రభాష మాతృభాషగాఁ గల విదర్భజవైదికుఁడును గాఁడు. (3) ద్రావిడభాష మాతృభాషగా గల ద్రావిడవైదికుఁడును గాఁడు. నన్నయభట్టు తమవంశమువాఁ డని ఆంధ్రవైదికులు చెప్పినచో, కొంత అందము, చందము; ముద్దు ముఱిపెము అయినను ఉండును. విదర్భజవైదికులును, ద్రావిడవైదికులును నన్నయభట్టు తమవాఁ డని చెప్పుటలో బొత్తిగా సారస్యమే లేదు. ఇన్ని విచారణ లేల ? శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమునకు పూర్వము ఆంధ్రకవులందఱును నియోగులే ! కొండవీటిరెడ్ల ప్రభుత్వమునకు పూర్వము ఆంధ్రబ్రాహ్మణు లందఱును నియోగులే !!

స్వరాజ్యసందేశము

బాలకవి వడ్డాది సీతారామాంజనేయులు గారు

పంజాబు దుర్గతిపాల్జేసినట్టి సై
  కేలొడ్వయరుని శిక్షింప రయ్యొ
నిరపరాధప్రజానీకమ్ముఁ ద్రుంచిన
  ఉద్యోగులను శిక్ష నొంచ రయ్యొ
ప్రభులు కామన్సు దౌర్జన్య మామోదించి
  రే గాని జాలి వహింప రయ్యొ
మొనమొన్న వైస్రాయి తనయుపన్యాస మం
  దును నమతాపమున్ జూప డయ్యొ
గీ. హైందవ మహమ్మదీయ స్నేహమ్ము ప్రబల
వ్యాయ మెందును తెరుకఁగనట్టు డయ్యొ
భరతసుతులార ! మీర్ బహిష్కారదీక్ష
పూనుడు స్వరాజ్యవిభవమ్ము పొందుదనుక.
సీ. ఘనబిరుదావళుల్ గౌరవోద్యోగముల్
  నియమిత పదవులున్ విడువవలయు
గౌరవార్థము దొరల్ గావించు విందుల
  దర్బారులను విడనాడవలయు
బ్రిటిషు కార్ఖానాల ఛేదింప జాతీయ
  విద్యాలయముల స్థాపింపవలయు
క్రొత్తకౌన్సిలులకు గూడ దత్త్యర్థులై
  నిలువ, నిల్చిన వోట్ల నీయరాదు.
గీ. సైనికులును కూలీల్ గుమస్తాలుగాని
వృత్తికై కాలనీలకు వెడలరాదు.
అన్యదేశవస్తు ప్రవాహమ్ము నాపి
త్యాగమును జూపవలయు సోదర్యులార !
సీ. మాలమాలలఁ బడి మాల్గుచు నున్నట్టి
  చేతిరాటాల సంగీతగరిమ
ప్రోత్సాహనము నధఃపువ్వుమ్ముగాఁగ నె
  ల్లడరెను పాలీల హస్తపటిమ
దేశీయవస్తుల తెగల నిండారు దు
  కాణాల బల్ ప్రభాకాండదీప్తి
ఆబాలగోపాల మతి హర్షమున స్వదే
  శీయవస్తుల వాడు చెలువు వరుపు
గీ. త్యాగమే పరమావధి గాఁగ నలరు
భరతసుతు లార ! ఇదియె క్రమ్మరఁ గనంగ
భాగ్య మొందరె, గాంధి మహాత్ము ప్రతిభ కలిమి
కై కొనుడు ! లెండు !! వడి బహిష్కారదీక్ష.

రైల్వే పరిపాలనము

కొండివర్తి వీరభద్రాచార్యులు గారు

ఇంగ్లీషుభాషలో రేల్ అనఁగా కమ్మి అని అర్థము. ఇటువంటి కమ్ములతో నమర్పఁబడిన త్రోవ రేల్ వే లేక రేల్ రోడ్ అనఁబడును. ఈ కమ్ములమీద నడుచు బండికే "రైలుబండి" అను పేరు వచ్చినది. రైలుబండ్లను లాగు యంత్రమునుండి పొగ గుప్పుగుప్పున వచ్చుచుండుటం జేసి దానిని పొగబండి యనిరి.

1844 సం. ఆర్. ఎం. స్టీవెన్సను నతఁడు ఇండియాలో రైలు బండ్లను సాగించుట లాభప్రద మని యింగ్లాండునందలి 'ఈస్టు యిండియా కంపెనీ' వారికి సలహా నిచ్చెను. ఆయనయే ప్రధానుఁ డగు యింజనీయరుగా నియమింపబడి 'ఈస్టు యిండియన్ రైల్వే' యను కొన్నింటిని మనదేశములో నిర్మించినవాఁడు. 1849 సంవత్సరములో కలకత్తానుండి రాజమహాలు వఱకును మొదటిరైలు నిర్మింపబడినది. అప్పుడు మనదేశములో దొరతనమును నడుపుచుండిన ఈస్టు యిండియా కంపెనీవారు ఆ రైలుకుగాను పెట్టుబడిపెట్టిన సొమ్ము మీద నూటికి 5 వంతున లాభము వచ్చునటుల హామీని యిచ్చి రైల్వే కంపెనీవారిని ప్రోత్సాహపఱచిరి. అనఁగా ఈ రైలువను పుటవలన సంవత్సరమునకు నూటి కైదుచొప్పున లాభము రాని యెడల ఆనష్టము నంతను దొరతనమువా రిచ్చునటుల బాధ్యతను వహించిరి. ఇట్టి హామీని యిచ్చి బొంబాయినుండి కల్యాణివరకు నింకొక రైలువేయించిరి. ఇది మొదటిహార్డింజ్‌ప్రభువు కాలమున జరిగినది. వారితరువాత 'డల్హౌసీ' ప్రభువు గవర్నరుజనరలుగా వచ్చెను. ఆయన 1858 సం. రైళ్లు విరివిగా హిందూదేశమున నిర్మింపవలయు నని ప్రోద్బలము చేయుచు వ్రాసినాఁడు. ఇండియా గవర్నమెంటువారు లాభమునకు హామీనిచ్చి ప్రైవేటు రైల్వేకంపెనీల వలన రైళ్లు వేయించవలయునని సలహా నిచ్చియున్నాఁడు. ఈయన హిందూదేశమునందు బ్రిటిషువర్తకుల వ్యాపారము బాగుగా సాగుట కొఱకై యుద్దేశించి రైళ్లను వేయించినాఁడు. దీనికితోడు రాజకీయ మర్మములును ఆ యుద్దేశ్యమును బలపఱచినవి. ఈతని జీవితచరిత్రను వ్రాసిన సర్ విల్లియంహాంటరుగారు ఇట్లు వ్రాసియున్నారు:

క్రొత్తగా సంపాదింపఁబడిన హిందూదేశ సంస్థానములను లేవ రైళ్లమూలమున సమ్మేళనమునకు దెచ్చుటయేగాక, సామ్రాజ్యమున ప్రతిష్ఠలమునను సైనికబలముల దాడికి గల బలమును మిక్కిలి హెచ్చించుటే గాక, ఇంతకుముం దుండిపోయిన యేగవర్నరు జనరలును ఊహించి యుండజాలనంత హెచ్చుగా బ్రిటిషువర్తకుల పెట్టుబడిని వ్యాపారోత్సాహమును హిందూదేశమున కాకర్షించుటకై రైళ్లనిర్మాణము నతఁ డుద్యమించి యున్నాఁడు.

ఆ డల్హౌసీప్రభువే రైళ్లనిర్మాణ సందర్భమున "......ఇంగ్లాండు దూదికొఱకై మొఱ లిడుచున్నది. ఆదూదిని హిందూదేశ మిప్పుడు కొంతవఱకు పండించుచునే యున్నది. దూరస్థములగు బయళ్లనుండి నావలమీద వేయుట కనువగు రేవులకు దానిని చేర్చుటకు దగిన వసతులు గల్పింపబడినయెడల శ్రేష్ఠమైన రకమును గావలసినంత పండింపగలదు. వర్తకమునకు వసతులు హెచ్చినకొలఁదిని, కడుదూరమున బడియున్న హిందూదేశపు అంగళ్లలో యూరపున దయారైన వస్తువుల యక్కఱ హెచ్చుచుండ మన మెఱుఁగుదుము గదా!" అని వ్రాసియున్నాఁడు.

"రైలువ్యాపారమునకు పూర్ణముగ వసతులు గల్పించుటకుగాను హిందూదేశీయ వర్తకమున కిదివఱకు గల యాటంకములను హద్దులను డల్హౌసీప్రభువు తొలగించె"నని సర్ ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డు వ్రాసినాఁడు.

డల్హౌసీప్రభువుయొక్క 8 సంవత్సరముల పరిపాలనకాలములో దూది ఎగుమతి 15 లక్షల నవరసులనుండి దాదాపు 25 లక్షల నవరసులకును, ధాన్యపు ఎగుమతి 8 లక్షల 90 వేల నవరసులనుండి 29 లక్షల నవరసులకును హెచ్చినవి. మఱియు మొత్తపు ఎగుమతులు ఒకకోటి ముప్పదిలక్షల నవరసులనుండి రెండుకోట్ల ముప్పదిలక్షల నవరసులకు పెరిగినవి. ఇది చూచినయెడల రైళ్లవలన హిందూదేశ వ్యాపారము చక్కబడిన ట్లాపా కలుగును. కాని ఈ ఎగుమతులవలన చేతబడుధనము హైందవులను పరదేశవస్తువుల కొనుటకు సిద్ధము చేసినది. 1856 సం.న వారు రెండుకోట్ల ముప్పదిలక్షల నవరసుల విలువగల పదార్థములను నెగుమతిచేసి రెండుకోట్ల ఏబదిరెండు లక్షల విదేశవస్తువులను గొనిరి. ఈ విదేశవస్తువులలో తాము పంపిన ముడిపదార్థములలో తయారైనవి చాలగలవు. ఎగుమతిదిగుమతులు రైళ్లమీదుగా జరుగునప్పుడు, దేశీయుల లాభనష్టములకంటె తెల్ల వర్తకుల లాభనష్టములనే యెక్కువగ పాటించి రేట్ల నేర్పఱచి యుండిరి. ముడిపదార్థములు దేశముయొక్క మధ్యభాగములనుండి రేవుపట్టణములకు ఎగుమతులకై పంపునప్పుడు తక్కువరేట్లును, రేవుల నుండి దిగుమతులను దేశాంతర్భాగమునకు దీసికొనిపోవునప్పుడును తక్కువరేట్లను రైళ్లపాలకులు నియమించిరి. రైళ్లపాలకులు తెల్లవారు ముడిపదార్థములను కొని దేశాంతరములకు దీసికొనిపోవువారు తెల్లవారే. దేశాంతరములనుండి విదేశవస్తువుల దిగుమతి చేయువారు వారే. అటువంటి పదార్థములమీద తక్కువరేట్లు విధించుటచేత ముడివి చవకగా తెల్లవారికి లభించుటేగాక, వారు ముడిపదార్థములను గుత్తగొని పోవుటకును విదేశవస్తువుల దెచ్చుటకును హెచ్చరి

కను గూర్చును. ఈ పదార్థములనే దేశములోపల నొక చోటినుండి మఱొకచోటికి గొనిపోయినయెడల హెచ్చురేట్లు పుచ్చుకొన బడును. ఇదియు ముడుకపదార్థముల యెగుమతికే బలపఱచును. దేశములో తయారైన వస్తువులను వేరొక భాగమునకు గొనిపోవలయు ననిన హెచ్చురేట్లు; విదేశవస్తువులను రేవులనుండి దేశములోనికి దీసికొని పోవుటకు తగ్గురేట్లు. ఇందువలన దేశీయవస్తువులకంటె పరదేశ వస్తువులు చవకగ నమ్మబడగలవు. "దేశాంతర్భాగమునకుగల రేట్లకంటె రేవులదగ్గఱ రేట్లు నూటికి కేబదివంతున తగ్గించుటవలన ఇండియాలో తోళ్లుదూనుపనికి నిజముగా నిరుత్సాహము గలిగినది! విదేశవస్తు నిర్మాతలకు, హిందూదేశములోమాత్రము దొఱకు కొన్ని ముడుక పదార్థములు హస్తమున జిక్కిపోయినవి. అని యిండస్ట్రియల్ కమిషన్ వారు సయిత మొప్పుకొనిరి.

రైళ్లనిర్మాణముతోఁబాటు దొరతనమువారు హిందూదేశమందలి బొగ్గు, యినుపగనులను త్రవ్వించినయెడల చాల లాభము గలిగి యుండెడిది. ఈ రైళ్లకైన కర్చుకూడ నూటికి కేబదివంతున తగ్గి యుండును. ప్రపంచములో నేదేశముకన్నను హిందూదేశమున మిక్కిలి హెచ్చుగా ఇనుపగను లుండియు, లోహపరిశ్రమ శూన్యమై యుంట విపరీతము గాదా! మీదుమిక్కిలి పూర్వపు కర్మకరులు కరవులపాలు కాగా 25 కోట్ల రూపాయిల యినుమును మనము పరదేశములనుండి కొనుక్కొనుచున్నాము.

రైళ్లు హిందూదేశమునకు మహోపకరణములని భ్రమతో మురియుచున్న మనము వారి పరిపాలనమును గూర్చియు నొకింత దెలిసికొందముగాక. రైళ్లువేయు కంపెనీ లన్నియు విదేశీయులవి. ఈ కంపెనీలవారితో ఇండియామంత్రిగారు కొన్ని నియమములను గుదుర్చుకొని రైళ్లను వేయించుచున్నారు. రైళ్లకంపెనీలవారు రైళ్లను నిర్మించి వానిని నడుపుదురు. అందుకుగాను పెట్టుబడి సొమ్ము మీద అప్పుడుండు రేట్లప్రకారము నూటికి 5,4½ లేక 4¼ లాభమునకు దొరతనమువారు హామీని యిచ్చుచు, ఉచితముగా కావలసిన స్థలము నొసంగుదురు. ఎప్పుడుగాని రైలుకంపెనీలవారికి, కర్చు లన్నియు పోను, హామీపడిన పరిమితికి మించిన లాభమువచ్చె యెడల, ఆ హెచ్చువచ్చిన సొమ్ములో సగము; దొరతనమువారు హామీ క్రింద తత్పూర్వమిచ్చియుండు సొమ్మును తిరిగి చెల్లించుటకు వినియోగింపవలయును. తక్కినసగమును భాగస్వాములు పంచుకొందురు. ఈ రైళ్లు 99 సంవత్సరములకుఁగాను కంపెనీలకు కౌలు కీయబడిన ట్లుంచబడును. ఆ పిమ్మట న్యాయ్యమైన ధరలకు వానిని దొరతనమువారు కొందురు. ఒకవేళ 50 సంవత్సరములు గాని, 25 సంవత్సరములు దాటినపిమ్మట ఏకారణముచేతనైనను దొరతనమువారా రైళ్లను దీసికొనఁ గోరినచో, షరతులప్రాప్తిని కంపెనీవారికి లభించియుండు వడ్డీఅసలుఫాయిదాల నిచ్చి తీసికొనుటను దొరతనమువారి కధికారముండును. ఈ షరతులతో ప్రథమమున రైళ్లు ప్రారంభింపబడినవి.

దొరతనమువారిట్టి హామీ నీయకుండ రైళ్లువేయించుపద్ధతికై ప్రయత్నము జరిగి 1862 సంవత్సరములో పెట్టుబడికే ధనసహాయము నిచ్చున ట్లేర్పాటుచేసిరి. ఇండియన్ బ్రాంచి రైల్వేకంపెనీ ఇండియన్ ట్రాంకంపెనీలకు 20 సంవత్సరములకు మైలురైలురోడ్డుకు 100 వరహాలును, పెద్దవంతెనలు కట్టునెడల అనగా 10 వేల వరహాలు మించి కర్చగు వంతెనలకై ప్రత్యేకసహాయము నిచ్చునటుల దొరతనమువా రొప్పుకొనిరి. కాని యీ పద్ధతి ఫలప్రదము కానందున తిరిగి హామీపద్ధతియే యవలంబింపబడినది. కావున హామీపద్ధతి యొక్కటే 1869 సంవత్సరమువఱకును ఆచరణలో నుండినది.

1869 సంవత్సరములో దొరతనమువారే కొన్ని రైళ్లను వేయ మొదలిడిరి. 1880 వఱకు రైల్వే కంపెనీలచే వేయబడిన రైల్వే 6,128 మైళ్లును, దొరతనమువారు స్వయముగ వేయించిన రైల్వే 2,175 మైళ్లును దేశమున వ్యాపించినది. కాని యింక 5000 మైళ్ల రైలురోడ్డు అత్యవసరమనియు లేనియెడల దేశమున వడివడిగ వ్యాపించుచున్న క్షామముల వాపుట కష్టమనియు క్షామవిచారణ సంఘమువారు 1880 సంవత్సరములో సలహా నిచ్చిరి. దొరతనమువారు స్వేచ్ఛగా ఋణములుచేసి రైళ్లువేయుట మంచిది గాదని తిరిగి హామీపద్ధతి మీద రైలుకంపెనీల ద్వారా రైళ్లు వేయింపసాగిరి. ఈరైళ్లు 25 సంవత్సరముల పిమ్మటగాని, తరువాత 10 దేసి వత్సరముల గడువులోగాని దొరతనమువారు తగినఖరీదు నిచ్చి కొనవచ్చు నని యేర్పాటు చేసిరి. ఈసారి హామీరేటు వేరువేరు రైళ్లను వేరువేరుగా నూటికి 4 మొదలు 2½ వఱకును నిర్ణయింపబడినది. ఇట్లు హిందూదేశమందున్న రైళ్లు వివిధములుగా నున్నవి: వానిలో ముఖ్య మగునవి దొరతనమువారివై దొరతనమువారిచేతనే నడుపబడునవి. (నార్త్వెస్టర్న్ రైల్వే; ఈస్టర్న్ బెంగాల్ రైల్వే ఔడ్ అండ్ రోహిల్ఖండ్ రైల్వే)

2. దొరతనమువారివే గాక రైల్వేకంపెనీవారివలన నడుపబడునవి: వీనిని నడిపినందుకు కంపెనీవారు పెట్టుబడిమీద కొంతవడ్డీకి దొరతనమువారు హామీని యిత్తురు. అనగా దొరతనమువారు లాభమునకు హామీపడుచు తమ రైళ్లను రైలుకంపెనీవారికి కౌలు కిచ్చిరనవచ్చును. (ఈస్టిండియన్ రైల్వే; గ్రేట్ ఇండియన్ పెనిన్సులా బాంచేరైల్వే; బరోడాఅండ్ సెంట్రల్ ఇండియారైల్వే మదరాసు అండు సదర్న్ మహారాటారైల్వే; అస్సాం బెంగాల్ రైల్వే; బెంగాల్ నాగపూరు రైల్వే; సౌతిండియన్ బర్మా రైల్వే).

3. ప్రైవేటు రైల్వేకంపెనీవారివి: (బెంగాల్ అండ్ నార్త్వెస్టర్న్ రైల్వే; రోహిల్ఖండ్ అండ్ కూమాన్ రైల్వే; సదర్న్ పంజాబ్ రైల్వే.

4. డిస్ట్రిక్టు బోర్డులవారివై రైల్వేకంపెనీలచే నడుపబడునవి: ఇవి అంతగా పెద్దవిగావు. మన రాజధానిలో ప్రస్తుతము 5 జిల్లా బోర్డులవారు 263 మైళ్ల రైల్వేవేసియున్నారు. 909 మైళ్లు రైల్వే మతి 13 జిల్లాబోర్డులవారును వేయ బ్రయత్నించుచున్నారు.

సినెటు మెంబరులు

Miss. De la Hay

మిస్ డి లా హే

Miss. Macdonold

మిస్ మెక్డొనల్, మిషనరీ కాలేజి

దీనికంతటికిని చాల ధనము కావలసియున్నది. దొరతనమువారు చాల ధనము పెట్టుబడిపెట్టి యున్నారు. 1918-1919 సంవత్సరమువఱకును దొరతనమువారి పెట్టుబడి సొమ్ము 555¾ కోట్ల రూపాయలకు పైగానున్నది. ఇదిగాక 24 కోట్లు రైల్వేకంపెనీవారు వేసిన రైల్వేను దీసికొనునప్పుడు పెట్టుబడి క్రింద సంవత్సరవాయిదాలు వ్రాసి కిచ్చియున్నారు. 8 కోట్లు కంపెనీవారల యొద్దనుండి కొన్న సామానులు వగైరాల విలువయును, ఇంతేకాక దొరతనము వారు రైల్వే నడుపుటవలన కర్చుపడియున్నసొమ్ము అప్పులమీదదొరతనమువారు భరించిన వడ్డీ వగైరాలను, మొత్తము 280 కోట్లు-అనగా మొత్తము 312 కోట్లు పైన దొరతనమువారి పెట్టుబడిగా నీయబడిన 555¾ కోట్లకు చేర్చవలయును. అప్పుడు రైల్వేమీద దొరతనమువారి పూర్తి పెట్టుబడి సుమారు 867¾ కోట్ల రూపాయ లగుచున్నది. మన దొరతనమువారికి సొమ్మును పెట్టుబడిపెట్టగా రైలుకంపెనీలు పెట్టుబడి పెట్టినది సుమారు 62 కోట్లు మాత్రమే. ఇండియా ప్రభుత్వము చాల బీదది. ఇంతసొమ్ము ఎచ్చటనుండి తెచ్చుచున్నదియని యడుగవచ్చును. వ్యక్తిపురుషు లప్పు దీసికొనునటులనే దొరతనము వారును అప్పుచేయుచుందురు. ఇంగ్లాండులో 300 కోట్ల రూపాయలు ఇండియాలో 17 కోట్లు వారు అప్పు చేయుచుందురు. ఇటుల దొరతనమువారు చేయు ఋణములను ముప్పాతికవంతు రైల్వేకొఱకే.

దొరతనమువారికి వచ్చు ఆదాయములో భూమిపన్నే యెక్కువైన దనియు వ్యయములో మిలిటరీ కర్చే యెక్కువ యనియు ప్రజల యభిప్రాయము. కావుననే శాసనసభ్యులును, విద్యాధికులును, నుద్యోగులును రైల్వేపరిపాలనను గూర్చి యంతగా విచారింపరు. కాని దొరతనమువారికి 1918-19 సంవత్సరములో భూమిపన్నులవలన 34¾ కోట్లాదాయము రాగా రైల్వేలవలన 86¾ కోట్లాదాయము వచ్చినది. మొత్తపు ఆదాయములో నూటికి 35 వంతులు రైల్వేలవలని సంపాదనే. కర్చులో గూడ నూటికి 32 వంతులు రైల్వేమూలముననే. మిలిటరీ కర్చు 46 కోట్ల 6 లక్షలు కాగా 42 కోట్లు రైల్వే పరిపాలనది.

ఉద్యోగము లిచ్చుటలో గూడ నన్ని డిపార్టుమెంటులలోను దేశీయులకును తెల్లవారికిని భేదము చూపబడుచున్నది. ఉన్నత శాఖ (సుపీరియర్ సర్వీసు), నిమ్న శాఖ (సబార్డినేట్ సర్వీసు) అని రెండు తరగతుల ఉద్యోగులు గలరు. నెలకు 200 రూపాయలకు పైగా పుచ్చుకొనువారు మొదటి తరగతివారు. వీరి పరమావధి నెలకు 3500 రూపాయలు. దొరతనమువారి పాలనములో నున్న రైల్వేమీద నిట్టి యున్నతోద్యోగులు 417 మంది గల రనియు వారిలో 45 గురు మాత్రమే హిందూదేశీయులు గల రనియు పబ్లికుసర్వీసు కమిషనువారు (1912-1915) తమ రిపోర్టులో తెలిపియున్నారు. ఈ 45 గురిలోను 800 రూపాయలకుపైగా జీతము గొనువారు 11 మందియే నట. తక్కినవారు తెల్లవారు. వారిలో 372 మందికి 172 రు 800 రూపాయీలు పైగా పుచ్చుకొను వారు. పరమావధిగా నున్న 3500 రూపాయీల పుచ్చుకొను దేశీ యుద్యోగులు లేనే లేరు. 1918 సం. జూను నెలలో దొరతనమువారి రైల్వేలన్నింటిమీదను గల సుపీరియరు సర్వీసులో 1408 మంది యుద్యోగు లున్నారు. వారిలో 166 మందిమాత్రమే దేశీయులు; వీరును సాధారణముగా ప్రారంభదశలో నున్నారని యెఱుంగవలయును.

సబార్డినేటు సర్వీసులోమాత్రము 685965 మంది నౌకర్లకు 668805 మంది దేశీయు లుండ తక్కిన 17160 మంది తెల్లవారు గలరు. దీనిలో 7 రూపాయల వారుకూడ నుండుటే తెల్లవారు తక్కువగా నుంటకు గారణము. ఈ తరగతిలో పై యుద్యోగములకే వారు వత్తురు. మఱియు రైల్వే యున్నతోద్యోగులు తమక్రిందనున్న సబార్డినేటు సర్వీసులోనివారిని డిస్మిస్ చేయుటకు, ప్రమోషను చేయుటకు, బదలాయించుటకు, సెలవులు మున్నగున విచ్చి యనుగ్రహించుటకు పూర్ణాధికారమున్నది. ఇట్టి అధికారము ఐ. సి. ఎస్. లకును లేదు. సుపీరియరు సర్వీసు రైల్వేయుద్యోగులు ఉన్నతవిద్యాకలితు లగుట సత్యము. ఈపని కింత కర్చగునని గణితములు చేయుటలోను, ఈపని నిట్లు చేయుడని సూచన లొసగుటలోను నెక్కుడు చాకచక్యము గలవా రనుట నిజము. అయినను వీరును నరులె. సబార్డినేటు సర్వీసులోని నౌకర్లును వీరివలె జీవితావశ్యకముల సమకూర్చుకొన వలసినవారే. కావున నందఱికిని జీవితావశ్యకములకు లోటులేని జీతముల నిచ్చి, ఉన్నతోద్యోగుల నున్నత విద్యా కౌశలముల కనువుగ ప్రత్యేకము మఱికొంత హెచ్చువేతనములను నిచ్చుట ధర్మము. కాని జాతిభేదముచేసి యీరెండు తరగతులందును ఉద్యోగముల నిచ్చుటయు, అందునను హస్తిమశకాంతరములు గల్పించుటయు నక్రమము. ఇట్టి విపరీతస్థితి మఱేదేశమందును గానరాదు. యూరోపుదేశములలో సబార్డినేటు సర్వీసులోని ప్రారంభ జీతమునకు 22 రెట్లకు మించి యేయున్నతోద్యోగికిని సామాన్యముగ జీత మీయరు. నార్వే, బెల్జియము దేశములలో నీభేద మింకను తక్కువ. ఎనిమిదిరెట్లే వార. మఱియు దొరతనమువారి సేవలోనే క్రిందితరగతి ఉద్యోగులకు ప్రజలకును తెల్లవారికి హితవు లేనియెడల న్యాయము లభించుట లేదు. ఇట్లుండ నిరంకుశాధికారులగు రైల్వేదొరలు దాదాపు యేడులక్షల దేశీయులకు దమ యేలుబడిక్రింద నస్వాతంత్ర్యము జఱిగించుచున్నా రనిన యబ్బుర మేమున్నది? ఎందుకొఱకుగాని దొర యున్నతోద్యోగపదవిని నామమాత్రము వహించుట. కావలసినపని నంతను నిర్వహింపుచు నగౌరవమునకు హింసలకు బాల్పడుచు దేశీయులు వానిక్రింద బనిచేయుచుండుటయు సర్వసామాన్యము. ఇటుల జాతిభేదపాలనము సాగుటవలన హైందవులు సంపాదనలందే గాక మానప్రాణములందు సైతము కడు దీనస్థితికి వచ్చుచుండిరి. ఆత్మగౌరవము రూపుమాయుచున్నది. ఉద్యోగాభిలాషులై చదువులనేర్చు యువకులు లక్షలకొలది నిట్లు భంగపడుచుండుట దేశారిష్టమే. దొరతనమువారి యుత్తరవులు జారీచేయుటలో లోపము లేదు. 1870 సంవత్సరమున నొకసారియు 1878 సంవత్సరమునను ఇండియామంత్రిగారు రైల్వేలవిద్యాశాఖలందలి యుద్యోగము లన్నింటిని పొందుటకు హైందవు

లక్ష్యమై యుండునని యుత్తర్వుల జేసియుండిరి. కేవలమిట్టి యున్నను బాలారిష్ట మెక్కడ! ఉద్యోగుల నియమించు స్థానికాధికారుల యిష్టములో సర్వమును విడిచినప్పు డట్టి యుత్తర్వులున్న నేమి లాభము? గుత్తగొనినటుల నున్నతోద్యోగము లన్నియును తెల్లవారికై ప్రత్యేకింపఁబడుచున్నవి.

1912-1918 సంవత్సరములో దొరతనమువారు స్వయముగ నడుపుచుండిన రైల్వేయుద్యోగులలో 250 రూపాయలకు దాటిన జీతముగలవారు 500 గలరు. వారిలో 455 తెల్లవారును 42 లక్షల రూపాయల జీతములను పొందగా, తక్కిన 45 గురు దేశీయోద్యోగులును 3 లక్షలరూపాయల జీతమును మాత్రము పొందఁగల్గిరి. స్వదేశ ప్రభుత్వములచే నడుపబడు రైల్వే యుద్యోగులు 43 రు గలరు. వారిలో తెల్లవారు 32 రు 2½ లక్షల జీతము ననుభవించిరి. దేశీయులు 11 మందియు 37 వేల రూపాయల జీతము ననుభవించిరి. ఇక రైల్వే కంపెనీల పరిపాలనలో సర్వము నన్యాయమే. ఈ కంపెనీల యుద్యోగులు 1116 మందిలో తెల్లవారు 1088 మంది 1 కోటి 3 లక్షల రూపాయలను, దేశీయులు 28 మంది 1½ లక్షల రూపాయలను పొందిరి.

దేశీయులలో నుద్యోగార్హులు లేరందురా? పనుల నన్నిటిని నెరవేర్చువారు వీరే! అనుభవమునకు లోటులేదు. చాకచక్యమునకు కొరంత లేదు. అయినను ఉత్తరువులపై సంతకములు చేయుటకును హెచ్చువేతనము పొందుటకును వీరు పాత్రులుగారు. దీని రహస్యమును రైల్వేబోర్డు సెక్రటరీగారగు "రైయన్" గారు రాయల్ కమీషనువారి యెదుట 1918 సం. నవంబరు 18 తేదీని దెలిపియున్నారు. రైల్వే యుద్యోగులను యూరోపియనుల నుండియు ఆంగ్లోయిండియనుల నుండియు నియమించు నావశ్యకత దేశక్షేమము కొఱకట! సైనికనీతిని బట్టి చూచినను, దేశశాంతికొఱకును యూరోపియనులను విశ్వాసార్హపదవులం దుంచుటయు, నేటివులను దూరమున నుంచుటయు యావశ్యకమట! దొరతనమువారి రైల్వేయందే గాక స్వదేశసంస్థానములవారి రైల్వేయందును నీ పద్ధతియే సాగుచుండుట తన వాదనకు సాక్ష్యమని రైయన్ గారనిరి. దేశీయులందు జూపబడు నీ యవిశ్వాసము అక్రమము అన్యాయ్యమునై యున్నది. లెక్కలేనన్ని సందర్భములలో దేశీయులు తమ రాజభక్తిని, విశ్వాసార్హతను ఋజువు చేసియున్నారు. ఉద్యోగధర్మ నిర్వహణమునఁ బ్రాణమానధనముల నర్పించియున్నారు. ఆత్మగౌరవమును దేశాభిమానమును గూడ బలి యిచ్చియున్నారు. ఇటీవల జరిగిన ఘోరసంగ్రామమున భారతీయులు జూపిన శౌర్య పరాక్రమములు విశ్వాసార్హత, త్యాగము, శాంతము, ఓర్పు నెన్నేనివిధముల తెల్లవారే యగ్గించి పలికియున్నారు. 1917 సం. ఆగష్టు 20 తేదీ నొసంగిన చక్రవర్తిగారి యాదేశ మున్నది. మాంటేగు-ఛెమ్స్‌ఫర్డ్ సంస్కరణములు ఉన్నవి; 1919 సం. డిశంబరు మహాప్రకటన మున్నది. రాయలు కమీషనుల సలహా లున్నవి. ఎన్నియున్న నేమి? సర్వము యథాప్రకారమే! ఇట్టివి ఇంకను అనేకములు దేశీయ స్వత్వనిరోధక పద్ధతులు గలవు.

1870 సం. లోనే ఇండియామంత్రి హైందవులకు తెల్లవారితో సమానముగా పనుల నీయవచ్చునని యుత్తరువులు చేసి యుండగా 50 వత్సరములు గడచినను ఫలితము లేదు. ఎన్ని కమీషనులు వేసిననేమి? ఎన్ని విచారణలు జరిపిననేమి? ఎన్ని సలహాలను వారొసంగిన నేమి? వాని నాచరణలో పెట్టింపగల సాధనము లేనప్పుడు కాగితములలో తియ్యనిపలుకులు లున్నలాభమా?

సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారు తెలిపినటుల రైల్వేపరిపాలనము పూర్తిగా దొరతనమువారి పాలనములోనికి దీసికొనిన యెడల కొన్ని కష్టములు నివారణ కాఁగలవు. సరిహద్దులందు సైనిక వ్యవహారములకు తోడ్పడవలయు నొకటిరెండు రైల్వేలు తప్ప తక్కినవి రాజధానీ గవర్నరుల పాలనమున నుండవలయును. అప్పుడుగాని కష్టముల గూర్చి వెంటవెంటనే విచారించుట-వానినివారించుట-ప్రజాభిప్రాయమును దొరతనమువారు బాగుగ దెలిసికొనుట - పొసఁగదు. సైనిక వ్యవహారములలో దేశరక్షణమునకై వేగము సంచలనమున కనువగు నటులను అట్టి సంచలనము ఇండియా గవర్నమెంటువారికి లోబడియుండు నటులను సరిహద్దుల రైల్వేను ఇండియా గవర్నమెంటువారే పాలింపవచ్చును. అందుకొఱ కొక మంత్రినిగాని, మెంబరునుగాని నియమించవచ్చును. తక్కిన సామాన్యపు రైల్వే రాజధానీ గవర్నమెంటువారి పాలనములో మంత్రుల యధీనమం దుంచుట యుక్తము.

ఈ దేశపు రైల్వేను నడుపుటలో పాలించుటలో దేశీయులు హెచ్చుగా పాల్గొనుట ధర్మము. ఇందుకు వేనవేలు ఉద్యోగులు కావలసియుందురు. వారికి తగిన తరిబీదును విద్యయు నొసగుట దొరతనమువారి ధర్మము. కావున దేశీయ విశ్వవిద్యాలయములలో మెకానికల్ యింజనీరింగు లోకో ట్రాఫిక్ లెక్కలశాఖలందు అత్యుత్తమ విద్యలను నేర్పవలయును. రైల్వే వర్కుషాప్పులలో ఫోర్మెన్, మెకానిక్స్, మున్నగు పనివాండ్రను, జాతి మత భేదము చూపక, తరిబీదుచేయుచుండవలెను. క్రొత్తరైల్వే వేయుటకును-ప్రాతరైల్వేను దొరతనమువారు దీసికొనుటకును వలయుధనమును సేకరించుటలో దేశీయులలో ధనికులను ప్రోత్సహింపవలయును. అట్టి పనులకై స్థానికసమితు లేర్పడుటకు గాను దొరతనమువారు స్థలధనములను, సలహాలను విరివిగా నొసంగుచు దేశీయుల నెల్లవిధముల ప్రోత్సహింపవలయును.

మన రాజధానిలో కోయంబుత్తూరు, గుంటూరు, కృష్ణ, సేలము, తంజావూరు జిల్లాబోర్డువారు 263 మైళ్ల రైల్వేను వేసియున్నారు. 304 మైళ్ళ రైల్వేను వేయ సమకట్టియున్నారు. ఇందుకై వారు 77 లక్షల రైలు పన్నును ప్రోగుచేసినారు. తక్కిన జిల్లాబోర్డులవారును పైవారి ననుకరించి 600 మైళ్ళ రైల్వేను వేయ సమకట్టి 60 లక్షల రూపాయల పన్నును ప్రోగుచేసి యుంచిరి. ఈ యుద్యమములు చాలకాలమునుండి ఫలరూపము దాల్చకుండ సౌత్ ఇండియన్ రైల్వే కంపెనీవా రభ్యంతర పెట్టుటవలన, తమ వ్యాపారమునకు నష్టమును దెచ్చునని వారు వారించుట వలన, ప్రజాలాభకర మగు నీపని యాగిపోవలసి వచ్చుచున్నది. కొన్ని విషయములలో నీ కంపెనీవారు మితిమీరి యక్రమముగా

నష్టపరిహారమును గోరుదురు. కొన్నిపట్ల దానికిని - అన్నియు వారి కనుకూలముగా నిర్ణయమైనను - చిరకాలము పని సాగనీయరు. కావున నెట్టి కష్టనష్టములకైన నోర్చి రైల్వేకంపెనీల యాతంకముల నంత మొందించుట శ్రేయస్కరము. ఇండియాదొరతనమువారి పెట్టుబడి లాభనష్టముల బాధ్యత యెంత యెక్కువ యున్నను, కంపెనీవారల భాగము స్వల్పమైనను కంట్రాక్టుసరతులు వారి కిష్టము వచ్చినట్లు ఇంగ్లాండులో నిర్ణయింపబడుటవలన చిక్కులు పెక్కులు గల్గుచున్నవి. రాజధానిదొరతనమువారు ఋణమును సమకూర్ప నెంచిన యెడల ధనము దొరకదను సందియ మెంతమాత్రమును లేదు.

యూరపుఖండమందలి పశ్చిమదేశములు మూఢజనులచే నిండియుండి పరిశ్రమ లన నెట్టివో యెఱుంగని ప్రాచీనకాలమున హిందూదేశమున చిత్రకళలు పరిశ్రమలు మహోన్నతదశ నందియున్నవి. ఆ కాలపు రాజులు పరిశ్రమల నెన్నో విధముల పోషించెడివారు. శిల్పులను పారిశ్రామిక ప్రజలను పోషించుట రాజు ప్రధానధర్మములలో నొకటి. ఇండస్ట్రియల్ కమీషన్‌వారు వ్రాసినటుల యూరోపు వర్తకులు ఇండియాకు వచ్చినప్పటికిని హిందూదేశ పరిశ్రమ లున్నతదశయందే యున్నవి. యూరోపులో నాగరకమునకు పేరెన్నికగన్న యేదేశములోను ఇండియా తీసిపోలేదు. అప్పటికి యూరోపులోను ఇండియాలోను గూడ, స్వీయపరిశ్రమలను విదేశపుపోటీవలన జెడిపోకుండ గాచు సంస్థలు విరాజిలుచుండెను. అప్పటి "గిల్డు" లనబడు ప్రతిష్ఠాపనలును, ఇప్పటి కులకట్టులును పరిశ్రమలను జక్కగ గాపాడుచుండెడివి. ఇట్లుండగా నొకదేశమునకును మఱొకదేశమునకును రాకపోకలు విరివిగా సాగి, వివిధజాతు లేక ప్రదేశమున గలియుట సంభవించినది. వాణిజ్యవ్యాపారములు వ్యాప్తి నందినవి. సాంఘికనియమములకును, మతాచారములకును సంఘర్షణము హెచ్చినది. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమునకై పెనగులాటలు మిక్కుటమైనవి. పరిశ్రమలకును కళలకును పోటీ పెరిగినది. సామాన్యప్రజకు పీడనము దుర్భరమైనది. యూరోపునందు విప్లవములు తలచూపినవి. అందుగడలో నున్న నైసర్గికపరిస్థితుల సహాయమున ప్రతిసంఘమును స్వరక్షణకై క్రొత్తక్రొత్త ప్రతిష్ఠాపనల నెలకొలుపసాగి తదితరులను నిరసింప నారంభించెను. ఎచ్చటజూచినను అశాంతి, తీవ్రత, ఆత్మరక్షణ పరాయణత గాంచనయ్యెను. పరిశ్రమాభివృద్ధికి వలయు భౌతికశాస్త్రములు విరివిగాంచి యుండలేదు. వానికొఱకై ఆగియుండుటకు ప్రజల కోపిక లేదు. అందుగడలో నున్న విధానము నెల్ల ప్రయోగించి సామాన్యప్రజలు వృద్ధికై తహతహపడసాగిరి. ఈదశయే విప్లవము. విప్లవమనగా తిరుగుబాటుగాదు. విప్లవ మనగా రాజద్రోహము గాదు. విప్లవమనగా అరాజకము గాదు. ప్రాతపద్ధతులను నిరసించి నూతనమార్గముల నవలంబించి యప్పటి ప్రస్తుతస్థితిని వేవేగము మార్పజాలుటే విప్లవము.

ఇట్టిస్థితిలో ఈస్టిండియాకంపెనీవారు హిందూదేశమున దిగిరి. తమ దేశములోని వస్తువులను ఇండియాకు దెచ్చి, ఇక్కడివానిని దమ దేశమునకు గొనిపోయి వర్తకము చేసికొనుటే వారి ప్రథమోద్దేశము. హిందూదేశపు వస్తువులను ఇంగ్లాండులో అమ్మి మితిలేని లాభమును ఇతరులు పొందుచు తమధనరాశుల నవహరింపుచుండగా ఆంగ్లులు సహింపలేకపోయిరి. అధనప్రవాహముల పోకడ మాపి తామే యావత్తకలాభమును పొందవలయు నని వారి సంకల్పము. వారి కప్పుడు తమపరిశ్రమల నున్నతికి దేగల్గుదురను విశ్వాసము గాని, సామ్రాజ్యమును నిర్మింపగల్గుదు మను పేరాస గాని లేదు. హిందూదేశములోడి వర్తకమే వారి పరమావధి. హిందూదేశ నాగరికమును చవిజూచుటే వారి చరమగమ్యము. అన్నివిధములను హిందూదేశము వారి యాదర్శమూర్తియై వెలసినది. ఈకాలమున హిందూశిల్పములను పరిశ్రమలను మేటు లని పలుకు ఆంగ్లులు హిందూదేశమున తయారగు పట్టుబట్టలును దూదిబట్టలును అనుకరణమునకు మించినవని విలపించిరి. వీనిని తమదేశమునకు రాకుండ మాపినగాని, తమపరిశ్రమలకు పోటీ లేకుండ నెసర్చిన గాని, ఆంగ్లపారిశ్రామికజనులు బ్రతుకలే మని ఘోషించిరి. హిందూదేశమునిన వారికి మత్సరము మితిమీరినది. కర్మవశమున నిండియాదొరతనము ఆంగ్లులచేతిలోనికి రాసాగినది. హిందూదేశవస్తువులు ఇంగ్లాండుపోకుండ మాపుటే గాక, ఇంగ్లాండులో తయారైన మేటువస్తువులను దరు చేకనున్న రాజకీయాధికారము నుపయోగించి యీదేశమునకు బలాత్కారముగ దిగుమతిజేయ గడంగిరి. అట్టి దిగుమతులకు దొరతనమువారు తోడ్పడుచుండిరి. ఆ దిగుమతులతో పోటీకి నిలుచు దేశీయవస్తువుల యుత్పత్తికి ఆతంకములను గల్పింపసాగిరి.

ప్రకృతిశాస్త్రము లభివృద్ధి గాంచుచు వానిజ్ఞానము పాశ్చాత్యపరిశ్రమల యందు ప్రయోగింపబడుచుండగా, మనదేశమున నట్టి యవకాశములు కల్లలైనవి. పూర్వపద్ధతులు నిరసింపబడుచుండెను. నూతనవిధానముల నెలకొల్పువారు లేరు. విద్యావిధానము పరదేశీయుల హస్తగతమైనది. వారికి హిందూదేశపరిశ్రమ వాణిజ్యాభివృద్ధి గిట్టదు. కావున హిందూదేశీయులు స్వయముగ ప్రారంభించిన నూతనపరిశ్రమలు నష్టమయినవి. తగినప్రోత్సాహము లేక చెడిన వానిలో దక్షిణహిందూదేశపు లోహపరిశ్రమలు ప్రధానములు. ఈ విఫలప్రయత్నముల నాధారము చేసికొని విపరీతసిద్ధాంతములు కొన్ని తలజూపినవి. ఉష్ణదేశములు సాధారణముగా సారవంతములగు క్షేత్రములు గలిగియుండి, చక్కని వర్షపాతమును పొందుచు పంటల కనుకూలముగ నుండును. కాబట్టి ఉష్ణదేశవాసులు వ్యవసాయము చేసి ముడుకపదార్థములను ఉత్పత్తిచేయవలసిన వారు. సమశీతోష్ణదేశములవారు ఆ ముడుకపదార్థములతో పారిశ్రామిక వస్తువులను తయారు చేయవలసినవారు. ఇది నైసర్గికధర్మ మని కొందఱి వాదన. ఈవాదమునే కొంతవఱ కంగీకరించి దొరతనమువారు ప్రవర్తింపుచున్నారు. వారు ముడుకపదార్థముల యుత్పత్తిని, వాని యెగుమతిని, సిద్ధవస్తువుల దిగుమతిని ప్రోత్సహింపుచున్నారు. ఈ విధానము సాగు నటులనే రైళ్లను నిర్మించి పాలింపుచున్నారు.

పూర్వము ప్రతిగ్రామమును దనకు గావలసిన యాహారపదార్థములను పండించెడిది. తక్కిన జీవితావశ్యక పదార్థములను కనిష్ఠసం

ఖ్యకు దెచ్చి సమీపప్రదేశముల నుండి సంపాదింపుచుండెడిది. ఒక గ్రామము వస్తువులు ఆ గ్రామములోనే సాధ్యమైనంతవట్టుకు తయారగును. తమ యావశ్యకతకు సరిపోగా మిగిలిన వాని నమ్మి, దూర స్థలములనుండి వచ్చు భోజ్యపదార్థములఁ గొనెడివారు. అప్పుడు వ్యాపార కేంద్రస్థానములై భోగలాలసా నిలయములై వెలయు రేవులు, నగరములు బహుస్వల్పముగ నుండెడివి. ఇప్పుడు వెండిబంగారములు నగిషీచేసిన వస్త్రములు పాత్రలు, అలంకారములు, కొన్నియౌషధ ములు మాత్రము దూరదేశములకు పోఁగల్గెడివి. ఆ కాలము విశేషము లిట్టివి పెక్కులు.

ఇప్పుడు రైళ్లు ఇట్టిస్థితి నంతను మార్చివేసినవి. పండినయూరు పండనియూరు సమమైనవి. చిత్రకరులున్న నగరము లేని నగరము నొక్కటే. దేశమునను్న సంపద దూరమగును. దూరమున నుత్పన్నమగు యాంత్రికవస్తువులు దేశమున నిండును. పల్లెలందలి సామాన్యజనులు భోగాభిలాషులగుచుండిరి. కలవారికలిమి వారిభోగములకు చాలదు. ధనమెల్లెడల నున్నట్లే గాన్పించును గాని దారిద్ర్యము ప్రజల భక్షించుట హెచ్చైనది. కలవానిని లేనివానిని దుర్వ్యయముల పాల్చేసినవి. రైళ్లు, విదేశవస్తూదయము అర్వాచీన కాలమహిమను బట్టి వచ్చిన రైళ్లు మనకగున వనివార్యములై పోయినవి. మతీయు నవి జీవితావశ్యకములు నైనవి. గుడ్డిలో మెల్ల యనినట్లు, మన పరిశ్రమలను వెంటనే యభివృద్ధికి తేజాలకున్నను రైళ్లపరిపాలనము దేశీయుల కనుకూలముగ నొనర్చు మార్గములకై విచారణలు సాగుచున్నవి. అందు ముఖ్యముగ నీక్రింది సూచనలు గాన్పించుచున్నవి.

రైల్వేబోర్డులు తొలఁగవలెను. వానిని సంస్కరించిన లాభము లేదు. అవి ఎన్నడును భారతీయుల క్షేమమునకై పనిచేయఁజాలవు. కావున దొరతనమువారే రైళ్ల పరిపాలనమును పూనవలయును. రైళ్లు మొదలగువాని పరిపాలనము రాజ్యాంగశాఖగా గొనుట యన్ని నాగరికదేశములందును నాచార మగుచున్నది. దొరతనమువారి పాలనమున నుద్యోగివర్గమునకు హెచ్చుగ స్వాతంత్ర్యము జరుగగలదు. ప్రజల లాభములు హెచ్చుగ గణింపబడును. ప్రయాణీకుల నెక్కుడు జాగ్రత్తతోడను సరకుల నెక్కుడు జాగ్రత్తతోడను జూతురు. కర్చులు చాలవఱకు తగ్గగలవు. పనిపాటులవారి కెక్కువ సౌఖ్యమును, స్వాతంత్ర్యమును, సంపాదనము లభించును. లంచములు, మోసములు తగ్గగలవు. ఉన్నతోద్యోగులు మితవ్యయధర్మము నెక్కువగఁ బాటింతురు. దేశధనము ధర్మమార్గమున వ్యయ మగును. దొరతనమువారు ప్రజల మొఱ్ఱలను గ్రహించి యుచితరీతిని పరిహారముల సలుపగల్గుదురు. ఎక్కడనో 6000 మైళ్లదూరాన కంపెనీల భాగస్వాముల కంటె సన్నిహితు లగు రాజకీయోద్యోగులు విషయములను దెలుసుకొనుటకు ప్రజలకు అందుగడలో నుందురు.

ఈసూచనలు రైల్వేకమిటీవారి యెదుట నేకగ్రీవముగా భారతీయు లందఱును నివేదించుచున్నారు. అన్ని పక్షములవారు నేకాభిప్రాయు లయినారు. ఎంతటి నిర్లక్ష్యభావము గల దొరతనము కూడ నిట్టి యెడ తాటస్థ్యమును జూపఁజాలదు. కొలది కాలములో ననుకూలపు మార్పులు కొన్ని రానున్నవి. రైల్వే పాలనమునఁ గల రహస్యములు ప్రజల కేమాత్రము నిదివఱకు దెలియవు. ప్రజాసామాన్యమునకే గాదు. విద్యాధికులకును, రాజనీతివేత్తలకును దెలిసెడిది గాదు. రైళ్లు దొరతనమువారి ప్రత్యక్ష పాలనమున లేమిని వానిపాలనవివరములు శాసనసభలో వచ్చెడివి కావు. ప్రజలు మేల్కొనినారు. భారతీయులలో నధికసంఖ్యాకులు జాతీయాభివృద్ధి యందు విశేషప్రేమయు గల్గినట్టియు, దొరతనమువారి పెట్టుబడికిని ఋణమునకును మూలమైనట్టియు, రైళ్లపరిపాలనమును గూర్చి విచారణ సల్పుదురు గాక.

తన్మయము

కందా భీమశంకరము గారు

తళుకు లొలుకు వన్నెలు జల-దముల వలెఁ
లలితపరిరంభణముల లా-లనము సేయ;
కరము మెల్లని చల్ల తె-మ్మెరల యొడిని,
విరుల మొత్తాల వలపు తీ-వియల గములు
శాబకోత్సాహమున నాడ - వనపు వెనయ;
మెఱయు చదిలరంగులకును - మేళవించి,
గుబురుమాటునఁ, గోకిల - కోమలముగ
విపులమధురాను రాగ గీ-తములఁ బాడ;
చెలువుఁ బచ్చికపై విచ్చు - చిన్నిసవలు
మెత్తనగు, నీపిలుందుల-యొత్తిడియుడు,
మిత్తియంబు నైకొన; - మేల్మిసుఖము
నీదులావణ్య నిధినుండి - నేమద్రావ;
మీఁద మిన్నును గ్రిందభూ-మియును హాసింప;
నాదు దివ్యానురాగ కాం-తాలలామ,
మిసిమిబంగారు సరి నీదు మేని కాంతి
యుపాస్యలగ, జవ్వనఁపుఁద్రాక్ష-నూఁపఁబడుచు,
ఒకట నాకయు నుత్సాహ - మొకటనిలువ
సచ్చిదానంద మను నాక-షమును సోఁక;
ప్రకృతిపురుషుల ప్రణయంపు ఫల మనంగ
నేనునీయందు నీవు నా-లోనఁ గలిగి
తన్మయంబునఁ గాంతు మ-ద్వైతసిద్ధి.

భరతవర్షము — గోజాతి

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రాచీనకాలమునుండియు భారతవర్షీయులు, పూజ్యభావమున గౌరవించి, సేవించి, ప్రత్యక్షలాభము నొందుచున్నది గోజాతి. భారతీయులు ఐహికాముష్మిక కర్మలయందును గోసంబంధమును విడచియుండలేదు. వేదములను స్మృతిపురాణేతిహాస గ్రంథములను గోవర్ణనలతో నింపించిరి. వేయునేల? కట్టుకొనెడిబట్టలు పాడుకొనెడి పాటలు-ఆడెడియాటలు - కొలచెడి దేవతలు - సర్వము వారికి గోస్వరూపమే! కాన ప్రస్తుతమిట గోజాతిని గురించి కొంత వ్రాయుదును. ఋగ్వేదకాలమున విశేషముగ పాడి కల దనియు ఇప్పటివలె కర్వముతో మజ్జిగఁ జేయుట, దధిపయో ప్రాశనము కల దనియు, నేతిని విశేషముగ, భుజించుచుండి రనియు నీ క్రింది ఋక్కులవలన దెలియవచ్చుచున్నది. "శ్రతస్యనో ఘృతస్యధారా ఉపయంతి విశ్వతః" ౧.౧౨౫-౪ "అత్రకుంథాంనిబధ్న శేరశ్మిస్య మితవా ఇవ" ౧,౨౮,౪ యత్తేసోమ గవాశిరో యవాశిరో భజామహే వాతా పేపీన ఇద్ధరః" 1-187-9. "అభి ద్విజన్మా త్రివృ దన్నం ఋజ్యతే" 1-140-2.

ఈఋక్కునకు భాష్యమునందు విద్యారణ్యులు సోమ, గవ్య, పురోడాశములను మూడువిధములగు నన్నము లనుచు "యవ్య" స్థానమున పురోడాశమును వ్రాసిరి. కాని అందును గవ్యమును మాత్రము వదలనందునను "పురోడాశ"పు తగాయిదా ప్రస్తుతాంశమునకు సంబంధము కానందునను వదలితిని. ఎటులనైన ఆ కాలమున గవ్యము ముఖ్యాహారముగా నుండుట నిర్వివాదాంశము. మనము కాఫీతో పాలనుఁ గలపుకొనుచుండినటుల ఋగ్వేదకాలమున సోమరసమున పాలనుబోసి అన్నమును గలపికొని భుజించుచుండి రటుల ఈక్రింది ఋక్కువలన దెలియుచున్నది. "సంతే పయాంసి సముయంతు వాజాః" 1-9-18. ఇఁకను గోసంరక్షణము నరయుదము:

అడవులకుఁ గొల్లలు ఉదయముననే గోవులను తోలుకొనిపోయి రాత్రి యింటికి లేక మందకు తోలుకొనివచ్చుటయు, గోవు లందు సుఖముగా నిద్రించుట కెటికిని హాటికిని భేదము లేదు. "యద్ధత్రభాసి కృత్వ్యాయ అనుద్యూన సర్వోశేషస్వే తు రాయు" 1-121-7. "పరామేయంతి ధీతయో గావో నగవ్యూతీరను ఇచ్ఛంతీ రురుచక్షసం" 1-25-16. తా. అనేకులచే స్తుతింపబడు వరుణునిఁ గూర్చి నా బుద్ధులు, గోవులు సాయంకాలమున గోష్ఠమునుగురించి వెనుకకుఁ జూడకుండఁ బోవునటులఁ బోవుచున్నవి. "సుయవసాద్భగవతీ హి భూయా అథో వయం భగవంతః స్యామ, అద్ధి తృణ మఘ్న్యే విశ్వదానీం పిబశుద్ధ ముదక మాచరంతీ" 1-16-40. తా: ఓగోవా మంచిగడ్డిఁ దినుచు క్షీర సమృద్ధిని గలిగి యుండుము. నీవలన మేమును, భాగ్యాభివృద్ధి గలవార మగుదుము గాక. సర్వకాలము తృణములఁ దినుచు నిచ్ఛాప్రవృత్తి సంచరించుము, నిర్మలజలములఁ ద్రావుచుండుము. ఋగ్వేదమున నశ్వినీదేవతలును ఋభుదేవతలును గోవైద్యులుగా వర్ణింపబడిరి. "యువాం వతు ఉస్రియాయా మథత్తం పక్వ మామాయా మనపూర్వ్యం గోః" "యాభి ర్ధేను మస్వం పిన్వథో నరా తాభిరూషు ఊతిభి రశ్వినా గతం" 1-111-8. "నిశ్చర్మణ ఋభవో గా మపింశత సం వత్సేనా సృజతా మాతరం పునః" 1-109-8. "నిశ్చర్మణో గా మరిణీత ధీతిభిః" 1-161-7. గోవులలో ననేక జాతులు కల వని ఋగ్వేదమున గల "శ్రిప్రిణీ" "వంసగః" మొదలగు శబ్దములచే నూహింపవలసి యున్నది. దీనివలన గోదానము నాటి కాలముననే పవిత్రముగా నెంచబడుచున్న దనియు, మహారాజులు ఋషులకు వేలకొలఁది గోవుల నిచ్చుచుండి రనియు ఋగ్వేదము 1-126,3,4 సంఖ్యలలోగల "స్వనయ,కక్షీవంతు"ల గాథలవలనఁ దెలియనగుచున్నది.

క్షాత్ర కాలము:- ఈ కాలమున పశుపాలనము పవిత్ర కార్యముగ నెంచబడెనని యీక్రిందిగాథవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. సత్యకాముఁడను జాబాలీపుత్రుఁడు తనకు బ్రాహ్మణ్యము నీయుఁడని ఋషుల బ్రార్థింపగా వారు చిక్కిన నాలుగువందల గోవుల నిచ్చి వీని నెప్పుడు వేయి గోవులగాఁ జేసెదవో నాడే నీకు బ్రాహ్మణ్యము కలుగు ననిరి. సత్యకాముఁడు వనమునకు నాలుగువందల గోవులను దోలుకొనిపోయి కొన్నియేండ్లు వనమునఁ గడపి వేయికంటె నధికములగు గోవులనుగాఁ జేసి తెచ్చి ఋషులవలన బ్రాహ్మణ్యము నొందెను.

[ఛాందోగ్యోపనిషత్ 4 4-5]

ఈ కాలముననే శ్రీకృష్ణభగవానుఁడును పాండవసహదేవుఁడును గోపాలకు లైన ప్రసిద్ధపురుషులు. వారి గోజాతి లక్షణములను వాటిస్థితిని వ్యాసమహర్షి మహాభారతమున సహదేవపాత్రము నుండి పలికించియున్నాడు. గోఘృతాదికములు భోజనవస్తువులలో ముఖ్యమైన వనియు తేజోబలముల నవి యిచ్చు ననియు వాటివారెఱుఁగుదు రని పృథివీసూక్తములోని యీక్రిందివాక్యముచే తెలియనగును. "ఊర్జం పుష్టం బిభ్రతీ మన్నభాగం ఘృతం త్వా భినిషీదేమ భూమే" అథర్వవేదము 12-1-29.

ఈ కాలమున గోధనము ముఖ్యధనముగా తలంచుచుండిరి. శత్రురాజుల గోవుల నపహరించుట యుక్తమైన కార్యముగ తలంపబడెను. గోవులను గురించిన యుద్ధము లీ భరతఖండమున ఋగ్వేదకాలము మొదలు మహమ్మదీయ కాలారంభమునం దాంధ్రదేశమున జరిగిన "అక్కన్న, బయ్యన్న" ల పశువులబీడు తగాయిదాలవఱకు విశేష

మున జరిగినటుల చరిత్రలు చెప్పుచున్నవి. విరటుని గోవుల నపహరింపఁ గౌరవులు ప్రయత్నింపఁ బాండవు లడ్డుకొనుటయు నందర్భముతో నుత్తరగోగ్రహణ యుద్ధమును జగత్ప్రసిద్ధమేకదా! పెక్కువేల గోవుల నొక్కచోటున మేపుటకు తగిన బీళ్లుండనపుడు విడివిడి మందలగా జేసి మేపుచుండిరి. విడిమందను పాలించువాడు గోపాలుఁ డనియు పెక్కుండ్రు గోపాలురపై నుండు నధికారికిఁ "గోనాయుఁ" డనియు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6-8-5 సంఖ్యవలన దెలియుచున్నది. [చూడుము. అథర్వవేదములోని సూక్తములను. 2-31-5; 2-31-2; 2-32-1; 2-32-2, 2-32-3.]

అథర్వవేదము 4-21 సూక్తమున పశువుల వరణ్యమునకుఁ దోలుట, వనమునందు ఘాతుకజంతువులవలన బాధ కలుగుట, బీళ్లయందు గడ్డి సమృద్ధిగ నుండుట, పశువులకు రోగములు కలుగుట మొదలగు వృత్తాంతము లింపుగ, వర్ణింపబడెను. ఆసూక్తమునందలి యర్థము- నేటి తూర్పుగోదావరిడిల్లా వాసు లగు రైతుల కనుభవసిద్ధమైయున్నది. గోవు పవిత్రవస్తు వనియు కాలితో దాకిన మహాదోష మనియు నథర్వవేదము 13-1-56 నందును శ్రీమద్రామాయణము 75 సర్గయందును వర్ణింపబడి యున్నది. కపిలగోవులమహిమ నెటుల భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ జెప్పెనో భారతపాఠకులకు విశదమే. రాజులు ప్రజలు, సూత్రకాలమున గోసంరక్షణవిషయమై విశేషపరిశ్రమం జేసి రని వైదికవాఙ్మయములవలన దెలిసికొనుచున్నారము. ఇతోధికముగ వారియల సూత్రకాలమున గోవృద్ధ్యాదికమునకు బ్రయత్నించి రని, సూత్రవాఙ్మయములవలన దెలిసికొనగలము.

సూత్రకాలము: ఈకాలమందు పశువృద్ధి విశేషముగా నుండెను. గ్రామనిర్మాణమును పశువుల కనుకూలముగ నుండునటుల జేయుచుండిరి. చూ. మనుస్మృతి 8-237.

పశువులు గ్రామసమీపమున స్వేచ్ఛగ సంచరించుటకు గ్రామమునకు చుట్టును 400 మూరల దూరముకలుగు మందబయలు లేర్పఱుపబడెను. లేక బలముగలవానిచేత విడువఁబడిన మూడుకోలలు పోవుదూరమువఱకైనను మందబైలు లేర్పఱుపబడెను. పట్టణమునకు మూడురెట్లధికముగ మందబయలు లేర్పఱుపబడెను. ఈమందబయలుగుర్తు ప్రస్తుతము గోదావరికృష్ణాడిల్లా గ్రామములలో క్షీణించి, నాలుగు వందలమూరలకు బదులు నాలుగుమూరలయిన లేవివి కలవు. మందబయలు లేని గ్రామమున మంద లెటు లుండును? ఈకాలమున పశుసంరక్షణాదికమునకుఁ బ్రభువులును, బ్రజలును, ననేకవిధము లగు కట్టుబాటులను జేసికొనిరి. గౌతమధర్మసూత్రమునందలి 12 వ ఖండిక యొక్క భాగమును మన ప్రభువులును, ప్రజలును గమనింపఁదగును. "పశుపీడితే స్వామిదోషః పాలసంయుక్తే తు తస్మిన్ పథి క్షేత్రే అనావృతే పాలక్షేత్రికయోః" గ్రామసమీపము నందున్న పొలమునకు యజమాని ఒంటెకు కనఁబడనంత యెత్తుగ కంచెను వేసుకొనవలె నను నిర్బంధ మానాఁడు గలదు. మనుస్మృతి (8. 230) లో పశువులను మేపువాఁడు, పగలు తోలుకొని పోయినది మొదలు, రాత్రి యజమానియొద్ద నప్పగించువఱకు ఆపశువులకును పశువులవలనఁ బైరులకును కలుగునష్టములకు, పశుపాలకుడే భరింపవలెను. ఇంటికడ నొప్పగించిన పిమ్మట, యజమానుని దగు నని మందలోఁ జెడిపోయినను, క్రిములు మొదలగు వానిచేఁ జంపఁబడినను కుక్కలు మొదలగు వానిచేఁ గఱవఁబడినను మిట్టపల్లములఁ బడినను, అశ్రద్ధగా మేపుటవల్ల నశించినను కలిగెడి పశునష్టమును మేపువాఁడు భరింపవలెననియు, మున్నగు నియమములు ఆనాఁడు కలవు. వానివలనఁ బశువృద్ధి కలిగి దేశము సుభిక్షముగ నున్నట్లు కన్పడుచున్నది.

బౌద్ధకాలము: బౌద్ధమత ప్రచారమువలన గోమేధము లడుగంటెను. అశోక చక్రవర్తి భరతఖండమునందే కాక యూరప్ ఖండములకుఁ బశువైద్యశాలల నేర్పరచిన ప్రతీతికలదు. అన్యఖండములలోగూడ పశువైద్యశాలల నేర్పఱచిన మహానుభావుడు స్వదేశమున నెంతటి ఘనకార్యముల జేసియుండునో, మన మెట్లూహింపగలము! పశువైద్య సంబంధము లగు నాటిగ్రంథములు మన కిపుడు లభింపకపోవుట దురదృష్టము. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి వ్యవహారకాండము నందు గోవుల కనుకూలముగ గ్రామనిర్మాణ ముండవలెనని కలదు. గోజాతి దండోపదండములుగా వృద్ధినొందుటచే, జను లా గోజాతికి వేర్వేఱు గుర్తుల నుంచుచుండిరి. ఔక్షకము గవ్యాత్మకము మహోక్షము జాతోక్షము తర్ణకము శకృత్కరి దమ్యము ఆర్షభ్యము ఇట్వరము నస్యోతము ప్రష్ఠవాట్ శాకటము ప్రాసంగ్యము మున్నగు పేరు లిందులకు తార్కాణములు. ఆవులకును వైచికి ద్వివర్షి త్రివర్షి మొదలగు నామములును రంగులననుసరించి ధవళ శబలాది నామములును కలవు. గొడ్డావునకు వశ యనియు, ఈచుకొనిపోయిన యావునకు అవతోక మనియు, ఇట్లు ఆయా అవస్థాభేదములను బట్టి నామభేదములును గలవు. బౌద్ధుల కాలమున హెచ్చుగ పాడిపంటలుకలిగినను దేశీయులకు తృప్తి లేక తమవాఙ్మయమునందు, నేతిసముద్రమును, పాలసముద్రమును, పెరుగుసముద్రమును ఇక్షుసముద్రమును గల్పించిరి. ఈకాలమున ఇక్షు, సర్పి, దధి, క్షీర, సముద్రము లింకి పోవుచున్నవి గాని "సురా" సముద్రమా మాత్ర ముత్తరోత్తరాభివృద్ధిగా నుప్పొంగుచున్నది. పాడికి నెలవగు క్షీరములనుండియే దైశ్వర్యాధిదేవత యగు లక్ష్మి యుద్భవించె నని కవులు కల్పించియుందురు. కర్షకులయింటఁ బాడియుండు ననియు వారియింట లక్ష్మియుండు ననియుఁ గాబోలును హాలచక్రవర్తి తన గాథాసప్తశతిలో కర్షకకన్యను వర్ణించుచున్నాడు.

శ్లో. పేచ్ఛంతి అణి మిసచ్ఛాపహీ ఆహాలి అస్స పిఠ్ఠ పాండురిఅం
థుఅం దుద్ధ సముద్దుత్తరం కలచ్ఛింవి అస అహ్మో

పౌరాణికకాలము: ఈ కాలమునందు బౌద్ధమత సంపర్కముచే భారతీయులు అహింసాకర్మాసక్తులై విశేషించి గోహింసను మానినందునను, గోవునందు పూజ్యాతిశయభావము కలుగుటచేతను, గోబృంద మీకాలమున నత్యధికముగ వృద్ధి నొందెను. సహదేవ శాస్త్రాది పశుచికిత్సాగ్రంథము లీకాలమునఁ బుట్టియుండు నని తోచుచున్నది. 'అత్రేయ'స్మృతిలో ప్రతిసంహారికిని అథవా మొక

పాడియావైనను కలిగియుండనియెడల నాసంసారి దురదృష్టవంతు డను తలంపుతో గాబోలు నిటు లనుచున్నాడు:

శ్లో. యస్యైకాపి గృహే నాస్తి ధేను ర్వత్సానుచారిణీ
మంగళాని కుత స్తస్య? కుత స్తస్య తమః క్షయః?

పౌరాణిక కాలమునందు చెప్పఁబడిన గ్రంథములలో గోవ్రాతము నమితగౌరవముతో వర్ణించియున్నారు. "భారవి" మహాకవికృత కిరాతార్జునీయమునందు, అర్జునుని ప్రయాణమధ్యమున గొల్లపల్లెలలోని గోవు లిటుల వర్ణింపబడెను.

శ్లో. ఉపారతాః పశ్చిమరాత్రిగోచరా దపారయంతః పతితుం జవేన గాం, సముత్సుకా శ్చక్రు రవేక్షణోత్సుకం గవాం గణాః ప్రస్నుతపీవరోధసః.

శ్లో. గతాం పశూనాం సహజన్మబంధుతాం
గృహాశ్రయం ప్రేమ వనేషు బిభ్రతః
దదర్శ గోపా నుపధేను పాండవః
కృతానుకారా నివ ధేను రార్జవే. భారవి. 4 సర్గ.

అంబరీషుని గోదానాతిశయమును గురించి భాగవతము నవమ స్కంధమునం దిటుల "పోతన" మహాకవి వర్ణించుచున్నాడు.

శా. హాటకై ప్రవహింప నంగదములం బ్రాయంబులన్ రూపము
శ్శీలై ధూర్తలు గాక వెండిగొరిజ శ్లేషోరుశృంగంబులం
గ్రాలం గ్రేపుల యట్టి వాడుచును, రంగచ్చేలలై యున్న మం
దాల న్నర్బుదషట్క మిచ్చె విభుఁ డుద్యద్వైభవక్షోణికిన్.

మహమ్మదీయకాలము

ఋగ్వేదకాలము మొదలు పౌరాణిక కాలము వరకు "గోమేధాది" యజ్ఞములలో ఏవశిష్ఠునివంటి బ్రహ్మర్షి వచ్చినపుడో తప్ప, గోవధ విశేషముగ లేదు. సంస్కృతమహాభారతము ఉద్యోగపర్వములోని నహుషుని చరిత్రనుఁ జూడ, గోవధ కూడ దని శాస్త్రకాలమునందే కొంత చర్చ బయలుదేరిన దని తోచెడిని. బౌద్ధపౌరాణిక కాలములలో గోవు లింతింతనరాని యభివృద్ధి నొందినవి. భారతీయుల దురదృష్టము కొలది భారతీయుల ధనము విదేశములపా లగుటయే గాక, రాజ్యములు పోవుటయే కాక, భారతీయులు తల్లితో సమానముగను పవిత్రవస్తువులలో మిక్కిలి పవిత్రవస్తువుగను, నెంచుకొనెడిగోవు, మహమ్మదీయులకాలమున నమితముగ నాశనముఁ జేయబడెను. దేనిని వధించిన మనము మహాదోష మని తలంతుమో దానిని మహమ్మదీయులు తమ మసీదులలో వధించిన పుణ్య మని తలంచిరి. ఇది కేళ దురదృష్టహేతువు కాదా?

సీ. నవకోటిపరిమిత ద్రవిణమేభూపతి
భండారమున నెప్డు బాయకుండు.
ఏకోనశతదంతు లేరాజు భవనాల
నీలమేఘంబులై లీలఁ గ్రాలు
బలతేగ రేఖ నల్వదివేలు తురగంబు
లేనరేంద్రునిపాగ నెపుడునిలుచుఁ
బ్రతివాసరంబు నే బ్బరిదేను ప్రట్ల నే
యేవిభుమందల నెపుడుఁగలుగు
గీ. కట్టిన మధిక విభు-డగు కలోత్తుంగ రా
జేంద్రచోళవిభుని-కిష్టసచివ
తంత్రముఖ్యుఁడగుచు-మంత్రి గోవింద నం
దనుఁడు గొమ్మన ప్రధానుఁ డొప్పె.

[కేయూరబాహుచరిత్రము]

ఈ పద్యమును చిత్తగింపుఁడు. దినమునకు 75 పుట్ల నేయి కలుగుట కెన్ని వేల గోవు లుండవలయునో నే డూహింప శక్యము కాకున్నది. మహమ్మదీయ కాలమునను "అమృత మహల్" "పుంగనూరు" 'ఒంగోలు' మొదలగు చోటుల నుండిన గోజాతి ప్రసిద్ధికెక్కియే యున్నది. మైసూరునవా బగు "టిప్పుసుల్తాను"దండయాత్రల నతిత్వరితముగఁ జేయుటకు మైసూరు రాజ్యమునందలి యెద్దులే కారణమనియు వస్తుసామగ్రి నవి వేగముగా గొనిపోవుటచేతనే చురుకుగా సైన్యములను నడపించువా డనియు, ప్రఖ్యాతి కలదు. ఎటులనైనను మహమ్మదీయ కాలమున లోకవిఖ్యాతి నొందిన మన గోబృందము చాలవరకు కురుష్కులపట్టుకలచే మహమ్మదీయ కాలమున నశించిన దని తలంపవలసియున్నది. స్వదేశప్రభువులు మాత్రము గోసంరక్షణముకొరకు వాడును విశేషముగ పాటు పడిరనుటకు సందియము లేదు.

ఆంగ్లేయులకాలము

గోజాతి ప్రస్తుతము ఆంగ్లులపరిపాలన కాలమున వృద్ధినొందలే దని విచారించుచు వ్రాయవలసియున్నది. ఎన్ని "క్యాటిల్ షోలను" పెట్టిన నేమి? ఎందరు గోశాలల నేర్పరచిన నేమి, గోవృద్ధి సందేహాస్పద మగుచున్నది. గోవులు తిరుగుటకుఁ దగిన బీడులు విశేషముగా తోటలుగానో సస్యక్షేత్రములుగానో మారినవి. గ్రామములకు ప్రాచీనకాల మునం దేర్పాటుపబడిన మందబయళ్లు జనవృద్ధిచే జనులగృహములుగానో, కబ్జారితిపడిన రైతుల పొలములుగానో, మారినవి. ఇంకొకమూల ఘారెస్టుడిపార్టుమెంటువారు ప్రాచీనగోక్షేత్రములలో నరణ్యనిబంధనల నేర్పరచిరి. "క్యాటిల్ షోలమూలమున" "బ్రెజిల్, జావా" మొదలగు దేశములనుండి పాశ్చాత్యవ్యవసాయకులు శ్రేష్ఠగోవృషభముల నేరి, కొని పోవుచున్నారు. మఱి యొక వంక ఉన్న గోభక్షకులకు తోడు, నాంగ్లేయులును గోబృందమును తమ హృదయాగ్నియందు ఆహుతి చేయుచున్నారు. ఒక్కసోల్జర్ల భోజన నిమిత్తమే సం॥రం ఒకటికి ఒకలక్ష యేబదివేల గోజాతి వధింపబడుచుండెడి దను దైతిహ్యము కలదు. "మాపైని కీర్తపన్నును వేయుదు, అధనముతో నాస్ట్రేలియానుండి మాంసపుడబ్బాలను దెప్పించి సోల్జర్లను తృప్తినొందింపుఁడు. మాగోజాతినిమాత్రము వధింపకుఁడు." అని జార్జిప్రభువు పట్టాభిషేకసమయమున నొక విజ్ఞప్తిని ఉత్తరహిందూస్థానమువారిచే, కొన్ని లక్షలవ్రాళ్లతో చక్రవర్తికి సమర్పింపబడె నని, వార్తాపత్రికలలో జదివియుంటిమి. దాని

గతి యేమయ్యెనో తెలియదు. బహుశః భారతీయుల యితరవిజ్ఞప్తుల వలె నదియు బుట్టదాఖలై యుండును. మనగోజాతి క్షీణించు చుండుటచే ఖండాంతరానీతము లగు "హార్లిక్సుపాలు, నెస్లెల్సు పాలు, మెలిన్సుఆహారము" మనకు గతియగుచున్నవి. భూజ్యారా లగు గోవుల మనము గణనచేయనియెడల మన యారోగ్య భాగ్యములు క్షీణించుట యొక లెక్కలోనిది కాదు. ఈగోజాతి వృద్ధి నొంద పరమేశ్వరుఁడే యేదేని విధానముం గనిపెట్టవలె నని కొన్ని వత్సరములనుండి డోలాందోళితమనస్కులై కొందఱు పరితపించు చున్నారు. దానికి తగినవిధానము భగవంతుఁడు చేయుచున్న సూచనలు పొడకట్టుచున్నవి. నైజాము రాజ్యమువంటి మహామ్మదీయ రాజ్యమునందును, ప్రతిగ్రామమునందును చాలవఱకు గోభూములు నుండవలె నని శాసనము లందయించినవి. గోజాతి నెగుమతిం జేయరాదని ప్రజాప్రతినిధులు ప్రభుత్వము నడుగ సాహసించుచున్నారు. "అయినాఅక్బరీ" యను గ్రంథమునఁ జెప్పబడినటుల బ్రిటిషుపాలనములో 17 వ శతాబ్దప్రారంభమున యకరమునకు 1888 పౌనుల ధాన్యముపండి 19 శతాబ్దమున నది 1కి 8,9 వందల పౌండ్లధాన్యమే పండినను నేడింకను పంట తగ్గినను, మనకు కొదువలేదు. కాని మన సర్వస్వ మగు గోజాతి వృద్ధినొందగల యవకాశము లున్నఁజాలును. దయాళుఁడగు ఈశ్వరుఁడు మన కీ మార్గమును అనుగ్రహించు గాక. గోబ్రాహ్మణులకు సదా శుభ మగుఁగాక. లోకములు సుఖనిలయము లగుఁ గాక.

నిదాఘ దినాంత గౌతమీతీర విహారము

వడ్డాది సుబ్బారాయకవి గారు

విను వ్రాలుచో నదీచినిఁ దళుక్కని క్రాలు
మెఱుఁగులతో నీలమేఘమాల
యద్దాని క్రింద దావానల జ్వాల రే
ఖల తోడి నల్లని గట్లచాలు
దానిముందఱ సాంద్రమైన కావిరి గ్రమ్మి
యొడిదములఁ గబళించు వృక్షరాజి
దాని కివ్వల దృఢస్తంభపాళీ శిరో
భాగ నిర్మిత మైన వారధియును

గీ. దాని పైదారి, దిగువ లోఁతైన వారి
వాయుగతిఁ బోఁ జూవిరిబండ్లుఁ, బడవ
లేటిదరికి వేసఁగిసంజ నేఁగువారి
కెల్లఁ గనువిందు రాజమహేంద్ర మందు.

క. నల్లని నీళ్లను గౌతమి
తల్లి కనులపండు వగు నిదాఘపు సంధ్యన్,
దెల్లని నురుఁగుల విఱుగుచుఁ
గల్లోలము లుబుకుచుండఁ గర్భమునందున్.

సీ. గుండ్రని పెనుగాజుఁ గుప్పె దీపమువోలెఁ
బశ్చిమాంబుధిఁ దేలు భానుఁ జూపి
పలురంగు లద్దిన వలువచెన్నున వన్నె
వన్నెమబ్బులఁ గ్రాలు మిన్ను చూపి
దాఁగిన చీఁకటుల్ తలలెత్తు చందాన
మసకారు తోఁపులు దెసలఁ జూపి.
నీలాలవలెఁ దేటి నిర్మలం బగు నీట
విడిసంజఁ గ్రొంజాలు వెడఁగుఁ జూపి

గీ. చండకరు ధాటి మార్కొల్లు జగతిమీఁదఁ
జిఱుతకరువలి చలిమిరుల్ చిలుకుచుండ
శాఖలను తూఁగు నేత్రాసనములఁ బోలుచు
గౌతమీతటి యలరించుఁ గన్నప్రజల.

తే. పసరు టాపలలోఁ గప్పువడిన పెద్ద
గుండ్ర గుమ్మడిపం డెంచుకొండ్రు పరిని
బశ్చిమాఁబుధికరడులు పైకొనంగ
మాటుపడఁ జూచి మార్తాండమండలంబు.

తే. తలలు క్రిందుగ గవుల వ్రాఁకులను బగలు
వ్రేలు కొండగబ్బిలములు వైలు వెడలె
నిరులతోఁ గూడఁ, గడసంజ నెల్లకడలఁ
దల్లి వెనువెంటఁ బఱతెంచు పిల్ల లట్లు.

ఆ. కొండగబ్బిలములు కుతుకొండి పయి నెక్క
లార్చుకొనుచు డాయ నలలచేతు
లెత్తి వానిఁబోర కిడు నందిరగ నీరు
ప్రేకు జిల్లి గౌతమీమతల్లి.

క. పేదకు సిరిమెత్తుకొనున్
వైదలి యొక్కొక్కతె చెట్టపట్టున దానన్
దూదివలెఁ దోఁచు తీరల
పాదుఁజు వెలుఁగొందఁడే తుషారయోగమునన్.

సీ. అరచందురునకు సుందరరూప సాహస్రములు
ఘటిల్లఁ జలించు నలలనలుఁగె
నలలమీఁదను దళతళలు దేరఁగ వెండి
జలపోఁత నలుపు వెన్నెలలచెలుఁగె
వెన్నెలలకు నంత వింతజా దొనగూడఁ
జదలఁ బర్విన యొఱసంజ సంధ్య
నెఱసంజ మెలమెల్ల నిసువఁక దిగ జాఱ
నిజసాధు వలరించు నిసిపెదంగ

గీ. నిసి ధరించిన సువ్వక స్నేలిచీర
కరణి రాణించు సంకరితుంబుదంబుఁ
గాంచుచును జల్లగాలి సేవించు జనులు
రేయి మొగమున నదిదోరఁ బాయఁ గలరె ?

కానుఁగు చెట్టు

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులు గారు

నక్కడోనకాయ యూరఁగాయ. గోఁగుకూరపచ్చడి. బచ్చలిపెరుఁగు అంతే. అంతకంటె నక్కడ నేమిదొరకును? అవే పంచభక్ష్య పరమాన్నములు. ఇట్లనుదినము వేళపాళయని లేక కొన్నిపాటి సుబ్బరాజుగారన్నప్రదాన మాచరించుచుండిరి. అన్నము జొన్నయన్నము. విస్తరి బొడ్డు మేడియాకువిస్తరి. ఉప్పు డాలియుప్పు. నీరు దిగుడుబావినీరు. ఇప్పటిమాటయా? దాదాపుగా నూరేండ్ల క్రిందటిమాట. ముప్పదిసంవత్సరము లిట్లా బ్రాహ్మణుఁడన్నప్రదాన మొనర్చినాఁడు. మహానుభావుఁడు. నిర్ధనుఁడు. నల్వురు మోయుఁదగిన చొప్పమోపును తానే పొలమునుండి తలపైఁ బెట్టుకొని తెచ్చి బఱ్ఱెలకు వేయును. వానిపాలు పాలికాఁపులచేఁ బిదికింపక తానే పిదుకును. ఇంట నందఱకాతని భార్యయే వంట చేయును. వంటలక్కలు కాని నీళ్ల బ్రాహ్మణులు కాని వారి కెవ్వరును లేరు. ఉంచుకొనవలసిన యావశ్యకతయు వారికి లేదు. తమయింటిపని నొకరిచేఁ జేయించుట వారు తప్పుగ భావించుచుండెడివారు. పచనాదికృత్యములను గైవారిచేఁ గూలిపెట్టి చేయించినయెడల నతిథిపూజాఫలము పరిపూర్ణముగఁ దమకు సిద్ధింపదేమో యని వారికి భయము. పాలుమాలిక లేక, యొడలు దాఁచుకొనక భూతసంతుష్టి చేయుటయే పుణ్యకార్యమని నమ్మి వారట్లు చేసిరి.

మగనికిఁ దనకుఁ దన్నెడుబియ్యము కుతకుతలాడించుటకే యీ కాలపుఁ గులకాంతల కోపిక లేదు. దొడ్డిలో దాసి. వీధిగుమ్మములో సేవకుఁడు. ఇంటిలో వంటలక్క. ఇంతపై బలగమున్నఁగాని యాలుమగని కంటె నెక్కువలేని యిద్దఱకాపుర మీ దినములలోఁ గడ లేకుండ నున్నది. పంచపాళిలో నాలుకైచినబట్ట ధటునిపాలు. పెరటిలోఁ బాలకైచిన తప్పెల దాసిపాలు. పడకటింటిలోని పప్పు జెయి సామాను బాపనక్కపాలు. అమ్మగారు పడకటింటిలో నారంగకేలు నవలను జదువుచు నావులింతలపాలు. అయ్యగారు రణాబిల్లపై సంతకములతో నప్పులపాలు. ఇంతేకదా యిప్పటి సంసారముల భాగ్యము! అతిథిపూజలేదు సరేకదా-పతివిస్తరిలోఁ బచ్చడి మెతుకులయినఁ జేసిపెట్టిన దేది? వంటబ్రాహ్మణయొద్దఁ గూరుచుండు నెడల మొగము పెరుఁగు కరఁగి పోవునప్పుడు మగనిమొగాన నింక మెద్దులేకాని మతియే మున్నఁ? బ్రాసయతి మంజరీద్విపదలో నుండవచ్చునో లేదో తెలియును గాని, పప్పుడికిన తరువాత నుప్పువేయవలయునో - యుడుకక ముందు వేయవలయునో- తెలియదు. ఉండలు జిల్లెడుగాయలు కాకుండ నత్తెసరు వేయఁగల యమ్మగారు రన్నపూర్ణాదేవిగారు. వంటయింటిలోని ప్రాణాహుతులతోను బజారులోని కారపుఁ బూసతోను గాపురము లెట్లో జరుగుచున్నవి. జరుగక మానునా? కాలచక్రము నెవరడ్డగలరు? అయుం వుండగా నెవరేమి చేయఁగలరు? మగలబ్రదుకులే యిట్లు దిగజారినప్పుడు మఱఁదుల బావల యత్తల బ్రదుకు లడుగవలయునా?

కాని యాహా! ఏమిదుర్గమ్మ!! దూపాటి సీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. నల్లమలనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. కోనసీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. పలనాటి సీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. ఇట్లెందఱో యతిథులై రాగా, వారి కందఱకు బహు పరిశుభ్రముగా వండి, భర్త కట్టి సిద్ధపఱచి యుంచిన యాకులలో వడ్డించి, వారు సంతుష్టిగ భుజించినతరువాతఁ దాను భుజించును. ఇట్లొక్కదినమా? ఒక్కమాసమా? ఒక్క సంవత్సరమా? అఁడు దాని పరిపూర్ణ సహాయ్యము లేకుండ బ్రహ్మదేవుఁడైన నన్నప్రదాన మాచరింపలేఁడు. అన్నప్రదానపుణ్య మంతయు నంగనదే!

ఇఁక నీయతిథులకు సాయంకాలమున మూఁడుగంట లగుటతోడనే—ఆనపుఁగాయదినములలో తంపటికై చిన యనపగుగ్గిళ్లు - లేఁజొన్న కంకులదినములలో నూచబియ్యము- మొక్కజొన్న పొత్తుల కాలములలో మొక్కజొన్న పొత్తులు - ఇట్లు ఏయే కాలములలో నేది వచ్చునో-యది యుపాహారముగ వారిముందుఁ బెట్టి తాను చేగునప మంత గంటము చేతఁ బుచ్చుకొని, తాటియాకులపై భాగవతమో హరివంశమో మఱేదియో యా సుబ్బరాజుగారు వ్రాసికొనుచుండును. ఇట్లాతఁ డెన్నిగ్రంథములో వ్రాసినాఁడు. కవీశ్వరు లాతనికిఁ గన్నుఁ గట్టి నట్లుండురు. తిక్కన సోమయాజి యాఱడుగుల పొడవగువాఁడని-గడ్డముక్క కలవాఁడని-నడుముకట్టులోఁ జూరకత్తి కలవాఁడని-కాలిన మొక్క జీడిపప్పు రంగువాఁడని-యాతఁ డా యతిథులతోఁ జెప్పుచుండును. చేతిలోనున్న యనుపపప్పు ముందుఁ గథలో నున్న కాలిన మొక్క జీడిపప్పెక్కువ రుచింపకుండుటచేఁ గాఁబోలు వారా మాటలను గణింపకుండెడివారు. తిక్కన సోమయాజిగారిట్లుండెనని మీకెట్లు తెలిసినదని యాయన నెవ్వరు నడుగలేదు. అడిగిన యెడలఁ గారణ మాయనకు మాత్ర మేమి తెలియును? అట్లాయనకుఁ దోఁచుట యే కారణము. పింగళి సూరన్న గారికి ముందు దంతములలో నొకటిపోడు గని యొకటిపోట్టి యని చెప్పును. ఆయనకు అలాగునఁ గనఁబడుచుండఁగ నెవరు కాదనఁగలరు? ఒకనాఁడు తాను తనభార్యయుఁ బండుకొని యుండగాఁ దాను "దుర్గా! పోతరాజుగా రెట్లుండురని నీయభిప్రాయము?" అని యామె నడిగెను. ఈ ప్రశ్న యామెకెందులకో బోధపడదు. "పొడుగుగాను, సన్నముగాను నుండురని నేననుకొందునని" యామె బదులుచెప్పెను. భర్త యడిగిన నడుగును గాక! భార్యకీ ప్రత్యుత్తర మెందులకో యంతకంటె బోధపడదు. "అలా

గుసఁ గాదుసుమీ. పొట్టిగా నుండును. తగుమాత్రమైన బొజ్జగలిగి యుండును." అని భర్త బదులుచెప్పెను. ఔనని, కాదని, భార్యాభర్త లిట్లొక్కనిముసము సంభాషించుకొన్న మీఁదట భర్త - "నే నన్నమాటయే నిజమగు నెడల—నరిగో—గోడబల్లమీఁదఁ బెట్టిన మద్దెలయున్నదే. అది గణగణ మ్రోఁగును" అనునంతలో కేదైన యెలుక దానిని గదల్చెనో మఱేమైన జరిగెనో తెలియదు. కాని, మద్దెల గణగణ మ్రోఁగెను. అంత వాఁడు మహానందమునలేచి మద్దెలను గ్రిందికి దింపి దానికిఁ బూజ లొనర్చి, పోతరాజుగారి మద్దెలయని దానికిఁ జేరిడి పోతరాజుగ్గారి గజేంద్రమోక్షాదిగాథలలోని పద్యములన్నియుఁ గీర్తనములుగాఁ బాడుకొనుచు మద్దెల వాయించుకొనుచుండెను. ఇది జరిగి యిఱువదేండ్లు దాఁటినది. అల్పాహార కాలమునం దీకథ యతిథులకుఁ బ్రతిదినమును జెప్పును. అట్లు కొంతసేపు చెప్పి—

క. "పలికెడిది భాగవతమఁట
పలికించెడి వాఁడు రామ-భద్రుండఁట నేఁ
బలికిన భవహర మగు నఁట
పలికెద వే ఱొండుగాథ పలుకఁగ నేలా ?"

యను పద్యమును చదివి "అహో! మహానుభావుఁడు! ఎంతహృద్యముగా-నెంతలలితముగా-నెంతమనోహరముగాఁ-జెప్పినాఁడో! మా తండ్రి - పోతరాజుగా రిప్పు డెక్కడ నుండునో యని కన్నుల నీరు జలజల రాల్చుచుండును. ఊచబియ్యపుఁ బదునేఁ జొంగలు గార్చుచున్న భక్తప్రియులకుఁ బోతరాజుగారి కవిత్వ మప్పుడు కావలయునా ?

ఇట్లు కొంతకాల మత్యభ్యుదయముగా నాసంసారమునకు దినములు జరిగినవి. కాల మొక్కరీతిగాఁ గడచునా? వర్షములు వెనుకఁ బట్టినవి. పంటలు తగ్గిపోయినవి. క్షామము తలచూపినది. అందువలన నతిథులు మతింతవచ్చుచున్నారు. అందఱకు సంతుష్టిగఁ బెట్టుచునేయున్నాఁడు. అప్పులు చేసినాఁడు-పాటిపెరళ్లమ్మినాఁడు. ఇల్లమ్మినాఁడు. ఇంటిలోఁ బాత్రసామగ్రి నమ్మినాఁడు. కోటప్పకొండ మ్రొక్కుతో సంబంధించిన తన యొదమకాలి వెండి కడియ మమ్మినాఁడు. అమ్మగా మిగిలిన రెండు గేఁదెలుకూడఁ జచ్చిపోయినవి. ఇంటిలో నేమియులేదు. మట్టమధ్యాహ్నమగు సరికిద్ద ఱతిథులు వచ్చినారు. ఇంటిలో నరసోలెడు గింజలులేవు. అప్పుడు భార్యయొద్ద కాతఁడుపోయి యిప్పుడువచ్చిన యతిథులను బూజించు టెట్లు?— అని యడిగెను. పసపు రాచిన దారమును మెడను గట్టుకొని మంగళసూత్ర మిచ్చి "ఇది యమ్మి వారికిఁ గావలయు సామగ్రిని తెండు. అమ్మాయి చద్దియన్నము తినినది. మన మీదినమున భుజింపవలదు. వారికి సాయంకాలము కాకుండ భోజనము పెట్టి పిల్లను దీసికొని రాత్రియొకటికైనఁ బోవుద"మని భార్య పలికెను. మంగళసూత్రమునకు రెండు వరాలు కాఁబోలు వచ్చినది. కొంతవ్యయముపఱచి యాయతిథులకు సంతుష్టిగా భోజనము పెట్టి శిష్టాన్నము కొంత సాయంకాలమునకుఁ గూఁతునకుఁ బెట్టి, తాము తినక, నా రారాత్రి యెవ్వరితోడను జెప్పకుండ వెడలి పోవఁ బ్రయత్నించిరి. కాని, యా యూరనున్న యొక సంపన్నుఁడీ యంశమును గర్ణాకర్ణిగా విని యాయనయొద్ద కారాత్రి వచ్చి "సుబ్బరాజుగారూ! మీకు దుర్దినములు వచ్చినవి. దరిద్రతకంటె దుస్థితిలేదు. మిమ్ము నేను గనిపట్టుదును. మీ రెక్కడికిని బోవలద"ని చెప్పెను. "ఓయబ్బ! దుష్టదినములు మాత్రము మమ్మేమి చేయఁగలవయ్యా? దరిద్రము పోతరాజుగారు పడలేదా? ఆయనకంటె నేమెక్కువ వారమా? ధర్మబుద్ధిచే నొకరు నాకింత పెట్టఁగ నేను దినువాఁడను గాను. పోతరాజుగారిని రక్షించిన యొంటిమెట్ట కోదండరామమూర్తి మమ్ముల రక్షింపకుండునా? అడవులఁబట్టి పోవుదుము. నాయనా! పోతరాజుగారు "అడవి రక్షలేని యబలుండు వర్ధిల్లు, రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు"నని చెప్పినారు. మమ్మడ్డు పెట్టకుము. కాని నాదొక్క కోరిక యున్నది. ఎవ్వరైన నతిథులు వచ్చునెడల నీవువారికి చేతనగునంత వఱ కాదరించుచుండుము. అట్లు చేయునెడలఁ బోతరాజుగారు సంతసింతురు అని చెప్పి యాతని నంపివైచి, ఇదివఱకుఁ దాను వ్రాసిన తాటాకుగ్రంథము లన్నియు నటుక మీఁదఁ బదిలముగా దాఁచి, తాను వ్రాసిన పోతరాజుగారి భాగవతమును దేవతార్చనపుఁ బెట్టెతోఁ గూడ సంగవస్త్రమునఁ జుట్టి తలపైఁ బెట్టుకొని, పోతరాజుగారి మద్దెల వీఁపునఁ గట్టుకొని, గంటము చెవులలోఁ బెట్టుకొని, కూఁతు నెత్తుకొని, భార్యచేయి పట్టుకొని—

కం. శ్రీకంఠ చాపఖండన
పాకారి ప్రముఖ వినుత, భండన విలస
త్కాకుత్స్థవంశ మండన
రాకేందు యశోవిశాల రామనృపాలా.

—యని పఠించుకొనుచు వెడలిపోయెను.

II

అది మహమ్మదీయుల రాజ్యము. ఆయూరి పే రేదో తెలియదు. జోడుగుఱ్ఱాల బండిమీఁద నవాబుగారు బయలుదేఱి—'కాకు' తోఁటఁజూచి తిరుగ నింటికిఁ బోవుచున్నారు. ఆదారిలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు నిలువఁబడియున్నాఁడు. గుఱ్ఱపుబండి వచ్చుచున్నది. "ఓయబ్బా! ఆఁపవయ్యా బండి! ఒక్కమేపరుగా?" యని బండివాని కాతఁడు కేకవైచెను. బండియాఁపక యాతఁడు తోలుకొని పోవుచుండగా నాబ్రాహ్మణుఁడు గుఱ్ఱపుఁ గళ్లెములను బట్టుకొని బండినాఁపెను. గుఱ్ఱములు బెదరుచున్నవి. కాని వానిని గదలనీకుండ నాతఁడు పట్టుకొనియున్నాఁడు. ముందుఁ గొంతదూరము పోయిన తురుష్క సవారులు వెనుకకుఁ దిరిగిరి. మఱి కొందఱు జనులు మూఁగిరి. నవాబుగారు బండి దిగినారు. ఆయన యొద్ద కాతఁడువెళ్లి "మాయబ్బ! నీవే నటయ్యా! ఈ చుట్టుపట్ల పాలాల కంతకును రాజవు? సరేకాని, నాకేమైన భత్య మేర్పాటు చేసి, తాటాకు గ్రంథాలు వ్రాయింపరాదఁటయ్యా! నాకు జరుగుబాటుగను నుండును. నీకు ఖ్యాతిగాను నుండును. సుఖముగాఁ గూరుచుండి వ్రాయుదును. నీ కచ్చేరిలోనికి నన్ను రానీయరని నిన్నుఁ జూచుట కీదకు వచ్చినాను. ఎవరేమి చెప్పుకొందురో వినవచ్చును. బండి నిమ్మళముగాఁ దోలించుకొనరాదయ్యా" యని నవాబుగారితో

వనిరెను. బ్రదుకు దెరవుకొఱకుఁ బ్రభుని బ్రథమమున సందర్శించినప్పటి సంభాషణ మిట్లున్నది. పాపము! భటత్వమెఱుఁగునా? ప్రభుత్వమెఱుఁగునా? మన్నన యెఱుఁగునా? మార్దవమెఱుఁగునా? మర్యాదయెఱుఁగునా? మాటతీ రెఱుఁగునా? అయ్యో! పట్టిజానపదుఁడు. రూపమున మోటు. వస్త్రమున మోటు. పలుకున మోటు. పట్టి నిష్కల్మషుఁడు. అమాయకుఁడు. మనసున నొకటి. నోట నొకటి యున్నదా? శుద్ధ సత్యకాలపువాఁడు. ఋషి విగ్రహుఁడు. హరిహరీ! ఇప్పటి యింద్రజాల మహేంద్రజాల మహామహోపాధ్యాయులలోని వాఁడా? ఇప్పటివారిలోఁ గొందఱు సత్యసంధులకుఁ దక్కఁ దఱచుగా నెవ్వరినిఁ జూచినను నోసలు వెక్కిరింపు. నోరిగిలింపు. మొంగమెదుట నమస్కారములు. వెనుకఁ దిరస్కారములు. పళ్ళు తేనెపట్టు- పిడికిలి కోతిపట్టు. పెదవిని మందహాసము హృదయమునఁ జంద్రహాసము. అట్టిట్టి వారిలోవాఁడా? తన యుపకారపుమాట యేదో యెఱుఁగఁడు. ఎదుటివాని యపకారపు మాట యేదో యెఱుఁగఁడు. మనసులో నేది సత్యమని తోఁచునో యది పైకి రావలసినదే. ఆ వచ్చుటలో నొక సాపులేదు- సంకోచ లేదు. నీటులేదు మాటలేదు. పట్టికట్టుపడి కంకరరాతి పాకముతో రావలసినదే! అతఁడనినమాటలు విని నవాబుగారు కొంత నిశ్చేష్టితులై యూరకుండిరి. నవాబుగారికంటె వానిని సుబ్బరాజుగారట్లు చూడలేదో, సుబ్బరాజుగారివంటి వానిని నవాబుగారట్లు చూడలేదు. "మాయబ్బ ; అదేమిమా పయ్యా!

"కారే రాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే- గర్వోన్నతిం జెందరే?
వారేరీ సిరిమూఁటఁ గట్టుకొని పోవంజాలిరే భూమిపైఁ
బేరైనం గలదే శిబిప్రముఖులున్ ప్రీతి స్యశస్కాములై
యీరే కోర్కుల వారలన్ మఱచిరే! యిక్కాలమున్ భార్గవా"

యని పోతరాజుగారు సెలవిచ్చిరయ్యా! అడుగక యడుగక యఱువదియేండ్ల కడిగినావయ్యా! నీ పాలా లన్నియు నా కూరకే యిచ్చినను నా కక్కఱలేదు. ఏదో కొలువుచేయించుకోవయ్యా! ఎందుల కింతయోజనా? నీ విచ్చు భత్యము నా కేమియు నక్కఱలేదు వింటివా? పూటకొక్క యతిథి కన్నముపెట్టి మిగిలిన గంజితో నా కూఁతును రక్షించుకొందును. నేను నాభాగ్యము బస్తుందెదము. కాదేని కాయదో కసరో తినుచుందుము. మామాట కేమి?" అని బ్రాహ్మణుఁడు పలికెను. ఇంకను నవాబుగారు నిలువుగ్రుడ్లువైచుకొని చూచుచుండగా "నీతో నాకేమి పోవయ్యా - రాజన్నప్పుడు పోతరాజుగారే రాజుగాని నీ వెక్కడిరాజా వయ్యా" యని యాతఁడు పోఁబోవుసరికి నవాబుగారు భటులకుఁ గనుసన్న చేసిరో యేమో కాని నల్వురుభటులు సుబ్బరాజుగారిని సున్నము లోని కెముకలే కుండఁ గొట్టిరి. సుబ్బరాజుగారు రామరామ యనుచు నా దెబ్బలన్నియు నే మాత్రము తిరుగుబాటయిన లేకుండ కన్నయినఁ జిట్లించుకొనకుండ సహించెను. మఱియొక భటుఁడింతలో వచ్చి యాయన జన్నిదమును ద్రెంపఁబోవఁగ వారని నెత్తిపై తన గంటము మొదటితోఁ గొట్టెను. వాఁడు గిలగిలలాడుచుఁ గ్రిందఁబడి పోయెను.

అంత సుబ్బరాజుగారు కారాగృహమం దుంపఁబడిరి. నవాబుగారు తమ మహలునకుఁ బోయిరి.

III

స్ఫోటకపువ్యాధులచే విషూచివ్యాధులచే నామహమ్మదీయ గ్రామమంతయు నిండియున్నది. జనులు కుప్పలుతెప్పలుగాఁ జచ్చుచున్నారు. బండ్లమీఁద వైచి శవములను దీసికొని పోవుచున్నారు. సుబ్బరాజుగారి కారాగృహమున కొక్క పలుకడి బారల దూరములో నొక కానుఁగు చెట్టున్నది. అది వీధిప్రక్క నున్నది. దాని క్రిందనే, దుర్గమ్మ యామెకూఁతుతో నివసించుచున్నది. తనకుఁ దనభర్త కన్నము లేకపోయినను ఏదియగడ్డో కఱ్ఱపెండలమో తిని కాలక్షేపము చేయఁగలరు. కాని, అయిదేండ్లపిల్ల యట్లు బ్రదుకఁ గలదా? ఆపిల్లను సంరక్షించుట కామె యెచ్చటనైన దాస్యమున కొప్పుకొని చేయవలయునుగదా! ఎక్కడెక్కడఁ దిరిగినను సదుపాయముగు నౌకరి దొఱకలేదు. తుదకొక్కయింట నెల కొక్క వరాజీతమున కొప్పుకొని యాయింటను స్ఫోటకపు వ్యాధిచే బాధపడుచున్న యొక కాంత కుదయమునుండి సాయంకాలము వఱకు నుపచారము చేయుట కంగీకరించెను. మాసవేతనములోఁ దీఱ్చుకొను పద్ధతిమీఁద నొక్కమాడ ముందుగాఁ దీసికొని పిల్లదానికిఁ గావలయు సామగ్రి కొని కుండతోఁ దెల్లవాఱకముందే రవంతవండి, కూఁతునకుఁ బెట్టి దానిని దండ్రిగారాగృహము గుమ్మము వెలుపలవిడిచి తాను సేవకుఁ బోవుచుండును. ఇట్లు పదునైదు దినములు గడచుకుండ నామెపిల్లకు జ్వరమువచ్చెను. పుచ్చుకొన్న మాడ కింకను రెండు దినముల సేవబాకి యున్నది. ఋణము తీర్చుకొన కుండరాదనియు, నుచితముగ నెవ్వరి సొమ్మును దీసికొనఁ గూడదనియు జ్వరము తోడనే పిల్లను గారాగృహాంగణమున విడిచి సేవకుఁబోయి యాబాకి తీర్చుకొని, యంతటినుండి సేవకు రాఁజాల నని చెప్పెను. పిల్లకు స్ఫోటకము వచ్చినది. రెండిఁతాకు లడ్డు కట్టుకొని యాచెట్టుక్రిందనే వాని చాటునఁ బిల్లను బెట్టుకొని కంటికిమంటి కొక్క ధారగా నేడ్చుచుండును. తండ్రి, కారాగృహమందు భీష్మస్తవరాజమును జదువుకొనుచుండును. ఇట్లుండఁగాఁ బైఁటచాటున గుడ్డలలోఁ బిల్లను బెట్టుకొని యొక్కనాఁ డుదయమున దుర్గమ్మ కారాగృహము నొద్దకువచ్చి పిల్లను తండ్రికి జూపి యేడ్చెను. ఉదయ మయిదు గంటలకే యాపిల్ల మరణించెను. మృతినొందిన తనకూఁతును రోదనము చేయుచున్న భార్యను గాంచి, కన్నులనుండి జాఱిన యిందుపగింజలంతటి రెండు బొమ్మముల నట్టే త్రోచివైచి—"ఓయబ్బ! ప్రపంచ మిట్టిదని యెఱుఁగదు? తొందరపడకు. ఒంటిమెట్ట కోదండరాముఁ డిచ్చినాఁడు. ఆయనయే తీసికొన్నాఁడు. ఓయబ్బ! తనసొమ్ము తాను దీసికొనఁడేమి? పోతరాజుగారి మాటయందు నాకున్నట్లే నీకుఁ బ్రమాణబుద్ధి యున్నది కావునఁ జెప్పెదను.

"మచ్చిక వీరి కెల్ల బహుమాత్రము చోద్యము! దేహిపుట్టుచుం
జచ్చుచునుండఁ జూచెదరు. చావక మాకెడువారి భంగి నీ

చచ్చినవారి కేడ్చెదరు. చావున కొల్లక దాఁగవచ్చునే!
యెచ్చటఁబుట్టె నచ్చటికి నేగుట నైజము ప్రాణికోటికిన్"

అందువలన నిప్పుడు మన యమ్మ వైకుంఠమున నున్నది. నే నెఱుఁగుదును. నాకు రాత్రియే తెలిసినది." అనెను. ఇంతలో స్ఫోటకపుశవము నచటికిఁ దీసికొని రాఁగూడదు. ఛోఛో యని భటులామెను బెదరించిరి. ఆమెయేడ్చుచు "నాయనలారా! పోవుదును. క్షమింపుఁ"డని భర్తవంక తిరిగి "ఎవ్వరికైన నొకటంక మిచ్చినఁగాని యీపిల్లకుఁ దరువాతికర్మము జరుగదు. నాయొద్ద నేమియులేదు. నేనే తీసికొనిపోయి నా చేతులతో నే యీ పనిచేయవలయునా!" యని గోలున నేడ్చుచుఁ దటాలునఁ బోయెను. ఆమె యేడ్పుచూచి భర్త గుండెలేకాదు-బ్రహ్మాండ గోళమంతయు గడగడవడఁకిన ట్లయ్యెను. నిజమైన దయా వద వచ్చినప్పుడు-అందులో మహాపతివ్రత కాపదవచ్చినప్పుడు — ఆయాపదకన్న కడుపుతోఁ జేరినప్పుడు-పునాదులతోఁ బెల్లగిల్లునట్లు-ప్రకృతి కంపించు ననఁగా నాశ్చర్యమేమి? అంత సుబ్బరాజుగారు—

"లా వొక్కింతయు లేదు. ధైర్యము విలోలంబయ్యెఁ బ్రాణంబులున్
ఠావుల్దప్పెను. మూర్ఛవచ్చె తనువున్ డస్సెన్ క్రమంబయ్యెడిన్
నీ వేతప్ప నితః పరం బెఱుఁగ మన్నింపందగుం దీనునిన్
రావే యీశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా!"

యను పద్యమును జదువుకొని కొంతశాంతిపడి రామనామ స్మరణ మొనర్చుకొను చుండెను.

IV

సుబ్బరాజుగారి గంటపుదెబ్బతినిన భటుఁ డేఁబదిదినములు బాధపడి మరణించెను. కాని, నేరము చేసినందులకు సుబ్బరాజుగారిని నవాబుగారింక శిక్షింపవలసి యున్నది. విచారణ కొక్క దినమున నాయనను నవాబుగారి కచ్చేరికి దీసికొనిపోవుట కేర్పాటయినది. వకీల్లు కావలయునా? దస్తావేజులు కావలయునా? సాక్ష్యము కావలయునా? నవాబుగారి యెదుటనే కాదా నేరము జరిగినది? ధీమ్మకాదశీదినమున విచారణ జరుగనై యున్నది. ఆ యుదయముననే లేచుకొనుచు నాతనిభార్య కారాగృహమునొద్దకు వచ్చి భర్తనుగాంచి "నాకీయుదయమున నుండి వాంతులు భేదులగుచున్నవి. నా తను వీ సాయంకాలమువఱకు నిల్చునని తోఁచదు. వదలలేక యిట్లు చేరుకొనుచు వచ్చితిని. సర్వథా యనుగ్రహముంపవలయును." అని లోయేటఁబడిన గొంతుతోఁ బలికెను. భార్యనుగాంచి భర్తకొయ్యవారెను. ఒక్క నిముసమునకుఁ బ్రజ్ఞఁగాంచి మామపరికిఁ దన పాదముల నాయసకలాకలనుండి యూవలకులాఁగి వానిని గన్నులందుఁ జేర్చుకొని-శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః— యని భార్య యనుచున్నది. భర్తకుఁ గంటిబెంట నీటిచుక్కలేదు. భార్యకంతకంటె లేదు. అతిసున్నమైన వస్తువున కయిన రసమున్నది. అతినీచమైన కార్యమునకైన రసమున్నది. అగ్నిజ్వాలలకైన రసమున్నది. కాని యతిదుఃఖమున రసములేదు. నామీ పాదసన్నిధిని నాకు మరణింపవలయునని యున్నది. కాని యీ వ్యాధిగల సన్నిక్కడఁ గొంతసేపైన నుండనీయరు. భటులు పొమ్మనకుండనే స్వామీ వెడలిపోదును. నమస్కారము." అని యామె లేచుకొనుచుఁ బోయెను. ఆమె యేమనుకొనుచుఁ బోయెనో యాయన యేమనుకొనుచుఁ గొట్టులో నుండెనో వారికే తెలియఁదగినది. అంత-

కం. కలఁడో యుదుర దీనులయెడఁ
గలఁడందురు పరమయోగి గణములపాలన్
గలఁడందు రన్నిదిశలను
గలఁడుకలం డనెడి వాఁడు కలఁడో లేఁడో.

యని చదువుకొనుచు నిట్లు గలిగిన సందేహమును వెంటనే పరిహరించుకొని.

కం. నీపాదకమల సేవయు
నీపాదార్చకులతోడి నెమ్మి నితాంత
శ్రీపాదకమల సేవయుఁ
దాపసమందార నాకు దయసేయఁగదే.

యని ధ్యానించుకొనుచుండెను. ఇంతలో విచారణకొఱ కాయనను గచ్చేరికిఁ దీసికొనిపోవ భటులువచ్చిరి. వారాయనను దీసికొని పోవుచుండగ "ఆ కానుఁగుచెట్టుక్రింద నొక్కసారి నిలుపుడయ్యా! నా భార్యనుచూచి వత్తు" నని వారిలో నొక్కని నాతఁడు కోరెను. వారంగీకరింపక చెట్టుప్రక్కనుండియే యాతనిఁ దీసికొని పోవుచుండ దుర్గా! దుర్గా! దుర్గా యని సింహగర్జనమునఁ బిలిచెను. పలుకలేదు. ఆమె మరణించెనని నిశ్చయపఱచుకొని కోదండరామ ప్రభూ యని యొక్కకేకవైచి "ఓ కానుగుచెట్టా! సాధుర్గను, నా బిడ్డను నేను పోషింపఁగొనలేని దినములలో నీవు నీడనిచ్చి వారిని బోషించితివి. దిక్కుమాలినదైన నాభార్య కళేబరము ప్రక్కనుండియే దానిని జూడకుండ నేను బోవుచున్నాను. నీకట్టివానవు కావు. నీవింక నామెయొద్దనే కనిపెట్టుకొని యున్నావు. నీవే నాకంటె ధన్యతకలవాఁడవు. నీకుత్తర జన్మమున మహోత్కృష్టమగు జన్మము సిద్ధించునుగాక" యని వదరుచునే చెట్టును దీవించి కచ్చేరికిఁ బోయెను. కచ్చేరిలో విచారణ యేమున్నది? "నీవు మాభటుని గంటముతోఁ గొట్టి చంపితివి-నీకు మరణశిక్ష యేల విధింపఁగూడదో చెప్పుకొందువా" యని నవాబుగారాయన నడిగిరి. "ఓయబ్బ! గంటపుదెబ్బకే చచ్చిపోయినాఁడయ్యా! గట్టిగాఁ గొట్టనేలేదయ్యా! మాయబ్బ! ఎన్నిగ్రంథములు వ్రాసిన గంటమయ్యా! ముందు జన్మమున వాఁడు మంచికవియై పుట్టును. ఈడను మంచిమేలు పొందుటకే యాదెబ్బఁ బోయినాఁడని నమ్మవయ్యా! మతి నన్నేదో చెప్పుచుంటి వెందుకు? నన్నడుగు టెందుకు? నీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికోవయ్యా. అడిగియడిగి నీ వేమాత్రము చేయఁగలవయ్యా? పోపో" యని కచ్చేరినుండి పోవుటకుఁ బ్రయత్నించిన భటులాయనను బట్టుకొనిరి. ఇంతగర్వి, ఇంత పొగరుబోతు, నింతదుర్మార్గుఁడు లేఁడని యచ్చటివారందఱనుకొనిరి. ప్రజల యభిప్రాయముల సౌష్ఠవము సౌభాగ్యము నిది. ఈ యంశము నందే కాదు. అన్నియంశములందుఁగూడ నిట్టిదే - అతని తల నఱుకవలయునని నవాబుగారు భటుల కాజ్ఞాపించెను. "ఓయబ్బ! ఇంతేకద!

ఈమాత్రానికి నన్నీదశకు దిలిపింప వలెనందుకయ్యా" యని యాబ్రాహ్మణుఁడు పలికెను. భటులాతనిని వధ్యస్థానమునకుఁ గొనిపోయిరి. తలారి కత్తి చేతఁబట్టుకొని యాతని మెడగము గాంచి గడగడ వడఁకి చేసిపనిని జేయఁజాలనని కత్తి నావలఁ బారవైచెను. ఏలనిటుల జేసెనని నవాబుగారాతని నడుగ "అతనిరూపము నా కేమో భయంకరముగా నున్నది. నాచేతు లాడకున్న" వని యాతఁడు నవాబుగారి పాదములపైఁ బడెను. "నీవాతనిని నఱుకకుండు పెడల నిన్ను ముందు నఱికింతు" నని నవాబుగారాతని బెదరించిరి. అంత వాఁడేమిచేయఁగలఁడు? గడగడ వడఁకుచు సుబ్బరాజుగారి కంఠమున బిస్మిల్లాయని కత్తి విసరెను. కంఠము తెగలేదు. మఱియొక్కసారి చూరకత్తెచ్చుకొని వైచెను. తెగలేదు. "ఓయబ్బ! నీవలనఁగాదయ్యా! భాగవతము తలమీఁదనుండగాఁ దల తెగుననియే యనుకొంటివటయ్యా! నీవొండపడ! ఎక్కడనో యుడవిప్పుగయున్నావు. విను. నీవేమియుఁ గష్టపడకు. వెనుకకు విఱిచికట్టిన నాచేతులు విప్పవయ్యా. భాగవతము తలమీఁదినుండి దింపుదును. తరువాత సుళువుగా సుఖముగా నఱుకుదువు గాని—ఎందుకింత రోజన" అని సుబ్బరాజుగారు పలికిరి. చేతులు విప్పుమని నవాబుగారు భటునకు సంజ్ఞ చేసిరి. అంత సుబ్బరాజుగారు, కొన్ని పాటి ప్రయాణమునుండి యానిముసముకఱకుఁ దలమీఁదనే కట్టుకొనియుంచిన భాగవతమునుదీసి, కన్నులకద్దుకొని దూరముగ నుంచి దానికిఁ బ్రదక్షిణము నొనర్చి సాష్టాంగ మాచరించి లేచి కోదండరామ ప్రభూ! యని బ్రహ్మాండకటాహ మదరున ట్లొక్క కేక వైచి చాప చుట్టగఁ గ్రిందఁబడి ప్రాణములు విడిచెను. కత్తితో భటుఁడింక నఱుకుట యెందుకు? అతఁడెట్లు మరణించెనో? యని యందఱు కాశ్చర్యము గాయున్నది. పరీక్షించిచూడగ నాతనినోటినుండి రక్తమొలికినది. పిడుగుపడినట్లు కోదండరామప్రభూ యని యాతఁడు వైచిన కేకతో గొంతుకలోని రక్తనాళము తెగి యారక్తపుఁజుక్కలు వాయుద్వారమునఁ బోవుటచే నూఁపిరియాడక నిముసములో మరణమాతనికి సిద్ధించినదని యటనున్న వైద్యుఁడు Scientific Explanation (శాస్త్రీయ సమాధానమును) చెప్పి, తన పాండిత్య మందఱకుఁ దెలిసినదో లేదోయని యటునిటు చూచెను. పరమాత్ముని యాజ్ఞ యయినది కావునఁ బ్రాణములు దేహమును వదలిపోయిన వని చెప్పగ నందఱకును దెలిసినమాట.

సుబ్బరాజుగారు మరణించిరనుమాట చెవినిబడగనే కన్నుల కెదైనఁ గనబడెనో కడుపులో నేమైన గుబులుపుట్టెనో కాని గడగడవడఁకి కారుణ నవాబుగారేడ్చిరి. వారికంటె ముందుగానే కాఁబోలు వారి భటులేడ్చిరి. అప్పటి ప్రజలందఱికంటె ముందుగాఁ గాఁబోలు నేడ్చిరి. అంద ఱేడ్చుచున్నారు. ఎందుల కేడ్చుచున్నారో యెవ్వరు నెఱుఁగరు? ఏది? ఆ సమయమున నెవ్వరికైన మతు లున్నవా? చైతన్యము లున్నవా? గోలుమన్నరోదనముతప్ప నంతకంటె నేమి కూలేదు. అంతయుఁదీఱిన తరువాత నేడ్చిన లాభమేమి? సుబ్బరాజుగారికథ విన్నవారికే కన్నులు చెమ్మగిల్లవలసి యుండగ నాయనకథను ఆదివవారికిఁ గడుపు చెఱువయ్యెననఁగ నాశ్చర్య మేమి? నవాబుగారేమో రామభక్తుఁడైనాఁడఁట. అగుఁగాక. రామభక్తులెందఱు లేరు. వారిలో నాతఁడొకఁడు. పదాకోటి జంగాలలో నొక బోడిలింగము లెక్కయేమి? ఆర్యావర్తదేశమున నారామచంద్రమూర్తి మహాశక్తి నెఱుఁగని నరుఁడెవ్వఁడు? నరునికలె కెందులకు? కోతినడుగు-కొండముచ్చునడుగు-కాకినడుగు-గ్రద్దనడుగు అంతవఱకుఁ గూడ నెందులకు? చెట్టునడుగు - పుట్టనడుగు - జాతినడుగు-అప్పునడుగు-దేశమంతటను రామనామము శతకోటి జిహ్వలలో మాఱుమ్రోఁగుచున్నది. రాముఁడు లేనిచోటేది? రాముని గూర్చి యొకానొకఁ డిట్లు పలికినాఁడు.

సీ. వీథి పురాణంపు వేదికపై నీవు,
పారాయణపుఁ బీటపైని నీవు
దృశ్య ప్రబంధంపుఁ దెరలనందున నీవు,
శ్రుతివార్త శ్రుతిఁ బద్ద యుదను నీవు,
గొల్లసుద్దుల ఱేకు డొల్లలందున నీవు,
యక్షగానపుఁ జిందు లందు నీవు
చండాలుభజనపై మెండితంబుర నీవు,
తోలుబొమ్మలసంత గోల నీవు,
పడుకగదుల గోడల నీవు భక్తహృదయ
రసనలను నీవు యాయావరతను నీవు -
సృష్టినీవయమో? నీవు సృష్టివయమొ?
యెట్లయిన నేమి? రామ! రక్షింపుమయ్య!

మన పౌరుషము!!

౧

పలుకు లాకాశమున కంటును
పనులు గుంటపూవులు బూయును
నిలుకడ యొక్కింత లేదుగదా!
మన పౌరుషమునకు
బలుపు పొలపులు బట్టబయలయ్యెన్.

౨

ధీరులా, మతి శేకభక్తులా
ధీరులో ఉత్తరకుమారులా
కోరికలఁ బడగూల్పలేముగదా!
మన పౌరుషములకు
ఊరకను నీకఁ దార్యగ మలనమునే?—

3

సత్యసంపద సాత్వికత్వము
నిత్యమాత్మయను నసెడిజ్ఞానము
భృత్యభావము మాన్పలేదుగదా!
మన పౌరుషములకు
జాత్యభిజ్ఞానంబె లేదుగదా!!

—విజయాభిలాషి.

ప్రవాళగీతి

కోడాలి ఆంజనేయులు గారు

తామ్రపర్ణీ పవిత్ర తీర్థములలోనఁ
గళలు విరిగిన నెలవంక కలదకుండె
వృక్షశాఖల చలనప్రవృత్తి మాన్పి
ప్రకృతి శాంతగంభీరభావముల బూనె.

గీ. పుణ్యశైవాలినీ ముక్త పులినతలముల
వలిపవెన్నల లంతంత పలుచవారి
వివిధ కుటజ శాఖాశిఖాంచలములందు
తళతళల నాగు చంద్రమండలము గ్రుంకె.

గీ. క్రుంకిపన్ కెంతగల పల్లె కూటమునకు
జీర్ణ తృణకుటీరాంగణ వీధులందు
కనులు పొడుచుకొన్నను గాని కానరాని
కటిక చీకట్లగమి కారుక్రమ్మ కొనియె.

ఉ. ఆనిశి, పల్లెకూటముకం దొకపర్ణకుటీరమందునన్
మానిని యోర్తు, వంతఁ దోలిచాటికతల్ స్ఫురియింప కన్నులన్
బూనిన యుష్ణబాష్పకణపూరములం గొనగోట జిమ్ముచున్
"కానకపోతి నిట్టి కడగండ్లకు పాలగుదందు నక్కటా."

మ. అనుచున్ చెక్కిలిచేయి జేర్చుకొని పర్యంకాంతభాగంబునం
దునఁ గూర్చుండి విషాదభారమున కన్నుల్ మోడ్చి గంభీరభా
వనిరూఢిం దలపింపజేయఁ గడువిభ్రాంతిప్రదంబైన యా
ర్తనినాదం బొకరుండు వినంబడె కుటీరప్రాంగణం బంతటన్.

చ. అని మరుమాటలేక గహనాంతరసీమఁ గురాఱధారఁ గూ
లిన తరువట్లు జేలబడి లేవక యుండిన సంభ్రమంబునన్
వనిత యొకింత సేపు తడబాటును తొందరపాటు పొందు నా
తన మొకయౌషధమ్ము మదిపట్టిన వేగము కొడ్డిపోనికిన్.

గీ. పరుగిడుచు పోయి యొక యాకుపసరు దెచ్చి
ముకుపుటంబులలోఁ గొంత పోసినంత
కన్నులను విప్పి యటునిటుఁ గదలె నతడు
పసరుగుణ మిట్టిదని వేర పలుకనేల?

గీ. అంత మతికొంత నేపటి కాత డహహ
నిదుర మేల్కాన్నగతి లేచి యెదుటఁ బిల్ల
తెమ్మెరలఁ దూగు విరిమల్లెతీవ వోలె
వడకుచున్నట్టి ప్రశ్నింపుపడతిఁ జూచి.

గీ. పడతి! నీవు నాపాలిదైవంబ వగుదు
వెవతవో గాని? యంతయు దెలుపవలదు.
మబ్బుతెరచాటు గల చందమామ వోలె
మినుగుపుట్టమ్ము లివితేల? చెలువ యనఁగ.

చ. మృదులములౌ గులాబిపువు రేకు నిగారపు చెక్కులం బడిం
బడి జడివానగాఁ గురియు బాష్పకణంబుల జాలు చిద్గప
ర్యొద నునికొంగునం దుడిచి యంతి "గతంబుగతంబుఁ జెప్పగా
నొందలిద భారతం బగును పూర్వపుగాథల నేల త్రవ్వగన్.

గీ. వినఁ దెప్పెదఁ దానఁ గొంతేని లోన
రగులుకొనెడు విషాదభారమ్ము తఱుగు:
దైవవశమున ననుఁ గన్న తల్లిదండ్రు
లకట చనినారు నాదు బాల్యమ్ము నందె.

గీ. బాల్యమంతయు నను గడచి వయసువచ్చు
పిదప నా మేనమామయె పెండ్లిఁ జేసె
శ్యామలాపురంబున నివాసమ్ము జేయు
భాగ్యవంతుల కిడి నన్నుఁ బ్రజలు మెచ్చ.

గీ. పరిణయంబయి యొక్క వత్సరము యేని
గడచెనో లేదొ మామ స్వర్గస్థుఁ డయ్యె.
అకట పుట్టింటయాశ లిట్లడగిపోవ
నత్తవారింటి కపుడ యాయత్త పడితి.

గీ. క్రొత్తగాఁ గాపురముఁ జేయు కొలదినాళ్లు
ప్రేమచే జూచె నన్ను నా ప్రియవిభుండు
పిదప నేమందు దురదృష్టవిధిని? యొక్క
వెలవెలందుక పొత్తుల గలసె నతడు.

చ. తగ నదిఁ జూచి నేను "తగవా! మెరమెచ్చుల మాయలాడితోఁ
దగులముఁ జెంది యాకులటతంత్రముల న్విని ధర్మపత్నికిన్
దగవు ఘటించి యిక్కటుల పాలొనరింపగ నీకు నన్ను, కిం
పగు పెరఁజూడ్కిఁ జూచి యెదురాడగ నేర్చితి చాలుచే యికన్.

గీ. కొంపలో నిన్ను నిలువనీకూడ దనుచు
బాజిపూర్వుల తాపుల జల్లుగురియు
కుటిలకుంతల బంధంబు కూర్చి పట్టి
వెడలనడచెను మాయాగారి వెలికి నన్ను.

గీ. నాటినుండియు నిట్టు లిచ్చటనుండి
మాధుకరవృత్తి నిలిపి తన్మచ్ఛరీర
మనుచు కన్నీరు మున్నీరులై స్రవింప
వెలది యేడువఁదొడగను వెక్కివెక్కి.

ఉ. అంతట బాటసారి హృదయమ్ము చలింప "ప్రవాళ! నిన్ను నా
డంతట జేసినట్టి కుటిలాత్ముఁడ పాపుడ నేన నన్ను ర
క్షింతయు బోల్చకో విపులు రైన క్షమింపు మటంచుఁ గన్నులన్
దొంతరలౌచు బాష్పములు దొరగ నాపెఁ గవుంగలించినన్.

గీ. పొరలుపొరలుగ చీకటి తెరలు విడలి
ఉదయరాగాంకురము లప్పు డుదిత మయ్యె
పంజఁ ప్రియుఁబాసి దురపిల్లు చక్రవాకి
మఱలఁ గనుగొని ప్రణయసామ్రాజ్య మేలె.

ఆంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములు

ఆయుర్వేద విశారద డా. రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

మన దేశమున నన్ని చరిత్రములతోఁ బాటు నాయుర్వేద చరిత్రము గూడ నతికష్టమువలనఁ గాని తెలిసికొనుట కనువగుట లేదు. దైవదోషమునఁ బరిపాలకులకు దూరమై యంధకారగహ్వరమున నిలీనమగు నీ చరిత్రమును దెలిసికొనుటకు నాయా కాలములందలి మహాత్ములు వ్రాసిన గ్రంథములు ప్రమాణములు. కావునఁ గూడినంతవఱకు గ్రంథాధారములతో నీ చరిత్రమును బ్రదర్శింపఁ బ్రయత్నించెదను. పాఠకు లిందలి గుణములఁ గ్రహింప ప్రార్థితులు.

వైద్యచింతామణి

ఇది యాంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములలో విపులముగాఁ బ్రాచీన గ్రంథ విషయములతో సహా విచారణఁ జేసిన స్కంధత్రయ సహిత మగు గ్రంథము. ఏతత్కర్త ఇంద్రకంటి వల్లభాచార్యుఁడు. ఈతని తండ్రి అమరేశ్వరభట్టు. శ్రీవత్సగోత్రుఁడు. వల్లభాచార్యుడు బసవరాజువలెఁ దన గ్రంథమున నెచ్చటను నాంధ్ర పద్యములను గాని గద్యలను గాని చేర్చియుండలేదు. కాని విషనిదానాధ్యాయమున "ఊడుగ గన్నేర్ల కోఁగఁ గరక్కాయ" యను సీసమాలిక ముద్రిత పుస్తకములందు మాత్రమున్నది. ఈ సీసమాలికయే బసవరాజీయమునఁ గూడ గలదు. ఇది ప్రక్షిప్తమైనను కావచ్చును. కాదనువారు గ్రంథంబున నెచ్చటను నొక్క యాంధ్రపదమైనను జేర్పని వల్లభాచార్యుఁడు, కేవలము నొక్క తెలుఁగుపద్యము నేల గూర్చెనో చెప్పవలసి యున్నది. మఱియు నీ సందిగ్ధప్రమాణము నాధారము చేసికొని ఇతని నాంధ్రదేశీయునిగా చెప్ప వలనుపడదు. అయినను ఇతని యాంధ్రత్వమునకు మఱి కొన్ని హేతువు లున్నవి.

(1) ఈ గ్రంథ మాంధ్రదేశంబునందే ప్రసిద్ధమై యుండుట (2) ఆంధ్రదేశమునందు గోదావరిమండలమున ఇంద్రకంటి వార లేటు లుండుట (3) ఆంధ్రుఁడగు బసవరాజు కొంచెమించుమించుగా నీ విషయంబుల నన్నియు గ్రహించియుండుట (4) ఆంధ్రదేశము నందలి తక్కిన గ్రంథములను గ్రంథకర్తలను చింతామణి ననుకరించి యుండుట. ఇట్టివింకను గలవు.

చింతామణి స్వాతంత్ర్య గ్రంథమా?

ఆయుర్వేద శాస్త్రము ప్రత్యక్ష విషయమైనది. నిజమైన స్వతంత్రుఁడు బ్రహ్మ యని చెప్పవలసియుండును. ఇట్లు చెప్పినచో సౌశ్రుతాది శల్యచికిత్సకులకును స్వాతంత్ర్యము లేకుండవలసివచ్చును. కావున నీ యాయుర్వేదంబున స్వతంత్రమన నన్యథా యర్థము పరికల్పింపవలసియున్నది. ప్రాచీన విషయములతోఁ బాటు నూతన భూతవిషయములఁ గొన్ని నూతనములఁ జేర్చి నిబంధించుటయే ఇట స్వతంత్రత కావున నొకవిధముగా గౌణస్వతంత్రత "చింతామణి బసవరాజీయములకు గల్పింపవచ్చును.

ఉదాహరణార్థమై వల్లభాచార్యుడు చెప్పిన నూతన విషయములు కొన్ని:— (1) జ్వరప్రకరణంబున పూర్వ గ్రంథకర్తలు చెప్పిన జ్వరముల లక్షణములనే గాక "మహాజ్వరము లను పేరిట ననేకములను లక్షణములతోడ విభజించుట (2) క్షయరోగమునఁ గ్రొత్తగా నిరువది మహాక్షయలను సలక్షణముగా నిర్దేశించుట (3) కాసరోగంబునఁ బ్రాచీనోక్తభేదములే గాక ఇంకను యిరువది శ్లేష్మంబులను బంగాళీ కాస మందార కాస మున్నగు నామంబులతో వివరించుట. ఇట్లే యచ్చటచ్చట రోగభేదంబుల క్రొత్తగ విభజించినాఁడు. ఇట్లు విభజించుటకుఁ గారణము దినదినము ప్రవర్ధితములును పరివర్తితములు నగు వివిధరోగములు తత్కారణములు. ఇఁకను వల్లభాచార్యుఁడు తన గ్రంథమున నూతనంబుగాఁ జూపిన ద్రవ్యచికిత్సా విషయంబుల గొన్నిటి నుదాహరించెదను:—

(1) ప్రమేహరోగమున - గాఁచినమూత్రముచే ప్రమేహ సాధ్యాసాధ్యజ్ఞానమును వివరించుట (2) అమ్లపిత్తరోగమున "పోస్తు కాయ గసగసాలు నల్లమందు" వీనిని ప్రయోగించుట (3) మూల రోగమునందు ధూపార్థము గౌరీపాషాణప్రయోగము (4) చాతుర్థికజ్వరమున నస్యార్థము అగస్త్యపత్ర ప్రయోగము (5) గ్రహణిరోగమున నల్లమందు నుపయోగించుట (6) కంఠజిహ్వక యను కాసరోగమున ధూమపానార్థము జేపాళపుత్రేళ్ల నుపయోగించుట (7) ప్రమేహములలో "పరింగిచెక్క"ను బ్రయోగించుట (8) అగ్నిమాంద్యమునఁ జెప్పిన యోగములలో ఉమ్మెత్తవిత్తుల భస్మము నుపయోగించుట (9) ప్రమేహమున సెనగలను బ్రయోగించుట (10) ప్రమేహములలో వెలగబంకను విశేషముగాఁ జేర్చియుండుట. ఇట్టివి ఇంకను ఎన్నియో గలవు. ఇట్లు విషయమును జేర్కొనుచు వచ్చిన గ్రంథవిస్తరమగును గాన నిఁక నొక్క విషయంబును మాత్రము చెప్పి విరమించెదను. శిరస్సంజనితము లగు యూకలకు మనవారు చేయుచుండిన పాదరసప్రవైద్యమును నీ గ్రంథకారుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. అయ్యది ఏతద్గ్రంథకర్తయే కనిపెట్టినట్లు తోఁచుచున్నది. ఆ సందర్భఘ గ్రంథభాగ మిది:— శ్లో. పారదం మర్దయే న్నిష్కం కృష్ణ ధత్తూరక ద్రవైః। నాగవల్లీద్రవైర్వాథ వస్త్రఖండం ప్రలేపయేత్। తద్వస్త్రం మస్తకే బద్ధ్వాధార్యం యామత్రయం తతః। యూకాః పతంతి నిశ్చేష్టాః పరీక్ష్యం శాస్త్రసంశయః। విశాలాయాః ఫలం ఫక్వం

తప్తలోహే పరిషిక్తే శుద్ధామోదంతి లగ్న శ్వేతకటాహే శాంబవనం పరమ్. ఈ వల్లభాచార్యుఁ డొక్క భిషక్ఛిఖామణియే కాక సరస కవిశిఖామణి యనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈతని కవిత్వ గుంభనల కీ క్రిందిరచనలు సాక్ష్యమీయఁగలుగును:— శ్లో. ఫలత్రయం కటుత్రయం సురదారు ద్విమస్వర। త్రిజాతకం యవాని యుగ్మ వహ్ని జీరకం తథా। రాస్నభార్గివహ్నిచ వ్యాధిఘాతయుగ్మ జీరకం అశ్వగంధ సంయుతం పృథక్సుకర్ష సంయుతం। మధుస్నుహీచ తత్సమా సశర్కరాసమాక్షికం। గోఘృతం సుపక్వకం రసాయనం మనోహరం। మేహపిత్తవాతదుష్ట గుల్మశూలహారకం। సప్తధాతువర్ధనం సుదీపనం యశస్కరం। పూజ్యపాదనిర్మితం రసాయనం సుపూజితమ్॥

బసవరాజీయము:— ఆంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములలో "చింతామణి" తరువాత నిదియే యుత్తమగ్రంథము. ఆంధ్రభిషజులలో దీనిని జదువనివా రుండరు. ఈ గ్రంథమునకు రచయిత నీలకంఠ కొట్టూరు బసవరాజు. ఈయనతండ్రి నమశ్శివాయ గురువు. ఆరాధ్య రామశేఖరుడు. స్వనామ గురునామాదులను బట్టికాని ప్రకరణాంతమున నీతడు చేయు ప్రార్థనలఁ బట్టిగాని చూచినచో నీతండు శైవుండని తోచును. అనుకర్త్రనుకార్యులను ఏర్పఱచ వీలు లేదు. కాని యీతఁడు చింతామణిలోని విషయంబుల ననేకము తన గ్రంథమున జేర్చినాఁడందురు. కలౌ బసవకస్మృతిః, కలౌ చింతామణిస్మృతిః వచనములు సంశయము నొదవించుటకు మాత్రమే చాలియున్నవి. ఈయన "కవితాచాతురీ ధురీణుండ" నని వ్రాసికొన్నను కవిత అంత సరసముగా నుండలేదు. కాని "వైద్యజనశిరోభూషణ" యను బిరుదమును జాలవఱకు సార్థకము జేసికొన్నాఁడు. వల్లభాచార్యుని కాలముకంటె నీతని కాలంబున నాంధ్రాయుర్వేదము కొంచె మభివృద్ధి గాంచిన దనవచ్చును. అనేక గ్రంథములం గాంచి అందలి సారంబును గ్రహించి తా నీ గ్రంథమును జేయుచున్నాను అని వ్రాసిన మాట ఉపబలముగాఁ గాబోలును ముద్రితమైన బసవరాజీయములో ఆయా విషయములకు మొదట చరకే మాధవనిదానే అను నీ మున్నగు పదము లుట్టంకితములు. కాని చరకసంహితలో రసగంధకాదియోగములను మాధవనిదానమున చికిత్సావిషయంబులును చెప్పుట యున్నదో విమర్శింపవలయును. ఇప్పుడు లభించు చరకాది గ్రంథములలో లేవు.

వల్లభాచార్యునికంటెను బసవరాజీయమునఁ జేర్చిన గొన్ని నూతనయోగములు:— (1) కర్పూరిని బసవరాజు పురాణజ్వరముల యందు ప్రధానముగా నుపయోగించుట (2) అగ్నిమాంద్యమున విషముష్టిని ప్రయోగించుట (3) ఉబ్బసమున బలురక్కసిని ప్రయోగించుట (4) ప్రమేహమున వేపబంకను ప్రయోగించుట (5) మూలరోగమున అక్కలకర్ర నుపయోగించుట (6) ప్రతిశ్యాయరోగమున నవాసారము నుపయోగించుట (7) యోనిశూలలో మయూరశిఖ ప్రయోగము (8) ఉన్మాద రోగములలో పంది చెవిలోని రక్తముచే నస్యకర్మఁ జేయించుట (9) వ్రణము పగులుటకు నరాస్థిని తైలములేపనము చేయుటతో (10) కోడిగ్రుడ్డునందు రసమును దీసికైచి ఔషధద్రవ్యమునుంచి వాలుకాయంత్రమునఁ బచనముచేయుట. (11) వంధ్యారోగమందు మహాద్రాక్షాదియోగములు (12) వ్యాద్రోగమున గురివెంద విత్తుల నుపయోగించుట (13) పాండురోగమున నల్లఉప్పిచెక్కను విశేషముగాఁ బ్రయోగించుట (14) ఉబ్బసంబున చేఁదుబీఱకవిత్తులను ప్రయోగించుట ఇట్లనేకములు గలవు. వాతరోగములలో వల్లభాచార్యుడు గ్రహింపని యాయుర్వేదసూత్రములను అగ్నికర్మనుఁ దనగ్రంథమున నీయనఁ జేర్చినాఁడు. మొత్తముమీఁద నాంధ్రాయుర్వేదాభివృద్ధి వల్లభాచార్యుని కాలమునందుకంటెను ఈ బసవరాజు కాలమునందు హెచ్చుగా అభివృద్ధి నొందె ననవచ్చును.

భేషజకల్పము:— ఇయ్యది పరిభాషాత్మక గ్రంథము. వరదాచార్యపుత్రుఁ డగు గంగాధరాచార్యునిచే సంగ్రహింపఁబడినది. దీనిని చిలకమర్తి వేంకటాచార్యుఁడు ఆంధ్రమున పద్యరూపముగా నొనర్చినాఁడు. ఈతఁడు శరణ్యపాదాచార్యుని కొమరుఁడు. ఈయన గురువు కందాళ రంగాచార్యుఁడు. ఇం దన్నియో పరిభాషలు గలవు. మాన విషయంబైన మతభేదము లిందుఁ జక్కఁగా విభజింపఁబడి యున్నవి. తత్తత్ప్రక్రియల నుపయోగించు కషాయభేదము లెన్నియో చక్కఁగా వివరింపఁబడినవి.

ఇట్టి గ్రంథ మింతవఱకు వ్రాతసాంప్రదాయములను దోషభూయిష్ఠంబై యున్నది. దీనికి కీ. శే. వైద్యరత్న ఆయుర్వేదమార్తాండ భిషఙ్మణి పండిత డి. గోపాలాచార్యుల వారు అనేక గ్రంథముల సహాయ్యమున స్వోపజ్ఞ మగు సాంధ్రవ్యాఖ్యానముతో ముద్రించి పుణ్యము గట్టికొని మనలఁ దరింపఁజేసినారు.

ఆంధ్రచింతామణి:— దేవులపల్లి వెంకటనర్సయ్య ఈ గ్రంథమునకు ప్రణేత. శ్రీనివాసమంత్రి ఈయన పితామహుడు. ప్రారంభ పద్యములవలన నద్వైతమతస్థుం డని తెలియుచున్నది. ఆశ్వాసాంత గద్యమువలన ప్రధానముగా వైష్ణవభక్తుఁ డని తేలును. ఈయన వ్రాసికొనిన గద్యను బట్టి వల్లభాచార్య విరచితంబగు వైద్యచింతామణి కిది యొకవిధ మగు ననుకృతి యని స్పష్ట మగును. ఈ భాషాంతరీకరణమును బట్టి చూచినచో గొంత వ్యత్యాసము చూపట్టుచున్నది. లక్ష్యానుసారంబుగ నితడు ప్రథమాశ్వాసంబుననే లోహపాషాణశోధనమారణాదిక్రియలను జెప్పియున్నాఁడు. ఇప్పుడు ముద్రితమైన చింతామణియందు నీ ప్రకరణము కట్టకడను గాన్పించుచున్నది. ఇం దెయ్యది సత్యమో యూహింప వలనుపడలేదు. ఎట్లయినను నితండు పూర్ణంబుగా చింతామణిని భాషాంతరీకరించి నట్లు తోఁచెడిని. కాని పాత్రయంతయు లభించుట లేదు.

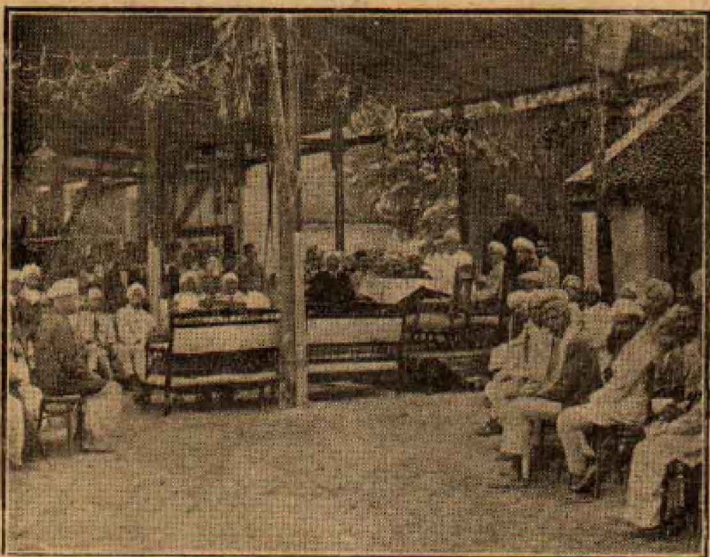
శరభరాజీయము:— ఈ గ్రంథమునకుఁ గర్త శివదేవుల శరభరాజు. ఈతని కాలము గాని జన్మస్థలము గాని తెలియఁజేయు సాధారంబులు గానరావు. ఇందు బసవరాజీయము వైద్యచింతామణి మున్నగు వానిలోని యోగములు గానఁబడుటచేత తదనంతర కాలికత్వము మాత్రము సిద్ధించుచున్నది.

ఆంధ్ర ఆయుర్వేదఫార్మసీ లిమిటెడ్

అనుమతిబొందిన మూలధనము రూ. 3,00,000.

వాటా. (షేరు) ఒక్కటికి రు. 10 చొప్పున 30 వేల షేర్లుగా విభజింపబడినవి.
ఇదివరకు 15,000 వాటాలకు దరఖాస్తులు వచ్చియున్నవి.
ఏబదివేలరూపాయలకు మించి వసూలై యున్నవి.
పనులు బాగుగా జరుగుచున్నవి. ఆర్డర్లు అపరిమితముగా వచ్చుచున్నవి.
రూ. 1,50,000 ల వాటాలు ప్రస్తుతము అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నవి.
1922 సంవత్సరం జనవరినెల మొదటితేది లోపల మంజూరు చేయబడును.
ప్రాస్పెక్టసు, వాటా దరఖాస్తుఫారములు, వాటాలను కన్వాసుచేయుటకు ఏజన్సీ నిబంధనలు,
మున్నగువాటికి తక్షణమే ఈక్రింది విలాసమునకు వ్రాయవలెను.

ఆంధ్ర ఆయుర్వేదఫార్మసీ లిమిటెడ్

మద్రాసు

ఆంధ్ర ఆయుర్వేదఫార్మసీ లిమిటెడ్ వారిచే నిర్దుష్టముగా తయారుచేయబడిన శాస్త్రీయ ఔషధములు.

ముఖ్య గమనింపు:—ఒక వాటాకు దరఖాస్తులు పంపినను, రిజిష్టరుచేయబడును. ఆయుర్వేదమును వృద్ధిజేయుటకు ప్రోత్సాహము నొసగునట్టివారి కిది మంచిసమయము.

త్రివృత్ లేహ్యము.

4 అవున్సులు 2 రూపాయి; ఒకపౌను రూ 8 లు.

శ్లో. త్రివృన్మూలం విరేచనే... చరకసంహిత, (కల్పస్థానం)

దీనిని మోతాదుప్రకారము పుచ్చుకొనిన, సుఖవిరేచనమగును. బాలురు, వృద్ధులు, గర్భిణీస్త్రీలు కూడ బుచ్చుకొనదగును. తియ్యగా, రుచిగా నుండును. నిరపాయమైనది. అగ్నిమాంద్యమును బోగొట్టి బలము నిచ్చును.

స్తన్యవర్ధక చూర్ణము.

4 అవున్సులు రు 0-8-0, 1 పౌను రు 1-8-0.

శ్లో॥ స్తన్యదంస్వృష్యంస్నిగ్ధం...(ద్రవ్యగుణసంగ్రహం)

ఇది చనుబాలులేని తల్లులు పథ్యుక్తముగా బుచ్చుకొనిన మిక్కుటముగా పాలు, చేపవచ్చును. బిడ్డలకు పోతపాలుగాని, మరేవిధమైన ఆహారముగాని ఇచ్చుటకంటె తల్లులీ క్రీమార్లమును సేవించుట మంచిది.

డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతి, బి. ఏ., ఎం. బి. సి. ఎం. గారిచే స్థాపింపబడిన

ఆంధ్ర ఆయుర్వేద ఫార్మసీ లిమిటెడ్ వారిచే నిర్దుష్టముగా తయారుచేయబడిన శాస్త్రీయ ఔషధములు.

తాళీసాదిచూర్ణము-బిళ్లలు

శేర ప్యాకెట్లు. చూర్ణము 10 తులములు 8 అణాలు

ప్యాకెట్లు 100 ఒకరూపాయ. 1000-కి 7-8-0.

శ్లో. కాసశ్వాస జ్వరహరం ఛర్ద్యతీసార నాశనం। శ్లో

మధ్యాగ్నవహం ప్లీహాగ్రహణీ పాండురోగజిత్. శా॥సంహిత

దగ్గు ఎగయూపిరి జ్వరము జలుబు మొదలగు వ్యాధులయందు మిక్కిలి ఉపయోగము. వాంతులు అజీర్ణ విరేచనములు కట్టును. అరుచిని పోగొట్టిజీర్ణ శక్తిని వృద్ధిచేయును. క్షయ, ప్లీహ పాండురోగములయందుకూడ దీని ఉపయోగము కలదు.

ఇచ్ఛాభేదివటి

తులము 0-10-0 అణాలు; 10 తులములు రూ 5-0-0

మాత్రలు 100-కి 8 అణాలు; 1000-కి రూ 4.

ఇది సుఖవిరేచనము చేయును. జ్వరములోను కూడ నిచ్చిన విరేచనమై జ్వరము తగ్గును. రాత్రి పరుండబోవునపుడు తీసికొనిన ఉదయమున విరేచన మగును.

చందనాది వటి.

25 మాత్రలు 1 రూపాయి.

ఈమాత్రలు ప్రమేహము, శర్కర మేహము(పచ్చసెగ), మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్రవాళము నొప్పిరణము, మూత్రాశయ బలహీనత, స్త్రీలకువచ్చే కుసుమరోగములు, మొదలగుగువ్యాధిరోగములను పోగొట్టును. గణేరియాకు ప్రశస్తమైన మందు.

అశ్వగంధావలేహ్యము.

4 అవున్సులు 1 రూపాయి; ఒకపౌను రూ. 3

శ్లో. క్షతక్షీణేచ దేహే చ వికేవ బలవర్ధనం...శసా॥

ఇది క్షీణించిన శరీరము గలవారలకు బలము, పుష్టి, జఠరదీప్తిని గలిగించును. మరియు నవీనముగా వచ్చినది, లేక చిరకాలము నుంచి యున్న ఫిరంగిరోగమును బాగుచేయును.

వాతరోగము, అమవాతనొప్పులు, కీళ్లవాట్లను పోగొట్టి నరములకు బలముచేయును. ధాతువృద్ధిని గలిగించును. మేధాజనకము.

దంతధావన చూర్ణము.

అవున్సు 0-4-0; 2 అవున్సులు 0-7-0.

దీనితో పళ్లు తోముకొనిన, శుచిగాను, దుర్గంధ రహితముగా నుండును. ఇది స్వాదుగాను కటు, కషాయరస ప్రధానముగాను ఉండును. పళ్లవెంబడిని చీము, రక్తముపడుట, పళ్లు కదలుట, మాటిమాటికి చిగుళ్లు ఉబ్బుట మొదలగు దంతరోగములను పోగొట్టును. నోటిపూతకు గండూషముగా కూడ నుపయోగి పడగును.

వాసావలేహ్యము.

(బసవ, కఫరోగాది హరము)

"...శ్వసనేచకాసేక్షయే ప్రపిత్తేకఫపీనసేచ......"

ఈ లేహ్యము దగ్గు, ఎగశ్వాస, ఉబ్బసము, నోటివెంట రక్తముపడుట, క్షయ మొదలగు వ్యాధులయందు మిక్కిలి ఉపయోగపడును. 4 అవున్సులు రూ 1-4-0; 1 పౌను రూ 4.

వాసాచూర్ణము: ఈ చూర్ణమును నిప్పుమీద వేసి పొగను పీల్చినయెడల శ్వాసము, ఎగ ఊపిరి వెంటనే తగ్గును. రోగికి ఆయాసము హెచ్చుగ ఉండునపుడు పై వాసావలేహమును లోపలికిచ్చుచు ఈచూర్ణముతో ధూమపానముచేయించుట హితము.

వెల 1 అవున్సు రూ 0-12-0.

పోస్టుబాక్సు 369. ఆంధ్ర ఆయుర్వేదఫార్మసీ లిమిటెడ్, 19 హారిస్‌రోడ్డు, మౌంటురోడ్డు-మద్రాసు.

రసప్రదీపిక:— ఇయ్యది మూఁడాశ్వాసముల గ్రంథము. దీనిని ముసునూరి వేంకటాచార్యుడు సంస్కృతమునుండి యాంధ్రమున పద్యరూపముగా నొనర్చినారు. కీ. శే. వీరేశలింగముపంతులు గారు కవిచరిత్రమున నీతడు నూఱువర్షముల లోఁబడినవాఁడనియు గోదావరి మండలవాసి యనియును వ్రాసినారు. రసప్రదీపిక యాంధ్రభాషలోని రాసాయనిక గ్రంథములలో తొలుదొల్తది. ఇందు ధాతు లోహ మారణాది విషయంబు లన్నియు వర్ణింపఁబడి యున్నవి. ప్రాచీన రసతంత్ర ప్రవర్తకులు పారదము రసరసేంద్ర సూత, పారద, మిశ్రక భేదములచే నైదు విధము లనియు నందు రస రసేంద్రములు బుట్టినపిదప సులు దేవనాగులు పూడ్చి రనియు దానంజేసి యయ్యవి దుర్లభంబు లనియు మిగిలిన సూత మిశ్ర పారదంబులు లభ్యంబు లనియు వ్రాసియుండఁగా నీ కవి తనకాలమునకు ఆమూటిలో గూడ రెండు దుర్లభంబు లగుటవలన పారదము మాత్రమే లభ్య మగు నన్నాఁడు. ఈ రసప్రదీపికను కీ. శే. గోపాలాచార్యులుగారు ప్రభ యను వ్యాఖ్యానము తెలుగున వ్రాసి ప్రకటించినారు. ఈ రసప్రదీపికయు నీవ్యాఖ్యానమును నాంధ్రదేశమందలి రాసాయనిక గ్రంథదారిద్ర్యమును తొలగించిన వనియే చెప్పవచ్చును.

సర్వార్థసిద్ధప్రదీపిక:— గ్రంథకర్త ఇర్లపాటి పేరయామాత్యుఁడు. వైద్యసార మని గూడ దీనికి మఱొక నామము గలదు. ఇయ్యది యసంపూర్ణ మగుటచే గ్రంథము నంతగా విమర్శింప వీలు లేదు.

ఈ విషయమును గూర్చి యంతగా విమర్శింప నవసరము లేదు. ఈ గ్రంథములలో చాలభాగము ముద్రితంబులై మనకు దొరకుచునే యున్నవి. కావున ముద్రణలో లేక యాంధ్రవ్యాఖ్యతో గూడియున్న యొకటి రెండు గ్రంథములను మాత్రము వివరించెదను.

గదాసంజీవనము:— ఇది సంస్కృతంబున శ్రీవత్సగోత్రుండును ఆపస్తంబసూత్రుండు నగు మాధవపండితునిచే రచింపఁబడినది. ఈతనికి వైద్యవిద్యాత్రినేత్ర యను బిరుదమున్నది. ఈ గ్రంథమునకు యాంధ్రటీక నెవ్వ రెప్పుడు రచించిరో తెలియదు. ఇందు రోగ నిదానంబులు లక్షణంబులు తచ్చికిత్సలును చక్కగా వివరింపఁబడినవి. కాని ఇయ్యది యసంపూర్ణముగా లభించుటచే నంతగా విమర్శింప వీలుపడుటలేదు. శైలిలోక శ్లోకము:—

శ్లో. కుండలీపత్రమరిచం శృంగిశృంగంచ నాగరమ్
లశునం భృంగరాజశ్చ క్వాథోయం సర్వశూలజిత్.

పాఠము:— ఇందలి "గౌరీపుత్రకార్తికేయ విరచితే పాపాట గ్రంథేవి దానగణ రోగో నామ ప్రథమః పరిచ్ఛేదః." అను గద్యమును పరిశీలించినచో నష్టాంగహృదయము కాక ఇదియొక నూతనగ్రంథమని స్ఫురించుచున్నది. కాని నిజముగా దీని నెవ్వరు రచించిరో తెలియరాదు. యిందు చరక వాగ్భటాదులలోని నిదానంబులు చికిత్సలు నానుపూర్విగ గలవు. ఇయ్యది రెండు పరిచ్ఛేదములు మాత్రము లభించుచున్నది. ఇవిగాక మద్రాసులో నివసించిన పువ్వాడవారు ఈక్రింది గ్రంథములకు చక్కని టీకలను వ్రాసి ప్రకటించినారు:— (1) అష్టాంగహృదయము (2) అనుపానతత్త్వాకరము (3) కాలవిజ్ఞానము (4) గుణపాఠము (5) ఘృతతరంగము (6) చికిత్సారత్నము (7) చికిత్సాసారము, (8) ధన్వంతరినిఘంటువు. (9) నాడీనక్షత్రమాల (10) నాడీజ్ఞానము (11) నాడీకరణకల్పద్రుమము (12) శార్ఙ్గధరసంహిత (13) సర్వౌషధిగుణకల్పము (14) సుశ్రుతశారీరము (15) వైద్యామృతము (16) సద్వైద్యజీవనము. (17) అనుపానమంజరి. ఇట్టులనే మొన్నమొన్న కీర్తిశేషులైన పండిత గోపాలాచార్యుల వారును ఈక్రింది గ్రంథములను చక్కని వ్యాఖ్యానములతో ముద్రించి ఆంధ్రదేశసేవఁ జేసి మనలఁ దరింపఁ జేసినారు. (1) మాధవనిదానము (2) అర్కప్రకాశము (3) ఆయుర్వేదపరిభాష (4) పథ్యాపథ్యము. ఇవి గాక శ్రీ ఆచార్యులవారు టీకలు వ్రాసిన పెక్కు గ్రంథము లున్నవి. ఈ వ్రాసిన దానింబట్టి మన యాంధ్రదేశమునఁ గొంతవఱకు గల ఆయుర్వేదగ్రంథముల స్థితి తెలిసినది. ఇంకను నధికముగా గ్రంథము లుండినవని చెప్పవలసియున్నది. కాని అట్టివి తెలుపఁబడకుండుట నిజముగా మన యాలస్యమునకు ఫలమనక తప్పదు. ఇప్పటి మన స్థితిగతు లెంత నీచముగా నున్నను పూర్వులగు మన యాంధ్రులు ఆయుర్వేదమున మిగుల పరిశ్రమచేసి సుచికిత్సకులై గౌరవపాత్రులై రని అనితల్లి శాసనమే వేయినోళ్ల చాటుచున్నది. మఱియు నిప్పుడు గూడ గ్వాలియర్ బరోడా కోటా దర్భంగ కొచ్చి మైసూరు మొదలగు సంస్థానాధీశు లిదివఱకే యాయుర్వేదమునకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగుచున్నారు. కొందఱు మునిసిపల్ సంఘముల వారును తాలూకాబోర్డు జిల్లాబోర్డులవారును యాయుర్వేదముపట్ల నభిమానముఁ జూపుచున్నారు. ఇట్లే మనయాంధ్రదేశములోని సంస్థానాధీశులును శ్రీమంతులును రాజ్యతంత్రాధికారులును ఈ యాయుర్వేదమునకు చేయూత నొసంగినచో ఆంధ్రభాషాదేవికి అమూల్యాభరణము లనఁదగిన గ్రంథకర్తలను బయలు వెడలఁ గల్గుదురు. దాన మనకు చిరత రాయురారోగ్యభాగ్యములు చేకూరి సమృద్ధులు నిండారగలవు. కావున సర్వేశ్వరుఁడు మనయాంధ్రదేశమున కిట్టి భాగ్యమును ప్రసాదించును గాక.

లోకయాత్ర

మల్లంపల్లి మల్లికార్జునశాస్త్రి గారు

లోకము భిన్నభావము విలుప్తము బుద్ధియు, బల్మికల్మి, దు
ర్బుద్ధులు మాయలందుఁ గడతేఱిన స్వాములు పెక్కుమంది, సు
శ్లోకులు ధర్మతత్పరులుఁ జూడఁగఁ దక్కువ. ఏమిచారి? యీ
పా! కలికాలసాధు లవహాస్యతపా లగుచుండి రెంతయున్.

ఉ. తోఁచును మంచి చెడ్డలై, తోఁచును చెడ్డయు మంచియౌచు, నా
లోచన లెన్నగా నలిపి లోకహితంబగు దాని కట్టులో
యాచరణంబునం దిడుట యందరికిన్ విధి, స్వీయపక్షమున్
జూచిన లాభమొందెడి వసూయను వీడుట శ్రేయ మెంతయున్.

చ. ఒకరి సుఖంబునన్ సుఖమె? యొక్కరి దుఃఖము దుఃఖమే? జగ
మ్మొక్కటిగానెన్ సుఖించుగతి యోజనచేసెడి బుద్ధిమంతు లె
న్నికగను గాల మిట్టిది. యనింద్యచరిత్రులె రాజులెల్ల. నిం
దకుఁ దగు కర్షముల్ సలుప దార్ఢ్యన రెన్నను భూమిపాలకుల్.

మ. మన కుకీర్తి మెలంగినన్ జగము సమ్మానించున్ బ్రకృతిల్లు. స
జ్జనుఁ డేవేళ బరోపకారపరుఁడై సన్మాన్యుఁడై యొప్పు. దు
ర్జనుఁడే వో యపకారముల్ సలిపి సర్వద్వేషియౌ. లోకరం
జనుఁ డెవ్వండో యతండె రాజగును. రాజద్వేషి కీడందెడిన్.

శా. ఎంచం జెల్లదు దోషులందు నొకలన్, హేయంబుగా జేసి వ
ర్జించం జెల్లు, బరోపకారులను దూషించంగ రాదెప్డు సా
ధించం గూడదు సాధుమానవుల యత్నించంగ నాకీర్తికిం
గించిత్తేని వివేక మున్న నరుఁడేన్ గీడొందఁగా నెంచకన్.

శా. దానం బిద్ది యనూన మిట్టిది మహాంభోవారణం బిద్ది ని
త్యానందం బిది పుణ్య మిట్టిది యటంచావంత యోజింపవా
డే జ్ఞానేమి యొనర్చునన్ జగతిలో నింతేని మేల్ కాద్యజ్
ఞానంబు న్విడి చేసినట్టి పని ప్రాజ్ఞశ్లాఘ్య మెట్లయ్యెడిన్?

చ. ఎవరికి నేది యిష్టమొ యదే శుభదంబగు వారి కెప్డు. శాం
భవ మని శాక్తమంచు మరి వైష్ణవమంచును సౌరమంచుఁ గ్రై
స్తవ మని కోరకం దనియు ధాత్రిఁ గట్టి మతమ్ము లెల్ల వం
చితము. యుపాసకప్రకృతి చెడ్డదియే నది చెడ్డదయ్యెడిన్.

సీ. కామధేనువుఁ గొన్న కార్తవీర్యునిఁ దండ్రి
గూర్చినయతని గొడ్డుకలను దున్మి
అవనిఁ బరశురాముఁ డక్షత్రియను జేసి
ధాత్రీసురుల కది దారవోసె
మును కశ్యపుని దిది యను వినయము బోధ
పడు కార్యవీరుఁడుఁ గనిన
బ్రాహ్మంబు కన్న క్షాత్రంబు బాగ మగు తేజ
మని తెల్పెఁ గుశికనందనమహర్షి.

తే. యిప్పటికిఁ బ్రభువులు బ్రాహ్మణేతరులకు
గౌరవము గూర్పఁగఁ దగుట కరము బ్రాహ్మ
ణుఁ డని తెల్పునట్టిది యొట్టు లడుగు
పట్టఁబట్టరు పట్టి దెప్పుటకి నిజము.

తే. అప్పుడారీతి బ్రాహ్మణు లవనిపులయి
దాని క్షత్రియులకు నిడి తపముఁ బూని
మంత్రులయి కీర్తిఁ గని కలిమహితు సేవ
కత్వమునకును దగకుండ్రి, కడకు నకట.

తే. కలిమహితు నిప్పు డెంతగాఁ గానిపించ
కున్న నింతయో యెంతయో యున్న దిపుడు
బ్రాహ్మణులకు నప్పార్థపర ప్రవృత్తి
దాని విడకున్న వారి కెంతేని మేలు.

సీ. వృత్రాసురుని జంపఁ జేడిన మఘవ సాగరముఁ
ద్రావెడి మున్నగస్త్యమౌని
మును దధీచియనెడి ముని యూఁడె తన
యెముక లర్థులై వచ్చిన యనిమిషులకు
దనకడ కరుదెంచు తపసులఁ బ్రోది గోదా
వరిన్ జేడె గౌతమ మహర్షి
ఇక నెంద అందఱో బుధు లుపకారముల్
చేసి లోకములఁ బ్రసిద్ధిఁ గనరె.

తే. అట్లె జగదుపకారమ్ము నాచరించి
బ్రాహ్మణులజాలు లీపు గౌరవంబు నిల్పు
కొనఁగవలె. వారి ద్వేషింపఁగూడ దెవరు
బ్రాహ్మణద్వేషమున జేగి చద్వంత్రు.

తే. మొఱటినుండియు నన్యుల మోసపుచ్చి
యుణఁగఁ ద్రొక్కిరి బ్రాహ్మణు లనుచు గొంద
ఱంత్రు నాతు రెవ్వరో వారి నఖిలమునలు
గౌరవించుటఁ గనరో యావ్వార లెపుడు.

తే. అతఁడు మునులకు నడిచిన యవియె కదబు
రాణములు నేఁటికిని వాని బ్రాహ్మణులని
రాకరించిరే? యోగ్యులుగాక యొకరు
గౌరవముఁ గొంద జాలరు గా ధరిత్రి.

తే. ఎవరి దేజాతి యేఁ గాని, యేమతంబు
గాని, యన్యోన్యరాగంబు గలిగి మెలఁగ
వలయు, నట్లైన శుభములు గలిగి తీఱు
గావలెనికిఁ గూడదు కలహపడుట.

తే. అరయ నాచారముల కప్పుడెపుడు మార్పు
లగుపడెడి మున్న యిప్పుడు నప్పగిసని
జేసికొన నగు వచ్చెడి నేగిమేలు
లందు నెయ్యది యధికంబొ? యరయ వలయు.

ఆయుర్వేదము — ఆంధ్రుల కర్తవ్యము

ఆచంట లక్ష్మీపతి గారు, బి. ఏ. ఎం. బి. సి. ఎమ్.

ఆంధ్రరత్నమనఁ దగిన వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారు మన దురదృష్టమున కాలధర్మము నొందుట సంభవించినది. ఆచార్యులవారు కేవలమును మన ఆంధ్రదేశమునందొక్కచోట మాత్రమే గాక భరతఖండమునం దంతటను విఖ్యాతిగాంచిన వారు. వా రున్నంతకాలము మరెవ్వరి సాయము నక్కఱలేకయే ప్రజాహితకరము లగు నాయుర్వేద కార్యము లన్నియును అవలీలగా నెఱవేర్చుచుండెను. వారు లేనిలోప మిప్పుడు స్పష్టముగ దా తెలియుచున్నది. మాటలకేమి గాని- సంవత్సరమునకు పదివేల రూపాయలకు మించిన వ్యయమును భరించి, భరతఖండమున కంతటికిని ఆదర్శ మనఁదగినట్టి ఒకకళాశాలను ఆయుర్వేద ధర్మవైద్యాలయమును 10,15 సంవత్సరములు తామొక్కరే నిర్వహించుటకు ఎంతటి ప్రజ్ఞా ప్రాభవములు కావలయునో ఆలోచింపుడు.

ప్రస్తుతము ఆయుర్వేదపు స్థితి సందిగ్ధావస్థలో నున్నది. ఇంతవఱకును ప్రభుత్వమువారును, వారి వైద్యశాఖాధికారులును ఆయుర్వేదమునకు తాము ప్రతికూలు రనుటను బాహాటముగ వ్యక్తపఱచుచుండిరి. ఆయుర్వేదము పట్ల తామున్నంతకాలమును ఎట్టి సానుభూతిని జూపమని శాసనసభలో నిదివఱకు వైముఖ్యమును జూపిన వర్గములవారలు గిప్పుడ్స్గారే గడచిన ఫిబ్రవరిలో నూతనశాసన నిర్మాణసభలో ప్రజాప్రతినిధుల మనుకొను వారిబలము హెచ్చుటచేత పరాజయము వహింపవలసివచ్చినది. తరువాత "ఆయుర్వేదాభివృద్ధికై తలయు కార్యములను నిర్వహించుటకు ప్రభుత్వమువారు వెంటనే పూనుకొనవలయు"నను ఏ. ఎస్. కృష్ణారావుగారి తీర్మానము అంగీకృతమైనది. తదనుసారముగ నాయుర్వేద ప్రాశస్త్యమును పరీక్షించుటకై ప్రభుత్వమువారు కమిటీని ఏర్పరచిరి. ఫలితము ముందు విశదమగును.

డాక్టరు కోమనుగారి రిపోర్టు

ఇది ఇట్లుండగా, ప్రభుత్వమువారు, 1918 అగస్టులో ఆయుర్వేదౌషధములలో నుపయోగకరము లగునవి ఏవియైన నున్నవేమో పరిశోధించుటకు డాక్టరు కోమను గారిని నియమించిరి. కోమను గారిని నియమించునప్పుడు శాసనసభ్యులు వీరి నియామకము "ఆయుర్వేదాభివృద్ధి కా? లేక, ఆంగ్లవైద్యాభివృద్ధి కా?" యని ప్రశ్నింపగా, ఆయుర్వేదము అశాస్త్రీయ మనియును, కోమను గారి నియామకము ఆయుర్వేదములోగల ప్రశస్తౌషధములను ఎఱుంగుటకే యనియును చెప్పిన ప్రభుత్వమువారి ప్రత్యుత్తరమును బట్టియే ఫలితముగూడ నూహింప వచ్చును.

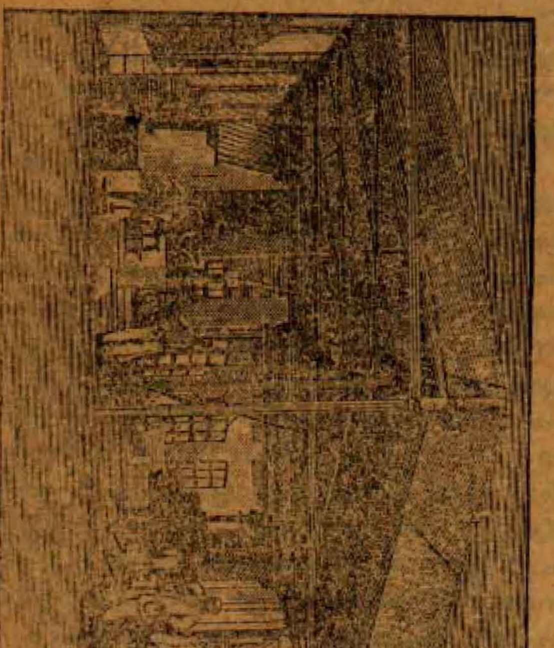
డాక్టరు కోమనుగారి రిపోర్టు ఇప్పుడు బయలు వెడలినది. కోమనుగారి విషయమున నాకు పరిపూర్ణమగు విశ్వాసము కలదు. ఆయన ఆయుర్వేదము నెఱుఁగని వాఁడే యయ్యును ఆయుర్వేదాభిమాని యనఁదగినవాడు. తాము ఆయుర్వేదౌషధములను పరీక్షించితిమనియును, అందు ముప్పాతికమూడువాళ్లు ఉపయోగకరములును సులభ్యములును నగా నున్నవనియును వారు వ్రాసినారు. కాని మనకు వీరి రిపోర్టును చదువకముందే ఈవిషయములు తెలిసియున్నవి. కాని తొలుత ప్రకటనకు గడంగిన వీరికేమిని ప్రభుత్వాధికార వాసనావశమునఁ గాబోలు-ఆయుర్వేదము శాస్త్రీయ పద్ధతులకు దూరమనియును, ఇదు తాము తెలిసికొనుటకు ఏప్రాతిపత్తియు కాని, బ్రిటీషు ఫార్మకోపియా మందులకంటె నిందు పరిగణింపఁ దగిన విశేషగుణములు లేవనియును ఆయుర్వేదౌషధములకంటెను ఆంగ్లేయౌషధములే సర్వసాధారణముగ నుపయోగింపఁదగినంతటి చౌకగా నున్నవనియును ఆయుర్వేదౌషధశాలలకంటె ఆంగ్లేయౌషధశాలలే సులభసాధ్యము లనియును సీమున్నగు వాక్యరత్నములతో రిపోర్టు పర్యవసానమును నింపెను. కాని ఆరిపోర్టును పరికించినచో, మనకు వారు పరీక్షించిన ఔషధగుణ దర్పము బట్టి వారి యనుభవ మెంతటిదియనియును, వారు పర్యాటకు లిచ్చు పలుపో పన్యత సాన మింకొకటి యనియును తోఁచక పోదు. వీరు 225 మందులను పరీక్షించి అందులో నూటికి 75 వంతు నుపయుక్తములని వ్రాసియును పర్యవసానము నిట్లు వ్రాసిరి.

వీరు పరీక్షించి మందులనుగుఱించి తెలిపిన అనుభవవా[క్యము]లను పర్యాలోచించినచో ఆయుర్వేదౌషధములే ఆంగ్లే[యౌషధ]ముల కన్న సులభములును నిశ్చయముగ గుణదాయకము[లు]ను [illegible] తేలుచున్నది. అట్లు కాదేని వీరు తమ రిపోర్టులో ఆయు[ర్వేదౌ]షధములవలన దుశ్చికిత్స్యమై ఆంగ్లేయౌషధములవలన [సు]చికిత్స్యము అగు నొక్క వ్యాధినైనను చెప్పఁగలిగియుండిరా? వైద్యశాలనిది చలిజ్వరము దుర్నివార మను సాంగ్లసిద్ధాంతము కోమను గారి రిపోర్టు వలన వృథాపాత్రమైనది. మలేరియా జ్వర పురుగును కనిపెట్టి ఆవ్యాధిని మన ఆయుర్వేదీయౌషధములగు ఆనందభైరవి శీతాంశురసము పంచతిక్తకషాయము మున్నగువాని ప్రయోగములచే నిర్మూలము చేయఁగలిగితి మని వీరు వ్రాసిన యొక్కయంశమే ఆయుర్వేద విజయమునకు ప్రధానమగు నిదర్శనము కాదా? ఇంకయేల? చరకమహర్షి నాటినుండి నేటివఱకు మన కమూల్యము ననుభవసిద్ధములై ఆచరణలో నున్న ఔషధముల వలననే ఈ విషయము స్పష్టమగుచున్నది.

ఆయుర్వేదగ్రంథములు వ్యాధిపరీక్షణముఁ జేసి స్పష్టముగా సాధ్యాసాధ్య కష్టసాధ్యములను నిర్ణయించి ప్రదర్శించినవి. వీనిలో అసాధ్యము లని పేర్కొనిన ఏయొక్క వ్యాధినైనను - కుదుర్పఁగల ఆంగ్లేయౌషధమును-తాము చెప్పఁగలరా? యని కోమను గారి నడిగెదను. బ్రిటిషు ఫార్మకోపియాలో లేని-ఆయుర్వేదమునఁగల-విశేషౌషధము లేవైన గలవా? యని వీరు ప్రశ్నించిరి కాని, ఈ ప్రశ్నమునకే- ఆయుర్వేదమునం దసాధ్యములని పేర్కొన్న వ్యాధుల విషయములో ఆయుర్వేదము-ఆంగ్లదేశపు ఫార్మకోపియానుండి గ్రహింపవలసిన యౌషధము లేవైన నున్నవా?-అని ప్రతిప్రశ్నముఁ జేసినచో తరేమి ప్రత్యుత్తరము నిచ్చెదరో? ఈమాటలు నేను స్వాభిమానముతో ననుటలేదు. మన ఆయుర్వేదములో లేనివానిని - గుణదాయకములైన వానిని-మన ఆయుర్వేదగ్రంథములు దురభిమానముఁ జూపక మహోదారమతితో ప్రతికాలమునను పరిగ్రహించుచునే యున్నవి. నల్లమందు రేవలచిన్ని మొదలగునవి ఇట్టివే. బసవరాజీయమున్నగు పూర్వాంధ్రాయుర్వేద పండితులును-ఆయుర్వేద గ్రంథకర్తలును-ఇట్టి యనుభూతప్రక్రియలను తమతమ గ్రంథములలో జేర్చియేయున్నారు. ఇట్టివారి పరిశ్రమల ముందఱ కోమనుగారివంటి ఆంగ్లవైద్యులపరిశ్రమ లేపాటివో వ్రాయవలయునా?

కొంతకాలముక్రిందట మనదేశము "పాలకుల వేషభావము లన్నియుకుదని గౌరవప్రదము" అన్న వ్యామోహమున మునిఁగియున్నది. కాని కాలచక్రము పరివర్తితమగుటచే నాపోఁకడ ప్రస్తుతము వెనుకటి పథకమును వదలిపెట్టి స్వదేశ స్వభాషాదులు గౌరవ

ప్రదములని ప్రజలు పొగడ నారంభించినారు. కాని ఇందును లోపములేక పోలేదు. కేవలము అభిమానముతో గాక స్వాస్థ్యవాపా వ్రతములను మంచిచెడ్డలను తెల్పగలజ్ఞానము ఏజాతివారి నుండినను పరిగ్రహింపవలసినదే. మనము మన ఆయుర్వేదగ్రంథములను వైద్యప్రచారమును చక్కగా పరిశీలించి, కలసినచో సంస్కరించికొని వృద్ధికి రావలసియున్నది. కనుక ప్రకృతము ఆయుర్వేదాభివృద్ధికై చేయవలసినవి భావములను చర్చించి ఏర్పాటు కావలయును

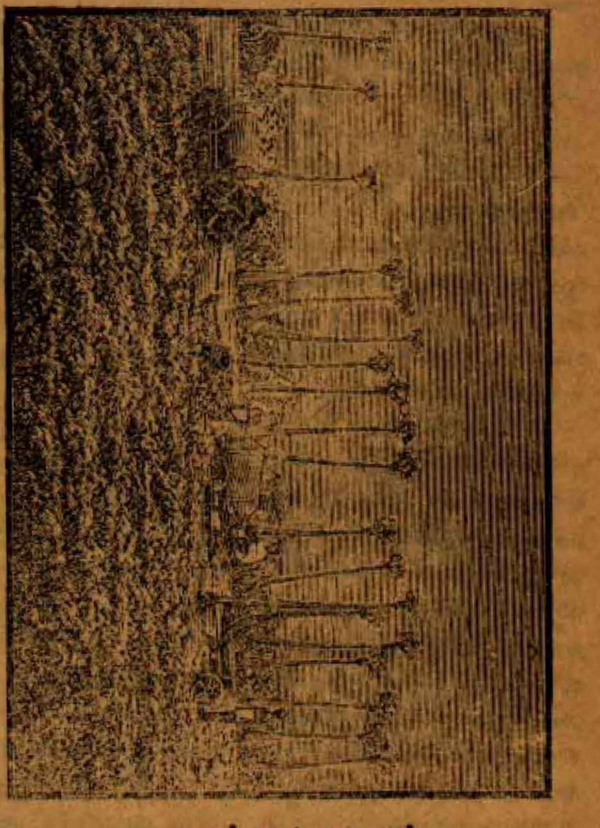

ఫార్మసీవారి ఔషధనిర్మాణశాల

ఇందులకు విస్తారముగా గావున్నను కొన్నింటినైనను ఆయాపట్టణములలో ఆయుర్వేదమును ప్రచారము గావింప కళాశాలలును ఔషధాలయములును ఏర్పాటు కావలయును. ప్రజలును దేవస్థానాది ధర్మవిచారణకర్తలును ఇందులకు తోడ్పడి నూతనప్రతిష్ఠాపనములలో సమగ్రాయుర్వేదగ్రంథపఠనము మాత్రమే గాక, నవీనములగు శారీరశాస్త్రాదులును చేర్పు ఏర్పాటు చేయవలయును.

ఆయుర్వేద పరీక్షలు

ఏదేశమునందైనను సరియే మంచితోబాటు చెడ్డయును అనుసృతముగ నుండును. ఇట్లే మనదేశమునందును వైద్యులవిషయమునను గలదు. ఇట్టి లోపమును పోగొట్టి నిజముగు సుశిక్షితవ్యయును తెలకొల్పునవి పరీక్షలు. నిఖిలభారతీయాయుర్వేదవిద్యాపీఠము వారు ఇప్పటికి 10, 15 సంవత్సరములనుండియును వివిధదేశములలో వార్షికపరీక్షల నేర్పాటుచేసి సుశిక్షితులని విద్యాపీఠము నిర్ణయించిన సద్వైద్యులకు బిరుదముల నిచ్చి సత్కరించుచున్నారు. ఇప్పుడీ పరీక్షలు మన ఆంధ్రభాషలో గూడ బెజవాడ మున్నగు స్థలములలో జరుగుట కేర్పాటులుజరిగినవి. విజ్ఞానఘనులగు వైద్యులు, తమతమ శిష్యులను ఆ పరీక్షలకై పంపి, దేశమున ఆయుర్వేదవైద్యులకు వర్ధమగు స్థానము లభించునట్లు ఏర్పఱుపవలసి యున్నారు.

ఫార్మసీవారి ఓషధుల తోట

ఔషధములు

పూర్వము మన దేశమునందు రాజులే స్వకీయద్రవ్యమును వ్యయపఱచి, అమూల్యములగు ఔషధములను చేయించి, తమ యుపయోగమునకు పోగా మిగిలిన వానిని ప్రజల రోగోపయోగమునకై వినియోగించుచుండెడివారు. కాని ప్రస్తుతము ఆ పద్ధతులు పోయి విదేశీయవైద్యులు-విదేశీయౌషధములు-పాలకుల యభిరుచిని ననుసరించి ప్రబలము చెందుటచేత, దేశీయవైద్యులును దేశీయౌషధములును మూలబడినవి. పైగా ఇట్టిస్థితిలో దేశీయవైద్యులు పూర్వపు ఉన్నతిని దెచ్చుటకై మనము లక్షలకొలది సొమ్ము వ్యయముచేయవలయును. మనదేశపు జనుల కందఱకును సరిపోవునంతటి యౌషధములను ఓషధులను మనము నిరివిగ లభింపజేసినంగాని ప్రస్తుత మీయవనతి తొలగదు. ఇట్టి ఏర్పాటులను గావించుటకు మనము వర్తకసంఘముగా నేర్పడి పనిచేయుట భాగ్యము. ఈ యుద్దేశముతోనే నేను ఒక జాయింటు స్టాకు కంపెనీని ఏర్పాటుచేసి ఆంధ్రాయుర్వేదఫార్మసీ అను పేరుతో నడపుచున్నాను. ఆంధ్రులనేకులు నాకు తోడ్పడినారు. గడచిన జనవరి 17 వ తేదిని ఈఫార్మసీకి పిట్టి త్యాగరాయశ్రేష్ఠిగారి అధ్యక్షతను ప్రారంభోత్సవము జరిగినది. ఆంధ్రదేశీయుల పరిపూర్ణమగు తోడ్పాటుతో ఈ యుద్యమమును నిర్వహింప నున్నాను. ఈగొప్పయత్నము సఫలమై ఆంధ్రదేశమునకు కీర్తిని దెచ్చునట్లు దేశీయులును దైవమును అనుగ్రహము జూపవలసి యున్నది.

ఆయుర్వేద రసాయనశాస్త్రముల పరస్పర సంబంధము

వేమూరు విశ్వనాథశర్మ గారు; యం. ఏ. ఎల్. టి.

ప్రకృతిశాస్త్రములలో ఆయుర్వేదమునకును రసాయనశాస్త్రమునకును పరస్పరమైత్రి చాల గలదు. ప్రతిదేశమునందును రసాయనశాస్త్రాభివృద్ధికి ముఖ్యముగ వైద్యులును రసవాదులును కారకులు. రసవాదులనగా నీచధాతువులను వెండి బంగారములుగ మార్చుటకు ప్రయత్నించెడివారు. మనదేశములో కూడ ఈ రెండు శాస్త్రములును చిరకాలము క్రిందటనే యభివృద్ధి చెందినవి.

రసవాదుల యోగములు చాలవరకు గోప్యముగ నుండుటచేత వారి రసాయనశాస్త్రసిద్ధాంతముల నెంతవరకు అనుసరించుచుండిరో చెప్పుటకు వీలు లేదు. కాని వైద్యశాస్త్రయోగములను రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతముల బట్టి పరీక్షింపవచ్చును. మొదట మన దేశములో మందులను కేవలము ఓషధులతో చేసెడివారు. కాని కాలక్రమమున రసవిషగంధకాదు లగు ఖనిజములను కూడ ఆయుర్వేద వైద్యులు శుద్ధిచేసి లోపలికి వాడుట ప్రారంభించిరి. నాటినుండియు వైద్యశాస్త్రయోగములు రసాయనశాస్త్ర సంబద్ధములై యీ రెండిటికి పరస్పరసంబంధము గాఢము అయ్యెను.

వస్తుతత్వమును నిరూపించునది రసాయనశాస్త్రము. వస్తువుల యొక్క గుణావగుణములను కనిపెట్టి లోపలికి పుచ్చుకొనునప్పుడవి శరీరమునందెట్టి పరిణామములు పుట్టించునో తెలుపునది వైద్యశాస్త్రము. వస్తుసంఘట్టనము వైద్యశాస్త్రమునకు అవసరముగనుకను, ఈ సంఘట్టనము రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతములకు బద్ధమై యుండుటచేతను ఆయుర్వేదవైద్యులకు రసాయనశాస్త్రపరిచయము అవసరము.

పాశ్చాత్యులలో కాలక్రమమున రసాయనశాస్త్రము ప్రత్యేకముగ స్వతంత్రశాస్త్రముగ నభివృద్ధి చెంది వైద్యశాస్త్రమునకు తోడ్పడుచున్నది. కాని మనదేశములో కొంతకాలము గడచిన తరువాత అన్ని శాస్త్రములవలెనే వైద్యశాస్త్రముకూడ క్షీణించి రసాయనశాస్త్రాభివృద్ధికి గూడ నిరోధము కలిగెను. ఈ కారణముచేత మనదేశములో రసాయనశాస్త్రము స్వతంత్రశాస్త్రముగ బరిణమించుటకే యవకాశము లేకపోయెను. కాని పాశ్చాత్యవైద్యులలో ప్రతివానికిని రసాయనశాస్త్రముఖ్యసిద్ధాంతములు హస్తామలకముగ నుండును. మన ఆయుర్వేదవైద్యుల కట్టి శాస్త్రపరిచయమే లేదు. కావున రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతములను కొన్నిటి నీవ్యాసమునందు తెలిపెదను.

నేటి ఔషధముల తరువాత లోహాదులను భస్మముచేయుట ఆయుర్వేదములో ముఖ్యయోగము. ఇవి సామాన్యముగ పుటములు వేసి తయారుచేయుదురు. ఈ భస్మములు ముఖ్యముగ ప్రాణవాయువుతో గూడుకొనినవో, లేక గంధక సంబంధమైనవిగనో, యుండును, భస్మీకరణములో ఆయుర్వేదవైద్యులలో కొన్ని శాస్త్రవిరుద్ధము లగు అభిప్రాయము లున్నవి. రసమును గంధకముతో గలిపిభస్మము చేయునప్పుడు ఒకపాలురసముతో నొకటి మొదలు ఆరుపాళ్ల వరకు గంధకము నూరి, దానిని గాజుబుడ్డిలో వైచి, వాలుకా యంత్రముతో వండుదురు. ఇట్లు వండినప్పుడు రసము సిందూరించి గాజుబుడ్డియొక్క పైభాగమున అంటుకొనియుండును. ఇట్లు తయారైన సిందూరము గంధకపు పాళ్లను బట్టి ఆరువిధము లగు సిందూరములను వండవచ్చునని ఆయుర్వేద వైద్యుల యభిప్రాయము. రసముతో సరిసరి గంధకమును గలిపి వండిన సిందూర మేకగుణమనియు, ఆఱురెట్లు గంధకముతో వండిన షడ్గుణమను సిందూరము మఱియొకటనియు వారి యభిప్రాయము. కాని యిది శాస్త్రసమ్మతమైనది కాదు. వస్తుసంయోగమునందు పరిమాణనియమ మున్నది. అనగా రసము గంధకముతో కూడి సిందూరించునప్పుడు తులము రసమునకు అందులో ఆరవ వంతు గంధకము కలిపి నూరిన చాలును. పాతిక తులము రసముతో సిందూరించుటకు నాలుగు తులముల గంధకము చాలును. ఇంతకంటె నెక్కువగంధకము కలిపినయెడల నాలుగు తులములు మాత్రమే రసముతో గలిసి మిగిలినదంతయు ఆవిరిరూపమున నెగిరిపోవును. సిందూరము వండునప్పుడే యావిరిరూపమున నెగిరిపోయిన గంధకము గాజుబుడ్డియొక్క మూతిచివర నుండుచుండును. పాతికతులము రసముతో నాలుగుతులములకంటె తక్కువ గంధకము కలిపినయెడల కొంతరసము సిందూరించక మిగిలిపోవును. ఇట్లు మిగిలియుండిన రసము ఆవిరిరూపమున కొంతయెగిరిపోవును. మఱికొంత గాజుబుడ్డియొక్క పైభాగమున అంటుకొని సిందూరముతో కలిసియుండును. మనవైద్యులు చేసెడియోగములలో రసముకంటె తక్కువ గంధకము నెప్పుడును తీసుకొనరు. గనుక సిందూరించని రసము మిగిలి యుండకూడదు.

ఆయుర్వేద వైద్యులకు తెలియవలసిన రెండవసంగతి తూనిక సంబంధమైనది. ఆఱుతులముల రసమును 36 తులముల గంధకముతో కలిపి నూరి సిందూరింపజేసినప్పుడు 6 తులములకంటె నెక్కువ షడ్గుణము రాదని మనవైద్యుల యభిప్రాయము. అనుభవములో 6 తులములకంటె కూడ తక్కువరావచ్చును. కాని శాస్త్రప్రకారము ఆరున్నర తులముల షడ్గుణము రావలెను. ఆఱుతులముల రసము ఆరతులము గంధకముతో సంయోగించిన షడ్గుణ మగును. ఇట్టి స్థితిలో ఆరున్నరతులములకంటె తక్కువ షడ్గుణము రాకూడదు. ఐనను వండుటలో నెక్కువగ కలిపిన గంధకమే కాక సిందూరము కూడ కొంతయావిరిరూపమున నెగిరిపోవును. ఇందుచేత షడ్గుణము యొక్క తూనిక తగ్గును. ఈరీతిగనే లోహాదులను భస్మము చేయునప్పుడు భస్మముల తూనిక ఆయాధాతువుల తూనికకంటె నెక్కువ రాకూడదనియు సరికి సరి తూనికవచ్చు వరకును పుటములు వేయుచుండవలెననియు మనవైద్యుల యభిప్రాయము. కాని యీయభిప్రాయము శాస్త్రసమ్మతమైనది కాదు. లోహాదులు భస్మములగు నప్పుడవి గాలిలో నున్న ప్రాణవాయువుతో సంయోగించును. అనగా ధాతువులును ప్రాణవాయువును చేరి భస్మములగుచున్నవి. అందుచేత భస్మములయొక్క తూనిక ఆయాధాతువుల తూనికకంటె నెక్కువగనె యుండవలెను. భస్మీకరణమునందు ధాతువులను ఓషధులతోను పసర్లతోను గలిపి నూరుదురు. అప్పుడు కొంతమందు ఖల్వమును బట్టుకొని యుండును. పుటము వేయునప్పుడు కొంత ఎగిరిపోవచ్చును. ఇట్టి కష్టములులేకుండ భస్మీకరణము చేసినయెడల భస్మములయొక్క

తానిక ధాతువుల తానికను మించియుండును.

ధాతువులు భస్మములుగ మారునప్పుడవి మృత ధాతువులగు ననియు, అట్టి వానికి పునర్జన్మ మసంభవమనియు మన వైద్యుల మతము. అనగా లోహ సిందూరమునుండి లోహమును - పద్గణము నుండి రసమును తిరిగిసాధించుట యసంభవమని వారి యభిప్రాయము. భస్మములు ధాతుజన్యములు. ఇట్టి భస్మములు నిర్దుష్టములగునో కావో నిర్ణయించుటకు మనవైద్యులు రెండుమూడు విధముల పరీక్షించెదరు. ఇందు మొదటిది భస్మము నిశ్చంద్రికయగుట. అనగా ధాతువులకు సహజమగు తళుకుపోవుట. భస్మము వారితరమగుట రెండవది. అనగా నిర్దుష్టములగు భస్మములు నీటిమీద తేలును. మూడవది భస్మములను వ్రేళ్లమధ్యను నొక్కినప్పుడు రేఖలు భస్మముపై నంటుకొనును. సరియైన భస్మములగునో కావో పరీక్షించుట కీమూడును మంచిసాధనములే. కాని యట్టి భస్మములనుండి తిరిగి ధాతువులను జనింపజేయుట యసంభవమనుకొనుటగాని యసాధ్యమనుటగాని శాస్త్రసమ్మతము కాదు. మృతధాతువులనుండి ధాతువులు తిరిగి జనింపజేయవచ్చునని పాశ్చాత్యరసాయన శాస్త్రమే కాక మన యాయుర్వేద గ్రంథములు సయితము చెప్పుచున్నవి.

ప్రతిభస్మమునుండియు మృతధాతువును జనింపజేయుట యిప్పుడు సాధ్యమగుచున్నది. ఇందుకు వేడిమి ముఖ్యసాధనము. నవీన శాస్త్రపద్ధతుల ప్రకారము విద్యుచ్ఛక్తి ప్రబలిన తరువాత ప్రతి భస్మమునుండియు ధాతువులకు పునర్జన్మమొసంగుట సులభమైనది. మనవైద్యులు చేయు పుటయోగములలో వేడిమిచాలక ధాతువులు తిరిగి జనింపక పోవచ్చును. కొన్ని భస్మముల కీవేడిమే చాలి ధాతువులు తిరిగి జనించును.

ఈ విషయము మనవైద్యులకు సయితము తెలియును. నిర్దుష్ట భస్మలక్షణములు తెలుపుచు, అట్టి భస్మమును కొన్ని పదార్థములతో కలిపి యూదినప్పుడు ధాతువు జనింపకుండినయెడల మంచిదని చెప్పిరి. కాని ధాతువును భస్మమునుండి జనింపజేయుట యసాధ్యమని చెప్పలేదు. రసరాజీయమునందు :—

శ్లో. సర్వమేవ మృతం లోహం ధ్మాతవ్యం మిత్రపంచకైః ।
ఇత్యేవం స్యాన్నిరుత్థానం సేవ్యవారి తరంథవేత్ ।

భస్మమును మిత్రపంచకములో—అనగా బెల్లము, గుగ్గిలము, గురిగింజ, నెయ్యి, వెలిగారములతో చేర్చి యూదినప్పుడు తిరిగి ధాతువు జనింపక నీటిమీద తేలినయెడల భస్మము పరిశుద్ధమని దానిని సేవింపవలయును.

దీనిని బట్టి మిత్రపంచకము భస్మపరీక్షకేర్పడిన మంచిసాధనమని తెలియుచున్నది. ఈ పరీక్షకు లొంగనియెడల భస్మము నిర్దుష్టమని చెప్పవచ్చును. ఇంతియు కాని మరియొక సాధనముచేసినట్టి భస్మమునుండి ధాతువు దీయుట యసాధ్యమని యర్థము కాదు.

ప్రస్తుతము మన దేశములో చాలవరకు ఆయుర్వేద శాస్త్రజ్ఞానము తగ్గి వంశపరంపరగ వచ్చు వైద్యసాంప్రదాయమే మిగిలియున్నది. ఇప్పుడిప్పుడు మనవారు ఆయుర్వేదమునకు తగిన ప్రాముఖ్యము నిచ్చుటకు కళాశాలలు బెట్టియు పరీక్షలు చేసియు వైద్య శాస్త్రజ్ఞులకు శిక్షగఱపుచున్నారు. ఇట్టి సందర్భములలో నట్టి కళాశాలలలో జదువువిద్యార్థులకు నవీనరసాయన శాస్త్రజ్ఞానమును కూడ కొంత నేర్పుట యవసరము. రసాయనశాస్త్రమునొక్క మూలసూత్రములు తెలిసినప్పుడే యాయుర్వేదవైద్యులు తమ శాస్త్రమునందు చెప్పబడిన యోగముల యర్థమును పూర్తిగ గ్రహింప గలుగును.

వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయుడు

తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు

శ్రీమత్కృష్ణాకూలాబ్ధిచంద్ర! గుణరాశీ! వేంకటాద్రీంద్ర! సం
గ్రామోర్వీసురరాట్సుమార! నగధీరా! సుందరాకార! నా
నామాణిక్యవిరాజమాన మకుటాంచన్మస్తకా! కోవిద
స్తోమస్తుత్యచరిత్ర! దీనజనబంధూ! రాజకంఠీరవా!

ఉ. అరయగ నీవు నామునకు వర్తులకిచ్చు ధనంబుతోడ నీ
ధరం గల రాజు లందఱును దా మొక వత్సర మాత్రకాలికిన్
గరుణ నొసంగు విత్తమయి నన్ సరివొవ్వునె? జగ్గధారుణీ
శ్వరతనయా! దయానిలయ! సర్వధరాధిప! లోకభూషణా!

చ. ఎంతతపం బొనర్చెనొ బళీ యమరావతిపట్టణంబు. భూ
కాంతవరేణ్య! మీ రచట గాపుర ముండగ నాంధ్రదేశ మెం
తెంత తపం బొనర్చెనొ? తదీశుడవై వెలయంగ నీవు ధీ
మంత! కళానికాంత! గుణమండన! శాత్రవలోకభంజనా!

సీ. తనముత్తు బంగారు తాసునందున దూచి
బ్రాహ్మణోత్తములకు బంచిపెట్టె
అన్నప్రదానంబు ననుదినంబును కోటి
ధారుణీసురులకు దయనొనర్చె
అగ్రవర్ణుల కిచ్చె నగ్రహారశతంబు
సతిచేయ్కతో గోరినట్టి చోట్ల
మించిన భక్తిగ గట్టించెను శివకేశ
వాలయంబు లనేక మవనిలోన

గీ. సేతుశీతాద్రిమధ్యధాత్రీతలమున
దనకు సరియైనవాడగు దాతలేడ
టంచు చేరంగ నఖిలజనాళి చేత
పొగడ వేంకటాద్రిప్ప ధీవరుండు.

సీ. సంస్కృతాంధ్రాది భాషలలోన మిక్కిలి
పాండిత్యవిభవంబు బడసి మించి
కవిపోషణం బందు ఘనుడైన కృష్ణరా
యలకన్న మిన్నయై ఖ్యాతి నంది
దేవిభాగవతాది దివ్యకావ్యంబుల
కృతినంది సాటి భూపతులు మెచ్చ
పండితకవికోటి వలన "నవ్యశివభో
జ"సమాఖ్య బిరుదరాజంబు నంది

గీ. కోటి రాజులలో పెల్ల మేటి యగుచు
వాసిగాంచితి వయ్య శ్రీ వాసిరెడ్డి
వేంకటాద్రిమహీపతి! విమలకీర్తి!
కవిజనస్తుతినామ! సంగ్రామభీమ!

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులు

డి. శేషాచార్యులు గారు

కమనీయుఁడు వైద్యవరు లగు శ్రీమాన్ రామకృష్ణమాచార్యులకును శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మమ్మకును అంగీరససంవత్సర ఆశ్వయుజమాసమున జనన మందిరి. వీరిది గౌతమ గోత్రము. జన్మభూమి మచిలీపట్టణము. వీరు పిత్రుపైతామహికముగ నున్న చికిత్సాచరణమును శాస్త్రపరిజ్ఞానముచే వికసింపఁజేయ దలంచి మైసూరు రాజధానిలోని సంస్కృతకళాశాలలో పుట్టస్వామి శాస్త్రులవారియొద్ద సంస్కృతాయుర్వేదములలో మంచిపాండిత్యమును గడించిరి. మైసూరుగవర్నమెంటు హాస్పిటలునందు శ్రీ యూపథమున ఆరోగ్యతాపత్రములఁ బడసిరి. పిదప నాయుర్వేదమునకు ప్రధాన స్థానము లగు కలకత్తా, బొంబాయి, కాశ్మీరము లాహోరు, హరిద్వారము, జయపురము, కాశీక్షేత్రము, మున్నగు స్థలములందు సంచరించి యచ్చటగల ఆయుర్వేద విద్వాంసులతో సంప్రతించి విజ్ఞానవిభవమును సంపాదించి చికిత్సాలయముల పర్యవేక్షణముచే క్రియాచరణమున నైపుణ్యము నిను మడించి ప్రశస్తినొందిరి. పిమ్మట బెంగుళూరున వైద్యశాలకు చికిత్సకులుగా వెడలి కొంత కాల మచ్చట పనిచేసిరి. తరువాత చెన్నపురిఁజేరి శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీ దేవస్థాన ధర్మవైద్యశాలకు ప్రధాన చికిత్సకులై వ్యాధిపీడితు లగు ననేకులకు నారోగ్య మొసంగుచుండిరి. అటుపైని కొలదికాలములోనే ఆ ధర్మవైద్యశాల కనుబంధముగ నియమింపఁబడిన కళాశాలకు ప్రవర్తకులుగ నుండి యన్నివిధముల దానిని నానాటికి వృద్ధి నందించుచు ననేక దేశములనుండి చనుదెంచిన విద్యార్థులకు ప్రతిఫలాపేక్ష లేకయే ఆయుర్వేదవిద్యను లక్ష్యలక్షణ పూర్వకముగఁ గఱపుచు తమ ప్రతిభాకౌశలమును వ్యాపింపఁజేసిరి.

కొంతకాలము గడచునప్పటికి శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయాధికారులు కళాశాలను మానివేయవలసి రాఁగా శ్రీ యాచార్యుల వారు పూనికతో నా కళాశాలను తామే నిర్వహింప బూనుకొని శ్రీచెన్నపురాయుర్వేద ప్రచారిణీసభ, యనునొక సంస్థను స్థాపించి యీ కళాశాలను తదనుబంధములగు వైద్యశాలను ఔషధాలయమును క్రమముగ నభివృద్ధి గావించిరి.

పంజాబు, మలబారు, వారణాసి కలకత్తా, సింహళము, మొదలగు దూరదేశములనుండియును విద్యార్థులు పలువు రేతెంచి యాయుర్వేదమును శ్రీయాభ్యాసపూర్వకముగ నిచ్చట నభ్యసించి తమ వైదుష్యమును నలుదెసల వ్యాపింపఁ జేయుచు ఆచార్యుల వారికి అసమాన యశస్సును గల్గించిరి. వీరు ౧౯౦౪వ సం॥న బొంబాయి వస్తుప్రదర్శనమునందు హైమాదిపాకము మున్నగు ఔషధరాజములను ప్రదర్శించి ఒక స్వర్ణపతకమును, ప్లేగుమందులకై శ్రీ గద్వాల సంస్థానము వారిచే నొక వసిడీపతకమును పారితోషికమును పొందిరి. ౧౯౦౫వ సం॥న బనారసు ప్రదర్శనమునందును, ౧౯౦౬వ సం॥న కలకత్తా ప్రదర్శనమందును బంగారుపతకములతోను, మొదటితరగతి ఆరోగ్యతాపత్రములతోను గౌరవింపఁబడిరి. ౧౯౦౭వ సం॥ కలకత్తా నగరమున భిషఙ్మణి యను బిరుదముతోడను ఆసంవత్సరమునందే మే నెలలో నాసికాక్షేత్రమున నాయుర్వేదమార్తాండ బిరుదముతోడను బహూకరింపఁబడిరి. ౧౯౧౩ సం॥న జార్జి సార్వభౌములు వీరికి వైద్యరత్న మను బిరుదము నిచ్చిరి. వీరు కొల్లం గోదుసంస్థానమున జరిగిన ఆయుర్వేదీయ సప్తమ సమావేశమున కధ్యక్షత వహించిరి. వీరు ఆయుర్వేద వ్యాప్తికై పలు ప్రధానకృత్యములలో సభాధ్యక్ష పదవి నలంకరించుటకు ఇదియే యారంభము.

౧౯౧౩ వ సం॥ ఏప్రిల్‌లో బొంబాయి రాజధానిలో జరిగిన నిఖిలభారతవర్షీయాయుర్వేద మహాసమ్మేళనమునకును, ౧౯౧౭ వ మే నెలలో హరిద్వారములోని ఋషికుల బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున జరిగిన ఆయుర్వేద వైద్యమహాసమ్మేళనమునకును, ఆసంవత్సరము ననే నవంబరు నెలలో బెజవాడలో జరిగిన ప్రథమాంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనమునకును, ౧౯౧౮ వ సం॥ ఫిబ్రవరి మాసమున తెనాలిలో జరిగిన గుంటూరుమండల ప్రాథమికాయుర్వేద యూనానీ వైద్యసమ్మేళనమునకును అవత్సరమే ఏప్రెల్ నెలలో లాహోరుపురమున నిర్వర్తింపఁబడిన నిఖిల భారతవర్షీయాయుర్వేద నవమ వైద్య మహాసమ్మేళనమునకు ౧౯౧౯ వ సం॥ ఆగస్టు నెలలో తిరువహీంద్రపురమునఁ జరిగిన ద్వితీయ ద్రావిడాయుర్వేదవైద్య సమ్మేళనమునకును, వీరు అగ్రాసనాధిపత్యమును వహించిరి. ఆయుర్వేదవిజ్ఞానము విశేషముగ వ్యాపించుట కనుకూలముగ మాధవనిదానము అర్కప్రకాశము, రసప్రదీపిక, పథ్యాపథ్యము, ఆయుర్వేదపరిభాష, భేషజకల్పము, ఇత్యాదిగ్రంథములను ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యములతో వివరముగ వ్రాసి ముద్రింపించిరి.

శ్రీ వైఖానస మహాజన సభాస్థాయిసంఘ సమావేశమునకు గుంటూరు జిల్లాలో చేరిన వేటపాలెమున 14-9-20 తేది మంగళవారమునందు దయచేసిరి. వీరు స్వకీయమత సభలకు వెళ్లుట కిది ప్రథమపర్యాయము. శ్రీవైఖానసమహాజనసభ కగు పండిత సన్మానమునకు ప్రతివత్సరమును రూ 120 నొసంగ వాగ్దాన మాచరించిరి. శ్రీవైఖానస పత్రికా గ్రంథమాల ననేకవిధముల సత్కరించిరి. ఇట్టి మహనీయుఁడు- ఉదార పురుషుఁడు- ఆయుర్వేదమార్తాండుఁడు- ఆంధ్రజనని ముద్దులపట్టి- రౌద్రి సంవత్సర భాద్రపదబహుళ పాడ్యమీ బుధవారమున నస్తమించెను.

స్మృతి పద్యములు

శ్రీ లీలాపరజీవవైద్యుఁ డని ధాత్రిం దన్నుఁ గీర్తింప, ప
ద్యోల్లాభంబునఁ గుక్షినించుకొనకాయుర్వేద వైద్యప్రచా
రాలంబంబె పవిత్రజీవనము గా వాంఛించు, మా దీవి గో
పాలాచార్యుఁడు వైద్యరత్న మకటా పైలోకముం జేరెనే.

క. మాపాలిటి మందారము
మా పెన్నిధి మాగురుండు మామాన్యుఁడు మా
గోపాలాచార్యుం డ
న్నా పోయెనె మమ్ముఁ బాసి నాకమ్మునకున్.

మ. అనఘా నీవు ఇహరాత్రి మంటి వని యేమాలించుమాత్రాన గ్ర
క్కున మాగుండెలు వ్రయ్యలయ్యె నపుడా గోదావరీ మండలం
బునఁ గావించిన వైద్యసంస్థమున, నాము స్వెట్లు దప్పించుకో
న్న నినున్ మ్రింగెనకాలమృత్యు వకటా నష్టాదు దౌష్ట్యంబులోన్

సీ. నినుఁ గాంచఁ బద్మాలయను గూర్చి వ్రత మేమి
పలిపెనో రాజ్యలక్ష్మమ్మ తల్లి
తిలకింప రామకృష్ణుల కిడెనో యెన్ని
పూజలు రామకృష్ణుండు పరము
నిను శిష్యుఁగాఁ గాంచ వనజాక్షు ని సపర్య
లేమి జేసెనో భట్టస్వామి గురుఁడు
నిను భక్తుగాఁ గాంచ నఖిలేశు సేరితి
నర్పించెనో యార్ష యాంధ్రమాత
ఆరయఁ బితరులను గురులను పట్టినంత
మవని ధన్యత గాంచిన ఘనుఁడ నిజము
దీవివంశంబె యుదృతంపు దీవి. కాని
యకట గోపాల మముఁ బాసి యరిగి తెట్లు ?

సీ. పలుకంబు శాంతరసం బొల్కుచుండు నీ
యకలంక ముఖచంద్రు నరసి యరసి,
నిష్కల్మషై నింపు నీదు దాక్షిణ్యంపు
టీక్షణ స్తోమంబు నెంచి యెంచి
నెమ్మది మ్మదయించు నీ మహామంద మం
దస్మిత శోభలఁ దలచి తలచి
యఖిల లోకులకు మహారోగ్యదంబగు
నీదు వాక్సుధ పాత్ర నిలిపి నిలిపి.
పొగులుచున్నారు నీదు బంధుగులు వైద్య
గణము లాప్తులు శిష్యలోకములు నాయ్య
లఖిలజనములు నీకు వారనక నిపుడు.
మఱల యెప్పుడైన నగుదు మె మాకు నిన్ను?

సీ. ధన్వంతరి నిను మాకిఁ దాల్పవే యెన్నైన
మండలాయుర్వేద మహితసభలు
నినుఁ బరీక్షకుఁ గాఁగ గొనలేదె యగణితా
యుర్వేద పాఠశాలోత్తమములు
నినుఁ బ్రధానచికిత్సకుని గా బడయరే కృ
తార్థులై పెక్కండ్రిలాధిపతులు
నీ స్వగ్రపీఠిని నిల్పదే పలు మాఱు
భారతాయుర్వేద ధురీణసంఘ
మక్కట యక్కట! నేడు నిన్నంత కన్న
మన్నంత బగు పదవులనుంచ నెంచి
నమరపురికి గొంపోయిరో నావిధాత
దీవికులచంద్ర! గోపాల ధీమహేంద్ర!

సీ. ఏ యింటఁ గనుగొన్న నీయనామధనుధా ని
దానంబులే గదా ధన్యచరిత
ఏపత్రికారాజ మీక్షించినను నీదు
ప్రకటనలే గదా ధర్మ్యచరిత
ఏ వైద్యతతి గోష్ఠి నెలమితో విన్నను
నీ ప్రశంసయె గదా నిర్మలాత్మ
ఏ యూరఁ గనుఁగొన్న నింపైన నీ యౌష
ధంబులే గదా సదయహృదయ.

గీ. అకట దుర్వైద్యతిమిరంబు నణఁచి విపుల
విపులసద్వైద్య తేజంబు వెలుఁగఁ జేయు
నీ మహాజ్యోతి యేమయ్యె? నోమహాత్మ
వైద్యలోకంబునకు లోటుకలిగె నేడు.

శా. ఆయుర్వేదము నుద్ధరింప భరమైయుంటైన సర్వస్వమున్
ప్రాణంబున్ వినియోగ పెట్టి మిగులన్ భాసిల్లి యున్నట్టి నీ
యాయుర్వేద కళాలయం బికను నేయాధారతన్ బొందునో
ఆయుర్వేదపితామహా! యెఱుఁగ మయ్యా చెన్నపట్టంబునన్.

ఉ. చారత రాపవర్గమున, స్వర్గమునందో, విపుతమందో నీ
కోరిక చొప్పు లెట్టటు లఖండితవైభవయుక్తితోడ వి
స్తారసుఖంబు జేకొనుము సర్వమునవ్వమణీని కాచు స
త్కారముతోఁ బరాత్పరు నఖండకృపన్ సుఖయుండుమా బుధా.

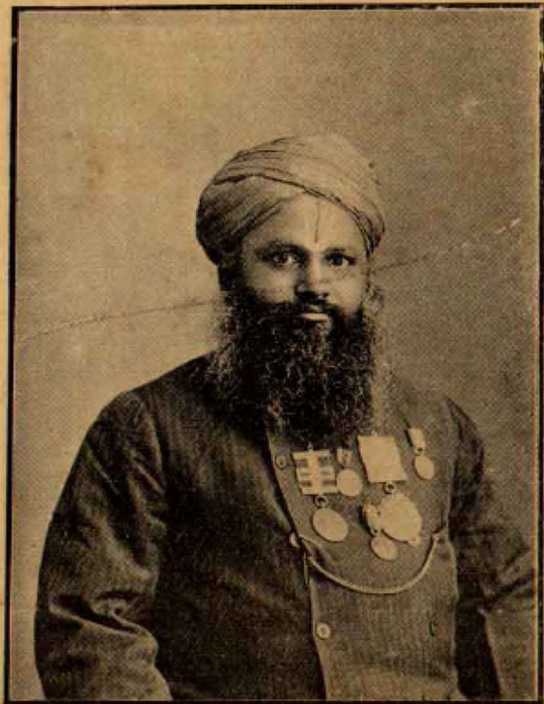
కోన రాఘవయ్య గారు

మ. జననీ భారత మాత నీదు సుతులీష్మాఖండలిన్ ధన్యులా
యనఘోత్తం ముల జూడి కొంచు మది నిత్యానందమున్ బెందునీ
ఘనమోదంబును భంగపుచ్చి యకటా కారాని దుఃఖంబు గ
ల్పనఁ జేసెం గద నీకు నావిధి బుధుల్ ఖేదంబునన్ దూరగాన్.

శా. ఆయుర్వేదము నుద్ధరించుటకునై యాంధ్రప్రపంచంబునం
దేయూవిర్భవ మొందె జీర్ణదశలో నేమూలనో యున్న యా
యాయుర్వేదము నుద్ధరించి నిజవిద్యశ్రేణి విఖ్యాతిమై
యూయాంధ్రోర్విని మించఁ జేసిన మహుం డేగెన్ దివికో వాదగన్.

బీ. డీ. ప్రసాదరావు

Late Pandit, D. Gopalacharlu

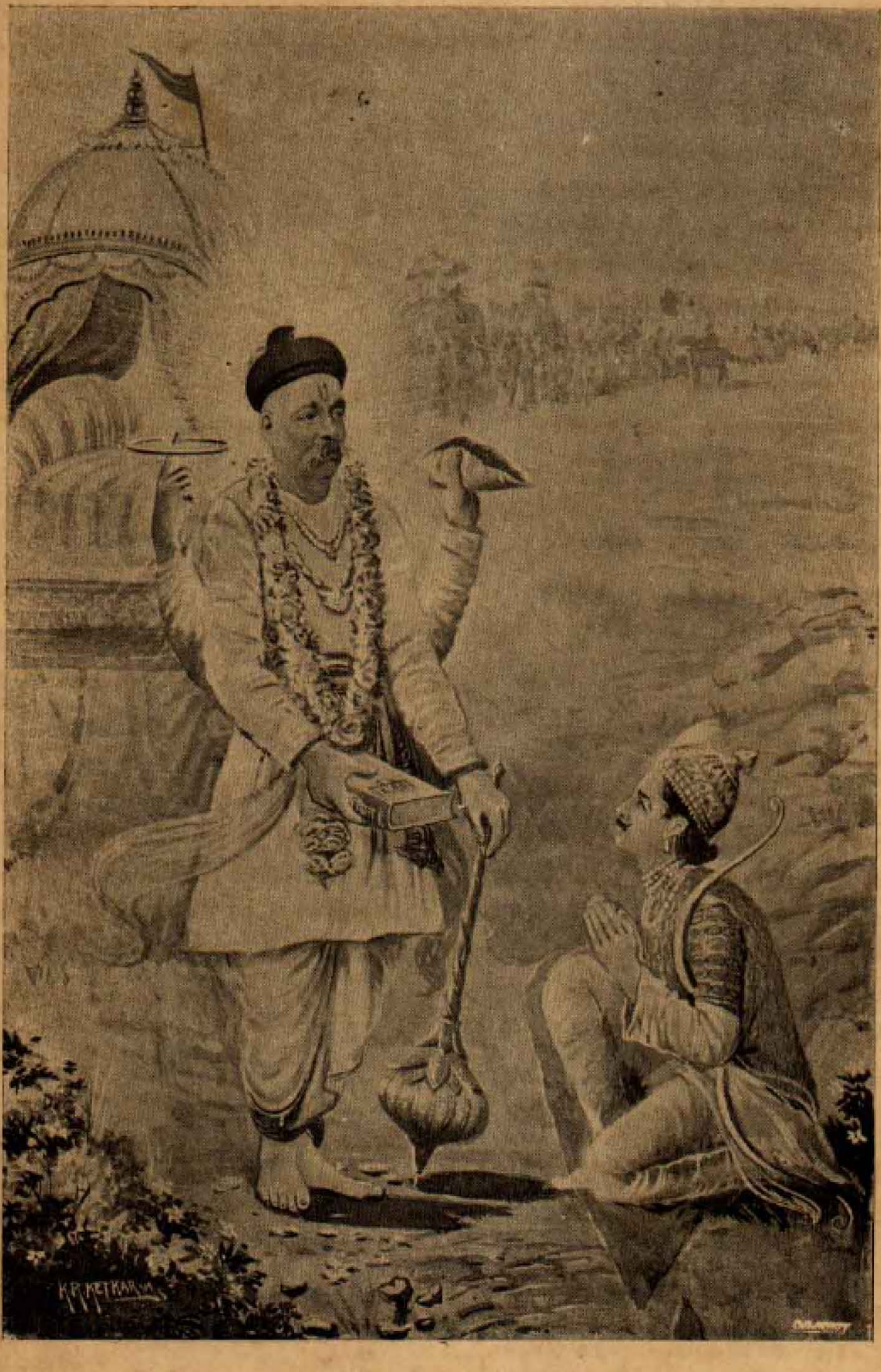
కీర్తిశేషులైన పండిత, డి. గోపాలాచార్యులవారు

Late Tanjanagaram Thevapperumaliah Garu

కీర్తిశేషులైన తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు

కీర్తిశేషులైన లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకు

శ్లో. యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం.

లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకమహారాజు

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

నియతినామక సాంద్ర నీహార తతిఁబ్రుంగు భరతాత్మజుల పాలి భానుమూర్తి, కారాగృహంబులే, కనక సౌధములుగా సంతసించిన కార్యసాధకుండు, కర్మయోగమె కృష్ణుని భావమని సదా బోధగావించిన పుణ్యమూర్తి, ఐహిక సుఖముల నావంతయేనియు సరకుసేయని యట్టి సాధుజనుఁడు, తనదు జీవితమంతయు ధన్యముగను, దేశ సేవల వెలయించు ధీరతముఁడు, లోకమాన్యతఁ గన్న వివేకఘనుఁడు, బాలగంగాధరుఁడితఁడె! భారతాంబ!

జనమంచి సీతారామస్వామిగారు పిఠాపురము

సీ. ఏపండితుని మాటయెల్ల ప్రాజ్ఞులకును విజ్ఞానసంయుక్త వేదవాక్య,
ఏధీరు ప్రావీణ్య మెల్లయోధులకును ధర్మసంగరమార్గ దర్శకంబు
ఏధన్యు జీవితంబెల్ల మానవులకు దేశాభిమానో పదేశకర్త, ఏమహా
త్మునిశాసనమెల్ల హైందవులకు పరమానురాగ సంపాదకంబు.
అట్టిబాలగంగాధరుడక్కటకట మనలనందఱ విడనాడి చనియె
దివికి, ఎంతకష్టము ప్రాపించె నింతలోన! కడుపుచెఱువగుచున్నది
గాని, ఇటుము తెచ్చుకొన శక్యమే యెట్టిధీరులకును.

కాశీనాధుని చిన వీరభద్రయ్యగారు ఈడుపుగల్లు

ఉ. భారతమాతృ పుత్రుడయి, భారత దేశము వృద్ధిఁజేయఁగా, భారము
నూని లోకులను బాగుగఁజేసి స్వరాజ్య బీజమున్ వారక విత్తెఁ
జిత్తముల, పండకమున్నె మహాత్ముఁడక్కటా! భారత మాన్య
బాలతిలకభానుఁడె యస్తమునందె మాతరో!

చ. అనఘుఁడు లోకమాన్య ఘనుఁడన్నను భారత దేశవృద్ధియే ఘనమని
యెంచి కష్టములగాంచియు జైలునుండి గీతలన్ ఘనమతి కర్మ
యోగమును గౌరవమొందగ వ్రాసె, గ్రంథమున్ ఘనతరకీర్తిగాంచి
యిటు గాయముఁ బాసె భారతాంబరో!

రాజా మంత్రిప్రెగడ భుజంగరావుబహద్దరుగారు

సీ. అధికారులెన్నెన్ని విధముల బాధించి, కట్టుపల్లార్చిన భయముఁగ
నక, కారాగృహప్రాప్తి భారంబనక దేశ సేవకై కలుమాను సిద్ధ
పడియు, మిలివాదులను పడాహతి దిగ్భ్రమనుగొల్పఁ, బరదేశ
మున నైర్యపటిమఁ జూపి, సంక్షోభ దెల్పి రాజద్రోహులనణంచి,
వారి థాకలకు భీభత్సునగాక, దేశసేవను పరమావధిగ గణించి,
మానధనముల లెక్కింపఁబూనుకొనక, ధరమహారాజ పదవియదంబుఁ
బ్రజల, కలనఁగాంచిన తిలకు దివంబుఁ జెందె.

ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు. పుంగనూరు

శా. శ్రీమత్సద్గుణ మండితోదర! యశః శ్రీశోభితాకాంతరా!,
కామాదిద్విషదద్రి వజ్రధర! లోకఖ్యాతి-విద్యాధరా!, భూమ
ప్రేమవిలోకితార్తనికరా!-పుణ్యావతారా! భవ్యం, దామోదంబు
నొసంగునీదు బుధ మాన్యా! బాలగంగాధరా!

మ. ఒకచో శాత్మ సతీవియోగము మనం బుగ్రాధిపాథోధియుం,
చికదుగ్గాతియశెట్టు; నొక్కెడ దశిక్షింపంగఁ గారాలయం
బకలంకస్థితి ధైర్యమూనియొకయుం- జైనంజలింపంబంగనే, రవు
గీతార్థముఁ దెల్పినా వహహ! ధీ-రా-బాలగంగాధరా॥

చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు

గీ. పరిమ దుర్వ్యాసధూమములఁ బ్రసరదున్న తాళమరపాలకృతశి
ఖాంతరమున, సంతస రసంతవేళఁ బ్రబాసుభముగఁ గఁతమెత్తెను
పిత"తిలకం" బహో యె.

శా. అప్పయ్యశాస్త్రిగారు

శా. స్వారాజ్యంబు స్వరాజ్యమంచు నిలపైనింజాటి పెక్కేండ్లయో
కారాగారము నందునుంచినను నీ కార్యంబు చాలింపకే, దారా
బంధులు గోలుపోయినను నీధైర్యంబు బోనీక! యొం, తో రమ్యం
బునఁ జేసి మానుమ మొహా, తోడ్పాటుకై యేగితే, స్వారాజ్యం
బుసమ స్తజీవకల, దేవాబాలగంగాధరా.

రూ. మునయ్యగారు ప్రొద్దుటూరు

ఉ. అనఘాత్మ! జ్వరపీడితుండయితిరం చాలించి యారోగ్యమున్,
దనరున్ బోయని యంటి మీదినను వార్తాపత్రికల్ వీడ్గు, లో
లినవీయంతము దెల్పె! నీమరణమోలిక్ కొండది చ్చట్లు సజ్జన
చిత్తంబుల కాల్చినై చె, మతిజేసా! బాలగంగాధరా.

బ్రహ్మభట్ల పట్టాభిరామశర్మగారు గుడివాడ

సీ. భరతమాతృకగర్భ -పాథోధి కెవ్వాఁడు, పూర్ణచంద్రునిభాతి బొ
డమినాడు, అజ్ఞానతిమిరసం- వ్యాప్తులకెవ్వాఁడు బాలసూర్యుని
భాతిఁ బరగినాఁడు. స్వేచ్ఛావిరహితులై- చెలఁగు హైందవపాళిఁ
గావంగ నెవ్వాడు-గడిగినాఁడు. భరతదేశస్థితి- బాగుజేయగఁ నెంచి
ఇంగ్లాండునకు సెక్క-డేగినాఁడు. భారతియొక్కమో క్ష ప్ర-చార
మునకు తగినకార్యము లెవ్వాండు, దలఁచినాఁడు అట్టి శ్రీ బాల
గంగాధరాఖ్యతిలక మస్తమించెను మనల శోకాబ్ధిఁద్రోసి.

మొడ్లపాటి వెంకట సుబ్బారావుగారు

మ. కలలో నిన్నటు దోఁచు నీమరణమో కైవల్యసంప్రాప్త! లోపల
సెంతో దిగులొందిపాదుకొను నెప్పక్కిన్ గనం బోయినన్, పలు
భంగుల్ భరతీయమూర్తిఁ గనెతన్ శంకింపనొక్కప్పుడి ట్టుల
నీపుణ్యపు మృత్యుమందురిఁక నెట్టుల్ శాంతిజేసేదనో?

చంద్రమౌళి చిదంబర రావు గారు బాపట్ల

సీ. తెలివికంటెను నాత్మబలమె యుత్తమదేశ హితసాధనంబని యెంచి
గినాఁడు, భగవంతు కేవలోపకరణ ప్రాయుఁడై జీవ నోత్సర్గమున్
జేసినాఁడు, మనుజమనోతీత మానితేశ్వర శాసనముల విశ్వాస
మ్మునవహించినాఁడు భూతస్థితులకంటె పూర్వతధాని సంస్థితుల
మనోదృష్టి నిల్పినాఁడు, భవ్యజాతీయజీవన ప్రభవ కారణాధ్యాత్మవిద్యా
కలా శేఖుఁడగుచు, కర్మయోగ నిష్ఠుఁడై జనులకు నుత్తమంపు
బోధగల్గించె బాలగంగాధరుండు.

ఆంధ్ర సోదరులు, అవుకు

గీ. జన్మమెత్తినదాది, దేశమున సుప్రసిద్ధుఁ డగుచు ప్రజాసేవఁ జేయు
చుండిన, జీవితం బంత దాన వసెంచె నంబరోలిలకు మహాశయు
లెల్లరును గనంగ.

అన్నవరపు లక్ష్మీనరసింహముగారు, నెల్లూరు

గీ. దేశసేవాపరుఁడగుచుఁ దేజరిల్లి మాతృదేశాభివృద్ధి సవరుచ్ఛపుత్రు
నపైనీపాదు బొట్టను బెట్టుకొంటె మృత్యుదేవతా! నీక్రౌర్య
మెంతగలదో?

దామరాజు పుండరీకాక్షుడుగారు

సీ. అమరలోకాధిపత్యము వహించుట కెవ్వ, రాహ్వానమింతలో నంపి
రయ్య, ఇహలోకయాత్ర చాలింపగా నిన్నింత విసికించి విసికించి
వేచిరేరు; హైందవుల్ వహుచున్న యగచాట్ల మొఱవెట్ట, శ్రీరాము
కడకు వేంచేసితయ్య, తిలకాకతారంబు నిలసమాప్తము చేసి, కలికి
కై పుట్టంగ కాంచుటయ్య, శ్వేతకుటుంబదేడ నీవట్లు శేలువనుచు,
స్వప్నమందైన నమ్మని కాంతమాత, ఘోషమితిమీరి కన్నులు
గూలిపోయె, భారతంబింక నెటులఁ బ్రతుకగలదో?

గు. వెంకన్నగారు

సీ. భక్తి పాంచిరిపోక భరతమాతకు సేవ జేసిన సుపుత్రులలో శ్రేష్ఠ
ముఁడు, భూరమై తెలువారు గీతార్థసారంబు విప్పిచెప్పిన యట్టి
విబుధవరుఁడు, ఖైదుబులో నుంచి భయమున్న దెలుఁగక శ్యా
యమ్మునకుఁ బోరు నజువినుంకు, హిందుదేశము నుద్ధరించు బుద్ధి
తో పెక్కు చిక్కులబడ్డ పెద్దవాఁడు, లోకమాన్యపుబిరుదము
వీకఁగొన్న, బాలగంగాధరతిలక పండితుండు, ఘనమదంబున
సురలు స్వాగత మొసంగఁ, జేరె స్వర్గంబు; దేశంబు చిన్నవోయె.

పొన్నాడ కృష్ణమూర్తిగారు రాజోలు

మ. అకటా! భారతవర్ష బాంధవుఁడు విద్యావార్ధి గీతారహస్యకలా
బోధకుఁ డార్తరక్షకుఁడు సత్యాలాపుఁ డాధ్యుండుని ర్వికల
స్వాంతుఁడు కర్మయోగి సుజనప్రీతుండు విజ్ఞానధైర్యకలాపుం
డగు లోకమాన్య తిలకుం డస్తంగతుండయ్యెగా!

ఉ. ప్రజలతిభక్తిఁ గొల్వఁగ స్వరాజ్యఫలాప్తికి సత్రయత్నముల్
నిజముగసల్పి మూఢజననిందల కోర్చి ప్రవాసవేళలన్ గజిబిజి
తాగి దేశహితకాంక్షను కష్టములొంది యక్కటా! విజయముగ
ల్గదేశ మనవీరుఁడు స్వర్గముఁ జేరఁ జెల్లనే.

నత్తెనపల్లి హనుమంతరావుగారు, దుగ్గిరాల

సీ. బ్రిటిషు కార్మికవర్గ- ప్రేమసంపాదింప, నింగ్లాండునకు నిప్పు డేగి
నాఁడో? క్రొత్తసంస్కారణంబు- లుత్తమే యని తెల్పుపాశ్చాత్య
మార్గంబు- జనినవాఁడో? పంజాబువధలలో- పడిన్పృతులకై కట్టి,
వారిసోదర్వుఁడా- జేరవాఁడో? గీతారహస్యమున్- గిమ్మతికినిదెల్ప
స్వర్గలోకమునకు - జనినవాఁడో? దేశమున్క్షితిగనలేక - రోసమెడి
యెు; దివ్యలోకంబునందున్న - దేశభక్త, తెల్లియాచన దెల్పుదు
రేమొ మనుమ, సరిగివాడ లేదో? మాతిలకు - అమ్మ! చెప్పుడు.

దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారు కర్నూలు

సీ. పదిమందిమెుకట నీవది తిప్పెఁ జేరినీ దైవచారిత్రంబు నరసి యు
కసి, ప్రావృదంబుదమునం బడు వర్ష మున ధించుఁ గన్నీట నేద
సం గాంచి కాంచి, భవదీయ కృతమైన పావనంబైన గీతాఠవ్య
తంబుధినోలలాడి యాడి, మాఁడు మూర్తులఁ బోలఁ బురుషులం
దునవోక్క పురుషుఁడేఁ గెనఁటుంచుఁ బొగిలిపొగిలి, - ఇటుల
స్మరియుంచుటే కాని ఇంక నేమి చేయుటకు నైనసాధ్యమే?
చిత్తమందు, ఆర్తిగించి, మాకుంగానేఁ జెలఁగునీదు, శక్తిలో; గొం
తవయ నీయఁ జెలఁగుఁ దిలక!

ప్రొఫెసర్ బుఱుసు రామజోగరావుగారు మద్రాసు

ఉ. నూతన రాజకీయ ప్రతరూపుర ధార గభీర వీరకూ, భూతనగర్వ
భంగ గుణపూత ఘనాఘనతుల్య రక్షితోపేత వసుంధరాధరణ;
ప్రేక్షణ భారతమాత స్వేచ్ఛన స్వేతన గీత పాఠకయు తీవ్ర
తిలకమహేశ్వరా! హరా!

శ్రీమతి నాగేశ్వరీదేవిగారు

సీ. ఎవ్వాని వాక్సుధాసుస్వాదు నిమ్న గాంతరమున గ్రుంకియుఁ దని
యఁ గలమె? ఎవ్వాని ధైర్య మహిమ మహీంద్రంపు ప్రాంగణ
తలమున నిల్పితిమఁ గలము, ఎవ్వాని సద్రూపమిందీవర ప్రియకాం
తికే జగమును గాంచఁగలము, ఎవ్వాని యుద్గ్రంథ మింపారు
భాషను వెలుగుచేనేఁ విూఁదఁ వెలయఁగలము అనుచు సోదర
సందోహ మడరు చుండఁ, గల్పభూరుహ పల్లవ కలికమృదుల
శయ్యపైఁ బవ్వళించితే శంభురూప, బాలగంగాధర తిలక
భవ్యచరిత!

వ. శంకరశర్మగారు కర్నూలు.

ఉ. ఎందఱు లేరు కీర్తిధనులు, సెందఱు లేరిఁక గార్యవాదులున్, స్నెం
దఱు లేరు? పండితులు ఎందఱు లేరు, జగత్సుపూజ్యులు, స్నెందఱు
లేరు ధార్మికులు, సెందఱు లేరు, సుధీగుణాఢ్యులు, స్నెందరు
లేరు క్షితిలను, నీదగు వారలు లేరు గాంచగన్.

కూచిమంచి సుబ్బరాయకవి పీఠికాపురము

సీ. భోజనాతురుఁ డన్నమును గంచుచుండఁగ, భర్జన భాండంబు పగిలి
నట్టుల, బహుపిపాసను నీరు బడయ నుండఁగ చటుక్కున త్రాడు
తెగి చేద కూలినట్టుల, సుడిగాలిలో నావ నడిసంద్రమున బోర
పెల్లునఁ జుక్కాని విరిగినట్టుల, నడుమ రేయి, జీఁకటి బడియేగు
తరి దీపమును, జటుక్కున నారి పోయినట్టుల, గమ్యపదమును
జేరగాఁ గడగి, నిన్నెయూతగాఁ గొన్న భారతిఁ మాతకిప్డు,
దధికని వ్యథగల్గించి, యవని విడిచి తివ్వరో, బాలగంగాధ
రాఖ్యతిలక!

పాతూరి రామమూర్తి

సముద్రాల వెంకటరాఘవాచార్యులు గార్లు

చ. పరసభవో విలాసన యశాలి, యశస్వి ఘనుండు గోఖలే
మరణము జెందకంటికిని వంటికి నొక్కటె ధారగాగ నం
దుఃఖమున దేశమాతకు వతుల్ పచరించుచు నేమి చెప్పి నీ
కరిగితో; పుత్రదుఃఖమెటులా మెను దీర్చు లోకమాన్యుఁడా?

జి. రామలింగముగారు ఒంగోలు

సీ. ఎవ్వాని శాంతముఖేందుబింబము జోత్స్నలు, హారికరి నోకపీడ
నలఁగ జేయు, నెవ్వాని వక్తృత్వ మిథ్యబ్రుంహితముషట్లు, పరవాది
గుండియల్ బగుల జేయు, ఎవ్వాని వాగ్జాల మెఱుఁగం భారతి,
దేశంబునెల్ల నావేశపరచు, ఎవ్వాని రాజ్యతంత్ర వ్యాపనాపార
నీతి శాస్త్రముల నుజ్జ్వాతిలూము, అట్టి గుణసాంద్రుఁడగు నీకు
శాస్త్రరత్నమవసరంబగు సమయంబునందు నిన్ను విడిచి చనికేగ
భారత వీరమాత, బాలగంగాధరుండు నీవాఁడె యింక.

బాలకవి హనుమంత వజ్ఝల జగన్నాథశర్మగారు

లక్ష్మీపోలవరం

సీ. కుడిభుజంబది బోయె ఘోకశపాలికి, నింకమన కార్యంబులెట్టుల
గును? దేశోద్ధరణ జేయు ధీరుండు దివికేఁగ, నింకమన కార్యంబు
లెట్టులగును, భారత స్వాతంత్ర్య బద్ధకంకణు డేగ, నింకమన
కార్యంబులెట్టులగును, అనుచు భారతవాసులెల్ల నడలంచి
దుఃఖనీరధి మగ్నమై దూలుచుండ, భరతమాతృ గర్భమున దుర్భర
పుజిచ్చు, వెట్టి దివి కేగన్యాయమా! వీరపురుష.

జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు

సీ. భారతోద్ధరణ సంభావితునకు రాజ్య తంత్రమే తారక మంత్రమ
య్యె, దేశధర్మ ప్రసంజేతకునకు చెఱసాలయే ప్రాసాదశాల య
య్యె, మాతృశోకోత్పాట నాలిడీక్షునకు కష్టాంప్తియే ఘనసుఖా
వాప్తియయ్యె, స్వార్థతాదూర విశాలమతికి ప్రపంచంబె యాత్మీ
యకుటుంబమయ్యె, అమహాత్ముండు తిలకోప నామకుండు, బా
లగంగాధరుండు కృపాలయుండు, అతని నాబాలగోపాల మం
గళార్పుపాలు గాగఁదా స్వారాజ్యమేలఁజనియె.

సీ. అద్దానిబగిసాలి నల్ల తమ్ము పాద్యమ్ము గోపాలకృష్ణ గోకలునిమ్రింగ,
శాస్త్రిపర్థంబు సార్థక నామమిద్దియు బాలగంగాధరు పాలఁబ
డియె, అధికమ్ముగా శ్రవణాఖ్య మాసము దుఃఖ వార్తా శ్రవణ
ముచే వంతఁజేర్చు, బహుళపక్ష ప్రతిపత్తిథి రాత్రి భారతపుత్రు
లకు కాళ రాత్రియయ్యె, బహువిధభయాన శనివారమును
గుచు, వ్యధితుల నొనర్చె నీ శనివాసరంబు, అక్కటా! క్రూరదు
ర్దిన మయ్యెదినము, భారతీయుల దురదృష్ట వశతఁ జేఁదు.

పాలపూడి నరసింహశాస్త్రిగారు

సీ. లోకమా! నీవు వేల్పుల చేస్తమ ఉండుట లోకమాన్యుఁడును నీ
లోనఁగలఁడె, కాలమా! నీవశ్యసునతంత్ర మెత్తనో, తిలకు నీలోన
సంతృప్తిఁగలఁడె, శాస్త్రినామకవత్సరంబ! నీ శాస్త్రతఁ జూపె
దవా బాలు సుక్కఁ జేయు, మోహమయ యా నాదు ముఖ్యపట్టణమ!
నీ సురి పెంబు దీర నీ ముద్దుబోయె. దేశమా! నీకు వంచిసందే
హాతయ్యె, రాజ్యమా! నిన్ను మెప్పింపరకుఱు లెవరో? సౌఖ్యమా!
మాకు దూరంబు జరిగితిగద, బాలగంగాధరుఁడు స్వర్గ బాగుఁడయ్యె.

దేవరకొండ జగన్నాథ రావుగారు కాకినాడ

సీ. తళతళనలరారు దారుపదంబుపై, నతినీలిమేఘుంబు లలమినట్లు
రహిమీర బాగిల్లు రాకాసుధాంశుపై, రాహుదేహచ్ఛాయ క్రమ్మి
నట్లు, చూడశోభితమైన సుందరోద్యానంబునందు దట్టపు మంచు
చిందినట్లు, నవఫుల్ల కల్హారవళి నాకరముపైని, నొటఁపాఱజడివాన
కురిసినట్లు, భారతీయుల స్వాతంత్ర్య భవనమెక్క, మెండటి
మెట్టున నడుగిడ మురియుచుండ, వారిపంతొమ. సుధ విషప్రాయ
మయ్యె, కలఁగి నీమృతి కతన నో తిలకరాజ!'

పొన్నలూరు సూర్యనారాయణశర్మగారు

సోమవరప్పాడు, కృష్ణా

సీ. భరతఖండమునందు భవ్యతేజస్ఫూర్తి-గాంచెఁదా నెవ్వానిఁ గాం
చుకలిమి, నఖిలభారతసంఘ మరయ నెవ్వాని దీ, వ్యత్తేజమున
మించి వఱల వలసె, ఎవని యదృష్టంబు భువి నెట్టివారికిఁ లభియింప
దెల్లకాలములయందు, నెవనియశోలత ఏడు సంద్రంబుల కడప
టికొండపైఁ గలయఁబ్రాఁకె, నట్టి లోకమాన్యుండు దాన స్తమించెఁ
గృష్ణుఁడస్తమించిన యట్లు గిరులు నదులు,వనులు జనఘులు శోకమై
కనఁగబడియె భరతమాతకు దుఃఖ విస్తరతఁ జేసి.

సీ. అలమహారాష్ట్రి ధన్యత్వమేమని చెప్ప, భవదుదయంబును బడయు
కతన, పాంచాల దేశంపు భాగ్యమేమని చెప్ప, భవదుక్తి యుక్తులఁ
బడయుకతన, వంగదేశ ప్రవైభవంబు నేమని చెప్ప, భవదీయ వర్ణనల్
బడయుకతన, నాంధ్రదేశంపుఁ బూజ్యత్వమేమని చెప్ప, భవదుప
దేశంబుఁ బడయుకతన, నెచట నీకు చిరపదము, నూనితివి; నీదుపై
గాలిరైన సోఁకె, నెచట; నచ్చోటు పావనం జేకదయ్యె. శలిత
ధర్మ! గంగాధరతిలక శర్మ!

సుబ్రహ్మణ్య భాగవతులు తెనాలి

సీ. మూడుభాషలను సంపూర్ణవైదుష్యంబు బడసిన యట్టి సత్పండి
తుండు, అంతరాత్మమునదే శాభివృద్ధికి కానిపనినికస్నేత్రిమా దని
స్థిరుండు, తనవైన బడినకేను వసన్యసామాన్య మనగ వాదించిన
వాగ్మియువాడి, బంధనమ్మున కర్మ పరముగా గీతలవ్యాఖ్యవ్రాసిన
మేటి భావ్యకర్త, బాలగంగాధరాఖ్యను బ్రాహ్మణుండు అఖిల
భారతజనవ్యాద యాలయముల తనమూర్తి ప్రతిష్ఠించి తాను
చేగ రిపునిసాయుజ్యమిందుకై చింతదేల.

గీ. ధర్మమునకును హానియు ధర్మమునకు
తగని యభివృద్ధికలిగిన తరుణమందు
అవని నవతారమెత్తెద నన్న నీదు
పలుకు నేనమ్మెదము వేద వాక్యమనుచు.

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు

సీ. అతపాన సమయాన, హా, జన్మదేశమా! యంచెంత మదిఁబల్వ
రించినావొ, మరణకాలమునందు, భరత ప్రపంచమా! అనియెంత
మదిబిగ్గ, నలిచినావొ, అంత్యకాలమునందు, హా; మహారాష్ట్రమా
యని యెంతసంతాప, మందినావొ, తరలి పోయెడివేళ, ధర్మ
కవ్యారమా! యంచెంత మది విచా, రించినావొ, అకట! పర
లోకమునకు నీ, వరుగువేళ శ్రేయమెంత దీవించి, వెడలి
నావొ, భువన సంచారివై కుంతమూర్తి తెలుగమాన్య గుణధన్య
హా! లోకమాన్యతిలక!

కర్లపాలెము లక్ష్మీనరసింహముగారు

సీ. పాశ్చాత్యనభముపై ప్రాచ్యవిజ్ఞాన చంద్రిక ప్రసరించి వ్యాపింప
జేసి, భారత హృదయచకోరమ్ములను దేవసేవామృతమ్మున తేర
దీసి సకలసు కలయముల్ సర్వేశుగీతార హస్యకరమ్ము నలరజేసి
నిజకాంతి శోభ దేశఖిల నక్షత్రాళి కాంతివెల్లవారించి వంతగూర్చి
శీతకరమున చోరులకుఁ జేసి రాగిణులయందు తాపాగ్ని రగుల జేసి
అక్కటా! క్రిడిపోయితె యభిగ్రుంకి బాలగంగాధర సుధా
కరాలలామ!

వల్ల వేంకటశాస్త్రి

ఉ. భారతమాత నీదగున భాగ్యము నేమనిపల్కువాడ హా
ఘోరశతంసమై బరగు నూనుని మాన్యుని బాసినావు రె

వ్వారలు నీకుదిక్కుకను వంతలపుంతలుగాక యమ్మకే
నూరుల జన్మలొందియును నొందగనేర్తువె? యట్టిపుత్రకున్.

కే. బి. కోటిలింగకవి.

సీ. అఖిల భారతనాయ కాగ్రసరుండు గీ, తారహస్యాది యుద్గ్రంథ
కర్త, సుస్వయం నిర్ణయ సూత్రోపదేశకుం, డఖిలదిగంతవి క్రాం
తకీర్తి, ఆబాల్యమాతృక శారాధనపరుండు, నధ్యాత్మవిద్యారహ
స్యవేది, సకల సద్గుణగణ ప్రకటిత సాంతుండు, కార్యశూరుం
డైన, కర్మయోగి. కష్టముల కోర్చి నిజసూను, ఖడ్గవాడి, బాల
గంగాధరాఖ్యవిద్వత్రుఖుండు తను, ధనమునంబులోరులకై ధార
వోసి, భౌతిక శరీరముంబెడఁబాసె నకట॥

గార్లదిన్నె సుబ్బారాయుడు గారు

సీ. భరతమాత కొలుకు పలుకష్టములఁ జెంది పలుకంగఁ దగు పుత్ర
తిలకుఁడితఁడె! దుర్జను తెన్నరో తొందరల్ పెట్టిన వలయ
కోర్చిన సాధు తిలకుఁ డితఁడె, అలఁబిడ్డలయెడ నా కాంతు రొట్టె
దో తెలియ కుండిన బుషి తిలకుఁ డితఁడె, కారాగృహస్థుఁడై
కవితా సుధా రసం బోలికించె సత్కవి తిలకుఁ డితఁడె, ఇట్టి
సర్వతిలకుఁ డైతయు మహనీయు దస్తమించె శుభము లస్త
మించె, దేశచిత్రముఖకు శోకముల్ ముకులించె విధి తెలుంగు
నెంచఁ దరమె?

దద్దనాల లక్ష్మీసత్యనారాయణయ్య గారు

సీ. ఆగస్టుమాస మారంభంబునకు నీదు కాలంబు తెల్లక కరుణసాం
ద్ర! నీవు బూనిన కార్య మెవ్వని మాపువై దిగవెట్టి చనితివి దివ్య
తేత్ర! పరమపవిత్రమా చరదీయు నామంబు వినని వారెవ్వరు
విమలచరిత! స్వారాజ్య భారంబ స్వాతంత్రులగు మమ్ము లా
చుకొమ్మను మన్న జాడగలమె దేశభక్తులలోన యీసుని కృప
కలన నగ్రగణ్యుండవై నవతరించి. నట్టివాడవు నేఁటు లంతరించి
దేశమాతను మమ్ముతి తెంపులేని దుఃఖసంద్రంబు నందుల ద్రోసి
వేయ న్యాయమే నీకు నేనిట్లు న్యాయ మార్గ

వుదయగిరి, శీతారామాచార్యులు.

ఉ. చూచితి వెల్లదేశములు చూచితి వెల్లసభల్ నరేంద్రులం
జూచితి వెల్ల హైందవుల మంతయు టభ్యుదయంబు గూర్పగా
జూచితి వింతలోన విధిచోదితమో ప్రజలం దదేశముం
జూచితివే మిం తంత్రి దివిజొచ్చగ హా! తిలకా మహాత్మకా.

చిన్నిబాలుఁడు

కంచనపల్లి కనకమ్మ గారు

ఓలియ లీవి కారములు నీ చిరునవ్వులు నీవుయారముల్, తలలితంపు పల్కులును నీ సుమనోహరరూప సంపదల్
పాలమెలుంగు బుగ్గలును స్వచ్ఛవిలోచనసుందరత్వమున్, బాల రసాల నూత్నతర పల్లవకోమల హస్తయుగ్మమున్
తేలగు జారుబొజ్జయును, ఖిన్నగు చిత్తము, మందహాసమున్, జాలము గల్గజేసి మము సంతసవార్ధిని ముంచు బాలకా!

శరన్నవరాత్ర ప్రాశస్త్యము

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు

నవరాత్ర మనఁ దొమ్మిది రాత్రు లని యర్థము. రాత్రిశబ్దము సమాసశేషమున రాత్రమై యీరూప మేర్పడుచున్నది. దేవీప్రీతికరముగా వసంతాదు లందును ఒక నవరాత్రము చెప్పఁబడి నది. శరద్వసంతములు యమదంష్ట్ర లనియుఁ దదారంభమున నవిష్టని వృత్తికై చండీపూజనాదికము కర్తవ్య మనియు దేవీభాగవతము. ఇట్లు వసంత శర న్నవరాత్రములు రెండును సాధారణములుగా నున్నను, నిబంధకారులు ఆద్యమును విస్తరింపక శరన్నవరాత్రములనే ఎక్కువగా సభివర్ణించి యున్నారు. బ్రహ్మాండపురాణాది గ్రంథ ములయందును శరన్నవరాత్రమే ప్రతిపాదింపఁబడియున్నది. లలితా సహస్రనామ భాష్యమందు - శారదారాధ్యా అను నామమునకు ముఖ్యముగా శరత్కాలపూజనీయ యను నర్థము వ్రాయఁబడినది. భార్గవార్చనదీపిక యను గ్రంథములో-అశ్వినస్య సితే పక్షే ప్రతిప త్ప్రభృతే దినే, యనియు, మార్కండేయపురాణములో శ్లో. పూర్వ విద్ధాతు యా శుక్లా భవే త్ప్రతిపదాశ్వినీ నవరాత్రవ్రతం తస్యాం న కార్యం శుభ మిచ్ఛతా" అనియు, స్కాందమున - ప్రతిపద్యా శ్వినే మాసి సా శుద్ధా శుభదా భవేత్-అనియు దేవీపురాణములో శ్లో॥ "యో మాం పూజయతే నిత్యం ద్వితీయాదిగుణాన్వితాం ప్రతిపచ్చారదీం జ్ఞాత్వా సోఽశ్నుతే శుభ మవ్యయ" మ్మనియు అన్వ యవ్యతిరేకముఖము లైన వాక్యములచే శరన్నవరాత్రవ్రతము అశ్వ యుజ శుద్ధ ప్రతిపత్తిథిలో నారంభ మగు నని చెప్పబడియున్నది. కాఁబట్టి లోకాచార మీ విషయమున ధర్మశాస్త్రపురాణానుసార ముగా నున్న దనుట స్పష్టము. నవరాత్ర మాశ్వయుజశుద్ధ ప్రతిప త్తిథిలో నారంభమై మహానవమితో బూర్త మగుచున్నది. ఇది తొమ్మిదిదినములు ప్రవర్తిల్లవలసిన కార్య మైనను తృతీయాది నవ మ్యంతము సప్తరాత్రముగాఁ గాని, పంచమ్యాది పంచరాత్రముగాఁ గాని, సప్తమ్యాది త్రిరాత్రముగాఁ గాని, అష్టమ్యాది ద్విరాత్రముగా గాని, ఏకదినపక్షమునఁ గేవలాష్టమిని గాని, కేవలనవమిని గాని, ఆచరింప వచ్చునని సౌకర్యము చెప్పఁబడియున్నది. అకరణమందు దోషశ్రవణమువలన నిది నిత్యవ్రత మనియు ఫలశ్రవణమువలన నిది కామ్యకర్మ మనియు తేర్పడుచున్నది. నవరాత్ర కర్తవ్యములు శాస్త్రములఁ దొమ్మిది తెఱంగుల వివరింపఁబడి యున్నవి. (1) కలశ స్థాపనము (2) దేవతాపూజనము (3) సప్తశత్యాదిజపము (4) అఖండ దీపము (5) మాలాబంధనము (6) ఉపవాస నక్తైకభక్తాది నియమము (7) సువాసినీభోజనము (8) కుమారీభోజనము (9) స్తోత్రమంత్రహో మాదులు. ఇందు దేవతాపూజనము ప్రధాన మనియుఁ దక్కినవి తదం గములనియు శాస్త్రీయాభి ప్రాయము. ఈ తొమ్మిది విధుల నేయే విశేషాంశములతో - నేయేవిధమున భక్తుఁ డెట్లుపాసన సలుపవలసి నదియు భక్తితరంగిణ్యాది దేవీ గ్రంథముల యందు వివరింపఁబడి యున్నది.

రాత్రిశబ్దవిచారము

ఈ వ్రతమం దాహ్నిక త్రైకాలిక పూజ ఉపపన్నముగా నున్నను, రాత్రిపూజయే యుత్కృష్టమును శీఘ్ర ఫలప్రదమును గావున దత్ప్రాశస్త్యమున ఈ వ్రతము నవరాత్ర మని చెప్పఁబడినది. కొందఱు దీనిని నక్తవ్రతముగానే చెప్పి యాహ్నికపూజా పరిత్యాగమును బోధించిరి. కాని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు రాత్రిప్రశస్తివలన నహఃకార్యము త్యాజ్యము కాదనియుఁ గలశస్థాపనాది కార్యము ప్రమాణ బాహుళ్యముచేతఁ బగలే కావింపఁ బడవలయు ననియు శాసించిరి.

నవశబ్ద విచారము

'నవ' శబ్దము శాక్తసంప్రదాయమున నతి ముఖ్యము. సంఖ్య లలోఁ దొమ్మిది కెక్కువయైన స్వతంత్ర సంఖ్య యేపరిగణనమందును లేదనుట స్పష్టముగదా! ఈ నవరాత్రపూజా విధానమున సర్వాధిక స్థానము నధిష్ఠించి యున్నది. ఈ వ్రతమునకుఁ బ్రథమాంగ మైన కల శపూజ నవాక్షరమంత్రముచేతఁ జేయవలసియున్నది. సువాసినీ భో జన కుమారీవరణములును నీనవసంఖ్యాపరిమితములై యున్నవి. వరణీయ లైన కన్యల యొక్క నామములు తొమ్మిదియు వయోనియతిని బట్టి వేర్వేఱుగా చెప్పఁబడినవి. ఇష్టదేవత యైన దుర్గ యొక్క స్వరూప ములును తొమ్మిదియే. నవకోటి శక్తి సహితయై నవావరణములకు లోపల నవదుర్గాస్వరూపమున వర్తిల్లు నవాక్షర మంత్రాధిష్ఠాన దేవతను నవసంఖ్యాపరిమితములైన దినములలోఁ బూజించుట సమంజసమే. కావున ఈ నవరాత్ర వ్రత మవశ్యానుష్ఠేయము.

నవరాత్ర వ్రతమునకు మూలము

ఇఁకను శ్రీరామనవమి, కృష్ణాష్టమి ఇత్యాదుల కున్నట్లుల నవరాత్ర దినములకును పూజ్యదేవతా చరిత్రమునకును సంబంధ మేదేని గలదా? యనుట విమర్శనీయము. లోకాచారమును బట్టి చూడ-మన యాంధ్ర, గౌడ వంగాదిదేశములందుఁ గూడ నవరాత్ర ములలో దేవీవిజయాదికము ప్రఖ్యాతింపఁబడుటయుఁ దన్మూలమున నివి మహిషాసుర సంహారాది దేవీవిజయదివసములుగాఁ బరిగణింపఁ బడుటయుఁ గలిగియున్నది. కాని యిట్టి ప్రతీతికిఁ గారణము మృగ్యము. ఈవిషయము ప్రముఖముగా నుండవలసిన చండీసప్త శతిలోఁ గాని, దేవీభాగవతమునఁ గాని, మఱి మార్కండేయపురా ణాదులలోఁ గాని, ఇది మిథ్య మని చెప్పఁబడి యుండలేదు. శరన్నవ

రాత్రిపూజ బహుఫలప్రద మను వచనములు విశ్శృంఖలముగాఁ గలవు. కాని, ఈ యాశ్వయుజ మాసమున నీదినముల నీకార్యములు దేవిచే నాచరింపఁబడిన వను నాధారము కన్పట్టదు. విశేషించి శరన్నవరాత్ర ప్రస్తావసమయముననే వేఱొక కొన్ని దినములు గూడ ముఖ్యముగాఁ బరిగణింపఁబడి యుండుటవలన ఈదినములే దేవీవిజయ ప్రస్థానదినము లనుట కొంతవరకుఁ బ్రత్యాఖ్యాత మగుచున్నది. ఆశ్వయుజమాసాదియు, చైత్రమాసాదియు నవరాత్రవ్రతమునకు గ్రహింపఁబడుటకుఁ గారణములు దేవీభాగవతమున—

శ్లో॥ శృణు రాజన్ ప్రవక్ష్యామి నవరాత్రవ్రతం శుభం, శరత్కాలే విశేషేణ కర్తవ్యం విధిపూర్వకం, వసంతే చ ప్రకర్తవ్యం తథైవ ప్రేమపూర్వకం, ద్వావృతూ యమదంష్ట్రాఖ్యౌ నూనం సర్వజనేషు వై, శరద్వసంతనామానౌ దుర్గమౌ ప్రాణినా మిహ, తస్మా ద్యత్నా దిదం కార్యం సర్వత్ర శుభమిచ్ఛతా, ద్వావేవ సుమహాఘోరా- వృతూ రోగకరౌ నృణాం, వసంత శరదా వేవ జననాశకరా వుభౌ, తస్మా త్తత్ర ప్రకర్తవ్యం చండికా పూజనం బుధైః" అని చెప్పఁబడినదే గాని, యందుఁ గారణాంతర ముపన్యసింపఁబడలేదు. అంతే మఱియొక చోట "అష్టమ్యాం చ చతుర్దశ్యాం నవమ్యాం చ విశేషతః, కుమారీపూజా ప్రకర్తవ్యా—అని చతుర్దశీ సహితముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నది. శాస్త్రాగమములు, పురాణములు తంత్రములు నసంఖ్యములు. అనంతములు. అట్టి వానిలో నేకేని ప్రబలాధారము చిక్కినచో విజ్ఞులకు విచార్యము. శరన్నవరాత్రములను దేవీవిజయములతోఁ గలుపు విశేషవిషయము చూపదగినను దుష్టశిక్షార్థము యుగయుగంబుల నవతరించి జగద్రక్షణ మొనర్చు జగన్మాత జగత్పూజ్యయనుటకు సందియము కలదా?

అధిష్ఠాన దేవతాస్వరూపము

ఆర్యమత మెల్లవిధముల నవనవ్యము నన్యమతముల వలె గాక ఇది మొదటి నుండియు జిజ్ఞాసువుల బుద్ధి వైచిత్ర్యముల నెఱిఁగి తత్తదుచిత క్రియాకలాపమును నిర్మించినది. ఇట్టి సామరస్య పరాయణత యితరమతములందు లేదు. మనుష్యులు కేవలము ప్రాకృతస్థితిలో నుండు సమయమున వారికొఱకు విగ్రహారాధనాదికము చెప్పఁబడినది. విగ్రహపూజాధురంధరులైనవారలే విగ్రహమునకు మూలమైన మూర్తిని గుఱించి విచారింపఁదొడంగినపుడు పురాణేతిహాస ముఖమున నీతిబోధకము లైన అవతార చరిత్రములు వర్ణింపఁబడినవి. ఇఁకఁ గొంత జ్ఞాన మలవడి, జిజ్ఞాసు వవతార తత్త్వవిమర్శనమునకు గడంగినపుడు, జగత్సృష్టిస్థితిలయాధికారి యైన సగుణబ్రహ్మము లేక - యీశ్వరస్వరూపము నిరూపింపఁబడినది. ఏతద్రూపోపాసనలచేఁ జిత్తశుద్ధి గలిగి-పూర్ణాధికారియైన వానికి, సగుణ బ్రహ్మమున కతీత మైన యధిష్ఠానము - లేక నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపము బోధింపఁబడినది. మఱియు నేకావధప్రయోగన్యాయమునఁ గాక, క్రియాతత్పరునకుఁ గర్మయోగద్వారమునను, కాయక్లేశసహనశీలునకు హఠయోగద్వారమునను, మహాపోహవిచక్షణునకు జ్ఞానయోగద్వారమునను, రసికపుంగవునకు భక్తియోగద్వారమునను, ఇష్టసిద్ధిప్రాప్త్యుపాయములు చెప్పఁబడినవి. ఇట్లు మందానుజిఘృక్షచేఁ బూర్వర్షులు చేసిన యనంతవిభాగములు చూడఁగా, వారి సర్వజ్ఞత్వము వ్యక్త మగుచున్నది. భాగవతప్రస్తుత గ్రంథముకొనను విగ్రహారాధన యత్యంత ముత్కర్షింపఁబడి యున్నది. ఆ గ్రంథమందే వేఱొకచో ప్రతిమార్చనము ఖండింపఁబడినది. సామాన్యపాఠకుఁడు దీని వైరుద్ధ్యమును జూచి భాగవతకర్తకు మతివిషయమున నిశ్చితాభిప్రాయము లే దని తలంచును. కాని పరమ కారుణికుఁ డైన వేదవ్యాసుఁడు ఎవ్వని కేది చెప్పిన నుపయోగమో, అది వానికిఁ జెప్పుచున్నాఁ డని తెలిసికొనఁ జాలఁడు. ఆర్యమతమున, బుద్ధిభేదము చేయరా దని ఘంటాఘోషముగాఁ జెప్పఁబడినది. ఎవ్వఁ డేని ఏవిధముగా నేని, ఈశ్వరారాధన తత్పరుఁడై యున్న యెడల నీతిబాహ్యక్రియ లున్న వానిని దిద్దవచ్చును. గాని వానిబుద్ధికి వాఁడుచేయు పూజయం దెన్నటికిని వికల్పముఁ గల్పింపరాదు. గీతల యభిప్రాయమును నిదియే. శుద్ధాద్వైత ప్రతిష్ఠాపకుఁడై - బ్రహ్మమున కెట్టి విధమైన రూపమును గాని నామమును గాని యంగీకరింపని- శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదులు విగ్రహారాధనముఁ జేయుచుండిరి. ఇది స్వార్థముగాక శిష్య ప్రబోధనార్థ మనుట విశదము కదా. మఱియు మన యార్యమతమున 'నర్థవాద మని యొకటి కలదు. ఎవ్వఁ డేరూపమున నీశ్వరుని బూజించుచున్నాఁడో, లేక యే వ్రతము చేయుచున్నాఁడో, దానిని ఇతరము లన్నిటికంటె నధిక మని యుత్కర్షించి పొగడుట స్తుత్యస్తుతి యందురు. ఇం దుద్దేశ్యము భక్తుని బుద్ధి నన్యమునుండి మఱలించి చేయుచున్న కార్యమునందు స్థిరీకరింపఁ జేయుటయే. కాని తలపోసైన నితరవ్రతములఁ గాని యితర దేవతలఁ గాని దూషింపవలయు నని కాదు. ఇది యెఱుంగక పురాణములు పరస్పరవిరుద్ధము లని కొందఱు, శైవ వైష్ణవాది భేద ప్రతిపాదకము లని కొందఱు, తత్త్వ మెఱుంగక విభ్రాంతిపాలగుచున్నారు. స్థూలము లైన వ్రతావతార విషయములనే గాక ఇట్టి సామరస్యము తత్త్వప్రతిపాదకము లైన సద్గ్రంథములందుఁ గూడఁ గల దనియు, అవి పరస్పరవిరుద్ధములు గాక జ్ఞానసాధారోహణమునకు సోపానము లనియుఁ దానికిఁ బర్యవసానమద్వైతమం దనియు శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు చెప్పియున్నారు.

2. పూర్వము శిష్యుఁడు గురూపదేశపూర్వకముగనే విద్య నధిగమింపవలసి యున్నందున నాతనికి శాస్త్రములయందు సందేహము కలుగుటలేదు. శిష్యుని ప్రజ్ఞ నెఱిఁగి, గురువు ఏది యెంతవఱకు ఎపుడు చెప్పిన శిష్యునకుఁ దెలియునో, యది యంతవఱకు అప్పుడు చెప్పుచున్నందున విగ్రహారాధన మెంతవఱ కుపాదేయమో, కర్మ లెంతవఱకుఁ గర్తవ్యములో, యోగ మెంతవఱకాదరణీయమో, యవి యొప్పదవవరములో శిష్యునకుఁ దెలియుచుండెడివి. ఇప్పు డన్ననో, ఇతర గ్రంథములవలె నధ్యాత్మగ్రంథములును ముద్రితములై యొక్కసారిగా మనపాలఁబడినందున, భేదములను సమన్వయించుకొనఁజాలక, వైక్లబ్యమును బొరయుచున్నారము. ఈ యవస్థనకుఁ దోడు పాశ్చాత్య సంసర్గమువలనఁ బ్రాచీనవస్తువుల ననాదరబుద్ధియు నెలకొన్నందున, దేశమున మతాభిరతి నష్టప్రాయమై, సకలకష్టముల కాకర మగు

చున్నది. తొంటివలె నధ్యాత్మవిద్యఁ గఱపు గురుకులము లేర్పడినఁ గాని, ఈ కొఱంత తొలంగ దనుట సత్యము.

8. చార్వాకులు కాయతికాదు లల్పసంఖ్యాకులు తప్ప సకల మతస్థులును జగత్కారణ మైన యధిష్ఠానము నంగీకరించుచున్నారు. అద్వైతు లిట్టిది నామరూపరహిత మనియు వాక్కునకును మనస్సునకును అతీత మనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఇదియే నిర్గుణబ్రహ్మము. ఇట్టి నిర్గుణబ్రహ్మము శక్తియుతమై సృష్టిస్థితి సంహారసమర్థ మైన యెడ, సగుణబ్రహ్మ మనియు ఈశ్వరుఁ డనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఈ యీశ్వరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. సర్వాంతర్యామి. సర్వశక్తి. ఈ తత్త్వము నద్వైతులు ఈశ్వరుఁడని వ్యవహరించినట్లే వైష్ణవులు (మహా) విష్ణు వనియు, శైవులు (పరమ) శివుఁ డనియు, శాక్తులు లలిత యనియుఁ ననేక నామముల వ్యవహరింతురు. ఇట్లెల్లరును నామభేదములు కల్పించుచున్నను, ఈతత్త్వమందు వారు వర్ణించు గుణములు సర్వజ్ఞత్వాదులే. దీనిబట్టి యైక్యమును నామమాత్రభేదమును సిద్ధాంతిత మగుచున్నవి.

ఈశ్వరుఁ డవతరించినట్లే లలితయుఁ దత్తత్కార్య నిర్వాహణ నిమిత్త మవతరించుట కూర్మాదిపురాణములయందుఁ జెప్పఁబడినది, ఈశ్వరుఁడు గుణభేదమునఁ ద్రిమూర్తుల ధరించినట్లే, దేవియుఁ మహాకాళీ మహాలక్ష్మీ మహాసరస్వతీరూపముల ధరించినది. శక్తితోఁ గూడుకొననిచోఁ బరబ్రహ్మము (శివుఁడు) ప్రభువు కానేరఁడు. జగత్తున్నఁ గదా యీశ్వరునకు జగన్నాథత్వము. కావున సగుణవిధ మెల్ల శక్త్యధీనమై యున్నది. ఈ యర్థమును శంకరాచార్యులు సౌందర్యలహరిలో నిట్లు చెప్పిరి:—

శ్లో॥ శివ శ్శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
నచే దేవం దేవో నఖలు కుశల స్స్పందితు మపి
అతస్త్వా మారాధ్యాం హరిహర విరించి ప్రభృతిభిః
ప్రణంతుం స్తోతుం వా కథ మకృతపుణ్యః ప్రభవతి?

ఉ. శక్తిని గూడినన్ శివుఁడు శక్తుఁ డగున్ బ్రపంచమునందుఁ ద
ద్యుక్తిఁ దొలంగినన్ గదలలేఁడు దలం డటుగావునన్ మహా
శక్తి, హరాబ్జజాముఖవంద్యవు నిన్ గొనియాడ మ్రొక్కఁగాఁ
బ్రాక్తనపుణ్యహీనుఁ డగువానికి నెట్లు ఘటిల్లు నీశ్వరీ!

ఇది పై శ్లోకమునకు నా చేసిన యనువాదము.

నిర్గుణమైన పరతత్త్వమునకును శక్తికిని గల సంబంధము వేదాంతశాస్త్రములలో ననేకవిధములఁ జర్చింపఁబడినది. ఇది బ్రహ్మమునకు భిన్నమా? భిన్నాభిన్నమా? సావయవమా? నిరవయవమా? ఉభయాత్మకమా? సత్తా? అసత్తా? సదసత్తా? ఇత్యాదిచర్చ అమూల్యమైనది కారికలయందును భాష్యములందును జేయఁబడి యున్నది. ఈవిషయమై సీతారామాంజనేయమునుండి యొక్క పద్యము నుదాహరించుచున్నాఁడను:—

సీ. వటబీజమున మహా వటమహీరుహ శక్తి
యుజ్జ్వలవహ్నియం దుష్ణశక్తి
ఇంద్రజాలకునియం దద్భుత మాయాశక్తి
కలితోపలములందుఁ గఠినశక్తి
సలిలజాతము లందు సలలితద్రవశక్తి
పవనంబునం దతిస్పందశక్తి
పౌరి శుక్లశోణితంబులయందుఁ దనుశక్తి
తగు శరీరములఁ జైతన్యశక్తి
తే. తనరి యవ్యక్త మగుచుఁ దత్తన్నిదాన
మై యధిష్ఠానమునకంటె ననితరంబు
నగు పగిది నొప్పు బ్రహ్మమం దాత్మశక్తి
యేర్పడక యవ్యయమై విశ్వహేతు వగుచు.

జగన్మిథ్యాత్వ మనుభవమునకు రాక ప్రపంచము సత్య మని నమ్మియుంటిమేని మనము వ్యవహారదశయం దుందుమో, యంతవఱకు ఈశ్వరుఁడు మన కుపాస్యుఁడు. శక్తి యుపాస్య. ధర్మార్థకామములు శక్త్యధీనములు. మోక్షహేతు వైన జ్ఞానము తత్ప్రసాదైకసాధ్యము. కాఁబట్టి శక్తిపూజనము ఎల్లవిధముల మనకుఁ గర్తవ్యము. దేవీమహిమ ప్రతిపాదకము లైన స్తోత్రములలో యధికారవాదము స్పష్టముగా గానవచ్చుచున్నది. దీనివలన - భక్తుఁడు - యోగి - ఉపాసకుఁడు - తత్త్వజ్ఞుఁడు - సమముగా దేవ్యారాధనము నొనర్చి యానందింప ననువుపడుచున్నది.

పూజాద్యధికారులు:-

ఇట్టి సౌలభ్య మున్నది గనుకనే ఈపూజ చాతుర్వర్ణ్యమునకు మాత్రమే గాక యితరులకును ఉపదేశింపఁబడి యున్నది. ఇట్లు ఇది యెల్లర కనుష్ఠేయముగా నున్నను, క్షత్రియులకును ముఖ్యముగా రాజన్యులకును యభిహితము. దుర్గాష్టమినాఁడు రాజులు పూర్తి చేయవలసిన లోకాభిహారిక మను కర్మ యుద్దిష్టమైనది. ఇందు రాజు ప్రాక్ప్రవణమైన దేశమున షోడశహస్తప్రమాణమైన మండపముచేసి, యచ్చట నాగ్నేయమూల కోశమంద వేదికచేసి త్రైల్పి శస్త్రాస్త్రముఖ్య రాజచిహ్నముల మండపమునొద్దకుఁ దెచ్చి యర్చించి వందిమాగధపురస్సరముగాఁ గజాశ్వములతో నూరేఁగవలయును. ఛత్ర, చామర, శంఖాదులతో గావింపవలసిన పూజావిధానమును, శత్రువిజయప్రస్థానమునకు రాజు పోవలసిన తెఱంగును విస్తరముగా గ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. నిర్ణయసింధ్వాది గ్రంథములఁ బట్టి చూడఁగా నీవ్రతము దేశమం దెల్ల మున్ను మిగుల వ్యాప్తిలో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. అనేక కారణములవలన దేశమునకుఁ గ్రమక్రమముగాఁ బ్రాప్తించిన దౌర్గత్యమువలనను క్షత్రియప్రభ్వభావమువలనను ఈ జాతీయోత్సవ మాత్మీయవైభవమును గోలుపోయి నేఁటికిఁ బలిదేవములుగాను, వైరాగిదేవములుగాను పరిణమించినది.

2 బ్రాహ్మణులలోను ఈ శరన్నవరాత్రి తత్త్వ మెఱింగినవా రల్పసంఖ్యాకులే. శాక్తులలో నుత్తరసంప్రదాయ మను వామమార్గ మొకటి యేర్పడి యాశాఖవారు మంత్రముల కపార్థములు కల్పించి

కేవల భోగపరాయణులై చెడిపోవుచుండిరి. ఇది శంకరుని కాలమునకే వ్యాప్తిలో నుండఁగా - వారు దాని నతినిశితముగా ఖండించి రని శంకరవిజయ గ్రంథమువలన నూహింపఁదగియున్నది. దక్షిణసంప్రదాయమున, మాతంగీసంకీర్తనాది కార్యములు కొన్ని కనఁబడుచున్నవి, అవి నీతిబాహ్యములు కావు. అదియును విమర్శన మెక్కువ యగు కొలఁది కాలక్రమమున నడుగంటఁ గలదు. ఇట్టి దురాచారము త్రైల్మదివలనే భువనపావనము గా చెప్పఁబడవలసిన అంబపూజ శక్తిపూజ యనునవి నేఁడు మద్యపానమునకును మాంసభక్షణమునకును పర్యాయపదము లైనవి. ఈదురాచారముల మునుముట్టఁ బోఁగొట్టి యుపనిషత్ప్రసిద్ధ మైన దేవీమతమును యథాశాస్త్రముగా జనులకు బోధించు మహాపురుషు లింకను అవతరింపవలసియున్నది.

విజయదశమి:-

శరన్నవరాత్ర వ్రతము వెంటనే, ఈ దశమి చెప్పఁబడుచున్నందున దీనిఁగూర్చి రెండువాక్యములు. ఇందువిహితములు (1) అపరాజితాపూజనము (2) సీమోల్లంఘనము (3) శమీపూజనము (4) దేశాంతర యాత్రాస్థలప్రస్థానము. అపరాజితకు, జయావిజయలు పార్శ్వదేవతలు కావున, ఈ దశమి విజయదశమి యని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇందుఁ బూజాశ్లోకములలో శమిని గూర్చి "ధరిత్ర్యర్జునబాణానాం - రామస్య ప్రియవాదినీ" అని చెప్పఁబడియుండుటవలన ఈ శమీపూజ భారతకాలమున కీవలఁ బుట్టినట్లు కొంద అందురు. పూజ కా దన్నను, శ్లోక మైన నీవలఁ బుట్టినదే. ధర్మరాజాదు లజ్ఞాతవాసకాలమున ప్రకటనము కాకుండ దుర్గకు వరము వడసినట్లు సంస్కృతభారతమునఁ గలదు. అప్పటను దుర్గ, జయావిజయాభిధానములతో వర్ణింపఁబడియున్నందున, అచ్చటను అపరాజితయే యుద్దిష్ట యనుట స్పష్టము. శ్లో॥ ఆశ్వయుక్ శుక్లదశమీ-విజయాఖ్యాఖిలే శుభా, ప్రయాణేతు విశేషేణ - కిం పున శ్శ్రవణాన్వితా - అని జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధి కలదు. కావున రాజులకు ప్రస్థానమున కిది యుత్తమోత్తమ కాలము. కాని శత్రువిజయప్రస్థానమునవసర మైన యీ కాలమున నీ విధికి వినియోగము లేదు.

ఈ దశమికి దశహర యను నామము విఖ్యాతమై యున్నది. ఈశబ్దమే దస - దశరా యని జనులచే వాడఁబడుచున్నది. వ్రతరత్నాంతరమున దశపాపహరా యని ప్రమాణము కలదు. దశపాపములు ధర్మశాస్త్రములఁ బ్రసిద్ధములు. కావున, విజయదశమి - శమిపేరఁ గాక, యపరాజితాభిధాన మైన దేవిపేర నుప్పతిల్లిన వ్రతమనియు, దసరా యనునది దశరాత్ర శబ్దభవము గాక, 'దశహరా' యను శబ్దమునుండి నిష్పన్న మైన దనియు తెలియఁగవలయును.

కీర్తిశేషులైన

తంజనగరము - తేవప్పెరుమాళ్లయ్య గారు

బుక్కపట్టణము రామానుజయ్య గారు

సీ. ఉభయభాషాజ్ఞాన•విభవంబుచే సుధీ
బిరుదంబుతో భువిఁ • బరఁగి తీవు
మనుచరిత్రకు మున్ను • ఘన మగు వ్యాఖ్యను
బొనరించి యెంతయుఁ • దనరి తీవు
రామాయణంబును • రహి నాంధ్రవచనకా
వ్యంబుగా రచియించి • వఱలి తీవు
పెక్కు గ్రంథములకుఁ • జొక్కంపుఁబీఠికల్
నేర్పుమై నమకూర్చి • నెగడి తీవు
అవరచిన్నయసూరియో • యనఁగఁ దగిన
పండితాగ్రణి వాంధ్రప్ర•పంచమునను;
అట్టి నీ వింతలో దివి • కరుగుకతన,
ఘనుఁడ! తీఱనిదుఃఖంబు • గలిగె మాకు!

తే. తొలుత నానందముద్రణ•నిలయమందుఁ
బండితస్థలి విలసిల్లి • దండికవుల
కావ్యశతకప్రబంధముల్ • కరము వ్యాప్తి
నందఁజేసితి వాంధ్రు లా•నంద మొంద.

తే. ఆంధ్రసంస్కృతభాషల•యంద కాక
ద్రావిడాంగ్లంబులందును • దక్షుఁడ వయి
చెలఁగితివి నీకు ప్రజ్ఞావి•శేషముఁ గని
మిత్రబాంధవు లెల్లరు • మెచ్చుకొనఁగ.

తే. పీఠికాపురాధీశుఁ డై • వెలయు సూర్య
రాయనృపు నాంధ్రకోశకా•ర్యాలయమునఁ
బండితాగ్రేసరుండ వై • వఱఁగవిల్లి
యల్పకాలంబునసె దివి • కరిగి తకట!

క. వరగీర్వాణనిఘంటువు
విరవున వ్రాయింప నెంచి • వేల్పులవారయున్
సరగున రప్పించుకొనెను
సురలోకంబునకు నిన్ను • సురగురునాజ్ఞన్!

కీ॥ శే॥ తిరుపతికవి స్మృతిపద్యములు

గారుఁడు బ్రహ్మయశాస్త్రి కొనియాడు పెదవిఁ గర్ణాటసీతా
రాము పాటఁజేసి, తోడి కలార్థశత ధూర్వహు లెల్ల కీర్తి
గహించి కలహంబు సలుపుచుండ్రు ఎవఁ డెన్నఁడును రాక పె
లమి విప్రకరము వ్యాకరణపాండిత్య ప్రకర్ష మూనె, ఒరుడు సభ
నిశాదు గరువమ్ము సడలింపఁ జాలె నెవ్వని మనీషాబలంబు, ఎవఁ
డు నాటక్కుడయ్యు నాయెడల గారణాంతరమ్మున గురుభావ
మంతరంగమున నూక, పలికిఁ గూడఁ గడఁగఁ జేసె నట్టి తిర్ప
తికవి ఎవరికిఁ సాటి!

మ. కలలో నైన నరుండు ముందనుచు నెన్నన్ నటందున్ మదిన్
తలపంబో, మఱిఁ దేనిఁగూడ నెటులో తా రూర్చుట చేకూరునో?
బలవంతుండె మహోన్నతంపు బహువిన్ బ్రాకంగ సర్వేండు దు
ర్బలుఁడో కా దటువంటివా దనుట సర్వజ్ఞాను భూతంబురా!

ఉ. ఏఁబదిదాఁటెనా, కరని కేబది కింకనెలల్ గొలంతి నా
ల్గాబుధమాన్యుఁ డిందనక నాఁగక సల్పె శతావధాన, మే
నో బహుకాలమై యొకట నుండియు నాతని చేతి యూతబ్ర
హ్మా బహుశాంతధానపుఁ బ్రసంగము లీర్చుచు నుంటి నెట్టులోన్.

మ. త్యాగాశోక్తులతోఁ బ్రసంగము సహాధ్యాయిత్వమున్ దెల్ప ని
ర్భంకన్ వ్రాసెడి లేఖలందలి నరు స్వాకారాది సంభావనా
లంకారమ్ములు నాయెడం గల యనల్పత్వక్పృతజ్ఞత్వపుం
బొంకమ్మున్ వెలిబుచ్చ దక్తిలిన నీబుద్ధిన్ నుతింతున్ సఖా!

ఉ. ఏసల నూటపీటిసభ కేగితి నిన్ దిగ్రావి యున్న కో
పానన కాదె? యొంటరిగఁ బోక రిపున్ గనఁబోయి తిప్పుడో
ధీనిధి! తిర్పతీ! యటటి ధీరులతోఁ గలహమ్ము గల్గిన
ట్టేనియు నైవనీస్మృతికి నెక్కకపోను సుమీ సుమిత్రమా!

క. "నను దర్శన మిప్పింపుం"
డని వ్రాసిన లేఖ నాకు నందె మును నే
చనినాఁడవు స్వర్గంబే
మనినాతోఁ జెప్పఁ దలఁపమింగా దెసఖా!

మ. కృతకృత్యుండవు నీవు. చేటోకనితో నేమేనిఁ జెప్పన్ బనే,
మి! తుది న్నన్నొకసారి జూచుట కె, చెల్మిన్ జూమ్మ రమ్మంచు
వ్రాసితి. పోస్టుండని పల్లెటూటను నది నే జెల్లింప లేనైతి. తిర్పతి!
దివ్యత్వ్యకవీ! క్షమింప నిది యర్హం బెమ్మెయిన్ జేర్మమై.

ఉ. నీ కామరుంపు సక్కనిత నేర్వఁగఁజాలిన బుద్ధిశాలి త
ద్దీ కౌశల్యమున్ సరిగ దిద్ది త్వదాత్మకు మెచ్చునట్టి నం
దాకను నాదు రాకయు నాకమునందు ప్రతీక్షసల్పు మ
య్యా! కవి తిర్పతీ! వృథనియోటక నైపకదయ్య యిర్యేడన్.

తే. అలదివాకరుసకుఁబోలె నక్షత్రయము
నదయమును గూడ నిజమునకుండఁబోవు
నీయకాలయాయమనకని నేనెఱిఁగియుఁ
బామరతఁ జేసి విలపింపవలసె సఖుఁడ!

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి, శతవధాని.

మ. ఒకనాఁ డేనియు మాటతప్పిదము లెన్నో సైఁచు టేగాని మ
మ్మొక్క సల్లెత్తియునన్ రసాపికలితంబుల్ వాక్కులాడంగ లే
దకలంకంబగు ప్రేమతోడ భవదీయానుగ్రహం బాసమా
కిఁక ప్రాప్యమ్ము లేదుగా! జనక! మత్కృరీతిగా నేడితో.

ఉ. చక్కని ధారగల్గి కవిసామజపోత మనంగ నొప్పు నా
తిక్కనసోమయాజి మన తిర్పతిశాస్త్రి యటంచుఁ బల్కులి
ష్టక్కటి యొక్కనికి బలుక నోటని భూజను లెల్ల దీనతన్
బొక్కుచు నుండఁగా దివికిఁ బోతివె కృష్ణుని జూచు వేడుకన్.

ఉ. చెప్పెదొ, మానెదో, తెలియఁ జెప్పఁగ నేరికి శక్య మంతలో
ముప్పు మునింగినట్లు గతము న్యసముంబలె యూహించి వా
క్రిప్పగ నీదు వ్యాస, నినుఁ దీవ్రతరంబుగఁ దండ్రి నీమనం
బొప్పున చెప్పలేదుట కటా! యని గుండగ మాటపాల్పడెన్

దివాకర్ల వేంకటావధాని

చ. సరసకవీంద్ర పంక్తికిఁ జక్కనితోరకుఁ జూపి వెంకటే
శ్వరునకు నాటపట్టయి సువర్ణధరాధరకీర్తి కామినీ
వరుఁ డని పేరుఁగాంచి యెన పద్య పటుత్వ కవిత్వ సంపదన్
వరలిన సక్కవీ! చనితె వాసిఁ జెలంగ నుమర్త్యభూమికిన్.

చ. చదివితి పాణినీయమును చక్కఁగ నేర్పితి శిష్యరాశికిం
బొదవఁగ గ్రంథరత్నముల నోపిన యన్ని రచించి నైతివన్
వెదకని సామ్ము లెన్నొ దయచేసితి మృత్యుజరాదిదూరమై
కదలని కీర్తి దేహమునఁ గ్రాలెదు నీ కయి ఖండ నేటికిన్?

కాశీ కృష్ణాచార్యులు

చ. పరిణత పాండితీబల, మభంగురధారణ, మాధురీ పరి
స్ఫురిత కవిత్వమున్ గలిగి శుభ్రయశంబు గడించుకొన్న మా
తిరుపతిశాస్త్రి సత్కవి గతించెనె? యాంధ్రవహోదధూటికిన్
స్థిరతరకావ్యభూషణ విశేషపరిష్క్రియ తీఱిపోయెనే!

ఉ. బుద్ధచరిత్రమున్ మనసుపుట్టి పఠించుచునుందు, నందు శు
ద్ధోదనుఁ డల్లబుద్ధుఁ డొకయుక్తినిఁ బుత్రవినాశ దుఃఖితన్
వృద్ధను తేర్చు పట్టున ప్రవించిన తిర్పతి శాస్త్రి సత్కవి
తోద్ధతి బుద్ధిఁ దాఁటి యిపు డూటనాటటమున్ ఘటించెడున్

శా. ఎందాకం దనరారు నాంధ్రవిషయం, బెందాక కావ్యజ్ఞమా
నందంబునన్ విలసిల్లు నెందనుక నాంధ్ర శ్రీరచాదేవి చే
రొప్పెందుం, దిర్పతిశాస్త్రి సత్కృతియశః పూర్ణేందు డందాక నే
కందుంగుందును లేక లోకమునకున్ గల్గించు నాహ్లాదమున్.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

చ. తిరుపతిపేడి వెంకట సుధీమణి చింతలఁ జిక్కడే, దురు
ద్ధరములు దైవ దుర్విలసితంబులు వెల్వడ లేఁగి, సజ్జనో
త్కరముల నిల్వనీయక యకాలపు మృత్యువుపాలొనర్చె నె
క్కరణి మనీషిపుంగవులు గాంతురు గాథమునమ్మ నెమ్మదిన్.

క. రంగనాథశాస్త్రులు.

సీ. అపగతోభయభావ మయ్యె నాంధ్రజగంబు నష్టావధానంబు నష్ట
మయ్యె, శతవధానంబు నె శతవిధానంబుల సాహిత్యవిస్ఫూర్తి
సమసిపోయె, బోధకతాశక్తి పోలిపోయెఁ బాండితీ నిలయంబు
లెల్లను విలయమందె, బహుమహాసభలను బహుమతుల్ వోవ శారద
విద్వత్ప్రభావంబు వీఁటిబోయె, కెలిమికర్ణంబు నశియించె బలిమి
యుడిగె, దుర్వివాదంబు చలిదీనె దుఃఖమూరె, బాలుబిడ్డల యన్న
లయందు వేంకటేశ్వరుని జోడు వీడె సహింపసభల.

కొత్తపల్లి సూర్యారావు

సీ. అష్టావధాన విద్యావిశేషమునందు నిపుణశీలుఁడటంచు నెగడినాఁడు
శతవధానవిధాన చాకచక్యమునందు ఘనుఁడంచు విఖ్యాతిగాంచి
నాఁడు, నవరసాలంకారక వనవైఖరులందు రసికశేఖరుఁడంచు నె
సఁగినాఁడు, అఖిలరాజాధిరాజాస్థానములయందు సన్మానమందంచు
పేరందినాఁడు, తాలిమితనంబుఁ దాలిచి వేలకొలఁది, శిష్యులఁ దనం
తవారలఁ జేసినాఁడు, అట్టి తిరుపతిశాస్త్రి పోవనయ్యె నెదు
వార్త శ్రుతులకు వజ్రాతి పాత మయ్యె.

పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రి

మ. కవితాకన్యక కింపుమీర మిగులన్ గైసేసె మాత్యాల దు
వ్వృవిమత్తేభవితానబంధముల జక్కం జీల్చె యీ ధాత్రి ను
త్కృవిసింహాంబికఁడై ఘనున్ దిరుపతిన్ గారుణ్యదృష్టిన్సదా
దివముంజేర్చి మనఃప్రశాంతి నిడ, నో దేవా! నిను న్వేడెదన్.

రాజా మం. భుజంగరావు

చ. విరియఁగ హృత్పుటంబు కడువేసటి జిక్కెరు నాంధ్రమాతరా
ల్గరఁగగ పాతమార యని క్రందుగ నేడ్చుచుఁ జింతఁజెంగగా,
నిరుపమధారణాయుతుని నిర్మలశబ్ద విలాససంఘటున్,
తిరుపతిసూరివర్యుఁ గవిధీరునిఁ గాలమ! మ్రింగితేటికే !!

నాగేశ్వరి. విద్యార్థిని.

సీ. అద్భుతంబుగ నెవ్వడాంధ్రభావను జాల నష్టావధానముల్ నడపి
నాఁడు, అష్టావధానమే కష్టమైయుండ శతావధానములను తగఁ
జేసె, పండితాళికిఁ దమపాండిత్యమునుజూపి వారిచే నెవ్వరు వడసె
కీర్తి పలుమారు దేశాధిపతు లెవ్వరిని బిల్చి సత్కారములు
చాలసల్పుచుండ్రు, అట్టి సుకవిశ్వధాటిని యంది యుండి ప్రజల
మెప్పులు మిక్కిలి వడసియున్న, సుగుణ తిరుపతి వేంకటసుకవి విద
రుల దిరుపతిమనల విడనాడి దివికిజేగె.

అ. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

ఉ. పంకరుహాప్త సింహము పవల్ గగనాటవి సంచరించి ని
శ్శంక గ్రహాళి వేదనల సల్పి నిశన్ విరమించు చాడ్పునన్
కింకవిరాజ మత్తగజ కేసరివై కవితామహాటవిన్
గ్రుంకితి వయ్యయో! కవుల గుండెలు తల్లడిలంగఁ దిర్పతీ!

మహంకాళి వేంకటేశ్వరరావు.

కం. తెలనాటివాడ; కవితకు
తెలనాటితి నవ్య ప్రౌఢ విశ్వధరిత్రిన్
కలరే నీ కెనయగు వా
రలు రసవత్కృతుల సల్పి రసికులఁ దనుపన్.

మైలవరపు కృష్ణమూర్తి.

చిత్రపటముల వివరణము

రా॥ బ॥ ఎం. పాపారావు నాయుడుగారు :— వీరు పోలీసుశాఖలో నసిస్టంటు సూపరింటెండెంటుగ నుండి యుప కారవేతనమును పొందుచున్నారు. అపరాధపరిశోధనమందు వీరు పేరుపడసినవారు.

కీ॥ శే॥ పెద్దాడ సాంబశివరావుగారు: — ఏలూరులో న్యాయవాదిగ నుండి జాతీయాభ్యుదయమునకై పనిచేయు చుండి పక్షవాతము తగిలి తటాలున స్వర్గస్థులైరి.

కా. వేంకటాచలపతయ్యగారు:—కవులవరం వాస్తవ్యులు. కృష్ణాజిల్లా రయితులసంఘ కార్యదర్శి. జాతీయవాది. 23 వ కృష్ణామండలసభాధ్యక్షులు.

కీ॥ శే॥ ప్రొఫెసరు రామానుజం గారు:— మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునందు ఇంటరుమీడియేటు పరీక్షయం దప జయమొంది యింగ్లాండులో గణితశాస్త్రమునందు అప్రతిహత మగు ప్రజ్ఞను కనుబఱచినవారు.

డాక్టరు ఎం. ఏ. అన్సారి:— డిల్లీవాస్తవ్యులు. దేశీయ మహాసభకును కిలాఫతుసంఘమునకును కార్యదర్శులు.

గా॥ న్యాయమూర్తి వేపా రామేశంపంతులు గారు :— ఆంధ్రులలో ప్రథమమున న్యాయమూర్తిపదవి వడసిన వారు. గణితశాస్త్రమునందు మంచిపాండిత్యము గలవారు.

టి॥ రాఘవయ్యగారు:—ఆంధ్రులు. ఆంధ్రజిల్లాలందు కలెక్టరు పనిచేయుచుండి ప్రస్తుతము తిరువాన్కూరు సంస్థానమునకు దివానుగ నున్నారు.

సి. ఎల్. రెను గారు:—1920 - 21-వ సంవత్సరమున పచ్చయప్పకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగ నుండిరి. వ్యాకరణ తర్కశాస్త్ర వాది. ఆంగ్లభాషాపాండిత్యము గలవారు.

కీ॥ శే॥ పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారు:— ఆయుర్వేద మార్తాండ భిషఙ్మణులు. ఆంధ్రులు.

కీ॥ శే॥ తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు: వీరు అనేక ఆంధ్రగ్రంథములను విమర్శించియుండిరి. ఆంధ్రనిఘంటు కార్యాలయమున పని చేయుచుండిరి.

మిస్. డిలాహే:— చెన్నపురిలోని మేరీ రాణీకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగానుండి ప్రస్తుతము సెలవుమీద ఇంగ్లాండులో నున్నారు.

శ్రీమతి శ్రీనివాసమ్మ బి.ఏ ఎల్.టి. :— భారత విద్యాశాఖలో నటీనల చేర్చుకొనబడిరి.

అనంతగిరి పేరనార్యకవిగారు:— వీరు అనంతపురము జిల్లాకు చేరిన నరసపురము వాస్తవ్యులు. ప్రస్తుత మనంతపురమునుండి ప్రకటింపబడుచున్న బాలభారతీపత్రికాధిపతులు. బాలభారతీగ్రంథమాలను పైతవెంకటదానిని కొంతకాలము సాగించిరి. బాలభారతీముద్రాలయమునుస్థాపించిరి. ప్రస్తుత అనంతపురమండల జాతీయసంఘమున కధ్యక్షులుగ నున్నారు. అనేక ధర్మకార్యములకు చేయూత నొసగుచుండురు.

రావుసాహేబు మిడతల హంపయ్య గారు:— వీరు దత్తమండల ధనికులలో నొకరు. రావు సాహేబు బిరుదమును ప్రభుత్వమువారిని మెప్పించి సంపాదించినవారు. గుంతకల్లులో నెలకొల్పబడిన యోగ్యధాలయనిర్మాణమునకు సుమారు పదివేల రూప్యములను, అనంతపుర దత్తమండల కళాశాలకు బ్రాహ్మణేతరవిద్యార్థివేతనములకు గాను పదివేలరూప్యముల నొసంగి సేవ యొనర్చిరి. గుంతకల్లు మద్దికెర మొదలగు గ్రామములనుండు జిన్నులు వ్యాపారవు విరివిని ప్రకటించుచున్నవి. తాలూకా జిల్లా బోర్డులందు సభ్యులు.

బాలకవిశిఖామణి, శతావధాని, దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారు, కర్నూలు:— ప్రకృతము కంది పచ్చయప్ప హైస్కూలులో ఆంధ్రపండితులుగా నున్నారు. ఆర్యవైశ్యులు. వయస్సిరువదిరెండేండ్లు. వీ రాంధ్రదేశమున చెన్నకోట్ల శతావధానములను జరపి సన్మానము లందుటయేగాక సుభాగ్యశతకము దీనకల్పద్రుమము, వీరరాఘవశతకము, మహాత్మ గాంధిశతకము, తిలకశతకము, మాణిక్యప్రభుశతకము, సన్మార్గము, మాయాపల్లిక, గణికాపరాజయము, పరకాలవిలాసము మున్నగు పద్యకావ్యములను, చంద్రిక, నిరంజన, మొదలయిన నవలలను, చంద్రకళాసుదర్శనము మొదలయిన నాటకములను రచించిరి. కవిత్వము సొంపైనది.

పండిత సి. టి. అప్పగపిళ్ల గారు:— వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేద పండితులైన సి. టి. సుబ్రహ్మణ్యపండితులవారి పుత్రుడు. ఇంగ్లీషు యూనాని ఆయుర్వేద వైద్యులచే ఉపయోగములేదని చేయి విడిచిన వ్యాధులను నమ్మకముగా బాగుచేయుదురు. వీరిచే తయారు చేయబడుచున్న దివ్యౌషధములలో 'స్వర్ణరత్నాకర' మనునది ముఖ్యౌషధమై వాసిగాంచి యున్నది. సాదాపుగా సన్నివ్యాధులను ఈ యౌషధముచేతనే నివారణ కాగలవు క్షయము, కష్టము, మూలము, పిత్తపాండు మొదలగు కఠినవ్యాధులను అతిసులభముగా వీరు కుదర్పగలరు. శస్త్రములేకనే సకలవిధ నేత్రవ్యాధులను బాగు చేయుదురు. వీరు పదేపదే ఆయుర్వేదము, నేత్రచికిత్స మొదలగు వాటినిగురించి ఉపన్యాసములు మిక్కిలి వివరముగను ఆకర్షకముగను నిచ్చుచుందురు. అనేక పండిబీదలకు ఉచితముగా ఔషధము నిచ్చుచున్నారు. మిక్కిలి దయ, శాంతము, బీదలయందు ఆదరణ గలవారు. సర్కారువారిచే ఏర్పరచబడిన వైద్యసంఘమునందు వీరొక సభ్యులు.

శ్రీశైలక్షేత్రము

శ్రీశైలము సుప్రసిద్ధమైన మహాస్థలము. పూర్వమీ మహాస్థలము మహావైభవము ననుభవించిన విధమును పాడుపడిన దేవాలయములు మఠములు కోనేరులు బావులు తెలుపుచున్నవి. ఈక్షేత్రము నుద్ధరించుటకు విశేషమైన ద్రవ్యము కావలసియున్నను భక్తులు వారిశ క్తికి దగినరీతిని ద్రవ్యమును వ్యయముచేసి దేవాలయములను బావులను కోనేరులను బాగుచేయుటకు వీలుగలదు. యాత్రికులు శివరాత్రికి వేలకొలఁది శ్రీశైలమునకు బోయి త్రాగుటకు నీరును నివసించుటకు వసతియును లేకను మహాకష్టములు పడుచుందురు. దేవాలయమునకు సమీపముననను పాడుపడిన బావు లనేకములు గలవు. వానిని బాగుచేయించిన యాత్రికులకు నీటియిబ్బంది పోవును. కీర్తిశేషులైన మాచర్ల రామన్న శ్రేష్ఠిగారు బావిని తీయించుటకు రూ 1000 ఇచ్చియుండిరి.

మ॥ రా॥ శ్రీ, దారా సూర్యప్రకాశలింగముగారు విజయనగరము, సిద్దాబత్తుల పరనమ్మ గారు సికిందరాబాదు, కోటయందు గదులను గట్టించిరి. దేవాలయములను బాగుచేయుటకు మ॥ రా॥ శ్రీ, బెద్దె రామన్నగారు దివాన్ బహదుర రామగోపాలుగారు ముత్యంపాటి గంగాధరయ్య అయ్యవార్లుగారు మొదలగువారు ధర్మముల నిచ్చియుండిరి. తాడేపల్లి మంగయ్యగారు పాత్రసామానుల నిచ్చియుండిరి. పుణ్యాత్ములు వీరివలెనే నూతులకు దేవాలయములకు వసతులకు ధర్మములను జేసినవారి పేరులు శాశ్వతముగ వారి ధర్మకార్యముల స్థానమునందు శిలాశాసనము చెక్కఁబడును.

శ్రీశైలమునందు ముఖ్యముగ చెంచుగూడెము త్రోవలో శ్రీ వీరభద్రస్వామి యాలయము బాగుచేయించుటకు రూ 100 లును భద్రకాళి శిలావిగ్రహమునకు రూ 200 లును వెంటనే కావలసి యున్నవి. పుణ్యాత్ము లీ సత్కార్యములకు ధర్మములను జేసి శ్రీ యంబా మల్లేశ్వరుల కృపకు పాత్రులగుదురుగాక!

శ్రీశైలయాత్ర

శ్రీశైలమును జేరుటకు నాలుగుదిశలందును ముప్పదిమైళ్లదూరము కొండలమీదను నడవియందును నడిచిపోవలయును. మార్గమునందు నీటివసతి స్థలవసతి లేకను యాత్రికులు కష్టపడుచుందురు. పడమటి ద్వారమునను వచ్చెడివారు నాగలూటిమీఁదుగఁ బోదురు. నాగలూటియందు నిరంతరము ప్రవహించెడి మంచి నీటిధారగలదు. ఆనీటిధారను కోనేరులందు బ్రవహింపజేసి రాతిమెట్లతో కోనేరులనుగట్టిన మహానందియందు వలె నిరంతరము స్వచ్ఛమైన నీరు ప్రవహించుచు యాత్రికులకు సౌఖ్యదాయకముగ నుండును. ఇచటను కోనేటిని సత్రమును గట్టుటకు కర్నూలుకలెక్టరువారు యకరముస్థలము నిచ్చియున్నారు.

ఈస్థలమునందు సత్రమును గట్టుటకు గదికి రూ. 200 చొప్పునఁ గావలయును. ప్రాతకోనేరును బాగు చేయుటకు రూ 500 లును మహానంది కోనేరువంటి కోనేరునకు రూ 2000 లును చిన్నికోనేరునకురూ 300 లు వంతునను గావలయును.

నాగలూటియందు వీరభద్రాలయమును భద్రకాళి యాలయమును బాగుచేయుటకు చెరి రూ 100 లును శ్రీవల్లభా గణపతి యాలయము మరమ్మతునకు రూ 100 లును గావలయును. ఈయాలయముల ప్రతిష్ఠలకును నుత్సవములకును ద్రవ్యముగావలసియున్నది.

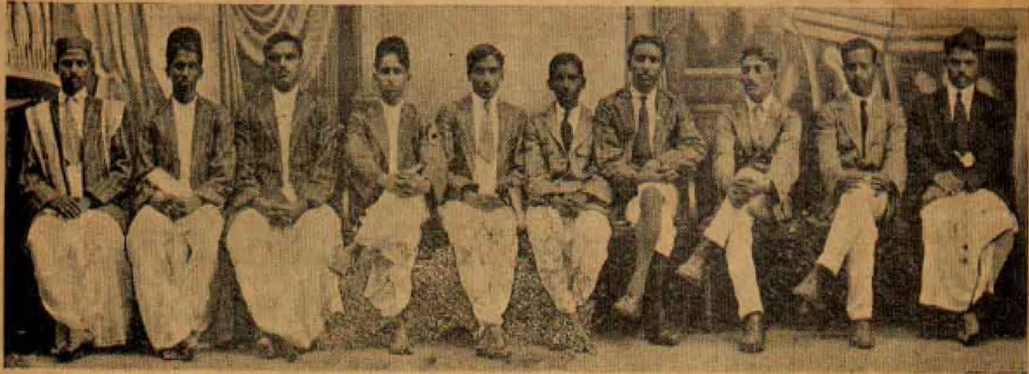
ఈ మార్గమునందువలెనే శిఖరేశ్వరమార్గమునందును వసతులు బాగుపడవలసియున్నవి. అక్కడను కలెక్టరుగారు యకరముభూమి నిచ్చియున్నారు. శివభక్తులు పుణ్యాత్ములు ఒక్కొక పుణ్యకార్యమునకు చాలినంత ద్రవ్యమును బంపిన వారిపేర నాప్రతిష్ఠ జరుపఁబడి వారిపేరు శిలాశాసనరూపమునను ప్రతిష్ఠాపనచేసిన స్థలములందు చెక్కించఁబడును.

చందాలను ధర్మములను బంపుటకు చిరునామా:—

చాగంటి వీరమల్లికార్జునలింగం అయ్యవారు,

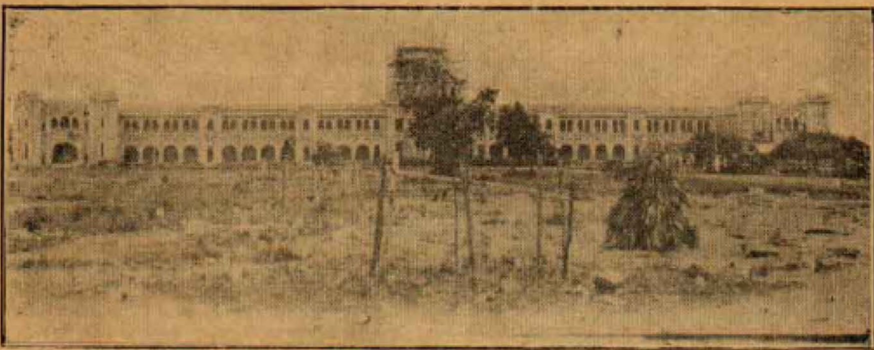
శ్రీశైలము, ఆత్మకూరుపోస్టు, కర్నూలుజిల్లా.

Andhra Students of Calicut Commercial Institute.

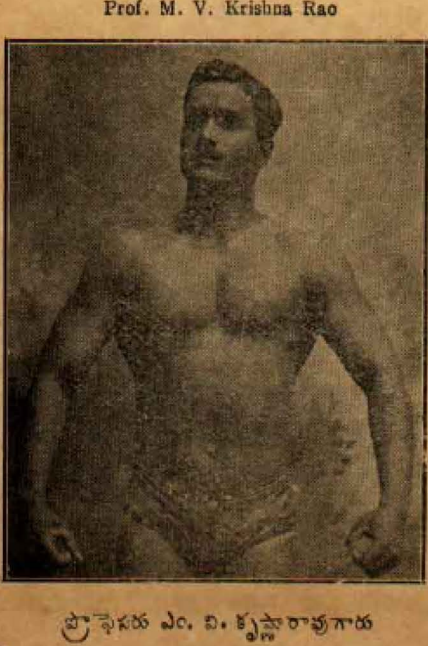
ఆంధ్ర వాణిజ్య విద్యార్థులు, కల్లికోట

New Guindy Engineering College, Guindy

మద్రాసు ఇంజినీరింగు కాలేజి, గిండి

Prof. M. V. Krishna Rao

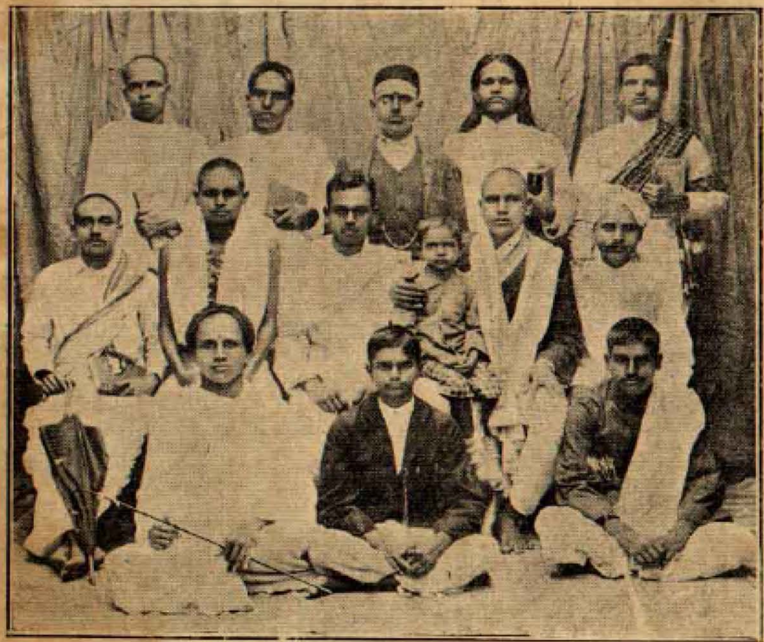
ప్రొఫెసరు ఎం. వి. కృష్ణారావుగారు

Prof. Lakhmaji Rao

ప్రొఫెసరు లక్ష్మాజీరావుగారు

Sree Chintamani Andhra VidyardhiSamaj : DattatreyaMutt Benares City

శ్రీ చింతామణి ఆంధ్రవిద్యార్థి సమాజము : దత్తాత్రేయమఠము శ్రీకాశి

A Boy at Kasur aged 11 years.
Charged with Waging War Against the King

11 సంవత్సరముల బాలుని రాజద్రోహి యని పట్టుకొనుట

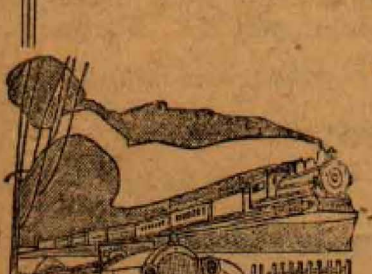
మీరు ఒక జమీందార్లు, భూస్వామి, ఒక వకీలు, ఒక డాక్టరు లేక ఒక వర్తకుడు, వీరిలో ఎవరుగా నుండినను అడిసన్ వారి వద్దనుండి ఒక కారును తెప్పించుకొనిన మిక్కిలి సహాయకారిగా నుండును.

జమీందారులు:—వారి సంస్థానమునందు చాల దూరమునందుండు చోట్లకు పోవచ్చును, స్వయముగా విచారించుకొనవచ్చును, వారి రైతులయొక్క మనస్సునందుండు గౌరవమును అధికముగు నట్లు చేయవచ్చును. పరిశుభ్రమైన గాలి, ప్రదేశము మార్పు, మంచి ఆరోగ్యమునకు ఆవశ్యకమైనవి.

వకీళ్లు:—తమ వృత్తియందు మిక్కిలి అభివృద్ధి చెందినట్లు గ్రహించుచున్నారు. కక్షిదార్ల కాలమును వ్యర్థము చేయనట్టివారికిగాను వెదకుచుండుడు, ఒక మంచి మోటారుబండి చక్కగా కాలమునుకూడ బెట్టును. మోటారులో కూర్చునిపోవుటకంటె మించిన వేడుక మరియొకటిలేదు.

డాక్టర్లు:—ఎవరును ఒక నమ్మకమైన మోటారుబండిని లేక ఉండరాదు. తొందరమైన కేసులు, ప్రాణము లేక మరణము - తొందరగా రావలసినట్లు కోరువారు, ఇట్టి విషయములలో ఒక కారు అతివేగముగా ఆచోటికి చేర్చును.

వర్తకులు:—కొన్ని సమయములందు ఒక బేరము లేక వ్యాపారము నిమిత్తము కొన్ని మైళ్లదూరమునకు పోవలసియుండును. కొన్ని గంటలసావకాశముచే నూర్లకొలది రూపాయలు నష్టపడవలసియుండును. అందువలననే కారొకటి యుండుట ఆవశ్యకము - ఇదిగాక మీ కుటుంబమునందుండు వారుగాని, మీరుగాని కొన్ని గంటలకాలము గృహమునందు పని చేసిన తరువాత మీ కందరికిని పరిశుద్ధమైన వాయువు ఆవశ్యకము.

అడిసన్ వారి బండ్లు పెట్టుబడులేను. మీ వ్యాపారమునందు వృద్ధియగుటకు కారణమగును. అయితే ఇవి, మోటారులు ప్రథమమునుండి చేయబడి, వాటియందు మంచి అనుభవముగలిగినట్టి నిపుణులచే ఏర్పరచబడినవి.

అడిసన్ అండు కో. లిమిటెడ్,

ENGLISH MADE

Guard or Engine-room CLOCKS

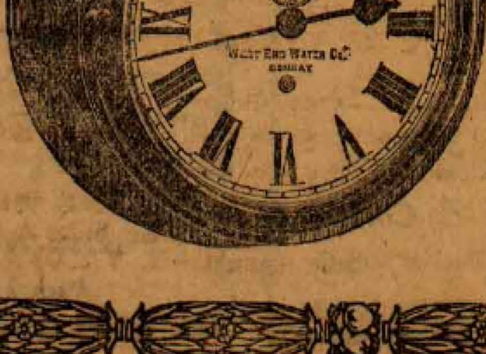
Anti-Magnetic Lever Movement.

Solid Brass flanged cases, solid cast bezel with bevelled plate glass. 8-day lever movement with jewelled anti-magnetic escapement. Lock up case.

These clocks will last a life-time, being a strong and well made English article. The anti-magnetic escapement is a special feature. Whilst the lock up case means safety from interference.

Special adjustment in hanging is unnecessary as they will go in any position. We thoroughly recommend these clocks in all respects.

6 inch dial	...	...	...	Rs. 60
9 " "	...	...	...	" 120

రెండునందల ప్రతులు మాత్రమే

నిలువ యున్నవి.

ఈ విజ్ఞానవల్లి

పదునాలుగు గ్రంథముల ప్రథమసంపుటము

కం॥ "శ్రీకరమై, సురుచిరశో । భాకరమై, సకలసుజన - వందిత గుణర। త్నాకరమై, భవహరమై ప్రాకటవిజ్ఞానవల్లి-పరఁగును పరమై॥ శర్మే అలీపాకవి. "ఈ గ్రంథములు విజ్ఞానమందిరసోపానములే యనఁదగు. మానవుఁడు తన జీవిత పరమావధి సెట్లుగడపు కొనవలసినదియు నిందు విశదీకరింపఁబడియున్నది" మా॥ వేం॥ శర్మ,

"ఈవిజ్ఞానవల్లి జనుల హృదయక్షేత్రముల విజ్ఞానవిత్తనములను వెదఁజల్లునది. భక్తినిఁ బ్రబోధించునది. పూర్వచరిత్రములను జీవితములను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి నూతనోత్సాహము గలిగించునది. ధర్మ ముపదేశించునది. రసము లాలికించునది ... ... „ అ-వా-భూమణరావు.

ఇఁకను పనేకులు కొనియాడియున్నారు. ఈ సంపుటము వెల రూ. 3-8-0. గ్రంథాలయములకు మాత్రము రు 2-8-0.

విజ్ఞానవల్లిక, ధర్మవరము, అనంతపురము జిల్లా

ధర్మవరచరిత్రము.

శ్రీపీఠికాపురవాస్తవ్యులును, కారికావ్యయంవర విచిత్రబిల్హణీయాది నాటకగ్రంథకర్తలును నగు, ఉమర్ అలీషాకవి గారు దీని విషయమై యిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ఉ॥ "శీరిపి వంశ మండనుఁడ । శేషకలాకలితుండు శేకసే
వారతుఁ డాంజనేయుఁడను । పండితముఖ్యుఁడు జ్ఞానవల్లిమం
దారుఁడు కోవిదుండు తన । ధర్మవరంపుచరిత్ర వ్రాసె శృం
గార రస ప్రబంధముల । కన్న నిదే సొగసై వెలార్పఁగన్॥
ఉ॥ పండిత పామరుల్ సతులు । బాలకు లన్నియెడల్ పఠింపగా
నుండెడు సొంపు నింపుకథ । లున్నవి, విద్యయు నీతి రీతియుం
దుండిన వారె పూజ్యులని । యున్నది, ధర్మముకన్న మంచిదే
దుండినలాభముండదని । యున్నది, ధర్మవరంబు గాథలో॥"

ఇది పది ప్రకరణముల వచన గ్రంథము. రమారమి రొమినిమిది వందల యేండ్ల చరిత్ర యిందు వర్ణింపఁబడినది. ప్రాచీననిర్మాణములయు - ప్రసిద్ధపురుషులయు - సమాజములయు - చిత్రపటములు పదమూఁడు చేర్పఁబడి మనోహరముగ ముద్రింపఁబడినది. గ్రామచరిత్రకారుల కిది మచ్చు. గ్రంథాలయముల కాభరణము. ప్రతి గృహమున నుండఁ దగినది. వెల 8 అణాలు.

శీరిపి ఆంజనేయులు, ధర్మవరము, అనంతపురముజిల్లా.

రామామృతము

రామామృతము:—సకలవ్యాధులకు ఆశ్చర్యముగా నిమిషములమీద పనిచేయును. ప్రతిగృహమున సిద్ధముగా నుండి పలురోగముల కుపయోగించిన, వాట్లనుపారదోలి కంటికిరెప్పవలె కాచును. సీసా 0-12-0.

సుఖవిరేచనమాత్రలు:—వమనము గాని, వికారముగాని ఎంతమాత్రము కలుగ జేయవు. రాత్రి పరుండబోవునప్పుడొకమాత్ర వేసికొని పరుండిన ఉదయమునసే 2 గాని 3 గాని సుఖవిరేచనము లగును. సీసా. 0-6-0.

మకరధ్వజము:—సకలదీర్ఘవ్యాధులను పారదోలి దేహమును వజ్రమువలె చేయును. దీనికి సమమగు రాజౌషధము లేదు. తులం వెల 25-0-0.

ఇందు వివరించి వ్రాయుట క్లుప్తముగా వ్రాసినాము. పోస్టు ఖర్చులు వేరు. మేము అనేకవిధ ప్రశస్తమైన ఔషధములు తేహములు సరసముగా సప్లయిచేయుదుము. కేటాగు ఉచితము.

యి. యం. శర్మ అండ్ కంపెనీ,

టానేలంక, గోదావరిజిల్లా.

శ్రీ

చరకసంహితా॥
ఆంధ్రతాత్పర్యవ్యాఖ్యానసహితము
సూత్రస్థానము

ఇది

కార్వేటినగరము-రాజవైద్య- కే.ఎస్.శాస్త్రిగారివలన ప్రచురింపబడిన యాయుర్వేదగ్రంథావళియొక్క- ప్రథమగుచ్ఛము. ఆయుర్వేదప్రచారకు లగు నాంధ్రవైద్యపండితజనాదరణీయమై యొప్పారునట్టి యమూల్యగ్రంథరాజము. 25 మాసములు కలుగా ముద్రింపబడిన విడిప్రతివెల రు 12-8-0, కలికో గిల్టు బైండు ప్రతి రు 14-0-0. తపాలుచార్జిప్రత్యేకము. కొద్దిప్రతులే నిలువగాన త్వరలో దరఖాస్తుచేయవలెను. "యోహిసమ్యజ్ఞానాతి శాస్త్రం శాస్త్రార్థమేవచ। నకుర్యాత్సక్రియాం చిత్రమచతురిక చిత్రకృత్॥"

కే. ఎస్. శాస్త్రి.

శ్రద్ధగా గమనింపుడు. **శతమూలికాదిలేహ్యం** మేలుకొనుడు.

తు 20. రు 5-8-0. **తు40. రు10.** తు 10. రు 3-0-0.

నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠాగరిష్ఠు లగు మాగురువుగారిచే కనిపెట్టబడి చిరకాలమునుండి యనుభవనీయమై సుఖరోగుల పాలిటి సంజీవి యని విఖ్యాతి గాంచినది. మిక్కిలి సారవంతములగు 100 మూలికలచేతను, శతపుత, కృష్ణాభ్రకము మున్నగు రప్రశస్తభస్మములచేతను తయారుచేయబడినది. కొరుకు, మూల, బగ్గి, పొడలు, మచ్చలు, దద్రు, చిడుప, దురద, చిట్లు, పొక్కు మొదలగు అన్నివిధముల సవాయిలను రూపుమాపుటలో నింత మహత్తరముగా పనిచేయు నౌషధ మింకొక్కడను లేదనుట నిర్వివాదాంశము. 18 మూత్రకృచ్ఛ్రములను 20 మేహములను, 24 పైత్యములను, శుక్లనష్టము, నిస్సత్తువ, అరుచిని, అజీర్ణమును మలబద్ధమును బోగడచి, రక్తమును శుభ్రపరచి వీర్యవృద్ధి కలుగజేయును. స్త్రీల కుసుమరోగ సంబంధమగు నన్నిబాధలను నివర్తించి గర్భధారణానుకూలల గావించును. ఈ 40 తులముల లేహ్యమందు రు 7-8-0 లు కిమ్మత్తుగల తులంన్నర లోహాభ్రకసింధూరము కలిపి సేవించినయెడల సర్వమేహాది రోగములను బోగడ చుటయేగాక మధ్యకాలములో కలిగిన నపుంసకత్వమును తొలగజేయును.

యోగ్యతాపత్రిక

అయ్యా! నిండాజబ్బుస్థితిలో నుండుటవల్ల 1911 సం॥ మున నేను మీ నారసింహలేహ్యమును మండలము దినములు సేవించగా నది నాజీర్ణశక్తిని హెచ్చించి బలమును కలుగజేసినది. దీర్ఘ శిరోవేదనమునకు నాసహోదరికి మీ భృంగామలకతైలమును వాడుటవల్ల వ్యాధి పూర్ణముగా కుదిరినది. క్రిందటి సంవత్సరమున బహుశీతల వాయుసంపర్కమువలన నాకుగలిగిన నొప్పికి మీరు దయతో నిరూపించి పంపినశతమూలికాదిలేహ్యమువల్ల నా పూర్వపు యారోగ్యమును, బలమును కలిగినవి. దేశోపకారార్థము మీరు పడుచున్న శ్రమకు నే నెంతయు మెచ్చుకొంటిని.

యం. నరశింహాచార్యులుగారు డిప్యూటీకలెక్టరు హాఫీలుదారు, తుని.

మహాఖండార్ద్రికలేహ్యము తు 40 లు రు 4 లు. తు 20 లు రు 2-8-0. తు 10 లు 1-8-0. ఇది ఆమము, ఉబ్బసము, దగ్గు, కామిల, జ్వరము, పాండువు, శూల, పీనస, సర్వపైత్యములు, అరుచి, ప్రారంభగుల్మము, మలబద్ధము, మేహపైత్య కారకములు, నశింపజేసి, అన్నకోశము ప్రబలింపజేసి అగ్నిదీప్తి, అన్నమునందిచ్ఛ, బలము, మనస్సంతోషము కలిగించును.

ప్రమేహాంతక మాత్రలు 20 రు 1-0-0

ఇది తెలుపు, ఎరుపు, మొదలగు శుక్లరోగములను (అంటురోగములను) అతిశీఘ్రముగా మాన్పును.

యింకను మావద్దను ప్రశస్తముగా తయారు కాబడిన, పూర్ణచంద్రోదయము, వసంతకుసుమాకరము మొదలగు 138 రకముల ఔషధములు సదా విక్రయములకు సిద్ధముగా నున్నవి. కేట్లాగు కోరువారికి ఉచితముగా పంపబడును.

పూర్ణచంద్రోదయం మాత్రలు 100 కి రు 12-8-0

ఇది పాడిదగ్గు శరీరమంటలు, మన్యజ్వరములు మొదలగు ననేక రోగములను నశింపజేసి సంతోషము పుష్టి వీర్యవృద్ధి కలిగించును.

ఋతుశూల గజకేసరి తులం 1 కి రు 2-0-0

బహిష్ఠయిన స్త్రీలు ముట్టు కట్టు నొప్పితో పడుబాధను చెప్పనలవి గాదు. అట్టివ్యాధికి దీనిని సేవించిన సర్వఋతుశూలలు సహింపజాలని కడుపు నొప్పియును ఆశ్చర్యముగా కట్టును.

కుసుమరోగాదిమాత్రలు 29 కి రు 1-8-0

ఇది, తెల్లగా, యెఱ్ఱగా, పచ్చగా, స్రవించువ్యాధిని సహింపజాలని బాధ, పోటు, ఒడలు, ప్రక్కనొప్పి, సలుపు, తేనుపులు, అన్నము లుగకుండుట, కడుపునొప్పి వచ్చుట, తలనొప్పి మలబద్ధము నివర్తించి సంతానవంతులుగా జేయును.

భృంగామలకతైలము 1 సీ రు 1-0-0. డ. రు 10-0-0.

దీనిని తలకు రాయుచువచ్చిన తలనొప్పి, తలవణకుట, కణతలు నొప్పి, దంతరోగములు, కర్ణరోగములు, నేత్రరోగములు, మేహసంబంధమగు శిరోరోగములు నివర్తించి, మెదడుకు చల్లదనము కలిగించి మంచిజ్ఞాపకశక్తిని బుద్ధిబలమును నిచ్చును.

స్తంభనాది గుటికలు 20 రు 1-0-0 100మాత్రలు 4-0-0.

ఇవి దేహదార్ఢ్యమును, వీర్యస్తంభనమును, సురతానందమును, వృద్ధులకు సహా వీర్యవృద్ధిని కలిగించును.

పొన్నాడ వేరయ్యా అండు సన్సు,

ప్రొప్రయిటర్సు, శ్రీ భుజంగరాజ వైద్యశాల

తాళ్లరేవు (గోదావరి జిల్లా)

జన్మము ఉండునంత దనుక

రోమములు మొలవదు

మా రోమరక్షణిని రప్పించి ఉపయోగింపుడు. 1 బుడ్డి వెల రు 1-0-0 మాత్రమే. ఒకసారి రెండుబుడ్లు తెప్పించు కొనువారికి తపాలుఖర్చు ఇనాం.

ఉత్తరములు ఇంగ్లీషు భాషలో వ్రాయవలెను.

M. D. SHUKUL,
No. 2 KANKHAL, U. P.

అత్యద్భుతమైన కనిపెట్టడము.

అపరేషను అనావశ్యము, ఒరిబీజము, ఏనుగకాలు గడ్డలు మొదలగు వ్యాధులపైన దద్దిన అమోఘముగా కుదురును. అపాయకరమైన ఓషధులు చేరుటలేదు. వైద్యపండితులచే శిఫార్సు చేయబడినది. ఒక అవ్వున్స వెల రు 2-4-0. పౌను వెల రు 25. ఉత్తరములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయవలెను.

S.P.Pharmaceutical Works, (I) P. O. Deoghur E.I.R. India

LIVING ADS

Are infinitely better than Assertions, *Actina* possesses legions. There is no big town in the whole of India wherein it hasn't got a number of Votaries. Big renowned gentlemen are its devotees. Read the following:—

K. L. Sundaram Iyer Esq., Pleader, Pollachy District Board Member, and Municipal Councillor Udamolp et Coimbatore, writes "I am purchaser of your Actina. I have found it most efficacious, for restoring the lost vision in the eye. With a view to popularise your Actina I have recommended it to others. I write this with the greatest pleasure that you may make use of this for the confidence of your future applicants. I am aged 52 and in April 19, I lost vision in both my eyes by granular growth and its attendant effects. Prompted by faith I got your Actina and...... I am completely relieved of my eye complaints and not only that, no spectacle is used by me now, although I have been using spectacles for a long time. I do not consider the price of Actina is a sufficient recognition of its merits in proportion to the inestimable boon guaranteed by its application.........Actina saved my eyes."

And then Judge for yourself. Actina is a miracle for all Eye, Ear, Head and Throat troubles. It is a *Curative*, not a *corrective*. It dispenses with doctoring and drugging. It succeeds where specialists fail and the price is only Rs. 25-8, packing and postage charges extra.

Write, if interested, to *Actina Dealer in the East* (A. P.) *Batala* (India), for its

Free Booklet. (C)

Novelties of the Himalayas.

We deal in Ayurvedic and Unani precious natural drugs of excellent quality.

WE SOLICIT TRIAL OF THE SAME.

Musk or Kasturi.

Tibetian Musk Rs 31 per tola.
Assam Musk Rs. 26 ,,
Nepal Musk Rs. 23 ,,
Kashmir Musk Rs. 20 ,,
Ambar Gris Rs. 42 to Rs. 50 per tola.
Gorochanam Rs. 5/8
Kashmir Saffron Rs. 1, 1/4 & 2/8 ,,
Shalajit or Momayi Re. 1 & As. 12 ,,
Civat or Zundbadastar Rs. 5. Crude Rs. 3/8.
Saliv Misri As. 4 per tola.
Pachakarpooram Rs. 2 to Rs. 3/8 ,,
Bhim Sain Camphor Rs. 5/0 ,,
Pearls Rs. 24 ,,
Surma containing Momira, Pearls, Bhim Sain: Best remedy for eye diseases Black Rs. 2. White Rs. 2/8 per tola.
Kabul Assafoetida or Hingu No. 1. per tin (12 tolas) Rs. 1, 6 tins Rs. 5 per lb Rs. 2/3.
No. 2, per tin (12 tolas) As. 11, 6 tins Rs. 3/12.
Kabul Assafoetida special quality refined, per tin (12 tolas) Rs. 2, per lb Rs. 5.

Malaria Pills—possess both curative and preventive properties price 100 pills Re. 1.

Gold Snuff—good for bad cold and headache per tin (12 tolas) Re. 1.

Hair Removing Powder—As. 4 per packet.

Sondhi's Amrita Ras

is the true Elixir of Life. It is a panacea for all the ills effecting human body. A wonderful efficacious sovereign remedy all internal or external diseases. It cures Cholera, Plague, Influenza, Typhoid fevers, Cardialgia, Headache, Cough, Cold, Vomitting Diarrhoea, Dysentry, Toothache, Scorpian bites, cuts, buns, etc. Directions with phial.

N. B.—It is by far the cheapest and most excellent of all medicines of this nature.

Per phial Rs. 2/8 (240 doses).
Half phial Rs. 1/8 (120 doses).

Kasturi Pills.

Refreshing Aromatic, Wonderful Tonic, good for Cough, Cold, Headache, Throat, Sexual Debility, etc. Price per phial Re. 1.

Money back if the Drugs do not give satisfaction. Catalogue Free.

B. R. SONDHI & CO., Phagwara, (Punjab).

లిటిల్స్ ఓరియెంటల్ బాం అండ్ ఫార్మస్యూటికల్స్ లిమిటెడ్

15, అరమనకార వీధి, మదరాసు.

లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్.

కుంటితనమునుండి పీడించ బడుచుటువంటి ఏ నొప్పియు లేనివానిగా నిది మార్చును.

కోల్డ్‌ఫీల్డ్, సట్టన్ పట్టణములో నున్న కె. హన్యాక్ దొరగారు వ్రాయున దేమనగా:—"లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's-Oriental Balm) అనునది నా కాళ్లకు, మోకాళ్లకు రుద్దగా 10 నిమిషముల లోపల నా నొప్పి పోయెను. 1 సంవత్సరము వరకు కుంటుటకు వల్ల కాకుండిన కాలుగల యొక స్త్రీ అత్యధికమైన బాధతో నుండుట నేను కనుగొనగానే "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm)ను వాడు మని ఒక్క సీసా మాత్రమే ఆమెకు యివ్వగా ఎప్పటివలె బాగాయెను.

సీసా 1-కి 1-0-0 రూపాయ చొప్పున ఏ మందు షాపులో నైనను దొరకును.

లెక్కలేని రోగులు కుదుర్చబడిరి.

కుంటివారు వాతరోగముచేత పీడితులై మంచము పట్టియున్న వారు కుదుర్చబడి నడక గలిగిన వారైరి. వైద్యులవల్లను ఆస్పత్రుల నుండియు బాగుచేయబడలేక విడిపించబడిన రోగులు "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాము" ద్వారా కుదర్చబడిరి. బర్మింగ్‌హాము నందు న్యూహాల్ స్ట్రీట్‌లోనున్న సాయర్ దొరగారు చెప్పునది యేమనగా "సుమారుమూడు సంవత్సరముల క్రిందట నాపనికి వెళ్ల లేనట్లు చేసిన "వాతరోగము" (Rheumatism) నా యందు మోకాలుకు కలిగెను. ఒక స్నేహితుడు "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) ను వాడుక చేసి చూడుమని సలహా యిచ్చి ఒక సీసా కొనుక్కొని నన్ను బలవంతపెట్టెను. నేను పరీక్షించి చూడగా మూడుదినముల లోగా నేను సంపూర్ణముగా బాధనుండి తప్పించబడుటవల్ల నాకు కలిగిన ఆశ్చర్య కృతజ్ఞతలు యెంతగొప్పవై యుండునో మీరే ఆలోచించి చూడండి.

ఒక సీసా 1 రూపాయి వంతున యేమందు షాపులో నైనను దొరకును.

నడుము నొప్పి.

రాత్రియంతయు నీ పడకమీద బాధపడుచు, మేలుకొనుండ చేయు నడుము నొప్పి నీకు వున్నదా? నడుమునొప్పి చాలా కష్టమైనది గనుక నీవు "దానిని హాస్యరసముగా చూచి వూరికే యుండకూడదు." లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్‌ను రుద్దుటవల్ల దానిని ఆపును. విస్‌యుద్, మాయిడోరిలోనున్న సి. సర్క్యులర్ దొరగారు వ్రాయున దేమనగా:—

"నేను 8 మాసములు కఠినమైన "నడుము నొప్పి" (Back-ache) వల్ల బాధపడుటచే పనికిపోవుటకు వీలులేక అప్పుడప్పుడు మంచము పట్టియుండగా "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) ను పయోగించిన తరువాత నాకు కలిగిన ఫలితమునకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడితిని.

సీసా 1-కి 1 రూపాయ చొప్పున ఏ మందు షాపులో నైనను దొరకును.

Little's Oriental Balm & Pharmaceuticals Ltd,

15, ARMENIAN STREET, MADRAS.